159.09
C 14

G. CĂLINESCU

GÎLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA

G. CĂLINESCU

GÎLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA

Coperta : *Cristea Müller*

859.09
C14

G. CĂLINESCU

GÎLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA

PSEUDOJURNAL DE MORALIST

I

(1927—1939)

55418

EDITURA MINERVA
București — 1973

Selecția și îngrijirea textelor, GEO ȘERBAN

Toate drepturile rezervate EDITURII MINERVA

CUVÎNT CĂTRE CITITORI

Şi de astă dată s-ar putea ca cineva să mimeze tulburătoare nedumeriri şi să se întrebe iarăşi : „O nouă carte de G. Călinescu ?"

Dar bine, va răspunde orice cititor necontaminat de iezuitisme spectaculoase, G. Călinescu în ultimă instanţă nici n-a scris „cărţi", el a creat o operă, de-a lungul căreia şi-a desfăşurat unitar concepţia de viaţă şi estetică, verificabilă în fiecare compartiment, indiferent de modalitatea particulară adoptată : roman, poezie, teatru, exegeză critică şi istoric-literară, publicistică de cea mai variată speţă. Pentru preţuitorii reali ai acestei opere, orice încercare de reconstituire a componentelor sale prin valorificarea tuturor fragmentelor într-un spirit omogen, conform cu structura ansamblului gîndit de scriitor — nu poate reprezenta subiect de dispută, necum de îndoieli şi scepticism. Dimpotrivă, interesante ar fi cît mai multe asemenea reconstituiri, din unghiuri cît mai diferite, promovînd fiecare în parte o nouă posibilitate de descifrare şi caracterizare a universului călinescian. Prin urmare — ca şi *Ulysse* —, *Gîlceava înţeleptului cu lumea* valorifică segmente ale operei lui G. Călinescu neincluse pînă acum în vreun volum, în scopul de a lărgi aria cunoaşterii sale, nu atît sub latura inedítului, cît sub aceea de verificare în noi ipostaze a unor teme proprii, fundamentale.

Conceput simetric ca o replică la *Ulysse*, actualul volum se înfăţişează drept un „pseudo-jurnal de moralist", luînd noţiunea de moralist *(mores)* în sensul ei esenţial, de observator al societăţii ispitit să clasifice indivizii conform unei tipologii universale. *Ulysse* închipuia un „pseudo-jurnal de critic", urmărind confruntarea lui G. Călinescu cu mişcarea literară a epocii, constituirea unui program estetic specific, în fapt, naşterea şi cristalizarea

călinescianismului. În consecință, editorul n-avea decît să identifice notele definitorii ale programului respectiv și să le ilustreze selectiv, lăsînd cititorului plăcerea de a recompune partitura. Criteriul adoptat era unul simfonic-muzical, dedus din chiar consituația materiei.

De astă dată, materia prezintă cu totul alte caracteristici, ea se cere contemplată pas cu pas pentru a se constitui într-o structură solidară, impunînd editorului un criteriu constructiv-arhitectural. În felul acesta, va fi dată cititorului posibilitatea să realizeze dimensiunile unui edificiu ce se înalță chiar sub ochii săi fascinați, cărămidă cu cărămidă, începînd din 1927 pînă în 1949, două decenii încheiate în care cărturarul G. Călinescu se dovedește a nu fi stat de loc izolat între cărți, nici măcar atunci cînd le elabora pe ale sale. Pentru cine a pătruns în fibra viziunii din care s-au ivit *Cartea nunții*, *Bietul Ioanide* sau *Istoria literaturii*... nu mai prezintă o surpriză ardoarea ce transpare din fiece filă a *Gîlcevei înțeleptului cu lumea*, felul absolut tipic lui Călinescu de a se pasiona de tot ce se întîmplă în jur, de la modă, la evenimente politice externe, cît de receptiv înregistra lucruri ce scăpau cu siguranță altora mai puțin „singuratici", mai puțin „mizantropi", și mai ales cu ce prospețime primea să interpreteze și să integreze puzderia de evenimente, întîmplări cotidiene, fapte trecătoare într-o concepție durabilă asupra lumii. Căci, la urma urmelor, scopul editorului a fost nu de a documenta asupra întinderii unei activități publicistice prolifice (ajungea pentru asta o sîrguincioasă bibliografie !), ci de a face palpabilă o înțelegere despre om și rostul său în univers, care vine să îmbogățească substanțial cultura română.

Se degajă din totalitatea textelor grupate aici mai mult decît acuitatea observatorului, o viziune programatică asupra noastră înșine, ca popor cu o veche experiență istorică, transpusă într-o spiritualitate specifică, condiționînd putința de a înfăptui monumental și pentru eternitate. Din această perspectivă, articolele aici grupate nici nu mai reprezintă piese izolate, alcătuiesc un sistem complex de vase comunicante, țițele aceleiași țesături din care au fost croite romanele și toate celelalte lucrări. Articolul din 1948 despre *Marea arhitectură* răspunde celui din 1928 despre *Faza monumentalului*. Cînd tot în 1948, discutînd afinitățile dintre muncitori și intelectuali, respinge ca pe o „superstiție" ideea că intelectualul s-ar distinge prin „adîncime" („Un intelectual, vorbesc de cei veritabili, nu-i mai adînc, ci doar specializat în a observa

anume raporturi ale naturii...“), nu face decît să reformuleze, aplicat la împrejurări, o opinie altădată discutată în termeni de specialitate în disputa cu Camil Petrescu despre roman, unde demonstra că între Kant şi ţăran nu-i deosebire de „complexitate“. Ceea ce susţinuse în *Enciclopedism, universalism* relua într-un articol în care pleda pentru munca desfăşurată cu „filozofie“ : „Cheltuiala dezordonată de forţe, risipirea energiilor în pură pierdere, într-un spirit de blazare, dăunează unei culturi. Mergerea precisă la ţintă, printr-un atac concentric al problemelor, aceasta este calea succesului. Spiritele «universale», aşa-zise «de Renaştere», profesînd pictura, aviaţia, teatrul, poezia, romanul etc., nu sînt menite, afară de cazuri cu totul excepţionale, a izbuti în ceva. Măsurarea atentă a forţelor e analoagă cu examinarea solului în care vrei să arunci sămînţa.“ (*Naţiunea,* 2 sept. 1948.)

Remarcabil este de reţinut că pentru G. Călinescu participarea atît de însufleţită, spontană la edificarea lumii noi de după 23 august 1944 n-a necesitat o „ruptură“ cu trecutul său. Pentru el, concepţia socialistă nu a pus probleme de „adaptare“, ci l-a stimulat tocmai în direcţia maximei *reevaluări* a viziunii sale clasicizante, cum probează, între atîtea altele, articolul *Individualitatea şi socialismul* din 1 august 1948. În perspectiva timpului, e limpede că, departe de a face gesturi de plat oportunism, se conforma celor mai intime convingeri. Se înţelege, nici el nu avea pretenţia, nici alţii nu vor vedea în G. Călinescu un judecător absolut al situaţiilor, mai ales sub aspectul lor politic, şi nu pentru vreo presupusă infailibilitate merită să fie reactualizate opiniile sale (chiar şi acelea infirmate de cursul evenimentelor, dar — să recunoaştem — acestea sînt rare !).

Spre deosebire de culegerile curente, ediţia prezentă se întemeiază pe o prealabilă vizionare critică şi susţine o interpretare integrală, implicată în toate compartimentele, de la fixarea titlului şi pînă la aşezarea în pagină. Titlul vrea să plaseze efortul creator călinescian într-o tradiţie care îi este potrivită şi de altfel respectă indicaţii ale autorului însuşi. Cantitatea impresionantă a materiei ne-a obligat să repartizăm textele în două volume, care alcătuiesc însă un tot omogen — şi, de altminteri, nu vor apărea la prea mare distanţă unul de altul.

G. Ş.

„...sînt latin şi setea de a cunoaşte
şi deci de a clasifica oamenii mă devoră."

G. Călinescu

(Preambul la *Fata răpită*,
Revista Fundaţiilor, iulie 1946)

1927

SCRISOARE ROMANĂ

19 martie

Un val de aer cald lăsat pe neașteptate și tardiv peste Roma a făcut să tresară toată vegetația de un fior nou. Pentru tine, care acolo simți venirea primăverii, asta o să te mire. Aci însă anotimpurile își au alte socoteli. Totul era de mult verde, fiindcă cea mai mare parte din flora italică nu desfrunzește. Înflorise pe rînd mimozele, violetele de Parma, stînjeneii, narcișii, glicinele, garoafele, trandafirii și o colonie întreagă de flori ciudate și anonime pentru îngusta noastră conștiință botanică. Soarele ardea uneori apăsător și incisiv ca la ecuator ; și totuși, toate stăteau strălucitoare, dar neînsuflețite, ca într-o seră.

Dar o undă caldă năpădită în tăcere și în umbră, nu solară, ci ca un răsuflu teluric, a umplut aerul cu un parfum oleaginos și dens de plante exotice, de salcîmi, de soc și de trandafiri. E un parfum înăbușitor, care îmbată, răscolește simțurile, moleșește voința și adoarme.

După amiază îmi iau o carte și intru în *Pincio* să citesc. M-aș putea înfunda și întinde în ierburile grase și înalte (cam țepoase), care au și început să se usuce și să miroasă a fîn cosit (e de altfel vremea cînd se cosește iarba), în una din atîtea pajiște sau vîlcele. Mă duc însă în jurul lacului și m-așez pe o bancă, fiindcă am descoperit un spectacol mai frumos și mai nou. În această grădină din jurul fictivului templu lacustru al lui Neptun, se strînge peste zi o adevărată republică de copii. Sînt aduși de părinți să se joace în aer liber și pleacă pe-nserat. Te încredințez că sînt toți foarte drăguți și că un univers populat numai cu aceste proiecte

de oameni ar fi foarte simpatic. Citesc, dar privesc din cînd în cînd cu coada ochiului la ei. Dă-mi voie să ţi-i prezint. Neştiindu-le numele, îi însemn cu numere.

No. 1. E o fetiţă ca de zece ani, foarte *garçonne*. Are vădite preferinţe pentru alergări şi le face cu un băieţaş de seama ei, no. 2. Cînd însă rămîne singură, se ocupă cu săritul cînd pe un picior, cînd pe altul, distracţie completată prin scoaterea limbii şi îngînarea unor versete incomprehensibile. E foarte curioasă şi îndrăzneaţă. Vrea să ştie ce citesc eu. Vine hotărîtă, dar, neizbutind, trece la spatele băncii şi priveşte în carte. Zadarnic, fetiţo! nu înţelegi. Învăţ cum un om mediocru poate ajunge mare (*Vita di Alfieri*).

No. 2. E băieţaşul de care am pomenit. Se cheamă Guido, căci am auzit pe însoţitoare strigînd : *Guido, Guido, viens ici !*

E blond, cu incarnatul străveziu aproape violaceu, cu dinţii neegali, încît pare puţin ştirb, şi vorbeşte cu delicioasă rotacizare. Pare un bibelou de Saxa. Şi el aleargă. Aleargă scoţînd nişte ţipete scurte şi ascuţite şi apoi se opreşte nemişcat, proptindu-se cu picioarele în nisip, cu ochii închişi şi nările dilatate. Aşa e de gingaş, încît simţi cum îi bate inima mică sub bluza subţire.

No. 3. e o fetiţă mai mică decît ceilalţi, îndesată şi roşie, căreia o fustă prea scurtă şi plisată cu multă manieră îi dă aere de baletistă în miniatură. Este veşnic în căutarea unei protecţii şi a unei iniţiative. Se uită cu teamă şi respect la tovarăşii ei, îi îmbrăţişează cu îndărătnicie şi rîde pînă la înecăciune de toate jocurile lor. Uneori caută prin nisip. I se pare că a găsit lucruri strălucitoare şi preţioase. Atunci o pisică neagră şi catifelată, interesată probabil şi ea de rezultatul cercetărilor, se freacă insinuantă pe lîngă obrazul ei.

No. 4 este un mormoloc şi mai mic, al cărui sex e greu de precizat, fiind îmbrăcat ca ţărăncuţă italiană în rochiţă vărgată de lînă împletită şi în corset rigid. Nu este — din capul locului — la înălţimea costumului. Umblă clătinîndu-se ca raţele şi rîzînd foarte petulant, iar picioarele încă arcuite şi moi nu-i dau destulă temeinicie pe acest univers. De aceea îl şi urmează mama cu căruţul.

No. 5 face de la început o apariţie suspectă. Are o şapcă pungăşească şi stă cu mîinile în buzunar. Dă tîrcoale tuturor, dar nu se vîră nicăieri. Zîmbeşte însă răutăcios şi, cînd aprecierile sale solitare au luat ultima formă a dispreţului..., scoate limba. Mi-a scos şi mie limba (un petec ud de mătase roşie).

No. 6, cu ciorapi albi şi lungi şi cu părul retezat a *zazzera*, este un mic medieval. De altfel, pornirile-i feudale i se dau curînd pe faţă. Urmăreşte cu nespusă (şi trebuie să mărturisim, sterilă) îndîrjire două raţe sălbatice cu ciocul roşu. În genere, nu poate suferi nici un animal care calcă un teritoriu delimitat de ochiul său cuceritor.

Apare no. 7, într-un echipaj condus de ambii săi autori. Pe cît sînt de monumentali creatorii, pe atît de microscopică odrasla. *Parturiunt montes...* scapă aci de banala accepţie simbolică. E mic, slab, tuciuriu. Stă ţeapăn ca un Buda şi mestecă în gură un gînd acru şi pesimist. Face o impresie detestabilă asupra asistenţei. No. 5 scoate limba.

No. 8 e un băieţaş drăguţ ca o păpuşă şi sfios. Din îngrijirea părului lins şi a cravatei şi din profilul dulce şi efeminat, ghiceşti că e alintat. E timid şi singuratec ca orice copil crescut printre cei mari. Reprezentînd solitudinea tristă şi romantică, îi mai zic şi micul Chateaubriand.

Pe ceilalţi, fiind mai departe de mine, îi trec, deocamdată, cu vederea.

Îţi spun însă gîndul pe care toţi aceşti copii mi-l stîrnesc. Fără îndoială ei sînt fericiţi. Pe faţa lor nu trece nici o umbră, nici o turburare nu le întunecă limpezimea ochilor. De unde le vine această seninătate? Desigur, lipsa grijei pentru ziua de mîine, dacă este o pricină, e neîndestulătoare. Eu cred că din aceea că ei nu cunosc şi nu caută finalitatea. Noi toţi urmărim...* în ceva dincolo de ea, într-un scop. Suferim cînd nu-l ajungem, dar suferim şi mai rău cînd nu putem crede în nici unul. Căci umanitate vrea să zică finalitate.

* Fraza întreruptă, din păcate, printr-o omisiune tipografică (n. r.).

Copiii însă nu vor nimic. Ei trăiesc ca plantele sau ca insectele, firesc, numai pentru a trăi. Fericirea lor este efectul îndeplinirii unei funcțiuni. Nu privesc nici îndărăt, nici înainte, ci izbucnesc cu toată ființa lor în actul simplu al vieții.

De aceea mă uit cu invidie la ei cum se adîncesc cu seriozitate religioasă într-un joc nesfîrșit și monoton ca o spirală și văzîndu-i cum se înecă de rîs și de fericire nu pot să înăbuș în mine întrebarea : Cu ce scop fac toate astea ?

No. 5 a ghicit, se vede, cugetarea mea imbecilă, căci se oprește în fața mea, tușește cu filozofie și sarcasm și... scoate limba (un petec ud de mătase roșie).

(Viața literară, II, 42, p. 3.)

ALĂTURI DE D. RĂDULESCU-MOTRU

5 noiembrie

Ne-au cercetat de curînd, veniți din toate unghiurile lumii, gazetari ai țărilor de limbă și de spirit latin. Ei au venit desigur curioși să vadă temeiurile cu care cerem un loc alături de ei și ne-au privit, nu știm după ce criterii și sub ce aspecte, dar oricum cu multă cordialitate, dacă e să judecăm după mesagiile cu care au onorat în special ziarul *Universul*. Dar fie că — în ciuda opintirilor pe care le facem de un veac a desfunda un drum pornit — zicem noi — de la Roma și care ar fi numai al nostru — ne istovim pe îndărătul unei năluci, fie că programul sever al oaspeților, redus în genere la supraalimentație și supraveghere, n-a îngăduit acestora să vadă sub coaja lucrurilor ; rodul acestei vizite măgulitoare are în miez un sîmbure amar. Nu ne îndoim că d. de Waleffe și-a exprimat cel mai nobil sentiment de recunoștință și mai ales de protecție. Ba credem chiar că a încercat, pe cît i-a stat în putință, să folosească în această împreju-

rare însușirile poporului din care face parte și care se spune a fi curtoazia și finețea. Ideea înființării unei Universități franceze în România ascunde însă o usturătoare ignorare a năzuințelor noastre spirituale. D. de Waleffe, gazetar fugitiv, deși bine intenționat, n-avea cînd să le vadă. E datoria noastră de a i le lămuri și a ni le lămuri.

Noi românii cu oarecare știință de carte citim, și deseori pricepem, cărți străine, și mai cu seamă franțuzești. Ba chiar vorbim. Dacă dulcea limbă a lui Racine rămîne, în gura noastră, văduvită de multe din însușirile exaltate de Rivarol, nu e mai puțin adevărat că pricepem și ne putem face în chip mulțumitor priceputi. Deși lucrul s-ar părea dintre cele mai firești, el este totuși neobișnuit. Cu greu vei putea obține, în Italia, spre pildă, o sală plină cu public burghez la o reprezentație în limba franceză. La o conferință întîmplătoare ținută în franțuzește într-o universitate italiană, am putut vedea că studenții luaseră parte într-un număr neînsemnat. Fără să fi avut nici o împotrivire față de vorbitor, ei mi-au arătat că n-ar fi putut înțelege mulțumitor. Iar cele cîteva doamne oneste care ieșiră din sală avură pe față lumina interioară a bucuriei ce-ar simți-o un arheolog dezlegînd limba etruscă. Această minunată însușire a poporului român [...] se poate lămuri astfel : românul este vioi și curios. Putînd să învețe cu ușurință o limbă înrudită cum e acea franceză, se folosește de ea, în lipsa unei bibliografii naționale mai bogate, spre a privi în sala de aur a culturii universale. Cum toți stîlpii de foc ai culturii omenești ard în afară de cuprinsul neamului nostru, siliți sîntem, spre a nu le pierde lumina, să călcăm pe drumul străin al altei limbi. A te întemeia însă pe această informație în cultura apuseană sau pe ușurința de a vorbi o limbă străină, în împrejurări care dovedesc din parte-ne mai mult o bună-creștere, și a crede că sîntem pierduți pentru cauza unei culturi proprii este o greșeală pornită din grabă și din neputința de a se strecura pe sub asprimea unui program întocmit cu mult patriotism și care se compune în esență din supra-alimentație și supraveghere.

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR"

Nu e locul să dovedim, ceea ce este evident, că adică nu vrem să devenim „18 milioane de fii ai Franței", oricît de măgulitoare ar fi această onoare pentru noi, ci numai să luăm pildă de la o cultură mai bătrînă pentru promovarea, în firea și graiul nostru, a gîndirii românești. Oaspeții ar fi putut vedea, din goana vehiculelor care-i purtau vertiginos spre a le mesteca impresiile mai crude, că în locul fiecărei case de banal stil francez care se dărîmă se ridică aproape pretutindeni locuințe cu lărgimi și înlesniri occidentale, da, dar cu stîlpi și înfloriturl românești.

La ce ne-ar trebui nouă *Universitate franceză* pe pămîntul nostru ? Cîți nu mergem — cei mai mulți — din seacă vanitate, căutăm în Franța biblioteci — pe care ar trebui, și nu le aveam aci, profesori *iluștri* pe care nu-i putem auzi oriunde și pilda unei vieți pe care vrem s-o prindem în forma ei cea vie. Cînd bibliotecile noastre vor fi instituții de vreun folos oarecare — iar celebritățile — cum a început a se obișnui — vor veni să ne viziteze, ședereа la studii va putea fi înlocuită cu o călătorie de studii. Profesorii pe care Franța îi are de „exportat" n-au ce să ne învețe mai bine decît proprii noștri profesori. Cărți străine de specialitate știm și noi consulta și le putem tălmăci fără ajutorul altora. Știința — este drept — e universală, dar tocmai de aceea ne simțim datori să contribuim noi înșine la universalitatea ei. Iar cît privește limba de predare, este neîngăduită și jignitoare ideea unei limbi străine. Dacă în științele mai exacte cuvîntul face loc semnului, în domeniul cugetării nu se pot despărți mijloacele unei limbi de progresul minții. Atîta lumină furăm din afară cîtă putem exprima în graiul nostru. Și orice sistem de gîndire universal și-a avut legămîntul său etnic. Un popor este cu atît mai cult, cu cît, folosindu-se mai puțin de o limbă străină, își face din graiul propriu un instrument mai mlădios de gîndire înaltă. Culturile mari traduc, coloniile importă. Iar profesorii francezi care ar vorbi, în franțuzește, studenților români despre literatura franceză ne-ar spune poate multe lucruri — care pe cei ce nu ne facem o meserie din pre-

darea limbii respective — nu ne privesc. Cel care a dat ideea unei atari şcoli s-a gîndit la binefacerea răspîndirii printre 18 milioane de „fii ai Franţei" cunoscînd limba franceză a cărţilor franţuzeşti. E vremea, deci, să scuturăm un jug umilitor. În afară de puţinele cărţi epocale, tot ce umple rafturile librăriilor noastre este marfă mediocră. Ce folos putem avea noi cetindu-le în original? Dacă producţia noastră literară nu e destul de bogată pentru a ne omorî plictiseala dintre două somnuri, să *traducem* aceste mediocrităţi pentru a deda pe cititor cu scrisul românesc. Să spargem vitrinele în care nu se află o carte românească. Culturile străine trebuie să ne fie un îndemn, iar nu un scop. Aceasta nu înseamnă şovinism. Dacă Franţa vede un folos în răspîndirea limbii franceze, acelaşi folos sîntem îndreptăţiţi şi noi să-l căutăm în împiedicarea acestei răspîndiri. Atît timp cît publicul cititor (căci trebuie să dăm la o parte pe intelectual) preferă o carte franceză în franţuzeşte în locul traducerii sau operei originale române, creaţia noastră este primejduită. Dacă mulţimea cetitorilor nu provoacă talente, le netezeşte în schimb drumurile.

O universitate franceză în România este nu numai nefolositoare, căci şcolile noastre sînt la un nivel occidental, dar şi primejdioasă prin simpatia pe care ar găsi-o la noi şi prin snobismul tineretului. Sălile universităţilor noastre se vor goli, vitrinele se vor umple de cărţi franceze, iar revistele literare din Franţa vor scoate ediţii speciale pentru România. (*Falanga* îşi va înceta apariţia.) Atunci s-ar putea să ni se ofere şi un teatru francez şi am putea chiar avea o revistă literară franceză în care mulţi autori români şi-ar putea reproduce opera în franţuzeşte fără să aducă o variantă prea gravă a limbii lui Voltaire. Şi multe urmări supărătoare, dacă nu grave, ar putea avea o astfel de instituţie, de n-am simţi că drumurile noastre bat în alte părţi, că între noi şi francezi e tot atîta apropiere cîtă e între cuvintele *duh* şi *spirit*, de n-am fi în sfîrşit hotărîţi ca ţara noastră să rămînă o prietenă a Franţei, iar nu o colonie a ei.

(*Viaţa literară*, II, 60, p. 1—2.)

GREIERI

10 decembrie

Am stat s-ascult aseară în trecut, ca la o uşă veche de stejar, cum somnul îmi era mîncat de greieri şi amintiri. Veneau de pretutindeni, ca nişte ape limpezi şi subţiri, ca nişte minuscule ferăstraie. Părea că în odaie (am stat s-ascult aseară în trecut) crescuse încet o mirişte de toamnă fără de veacuri. Timpul meu murise încărunţit. Tăcerea veche doar foşnea uscată, ca frunzele de nuc. Atunci un greier săpă sub prag un stol de paşi uitaţi (n-am înţeles de cînd şi-ai cui erau) şi scoase rozătura fină afară. Un scrin arhaic era plin de cîntec, ca de o sîrmă sură de argint. (Sertarele-s sonore de scrisori.) De cîte ori n-am auzit un *gri-gri* scurt pe masă. (Poate-am uitat vreo strofă într-o carte.) În cercevele sfîrîiau mărunte ploi vechi din toamna ce-a zvîntat-o anii sau zurgălii morţi ai unei sănii. Din patul bătrîneşte-ntins pe spate, de sub chilimuri şi-n încheieturi, suspinau sute visele visate. În sobă scîrţîiră deşteptaţi tăciunii stinşi ; şi-n ceas, neobosit, un greier ronţăia şi rumega. Tăiau mărunt un fir, rodeau un pai, săpau afund foind sub duşumele, aci, demult, de astăzi, de departe. Tăindu-şi fine galerii de lut şi-ncet, încet ţesîndu-le-ntre ele, se ridicară-n zori din sfera noastră şi se pierdură-n pulberea de stele. (Am stat s-ascult aseară în trecut.)

Dar cel mai mic, cu ferăstraie line, ascuns în piept ca-ntr-un sicriu de vată, rămase. Harnic, ţiuia în mine.

(*Viaţa literară*, II, 65, p. 1.)

PĂRERI ŞI RESENTIMENTE

10 decembrie

Deunăzi un poet de valoare a scris despre un poet mare. L-a răsfoit, l-a drămuit, a scos din el ce a crezut de cuviinţă şi a dovedit cu citatele ce i s-au părut mai

nimerite că poetul mare nu e mare, că noutatea cea nouă nu înnoiește nimic. Poetul cel de valoare scrie însă frumos, are mintea nedreaptă, dar ascuțită, stilul îi e poleit și încordat într-un cuvînt, se servește de mijloace de luptă, care, dacă nu fac cauza mai dreaptă, fac însă procesul cu putință. E de prisos să dovedim că poetul cel mare nu pierde nimic prin săgeata poetului celui de valoare. Sub acest raport, alarma admiratorilor poetului mare este neîntemeiată și mai capabilă să exalte importanța atacului decît să-i diminueze efectele. Unii au învinuit pe polemist de mojicie, de inconsecvență și de răutate. Și au tăgăduit poetului dreptul de a judeca. *Ne sutor ultra crepidam.* Fără să împărtășim părerile poetului de valoare, credem că lucrurile au fost împinse prea departe. Atîta vreme cît cineva își exprimă o părere proprie, din convingere, oricare ar fi armele întrebuințate pentru a doborî pe adversar, nu poate fi vorba de mojicie. Poetul mare este un poet mare, dar nu ne poate supăra ca o necuviință, dacă cineva nu poate, sau nu știe să-l guste. *Orice se poate discuta.* Dar problema are și o altă față. Un poet nu poate fi judecat de un alt poet și mai cu seamă nu poate fi repudiat de cine, pînă mai deunăzi, dădea semne că-l prețuiește superlativ. Că un poet nu poate judeca este o rătăcire de care suferă numai puțini și care nu mai trebuie discutată. Dacă un poet poate să apere pe un poet (cum s-a întîmplat în cazul de deunăzi), poate să și-l atace. Mai serioasă este cealaltă imputare de inconsecvență. Admiri pînă ieri, și lovești azi. La mijloc trebuie să fie un motiv psihologic. Cu toate acestea, inconsecvența critică nu constituie un delict. Gustul se preface, preferințele se schimbă, greșești ieri sau greșești azi, e bine să taci, dar e mai curajos să-ți mărturisești eroarea. Poetul cel de valoare avea dreptul să-și arate noua judecată și să și-o impună cum știa. Dar, iată, el nu a suferit o schimbare de ordine critică, ci una psihologică. Atacul este forma unui resentiment și a unei răzbunări. Noi, aceasta, n-o știm. De este adevărat, cel dintîi care va suferi va fi polemistul, în conștiința sa cea mai din fund.

Poetul de valoare vrea să polemizeze acum cu criticul său unic, cu acel ce l-a prețuit și l-a divulgat, cu acela,

în sfîrşit, cu care nu poate să aibă raporturi senine, fie din recunoştinţă, fie din adumbrire. În acest caz, gestul e lipsit de eleganţă etică. Deşi nici o nemulţumire nu poate veni poetului dintr-un volum de critică abia apărut, deşi nu se poate bănui poetului mari resentimente, cu greu o lume din afara cercurilor literare va putea fi convinsă că e vorba de exprimarea unei simple opinii, senine. Poetul preţuit sau desconsiderat de criticul său n-are dreptul să laude sau să atace, în afară de cazul cînd, cu o activitate critică şi teoretică veche şi stabilită, prezintă garanţiile unei discuţii principiale. Am cunoscut pe poetul de valoare numai ca poet şi, dacă-i bănuim însuşiri critice, ne surprinde să le vedem inaugurate prin înfigerea unui stilet în inima părintelui său literar. Întîmplîndu-se aceasta, am putea spune poetului : *Ne sutor ultra crepidam.*

(*Viaţa literară*, II, 65, p. 1.)

ELOGII PENTRU LIBERTATE

17 decembrie

Am zis că un poet nu poate lăuda sau combate pe propriul său critic, dacă o lungă şi fructuoasă activitate critică nu-i dă autoritatea unei lupte principiale. Cetind articolele domnului Barbu, am simţit că trebuia să rectific condiţia temporală. O cauză bine apărată e aproape o cauză dreaptă. Cine, atacînd, nu rămîne în triviul goalelor injurii, ci îşi justifică repulsia principial, este un senin. Ideea vrea să zică linişte. Iată de ce articolele domnului Barbu ni se par că sînt manifestările unei activităţi critice îndelung hermetice, provocată la act de demnitatea curajului. Dacă resping cu tărie argumentele sale împotriva poeziei argheziene, nu le pot nega realitatea lor spirituală de deducţii dintr-un concept personal asupra artei. Cu o dialectică nudă, ce se mărgineşte la simpla prezentare glorioasă a premisei, fără jignirea de-

ducției școlare, cu un spirit de imagini, fulgerînd de idei, dar fără humorism înjosit, d. Ion Barbu intră în armia criticii noastre ca un cavaler înzăuat pentru o luptă fără nădejde. Nimeni, pînă acum, n-a adus — cred — împotriva sincronismului un argument mai ascuțit ca acela al domnului Barbu. *Co-eficiența* sau *omogenitatea concurentă*, în virtutea căreia, pe șanțuri deosebite, gîndurile umane se întîlnesc în același torent, era o lege evidentă în istoria cugetării, și nu putea scăpa cuiva care putea cunoaște cazurile de simultaneitate a unor descoperiri științifice, măcar de măsura fonografului lui Cros. Și dacă admitem în folclor temele cosmice, de ce am tăgădui sufletului superior un ritm universal, prin auto-generare simultană. Trecu deunăzi peste toți un Înger, și poeții l-au presimțit. (Mistica italiană de azi nu cunoaște pe Rilke, ci pornește din propria rădăcină italică. E simultană, fără să fie în chip injurios sincronică.) Dacă se îmbrățișează, înspăimîntați de chemare, cu toți fecundați în suflet, nu înseamnă că-și fură hainele.

Pentru această demonstrație de cugetare, accidentală, în genere, la criticii noștri, fără să ne solidarizăm, dar fără să ne sperie de o haită ce-și apără un os amenințat, aducem elogii domnului Barbu, nu pentru conținutul, ci pentru forma spiritului său, care e Libertate.

*

Cu simpatie, deși cu rezerve asupra eficacității artistice, privim și încercarea de eliberare ideologică prin cultul Italiei revoltate și frenetice a lui Giovanni Papini din *Un unomo finito*. Elogiind Libertatea, vom arăta aceste rezerve.

Să nu se uite că *Un om sfîrșit* este în primul rînd istoria unui moment din cultura modernă italiană. Oricît ar înjuga Papini evenimentele la ideea unui roman, *Un om sfîrșit* trăiește din evenimente și se explică prin ele. Agresivitatea lui Papini e nu atît o atitudine personală, cît o tactică de partid. Generația strînsă în jurul foilor *Leonardo* și *La Voce* voia să zguduie literatura italiană din somnul rece al plasticității pure, să învioreze prin

pragmatism cugetarea uscată de idealismul teuton. Această generație a fost anti-crociană și anti-dannunziană, după cum a fost pragmatistă și mistică sau simbolistă în sens francez. Cînd a apărut Marinetti, toți erau futuriști, căci futurismul dorea în fond o reîntoarcere la suflet. Așadar, Papini și tovarășii săi au divulgat cu entuziasm curentele noi străine, filozofice și literare și au combătut cu violență dusă la absurd academismul și idealismul german. În măsura în care loveau în formalism, se întorceau încă de pe atunci spre primitivismul italian ; și astfel, editînd pe mistici, Papini deveni la rîndu-i mistic. Oriunde în afară de Florența pamfletarului Carducci și de Italia scrobită a lui D'Annunzio și Croce, impertinența lui Papini ar fi fost inadmisibilă. Dar Papini avea talent ; și din istoria generației lui italiene a tras în forme mai durabile fiorul de pretutindeni al tinereții.

Dar noi pe cine dărîmăm și pe cine împămîntenim ? Noi cei care n-am ridicat statui nimănui și stăm cu porțile vraiște la toate vînturile sincronice ? Să tai nasurile de marmură statuilor ridicate peste noapte este o faptă ștrengărească, dar sterilă. Noi românii sîntem un neam melancolic, iar *birichinatele* italice nu ne prind. Cînd d. Eliade va tempera pura atitudine cu chemările reale din spiritul nostru, va putea dori și va izbuti să-și afle și talentul. Căci talent înseamnă tristețe.

(*Viața literară*, II, 66, p. 1.)

O LĂMURIRE

24 decembrie

Nu m-am lămurit bine. Fie că d. Lovinescu nu ne-a corectat definiția noastră prin aceea a domnului Barbu, fie că neîndemînarea ne-a trădat gîndul, afirmația din *Elogii pentru Libertate* a fost greșit interpretată. O obligație de bunăcuviință literară ne îndatorează să revenim.

D. Lovinescu vorbește de *sincronism*, de *spirit al veacului*, de *imitație*, noțiuni care, oricum interpretate, arată în primul rînd o contemporaneitate reală, relativă deci, a fenomenelor sociale. D. Barbu vorbește de o *omogenitate*, de o *co-eficiență* a fenomenelor și de o *contemporaneitate* în ABSOLUT. Să ne clarificăm gîndul prin imagini. Zece orologii pornite deodată la ora unu sînt sincronice în orice moment. Fenomenul se explică printr-un ritm intern identic. Nimeni nu va spune că cele nouă ceasuri au pornit *imitînd* pe primul. Nu vom studia deci influențele din afară ale primului ceas asupra activității celorlalte. Dacă însă facem ca fiecare ceas să pornească în alt moment, ele vor merge în același ritm intern și echivalent. În *absolut*, orele 12 de la toate sînt contemporane, reprezentînd aceeași distanță parcursă. Zece meri dau fructe. Devenind mature, în aceleași condiții de climă, merele vor cădea în virtutea aceleiași legi *interne*, relativ în același timp. Nimeni nu va zice că merele, căzînd, *imită* pe primul măr desprins de creangă. În clime diferite, merele vor cădea în momente diferite. În absolut, căderea lor este sincronică. Legi interne duc omenirea la aceeași finalitate. Unii ajung mai devreme, alții mai tîrziu. Secolul al 17-lea românesc — cum s-a dovedit — e contemporan cu evul mediu occidental, poezia noastră prin ce are *fundamental* (Eminescu, Arghezi) e contemporană cu Romantismul. Peste cîteva secole, vom fi contemporani cu Franța rafinată de azi. *Co-eficiența* indică un mers către o finalitate comună, către o contemporaneitate absolută, explicată printr-un *ritm intern universal*.

Există și un sincronism relativ, superficial. S-ar părea că noi prin modernism sîntem sincronici cu occidentul. Dar e o contemporaneitate externă ce se studiază, dar nu se legiferă. E întocmai ca praful uniform ce se așază pe orologiile bătînd cu ritm egal și cu porniri diferite diverse ore.

În civilizații pornite simultan, efectele pot fi sincronice în timpul relativ. Așa se explică descoperirile identice și izolate. Nici aci spiritul veacului nu poate explica decît foarte puțin, după cum nu poate explica de ce Asia

cea cu confort occidental este așa de straniu arhaică și sincronică poate cu vechile noastre civilizații mediteraneene. Critica noastră e contemporană cu primele începuturi de filozofare ale popoarelor care se uimesc că pot cugeta și teoretiza. De aceea pentru a mă explica am și procedat băbește.

(*Viața literară*, II, 67, p. 1.)

1928

DIALOG ÎN CINCI TIMPURI

21 ianuarie

Eu. — Ai observat, Fiametta, ce strînsă legătură este între nuanța de emotivitate a frazei și timpul verbelor ?

Fiametta. — Credeam că timpurile nu au alt rost decît acela de a arăta ordinea imaginilor înăuntrul spiritului.

Eu. — Și toate acestea sau tocmai prin aceasta modul sufletului e legat de temporalitate.

F. — Lămurește-mă printr-un exemplu.

Eu. — Ascultă : „Te văd adesea trecînd pe stradă, cu gîndul dus către un orizont îndepărtat. Tu nu mă vezi. Fața, torsul, șoldurile au căpătat plenitudini mai grave. Dacă de sub valul nestatornic al rochiei ți-alunecă uneori rotunditatea castă a genunchiului, eu recunosc în tine efebul de altădată. Doar ochii își mai păstrează întunecimea copilărească." Ce atmosferă sufletească învăluie aceste fraze ?

F. (zîmbind) — Vorbele tale deșteaptă imagini de mișcare. Fie că portretul pe care mi-l faci are în sine ceva dinamic, fie că nu te pot închipui spunînd sau gîndind aceasta fără atitudinea patetică, cred că exemplul tău are efect dramatic.

Eu. — Firește. Prezentul este timpul *actualului*, adică al *actului*. Și cu actul începe drama. Dar ascultă alt exemplu : „A fost atunci o mare neînțelegere. Am plecat cu îndoiala că nu ți-am spus tot și cu credința că n-ai răspuns decît pe jumătate. Multă vreme am crezut că fusesem înșelați de vorbe și-am așteptat lămurirea. Dar tu n-ai mai vorbit, sufletele au adormit și toate s-au uitat." Ce impresie îți fac aceste cuvinte ?

F. — Au ceva informativ şi inexorabil totodată.

Eu. — Cum îţi explici asta ?

F. — Ştiu eu ? Poate fiindcă perfectul este timpul acţiunilor desăvîrşite, eliminate din suflet, ridicate la impersonalitatea realităţilor obiective. De aci caracterul de cunoaştere al verbelor şi sentimentul de nereversibilitate al evenimentelor.

Eu. — Aşa este. Ascultă acum : „Stăturăm cîteva clipe fără să ne privim, fixînd între noi un punct pe pămînt. Apoi ne strînserăm mîna cu solemnitate. De trei ori, după despărţire, întoarserăm capul îndărăt şi de trei ori îl îndreptarăm ruşinaţi de a ne fi surprins în acelaşi gest. Lumea, trăsurile, străzile se grămădiră apoi între noi şi te evocai zadarnic pe locul unde dispăruşi." Spune-mi şi impresia pe care ţi-o fac aceste fraze.

F. (tristă) — Percep mai cu seamă acţiuni. Cum însă aceste mişcări nu sînt prezente, ci numai evocate subiectiv, gîndesc că exemplul tău are o atmosferă epică. Totuşi le-am ascultat nu fără oarecare tristeţă.

Eu. — Tristeţa e a fondului. Adevărul te-a întristat, şi asta mă măgulеşte. Nota fundamentală este însă dinamică. Fiindcă în perfectul simplu acţiunea, deşi subiectivă, nu este încă recentă, lucrurile iau o înfăţişare de semi-actualitate istorică. Dar să trec mai departe : „Noi nu ştiam atunci că ceea ce era mai durabil era tocmai amintirea lucrurilor dorite. Eram plini de nerăbdarea de a ieşi din noi înşine şi de a ne realiza în afară aşa cum ne visam înăuntru. Piedica pusă de-a curmezişul acţiunii noastre ni se părea o calamitate şi nu era decît un prilej de prelungire a gîndului curat. Tu mai mult ca oricare alta erai dornică de realitate şi clădeai aiurea ce visai cu mine, împărtăşindu-mi cu inconştientă cruzime cîte din cele gîndite pentru tine şi cu tine se înfăptuiau fără mine. Dar era dat să nu rămînă decît visurile". Spune-mi şi aci părerea.

F. (mişcată tace).

Eu. — Ochii tăi uzi vorbesc în locu-ţi. Imperfectul este timpul melancoliei. Ştii de ce ?

F. (tace).

Eu. — Fiindcă este timpul nedesăvîrşirii, al lucrurilor care deşi trecute sînt încă legate în sufletul nostru prin

imperfecţiunea lor, al trecutului creat continuu în suflet, al vieţii în eternă devenire. De cîte ori spiritul meu simţea oboseala prezentului sau inconvenienţa bucuriei, n-aveam decît să-mi pun gîndurile la imperfect pentru ca apa minţii, învolburată în prezent, să-şi reia cursul melancolic al meditaţiei. Ascultă mai departe : „Totul nu va fi fost o inutilitate. Vom reînvia în suflet momentele moarte, le vom face să trăiască în mijlocul nostru şi ne vom bucura astfel de ele ca de o realitate mai pură şi mai temeinică, fiindcă va fi mereu prezentă — în noi". Vezi cîtă reculegere aduce în cugetare viitorul. El este timpul energiei, al entuziasmului şi al renaşterii. Prin el gîndul..., dar ce să mai continui mai departe. Văd efectele pe obrazul tău !

F. (înviorată zîmbeşte).

(*Viaţa literară*, III, 68—70 11, text reluat în *Jurnalul literar, I*, 24 din 11 iunie 1939, p. 4.)

OMAGIU LUI I. BRĂTESCU-VOINEŞTI

28 ianuarie

Bătrîne cîntăreţ al privighetorii, pe ai cărui umeri cade astăzi a şaizecea zăpadă, primeşte din partea noastră, a celor tineri, un salut înduioşat.

Noi nu te judecăm cu măsura artei, fiindcă, legaţi încă din copilărie de viaţa ideală a plăsmuirilor tale, am pierdut, prin iubire, acea neînduplecare aspră, ce se zice a fi chezăşia unei preţuiri limpezi. Noi nu te judecăm, fiindcă te iubim.

De ce am pune oare în balanţă gîndul tău exprimat, pentru a cîntări un bun în veşnică schimbare ? Arta este un rod al sufletului, dar sufletul este mai mult decît arta. Dar cu meşteşug neîntrecut, bătrîne singuratec, ne-ai întors spre calea liniştită a meditaţiei resemnate !

Cei care au priceperea lucrurilor frumoase spun că tu ai fi înfăţişat lenea de a învinge a sufletului, frica de viaţă, inadaptarea. Însă adaptarea este a animalelor. Ele

numai se lasă purtate, fără împotrivire, de legile oarbe ale materiei. Voință vrea să zică luptă pentru modificarea materiei prin spirit. A învinge înseamnă să înfăptuiești gîndul, a nu face pact cu întunericul nu înseamnă însă a fi învins. Eroii tăi sînt, în felul lor, voluntari. Neclintiți în gîndul lor despre viață, ei nu se lasă ispitiți de nici o lene. Învinși în înțeles vulgar, ei sînt învingători în ordinea, înalt umană, a spiritului. Căci biruiește în cele din urmă acela care are tăria de a se lăsa învins în viața de toate zilele. De aci valoarea înalt morală a operei tale. De la tine am învățat bucuria amară de a fi consecvenți cu noi înșine, de a cere realității să se prefacă după gîndurile noastre, sau de a o disprețui cîtă vreme rămîne inertă. Zîmbetul vulgarității este un semn al victoriei noastre de noi înșine, și noi toți ne-am simțit, în copilărie, cu *Niculăiță Minciună*, singuri, dar tari pe gîndurile proprii. Iar astăzi, cînd gînditorii români încep a pune în sistem filozofic doctrina tăriei sufletului și biruinței asupra ignoranței prin statornicia dintre gînd și faptă, opera ta capătă o valoare sufletească de o mare și neprețuită greutate.

Prețioasă este iarăși, ilustre sărbătorit, discreția aristocratică a vieții tale tăcute. Într-o literatură cotropită de țipete și vulgaritate, tu ai fost o rară noblețe a tăcerii și a buneicuviințe.

De aceea, cu acest salut pentru cea de a șaizecea zăpadă ce cade pe umerii tăi sfioși și în care am vrea să treacă toată vibrația sufletelor noastre, nu ne încearcă decît o singură temere, aceea : de a nu jigni cu prea mult zgomot nobila ta sfiiciune.

(*Viața literară*, III, 71, p. 1.)

ENTUZIASM ȘI NEGAȚIE

4 februarie

Am regretat adesea că în judecarea zi de zi a rodului literar, sub forma *Recenziilor* și mai ales a *Revistei revistelor*, n-am putut atinge acea seninătate și acel respect

față de cel mai neînsemnat produs al minții, la care năzuim atîta. Am regretat, zic, că, din lipsa unei colaborări modeste și dezinteresate, n-am fost în stare, întotdeauna, să luminăm cu un zîmbet primul pas al începătorului, sau să îndreptăm cu o părere independentă rătăcirile confraților. Cît orgoliu sfînt și cîtă putere de viață nu poate strecura în sufletul scriitorului tînăr un rînd de simpatie! Și cîtă amărăciune sau josnică răutate nu-i capabilă să-i stîrnească indiferența incompetentă sau malițioasă a cronicarului nevrednic! Pentru ca să creeze, spiritul are nevoie de entuziasm. Și entuziasmul i-l aprinde numai aprobarea sau măcar atenția altuia. Nu poți da formă gîndurilor tale dacă nu ai convingerea că sufletul tău poate interesa și alte conștiințe. Și iarăși nu te poți îndrepta sau, și mai mult, renunța, la o îndeletnicire sterilă dacă cronicarul nu este înzestrat cu acea blîndețe senină a judecății, care înlătură orice bănuială într-o repulsie personală. Cunosc tineri confrați a căror activitate este lipsită de orice noroc artistic. Și totuși, ei, cu sinceritate, se cred a fi puteri creatoare, dar neînțelese, și deduc aceasta din violența, sau mai bine zis, trivialitatea atacurilor primite.

Literatura noastră, ca-n nici o altă țară, are mulți critici și nici un cronicar. Are, cum s-ar zice, o strălucită floră de studii medicale, din care aflăm cum moare literatura, dar nici un medic bun, care să ne certifice zilnic sănătatea sau să ne dea mijloacele să ne vindecăm. *„Gongorism! Semănătorism! Epidemie!"*, strigă pe rînd medicul-șef al Domului Invalizilor sau cel al Institutului pentru studierea Afaziei literare. Dar viața trece dincolo de ei, ignorată și, în cele din urmă, victorioasă.

Critica noastră mărunță e plină de injurii personale, de adulații convenționale și disproporționate, de ignoranță sau de rea-credință strigătoare la cer. Totul este rău, absurd, de trecut sub tăcere! Nu rareori ni se întîmplă să constatăm cu surprindere că recenzentul nici nu citise lucrarea pe care-o judeca.

Grupul de scriitori din jurul acestei foi care nu pretinde să ofere artă, ci numai să fie agentul spiritual al creației zilnice, are vederile sale proprii. În pluralitatea

tendințelor perindate prin această foaie, stă însuși principiul directiv : libertatea discuției și lărgimea vederilor. Nefiind unealta nimănui, am vrea să fim senini și, pe cît e cu putință, generoși. De aceea, primim cu multă rezervă negația d-lui Aderca — nu lipsit de oarecare merite stilistice — și ne simțim mai înclinați să simpatizăm entuziasmul constructiv ; cu oricîte rătăciri ar veni.

Dorind, deci, ca viforul negativ și nelatin care bîntuie astăzi presa literară să facă loc unei adieri mai blînde de înțelegere și generozitate, eu sper că publicistica noastră va găsi, spre satisfacția și a cititorului, și a scriitorului — și cît mai curînd — pe acel spectator, care cu mai puțin talent decît d. Aderca, să nu fie așa de preocupat cu diferende personale și să ne dea o oglindă mai puțin cerebrală, dar mai îngăduitoare, a vieții noastre literare.

(*Viața literară*, III, 72, p. 1.)

ARTICOL DE FOND PENTRU CULEGĂTORUL MEU

11 februarie

Acest articol este scris numai pentru tine, Culegător, și e menit să fie înțeles în intima lui rezonanță numai de urechea ta ascuțită la căderea caldă a plumbului. Îl vei pipăi, îl vei cînta, îl vei bate pe larga claviatură a linotypului și-i vei simți, astfel, mai bine ca oricare altul, respirația internă sfîrșită în trei moduri, în *cursus velox*, *cursus planus* și *cursus tardus*. Gîndul tău se preface pentru tine într-o fugă digitală deasupra unui alfabet smălțuit, și, adesea, am stat s-ascult măsura sufletului meu bătută de tine în plumb. De multe ori scriam numai ca tu să mă scandezi încă o dată la mașina ta, ca să văd dacă cugetarea aleargă mai repede sau întîrzia mai grav. Nici un cititor nu poate să-mi interpreteze scrisul într-o formă mai caldă ca tine. Tu îmi convertești pagina scrisă în plăci fierbinți de plumb pe care le așezi apoi în ciudate construcții metalice și le lași să se răcească

pe tipsii grele de fier. Atunci simt că gîndul meu are într-adevăr o greutate şi o căldură şi sînt clipe cînd mi se pare mai eficace contondenţa literii culese decît violenţa abstractă a polemicii.

Dar mai mult ca orice mă satisface atenţia gravă cu care îmi descifrezi articolul. Tu eşti cel dintîi care îl citeşti, şi care îl citeşti bine. Nici o literă nu-ţi scapă, nici o pauză, nici o nuanţă a uimirii sau a interogaţiei. Totul se converteşte în cuvinte sau pauze deopotrivă de materiale şi deopotrivă de fierbinţi. Dacă o virgulă scapă, denaturînd ritmul frazei mele, tu te întorci cu răbdare, restabilind ca pe piano-forte un acord greşit. Dar nu numai atît. Tu eşti cel dintîi care citeşti slova mea tipărită şi te neliniştesti de orice scăpare şi orice întunecime. De aceea eu scriu mereu nu atît pentru public, cît pentru tine, căci — îţi mărturisesc această slăbiciune — îmi face foarte multă plăcere cînd te văd citindu-mă.

Tu eşti mai mult decît un culegător, străin de gîndul meu. Adesea tu colaborezi cu mine, luminîndu-mi fraza întunecată printr-o virgulă providenţială sau particulă binefăcătoare. Tu îmi cunoşti configuraţia neregulată a caligrafiei mele şi o dezlegi repede printr-o ochire strategică.

Să nu te mire deci că acest articol este scris numai pentru tine, Culegător şi cîntăreţ al frazelor mele pe claviatura largă a linotypului.

(*Viaţa literară*, III, 73, p. 1.)

NORA ŞI FEMINISMUL

10 martie

Cunoscutul umorist italian Alfredo Panzini, anti-feminist înverşunat, cita cuvintele Norei, într-una din schiţele sale *Macaroane cu sardele*, ca fiind semnalul feminismului de azi. Nu sînt mulţi ani de cînd un mare poet străin spunea printr-o eroină a sa aceste cuvinte : „Eu

nu știu (soția vorbește soțului) cine din noi doi are mai multă dreptate, dar știu că adevărul tău nu e adevărul meu ; și acum, că știu asta, nu pot să te mai urmez. Fiecare din noi să-și croiască o cale proprie." Lumea a aplaudat la aceste cuvinte ; dar ele au însemnat începutul marei revoluții, în care trăim astăzi. Desigur, femeia are o mare personalitate, dar ea e înspăimîntător de incompatibilă cu căsătoria. Una din cele două personalități trebuie să se sacrifice... Întîmplător deci Nora este o feministă, care își cere drepturile la o educație pe bază de libertate și în consecință responsabilitatea. Dar am scoborî drama reducînd-o la un conflict simplu de opinii sociologice. Poate că *Nora* este cea mai ibseniană dramă, cuprinzînd în sine toate aspectele concepției și meșteșugului literar al dramaturgului scandinav. Mai tare și mai adînc este în fond conflictul dintre sexe ; îndoita înțelegere a vieții ce derivă din două moduri de adaptare felurite. Ca atare, antinomia nu urmărește o soluție, ci numai artistica prezentare a unei dualități insolubile. Sufletul lui Helmer gravitează către o singură finalitate : siguranța și stabilitatea în viață. El e prevederea virilă, conștiința obiectivă ce acționează condusă de cauze finale. Nora însă e mînată de o singură preocupare : să-și conserve bărbatul și să-și îndeplinească indirect rostul sexului său. Ea n-are decît o logică : aceea a pasiunii, în care nu intră nici un element de luciditate. Aci stă drama primitivă, umană, ireductibilă. Nici un interes de natură ideologică nu întunecă la reprezentare adevărata luptă înlocuind-o cu o discuție, față de care să trebuiască a lua o atitudine. Căci cine are dreptate ? Helmer sau Nora ? Evident, amîndoi. Helmer este nesuferit de lucid, de protector și de egoist. El nu cere decît dragoste și măsură și nu are generozitatea nici unui act necumpătat. El osîndește pe aceea care prin sacrificiul liniștei îi salvase viața. Și totuși, lipsa lui de idealism e o formă mai înaltă de adaptare. Helmer are instinctul egoist al speței, și desigur că teoreticește ar fi admis mai degrabă moartea proprie decît moartea civilă a familiei sale. Ca atare, Helmer, cu lașitățile sale conservative, este fără

discuție simpatic. Dar cu toată ușurința ce poate prăbuși o trudă îndelungă a omului, Nora este iarăși o creatură suavă și simpatică. E periculoasă, inconștientă și ușuratecă, dar e însuflețită de o pasiune oarbă, capabilă de mari delicte salvatoare. Lumea văzută cu ochiul lui Helmer este burgheză și monotonă, cea văzută de ochiul Norei este ideală, dar periculos de puerilă. Helmer și Nora nu se opun dar pentru a se respinge, ci pentru a se determina, completîndu-se. În acest chip, conflictul final nu este o artificială războire de concepții, ci pur și simplu o formă de revoltă a demnității jignite. Helmer nu înțelege pe Nora. Nu pricepe că alături de felul său de a privi viața este legitim și necesar acela ideal al Norei. El dorește feminin numai trupul, judecata Norei o vrea însă masculină. Nora nu este o feministă, căci nu cere drepturi virile, ci dimpotrivă, o *femeie* care își vrea prețuită ca atare contribuția sa la viață. Cînd Helmer va pricepe că ușurătatea Norei era o formă de colaborare prin nevinovăție și nesocotită abnegație la existența comună, o va apăra recunoscător în toate erorile ei sublime, și astfel minunea se va întîmpla. Nora ca femeie cere în literatură aceleași drepturi ca și copilul : de a fi prețuită pentru personalitatea ei ca atare, iar nu în măsura în care poate înlocui pe bărbat. Nora combate feminismul.

(Viața literară, III, 77, p. 1.)

VANITATE

17 martie

O prejudecată leagă noțiunea culturii de actul răsfoirii periodice a unui număr de publicații, și aceeași prejudecată împinge pe scriitor pe calea plină de amăgiri a redactării de reviste și gazete. „N-ai citit revista cutare ?“ „N-ai citit articolul cutăruia ?“, acestea sînt întrebările ce te întîmpină, cu obligația de a te simți măgulit sau ruși-

nat în măsura în care cunoşti sau ignorezi. Şi toate acestea sînt vanităţi. În lumea faptelor, dă valoare lucrului relaţia de timp, în lumea gîndului, valorile sînt în sine stătătoare. De ani de zile citeşti revistele şi nu găseşti în ele nimic care să te oprească. Iar ce merita să te reţie era să apară mai tîrziu adunate şi în forme mai supravegheate. În schimb, a trebuit să citeşti articole scrise de minţi mai prejos de mintea oricărui cititor semnate de aventurieri ai gîndului, care aveau vreme să scrie fiindcă nu citeau. Din miile de pagini scrise, n-ai aflat nimic. În schimb, prejudecata informaţiei zilnice ţi-a răpit timpul pentru a răsfoi o carte scumpă sau de a citi o mare operă glorioasă şi uitată. Dar eu care scriu, de la cîte nu sînt împiedicat de curiozitatea ta de cititor fără cîrmă ? Se cer revistelor articole de fond, şi eu trebuie să scriu, vai, un articol de fond fără nici un fond. Eu aş vrea să citesc *Elogiul nebuniei* al lui Erasm, şi mi se cere să scriu despre cel mai mare geniu al vremii, adică despre o oarecare maimuţă întreprinzătoare, numita *Charlie Chaplin*. Eu aş vrea să dau un bun comentariu al unei poveşti din *Cunto de li cunti*, dar mi se cere să scriu un roman biografic în felul celor la modă, pe-aiurea. Apoi asupra unor chestiuni eu aş gîndi în chip real numai pe-o pagină, iar asupra altora, pe o sută. Revista îmi fixează o cugetare pe un anume număr nu de pagini, ci chiar de rînduri. Eu adun aceste scrieri măsurate şi semnez cu sentimentul fraudei : opera aparţine într-adevăr paginatorului care a măsurat-o, iar nu mie, care n-am putut-o gîndi. Atît este de adevărată această colaborare a spaţiului cu gîndul, încît imaginea avînd la îndemînă iatacul spaţios al *Vieţii româneşti* zburdă, se întinde, duce gîndul prin unghere obscure şi se opreşte cînd vrea, fiindcă nu umple spaţii şi nu e oprit din drum. D. Lovinescu avea la îndemînă spaţii măsurate, ce nu întreceau două pagini. Cugetarea îi devenise scurtă, gîfîitoare, inelată monomorf ca o reptilă ce se poate tăia oriunde. Nu mai avu o revistă, ci scrise pentru volume cu pagini facultative. Fraza i se întinse atunci ca o armonică sau ca un piept scăpat de opresie. Ritmul devenit firesc ameninţă acum cu obezitatea.

Dar dacă materia impune gîndului o formă, dacă împrejurările, opinia publică, necesităţile dau conţinut şi înfăţişare scrierii, la ce atîta publicitate ? La ce plîngerea că n-avem scriitori cînd noi ştim că puţinele reviste pe care le avem suferă de lipsa colaboratorilor aceiaşi la toate ? Să rupem dar prejudecata scrisului statornic şi cititului periodic. Să ne întoarcem iarăşi către carte şi meditaţie şi să reluăm firul tăcerii rodnice, întrerupte de rare, dar nesilite interpretări. Atîta rămîne sau foloseşte cît vine de la sine. Lasă pe aventurierii scrisului, căci au vreme să scrie fiindcă nu gîndesc, şi scuză acest articol ce îşi neagă scopul şi al cărui merit mai mare ar fi tocmai acela — cu neputinţă de atins — de a nu mai fi urmat de altul.

(Viaţa literară, III, 78, p. 1.)

PREMIUL NAŢIONAL

Proiect de regulament

5 mai

Art. 1. — Se instituie un premiu de 100 000 (una sută mii) lei pentru compuneri cu caracter poetic, cu scopul de a se promova creaţia literară a poporului român.

Art. 2. — Autorul Tudor Arghezi este exclus de la acest premiu.

Art. 3. Deoarece activitatea poetică este o manifestare a vieţii în genere şi o prelungire în vis a experienţei, precum şi pentru consideraţia că valoarea producţiei literare este în strînsă legătură cu sentimentul dinamic al vieţii, se exclud de la acest premiu persoanele cari nu vor fi dovedit că au toate acele patimi, sentimente, concepţii etc. care vor forma apoi obiectul artei lor, *exempli gratia* solidaritatea profesională, toleranţă critică, simţ ierarhic etc.

Item. Se resping persoanele care prin viu grai sau pe cale scriptică vor fi criticat, înfierat, ignorat producţiile

scriitorilor consacrați, sub motiv de critică literară și estetică, deoarece aceasta atinge moralitatea, iar scopul premiului este crearea unei literaturi sănătoase si cu adînci temeiuri etice.

Art. 4. — Sub nici un motiv nu pot lua parte la acest concurs domnii scriitori care n-au cîntat iubirea de patrie, respectul față de părinți și măcar una din acele nobile teme consacrate ca : *De profundis, Getsemani, Golgota, 10 Mai, Prima verba, Durerea pămîntului* etc.

Art. 5. — Se vor prefera la premiere operele rău primite de critică și de opinia publică, pentru a da o justă consolare scriitorilor prigoniți și pentru a evita acele cazuri dureroase de ignorare în viață. S-a văzut cum mai întotdeauna marii scriitori — Eminescu, spre pildă — au fost socotiți fără valoare în timpul vieții spre a fi preamăriți după moarte. De aceea se va da premiu tuturor așa-ziselor mediocrități, pentru a ocroti în ele viitorul geniu de mîine.

Art.6. — Nu se vor neglija nici operele primite favorabil de diferitele publicații, excluzîndu-se părerile criticii profesionale, negative și pătimașe. Opera care va întruni cele mai multe recenzii va fi preferată. Se va observa ca autorul să nu-și facă singur recenzia sub pseudonim.

Art.7. — Nu se vor răsplăti operele a căror vînzare aduce scriitorului venituri suficiente.

Art.8. — Cînd lupta se dă aproape în chip egal între doi scriitori, pentru a se evita fricțiunile și supărătoarea deducere a întîietății celui care a luat distincția, se va da premiul unui al treilea.

Art. 9. — Pentru mai multă obiectivitate, se va da premiul aceluia care a mai obținut și alte distincții.

Art. 10. — Nu se va lua în considerare candidatura scriitorilor rămași în teritoriul ocupat.

Art. 11. — De asemenea se va cere autorului să aibă o profesie onorabilă și lucrativă pentru a-l îndemna la o viață morală și cetățenească. Profesia de „coafor" intră în prevederile acestui regulament.

Art. 12. — Premiatul capătă prin regulament titlul de „scriitor mare", iar Statul va căuta prin toate organele sale să-i mențină neștirbită această autoritate de-a lun-

gul vremilor. Cei care prin scris sau prin viu grai vor aduce vreo atingere scriitorului premiat vor fi aspru pedepsiți.

(Viața literară, III, 83, p. 1.)

VASILE PÂRVAN

23 iunie

Un an de la moartea lui Vasile Pârvan n-a putut să șteargă devotamentul celor care l-au iubit, după cum n-a putut șterge încruntarea acelor pe care meritele sale nu i-au mulțumit. Și unii și alții îl comemorează în felul lor : cei dintîi consolidînd columna amintirii, ceilalți rozînd-o la temelie. Din partea roaderii nu vine nici o primejdie. Într-un cult numai verbal, văd însă o eficacitate micșorată.

Pe Vasile Pârvan, omul de știință și scriitorul, îl vor judeca vremurile și-i vor da prețuirea ce i se cuvine. În procesul acestei consolidări, contribuția personală este de o valoare restrînsă.

Acum, este datoria tinerimii de a evoca pe Vasile Pârvan *eroul intelectual.*

Puțini din rasa noastră au dat o pildă mai monumentală de energie pusă în slujba unei idealități. Cînd se profesează pentru foloase naționale o filozofie etică a *caracterului* e prilejul să spunem că niciodată această însușire, a acordului între gînd și faptă, n-a fost mai strălucit realizată. Și nu e vorba de încăpățînarea oarbă, de ambiția îndărătnică și surdă a omului visător de glorie, ci de năzuința lucidă a unei minți fericite care caută în construcție rezolvarea problemei vieții.

Istoria ridicării lui Pârvan înflăcărează ca o viață plutarchiană. Și e senil sufletul tînărului care cunoscînd-o nu se simte împuns de dorința de a fi, dacă nu mare, cel puțin mai puțin mărunt.

Comemorarea lui Pârvan trebuie să fie întîi de toate revizuirea unei conduite. Și eu întreb pe cei care pro-

nunță cu venerație numele marelui plecat : duc ei mai departe opera începută ? Încearcă ei să se folosească de această măreață și optimistă demonstrație a putințelor naționale ? Nu stilul, nu preocuparea lui Pârvan sînt de imitat, ele fiind elementele personale unice și nereproductibile ; ci forma acțiunii sale, acea religie a construcției, acea înverșunare a gîndului ce nu se dă bătut.

Azi abundă geniul facil. Cu ochiri repezi pe cîteva gazete se excogitează filozofii și se scriu cărți. Știința de carte ne supără ca pedanterie. Scriitorii se recrutează în genere dintre nestudioși, iar critica este amarnică cu cine strînge fapte și-și pierde viața pentru ca s-o cunoască.

Un an de la moartea lui Vasile Pârvan nu trebuie să șteargă această hotărîre ce se statornicise în sufletul multor tineri care l-au urmat de a-și pune probleme înalte, de a le urmări cu eroism zilnic și de a ținti nu planul, ci construcția.

Școala lui Pârvan nu este o școală arheologică, ci una de etică a gînditorului. Și dacă cea din urmă întîrzie să fie îmbrățișată, cea dintîi nu va putea dăinui.

Dar se poate că zîmbetul îndurerat al aceluia căruia Parca i-a tăiat firul unui gînd nedesăvîrșit va stîrni în sufletul vreunui tînăr o furtună sublimă, o hotărîre eroică, o năzuință nobilă către monument, către expresia permanentă și reabilitarea geniului, care este o cupolă michelangiolescă, peste ziduri înalte și groase de trudă și meditație.

(Viața literară, III, 88, p. 1.)

DIN CARNETUL UNUI CRITIC

8 iulie

S-a isprăvit... e de neînlăturat — sînt critic. Aristarc mi-a zis : — Ești critic ! E într-adevăr o situație critică. Am vrut să comunic emoțiunea unei strofe lirice unui

prieten poet, dar mi-a răspuns cu imputare : — Cum ? ! Mai scrii versuri ? ? Eşti critic. Într-adevăr, sînt critic !

Am făcut zilele acestea un triaj melancolic. Aveam într-un anume loc fel de fel de hîrtiuţe-proiecte cari n-au luat şi nu vor mai lua (deoarece, vai ! sînt critic) niciodată fiinţă. Sînt şi versuri, de demult, se pare acum 9—10 ani, cînd nu judecam aspru această îndeletnicire.

O bucată, spre pildă, era destinată evenimentului înviorător al primăverii şi trebuia să fie comunicată universului chiar atunci. Dar gestaţia a fost mai lungă decît şederea Proserpinei deasupra pămîntului şi compunerea mea a rămas un fragment inutil. Salvez din coş aceste două strofe :

E deci adevărat că este primăvară !
De-o vreme devenisem foarte sentimental ;
Mă apăsa pe suflet a zilelor povară
Şi căutam în viaţă ceva transcedental !
De-o vreme devenisem foarte sentimental.
Pe faţă căpătasem expresii de mumie,
Şi-adesea am adormit cu capul pe vreo carte
(fac studii serioase pe la Academie
iar noaptea metafizici pe-aleele deşarte)
Şi-adesea am adormit cu capul pe vreo carte.

Altă capodoperă ar fi fost oportună numai sub zero grade. Însă iarna a trecut, iar pe foaia de hîrtie au rămas cîteva însemnări inactuale, triste ca o construcţie lăsată pradă ruinii, înainte de a fi sfîrşită.

Din această nobilă compunere sinistră şi providenţială a *Corbului* lui Edgar Poe, nu merită atenţia posterităţii decît aceste două terţine.

C e a s u l

iar în perete ceasul în racla lui de lemn
îşi strînge ale sale rigide articulaţii
înspăimîntînd tăcerea c-un horcăit solemn.

Cărți

Pe-un raft, pe vechi volume din Platon și din Kant,
iernează un păieanjen în aspre meditări,
urzîndu-și în tăcere un nou sistem savant

etc., etc.

*

Trec printr-o criză de lene ucigătoare și întunecată. O lene sufletească, o *accidia* dantescă chinuitoare. Un scepticism universal, o toropeală neroadă, născute din sila de a cugeta în aceleași forme banale pînă la deznădejde. Dacă ar fi un nobil spleen britanic, vreo melancolie lamartiniană, sau vreun baudelerian dezgustat de locuri comune, aș simți cel puțin emoția dulceagă a năzuințelor de supra-sentimental pe care o au, îmi închipui, și fetele de pension după lectura *Visului* lui Zola sau a romanelor lui Rădulescu-Niger. Sufăr însă de o nemulțumire terestră, fără situațiuni dramatice. Mi-e silă de orariul zilnic, de monotonia alimentelor, de invariabilitatea figurilor omenești, de căldura apăsătoare, de zbîrnăitul muștelor, de servilitatea stupidă a tramvaiului care nu vrea să facă măcar o dată, cu mine, un act de independență și s-o ia pe altă stradă, spre alt oraș, oriunde dincolo de liniile trase dinainte. Oh, în privința asta orașul nostru este de o cumințenie iritantă. Nu se surpă nimic, nu cad lucrători de pe case de la înălțimi ametitoare, nu explodează nici un arsenal, nu iau foc cartierele, nici măcar o casă, nici măcar coșul de la sobă. Nici măcar nu plouă, ploaie cu cataclisme care să mături cîinii și pomii și să zmulgă acoperișurile, nu tună, nu fulgeră, nu se petrece *verbi gratia* nici un fenomen zgomotos. Dacă ai urla în acest oraș liniștit între dealurile lui ca o odaie de ospiciu capitonată cu saltele, nu s-ar produce nici o turburare sonică apreciabilă. Pentru ca să evit cît mai mult senzația plictiselii, am întîrziat orele deșteptării și am apropiat pe acelea ale culcării, astfel încît, abia scăpat din lupta cu somnul din care am ieșit, mă apasă somnul în care trebuie să intru.

Ah ! de ce nu sînt ca acei oameni sublimi care-şi măsoară munca spiritului cu cronometrul şi-şi execută comenzile intelectuale cu promptitudinea unui brutar ? Aceşti oameni fenomenali îşi au notată pe mici foiţe de hîrtie înalta lor doctrină pe care la ore fixe din zi o transformă în opere nemuritoare, ca aluatul dospit gata în pîine. De ce n-am şi eu, ca aceste persoane de elită, încrederea nestrămutată în utilitatea producţiilor mele şi casc de dispreţ şi plictiseală înainte de a le sfîrşi ? Dacă aş fi un om cu un grăunte oricît de mic de personalitate, nu m-aş lăsa intimidat de o obişnuinţă socială care nu-mi aduce nici un fel de cinste ; aş arunca haina aceasta banală şi aş lucra împreună cu acei salahori simpatici la palatul pe care îl ridică în faţa casei noastre. Aş trece mai tîrziu mîndru ca de-o proprietate literară pe lîngă zidul pe care l-am înălţat eu, cărămidă cu cărămidă, în eternitatea severă şi masivă a cimentului.

Să faci o casă, să bătătoreşti un drum, să îndrumezi o apă, să dărîmi şi să sfredeleşti o stîncă, să ciopleşti şi să închei o corabie sînt isprăvi de care nu voi fi vrednic niciodată. Voi urma însă de a pune vorbă lîngă vorbă şi foaie peste foaie, alcătuind acele fascicule simetrice şi simpatice care formează conţinutul bibliografiilor şi-al cataloagelor de librărie, căci sînt critic... critic... critic... Chiar Aristarc mi-a zis : — Dumneata eşti un critic !

(Universul literar, XLIV, 28, p. 453.)

REFLECŢIUNI ASUPRA PROBLEMEI SCRISULUI

24 noiembrie

Problema scrisului şi a scriitorului ia pentru confraţi aspecte de alarmă. Ca întotdeauna, marele vinovat e Statul. Eu cred că vinovaţii sîntem noi.

În genere, ministrul ştie că Eminescu a murit în mizerie. Pentru a preîntîmpina a doua greşeală, el dă un

premiu d-lui, să zicem, Foti (numele a devenit adjectiv). Pentru această operație se consultă persoanele cu vază literară. Se poate trece peste avizul d-lui Bogdan-Duică? Nu ! Pentru d. Bogdan-Duică, Arghezi nu există. Toată lumea strigă că Arghezi este un mare poet ? D. Mihail Dragomirescu tăgăduiește cu violență. Ministrul dă ajutoarele după criteriile sale, în genere obiective, adică extra-artistice. Critică literară nu i se poate pretinde să facă. Dar cînd S.S.R. refuză premiile lui Arghezi și Ionel Teodoreanu, pentru a le da dd. Moșoiu și Foti (adjectiv), mai există vină pentru ministru ? Statul se poate teme să ia vreo inițiativă ca nu cumva să risipească banul asupra mistificatorilor. Dar pe omul de cultură în genere nu-l disprețuiește, de vreme ce exaltă cît poate pe mediocrițile asupra cărora opinia publică tace.

Ministrul și-a făcut cultura pe cărțile și gazetele noastre. Școala pune în planul întîi pe omul politic și în ultimul pe omul de cultură. În manualele de istorie, nu se înseamnă ca un eveniment nașterea lui Eminescu și nici nu se arată dacă cugetarea artistului are sau nu vreo înrîurire asupra mersului lumii. (Aceasta la noi.)

Cînd jandarmeria prinde pe banditul Bălan, ziarele scrise de aceiași scriitori care se plîng azi, scot ediții speciale. Dar cînd moare Vasile Pârvan, de-abia se găsesc colțuri de ziar pentru seci notițe prizărite. Toate inepțiile unui om politic stau pe pagina întîi. Pagina literară e un fel de distracție familiară pentru duminică. Și atunci, autorii de cuplete de la Cărăbuș publică alături de Vasile Militaru și Cosco, și lumea face caz mare. Acești scriitori-gazetari uită un lucru : opinia se formează și curiozitatea e o formă fără conținut. Publicul nu cumpără ediția specială pentru ceea ce cuprinde, ci fiindcă ediția specială îi trezește o curiozitate ce se satisface oricum.

Gazeta de azi a distrus prestigiul scriitorului adevărat și l-a refăcut în parte pe al celui mediocru. Ținînd seamă de populația țării, putem afirma că nimeni nu citește revistele. Am cercetat feluriți intelectuali, profesori secundari, foști studenți. Cu excepții vagi, nimeni nu știe nimic. Pentru această categorie de oameni nu există

decît gazeta. Am încercat să conving pe cineva că *Don José* nu e un scriitor. Am fost certat cu vehemență, mi s-a recomandat să-l studiez, să respect pe intelectuali. Sentimentul acesta era în fond foarte lăudabil. Dar individul în chestiune nu putea bănui că cel care îi sta în față se pricepea cît de cît în asemenea materie. Dacă i-aș fi spus, ar fi rîs.

Cea mai mare onoare în ochii cititorului este de a fi publicat la pagina veselă a „Universului".

Cititorul în genere are un adevărat misticism pentru autor. Dar îl prețuiește numai în actul simplu al publicării. De aceea, tot ce intră într-o gazetă mare este sfînt. Încearcă să spui că autorul unei cronici plastice în care se consfințesc toate platitudinile cu incompetență inocentă sau răsplătită este un cretin. Nu crede nimeni. Poetul știe mai bine decît noi asta, cînd face să i se publice contra plată următoarea poezioară :

Gazeta Noastră, care
A apărut recent,
Zău, nu-i exagerare,
E un eveniment.
Tot ce-ți desfată mintea
Acolo e, în ziar,
Nuvele pasionate
Ori un roman bizar,
Articole și cronici
Sînt scrise cu temei,
Traducerea-i măiastră...
Rămîi uimit ? Ce vrei ? ?
Așa-i „Gazeta Noastră" !

Scriitorul trebuie să invadeze în gazetărie, să răstoarne mentalitatea opiniei publice, să provoace curiozitatea culturală. O carte nouă și bună trebuie salutată printr-o ediție specială, comemorării unui defunct-artist trebuie să i se închine gazete întregi. Revista să rămînă un simplu magazin. Colportajul pe care îl profesează de nevoie acuma trebuie să treacă cu totul asupra marii prese. Dar mai ales cronicile pe care în unele mari reviste le dețin cretinii anonimi trebuie să fie încredințate

marilor critici, care să facă din ele coloane vrednice de invidiat și de transmis prin moștenire. De unde nu, publicul va continua să citească :

Gazeta Noastră care
A apărut recent
Și nu-i exagerare
E un eveniment.

(*Viața literară*, III, 95, p.)

marilor critici, care să facă din ele coloane vrednice de invidiat și de transmis prin moștenire. De unde nu, publicul va continua să citească :

Gazeta Noastră care
A apărut recent
Și nu-i exagerare
E un eveniment.

(*Viața literară*, III, 95, p.)

1929

FRONDA COPIILOR

2 februarie

Problema invaziei adolescenților este cu mult prea serioasă și plină de consecințe pentru a o trece repede cu vederea sau a lăsa să planeze în jurul ei false interpretări. Polemica pe care sîntem hotărîți s-o ducem cu toată hotărîrea nu se îndreaptă împotriva tinereții ca atare, ci numai contra unei părți maladive din ea. Și ar fi absurd să fie altfel, cînd noi înșine nu numărăm în genere mai mult de trei decenii înapoia noastră. Și iarăși nu înțelegem să combatem misticismul ca atare, pe care îl abordează unii dintre adolescenți — împotriva chiar a noastră, care totuși avem — o parte — directivă mistică, ci suferința contagioasă a unei tinerimi care compromite sforțările generoase ale noilor generații tăcute și oneste.

Și e locul aci de a răspunde la întrebarea dojenitoare ce ni se pune : tinerii, fie și liceieni, n-au oare dreptul să judece și să denunțe pe victima judecății lor ?

La aceasta răspund : *A priori,* da. Oricine poate să-și dea părerea. Însă părerea nu are o valoare obiectivă, deci culturală, decît dacă e însoțită de argumentare. Cine emite opinii este obligat să le justifice pe orice cale, fie și impresionistă, dovedind că noul punct de vedere este probabil cel puțin pentru anume conștiințe. A scrie însă la 20 de ani, fără nici un trecut și nici o garanție, „asta e bine", „asta e prost", este o copilărie. O asemenea decizie sumară, fără corp delict, o poate da, în anumite împrejurări, numai un critic bătrîn, pe care trecutul îl apără de suspiciune. Și încă o astfel de decizie poate fi venerabilă, nu și convingătoare. Dacă țin cu orice chip să facă critică, tinerii trebuie să descopere noi relații valabile, în

baza şi cu autoritatea cărora să continue cu legitimitate procesul. Există o creaţie critică, adică revelarea unei noi conştiinţe critice, capabilă de justificare ? Această conştiinţă ce-şi dă socoteală de sine ar trebui s-o capete întîi tînărul pentru ca sentinţa lui să prezinte vreo utilitate.

Aceasta în principiu. În practică, e greu să aştepţi ceva temeinic de la fiinţe în mintea cărora e proaspătă bătălia, uneori penibilă, a bacalaureatului şi pentru care universul artistic se compune din amintirea manualelor d-lui M. Dragomirescu sau din 200 — să exagerăm ! — de cărţi facile sau nepricepute. La 20 de ani poţi fi deştept, talentat sau virtuos, nu însă şi *inteligent*, pricepător, fiindcă priceperea sau aperceperea presupune un fond preliminar.

Dar să zicem că vîrsta de douăzeci de ani poate da un critic. Printre iluştrii necunoscuţi de care am pomenit mai deunăzi, nu văd nici unul. Pot fi printre ei posibilităţi. Deocamdată, nici unul nu reprezintă nimic. De altfel, nici n-au în ce reprezenta. Aceşti exponenţi ai nimicului nu scriu nimic, în afară de rare monosilabe fără cuprins noţional. De altfel, în fiecare critic prematur scrîşneşte un poet sau numai prozator. Invariabil, după al treilea articol de „ideologie", apar versurile. Odată tinerii aşteptau „Poşta redacţiei". Azi pătrund în reviste pe calea lăturalnică a cronicii goale, dar vehemente.

Acest fenomen de frondă a poeţilor nemărturisiţi prezintă o faţă curioasă şi primejdioasă, şi anume negarea unei tendinţe sănătoase de către înşişi aceia care o îmbrăţişează. Noi am salutat în misticism ardenţa creativă, conştiinţa unei misiuni superioare ce aşteaptă pe noile generaţii, năvala colectivă spre culmile unde se vor ridica marile monumente, iar nu lenea zîmbitoare şi amară. Sîntem într-adevăr într-o epocă de răspundere naţională, cînd fiecare trebuie să pună piatra sa, iar nu s-o dărîme pe a altuia. Cînd unii s-au ridicat împotriva bătrînilor, am înţeles aceasta nu ca o atitudine criticistă propriu-zisă, cît ca o profesie de credinţă eroică şi constructivă prin contrast cu vechea mentalitate junimistă. În sfîrşit, unii s-au ridicat chiar împotriva „voltairianismului" bătrînilor. Şi iată, mă rog, pe noii mistici, corespunzători seriei de bacalaureat 1928, făcînd ultravoltairianism ! Dar unde este

ardența, unde este construcția, unde este elanul anonim ce stă la baza credinței ? Cu individualism mărunt, cu scheme de unul singur și cu strîmbături din nas la cel mai neînsemnat colb, nu se ridică temple. Și, în sfîrșit, pe cine vor să dărîme bravii noștri misionari? Decrepitudinile oficiale ? Autoritățile nezdruncinate de secole ? Nu, domnule. Vor să surpe gloria viitoare a celui mai tînăr poet, Tudor Arghezi, sau să înlăture de la reviste bătrîni de 30 de ani care de-abia acum încearcă să-și dea măsura puterilor.

Nu cu sentințe monosilabice își poate dovedi o generație dreptul la existență...

(*Viața literară*, IV, 102, p. 1.)

CUM SE CITEȘTE O CARTE

11 mai

Cînd eram student, făcînd uz de bibliotecile statului român, citeam în atitudini ascetice : puneam capul între palme și lăsam greutatea corpului, alternativ, cînd pe o parte, cînd pe alta, ca să evit, mai ales, eroziunile la coate. O astfel de lectură mi s-ar părea astăzi lipsită de orice voluptate. De altfel, *lectură* e un cuvînt impropriu. Era vorba mai curînd de reproducerea textului în notițe ce depășeau uneori prin colaborări personale dimensiunile volumului. Studentul și femeile în genere citesc fără nici o competență. Ele întorc pagina ca o rufărie și însemnă etapele lecturii prin ace de cap, plicuri de scrisori sau cu indecența *„pînă aci"*.

Am văzut lume care citește circulînd pe stradă, nu știu dacă absorbită de interesul cărții sau doritoare de a uimi societatea cu nobila sa îndeletnicire. Eu atunci credeam, ca toată lumea, că o carte se citește pentru conținutul ei, astăzi însă știu că cititul poate fi o artă gratuită, ca oricare alta, fără finalitate în afară de sine.

Cărțile nu se citesc în public; cu ele te închizi în casă, în singurătate. Poziția în care consulți o carte este de o însemnătate capitală.

Versurile, spre pildă, se citesc umblînd în jurul odăii, pentru a le da un ritm declamator.

Romanele de acțiune le citesc întins jos cu capul în mîini, ca un șef de stat major deasupra unei hărți strategice pe care îmi studiez mișcarea eroilor.

Literatura de analiză se gustă, culcat pe spate. După fiecare moment psihologic, ai astfel prilejul să lași cartea jos și să urmărești cu ochii în tavan perspectivele sufletești ale cărții.

Este inadmisibil să tai o carte cu cuțitul de masă. Tot așa de indecentă îmi apare întrebuințarea briceagului, chibritului, acului de cap, cărților de vizită sau oricăror obiecte cu tăișul prompt. Tăierea unei cărți este un viol, și, ca oricînd în asemenea acte, gestul trebuie îndepărtat și prelungit cu gingășie. O carte se taie cu un cuțit lat de os, în așa fel încît din tăietură să ningă o rumegătură fină de hîrtie. Epiderma poroasă a paginii trebuie netezită cu mîna...

Dar pot vorbi aci de bucuriile cărții, cînd noi în afară de cîteva ediții ale Culturii Naționale nici n-avem o carte? Pachete neregulate de foi de tutun, învelitori maculate de coloniale.

(*Viața literară*, IV, 109 p. 1.)

1930

CRIZA CRITICII

10 aprilie

Despre o criză a criticii aud vorbindu-se în ultima vreme cu multă stăruință. Fără să tăgăduiesc evidenta mizerie a unei discipline, altfel înfățișată odată în închipuirea mea, mă întreb adesea dacă aceasta nu este ceea ce trebuie să fie în chip firesc.

Ne-am obișnuit a vedea în critică o acțiune asemănătoare celei judecătorești, incoruptibilă, senină și executorie. În această autoritate de tribunal se oglindește mai mult o vîrstă, cu setea ei de adevăr și de certitudine.

Mi-aduc aminte cu cîtă aptitudine de supunere așteptam, odată, nu eu, ci mulți, judecata d-lui Lovinescu. Ea ni se părea inatacabilă în fundamentul ei. O cît de mică umbră de îndoială asupra onestității sau competenței ei ni s-ar fi părut odioasă, pentru că ne-ar fi răpit speranța de-a ne cunoaște printr-o măsură dinafară.

Da. Este azi o criză a criticii, o criză de autoritate față de candidații la literatură. Aceștia nu mai vor să știe astăzi dacă au sau n-au talent, ci caută — cu rare excepții — numai putința de a publica. S-a ivit în anii din urmă o conștiință profesională, o solidaritate preventivă față de atacurile criticii, căutînd satisfacțiile succesului, ei nu acelea ale certitudinii interioare.

E bine aceasta ? E rău ? Poate nu chiar așa de rău. Îndîrjirea ultimelor generații de izbîndă, goana lor după notorietate este un semn de efervescență creatoare. Mulți din aceia răsăriți în afară de orice îndemn critic s-au dovedit în stare de a păși singuri la drum. Mai tîrziu, tot critica îi va face conștienți de drumul străbătut.

Dar este o întrebare mai gravă. Cine este critica. D-l Lovinescu, d. Ibrăileanu, d. Mihail Dragomirescu, d. Caracostea, eu sau d. Sebastian ? Divergențe așa de flagrante, conștiințe ireconciliabile ?

Activitatea critică este, în ultimă analiză, judecarea operei cu sentimentul de a fi contribuit la adevăr. Cînd simți nevoia să faci o groapă și să strigi în ea : „d. Athos Monteoru n-are talent" ești critic. Dar unde este adevărul ? Critica însăși are nevoie de critică și acest proces i-l face vremea. De unde se poate deduce că critica este un act de solitudine și de asceză, fără satisfacții temporale.

Prin însăși natura ei, critica nu poate avea decît dușmani. Pe cine poate jigni negîndu-i competența de a judeca ? Toată lumea vrea să judece, aceasta fiind răsplata morală a lecturii. Un prelat mi-a declarat că de o mie de ani nu s-a mai scris în sînul bisericii ortodoxe ceva de calitatea unui articol de nu știu cine, nu știu unde.

Dar dacă ar ști d. Barbu cît am suferit pentru d-sa ? Dacă ar ști și d. Lovinescu cît de aproape mă simt de d-sa constatînd cu melancolie desconsiderarea aproape totală de către vulgul intelectual a operei d-sale discutabile, dar rezistente în genere și grave ?

Cei mai mari dușmani ai criticii sînt profesorii de limba română care își închipuie că o dată cu ordinul de numire au căpătat și luminile lui Aristarc.

Dușmanul criticii este și presa, care, sub pana cutărui gazetar vanitos, decretează în comunicate scurte și definitive glorii inexistente, de speța d-lui V. Militaru, care găsește în opinia publică un ecou de *o putere nebănuită*.

Dar acestea sînt lucruri firești.

Mai curios este să vedem însă pornindu-se atacuri împotriva criticii de către înșiși scriitori, și anume de către aceia care cred că creația n-are nevoie de asistența nimănui. Uitînd că reclama — legitimă, de altfel — pe care și-o fac este un aspect denaturat al criticii, ei izbesc indirect în însăși sforțarea conștiinței de a se ridica din contemporaneitate încă la un principiu de prețuire mai stabil, și deci în însăși năzuința artei lor de a se rezima pe temeiuri mai rezistente.

Să nu vrei să afli *adevărul*, să vrei să fii mințit este acesta poate un mod de rezolvare a problemei fericirii. Dar conștiință de creator, nu. Acela atacă, îndîrjește ființa morală a criticului pentru a libera adevărul de slăbiciunile omenești.

Uneori însă am scrupule morale : să spui adevărul tău nu e totuna cu acțiunea nedelicată de a scutura cireșul înflorit de la fereastra mea ?

(*Vremea*, III, 109, p. 4.)

CRITICA VISULUI

1 mai

Primesc adesea manuscrise de începători, fie pentru a le citi și a-mi da puțina mea părere, fie pentru a le publica într-o mereu iminentă revistă ce un critic de profesie ar trebui să poată să aibă.

Este o îndeletnicire dintre cele mai melancolice. Ți se trimite fum, abur inconsistent de nor, goana nestatornică a visului, și n-ai uneori să dai un cer de protecție acestei nebuloase. Am înaintea mea două sute de scrisori. Două sute de zvîcniri de inimă au foșnit acolo, la început, în așteptarea sentinței, apoi au simțit decepția, amărăciunea. Cele două sute de ceasornice omenești și-au îndepărtat încetul cu încetul bătaia spre alte drumuri, cu alte noi speranțe, iar plicurile cu versuri au rămas neînsufletite, simplă maculatură împulberată. Sînt încă de părere că o pagină de revistă consacrată comentariilor și publicității cu titlul de experiență a producțiilor ar avea o înaltă utilitate. Ar fi o cultivare lentă, cu înlăturarea febrei, a talentelor, o îndepărtare blîndă de la o activitate nerodnică, fără amărăciune și ură și fără pierderea pasiunii literare.

De aceea am și deschis mental o rubrică numită „Experiențe", pe care năzuiesc s-o dau publicității într-o oarecare revistă călăuzită de spirit critic.

Din aceasta scot cîteva fragmente, pentru ca în această primăvară strălucitoare să reînvieze unele nădejdi amorțite.

D. Apostol Horin dă o scurtă definiție poetică a cecității, din care extrag numai o strofă lapidară, sentențioasă, plastică, excelentă ca inscripție sub bustul unui orb :

Orbul

E-o veșnică noapte...
Cînd pipăi lumina,
Aud numai șoapte
Și văd numai tina.

Dintr-un sonet al d-lui Nicolae Graur sînt delicate două versuri arcadice :

Și-o chem, cîntînd cu fluierul durerii
Ca un cioban pierdut în codrul verde.

În vreme ce acest tînăr poet își chema iubita în chip bucolic, cu fluierul, un prieten al său, d. Ștefan Stănescu, se arăta frămîntat pe o harpă sufletească mai profundă, cvasi-mistică.

Din poezia *Drum*, strofa întîi e remarcabilă prin angelizarea funeraliilor în imagini grele :

Înger mort în mijloc de convoi,
Codru umblător de lumînări aprinse,
Giulgiu alb și aripi negre, moi
Pe deasupra fluturînd întinse.

În versurile de departe ale d-lui Costin Făget am găsit imagini rustice foarte originale, exprimate însă într-un stil neîndemînatec. Grațioasă, spre pildă, o astfel de recomandație :

Să mergi încet, azi cîmpul e năpădit de greieri...
. . . . . .

Încet privește-atent, la fiecare pas
Și-n calculări exacte și bine potrivite,
Să nu-ncerci să dai greș picioarelor grăbite.

Iar cînd de drum destul, ne-om căuta odihna
Sub umbra unui plop, cu greierii năvală,
Și-aicea să-i ferim, de moarte și de boală...

Pe un alt tînăr, Traian Popescu, îl bîntuie imaginea de soare a Saharei în versuri parnasiene foarte corecte :

Se-nalță din nisipul fierbinte de Sahară
Copacul drept ca varga, faimosul palmier,
Cu trunchiul cercuri, cercuri, cu frunze monstruoase,
Ce-și tind lobii puternici, alene, către cer.

În sfîrșit, d. M. Brătucu este cel care posedă mai bine tehnica poetică, și, cu urmăriri argheziene, cu închinări ortodoxe, scrie poezii pline de culoare, cam truculente, dar publicabile și demne de observație cel puțin acum cînd revistele „bune" publică atîtea inepții. I le reproducem mai jos :

Iubirea Neizbutită

Gîndul meu, catolic minorit,
A bătut mătănii pentru tine,
Căci iubirea noastră s-a ghicit
Prin litanii și prin opuri sibiline.
Pentru lauda ce-ți e de cuviință,
Am nădăjduit un heruvim
Și peniță înmuiată-n iscusință,
Ca să-nsemn de-acum că ne iubim.
Pentru ochi am vrut din ceruri smalț,
Iar pentru sprîncene, tort din noapte,
Trupul vream din vis să ți-l înalț
Și pe piept să adaug rodii coapte.
Dar mi-a fost pesemne mîna grea
Și mi-a fost și heruvimul mincinos:
Ai trecut, sub cerul meu, tu, stea,
De unde așteptam, cu mult prea jos.

(*Vremea*, III, 111, p. 4.)

UN SĂRBĂTORIT : RAMIRO ORTIZ

29 mai

M-am trudit zadarnic să fac portretul d-lui Ramiro Ortiz pentru a-l înfăţişa şi altora aşa cum ni s-a arătat nouă în anii de după război. Deşi n-am nici o îndreptăţire să cred că aş fi putut face un lucru mulţumitor, speram totuşi să fiu ajutat de aceleaşi slabe mijloace care mi-au fost de folos în alte creionări asemănătoare. Oboseală, inaptitudine ? Acestea, desigur, dar şi ceva neprevăzut. Portretul e o formă a inteligenţei, un produs al ironiei, o respingere, într-un cuvînt, a realităţii pentru a o ridica la esenţa cîtorva linii simple. Portretul se naşte în momentul în care pîrîie ultima legătură a sufletului cu obiectul, la decesul omului în noi. El e un fiu al maliţiei, nu al iubirii. Nu, n-am putut să fac portretul d-lui Ramiro Ortiz, fiindcă domnia-sa este încă viu, fiindcă, exceptînd mici şi comune amintiri duioase, în sufletul meu nu s-a strîns răutatea, folositoare inciziei, fiindcă iubirea nu e propice efectelor literare.

Zece ani au trecut în spume, cu repeziciunea herghelliilor de pustă, şi, în vreme ce cavalcada lor se pierdea în depărtare, sufletul rămînea cu neliniştea vîrstelor aspre, cu ierburile culcate şi arse de vînt. Eram atunci în mijlocul adolescenţei, iar azi sîntem la graniţa unde problema sensului vieţii devine grea şi contemplarea drumurilor se face nu fără amărăciune. D-l Ramiro Ortiz şi-a desfăşurat cei mai rodnici ani de viaţă intelectuală între generosul nostru chiot juvenil şi potolirea critică ce preţuieşte şi iartă, ajutat deopotrivă de elanul tinereţii care trebuia temperamentului său focos şi colaborarea matură a aceleiaşi generaţii, fără de care orice muncă e un foc efemer. Să-mi îngăduie dar să nu mă pierd în oţioase efuziuni de ocazie şi să arăt motivele raţionale pentru care prezenţa sa printre noi este astăzi scumpă.

Cînd domnia-sa păşea în România, cunoştinţele noastre de limbă italiană se mărgineau la cîteva exclamaţii aruncate cu suficienţa omului pentru care nu există piedici

lingvistice : *Evviva la bella Italia, noi siamo fratelli, come state, caro amico, hei piccolo* etc. Expresii caricaturale, produse în convingerea fermă că limba italiană este o parodie franco-română, de o ușurătate jignitoare pentru mintea de la Dunăre. Legătura intelectuală cu Italia o făceau persoane distractive, ca d-na Smara, femeie, de altfel, de regretabilă bună-credință, și numai rareori o inteligență izolată se arăta, fără ecou, informată la izvorul cel bun al culturii italiene.

Azi limba italiană a devenit pentru noi o limbă, așa cum este, grea, plină de nuanțe și ascunzișuri ; lumea mărturisește că n-o cunoaște cînd se află numai în proprietatea exclamațiilor de mai sus, foarte multă lume o cunoaște și o folosește în lecturi directe, și numărul italienișților a crescut considerabil. Toate acestea se datoresc exclusiv operei extra și universitare a d-lui Ramiro Ortiz.

Foarte mulți tineri au luat drumul Italiei prin îndemnul venit din frecventarea cursului de limba italiană de la Universitate, fie și atunci cînd plecau acolo spre a se specializa într-altă ramură de studii.

Format științificește în spiritul școalei unor savanți ca Rajna, Parodi și Mazzoni, care „i-au inculcat cu vorba și cu pilda respectul metodei celei mai riguroase", sărbătoritul de azi a desfășurat sub ochii noștri o activitate de cercetător atît de întinsă, încît se poate vorbi nu numai de o bibliografie italienistă în ultimul deceniu, dar de o școală de cercetări literare al cărei epilog este seria de italienișți de la Școala Română din Roma.

Per la storia della cultura italiana in Rumania este o operă capitală asupra relațiunilor dintre Italia și Principate. Pe ea s-a întemeiat d. Alex. Marcu în lucrările publicate în *Ephemeris daco-romana* și tot în ea subsemnatul și alții au găsit sugestii pentru cercetări fructuoase într-un domeniu pur istoric. Într-o vreme cînd d. Mihail Dragomirescu ademenea pe studenți în apele ignoranței pure, o sumă de tineri au găsit în d. Ortiz un unic reprezentant al metodei istorice, și dacă nu toți au putut păși apoi la o activitate proprie, au rămas toți cu altă înțelegere despre fenomenul literar decît aceea pe care le-o putea da *Știința literaturii*.

Dar nu numai atît. Numeroasele studii asupra literaturii trecentiste au deschis multora orizonturi şi cerinţe sufleteşti noi, în concordanţă cu cele născînde în literatura contemporană, şi s-a ajuns acolo ca cineva să îndrăznească să traducă şi să publice în ediţie pentru bibliofili *Vita nuova*, care oricînd înainte nu şi-ar fi găsit nu cititori, dar nici măcar cunoscători ai titlului.

Trec cu vederea alte studii de pură erudiţie şi vin la o altă latură a operei sărbătoritului. Într-un număr de volume de critică amabilă amestecată cu comunicări inedite, deghizate, d. Ramiro Ortiz şi-a propus a profesa o critică bazată pe coeficientul personal. „*Critica*, zicea undeva, *nu poate fi decît subiectivă, decît re-creare a operei de artă în condiţii asemănătoare de suflet şi de sentimente!*" Şi-şi acorda această atitudine cu sistemul estetic al lui Giovani Gentile. D-l Ortiz a făcut o astfel de critică în care impresia poetică stă alături de judecata critică într-o îmbinare fericită şi a făcut zîmbitoare disciplina ştiinţifică la care nu a renunţat. I se cuvine aşadar meritul de a fi printre cei dintîi care a scris la noi asemenea critică impresionistă şi, în afară de aceasta, acela de a fi atras atenţia că fără o substrucţie severă e primejdie de a divaga. Sînt în măsură să afirm că sînt persoane care se reclamă de la această şcoală.

În sfîrşit, mai preţios decît orice operă este omul. O extraordinar de fericită dispoziţie de a converti în fericire cele mai mărunte emoţii cărturăreşti, de a pune viaţa în prelungirea cărţii şi de a fugi într-un plan neutru, străin de orice zbuciumare temporală, fac din d-l Ortiz un exemplar de intelectual cum rar mi-a fost dat să întîlnesc. Un optimism mereu proaspăt, o bucurie de izbînzile altuia, rară, un interes pentru orice, fără cea mai mică pedanterie, şi un fin epicureism intelectual sînt virtuţi de quattrocentist pentru care studiul Renaşterii pare a fi fost nu simplă îndeletnicire profesională, ci formulare a vieţii.

Şi în locul oricăror peroraţii convenţionale, las pe însuşi d. Ortiz să se înfăţişeze în adevărata sa onestitate sufletească.

(12 iunie 1913). „De astăzi sînt prof. de literatură italiană la Universitatea din Bucureşti. Datoria mea e să fiu

sincer cu mine însumi şi să renunţ la lucrările de erudiţie uscată, prin care speram să obţin răsplata materială a unei catedre universitare...

Am rătăcit şi eu pe întunecoase căi întortocheate. Acum e vremea odihnii şi a sincerităţii. E vremea muncii. Muncă nu ca mijloc, ci scop sieşi. Muncă : bucurie şi patimă. În primul rînd, un curs de lecţii pe cît e cu putinţă poetic şi sintetic, din care să reiasă cu strălucire frumuseţea şi spiritul ce însufleţeşte arta italiană. La naiba notele şi erudiţia. Voi studia, mă voi ţine la curent, dar pentru a-mi lărgi orizontul spiritului meu şi pentru a introduce noi fermenţi, noi idei creatoare în inteligenţa mea şi pentru a-mi ascuţi şi reînnoi sensibilitatea estetică. Nu din gust de telal de mărunţişuri erudite. Voi face... ce m-o tăia capul, odată îndeplinită datoria mea de profesor : nuvele, romane, drăcovenii critice, cum o bate vîntul inspiraţiei. Voi fi mai cu seamă egal cu mine însumi şi sincer în laude, ca şi în mustrări, în viaţa mea spirituală, ca şi materială. Se înţelege, pînă unde e omeneşte cu putinţă. Idealul unei vieţi practice în totul conforme convingerilor este cu neputinţă unui om modern, limitat şi constrîns cum este la orice pas de legăturile societăţii. Nu mai am nimic de spus şi încetez brusc, împotriva tuturor legilor literaturii şi stilului. Este primul act de libertate şi de sinceritate pe care mi-l îngădui."

(Vremea, III, 115, p. 4.)

UN CONCURS DE FRUMUSEŢE CAVALERESC

5 iunie

Materia epocilor de ciclu carolingian fiind un produs al evului mediu poartă, între altele, această caracteristică născută din condiţiile vremii şi în special din cruciate, şi anume că : eroii călătoresc aproape pe întreagă partea cunoscută din glob, punîndu-ne la îndemînă toată măsura geografică a timpului. Nu e locul aci să facem o legă-

tură între itinerariile cruciatelor, ale marilor călătorii, și acelea ale eroilor de fantezie ce stau la baza lor. Ne mărginim să amintim că tropotul legendar al cavalerilor răsună și pe malul Dunării, mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Într-un fragment epic deviat din tulpina cea mare și care împreună cu alte producții cavalerești mai circulau încă în sec. al XV-lea și al XVI-lea, în umbra marilor epopei italiene, găsim lucruri interesante.

Narațiunea epică de care e vorba este intitulată *Bradiamonte sorella di Rinaldo* (Br. sora lui R), și a fost republicată de Giorgio Barini, în *Cantari cavallereschi dei secoli XV e XVI*, Bologna, Romagnoli Dall' Acqua, 1905 (Coll. di opere inedite o rare VI, p. 159 urm.). Cea mai veche ediție cunoscută este aceea din Bibl. Corsiniană din Roma, cu data de 23 mai 1489.

Faima frumuseții Bradiamontei mersese în toată lumea și deci și prin păgînătate (*per pagania*). În provincia Barbariei domnește un rege vrăjmaș al creștinilor (*re nemico de' cristiani*), anume Amansor. Acesta, la o serbare în onoarea lui Macone (Mahomet), întreabă pe bufonul său cutreierător (peregrino), în vreme ce privea cetele frumoase ale femeilor din toată țara (*le belle fazione di quelle donne di tutto il paese*): unde a văzut cele mai frumoase femei. Este, cum se vede, un adevărat concurs internațional de frumusețe, al cărui juriu e constituit din bufon, dar al cărui rezultat a fost prestabilit.

Citînd, las pe cititor să identifice țările străbătute de bufon :

8

tu hai cercato gran parte del mondo :
dove hai tu visto le piu belle donne ?
Ed e'rispose : — Signor mio giocondo ;
io ho vedeto signore e madonne
per tutto l'universo a tondo a tondo
che portan di bellezza le corone ;
io ho cercato tutta Barbaria
ornata, e feci tutta la Bogia.

9

ed ho cercato tutta la Caldea
fin ai deserti della Babillonia
e tutta quanta l'Arabia Petrea
l'ha voluta veder la mia persona
e Palestina e tutta Galilea
ed ho veduto il regne di Sardona,
el ha veduto tutta l'Armenia
l'alta e la bassa per la fede mia.

10

Ho visto il regno dell'Albana bianca
e tutta la provincia Boriana
ho visto Vocatia cotanto franca
ho visto ancora il regno dela Tana,
tutta la Tartaria della man manca
e della destra quanto ell'e Soprana,
ho visto Persia e l'Arabia felice
l'India maggiore e tutta sua pendice.

11

ed ho veduto il regno d'Amibrando,
ed ho veduto il regno di Vicina,
ed ho veduto tutto al mio comando
tutta la Valacchia doveconfina
infino al mar venni tutto cercando,
la dove sta la gente Saracina
ed ho visto Elicona ed Antioccia
e tutto il mar maggior e la sua roccia,
etc., etc.

Adică, în traducere liberă :

— „Ai cutreierat mare parte din lume : unde ai văzut cele mai frumoase femei ? Acesta răspunse : — Stăpîne, am văzut doamne și domnișoare în tot universul de jur-împrejur, purtînd cununa frumusețiii ; am cercetat toată Bogia, am cercetat Caldea pînă în pustiurile Babiloniei și am vrut să văd în persoană toată Arabia

Petrea, Palestina şi toată Galilea ; am văzut regatul Sardoniei, am văzut, zău, toată Armenia, şi cea de sus şi cea de jos, am văzut regatul Albaniei albe şi toată provincia Biriană, am văzut Vocaţia cea atît de întinsă, am mai văzut regatul Tanei (Donului), toată Tartaria pe mîna stîngă, şi pe mîna dreaptă pînă sus ; am văzut Persia şi fericita Arabie, India mare şi toată coasta sa ; am văzut regatul lui Amibrando, am văzut *regatul Vicinei*, am văzut cu ochii proprii toată *Valahia* pînă la hotare, şi am mers căutînd pînă la mare acolo unde stă lumea Saracină etc., etc."

Citarea aşa tîrzie într-un poem cavaleresc a Vicinei, cu titlul de *regno*, dovedeşte celebritatea ei (De *Vicina* s-a ocupat nu de mult cu material nou cules [la] Genova d. George Brătianu). Cît despre Valahia, se pare că este prima oară cînd ia parte la un concurs de frumuseţe. Miss Universum este Bradiamonte, găsită de bufon a fi mai frumoasă decît oricine şi pe care o vede la Paris. Fiindcă, de altfel, toată enumeraţia nu se făcuse decît pentru a se dovedi că nu e cu putinţă găsirea unei femei mai frumoase decît Bradiamonte.

(*Vremea*, III, 116, p. 4.)

JURNAL DE REDACŢIE

13 noiembrie

M-am hotărît să-mi fac un jurnal de redacţie, un caieţel adică, unde să însemn toate întîmplările şi accidentele, toate bucuriile şi necazurile, strîns legate de hotărîrea şi temeritatea de a scoate o revistă literară. Vă asigur că este o operaţie, dacă nu altcum, foarte amuzantă.

Din capul locului trebuie să afirm că supărările întrec cu mult bucuriile, fireşte în stratul cotidian al sufletului. Căci în mănăstirea inimii, pentru cine ştie ce vrea şi pentru ce vrea, bucuria liniştită a faptei susură în permanenţă, ca o fîntînă arteziană printre palmieri.

Prima supărare constă în ostilitatea față de intenția faptei. Sînt oameni cari nu vor, nu se știe de ce, să faci ceea ce vrei să faci. Cînd am luat hotărîrea să scot revista *Capricorn*, unii m-au întrebat de ce, tot așa cum un copil te întreabă de ce dincolo de cer nu mai e nimic. De ce ? De prin părțile *Gîndirii* am auzit că nu mai e loc azi pentru o altă revistă decît *Gîndirea* și nu mai știu care. Oare ? De obicei, ostilitatea se manifestă prin scepticism. Omul se îndoiește că ai să poți să realizezi ceva. „Cu ce bani ai s-o scoți ? — te întreabă —, de unde ai colaboratori", în sfîrșit, îți spune : „Nu poți să scoți o revistă, *domnule !*" Din experiență am ajuns la concluzia că se îndoiesc de un lucru cei cari nu vor ca acel lucru să se întîmple.

După ce însă lucrul s-a întîmplat, te așteaptă variate și nebănuite ace. Întîi, din partea colaboratorilor. „Ei ! — zici unuia —, ai văzut revista ?" Colaboratorul te întîmpină livid, ca o Antigonă de tragedie, cu surpări de ruină ale fălcilor, înghețîndu-te. E nefericit. Toate pînzele speranței stau rupte de furtuna stîrnită de o virgulă scăpată, de o eroare de tipar. Și într-adevăr, recitind cu ochi tehnici textul, observi grozăvia. Un catarg se surpă cu zgomot. Un altul e disperat de a fi fost așezat pe o pagină ce i se pare umedă, nesănătoasă. Vrea apartament singur în curte, bine dezinfectat.

Dar în cele din urmă colaboratorii se liniștesc, devin rezonabili, după ce bineînțeles ți-au congelat primele bucurii.

Cele mai mari plictiseli ți le dau cunoscuții. Cunoscutul familiar te întîmpină cu jovialitate. Se miră și se bucură că scoți revistă, te întreabă însă dacă scrie și Vasile Militaru. E dezolat că nu cunoaște nici pe Barbu, nici pe Baltazar și se informează dacă „iese ceva". Îți cere totdeauna gratis revista. Cînd mîna-i osoasă și hirsută intră între foile inocente și sparge marginile paginilor, prefăcîndu-le în pînze de ferestrău, o gingășie este violată și un simț de înaltă proprietate jignit.

Mai odios este „omul matur". Omul matur m-a întrebat : *„Capricorn !* Ce e aia *Capricorn ?"*, și o ironie subtilă îi încrețea ochii. Un altul a rămas scandalizat de

faptul că titlul este scris cu minusculă. Viol al gramaticii, decadență, suspin după bunele vremuri ale lui Iosif și Cerna, cînd toate titlurile se începeau cu majusculă.

Odios este adesea — trebuie să mărturisim — și scriitorul de oarecare maturitate, noi toți, în sfîrșit. Scriitorul se plînge că nu e citit, el însuși însă nu cumpără decît atunci cînd bănuiește o înțepătură, o ostilitate. La 30 de ani, scriitorul așteaptă pe toți ceilalți scriitori să-i prezinte pe tavă operele și revistele. *Nu ne citesc decît dușmanii.*

Ce să zicem despre trecătorul care, oprindu-se în fața revistelor, privește cu curiozitate totul și apoi cumpără *Realitatea ?* Ce să zicem despre intelectualul care nu cunoaște nimic din literatura țării, dar citește *Nouvelles littéraires*, în vreme ce studentul sărac, prefăcîndu-se că-și caută o carte, citește pe furiș revistele la Cartea Românească ? Ce să zicem despre [...] abonații care nu plătesc, de provincia care fură ? Acestea sînt neplăceri de așa natură, încît fac parte integrantă din acțiunea de a scoate o revistă.

Am scris aceste rînduri pentru a răspunde sceptici-lor cari au vrut să mă întunece și pentru a încerca betonul întreprinderii însăși. O revistă nu se scoate pentru a se vinde sau pentru a mulțumi scrupulele gramaticale ale unora, susceptibilitățile altora. O revistă este o realitate chiar într-un singur exemplar, o existență independentă de ediție. Dacă am afla că din *Convorbiri literare* nu se citeau în vremurile de triumf decît 20 de exemplare, gloria publicației n-ar scădea cu nimic. Am vrut să fac un exemplar bun pentru un unic cititor inteligent care ar veni să-l citească. Și cînd un astfel de cititor cumpără un exemplar, socotesc ediția epuizată.

(Vremea, III, 144, p. 4.)

1931

LA UN NOU PĖGAS

februarie

Alt Pègas în spume, ţinut strîns de un grup de adolescenţi, o nouă revistă literară peste atîtea altele, libelule efemere în tremurarea aerului, născute în zori ca să moară în amurg, iată un motiv de zîmbet pentru toţi aceia care îşi delectează intelectul în paginile ziarelor şi pentru care lectura este o ocupaţie sau inutilă, sau obositoare.

Nu numai cetăţeanul paşnic priveşte indiferent publicaţia literară, dar şi scriitorul. Acesta doreşte reputaţia în chip arzător, dar numai reputaţia sa, şi tot ce e zbatere spre a sosi acolo unde a ajuns el, precum şi tot ce nu e în legătură directă cu persoana sa, îl lasă rece.

Scriitorul român doreşte acum să cîştige bani. Pentru aceasta, e nevoie ca publicul să se obişnuiască a cumpăra reviste şi cărţi. Scriitorul însă nu cumpără, deoarece pretinde să i se ofere gratuit. Persoanele ce deţin în această ţară o însărcinare publică pretind şi ele adesea daruri, şi astfel numărul acelora care citesc adevărat reviste literare se reduce aproape exclusiv la cei ce doresc să păşească în arena literilor.

Cu toate acestea, dorinţa laurului poetic este eternă şi apariţia revistelor tinereşti aşa de normală, încît există o Revistă a tinereţii, perpetuă, care răsare continuu în diferite colţuri şi cu diferite numiri.

Cu mult mai multă stimă am pentru aceste publicaţii, decît pentru acelea consolidate în conştiinţa intelectualului, pentru că ele sînt născute pe terenul pur al dezinteresării. Aceste reviste întreţin iluzia valorii activităţii li-

terare și speranța într-un destin al omului de litere, ce va compensa îngusta judecată a societății.

Fără aceste reviste efemere, nici o carte nu s-ar citi și nici o revistă nu s-ar desface. Tinerimea literară întreține cu îndărătnicie cultul scrisului și izbutește să învingă ironia de pe față a însuși scriitorului. Această tinerime sprijină de fapt scrisul românesc, și în ziua cînd scepticismul și nepăsarea se va încuiba în sufletul său, librăriile vor fi consumate de iarbă, șoareci și păianjeni.

Ca o onoare primesc așadar invitația de colaborare pe care revista *Licăriri* mi-o face, iar nu ca un calvar al profesiunii, cum mulți o socotesc. În paginile acestei frumoase și tinerești publicații, voi regăsi năzuințele și dulcile înșelăciuni ce m-au părăsit chiar de la început, din clipa [în] care îmi erau mai trebuitoare. Voi întinde și eu mîna onorifică, dar fermă pentru a înstruna acest etern de nou Pègas, ce se zbate în mîinile noastre, ale tuturor.

(*Licăriri*, II, 8—10, p. 1.)

NUFĂRUL NEGRU, SAU MICUL CHIP ÎNGERESC

iulie, august

Cine citește articolele d-lui Nichifor Crainic din *Universul* despre munca monahală și rugăciune și despre atîtea alte probleme duhovnicești, cine-l vede predicînd mizeria pentru corpul didactic pe care îl visează, pesemne, ca un fel de nou franciscan al sărăciei și învățîndu-ne să ne lepădăm de lume, pentru ca printr-o asceză, asemeni sfinților părinți ai bisericii, să ne ridicăm la „convorbirea cu Dumnezeu", la „micul chip îngeresc", ce este „ca o anticipare pămîntească a vieții de dincolo de mormînt" ; cine, în sfîrșit, l-a urmărit cum în articolele sale literare caută să descopere în fiece scriitor român o treaptă îngerească și să facă, de pildă, din Nicolae Bălcescu „un profet cu verb de jar", un contemporan sufle-

tesc „cu cei care au primit în creştet virgula de văpaie a Cincizecimii", cu Sfîntul Pavel (toate acestea într-un stil de seminarist puţind încă a refectoriu şi cu o tendinţă fanatică de a transforma Istoria literaturii române într-un fel de *Vieţile Sfinţilor),* e pornit să-şi facă despre chipul lumesc şi duhovnicesc al d-lui Nichifor Crainic o icoană cu totul greşită.

Cititorul acestor producţiuni cuvioase poate crede că d. Crainic e un schimnic emaciat, slinos de palori ca o lumînare groasă de biserică, cu falangele de la degete, rotulele de la genunchi, bazinul, toate ciolanele, în fine, ieşite prin pielea pergamentată în fum de tămîie, asemeni moaştelor sfinte, că veştmintele de pe sine, în putrefacţie, miros a vin de cumineCătură şi a brad de coşciug, că sus-pomenitul se hrăneşte cu lapte de căprioară şi buruieni, postind şase zile din şapte, ca fericitul monah Vichentie de la Agapia, care este „un nufăr candid plutitor peste toate mlaştinele acestei vieţi", sau ca eremitul din *Trionfo della Morte* din Pisa — îşi poate închipui că doarme pe scîndură goală cu capul pe piatră şi se flagelează în aşa chip, încît să-şi atrofieze trufaşul organ al ispitelor şi să rămînă într-o veşnică, îngerească feciorie. În mintea cititorului naiv, răsar în cete trupurile sfinţilor mucenici strivite în bandaje fastuoase, cu capetele apăsate de grele aureole de metal masiv, într-o ventilaţie înfricoşătoare de aripi rotative ; răsar arhanghelii Mihail şi Gavril cu săbii ondulate de foc, „sfinţii apostoli Petru şi Pavel", mutilaţi de străvechiul abur al bolţilor, Sfîntul Nicolae cu omul care şi-a dat fetele la curvie şi, în sfîrşit, privelişte cu gingăşie de basme, sfinţii Dimitrie şi Gheorghe călări şi o procesiune de serafimi şi heruvimi, umplînd cerul de discuri strălucerătoare.

Înşelăciune a cuvintelor ! Din toată iconografia religioasă, d. Nichifor Crainic nu-şi poate găsi asemănare decît cu unul din cei trei magi aducînd daruri pruncului Isus, care, aşa cum este zugrăvit de Dürer, pare un exponent al Ţării Somalilor sau al Congoului. Departe de a fi descărnat de posturi, el are trupul consolidat al unui popă de ţară sau al unei ţărci grase pe toamnă. Şi încă aceste imagini duc prea mult gîndul către cer. Pe un drum de ţară mi s-a năzărit, odată, înainte un grup muzical

compus din trei inşi desculţi şi oacheşi care frămîntau pulberea, executînd din nai, ţambal şi scripcă o improvizaţie focoasă. „Şeful" tarafului, rotofei şi negru ca un ceaun întors, scund şi rubicond, ridica către cer ochii pe jumătate închişi de simţăminte aproape mistice şi pătaţi la margine cu alb ; şi cînta în tremolo, în vreme ce guşa îi zvîcnea pripit ca pieptul de rîndunică :

Hăulică ce tăcereee
Mă furnică prin piceree.

Aşa mi se înfăţişează şi d. Crainic şi cam tot un fel de furnicătură este şi mistica d-sale.

De altfel, lumea de bun-simţ, chiar cea iubitoare de problemele religioase, îşi dă seamă de ipocrizia vulgară a predicilor sale. Om incapabil de orice privaţiuni, doritor de arginţi, de plăceri lumeşti, mare căutător de zaiafeturi zgomotoase cu descărcări de pistoale, linguşitor şi cătărător : închinînd în chip jignitor *Gîndirea*, azi Majestăţii Sale Regelui Mihai, mîine Majestăţii sale Regelui Carol al II-lea, poimîine Marelui profet al neamului Nicolae Iorga, tocmai în momente cînd omagierea poate fi asociată de urmărirea unui interes personal, d. Nichifor Crainic a adus preoţimii noastre un rău, greu de vindecat : a trezit anume o ambiţie de reclamă şi de paradă religioasă, o goană după recenzii şi inserţii prin gazete, mai ales prin *Universul*. Multe biserici te invită acum cu afişe tipărite cu argumentaţii în chip de prospect, iar preoţii tineri te prind de mînecă să te „recreştineze" pentru ca să se ilustreze măcar o zi în coloanele ziarelor, în acest chip :

„Neobositul preot şi misionar Teofil a adus în sînul bisericii ortodoxe pe d. — să zicem — G. Călinescu. După taina botezului, care va avea loc mîine în Biserica *Adormirea Maicii Domnului*, Sfinţia sa P. Teofil va predica despre «Mîngîierile şi roadele credinţei ortodoxe»."

Acestea despre chipul d-lui Nichifor Crainic care, de e nufăr, este negreşit „un nufăr negru" plutitor în mlaştini.

(Viaţa românească, XXIII, 7—8, p. 190—192.)

CÎȚI ÎNGERI SÎNT ÎN CER

iulie, august

Dacă nici astăzi nu știm bine cît norod se află în țara românească, asta se datorește metodelor biblice de propagandă utilizate de Direcția recensămîntului, prin pana d-lui V. Voiculescu, blîndul poet cu barba mîncată ca de mucenic. Nu e vorbă ! Antichitatea și în special romanii s-au arătat îndemînateci în asemenea operațiuni, și d. Voiculescu putea trage un ce folos din răsfoirea *Scripturii*, pe care o consultă mai des decît tratatele de *patologie generală* și *diagnostic*. Într-adevăr, întîiul recensămînt de pe lume a fost pus la cale de Domnul :

„Grăit-au Domnul către Moisi în pustia Sinai, în cortul mărturiei în ziua dintîi a lunii a doua, în anul al doilea, după ce a ieșit din pămîntul Eghipetului, zicînd : Numărați toată adunarea fiilor lui Israel după neamurile lor, după casele rudeniilor lor, după numărul numelor lor, după capetele lor.

Tot bărbatul de la douăzeci de ani și mai sus, tot cel ce poate ieși la oaste în Israil, numărați-i pre ei cu puterea lor, tu și Aaron numărați pre ei." (*Num.*, 1, 1—3.)

După cum vedem, recenzorii Moisi și Aaron au primit instrucțiuni de o limpeziciune cu adevărat divină. Dată fiind competența sa, Moisi mai este însărcinat să facă încă o numărătoare a tinerilor de oaste, asistat de astă dată de preotul Eleazar (*Num.* 26, 1—5).

Și David face un recensămînt al poporului :

„Și a biruit — zice *Scriptura* — cuvîntul împăratului la Ioav și la mai marii oastei, și a ieșit Ioav și mai marii oștirei de la împăratul ca să numere pre poporul lui Israil" (*Imp.* II, 24,4).

Dar nașterea lui Isus nu s-a întîmplat oare într-o împrejurare asemănătoare ? Iosif și Maria mergeau pentru recensămînt la Bethleem, fiindcă fiecare trebuia să se

ducă la urma sa, precum sună sfînta Evanghelie de la Luca citire :

„Şi a fost în zilele acelea ; ieşit-a poruncă de la Chesarul Avgust să se scrie toată lumea.

Această scrisoare s-a făcut domnind în Siria Chirineu.

Şi mergeau toţi să se scrie, fiecare în cetatea sa." (*Luca* 2, 1—3.)

Dacă dar recensămîntul este un act de administraţie de esenţă oarecum divină, era foarte firesc ca d. Voiculescu, asemenea lui Moisi, Aaron, Eliazar, Ioav şi Chirineu, să păşească la numărarea credincioşilor şi necredincioşilor din ţara românească. Ceea ce însă va umple de sfîntă mirare pe oricine este că d. Voiculescu ştie nu numai cîţi păcătoşi sînt pe pămînt, ci şi cîţi îngeri sînt în ceruri, deoarece în îndemnul de înscriere în liste aducea aminte norodului că „pînă şi îngerii din cer sînt număraţi, precum scrie la Apocalipsă".[1] Semn de înaltă bunătate şi milostivire faţă de *Gîndirea* îndeobşte şi de d. Voiculescu îndeosebi este aceasta din partea Domnului ! Căci numai Dumnezeu putea pune lumini printre rînduri pentru ca drept credinciosul său doftor de boli trupeşti şi sufleteşti să citească ceea ce nu se arată ochilor noştri orbiţi de necredinţă. Neajutat de nici o putere cerească, m-am străduit şi eu în zadar să adun laolaltă îngeri din văzduh precum urmează :

Un heruvim cu sabie de foc învîrtitoare, pus de Domnul să păzească calea pomului vieţii.

Item, Trei îngeri primiţi de Avram.

Item, Cei doi îngeri de la Sodoma pe care i-a văzut Lot.

Item, Un înger al Domnului care strigă lui Avram să nu jertfească pe Isac.

Item, Îngerii care întîmpină pe Iacov în căutarea tabarei lui Dumnezeu.

De asemeni, îngerii care se suiau şi se coborau pe scara către cer văzută de Iacov în vis.

Item, Îngerul care a ucis pentru Ezechia în tabăra Asirienilor o sută optzeci şi cinci de mii, „şi s-a sculat dimineaţa şi iată toţi erau trupuri moarte'.

[1] Citat din memorie, cu uşoară aproximaţie (nota autorului).

Item, Îngerul Gavril care s-a arătat lui Zaharia în templu, vestind naşterea lui Ioan Botezătorul şi Mariei, vestind naşterea lui Isus.

Aşişderi, Îngerul care a vestit lui Iosif că Maria va naşte prunc înainte de „a se aduna" cu dînsa.

Item, Îngerii cu glas mare de trîmbiţă care vor aduna la judecata de apoi pe cei aleşi.

Item, Douăsprezece legheoane de îngeri pe care Isus ar fi putut să le aibă la îndemînă cînd un apostol a tăiat cu sabia urechea unui soldat.

Item, Îngerul care a prăvălit piatra pe uşa Sfîntului Mormînt.

Item, Îngerii slujind lui Isus în cele patruzeci de zile din pustie.

Item, Îngerul care turbura apa scăldătoarei oilor, Vitezda, din Ierusalim, şi alţii nenumăraţi ca nisipul mărilor, pe care mintea omenească nu-i poate număra, afară de aceea, binecuvîntată de Dumnezeu, a d-lui V. Voiculescu.

Am cercetat de aproape *Apocalipsul* şi n-am găsit urmă decît de numărătoarea celor 144.000 pecetluiţi ca dreptcredincioşi ai lui Cristos şi firește feluriţi îngeri nerecenzaţi, ca cei şapte îngeri ai celor şapte biserici, cei patru îngeri din patru unghiuri ale pămîntului, Arhanghelul Mihail şi cetele sale în luptă cu balaurul şi alte asemenea feţe cereşti.

Trăind aşa de aproape de anticamera cu îngeri a Atotfăcătorului, gîndiriştii vor simţi cum le încolţesc la umeri, ca hoţului din legendele Sfîntului Francisc, muguri de aripi care vor creşte treptat ca aripa de lăstun, de porumbel, de barză, de avion, de serafim şi-i vor înălţa ca pe un stol de condori din mlaştinile noastre spre o viaţă de vecinice fericiri spirituale. Parcă-i văd pierduţi în marginea de azur a cerului ! Dar în mijloc, ce zburătoare neagră, ca o uriaşă stăncuţă, bate din aripi ?

E. d. Nichifor Crainic, stareţul *Gîndirii,* care-şi vă păstra şi la penele îngereşti culoarea pielei.

(*Viaţa românească,* XXIII, 7—8, p. 192—194.)

TANDALER PREDICATOR

iulie, august

Este ca de la sine înțeles că d. Crainic, ca un adevărat apostol al cuvîntului Domnului ce se află, nu putea fi mulțumit cu predica din gazete și că năzuia să se urce în amvonul bisericii. Bănuind că în această acțiune sacră avea să fie un adevărat „mic chip îngeresc" în stare să mă pregătească pentru „convorbirea cu Dumnezeu", m-am fost dus, plin de nădejdi duhovnicești, în duminica trecutelor Rusalii la biserica Curtea-Veche, cu hramul Sf. Anton, unde d. Crainic trebuia să țină o predică, invitat — pare-se — de către studenții teologi. Am ascultat multă vreme, în semiobscuritatea aureolată a bisericii, nesfîrșita, monotona slujbă, făcută cu un zel de prim creștin de către un preot tînăr, blînd, cu fața de martir, îmbrăcată într-o barbă mărunță ca astrahanul, de o asemănare izbitoare cu d. V. Voiculescu. Un dascăl masiv, tuns turcește la cap și cu o mare barbă afumată de lumînări a scos tot timpul urlete încolăcite, de bivol căruia i s-a înfipt un cui în copită. Răgea cu un calm înfiorător, privind înspre catapeteasmă ca spre a culege elogiile bolții cerești. În această producție se întrevedea o artă pe deplin stăpînită : scotea un muget savant pe care îl tăvălea succesiv înspre altitudini, îl lăsa pe loc să se odihnească și apoi îl urnea iarăși în aceleași opinteli. Urletele dervișilor amestecate cu litania subțire a tînărului preot, acesta fu dialogul liturgic, care însă, ca în oricare din pitorestile noastre biserici bizantine, decurse grav, fără cea mai mică umbră de ridicol.

Într-un tîrziu, descoperii într-o strană din dreapta și pe d. Crainic. Rumen, cu vecinicul rîs al ochilor, silia să simuleze, cu onctuozitate, evlavia. Se închina la fiecare *Amin*, îngenunchia... o comedie întreagă ! Într-un timp merse către ușa de la altar, făcu o scurtă închinăciune stîngace, o sărută cu buze groase, avide și intră. Teama că vreo primejdie amenința sfînta zidire a fost, se înțelege, absurdă, deoarece biserica nu era de caș. Corul cînta acum strident ca trîmbițele vestitoare ale Ju-

deţului cel mare, iar babele dădeau din cap alinate de un unguent intern. La citirea unei evanghelii, două femei strînseră într-un cordon viu pe tînărul preot. Şedeau într-o îngenunchere nedesăvîrşită, ţinînd capul la cartea preotului, ca spre a sorbi de la sursă balsamul lecturii.

În sfîrşit, frumoasa slujbă terminată, puţina lume rămasă, printre care şi eu, plinul de păcate, se strînse în jurul predicatorului, care, scoţînd din buzunar niscai foi scrise, citi, încet, fără convingere şi elocvenţă, un articol, prea prost ca să fie publicabil, prea savant pentru publicul amărît al unei biserici, în care expunea cele două aspecte ale ortodoxismului : universalitatea şi ideea naţională. Lumea a ascultat sfioasă, nedumerită, pe Tandaler devenit predicator şi o ! efect al înduioşării inimilor prin gura scumpă de abanos, babele se închinară oftînd la cuvîntul *„universalitate"*.

(Viaţa românească, XXIII, 7—8, p. 194—195.)

DESPRE PREA CUVIOSUL MUCENIC, ÎNTOCMAI CU APOSTOLII, NICHIFOR

septembrie-octombrie

Pentru ca cineva să nu-şi închipuie că înverşunarea noastră împotriva d-lui Nichifor Crainic este un efect al necredinţei, o lucrare a diavolului şi a Anticristului în sufletele noastre năpădite de scaieţi, o ură a Necuratului împotriva luminii şi parfumului de sfinţenie ce aburesc făptura neobositului stareţ al *Gîndirii*, — ne grăbim, cu toată umilinţa creştină, să lămurim că spiritele noastre nu sînt împietrite de păgînătate, nici înrăite ca Lucifer împotriva luminii ortodoxiei, dar că ne temem ca d. Nichifor Crainic, prin arătările sale prefăcute, onctuoase şi pline de ispite lumeşti, să nu fie însuşi Necuratul, venit, cum se întîmplă adesea, în chipul umbrei lui Isus sau a apostolilor săi, să zdruncine mai vîr-

tos sufletele noastre prin vorbele sale viclene și acoperite. De aceea, noi, ca oameni temători de Dumnezeu, nu vom crede în d. Nichifor Crainic fără îndelungi încercări și nu vom înceta de a socoti cuvîntul său înșelătoriu pînă ce prin semne sigure Duhul sfînt nu se va vesti în lucrările sale.

Cînd dară d. Nichifor Crainic se va întinde în pat înroșit de fier și cărnurile sale groase topi-se-vor cu sfîrîit și va zîmbi de fericiri asemeni Sfîntului Mucenic Evlampie, compunînd versuri întru slava Domnului ;

cînd mestecînd vin, untdelemn și oțet laolaltă într-un burduf le va turna pe rînd neîmpreunate și va arunca stînci mari în văzduh asemeni Sfîntului Erarh Averchie ;

cînd insul său brun se va acoperi de zăpezi strălucitoare asemeni trupului Sfintei Mucenițe Eulalia ;

cînd același trup așezat într-o raclă de plumb va pluti ca dopul pe apă asemeni cinstitelor moaște ale Apostolului Vartolomeu sau va purcede prin văzduh nesprijinit pe umeri către veșnicele lăcașuri în fîlfîit de aripi ca acela al fericitei Sfinte Marta ;

și ca aceeași cuvioasă se va lumina de foc minunat la față după luarea Sfintelor Taine, biruind întunecimea ei obișnuită ;

cînd își va duce viața în sfinte munciri, rugîndu-se la pămînt în chip de cruce, săpînd gropi adînci pînă ce va auzi glas din cer arătînd calea mîntuirii, ferecîndu-se cu lanțuri de un munte și postind patruzeci de zile într-o chilie astupată la gură cu bolovani, spre a fi găsit de colaboratorii săi aproape fără suflare lîngă piinea neagră neatinsă, asemeni Cuviosului Simeon Stîlpnicul ;

cînd se va lăsa bătut și ars cu feștile groase de lumînări și flăcările se vor rușina de goliciunea sa cuprinsă de materialnică inflație și se vor întoarce cu fum și dogoare împotriva noastră a asupritorilor de la *Viața românească,* precum s-a întîmplat cu Prea fericitul Mucenic Mamant ;

cînd picioarele sale ușoare și roșcate de porumbiță vor călca, ca pe fulgi, pe o groapă cu sulițe și tăișuri precum Sfînta și întru tot lăudata Mucenițǎ Eufimia ;

cînd cu sudoarea frunții va despica lemne și va fierbe bucate pentru locurile de obște, iar vinul și untdelemnul îl va gusta numai la praznice purificat cu apă asemeni Cuviosului Chiriac sihastrul ;

și va strîmba împreună cu d. doctor Voiculescu grumajii necredincioșilor asemeni doftorilor fără plată, Sfinților Cosma și Damian, Samson și Diomid, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolae, Talaleu și Trifon, Mochie și Anichit ;

și va păși gol printre fiare și acestea rușina-se-vor de fecioreasca-i goliciune și vor lăsa capul în jos, precum s-a întîmplat cu fericita Muceniță Tecla ;

cînd se va zmulge de dragostele lumești și se va lepăda cu semnul sfintei cruci de ispita diavolului ieșit înainte-i în chip de om înalt, negru la vedere și murdar la chip, cu unghii de fier și cu sînuri femeiești, ce cu două firi îl va turbura pre dînsul de pofte spurcate, căzînd asupră-i și sărutîndu-l, cum l-a sărutat pe Apolos, ucenicul Sfîntului Sisoe ;

cînd privind prin pod cu gînduri necurate în cămările fecioarelor se va fi cuprins, asemeni Cuviosului Patermutie, de duh creștinesc și privirea-i spurcată va cădea căită la picioarele goale ale fecioarei ca un pîlc de crini și de zăpadă ;

și căzînd în extaz la icoane ca Sfînta Tereza de Avila își va pierde ceasuri întregi simțirile și ucenicii săi de la schitul *Gîndirea* îl vor readuce de pe fericita cale de raze a cercurilor cu zguduituri și stropiri de apă și ochii săi întorși către suflet vor fi plini de lacrimile de rouă ale fericirii și sila sa de viață fi-va dulce ofilire de trandafiri ;

și uimit de priveliștea de foc a Arhanghelului nu va putea îngîna răpit fără de numai A.A.A. ca Sfîntul Francisc și ca acesta va ridica în aer pe colaboratorii *Gîndirii* — pe d. Bădăuță, bunăoară —, suflînd în pulberea tălpilor sale ;

și-l vom vedea condus prin lumea aceasta a desfrînărilor de un stîlp de foc ca Sfîntul Toma de pe muntele Malein sau învrednicit a fi însoțit în pășirile sale de Prea Sfînta Fecioară cea prea luminată și de doi îngeri prea

luminați, cu lumînări aprinse, unul înainte și altul dinapoi ca Cuviosul Monah Matei ;

cînd va da munților graiul și *gîndiriștilor* har literar scuipîndu-le de trei ori în gură ca Sf. Epictet ;

și aruncat pe foc va stinge văpaia prefăcînd-o în țurțuri de ghiață ca Sfîntul Asterie ;

și va opri ploile ca Cuviosul Alexandru de la Mănăstirea Neadormiților ;

și se va hrăni cu verdețuri nefierte și cu poame și-și va uda fața sa cu apă rece spre a nu-l birui somnul ca Părintele Atanasie cel de la Aton ;

și va sluji nouă, spălîndu-ne picioarele, asemeni Sfinților Părinți ;

cînd îl vom găsi zburînd prin casă ca Sfînta Caterina de Siena bătînd cu mîinile sale serafice aerul gros ;

și va fi strejuit de îngeri, iar trupul său va adia a mireznă bună de crini, narcișI și chiparoasă, ca al Sfîntului Potit din muntele Gargarei ;

și dulapul său de haine și rufe va străluci de lumînări și va răspîndi miros suav de tămîie tămăduind bolile trupești și sufletești asemeni cămarei în care sta tăinuit veștmîntul Prea Curatei Fecioare Maria, găsit de Glavie și Candid ;

și moaștele sale vor îmbăta asemeni aromelor rare de flori sau moscului și vor apăsa grele ca plumbul pe umeri și vor rămîne o sută de ani în străluciri de pară, nestricate, învelite în prapuri de aur și podoabele de grivne și mărgăritare și alte nestemate asemeni trupului Fecioarei Iuliana din Kiev ;

cînd, în sfîrșit, i-ar răsări aripi la subsuoară și crini între degetele picioarelor și sfîrcul țițelor s-ar face fețtile aprinse de lumînări și hainele sale ar cădea în rîuri de foc și din gura sa ar ieși flăcări și duh de aloe și ar pluti ca o luminiță de candelă pe vrajba mării, rotit de stoluri îngerești și pe locul șederii sale ar crește busuioc, iar lacrima sa s-ar preface în aghiasmă — atunci abia am crede că însuși Duhul Sfînt sălășluiește întru făptura sa și că nu este înșelătoare nălucire a Celui Veșnic Negru. Atunci, și nici atunci ! Nu vom face și noi ca fratele Ruf-

fino care, ispitit de diavol în chipul lui Cristos, era sfătuit de Sfîntul Francisc să izgonească pe necurat cu vorbele de ocară : — Deschide gura că acuși o spurc ! — în urma cărora Întunecatul se risipea cu fum de pucioasă și prăbușiri de stînci, ci ne mulțumim să conjurăm pe Cuviosul Nichifor scuipînd — ptiu — ca ortodocșii în sîn și strigînd tradiționalul : Piei, drace !

(*Viața românească*, XXIII, 9—10, p. 406—409.)

1932

OCTAV MINAR, NECROFOR EMINESCIAN

martie, aprilie

Întîmplîndu-mi-se să studiez în ultima vreme viața și opera lui Eminescu, am fost pus în măsura de a constata unele lucruri ciudate și dureroase cu privire la moralitatea științifică a unor cercetători, lucruri ce zugrăvesc starea spiritului românesc contemporan.

Trebuie să regretăm în primul rînd disprețul pe care intelectualul român, îndeosebi tînăr, îl arată față de literatura documentară, fie din cauza școalelor literare așa-zise estetice, fie dintr-o pervertire a simțului de creație, care-l face să se îndrepte către genuri facile și vagaboande, ca eseul bunăoară, aducător de satisfacții morale mai repezi, cu sforțări, bineînțeles, mai mici. Dezinteresul pe care cronicarul literar, criticul, studentul, intelectualul îl arată față de istoria literară este una din pricinile procentului mic de cititori de literatură, pentru motivul că istoria literară creează un misticism al scriitorului, tot așa cum istoria politică nutrește opinia publică în respectul omului politic sau al războinicului.

Salonul istoriei literare fiind gol, au pătruns în el niște ființe ciudate, jumătate maniace, jumătate mistificatoare, de pe urma cărora avem un număr de producții — ce-i drept — foarte originale.

Mihail Eminescu a fost victima cea mai de seamă a acestor necrofori. Cine nu știe de *Viața și opera lui M. Eminescu* de N. Zaharia? Această lucrare a avut un ecou nebănuit în tineretul nostru școlar și-l mai are și acum. Pentru mulți, slovele sale sînt sfinte, iar profesorul, dacă e cult și onest, are de luptat grozav cu prestigiul ce-l are, printre oamenii de duzină și copii, lucrul

tipărit. Ei bine, acest Zaharia era un biet om incult și maniac, căruia cărțile de la Academia Română, unde se afla funcționar, îi zdruncinaseră mintea în așa fel, încît, pătruns de ideea lombroziană că geniul este nebunie, s-a apucat să dovedească acest lucru cu Eminescu. Deși cartea este o elucubrație de minte joasă, nedemnă de a fi citită măcar de către oamenii cultivați, s-au găsit totuși oameni de cultură care s-o socotească folositoare pentru *bibliografie*, ca și cînd era așa de greu pentru profesorul de literatură de la Facultatea de litere din București să dea cîtorva studenți ca lucrare de seminar alcătuirea acelei bibliografii, spre a se evita consultarea unei cărți rușinoase. Această operă, fiind unica sinteză totuși, a fost consultată de străini, și d. Carlo Tagliavini, filolog reputat, a utilizat-o cu toate strîmbătățile sale. N. Zaharia nu era însă vinovat decît de o bună-credință neajutată de minte, în vreme ce alții, printr-o purtare reprobabilă, pun în primejdie înșeși documentele referitoare la viața lui Eminescu.

Pentru foarte multă lume, numele d-lui Octav Minar se leagă strîns de acela al lui Eminescu, și o editură însemnată văd că îi arată o încredere așa de mare, încît îl însărcinează să-i facă ediții de clasici. Prin urmare, d. Minar trece drept un istoric literar de seamă și un bărbat valoros. Cine a citit ce scrie și cum scrie d. Minar și a văzut combinațiile de poze și autografe cu care-și împodobește cărțile sale, nu mai are nici o îndoială asupra d-sale. Este, hotărît, un scriitor incult, probabil autodidact, ale cărui preocupări sînt jignitoare, într-o cultură ca a noastră, pentru memoria lui Eminescu. Dovada cea mai flagrantă a dezorientării opiniei noastre publice, în ce privește și însemnătatea materialului istoric și valoarea oamenilor de știință, o formează faptul că persoane care au avut la îndemînă autografe de-ale marelui nostru poet nu s-au sfiit să le încredințeze d-lui Minar. Iar d. Minar, stăpîn pe hîrtii, s-a apucat să publice broșuri și broșurele, făcîndu-și o notorietate, notorietatea aceea nedreaptă pe care o conferă împrejurarea de a avea în mînă lucruri inedite. D. Minar este chiar victimă a acestui sentiment de invidie și neliniște ce cuprinde în tărîmul istoric pe atîția inepți care aleargă

după inedite, văzînd că aceasta le dă un merit. Nu, într-aceasta nu este nici un merit, şi ar trebui să existe obligativitatea ca orice document să fie predat Academiei Române.

D. Octav Minar posedă — cum pretinde — „o colecţie particulară" de materiale inedite în legătură cu Eminescu, din care a şi publicat o parte. Dar modul cum sînt reproduse aceste documente, parte fragmentar, parte în traducere, lipsa facsimilelor, ortografia bizară, incultă, şi datele contradictorii, toate acestea fac ca materialele d-lui Minar să fie aproape inutilizabile. Singurul lucru care ar restabili valoarea ineditelor d-lui Minar ar fi publicarea lor în facsimile sau înfăţişarea lor unei comisiuni de profesori universitari. Pînă atunci, orice publicări de inedite „din colecţia particulară" trebuie socotite drept falsuri, şi revistele ar avea datoria să le respingă. Am fost deunăzi la Academia Română şi am constatat că aceasta nu posedă nici un portret al lui Eminescu. Unul din portrete, cel din tinereţe, „făcut în Praga de fotograful J. Tomas", se afla firesc „în colecţia particulară" a d-lui Octav Minar. Dar atunci ar însemna că poetul a fost la Praga ! Cine o poate spune fără să vadă originalul fotografiei cu ochii săi ? Prin publicaţii, cititorii au putut vedea poate un portret al lui Eminescu bolnav la mănăstirea Neamţului, în halat şi papuci, pe un scaun, lîngă un pom. Portretul a fost publicat, dacă nu mă-nşel, în *Albumul* eminescian din 1909, alcătuit de acelaşi domn Minar. Ei bine ! Fotografia în chestiune este fără îndoială un fals, prin aplicarea cunoscutei fotografii-bust pe o altă fotografie. Ne-am retrage această afirmaţie numai dacă d. Octav Minar ar produce originalul.

Problema se înfăţişează în ultima analiză astfel : ori d. Minar nu are toate documentele pe care le publică, fără să descrie manuscrisele şi să le facsimileze, şi atunci face falsuri ; ori le are, dar le reproduce fără metodă, aşa încît să nu le poată utiliza şi alţii, şi le deţine în chip abuziv spre a împiedica pe alţii să lucreze, în gîndul că d-sa va scrie odată o sinteză, pentru care nu are mijloace mintale. În cazul din urmă, săvîrşeşte un act de neonestitate ştiinţifică şi pune în primejdie chiar

soarta manuscriselor pe care le posedă şi care se pot pierde. Şi-ntr-un caz, şi-ntr-altul, d. Minar este unul din viermii care rod în sicriul lui Eminescu. Pentru ca cititorul să-şi facă o idee mai desăvîrşită de omul nostru, îi comunicăm întîmplarea d-lui Raşcu, poetul cunoscut, care pregăteşte o lucrare amplă asupra izvoarelor franceze ale lui Eminescu. Dorind să vadă cu ochii săi unele documente, d. Raşcu s-a adresat sus-numitului necrofor, care l-a poftit să vină la sine. Cînd însă d. Raşcu a vrut să se folosească de invitaţie, d. Minar i-a comunicat dezolat că a pierdut manuscrisele. Cu noi însă d. Minar nu va scăpa uşor şi îi făgăduim că îl vom obliga să dea publicitate documentelor sale sau să mărturisească falsificarea.

(*Viaţa românească,* XXIV, 3—4, p. 361—363.)

FILM FRANCEZ ŞI FILM GERMAN

23 aprilie

Jigniţi şi miraţi de pătrunderea exclusivă a filmului german pe ecranele din România, francezii, bănuind o consecinţă a unei reclame bine organizată, au început să reacţioneze, invadîndu-ne cu filme şi vedete franceze. Pentru multă vreme aşadar nu vom mai vedea un film bun. Iată explicaţiunea ce dau acelor care se vor mira de această afirmaţiune :

Publicul românesc nu ştie nemţeşte şi în general nu are simpatie prea mare pentru germani. Nimic nu împiedica pe spectator să meargă la versiunile franceze pe care le înţelegea. El a frecventat însă cu pasiune filmul german sau american şi a evitat aproape cu constanţă filmul francez. Aceasta înseamnă limpede că producţiile franceze, de pînă acum cel puţin, nu plac publicului românesc, şi nicidecum nu e de crezut că publicul nostru e aşa de naiv — cum şi-l închipuie cutare revistă franceză — încît să se lase atras către lucruri odioase printr-o simplă reclamă.

Filmul este o artă care se nutreşte din corespondenţe simpatetice şi este mijlocul cel mai sigur de a lua pulsul moral al unei naţiuni. Ei bine ! deşi intelectualiceşte sîntem alături de Franţa (mintea noastră neolatină găsindu-şi o expresie mai adevărată în limpiditatea gîndirii franceze), din punct de vedere social şi emotiv n-avem nimic comun cu sora noastră latină şi trebuie să mărturisim sincer că sîntem mult mai apropiaţi de germanici, nu prin rasă, firește, dar prin determinaţiune geografică.

Însă esenţa cinematografului este tocmai zugrăvirea mediului moral al unui popor, elementele acestei arte fiind un realism burghez cotidian şi stilizarea aspiraţiunilor de viaţă ale maselor. Ei bine, în expresiunea mediului comun de viaţă în centrul Europei burgheze, * filmul francez este nul.

Să luăm în considerare pe actori, ţinînd seamă de legea capitală că în cinematograf actorul nu preţuieşte prin cît interpretează, ci prin cît sugerează cu fizicul său, adică prin capacitatea sa de emisie simpatetică. Treceţi în revistă pe toţi actorii masculini din filmul francez — oricît de însemnaţi ar fi ei întîmplător în teatru —, şi arătaţi-mi unul singur pe care să-l poţi ţine minte, printr-un fizic expresiv în ordinea vieţii. Actorii francezi sînt actori de teatru, adică măşti abstracte, distinse sau şterse, care poartă tiranic pe faţa lor uniformitatea expresiei de culise. Actorii aceştia pot fi simpatici pe scenă, dar sînt umbre pe ecran, fiindcă în orice haine s-ar îmbrăca rămîn veşnic actori şi prin aceasta străini de realitatea vieţii cotidiene. De altfel, întreaga lume latină din Occident (Franţa, Spania, Italia) e incapabilă să dea (în cinematograf), afară de mici excepţii juvenile, figuri virile, exprimînd gravitatea lumii burgheze central europene, din cauza unei fizionomii fie şterse şi distinse (la francezi), fie caricaturale (la spanioli şi italieni). În această vreme, germanicii ne dau pe groaznica, brutala namilă mongolă cu ochi de pisică a lui Wegener, admirabilă apariţie medievală, pe urîtul, dar voluntarul Körtner, pe burghezul peste tot inteligibil Ianings şi o sumedenie de tineri bărbaţi cu expresii simple, burgheze.

* În revistă : *franceze* (n. ed.).

fără intenție de înaltă distincție, dar sintetizînd admirabil aspirațiile noilor popoare, tineri trecînd cu ușurință din dancingul sentimental în bazinul de înot.

Tiranizat de tradiția teatrului, filmul francez obosește prin retorica lui. El nu conține nimic din observația măruntă a vieții, care formează baza de operație a cinematografului, ci numai trucuri teatrale și conversațiuni teatrale. Dar laptele care dă pe foc, mașina de călcat uitată cu fum pe un pantalon, strigătul unui locatar din gang, dezordinea matinală a unui pat și jurnalul puțin ieșit din cutia poștală a unui apartament sînt elemente mult mai eficace decît retorica abstracție a filmelor franceze, ce țin morțiș să pună în evidență *distincția* individului francez.

Dar ce este această distincție se vede în alegerea femeilor. Femeia franceză, judecată după un criteriu absolut, elin, este evident urîtă. Ea ar putea fi însă sugerătoare de stări afective. Vina care bîntuie însă filmul francez și care-l face inaccesibil și lumii germanice, și celei italiene, și celei sud-est-europene, este cultul *grației artificiale*, surogat al caselor de mode și al coaforilor parizieni. Eleganța unei femei inteligente poate fi o realitate într-un cerc restrîns de indivizi, al căror instrument de comunicație este conversația de idei, dar în cinematograful, care trăiește din aprobarea maselor, ce poate spune o femeie-manechin, care fie subretă, fie lucrătoare, fie fată de portar, rămîne mereu actriță cu zîmbet convențional, lipsită de sentimentalitate ?

Ce actriță de film francez poate concura (în cinematograf) în frumusețe și în capacitate de adaptare mediului burghez a admirabilelor germanice : Greta Garbo, Brigitta Helm, Elisabeth Bergner, Lilian Harvey, Dolly Haas si atîtor altora ? În vreme ce actrița franceză nu știe să-și poarte nudul și să înoate în sportul modern, și-și clatină numai rotunditățile coapselor cu prezumția unei irezistibilități suverane, femeia germanică trece în chipul cel mai firesc din subsolul unei odăi de portar într-un bar și de acolo pe strandul unui bazin, deoarece lumea germanică este o lume burgheză, simplă, sentimentală, dar în spirit modern, și aceasta este media aspirațiunilor societăților mai noi europene.

Iată de ce, cu toată simpatia noastră pentru aportul francez și cu toată oroarea noastră pentru limba germană, filmul francez nu va pătrunde în România și de altfel nicăieri, atîta vreme cît în loc să ne înfățișeze oameni frumoși sau realmente reprezentativi, spre a ne satisface idealitățile noastre de oameni noi, ne va bîntui cu măști șterse de actori abstracți, sau ne va prezenta femei urîte sau numai drăgălașe, dar zîmbind stereotipic ca niște modele de case de mode.

(*România literară*, I, 10, p. 1.)

SPORT ȘI LITERATURĂ

28 mai

Romanul — cum spuneam o dată — e lipsit în generalitatea lui de contemporaneitate cu viața, adică de toate acele elemente în care cititorul să găsească imaginea propriei sale vieți și propriilor sale aspirațiuni. Romanul românesc este convențional și în formele de existență pe care le înfățișează, și în sfera pătrunderii psihologice. Un sentimentalism ieftin, unele atitudini etico-politice, cîteva observațiuni etnice, și cercul s-a închis. Este lesne de înțeles de ce publicul mediu aleargă la Pitigrilli. Tînărul modern are în genere o viață aproape exclusiv fizică : o întreprinditate erotică, un sentiment al vigoarei fizice, o curiozitate pentru spectacolele rudimentare ce dau senzații tari, acestea sînt datele simple ale sufletului său. Și dacă acolo unde tradiția constrînge spiritele la o orientare idealistică tînărul face oareșicare concesii culturii intelectuale, la noi, unde această tradiție lipsește cu desăvîrșire, el nu simte altă obligațiune decît să se lase în voia instinctelor. Tinerimea română nu citește cărți literare de nici un fel, și o anchetă făcută în public ar da rezultatele cele mai interesante. Casele de editură știu cîte cărți se citesc în România. Cinci mii de

exemplare vîndute constituie un succes plin — nesperat — de librărie. Aceasta la 18 milioane de locuitori. Care este vina că nu se cumpără cărțile ? Explicația o găsim în chiar operele care se vînd. Publicul modern, obosit de problemă, vrea senzația violentă a vieții, vrea dragostea fizică și călătoria, vrea sport și faptul senzațional, vrea, în definitiv, ce toată omenirea a căutat de mii de ani și ceea ce în fond literatura a căutat să-i dea. Adîncimea unui roman nu stă în abstragerea lui de la existența diurnă, ci în gradul de semnificație al acestei vieți. De la Homer pînă la Tolstoi, senzația vieții active fizice a constituit punctul de plecare al literaturii, și aruncarea discului sau alergările de cai sînt două împrejurări în care cititorul prinde mai bine jocul eternelor pasiuni umane. Iată, de pildă, un lucru curios : mii de tineri se așază circular în jurul ringurilor, urmărind rundurile de box, fac exerciții libere în stadioane, aruncă discuri, aleargă — pe jos, pe motocicletă, în automobil —, înoată, patinează ; toate gazetele au simțit necesitatea comercială a pune în paginile lor o cronică de sport, dar literatura română nu ia act în nici un fel de această direcțiune a spiritului. Și continuă a se ocupa de lumi pe care nimeni nu le trăiește și nu le înțelege. Nu vreau să iau în nici un chip apărarea sportului, care în multe din aspectele sale moderne este odios, dar romanul este viață, și transcendența lui e un semn de decadență. De altfel, totdeauna literatura și arta au fost aproape exclusiv sportive, sportul reprezentînd vigoarea vitală a umanității. Nu voi căuta să dovedesc mai departe ceea ce este evident, ci mă voi mulțumi să arăt aspectele literare ale unui sport întru totul ignorat de romancierul român, și anume *boxul*.

Boxul este în lumea modernă cel mai complex mod de inspirație în roman, fiindcă el exprimă două atitudini fundamentale ale umanității : nevoia virilă de stimă în ochii mulțimii și combativitatea. Nu altceva era cavalerismul. Femeia va admira întru eternitate pe omul cu pumnii tari, victorios și va disprețui pe plîngătorul umilit și contemplativ. Dragostea Anei Karenin pentru Wronski este, de pildă, evident închegată în jurul unui fapt de curaj sportiv.

Spectatorul simte în pugilat expresia definitivă a esenței sale sufletești, căci îl vedem agitat, brăzdat de sentimente eroice și de porniri de nerăbdare și agresiune. El luptă în închipuire cu adversarul, urlă de bucurie cînd îl vede doborît, suferă în înfrîngere și iese din sală sau arenă cu un singur sentiment definitiv : că singura onoare a existenței e de a fi biruitor. Oricîtă bestialitate ar exista așadar în *box*, el este de esența străvechilor lupte, în jurul cărora anticii rapsozi țeseau împletitura pasiunilor omenești.

Dar boxul aduce și o eleganță de ordin plastic-moral. Frumosul negru, cu cărnurile măslinii, lucii, cu trupul subțire și zvelt de palmier african, evocă, în liniștea sa agilă, în lipsa oricărei aparențe de sforțare fizică, atunci cînd în fața sa, gîfîitor, cardiac, în sudori, adversarul se împleticește cu ochii învinețiți, aristocrația ființelor umane primitive și străvechi, a căror încordare și sprinteneală fizică este de natură felină.

Dar valurile pasiunilor populare, urletele de izbîndă, sau de dispreț : „Arde-l, Moți ! Nu te da, Gogu !“ ? Tot atîtea izvoare de observații multiple și adînci pentru romancierul modern, care trăiește din plin și știe să exprime ce trăiește.

(România literară, I, 15, p. 1.)

O MARE ALIATĂ ANCESTRALĂ

29 mai

Cu mai puțin curaj astăzi — dar încă și azi —, femeia e denumită, de adversarul său masculin, *sexul slab*. Cu acest titlu de inferiorizare, îndreptățit oarecum de argumentul fiziologic — singurul pus la dispoziția bărbatului de natură, toate celelalte fiind născocirile lui pentru încătușarea femeii —, bărbatul a crezut că-și înfierează umilitor adversarul și-l reduce la capitulare pe vecie.

Acest perfid și laș procedeu de încătușare — sub care se întrezărește frica — se va răzbuna pe cei ce l-au utilizat veacuri de-a rîndul, atunci cînd bărbații vor fi siliți să recunoască ce slabă — deși durabilă — a fost amăgirea lor cînd s-au decretat *sex tare*. Pînă la ziua deșteptării din amăgire a bărbaților — ziua victoriei necontestate a femeii —, armata feminină își pregătește marile atacuri mascîndu-le malițios prin hărțuieli ușoare — dar bine conduse — cu armele grațioase pe care i le acumulează și i le perfecționează de veacuri marea ei aliată : *Moda.*

O floare de nufăr în părul Evei a subliniat întunericul voluptuos al șuvițelor exuberante și o ghirlandă sau o împletire de liane în jurul coapselor i-a timbrat puternic ritmul mersului molatec, imprimîndu-i un accent viu și triumfal. Adam a privit-o cu ochi fierbinți, ca pe o ființă nouă, și a iubit-o cu dorințe reînnoite. De atunci, arsenalul de arme feminine al modei s-a îmbogățit și rafinat mereu. Oare nu chiar șarpele insinuant a patronat această afacere, înscriind în analele preistorice ale industriei și comerțului cea mai veche firmă de galanterie de pe glob : *Moda et Comp.* ?

Fapt e că treburile au mers strună ca toate cele unde și-a vîrît diavolul codița. Și clientele mari ale casei au repurtat victorii strălucite.

Frumoasa Elena a pus două neamuri în conflict, a ridicat armatele cîtorva regate și a nimicit un popor, dar și-a cîștigat nu numai iertarea, ci și prietenia prințeselor troiene — văduvite de soți, frați și copii —, numai fiindcă le-a uimit prin eleganța cu care-și drapa vestmîntul, le-a învățat izvoade și broderii noi, pieptănături savante, machiajuri subtile, un fel cochet de a-și lega sandala și de a-și purta brățara, cu un cuvînt, toată arta împodobirii. Bărbații din ambele tabere — sacrificați din pricina ei — s-au dus la moarte fără murmur, unii chiar slăvind-o, convinși că o astfel de femeie merită jertfe.

Nasul Cleopatrei o fi plăcut lui Cezar și lui Antoniu — și nu doar numai nasul —, dar e foarte sigur că ceea ce i-a cucerit pe amîndoi — și pe Antoniu mai ales l-a străfulgerat ca o viziune supraomenească — a fost apa-

rița reginei în toată splendoarea gătelilor ei complicate — văluri misterioase, diademe, colane și brățări —, stranie sub machiajul savant și amenințător de parfumuri ocult alambicate.

Și toate veacurile au răsunat succesiv de victoriile femeilor cochete. Aspasia, Estera, Sorel Agnès, Diane de Poitiers, Ninon de Lenclos, Pompadour, Madame Récamier — fiecare a dominat o epocă, înscriindu-se în cartea nemuririi cu o glorie divers nuanțată — fie de inteligență, de simț politic, de jertfă, de pasiune —, dar toate datorînd în mare parte succesul lor artei de a purta un peplum, o coafă-perlată, o rochie cu falbalale, un malacof sau o turnură. Popoarele cu cele mai multe femei cochete au înregistrat cele mai numeroase femei celebre : grecii, romanii și francezii. Astăzi — și mai de mult decît astăzi —, Franța e reședința modei. Acolo și-a instalat ea marile uzine și case cu sucursale în toate continentele. De acolo decretează și impune legile ei — și femeile deștepte i se supun cu foarte puține rezerve și reticențe. Unii și unele o acuză de autoritate prea capricioasă și greșesc. Vai, ce definitiv ar fi rămas femeia în umbră — cenușăreasă fără ocazia balurilor la curte —, dacă moda ar fi împietrit într-o formă unică, a vestmîntului monacal, de pildă. Ce monotonă și neînsemnată și neispititoare ar fi părut bărbatului, rămînînd veșnic un element șters și servil. Schimbările inteligente ale modei sînt marea ei abilitate.

Ambiția din ce în ce mai multiplă a femeii moderne e servită azi de o modă din ce în ce mai rafinată și mai adaptabilă la toate manifestările vieții ; are articole seducătoare pentru orice categorie și pentru orice pungă ; nimeni nu se poate plînge că a fost uitată. Munițiile se întețesc și uzinele prosperează. Bărbații cîrtesc fiindcă se tem de aceste arme și le numesc perfide. Dar există vreun război cu arme absolut leale ?

Cînd femeia va stăpîni în calitate și număr egal toate domeniile vieții cît și bărbatul, îi va rămîne superioară prin grația cu care a fost firesc înzestrată și prin tradiția darului de împodobire. Ce vor face bărbații ca să nu

rămînă mai prejos ? Vor arbora brăţări şi cercei, coliere şi... sutiene ? Rămîne de văzut dacă aceste mărunţişuri îi vor prinde şi... vor prinde !

(Adev. lit. şi art., X, seria a II-a, 599, p. 6.)

EMINESCOLOGI

4 iunie

Se cheamă „eminoscolog" un publicist care, fără să se fi ilustrat în nici un domeniu al culturii (ba uneori fiind cu totul refractar ei), se aşază ca muşiţa pe suprafaţa problemei eminesciene şi o umple cu o cangrenă verzuie şi fetidă. Caracteristica eminescologiei este prohibiţia pentru alţii a oricărei apropieri de Eminescu. Atunci cade asupra îndrăzneţului o muscărie măruntă de insulte şi invocări către Dumnezeu. Eminescologul este ori cu desăvîrşire incult, ori de o incomprehensibilitate fioroasă, de un fanatism şi un moralism superlativ, care mîriie la orice presupusă atingere a gloriei eminesciene. Dacă Eminescu ar trăi şi ar citi ce scriu eminescologii noştri despre el, sînt încredinţat că ar muri subit.

Această stare este o formă a culturii noastre literare înapoiate, a dispreţului nostru pentru istoriografia literară, pentru că în ce ţară balivernele bietului N. Zaharia şi falsurile grosolane ale d-lui Octav Minar ar fi primite nu numai fără mirare, dar cu evidente încurajări ?

Nu pentru vreun amor propriu jignit, ci din dorinţa de a face plăcere cititorilor, prezint astăzi o nouă serie de eminescologi, făcîndu-le — îmi dau perfect seama — o reclamă nemeritată.

Există la Cernăuţi o întreagă şcoală eminescologică în jurul unei reviste, evident preţioase, anume *Mihai Eminescu*, redactată de d. Leca Morariu şi scrisă mai ales de d. Gh. Bogdan-Duică. Despre cunoştinţele celui din urmă, despre rara sa putere de investigaţie istorico-literară nu poate fi o clipă discuţiune. În materie de cercetări strict istorico-literare, d. Bogdan-Duică este o au-

toritate, şi observaţiile sale — de amănunt — nu pot fi decît utile oricui. D. Leca Morariu este în schimb un om plin de rîvnă, care tipăreşte de trei ani o revistă de studii eminesciene şi compilează ştiri în vederea unei biografii. Cu toate aceste însuşiri onorabile, d. Leca Morariu manifestă simptome acute de „eminescologie". D-sa susţine sus şi tare că Eminescu trebuie studiat „ştiinţific" şi face pentru asta o paradă exterioară, un scandal, o vociferaţie imposibilă. Efectele acestei agresivităţi „ştiinţifice" sînt mizere, ca de pildă, din grija numai exterioară de a compila, identificarea unui tînăr tovarăş de joacă din unele versuri eminesciene cu fratele Şerban, care avea ochi negri, în vreme ce versurile vorbesc de ochi albaştri, cum îi avea Ilie, şi luarea cuvîntului *streinătate* (printre străini) în sens exteritorial. Acestea sînt evident mărunţişuri. Dar cînd vezi pe d. Leca Morariu, om greoi la înţelegere, fără nici o comunitate sufletească cu artele, asudînd şi vociferînd, te cuprinde şi-o compătimire şi-un rîs. Prin definiţie, d. Leca Morariu nu putea primi cartea mea fără ţipete grozave, fără invocări la Dumnezeu şi lamente de spaimă pentru soarta lui Eminescu. Şi într-adevăr, ca în toate împrejurările, a sărit fript în sus, ca de-o insultă personală, şi efectele arsurii se văd deocamdată numai într-o notiţă, elocventă însă în nerăbdarea omului de a găsi neapărat o pată şi în infinitele sale ironii „ştiinţifice". Iat-o.

„*Epilog.* Iar d-l G. Călinescu, înţelegînd prin «ştiinţă» (cu ghelemele) lipsa de talent... e atît de talentat (!), deci atît de *neştiinţific* (fără ghelemele), încît *utilizează cea mai netrebnică ediţie a operii lui Eminescu :* ediţia E. Lovinescu, pe care G. Ibrăileanu a dovedit-o a fi «inferioară tuturor celorlalte ediţii» ! Versul :

Vezi izvoare zdruncinate peste prund alunecînd.

(Călinescu, pag. 60)

e luat din Lovinescu cu stridenta inepţie lovinesciană *zdruncinate,* în loc de eminescianul *zdrumicate*".

„Atît — deocamdată...", încheie ameninţător d. Leca Morariu. Evident, cînd am citit aşa ceva am simţit o sfîrşeală, o ameţeală, o silă de mine şi de viaţă aşa de grozave, încît sinuciderea ar fi fost cea mai bună scăpare

din oprobriu, dacă viața familiară nu mi-ar impune obligații. Noroc că n-am făcut un gest pripit ! Căci în cartea mea am citat întotdeauna pentru versurile oficiale ediția Ibrăileanu. Trebuindu-mi, pentru demonstrații psihologice, versuri din *Călin Nebunul* (cu totul altceva decît *Călin)*, existent numai în ediția I. Chendi *(Literatura populară,* 1902), am citat din Chendi (p. 132). Și dacă congestia eminoscologică n-ar fi obturat judecata și ochiul d-lui Leca Morariu, d-sa ar fi văzut pe dată că în vreme ce în *Călin* (ed. Ibrăileanu, p. 80) stă scris așa.

Vezi izvoare zdrumicate *peste pietre licurind ;*
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic.
Cînd coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvalatic,

versurile citate de mine din *Călin Nebunul* (după Chendi) sună astfel :

...izvoare zdruncinate *peste prund alunecînd*
Și sărind în bulgări fluizi pe pietrișul din răstoace,
În cuibar rotit de ape, peste cari luna zace.

Înseamnă că d. Morariu n-ar găsi scăpări din vedere în cartea mea ? Desigur că da ! I le pot pune eu la dispoziție, fără nici o sfială, conștient de imperfecția conștiinței umane și de caracterul relativ al informației noastre. Așa, de pildă, la p. 82, se vorbește de niște piese germane jucate de Eminescu în epoca școlară, la Cernăuți. Una dintre ele, *Landhaus an der* HEERSTRASSE, este, după cum dovedește d. Bogdan-Duică în chiar revista d-lui Morariu, piesă de A. von Kotzebue. O explicabilă eroare de tipar, trecută cu vederea din cauza puținei importanțe a detaliului, cît și dintr-o iluzie fugitivă de inteligibilitate, a făcut să apară greșit *Meerstrom.* Este o eroare de tipar. Dar putem procura d-lui Morariu și erori de conștiință. De pildă, n-am citat la bibliografie broșura *Eminescu în Blaj* de Dr. Elia Dăianu, Sibiu, 1914, pe care mi-o trimite grațios autorul, dar al cărei conținut l-am utilizat după articolele componente publicate aiurea. Lucrul este firesc, deoarece, tipărită în timpul războiului, broșura nu se găsește în biblioteci. Și cîte alte lucruri frumoase n-aș putea

eu procura d-lui Morariu pentru ca să fie vesel ? Dar în însăşi această blîndeţe a mea se cuprinde o mare primejdie pentru d-sa, pentru că asta dovedeşte rîvna perfectibilităţii, informaţia în permanentă mişcare şi verificare, şi este evident că dacă toate obiecţiunile de ordin mărunt sînt înlăturate în ediţiile viitoare, d-lui Morariu nu-i rămîne decît să atace cartea în fond. Şi-o va face, vă asigur ! La aceasta însă nu cu d. Leca Morariu am să stau de vorbă.

Acum îmi veţi permite să vă prezint pe un alt eminoscolog ilustru, adică pe domnnul C. Manolache. D-l Manolache este un bărbat pudic şi moral şi găseşte că am insultat memoria lui Eminescu. D-sa îşi intitulează indignarea *„Inepţia" lui Eminescu*, mustrîndu-mă aspru că am putut face (după dicţionarul d-lui Candrea) pe marele poet *netrebnic, neghiob*. D. Manolache nu ştie cuvinte multe şi nu-şi dă seama că : fiind vorba de incapacitatea de muncă organizată în vederea folosului practic a poetului, eu am luat cuvîntul în sensul lui cel mai aproape de etimologia lui, adică de *ineptus, in + aptus, sans aptitude, incapable, inhabile*, sau chiar *ne-trebnic, fără trebuinţă*. (La Archivele Statului, se pot vedea scriptele vechi împărţite în *trebnice* şi *netrebnice.)* Este în căderea oricărui om cult de a analiza cuvintele, de a le reda sensuri dispărute şi, cînd e vorba de neologisme, de a le restabili în înţelesul lor adevărat.

Ce bărbat isteţ este d. Manolache şi ce eminescolog născut se poate constata din următorul exemplu. Eu scriu la pag. 267 :

„Toate aceste nobile intenţiuni sînt însă întunecate de o crimă oribilă, dezgustătoare. Pierzînd intuiţia gardului între ce e al său şi ce e al obştei, Eminescu a substras din mobilierul bibliotecii două scaune, una masă, un dulap nou şi altul vechi, spre a se servi de ele pentru uzul său personal. Din fericire, lumea de bine a prins de veste repede această ticăloşie şi s-a grăbit să arate poetului, cum s-a arătat şi lui Oscar Wilde, că geniului nu-i este îngăduit să surpe temeliile morale ale societăţii."

Orice copil ar fi înțeles că nu *eu* acuz pe Eminescu de *crimă oribilă și dezgustătoare*, ci-mi însușesc numai retoric și ironic opinia burgheză, pentru a scoate și mai în evidență prostia omenească. Rămîi trăznit cînd citești asemenea comentarii.

„Dar Eminescu primește un calificativ oribil și sub aspectul său moral... Reeditînd acuzarea că Eminescu ar fi furat (?) pe cînd era bibliotecar la Universitatea din Iași o masă și niște scaune, biograful, eliminînd din rechizitoriul său examinarea substratului cauzal și intențional, califică fapta drept *«o crimă oribilă, dezgustătoare»*. Lăsînd de o parte că chiar justiția scuză și scoate din cauză uneori «starea de necesitate», cînd cineva, aflat în extremă lipsă, își aproprie ceva indispensabil vieții sale, dar chiar morala simplă nu poate afirma că acest gest, care poate fi un împrumut, ilicit desigur, cu intenția de a restitui obiectele după folosință, ar fi un așa fapt încît să merite calificativul de *ticăloșie*, pe care d-l Călinescu îl tipărește atît de ușor în cartea sa, și încă o ticăloșie de natură... *să surpe temeliile morale ale societății.*"

Straşnic bărbat d. Manolache.

În sfîrșit, abuzez de bunăvoința cititorului și-i prezint pe cel mai proaspăt eminescolog, pe d. I. E. Torouțiu. Cu acesta din urmă, chestiunea este mai simplă. El n-are în privința lui Eminescu nici o informație, deocamdată, dar este un tipograf impulsiv, cu pretenții de cultură, care, după ce ia bani pentru cărțile pe care le tipărește cu aere de editor, le apără apoi violent în revistele ce ies de sub teascurile sale, cum e cazul cu revista *M. Eminescu*.

Întîmplîndu-se să critic o carte tipărită de d-sa, *Naționalismul lui Eminescu*, nu fiindcă e vorba de Eminescu, dar pentru că autorul, un biet compilator prezumțios, dovedește în orice întreprindere a sa o inaptitudine congenitală, d. Torouțiu s-a fost cuprins de niște năvărlii grozave și s-a hotărît să mă distrugă. Observațiile pe care d-sa le face în revista pomenită, împănate cu expresiile calmului „științific" ca *ordinar, dezgustător, etalări de bordel*, sînt de tot interesul psihologic, și recomandăm cu căldură lectura lor, sfătuind

pe d. Torouțiu, întrucît privește obiecțiunile informative fanteziste pe care le face, să consulte pe prietenul d-sale, Leca Morariu.

Nu pot să nu mulțumesc d-lui Torouțiu pentru contribuția sa reală la succesul de librărie al cărții. D-sa pune revistei o bandă care mă măgulește în cel mai înalt grad, prin remarcarea punctelor creative ale cărții (*„gulerul soios"*, *„încălțămintea care mustea mucedă de noroaie"*, *„hainele înțurțurate de glod vechi"* etc.). Înainte, d-le Torouțiu, mobilizează-ți tipografia, organizează articole tot așa de strașnice ca și acestea și pune banda despre cartea mea la toate cărțile apărute de sub teascul propriu, și în curînd voi fi în stare să-ți cumpăr tipografia spre a o feri să tipărească operile d-tale și recenziile despre operile d-tale de d-na Gallia Tudor.

(*România literară*, I, 16, p. 1.)

STIMULENTUL VITRINELOR

5 iunie

În grădina Luxemburg — unde respiră larg întreg cartierul latin al Parisului —, cea mai mare bucurie a ochiului, adevărată și largă vitrină vie a modei infantile, o face forfotul deliciosilor copilași parizieni care se distrează multiplu jucînd „cricket", slobozind bărci cu pînze în bazin, călărind pe măgărași, conducînd trăsurele înhămate cu „poney" sau căprițe albe, aruncînd mingea, hrănind porumbeii blajini și vrăbiuțele sociabile. Nu știi la care copil să privești mai întîi, așa de încîntători sînt toți. Fetițele, mai ales — adevărate păpuși grațioase —, sînt o dovadă vie că în Franța simțul cochetăriei și al gustului rafinat este o însușire atavică.

Am surprins într-o zi — la Luxemburg — o scenă între doi copii.

Pe un scaun liber, alături de mine, venise lîngă bona ei, să se mai odihnească de jocuri, o fetiță ca un fluture

roz, delicat îmbujorată sub capelina împomponată. Putea să aibă trei-patru anişori. Un băieţel cam de cinci-şase ani, cu ochi inteligenţi şi experimentaţi prin moştenire, veni s-o invite iar la joc. Fetiţa tocmai îşi reajusta toaleta : cu mînuţa dibace şi savantă îşi înviora panglicile de la pălărie. Treaba era absorbantă — şi se prelungea. Băiatul pierdea vădit răbdarea, şi invitaţia lui devenea mai lapidară — şi cam iritată.

— Allons, tu viens ?

Fetiţa nu se clintea, reţinută de imperativul celui mai înrădăcinat instinct. Totuşi, politicoasă, îi calma nerăbdarea cu un zîmbet.

— Attends, donc !

Dar aşteptarea nu se acomoda cu firea băieţaşului suplu şi nervos. Şi pierzînd răbdarea, cu privirea încărcată de uşor dispreţ şi totuşi cu ton de concesiune afectuoasă, băiatul se îndreptă spre terenul de joc care-l pasiona, exclamînd către fetiţa mereu neclintită şi mereu zîmbitoare.

— Oh, les femmes !

Cu zece ani mai tîrziu, cam în aceleaşi împrejurări, exclamaţia băiatului, devenit adolescent, ar fi căpătat o nuanţă de ton şi mai enervată, şi mai superioară... dar atunci adolescentul ar fi rămas cu siguranţă lîngă fată, nici un joc neavînd de atunci încolo pentru el mai multă atracţie ca jocul cochetăriei feminine.

Aşadar, femeilor, fiţi cochete cu măsura care atrage, fără să exaspereze. A închina tot timpul exclusiv preocupărilor de găteală este un semn — chiar pentru femeie — cît se poate mai defavorabil ; însă a se dezinteresa complet de găteli este o greşeală pe care cine ar comite-o ar plăti-o scump cu tristeţea şi pustiul vieţii întregi. Femeia de azi cunoaşte bine acest adevăr şi nu e una care — chiar cu un minimum de cheltuială — să nu se ostenească a părea bine şi cu gust îmbrăcată. Pe vremurile bunicii — şi mult mai înainte —, viaţa casnică încarcera îndelung chiar şi pe femeia de lume, care ieşea rar gătită la sindrofii şi baluri. Femeile muncitoare, gospodinele modeste rămîneau în totală umbră şi uitare. Doar cîteva „artiste" şi profesioniste ale luxului culegeau aproape exclusiv omagiile bărbaţilor şi exercitau asupra lor o tira-

nie de suveran absolut și capricios, umilitoare și dezastruoasă, nu rareori, pentru sexul tare.

Astăzi, femeia de orice clasă și categorie circulă în voie și se infiltrează pretutindeni, impunîndu-și mai echitabil valoarea în fața juriului masculin — și cu atît mai rapid, cu cît n-a neglijat să reliefeze ori să corecteze grația fizicului cu accesoriile dibace pe care moda i le pune tot mai mult la îndemînă, la tot pasul, în vitrine.

Unde nu s-au introdus — insinuante și ispititoare — vitrinele de modă ? În vastele săli și culoare ale gărilor, în vestibule de teatre și cinematografe, în hall-ul marilor palace-uri, pe transatlantice și în librării. În drum spre clinică, tribunal sau universitate, în gările sau hotelurile congreselor de știință sau de artă, femeia vede vitrina și se lasă dusă de ispită, cît și de nevoie.

Pleacă să cumpere ultima carte apărută și consacrată, sau noua ediție îngrijită a scriitorului favorit și se oprește cu volumul împachetat dinaintea vitrinei care o îmbie cu apetisantele ei costume de plajă. Un gînd i se înfiripează cu asocieri maliționse și ispititoare...

...Se vede întinsă molatec pe nisipul auriu al plajei... în maillot-ul nervos și elastic... viu ca un caliciu în jurul floarei de bronz a corpului... Tînărul vecin de siestă, care vine în toate verile la mare (ea știe că e un poet disputat pe plaje și în capitală), o privește atras — nu puțin — și de armonia distinsă a echipamentului : umbrelă, maillot, sandale... Cartea, sobru legată în „bleu de France", îl ispitește de asemenea... Are un gînd care-i aprinde o curiozitate vie... Ce citește ?... cu ce-și împodobește ființa interioară... această femeie cu exterioare elegante ?... Femeia — subtil intuitivă — închide ochii de voluptatea gîndurilor și a zenitului adînc — și lasă pe nisip, alături, cartea întredeschisă la anumite versuri adaptabile momentului și locului...

Homme libre, toujours tu chériras la mer !
La mer est ton miroir. Tu contemples ton âme
Dans le déroulement infini de sa lame...
Et ton esprit n'est pas un gouffre moins amer...

Baudelaire ! — gîndește ușurat și satisfăcut poetul cu ochi ageri. Bine că n-a fost Pitigrilli !...

Și în ființa lui vînjoasă, ispita crește larg, ca un val de adînc, gata să cuprindă viața multiplă a celei care — alături — nu trăiește doar prin materie instinctivă și nătîngă...

Vitrina e corectorul vieții din ce în ce mai complexe și mai preocupate a femeii de azi. Ea îi răsare cu perseverență, ca un memento imperios în cale. Nu o vede în colțul acesta ? — îi va atrage sigur atenția la cealaltă răscruce —, și la a treia întîlnire va avea triumful s-o silească la un popas. Vitrina scutește pe femeie de a cheltui vreme și bătaie de cap cu alegerea gătelii care s-o menție în prestigiul de sex frumos. A urma cu discernămînt sfaturile vitrinelor de modă înseamnă de cele mai multe ori a căpăta și prestigiul de sex inteligent.

Citiți deci, doamnelor, cu atenție slovele vitrinelor cu renume, în ele veți deslușì mai totdeauna inscripția fatidică : „In hoc signo vinces" !

(*Adev. lit. și art.*, XI, seria a II-a, 600, p. 6.)

S-O LUĂM DE LA EPIDERMĂ...

12 iunie

Primul costum al Evei ! — ultra antic și ultra modern costum ! Toți îl știm — deși nimeni, afară de Adam și prăsila, nu l-a văzut aievea și nici un document nu l-a înregistrat precis pentru posteritate. Copiii îl află dintru începutul buchiilor, avînd tot răgazul să-l contemple, în manuale, ba din profil, ba din spate. Și această veche poveste mereu actualizată de abecedare nu scandalizează pe nimeni. Ce-a fost putem privi, dar nu ne privește — însă revenirea la moda Evei și a lui Adam trebuie împiedicată. Contimporanii se împotrivesc nudismului, fără să-și dea seama că în fond rezolvirea problemei atîrnă doar

de climă. Nudism la pol ? Încercați, mă rog ! — Și în Congo sau în insulele Polinisiei se practică și se va practica, cît soarele va mai încălzi pămîntul.

Și totuși, nudismul capătă adepți, și s-au găsit avocați care să-i pledeze cauza. Paternitatea ideii nudismului modern cred că revine unui foarte fin ironist al societății ultimului secol : Pierre Louÿs. *Les aventures du roi Pausole* sînt o delectare permanentă și paralelă prin text și ilustrații. Dar Pierre Louÿs propune nudismul numai pentru sexul frumos și numai pînă la vîrsta ferită de obezitate sau de fleșcăială. Poate că greșea cu jumătățile lui de măsură. Academia masculină e mai rezistentă decît a sexului adversar.

Mamela — piatra de încercare a frumuseții corporale și accesoriu exclusiv feminin (afară de rarisime excepții, de care numai Hermes și Afrodita sînt vinovați), mamela, zic, e mai caducă decît frunza copacilor care se usucă și cade toamna. Cîte mamele, vai, cad în plină primăvară a femeii ! Acest spectacol — etalat — ar cauza o adîncă deprimare în ambele tabere umane. Bazată, poate, pe această preistorică constatare, societatea cea mai străveche — cea din timpul cavernelor și a micilor triburi — a introdus moda mascării corpului feminin în părțile delicate și primejduite de atacurile brutale ale vremii... (și ale masculilor ?). Ici o piele de fiară, dincolo un colan de verdeață, și mijlocul de a provoca iluzii a fost creat, ca prin resort de veșnică frămîntare, luptă, năzuință, vis, fericire și nefericire : viață !

Cu timpul, costumul congenital feminin a fost mascat parțial sau pe de-a-ntregul — după ce trecuse prin desăvîrșire sub linia firească și elegant revelatoare a drapajului antic. Pierre Louÿs satirizează decoltajul parțial — gît și umeri, brațe și picioare —, numindu-l ipocrizie socială. De ce ipocrizie, și nu dibăcie ? De ce nu imbold al instinctului de acuplare și procreare ?

Să ispitim la mărturisiri pe cea mai aparent pudică epocă — cea medievală —, închisă ermetic nu numai în falduri lungi de rochie și capeline ori capușoane apăsă-

toare, dar ferecată cu cercuri și lacăte de fier în chiar organul creator de viață. Să întrebăm această epocă a centurii de castitate dacă a fost chiar așa de castă și anormală cu toate cercurile și toate lacătele ei. Boccaccio în Italia și Margareta de Navara în Franța ne dau un răspuns suficient. Înțelegem lămurit meșteșugul ermetismului corporal : cu cît trena castelanei era mai grea și mai lungă, cu atît ispita pajului de a o ridica mai mult — pe furiș — era mai mare. Cine nu cunoaște povestea „Mărului fermecat" din vîrful căruia bătrînul castelan înmărmurit nu-și credea ochilor privind scena de sub pom, unde lăsase să-l aștepte — cuminți — pe castelană și al ei paj ? O, miraj al mărului miraculos, ce bine ai știut să păcălești severele supravegheri matrimoniale ! Și dacă în prezența soțului adulterul își găsea joc liber, de ce să credem în neînfrîngerea centurilor lăcătuite, în timpul lungilor absențe ale nobililor cruciați ! Să credem, dimpotrivă — cum atestă *Heptameronul* reginei de Navara și șăgalnicul Boccaccio —, că nicicînd moravurile n-au fost mai libere ca atunci cînd epiderma femeii a fost mai ferecată.

Astăzi, această piele, zisă de drac, fiindcă — devenită pergament — căptușește, afirmă poporul, chiar talpa iadului —, azi pielea femeii e foarte adulată și îngrijită de modă, mai mult ca celelalte accesorii. Și e drept, căci este o zisă : mai aproape-i pielea decît cămașa. Mai aproape de ce anume ?

Pielea femeii de azi îi impune preocupări multiple. Dacă s-a dus vremea scăldatului în lapte de cerboaică (era vreun raport cu coarnele de cerb ?) și timpul libațiunilor parfumate — operațiuni desigur nu jurnaliere —, femeia de azi acordă epidermei sale atențiuni cît mai frecvente și mai îndelungi.

Nici curtezana epocilor de celebre orgii nu-și adula corpul cît face — cu mijloace în adevăr perfecționate — femeia actuală. Mult pomenitele Taïs, Frineea și Bi-

litis se scăldau în valurile albastre ale mării Egee sau ale golfului Alexandrin numai pentru a-şi expune corpurile ispititoare, sau şi pentru a economisi osteneala piscinei din interiorul casei lor ? Azi, baia zilnică e o condiţie imperativă pentru orice femeie — fie serioasă, fie curtezană, fie una sau alta cu aproximaţie. (Nu sîntem în secolul teoriei relativităţilor ?)

Culoarea epidermei a evoluat şi ea. Faţa de crin, braţele de marmoră şi-au trăit traiul. Zeama de lămîie, ca medicaţie internă şi externă pentru scopul împalidării, s-a văzut exclusă.

Moda actuală s-a aliat cu stăpîna puternică a zilei — ştiinţa — şi se inspiră din decretele ei. Energie ! vigoare ! ritm accelerat ! sănătate !

Ceea ce decretează ştiinţa caută să exprime moda... începînd cu elementul esenţial şi primordial : epiderma.

Piele însorită... piele daurită... şi ca să reamintim pe poetul romanţelor de mai tîrziu... adăugăm :

Pe peluză verde au naufragiat...

Thalassa ! Thalassa !... La mare ! la mare ! femeie modernă !... Soare, cer aspru, mişcări iuţi şi chiar violente ! Hegemonia Spartei !... sau reeditarea şi mai vechii poveşti cu amazoane, sirene şi naiade ! Evoluţia genurilor corporale : Viguros şi suplu ? Sparta şi Diana — ascetic şi gălbejit ? — prerafaelism — opulent şi îmbujorat ? — renaşterea lui Rubens — strangulat şi pîntecos ? — domnia corsetului — liberat şi transparent-macabru ? — epoca romantismului — iar corset, turnuri şi malacoafe ? — timpul bunicii ; iar acum, nepoata o ia de la capăt, cu ceva de la Eva, ceva de la amazoane, ceva de la spartane... şi cu încercări lăudabil serioase de a presăra nu numai epiderma cu sare, ci şi conţinutul ţestei. Frumos lucru să încerci o aliere între Sparta şi Atena ! Femeia de azi încearcă această rară însumare şi, mai cu epiderma ei, mai cu sarea ei, ar putea fi citată cu elogii de veacurile viitoare...

(*Adev. lit. şi art.*, XI, seria a II-a, 601, p. 6.)

COSIȚELE FEMEII

19 iunie

O toison, moutonnant jusque sur l'encolure !
O boucles ! O parfum chargé de nonchaloir !
Extrase ! Pour peupler ce soir l'alcôve obscure
Des souvenirs dormant dans cette chevelure,
Je la veux agiter dans l'air comme un mouchoir !

(Baudelaire, *La Chevelure)*

Dacă s-a înscris în cronicile modei o domnie mai lungă și mai onorată, aceea a fost — desigur — numai domnia șuvițelor lungi a coafurei feminine. Ghilotinarea lor a fost o mare vîlvă a secolului XX, execuție care a stîrnit proteste vijelioase — ca orice răsturnare de forme multimilenar înrădăcinate —, și totuși monarhia pletelor a căzut !

Să nu se plîngă. O întreagă literatură le-a cîntat, mii de secole le-au proslăvit, multe capete s-au preocupat să le găsească forme, podoabe, culori și expresii tot mereu variate și atrăgătoare, în numele lor s-au întreprins expediții și războaie, din ițele lor s-au țesut intrigi sîngeroase — au împletit sîngele crimelor cu negura orgiilor și cu aurul poeziei —, ce mai vor ?...

Bucla scurtă a coafurii moderne se poate scutura liberă, curată, veselă — ca o conștiință pură — și poate spune :

— Bine că s-au dus cu întregul lor cortegiu de fatalități... voluptuoase !

Și, dacă ar scărmăna mai bine și mai adînc, bucla scurtă — ageră, perspicace și... informată — ar dezvălui încă multe în tenebrosul trecut al cosițelor lungi.

Nu poate acuza — ce-i drept — epoca Evei de a fi păstrat integritatea sălbatecă a podoabei cefaliene : îi servea primei femei, mai ales după izgonirea din primăvara eternă a raiului, drept manta de vreme rea, în chiar înțelesul propriu, și poate, cînd simțul pervers al

pudoarei s-a născut în ea, tot podoaba din creştet i-a folosit în situaţiuni delicate şi dificile.

Dar mai apoi, sînt pline vremurile de basme şi de legende *à la Tristan şi Isolda*, vremurile cosiţelor împletite — sînt pline, zic, cu regine şi prinţese ferecate în turnuri de gresie ori de „cleştar" unde — măcar că nici pasărea măiastră nu putea pătrunde — se urcau totuşi pe scara unor cozi solide aruncate pe fereastra oprită, şi răzbeau, drept în iatacurile cu pricina, cei mai frumoşi feţi ai acelor epoci bănuitoare şi... prudente !

Adulterul se sprijinea — deci — pe coada femeii ! asta ar descoperi cine ar sta să descîlcească misterul veacurilor depărtate.

Sumbrul ev mediu la începutul lui, dincolo şi puţin dincoace de carolingienii şi merovingienii francezi, lasă să se întrevadă un joc şi mai tragic al mătăsoaselor cosiţe. Adulterul nu le ajungea, fiind cam incomod, văduvia era mai ispititoare pentru gingaşele Cunegunde ori Mesalinde, şi atunci, arma cozilor şerpuitoare intra din nou în funcţiune, încercîndu-şi rezistenţa de streang natural în jurul gîtului vreunui soţ indezirabil şi inoportun iubirilor extraconjugale.

Să întindem pasul larg peste cîteva secole şi să ne oprim în vremuri mai... civilizate ! Am sărit Renaşterea, fiindcă la cronica pletelor femeieşti nu ştiu să fi înscris pagini mai colorate decît evul mediu ; afară numai de celebra cosiţă arămie a Lucrezziei Borgia, care a ispitit cu soarele ei aprins pe însuşi tatăl său, papa Alexandru al VI-lea, şi pe cei doi fraţi ai ei, făcînd din toţi trei nişte brute incestuoase şi din Cezar un fratricid.

După epoci aşa de sanguinare, să răsuflăm puţin oprindu-ne la graţioasele timpuri ale buclatelor şi pudratelor marchize, contimporanele Luizei Lavalière, D-nei de Montespan, celebrei du Barry şi ale Mariei Antoaneta. Informaţi cu precizie asupra celor două secole fastuoase — al XVII-lea şi al XVIII-lea —, putem schiţa un zîmbet amuzat. Ştim bine ce se ascundea sub acele coafuri eşafodate magistral, împodobite cu pene, funde, colane şi chiar miniaturi de corăbii cu triple pînze şi catarge ! Asemenea monumente se clădeau pentru a statornici zile şi săptămîni în creştetul nobilelor

doamne ; durata unor asemenea arhitecturi migăloase nu putea fi efemeră ! Cu astfel de clădiri pe cap se culcau noaptea marchizele şi cu ele, cît mai intacte, se sculau dimineaţa cochetele, rămînînd să împrospăteze cu valuri de pudră faimoasele pieptănături cu numeroase caturi.

Dar atunci, spălatul pe cap ? *Fi donc !* Ce sacrilegiu ! Frumoasele de atunci îşi rezervau tot eroismul pentru a suporta cu stoicism pişcatul necruţător al micilor lighioi care se oploşesc din belşug în căldura cosiţelor pline de tihnă, ferite şi de razia nemiloasă a pieptenului şi de asfixia inundaţiilor cu apă fiartă şi săpunită ! Mai întîi şi mai întîi : intangibilitatea coafurii ! Supărările de ordin pişcător puteau fi oarecum domolite, înşelate — şi încă în modul cel mai graţios posibil — prin intervenţia, între bucle — a unei undrele de fildeş expert mînuite, care să amintească din cînd în cînd locatarilor de la etaj că trebuie să-şi modereze veselia traiului îmbuibat, fiindcă sînt supraveghiaţi de nobilele proprietare ale imobilului... mobil !

Rîdeţi — plete scurte şi aerisite ale zilei de azi —, e comică morga emfaticelor marchize cu undrele de scărpinat, cu batista de dantelă scumpă mereu la nas, cu aerul că totul le mirosea, căci numai ele adiau a primăvară şi a miresme de paradis ! Voi ştiţi ce năclăială şi duhoare conţinea acel paradis mascat sub valuri de brocard, de perle, diamante şi parfum.

Şi mîndriţi-vă, plete scurte! Voi nu vă încărcaţi nici de postişe smulse stîrvurilor oropsite, nici de pene de struţ, nici de rîuri diamantine, voi vă răsfăţaţi în aer proaspăt, străbateţi curajoase viaţa, nu stîrniţi crime şi nu inspiraţi poezii, dar steagul vostru modest seamănă cu îngustele drapele de război, care străbat prin gloanţe şi şrapnele şi ating gloria finală abia avariate.

Putea simţi plăcere Baudelaire să resfire coama lungă a femeii din timpul lui şi să cînte :

Je la veux agiter dans l'air comme un mouchoir...

...Comparaţia cosiţei lungi cu o batistă, cîrpă fără vlagă, se potrivea ; dar ţie, cosiţă scurtă, eroică, răzbă-

tătoare, ţi se potriveşte mai bine versul, doar cu ultimul cuvînt schimbat :

Je la veux agiter dans l'air comme un drapeau !

Şi eu tot asta am vrut în articolul de azi.

Am vrut să te flutur în aer ca pe un steag ! Steagul victoriei femeii curajoase de azi.

(*Adev. lit. şi art.*, XI, seria a II-a, 602, p. 6.)

OCHII ŞI SPRÎNCENELE

26 iunie

De din vale de Rovine,
Grăim — doamnă — către tine
Nu din gură, ci din carte,
Că ne eşti aşa departe !...
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiţi prin cineva
Ce-i mai mîndru-n valea ta :
Codru cu poienele,
Ochii cu sprîncenele..

(M. Eminescu, *Satira III*)

La bordei la crucea-naltă,
La Stăncuţa sprîncenată,
Şade lumea luminată !

(V. Alecsandri, *Poezii poporane.*)

Ochii sînt oglinda sufletului — constată nu ştim cine, de nu ştiu cîtă depărtată vreme —, şi afirmarea s-a impus de veacuri cu puterea adevărurilor formulate sumar şi nu prea controlate. Iar această oglindă — de puritate şi fidelitate fals consacrată — înşală şi prosteşte în voie, sub scutul consacrării, pe toţi cei care cred prea mult în formule.

Literaţi şi jurisconsulţi de seamă — după documente autentice ale epocii — au studiat şi au descris copios pe cele două mari otrăvitoare ale secolului al XVII-lea — marchiza de Brinvilliers şi pe complicea ei, tot aşa de hidoasă la suflet, La Voisine. Ceea ce i-a uimit pe toţi, ceea ce au relatat toţi care au văzut pe aceşti monştri feminini la proces, în camera de tortură şi pe platforma eşafodului a fost privirea angelică a blondei suave La Voisine şi ochii tot atît de candizi ai marchizei. Cum de a înşelat atîtea victime — soţi, părinţi, fraţi, copii şi amanţi — această „oglindă a sufletului" aşezată sub frunte ? I-a înşelat, fiindcă e înşelătoare !

Priviţi portretul Lucrezziei Borgia : cîtă puritate în curba mîngîioasă a frunţii şi cîtă candoare, aproape naivă, în privire ! Şi la ea mînuirea otrăvurilor şi jocul perfidiilor poartă o culoare de rafinament subtil, o notă de conştienţă eliminatorie a instinctului — şi deci de responsabilitate care agravează acuzarea. Şi totuşi, ochii Lucrezziei sînt încă ochi mari de copil ! Şi cîţi nu cred şi vor crede mereu în expresia ochilor iubiţi, chiar dacă ochii sînt de altă culoare decît cea verde, singura bănuită oarecum de necredinţă !...

Spre a informa — dacă nu spre a convinge pe toţi că ochii înşală, dacă informaţiile precise ale Istoriei nu ajung, trimit pe oricine să citească fanteziile, foarte experimentate şi ele, din volumul lui Remy de Gourmont intitulat *Un pays lointain*. Este acolo — nu-mi amintesc bine titlul, şi cartea am împrumutat-o... de vreo zece ani — *Les yeux d'or*, mi se pare —, este în carte o schiţă delicios de rafinată şi de satirică. Un om superior şi artist, pe deasupra, dar prins şi el în lanţul formulei : „ochii, oglinda sufletului" — cutreieră lumea să găsească şi să cîştige — pentru delectarea superioară a vieţii — doi ochi inediţi de femeie. Adică — cum ?... Adică doi ochi în care să undească misterul valurilor mării, negura pădurilor profunde, aurul vibrant al razei solare, stropul fraged şi răcoros de rouă, cît şi azurul celui mai curat zenit. Posesor al unei astfel de însumări a perfecţiei feminine — reflectată în sclipirile din ochi — ar fi un om fericit. Şi destinul maliţios face

pe acest om să descopere comoara visată. Entuziasmat, o cumpără căsătorindu-se cu ea. Dar nu trece mult, şi omul acesta — scormonind cu înfrigurarea speranţei adîncul acestei comori — constată că toată măiastra diversitate a ochilor visaţi nu ascundea altceva decît un gol şi un pustiu imens !...

Şi-apoi, dacă ochii ar oglindi în adevăr sufletul — acest complex congenital, atavic şi neclintit în esenţa lui profundă —, neclintiţi ar rămîne ochii în expresia lor, expresie dictată numai de evoluţia internă a individului, iar nu de înrîuriri trecătoare, cum sînt, de pildă, ale modei.

Şi ochiul — cel feminin mai ales (nu vi se pară glumă ce vă spui) se schimbă şi el după modă.

Ochiul secvestrat şi nutrit cu umbra donjoanelor medievale purta în el — ferecate adînc — toate gîndurile cele mai înnegurate, ca şi negura veştmîntului lung, monacal, al epocii.

Ochiul dominatoarelor marchize — metrese de monarhi absoluţi — strălucea de suveranitate fastuoasă, ca şi brocartul rochiilor pompoase.

Romantismul aduce moda ochiului melancolic, languros, veşnic însetat de amoruri nesatisfăcute : ochiul lui Georges Sand şi al d-nei Bovary.

Timpul din urmă, în care femeia tinde spre libertate, spre acţiune, spre cîştigarea existenţei prin propriile mijloace, schimbă privirea ochiului în „ochiade“ la cele care vor cîştiguri nemuncite şi în „ochire“ justă pentru cele care luptă făţiş şi cinstit. Ochiul devine din ce în ce mai exersat, sportiv, ca şi gestul, ca şi rochia croită practic, ca pantoful ce se aşază şi calcă solid.

Privirea — care este un pipăit de la distanţă — se aţinteşte astăzi fără jenă asupra obiectivului şi scormoneşte abil, în jocuri de sfredel scurte şi pătrunzătoare. Ochiul de azi, care vede multe şi se teme de puţine — este un ochi ager, limpede, satisfăcut de el şi de aceea îşi permite să zîmbească mereu şi chiar să rîdă cu poftă. Viaţa îl interesează şi îl amuză, fiindcă nu-l mai poate înşela. Ochiul de mîine — prea ager prin exerciţiu, prea scrutător şi adînc lămurit, s-ar putea să devie un ochi oţelit, rece şi serios, dacă nu trist... sau poate

BIBLIOTECA „LAZĂR“

va accentua libertatea, biruința și buna dispoziție a ochiului de azi.

Sprînceana evoluează și ea. În unele epoci trecute, sprîncenele îmbinate și de un negru acut însemnau voluptate, pasiune — și condeiul care le modela după cerința vremii era solid și se uza repede. Popoarele orientale care încă fac din femeie un instrument numai de voluptate păstrează uzul fardării din belșug a sprîncenelor. Și țăranul de oriunde — pătură primitivă — tot de sprînceana îmbinată se va simți mai stîrnit... fizicește și mai atras.

Renașterea — epocă spirituală și rafinată — a subtilizat sprînceana femeii pînă la dispariție. *Mona Lisa — Gioconda* portretul datorit lui da Vinci, ne înfățișează pe o frumoasă cu sprînceana de tot smulsă.

Azi, fie rafinament, fie igienă exagerată, sprînceana e smulsă așa fel încît arcul ei să dea impresia de linie limpede, ușoară, spiritualizată. De n-am împinge spiritul pînă acolo încît să anulăm numai una din sprîncene. Zii Doamne ferește !

(*Adev. lit. și art.*, XI, seria a II-a, 603, p. 6.)

TEKIRGHIOL

24 iulie

O recentă modernizare a drumurilor noastre ferate îngăduie străbaterea Bărăganului și a Dobrogei în trei ore, fără oprire, cu vagoane Pullman. Răcorit cu citronadă proastă cu sare de lămîie, servită cu pretenții de ceremonial, spre satisfacțiunea intimidată a matroanelor care vor să trăiască o clipă emoțiile marelui lux internațional, călătorul inteligent deplînge faptul de a nu se fi acoperit cu mari paravane puținele sate de pe Bărăgan, turme triste de bordeie primitive ce înspăimîntă fără îndoială ochiul occidentalului în trecere spre mare.

Ajuns la Constanța, călătorul nu poate privi fără satisfacțiune repedea civilizare a acestui oraș. Clădiri monumentale sau numai de bun-gust, străzi netede și curate, igienă satisfăcătoare în orice locuință. Două pete mari întunecă arhitectura acestui port, ce — sub alte minți și voințe — putea fi feeric: palatul comunal și cazinoul, cel mai hibrid atentat de stil românesc și cel mai anost pavilion *seccesion*. Se susține în genere că Mincu a fost cel mai mare arhitect român. Dar judecînd după ororile școalei sale ne vine să-i regretăm meritele, deoarece, în majoritatea cazurilor, producțiile de *stil românesc* sînt înspăimîntătoare. Din tinzi și firide de biserică, din coloanele scunde venețiene și romanice, din turle de sondă și cule de țară nu se poate face o arhitectură armonioasă corespunzînd unor nevoi moderne. Nu decorațiunile pot forma un stil, ci ritmica generală a monumentului, iar această ritmică lipsește. Pe țărmurile unde frumoase cetăți grecești ridicau în fața valurilor coloane și pilaștrii, primăria Constanței ridică acel monstru cu labe mari și cu cap subțire și ascuțit. Ne trebuiește un stil mediteranean, marin, din suprafețe netede și albe, capabile de a da jocuri geometrice pe albăstrimea apei, și este evident că geometrismul silozurilor și al cîtorva vile moderniste apare din larg, mai feeric și mai local decît albul pietroi al cazinoului.

Un lucru ce nu se poate nicidecum înțelege este de ce frumosul, meditativul *Ovidiu* al lui Ferrari, în loc să stea pe țărmul mării și să privească metalica mișcare a Pontului Euxin către care sînt îndreptate contemplațiile sale, pironește cu ochii săi de bronz cafenelele și bodegile din fața Palatului comunal? Ironie a soartei desigur amară, constatarea că orice urmă de romanitate a dispărut din această lume semi-elenică, semi-scitică.

Părăsind dar cu barca-motor Constanța, călătorul lasă în urmă o îngrămădire de case fără pitoresc, lipsite deopotrivă de candoarea strălfulgerătoare a orașelor marine de tip clasic, cît și de aceea colorată, feerică a celor bizantine, de felul Stambulului sau Veneției.

După o oră și jumătate de străbatere a unei mări albastre, pe lîngă coastele abrupte și sterpe, ajungi de-

odată în faţa unui mal înalt, cu ierburi aspre, părăginite, pe care însă balustradele, cabinele şi vilele — se-nţelege — stil românesc ca-n Gorj, îl acuză drept localitatea căutată. Lipsa unui dig pînă la un punct favorabil de *approdo* al vaselor obligă pe pasager să încalice în agitaţia valurilor pe muchia şalupei spre a trece într-un caic care să-l ducă la ţărm. Astfel cea mai frumoasă şi mai lesnicioasă cale de mers la Tekirghiol este impracticabilă, trenul şi automobilul singure bătînd linia prafului de pe coastă.

Ceea ce te izbeşte deodată în Tekirghiol este de esenţă specific românească, şi anume un amestec intens de lux şi ţigănie. Vile admirabile, unele, aspect în genere de localitate agreabilă şi civilizată, dar drumuri fără trotoare, schiţe de parcuri cu ierburi în părăsire şi instalaţii publice primitive. Spre a da o idee de cîtă mizerie intelectuală se ascunde într-un edil român e de ajuns această pildă : edilii au simţit acum în toiul verii nevoia de a consolida drumurile. În acest scop, au pus să se arunce piatră măcinată pe şosele şi deasupra păcură, vărsată în băltoace inegale şi unsuroase. Deoarece drumurile în chestiune sînt mereu străbătute de vilegiaturişti în drum spre plajă sau stabilimentul de baie, cîteva zile tălpile de gumilastic ale tuturora au dus — fără putinţă de scăpare —, prin case, mari sigilii de catran.

Prin calitatea băilor sale, această localitate ar putea fi locul de atracţie a foarte mulţi străini. O reclamă asiduă şi inteligentă, o modernizare a mijloacelor de existenţă ar atrage pe oricine. Deşi vilele sînt îndeobşte confortabile şi alimentaţia foarte ieftină, exorbitanţa încă a chiriilor şi primitivitatea scumpă a băilor îndepărtează pe orice om cu simţurile subţiri.

Dar hainele şi oraşele sînt aşa cum le vor oamenii, şi critica unei staţiuni devine în realitate critica naţiunii ce le are. Să vedem aşadar cum şi pentru ce a venit Madam Popescu la băi ?

Aceasta însă în numărul viitor, cînd o vom urmări la plajă.

(*Adev. lit. şi art.*, XI, seria a II-a, 607, p. 6.)

TEKIRGHIOL—MOVILĂ

31 iulie

Se poate întîmpla ca Madam Popescu să fi venit la băi pentru motive de sănătate, pentru a-şi resorbi, bunăoară, rotundul pîntec în graniţele legale ale bazinului, sau spre a înmuia rugina care de la o vreme, depusă la încheieturi, o face să-şi întoarcă în ace şi cuţite articulaţiile. În această împrejurare, pacienta nu este decît de compătimit. O vreme am avut naivitatea să cred că numele localităţii are vreun raport cu acela al vestitului domn Eremia Movilă. În realitate însă, o statuie care priveşte în postura lui Ovidiu cursa vapoarelor Constanţa — Constantinopol ne dumireşte că Movilă este un personagiu mult mai modern, care a ctitorit băile, spre binefacerea ologilor care şi-au zdrobit aci de genunchii restauraţi cîrjele ce-i purtase. Acţiunea are aşadar un caracter filantropic de proporţiuni măreţe şi aduce aminte de locul biblic, turburat de înger, în nămoalele cărora schilozii îşi vindecau membrele. Pătrunsă de constelaţia divină sub care sînt puse sărurile lacului, Societatea exploatatoare nu face nimic din ceea ce s-ar putea socoti o concurenţă a aripei îngerului, ci se mulţumeşte numai să încaseze obolul tot aşa de sărat ca şi apa lacului. Pe malul unei ape a bunului Dumnezeu în care orice ins poate să se scalde, ea a înfipt nişte scînduri murdare, unse pe alocurea cu var, pe care le-a botezat *Băi* şi *Solarii*. Cîteva cuie şi piroane bătute în scînduri alcătuiesc *cabinele*. Pentru ca să-ţi poţi atîrna veştmintele de un cui, direcţiunea percepe lei douăzeci, iar pentru alţi cîţiva gologani, un individ te unge pretutindeni cu nămol. Spre a înlătura tentaţia unora de a se scălda fără cui, alături de scînduri, direcţiunea a pus înştiinţări cu *scăldatul oprit*, deşi nici o primejdie nu se vede nicăieri şi nimeni nu te poate împiedica să te bălăceşti într-o apă, a tuturor.

Dacă însă Madam Popescu este nevoită de condiţiunile sănătăţii să facă băi, soarta ei este deplorabilă. Într-un

local primitiv, neîndestulător şi străbătut de curente, ea este pusă să aleagă între două alternative. Dacă spiritul de economie o va îndrepta către băile obicinuite, în căzi de lemn mustitor, ea va plăti circa lei 140, cu bacşişurile obligatorii, dar va fi curînd silită să fugă la baia de lux (în ciment vînăt, tip sarcofag) cu treizeci de lei mai scumpă, din cauza neputinţei de a găsi o cadă de lemn liberă fără aşteptări îndelungi. Direcţiunea nu are cearceafuri — ca la băile biblice —, şi cînd le are, percepe pentru ele alţi lei 20, nu are atîtea paturi de „sudaţie" cîte trebuiesc, şi lumea aşteaptă despuiată în picioare, ca în valea Iosofatului, la Judeţul din urmă, în vreme ce direcţiunea de esenţă divină zice : „Cui nu-i place n-are decît să plece acasă !"

În realitate, Madam Popescu nu vine pentru scopuri terapeutice, ci pentru anume exchibiţii pe care doreşte să le fixeze pe placa fotografică, spre invidia cunoscuţilor. Ea doreşte *să facă plajă*. În acest scop, şi-a cumpărat un costum de baie strîns pe trup, o pijama cu pantaloni largi sau o capă, o pălărie de cowboy, pantofi de gumilastic şi una bucată de pînză cu patru beţe, spre a-i servi de umbrar. Astfel înzestrată, ea porneşte de dimineaţă înspre ţărmul mării, lungind drumul la nesfîrşit, legănîndu-se cînd pe un şold, cînd pe altul, şi, prin simularea unei furtuni inexistente, expunîndu-şi groasele şi vinetele pulpe. Aceasta este şi singura satisfacţiune pe care o trage din vilegiatura marină. La plajă, ea se leagănă iarăşi în şolduri în nisip pînă acolo unde limbile apelor abia-i udă vîrful picioarelor, priveşte cu indiferenţă apa şi se tolăneşte jos, sub cuvînt de cură solară, în chipul în care i se pare mai avantajos pentru expunerea şi valorificarea frumuseţilor sale corporale. Aceasta este toată *cura*, în care apa este îndeosebi evitată.

Întoarcerea de la „baie" se face cu acelaşi ceremonial lent şi unduios, şi cele mai adesea înotătoarea în aer intră în restaurant în costum de baie, spre a putea fi îndelung admirată. În acest scop, ea iese astfel chiar şi seara, cu acelaşi spirit de oportunitate cu care un scafandru ar ieşi la plimbare în costumu-i de enorme inele.

Aşa înţelege o romîncă să petreacă la mare. Dintr-o sută de tricouri cumpărate cu aere sportive în Bucureşti, este sigur că 99 se întorc fără să fi fost udate de valurile Pontului Euxin.

(Adev. lit. şi art., XI, seria a II-a, 608, p. 6.)

TEKIRGHIOL — EFORIE

7 august

La vreo doi kilometri depărtare de Techirghiol-Movilă, pe litoral, înspre Constanţa, se află a doua aşezare marino-lacustară a Tekirghiolului, şi anume aşa-zisa Eforie. O şosea largă de ţară, cu şanţuri şi punţi laterale, case răzleţite şi mari maidane cu scaieţi şi salcîmi dau acestei localităţi încă la începuturile ei un aer de dezolare şi sălbăticie, văzută mai cu seamă dinspre uscat şi în ceasurile de arşiţă. Linia ferată taie într-un chip crud coasta dinspre plajă de rest, aşa încît, dorind să te cobori spre mare, ai o clipă impresia că te-ai rătăcit în chip impropriu într-un teritoriu rezervat staţiei de cale ferată. Cu toate acestea, Eforia are reputaţiunea unei secţiuni mai aristocratice a Tekirghiolului, şi un articol-reclamă ne încredinţează că acolo vin boieri de viţă veche, diplomaţi, financiari şi... arivişti.

Deşi prezenţa ariviştilor nu mi se pare o formulă fericită de reclamă, trebuie să recunosc că esteticeşte Eforia se înfăţişează la un nivel ridicat.

Cele cîteva construcţii de pe litoral îi dau o înfăţişare de candoare clasică şi de autenticitate pontică mai mare decît clădirile de stil *românesc* ce abundă la Carmen-Sylva. Suprafeţe netede, albe, geometrice, terase asemănătoare punţilor de comandă ale vapoarelor, vitrine mari, încheiate în metal alb, prin care se văd încăperi albe, cubice, cu mobile de clinică luxoasă în nichel şi pînză roşie sau piele, iată elementele acestei feerii mediteraneene, albe, solară, de un bun-gust desăvîrşit. Marele

hotel al staţiunii e un bloc mare de zidărie plană, netedă, de zonă toridă, cu ferestre mici, în serie, de cabină, îndărătul cărora ghiceşti confortul modern, umbra şi ventilaţia, chaiselongue-ul şi măsuţa portativă de sticlă cu licheururi şi răcoritoare. Bineînţeles, întrucît priveşte interiorul, totul este numai o deducţiune a mea dintr-un principiu general estetic, şi aş fi încurcat să primesc dezminţiri. În sfîrşit, promenada însăşi (cu balustradă de rocă locală, plămădită din cochilii), pavată şi ornamentată cu flori, scările de descindere cu un pavilion-terasă în beton pe cale de construcţie sînt de natură să ne dea iluzia unei civilizaţii nu numai occidentale, dar, ce e şi mai mult, extrem — asiatice sau africane, cu care ne-a obişnuit reportajul fotografic şi cinematografic. Se înţelege însă, numai iluzia, căci totul se reduce la cîteva indicaţiuni.

Ceva mai departe, la îndoitura de sus a lacului, care are formă oblongă, văzut dinspre mare, deşi ascunde înspre inima solului o ramificaţie lungă, se zăreşte de departe, cu aparenţe de burg somptuos, satul Tekirghiol. Îndepărtat de mare, el era mai înainte singurul loc de adăpost pentru cei care nu-şi îngăduiau luxul de a locui la cele două hotele Movilă şi este astăzi refugiul celor cu mai puţină dare de mînă. Comunicaţia între sat şi Movilă sau sat şi o plajă mai apropiată nu departe de Eforie se face cu şalupe, dintre care unele, de provenienţă veneţiană, au toată aparenţa unor vaporaşe-tramvaie de pe Canal Grande. Ceea ce formează originalitatea românească a acestor fiice ale Lagunei este faptul de-a fi prevăzute cu o bandă de lăutari, care fac trecerea de 20 de minute a lungului lac romanţios şi cu efecte alinătoare şi pasionale asupra sufletelor fragede.

Apropierea de sat spulberă însă mirajul depărtării, căci deasupra unui parapet pînă la care trebuie să străbaţi o lungă zonă de plajă desicată şi fetidă, găseşti un tîrg-mahala, foarte animat şi cu fumuri de grătare, onorabil şi după toate aparenţele oferind mijloace de existenţă ieftine, dar departe de a mulţumi un ochi cercetător de pitoresc sau de înfăptuiri ale industriei umane.

Întorcîndu-ne acum la ţărmul mării, ne vom îngădui să mai facem unele observaţiuni în privinţa locurilor şi moravurilor.

Staţiunea Carmen-Sylva, nefiind canalizată, este lipsită de apă bună de băut sau, cum se zice în termeni culţi, *potabilă*. Acesta este un lucru evident regretabil. Gustul apei din Tekirghiol este greu de determinat, dar totuşi mă voi sili să deştept imaginaţiunea cititorului prin cîteva analogii. Aci ea seamănă a borş stătut începînd a se băhni, aci a zeamă de melci în putrefacţie, ori apă în care s-au spălat vasele, uneori a apă de ploaie în care au dospit frunze de oţetar sau în care ai pus în doze egale zahăr şi sare.

La acţiunea demoralizatoare a apei contribuie şi un urît de esenţă critică, şi anume sila de nud, oroarea anatomică pe care o anume modă, ascunsă în dosul unei măsuri terapeutice, o face aproape inevitabilă. Persoanele de sex feminin, mai ales mature şi viguroase, socotesc, dintr-o pervertire a amorului propriu, că aci este locul nimerit de a-şi glorifica venustatea părţilor pe care noi le ţinem îndeobşte acoperite. Aceste persoane caută de obicei un loc expus bine văzului tuturor, de pildă un dîmb de nisip sub parapetul promenadei, şi acolo, sub motiv de a-şi însori bine trupul, se tologesc complet nude, fie cu partea împăroşată, fie cu cea accidentată, nu fără mici agitaţiuni menite de a demonstra flexibilitatea muşchiulară a părţilor moi. O vanitate imensă fizică stăpîneşte pe aceste fiinţe, pe care observaţiile eventualilor gardişti le lasă reci şi dispreţuitoare ca de-o insultă personală.

După-amiezile sînt uneori animate de trecerea în plimbare a micilor colonişti aduşi de diferite instituţii, ca bunăoară de Casa Muncii C.F.R. Ei cîntă în cor un cîntec admirabil, înduioşător, pe o cunoscută arie naţională, şi ale cărui cuvinte, de nu le pot reproduce în exactitatea lor, le dau totuşi în stilul lor aproximativ :

Noi sîntem în colonie
Daaa ! Da !
Să facem helioterapie
Daa ! Daa ! Daa !

Cea mai interesantă colonie rămîne însă aceea a băieților așezați cu corturile, în vederea curei, pe marginea lacului și exercitînd în timpul liber profesiunea de cerșetori turci.

Dar teroarea maximă a Tekirghiolului o formează cîteva plăci de patefon difuzate prin doză-electromagnetică și reproducînd glasul graseiat, edulcorat și antipatic al antipaticului Moscopol,

Dă-mi gurița s-o sărut
Căci pentru sărut e dată !

producție muzicală infamă, infernală, pentru care cîntărețul ar trebui împușcat, spînzurat, electrocutat și apoi înecat.

(*Adev. lit. și art.*, XI, seria a II-a, 609, p. 6.)

PE PLAJĂ

14 august

Pornind pe litoralul mării de la Mamaia pînă jos la Ekrene, de la orele 7 dimineața pînă la amiază, un observator pe un hidroavion ar zări din loc în loc mușuroaie mici de furnici în jurul unor cutiuțe albe de chibrituri. Sînt vilegiaturiștii care fac plajă vîrîți pe jumătate sub un baldachin de madipolon, prins în cuiele a patru bețe de tei.

Scopul prăjirii la soare nu pare să fie în majoritatea cazurilor ameliorarea sănătății, ci căpătarea pe piele a unui certificat de vilegiatură, care atestă o ședere de mai multe sau mai puține zile, după intensitatea nuanței de bronz a pielei. Culoarea variază după calitatea epidermei și durata helioterapiei, de la ușoara opărire roșcată-alburie cu bășici, în urma căreia pielea năpîrlește în foi subțiri de țiplă, pînă la tuciul masiv, unsuros.

Iată cum se face cura de soare : pacienții pornesc dis-de-dimineață de acasă, îmbrăcați în costum de baie,

peste care se aruncă în grabă un halat de prosop ornat cu flori vii și prevăzut cu un șnur gros cu ciucure. De preferință însă lumea îmbracă pijamaua, care este de felurite forme și culori. Foarte multe sînt alcătuite din două fuste largi, una de fiece picior, unite apoi sus într-un singur corp și legate de umeri printr-un sistem de bretele și bandaje, menite să oprească surparea sînilor și să descopere spatele pînă acolo unde, divizîndu-se, încetează de a se mai numi astfel. Altele au forma unor costume braziliene, a căror pantaloni sînt lărgiți jos printr-un clin mare, de altă materie, provocînd un contrast de linii și culori.

Este evident însă că „stilul" pijamalei nu derivă atît din alcătuirea ei, cît din silueta persoanei ce-o poartă. La trupurile tinere și zvelte, ea accentuează o mișcare ritmică de linii lungi, o elegantă întretăiere a membrelor inferioare, care, dacă bustul este subțire, cu sînii ușor butonați și capul tuns cu rotunditate, evocă o rasă de Diane subțiri de Poitiers, ușor masculinizate și americanizate. Nu tot astfel stau lucrurile cu persoanele corpolente. Atunci fundul pantalonilor apasă ca o masă gelatinoasă asupra restului, strivind toate celelalte linii, și efectul geometric este dintre cele mai regretabile. Se poate observa totuși că vanitatea fizică e în raport direct cu masa și că îndeosebi persoanele corpolente sînt acelea care se supun costumelor plastice și aderente.

În afară de aceasta, costumul se completează cu o pălărie mare de paie — formă mexicană — pe cap și pantofi de gumilastic în picioare. Bărbații preferă să iasă în pijama de noapte, vărgată, și nu rareori cu cască colonială, îmbunătățită cu o strașină de țiplă opacă. Se observă că ei folosesc mai mult pantofii de casă, pe care îi tîrăsc în chip de papuci, strivind cu călcîele carîmbii. Un sac mare de creton legat de două mari inele de lemn conține tot ce poate fi de folos lungii șederi pe plajă : un termos cu răcoritoare, alimente, prosoape, cremă Nivea și *Realitatea ilustrată*.

Cineva și-ar putea închipui — și cu aceasta facem atenți pe eventualii noi *plajiști* — că venirea așa de dimineață este determinată de calitatea razelor solare la acele ore. Nu ! Totul se reduce la o prevedere egoistă,

și anume la intenția de a reține pe nisip un loc mai bun prin înfigerea celor patru bețe sau a unui parasol. Uneori și această prevedere se dovedește tardivă, căci pe locul prestabilit o mînă și mai harnică a înfipt alte bețe din timpul nopții. În definitiv, viața este o luptă continuă pentru existență și asta se poate vedea cu prisosință în aceste mici triburi întîmplătoare. Individul care s-a sculat în zorii zilei spre a-și alege satisfăcut și cu un viu simț de proprietate nisipul cel mai uscat și cel mai bătut de soare se vede deodată prizonierul a noi tabere de întîrziați care îl asediază și-i răpesc soarele cu pînzele adiacente. Mai întotdeauna în aceste împrejurări se ivesc conflicte mărginite la simple invective sau cu derivații militare, ca scoateri de bețe, smulgeri de corturi și alte violențe.

În privința curei însăși de soare, lumea se împarte hotărît în trei categorii. Din prima categorie fac parte copiii, care, beneficiind de vîrstă, sînt îngăduiți să alerge pe plajă în toată goliciunea. Spectacolul în multe cazuri este foarte indecent, dar necesitatea ca și părțile procreatoare să fie bronzate pare tuturor convingătoare. Se întîmplă adesea ca vreo domnișoară din toate punctele de vedere nubilă să apară nudă, declarîndu-se *proprio motu* copil, ceea ce provoacă un mare interes pentru copilărie în toată asistența virilă. A doua categorie o alcătuiesc persoanele care cred că realizează perfecțiunea fizică. Acestea n-au de obicei astîmpăr și se leagănă neîncetat pe coapse de-a lungul plajei cu un picior pe nisipul fierbinte și cu unul în floarea de spumă a apei, fără să privească pe nimeni, dar spunînd din toată ființa, din umeri pînă la călcîie : iată-mă, iată-mă ! Cînd obosite se trîntesc în nisip, poza lor nu e fără studiu. Fie culcate pe spate cu picioarele ușor desfăcute și inerte, spre a li se vedea toată evoluția, fie într-o rînă, cu un picior închis peste celălalt deschis în chip de antiteză, fie pe brînci, călcînd aerul alternativ cu tălpile, tinerele femei sînt liniștit cinice și orgolios chemătoare. Trase sub cort, turcește, sau persoanele mature indiferente la privirile lumii și îngrijorate numai de tehnica curei. Aci mușchiulatura zbîrcește violacee pielea, sînii cad în valuri concentrice, și centrul trupului îl formează pîntecele, revărsat

peste bazin. Cranach, Dürer şi pictorii olandezi trăiesc pe plajă în necruţătoarea lor analiză a cărnurilor dospite peste graniţele scheletului şi a bătrîneţii zbîrcite şi hidoase.

Cît este de adevărat că ispita este o faţă a absenţei, a visului se poate vedea în indiferenţa, dacă nu sila cu care bărbatul priveşte pe plajă femeia, ceea ce pe de altă parte dovedeşte lipsa de psihologie a femeii care vrea să ispitească nudă într-un loc cu consensul nudităţii. Culmea ironiei ! Indiferenţi atîta vreme cît femeia este aproape, bărbaţii devin curioşi cînd un obstacol le interzice privirea. La băile reci de nomol de la Tekirghiol, unde un zăplaz desparte secţiunea femeilor de aceea a bărbaţilor, oricine poate vedea pe aceştia din urmă privind cu aviditate prin crăpăturile şi nodurile gardurilor ceea ce toată lumea de dincolo de gard vede fără curiozitate şi fără mirare.

(*Adev. lit. şi art.*, XI, seria a II-a, 610, p. 6.)

DUELISTUL

18 septembrie

A ieşit de cîtăva vreme pe lume o generaţiune de tineri scriitori care se deosebeşte profund de cele anterioare. De unde ceilalţi manifestau numai oarecare nerăbdare de a scoate capul la lumină, exprimată prin mugete dosnice în şopronul unor gazete cu tiraj dubios, cum era răposata *Politica*, noii născuţi, uzi încă de taina facerii, dau din copite şi ameninţă cu cornul necrescut.

O mică paranteză. E de observat că precocitatea este un fenomen caracteristic speţelor inferioare. Abia ieşit din găoace şi cu gălbenuşul încă nesorbit, puiul de găină ciuguleşte mei. După cîteva luni, pisoiul părăseşte jocul şi cade într-un *spleen* felin. Numai omul părea ţinut pe loc de o lungă copilărie, dar iată că roadele maturităţii încep să apară înaintea măselei de minte.

Nici n-au apucat să publice două reportaje literare, și debutanții seria 1932 sînt apucați de furorile gloriei. Clișee în posturi fatale sînt confecționate pe cont propriu la diferite ateliere de zincografie. Debutantul terorizează cu ele pe redactor și nu-l slăbește pînă nu-și vede multiplicată figura în cîteva mii de exemplare.

Aci trebuie să fim drepți. Această vanitate este eternă și probabil că toți, în proporțiile temperamentului, am trecut pe acolo. Ce-ar fi idealul fără mirajul gloriei ? Cine ar mai scrie literatură, de nu și-ar visa numele trîmbițat ? Diferența între generații se evidențiază în metodă.

Seria 1932 este războinică. Ea nu se mulțumește cu dimplomația veche de culise și cu perseverența în taină ; la primul articol publicat, ia în mînă mănușa de box sau floreta. Într-asta se strevăd rezultatele strălucite ale educației sportive, ale stadionului și Arenelor romane.

Iată cum se lansează un tînăr modern. Pătrunde într-un chip sau altul în redacția unei reviste și publică un articol ori injurios, ori prezumțios la adresa unui scriitor de reputație, alegînd de obicei pe cei mai sensibili, și-l ține în ace pînă ce autorul iritat răsuflă într-o notiță. Atunci tînărul modern, vesel de rezultat, îl provoacă la duel. Vîlvă, bîrfeală la Capșa și... gloria duelistului.

Un caz de acesta reprobabil din toate punctele de vedere s-a petrecut deunăzi. Un tînăr oarecare, cu totul necunoscut, dar cu nume sonor amintind vagi case domnitoare, scrie de cîtăva vreme într-o revistă lungi studii critice. Cred că nimeni nu va susține că în calitate de critic trebuie să mă bat în duel pentru afirmațiunea că rar mi s-a întîmplat să citesc baliverne mai sălcii și inconcludente ca articolele despre d-nii Ionel Teodoreanu și Ion Barbu.

Ei bine, d. Barbu, afectat de unele afirmațiuni și îmi închipui de tonul de sus al articolului, a scris cîteva rînduri în ziarul *Calendarul*, care, în treacăt fie zis, n-au nimic jignitor, dar a vrut să pară tînărului cu vagi patente imperiale atingătoare de cinstea strămoșilor ipotetici. Și tînărul a provocat la duel pe d. Barbu.

Acum să ne punem în locul d-lui Barbu și să judecăm. (Îl condamn însă, în prealabil, de a da în foc ca laptele la orice inepție.) Să se bată în duel cu... vlăstarul

imperial ? Ridicol. Să închidă ușa injoncțiunii martorilor ? Nu e în temperamentul său copilăros, de confrate al lui Einstein ! A însărcinat pe prieteni să arate că iritația sa e determinată de punctele articolului, iar nu de strămoșii tînărului cu nume domnesc. Și ilustrul matematician al *periodicității operațiunilor comutative*, profesor universitar, refuzînd să încrucișeze razele minții sale abstracte cu fiarele ilustrului necunoscut, a declarat (în redacțiunea inabilă, condamnabil de concesivă a martorilor) că notița sa „depășește intenția autorului și că d-sa regretă forma improvizată" a ei.

Asta-i trebuia noului Henri de Rochefort. Cu procesul-verbal în mînă, alergă la *Universul*, plăti publicarea retractării (comanda 9), ceea ce nu era obligat să facă, fiind un ilustru necunoscut, și multiplică în zeci de mii de exemplare vitejia sa. Cariera era făcută !

Și ce carieră ! ? Căci cine mai îndrăznește să se apropie de scriitorul spadasin ? Poți oare să-i spui că frazele sale exaltă incultura ? Îți trimite martori ! Poți declara stupide observațiile sale ? Îți trimite martori ! Orice poate fi interpretat ca o aluzie la eventualii strămoși, care au determinat prin sînge forma și conținutul frazei.

Și acum să-mi permită cititorul să-i pun o întrebare ? Unde ar ajunge republica pașnică a literilor cu asemenea moravuri ? Ce-ar zice lumea dacă eu aș trimite, pentru un oricît de legitim motiv, martori d-lui Tudor Arghezi, d-lui Mihail Sadoveanu, ori d-lui Liviu Rebreanu ? Cine s-a gîndit vreodată să trimeată martori lui Eminescu pentru grozavele lui invective, atingătoare de mamă și de strămoși. O rușine firească îmi acoperă obrazul la această ipoteză, fiindcă îmi dau seama că iritabilitatea scriitorului este o latură firească a sensibilității sale creatoare. Vasăzică atunci cînd d. Crainic punea să mă facă de două parale în *Gîndirea* pentru chestiuni *personale*, trebuia să-i trag cu pistolul în potcap ! Pentru atîtea injurii primite de la unii tineri prin gazete, ar fi trebuit să arunc cu granate după ei ! Dați-mi voie ! dacă e vorba de duel, primesc, dar cu armele profesiunii. Medievalii se împungeau cu spada fiindcă erau militari de meserie și-și dovedeau astfel pregătirea războinică. Dar noi, fiind mînu-

itori de cuvinte, jignindu-ne și lăudîndu-ne prin cuvinte, se cade să ne duelăm cu aceleași mijloace !

Vino-ncoace la luptă dreaptă, tinere imperial ! Să-ți frîng mijlocul cu un argument, să te dobor în țărînă cu o imagină, să te-mpung cu un spirit, să te sîngerez cu o analiză și să te vîr pînă la coapse în pămînt cu o definiție. Asta e lupta dreaptă a scriitorului. Nu să fugi după mine cu frigarea, și să mă vîri în sperieți cu pistolul !

Doamne, dar ce-aș deveni eu ca critic, prin profesie agresiv cu vorbele, dacă toate victimele mele ar scoate săbiile afară ! Casa mea s-ar preface în sală de arme și depozit de muniții și ca un nou D'Artagnan mi-aș consuma vremea trăgînd la semn sau fandînd cu șișul spre un manechin.

Dar dacă vremurile vor fi tot așa slabe în privința debutanților, problema începe să devină serioasă. De aceea, de la o vreme m-am și scîrbit de critică și am început să scriu roman.

Aceasta am eu de spus pentru duelistul nostru. Și de cumva îl pișcă temperamentul și vrea să-și facă reclamă și cu *mine*, n-are decît să-mi trimită martori, să le arăt eu cîte ieșiri are casa mea.

(*Adev. lit. și art.*, XI, seria a II-a, 614, p. 1.)

CRITICI ȘI LITERAȚI

8 octombrie

Acum cîțiva ani, discutînd putința criticului de a crea, susțineam că nu există incompatibilitate între critică și creație și că prin urmare un critic poate scrie poezii sau romane bune. Rămîn și azi de aceeași opinie. Acum, cînd trei critici își anunță și chiar publică romanele (G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, M. Dragomirescu), această discuție își are actualitatea ei.

E inutil să mai repet motivele *principiale* ce mă făceau să cred în creativitatea prezumtivă a criticului, de-

oarece ni se răspunde întotdeauna că faptele dezmint teoria. Şi într-adevăr, s-ar părea că pînă acum criticii n-au fost în stare să facă literatură bună. Ei bine, pusă astfel, problema este oţioasă.

Bineînţeles că Sainte-Beuve n-a izbutit să facă poezii bune şi nici Taine roman viabil. Dar pentru ce ? Pentru că erau critici ? Nu ! fiindcă n-aveau talent. Iar lipsa talentului nu e o condiţie obligatorie ca cineva să fie critic, ci numai o explicare istorică de ce cineva a îmbrăţişat cariera de critic. De cele mai multe ori, criticii au fost literaţi rataţi, la care veninul de a nu putea crea s-a purificat în ascuţime şi iubire pentru creaţiunea altuia. De la un asemenea critic este evident că nu mai poţi aştepta miracole.

Problema incompatibilităţii între critică şi creaţie se pune de fapt aşa : poate creatorul să fie şi critic, adică să fie capabil de emoţii obiective ? Întrebîndu-ne astfel, vom constata cît de şubredă este prejudecata. Cei cari afirmă cu tărie inaptitudinea literară a criticului sînt literaţii puri. Ei bine, dacă am pune întrebarea de mai sus unui literat, ar răspunde cu hotărîre că se simte în stare de judecăţi critice.

Şi în fapt lucrurile se petrec aşa. Mai toţi scriitorii fac foiletoane, tipăresc volume de aspecte şi studii critice şi sînt foarte iritabili la ideea că n-ar fi competenţi în materie de estimaţiune literară. În *Istoria literaturii române contimporane*, d. E. Lovinescu trece printre critici un număr de scriitori. Şi nimeni nu se miră şi nu protestează şi nu vede un conflict de puteri.

De ce atunci criticul să nu poată fi literat ? Întrucît 1+2 şi 2+1 dau rezultate deosebite ? Să presupunem că unul din aceşti scriitori cărora li se recunoaşte deopotrivă competenţa şi talentul ar fi ascuns activitatea literară şi ar fi început cu cea critică. Atunci e aproape sigur că i s-ar fi tăgăduit, principial, capacitatea creatoare. Dacă însă scriitorul în chestiune şi-ar publica întîi opera literară, oricine i-ar recunoaşte dreptul de a face şi critică.

Nu cred că este nevoie să ilustrez cu exemple adevărul acestei constatări. Numărul scriitorilor care profesează la noi critica este impunător.

De aci nu rezultă, se înțelege, că un critic valoros poate scrie neapărat o carte bună de literatură. Nu este exclusă totuși posibilitatea de a o scrie. De abia după aceasta putem să ne întrebăm dacă autorul acela e mai mult critic sau mai mult scriitor. Dacă după o îndelungată activitate critică determinată de o structură abstractă a spiritului conștient de mijloacele sale, e greu să pui speranțe în creațiuni tardive, nu tot astfel se pune chestiunea cu scriitorul tînăr. Nimic nu devine mai ușor atunci decît să decretezi pe cineva poet și să-i negi criteriul critic sau să-l proclami critic și să-l împiedici să scrie poezii. Îndrăznesc să afirm chiar un mic paradox : *nimeni nu trebuie uns critic înainte de a fi ratat un cît mai mare număr de genuri literare.*

(*România literară*, I, 34, p. 1.)

ZIARUL ȘI REVISTA ÎN LUPTĂ PENTRU CULTURĂ

5 noiembrie

Este un lucru îndeobște constatat la noi că lumea nu citește, și acest fapt nu trebuie pus de loc în legătură cu vreo criză economică. Lumea nu citește fiindcă nu e încă obișnuită să găsească satisfacție în asemenea ocupațiuni. Și nu e vorba de o părăsire a bunelor lecturi, care s-ar observa și în occident și ar fi o caracteristică a vremurilor, dar (între noi fie zis) mulțimea fuge în genere de cărțile prea artistice ; ci de o silă totală de litere tipărite. La 18 milioane de locuitori, numai două gazete pot să se mențină la un tiraj în jurul cifrei de 100 000 de exemplare, în vreme ce celelalte gazete trăiesc din fonduri politice și cu un tiraj ridicol. Cît privește revista de cultură sau de literatură, ea interesează un număr disproporționat de mic de lectori față de numărul total al indivizilor presupuși cu obligația moralmente să le citească.

Problema enunțată în titlu ar trebui așadar să se pună mai întîi astfel : *cultura în lupta pentru ziar și revistă*. Și cine sînt factorii capabili să promoveze ziarul

și revista ? Statul cu serviciile sale culturale și mai cu seamă școala.

Cunosc destul de bine atmosfera școlară și am putut constata că sînt de acord cu alți distinși literați care se întîmplă să o cunoască și ei. Oricît ar striga profesorii secundari că salariul prea mic îi împiedică să cumpere cărți și reviste, cauza este în altă parte. Dacă cineva ar face o anchetă directă în București, printre profesorii secundari cu stare (sînt printre ei și milionari), ar constata că tocmai aceștia nu citesc *nimic* și că tocmai cei-lalți, săraci, se străduiesc să-și procure cărți. Pînă acuma n-am cunoscut un profesor de l. română (cu excepția acelora care sînt ei înșiși literați) care să fi citit o revistă literară contimporană. Un astfel de distins coleg m-a rugat odată să-i rezum oral ce scrisese un scriitor într-un articol de care auzise și care părea să-l intereseze, și la mirarea mea că nu-i cumpără revista (5 lei), mi-a declarat mîndru că nu citește niciodată asemenea *fleacuri*. Nu rareori cîte unul mă întreabă foarte serios : e adevărat că scrie bine cutare ? Cîte unul mai șiret (dintre cei bogați) zice : — Adu-mi și mie cartea ceea să mă uit și eu prin ea ! — numai așa, ca să se afle în vorbă, fiindcă în cele din urmă uită cu desăvîrșire s-o ceară. Sînt și din aceia care au obiceiul să confiște revistele și cărțile cînd le află la școlar.

Se va zice că generalizez. Nu ignorez excepțiile, precum și greutățile multora, dar, cînd constați că atîția profesori de l. română, bunăoară, din Capitală, declară că nu mai sînt în curent cu literatura și nu citesc reviste, nu poți să nu te miri, fiindcă Biblioteca Academiei și Fundațiunea Carol stau la dispoziția oricăruia, și profesorii secundari cînd nu fac politică au mult timp liber.

Soluția acestei crize intelectuale ar fi aceasta. Statul ar trebui să oblige comitetele școlare ale fiecărei școli (fie și prin punerea unei mici taxe speciale) să-și alimenteze biblioteca cu cărțile necesare culturii literare și științifice, după tabele trimise periodic de Ministerul de Instrucție. Fiecare profesor ar trebui să fie obligat a citi cărțile împrumutate de la bibliotecă cu amenințarea avertismentului, în cazul cînd, prin inspecție, s-ar constata că nu este în curent cu progresul specialității lui. In

chipul acesta s-ar rezolva şi aşa-zisa criză a cărţii şi s-ar găsi, în sfîrşit, editori şi pentru cărţile de erudiţiune, astăzi necerute de nimeni. Totdeodată ar trebui să se instituiască o dată pe an o zi a revistelor şi gazetelor, cînd, arătîndu-se în toate şcolile importanţa presei, fiecare ar fi îndemnat să cumpere sau să împrumute măcar o revistă sau o gazetă.

În acest fel, revenind la tema din titlul nostru, *ziarul şi revista* încep să devină, ca în Occident, factori de cultură. Căci se întîmplă cu ele ce se întîmplă cu medicamentele date ţărilor recalcitrante. Ele aduc vindecarea spiritului cu condiţia să nu le scuipi afară pe furiş.

Pentru ca ziarul şi revista să-şi atingă scopul, ele trebuie să renunţe la multe din prejudecăţile lor comerciale. Şi nu pot face aceasta decît printr-o acţiune energică de propagandă oficială a lecturii. Marile prejudecăţi ale ziarului şi ale revistei sînt politica, faptul divers, cinematograful şi sportul. O gazetă care nu ar răspîndi pe toate coloanele vorbele memorabile ale celui din urmă politicastru de provincie şi care nu ne-ar da figurile imbecile ale fotbaliştilor şi motocicliştilor din ultimele matchuri şi curse s-ar crede distrusă. Toate gazetele au adoptat pagina sportivă scrisă într-un limbaj îngrozitor şi glorificînd nu sănătatea generală, ci cretinismul şi incultura organizată. Gazeta crede că făcînd astfel îşi măreşte tirajul, ceea ce este o eroare. Cititorul se educă prin gazetă, şi faptul de a i se oferi numai pagini cinematografice şi sportive îl face să se orienteze încetul cu încetul numai spre aceste activităţi şi să dispreţuiască efortul cerebral. În vreme ce marile gazete străine sînt nişte magazine cu cronici ştiinţifice, artistice, literare, turistice, arheologice, istorice şi chiar cu pagini de literatură zilnice, gazeta noastră învaţă pe tînărul cititor să creadă că e o cinste să ajungi ministru ca N. Iorga şi nici una să scrii opera lui N. Iorga. Niciodată nu s-a scos o ediţie specială la moartea unui savant, nu s-a consacrat pagina întîi a gazetei la apariţia unei opere importante. Redactorul crede că publicul caută numai senzaţionalul. Dar senzaţionalul pentru public este ceea ce este prezentat de gazetă ca atare, şi pe încetul cititorul s-ar obişnui

să ceară ziarului mai multă cultură şi mai puţine declaraţii de-ale subsecretarilor de stat.

Încheierea este aceasta : literatura se face prin cultură, iar cultura prin lectură. Şi cum românul nu e obişnuit încă să citească, spre a pune gazeta şi revista în măsură de a-şi îndeplini misiunea lor culturală, statul trebuie să strige prin toate mijloacele sale : citiţi. *

(*România literară*, I, 38, p. 1—2.)

CEI OPT CRITICI DE AZI

3 decembrie

Literatura este singurul domeniu unde critica, adică judecarea operei după un criteriu obiectiv, mai există. Căci cine n-a observat subiectivitatea, violenţa şi comercialitatea „criticii" teatrale sau plastice, cu foarte puţine excepţii ? De altfel, cronicarul plastic sau teatral nici nu poate fi în chip absolut obiectiv, pentru că pictorul sau actorul nu cere niciodată opinia criticului asupra mijloacelor sale, ci numai afirmarea necondiţionată că este un mare artist. Profesînd o artă, legată de determinaţiunile de timp, actorul vrea *gloria* imediată, sau mai bine zis, *vîlva*, şi este întotdeauna furios cînd nu este remarcat. El nu vrea să ştie de principii estetice, ci se consideră ca un meseriaş, căruia trebuie neapărat să i se dea

* Omul de stat e cel dintîi obligat la o politică culturală, şi aceasta se face prin demonstraţiuni. Vedem pe înalţii dregători încurajînd cîinii, caii, match-urile de footbal şi ajutînd snobismul monden cu prezenţa lor. Dar aş vrea să citesc în prima pagină a gazetelor ştiri de felul acesta : „D-l Ministru al Instrucţiunii a vizitat ieri librăria X şi a cumpărat următoarele cărţi româneşti", „Mîine Primul Ministru şi Ministrul Instrucţiunii vor citi timp de o oră, la Academia Română, ultimele reviste româneşti." Şi dacă în convorbirile cu partizanii şi în audienţele celor mai de sus dregătorii vor crea un „snobism" intelectual, multe lucruri s-ar schimba cu vremea în această ţară în care politica e totul şi unde parlamentului îşi caută recreaţiunea la „Suzana". (Nota aut.)

concursul. Puțin îi pasă ce se va spune după moartea sa, deoarece el nu urmărește decît satisfacțiuni diurne.

Obiectivitatea criticii constă nu în faptul existenței unui principiu sigur de judecată, ci în prezența permanentă a ideii de valoare artistică. Obiectivă este așadar o cronică atunci cînd — în termeni banali — e sinceră în raportarea operei la criteriul de frumos al fiecărui critic. Cum însă literatura nu aduce prea multor scriitori satisfacțiuni imediate, atunci literatul e dispus să se consoleze cu elogiile critice *obiective*, aceea care înfruntă ostilitatea contemporană. Scriitorul care crede în critică are prin urmare un simț al eternității mai dezvoltat, și asta este în fond singura și adevărata satisfacțiune a creatorului.

Eu mi-am dat seama din experiență că în literatura română sînt opt critici, care, mai mult sau mai puțin, se desprind de considerațiile străine criteriului frumosului și, mai mult sau mai puțin, sînt de acord asupra oricărui fapt literar. Niciodată nu s-a întîmplat ca o producție de oarecare valoare să fie respinsă de cei mai mulți dintre ei și niciodată o lucrare respinsă de ei nu poate, afară de ciudate excepții, să se dovedească mai tîrziu valoroasă. Așa încît eu scriu cartea pentru acești opt inși, a căror opinie *singură* mă interesează ca scriitor, și nu pot să-mi închipui, dată fiind diferența lor de structură, că toți au fost luați de patimi personale judecîndu-mi cartea. Dacă, prin urmare, majoritatea acestor opt osîndesc producția mea, este aproape sigur că ea este neizbutită. Există așadar o justiție.

În afară de critica acestor opt inși, există un număr de cronicari părtinitori din prietenie, fie venali. Editurile organizează reclame plătite și pot face pe inițiați să creadă că o carte e prețuită. E rea această reclamă ? Nu. Dacă n-ar fi ea, publicul nu ar cumpăra cartea, oricît de bine ar primi-o critica restrînsă a celor opt.

Ciudățenia stă aci. Scriitorul a început să nu mai vrea opinia celor opt, adică anticiparea verdictului de mîine, ci vrea elogii necondiționate, adică nici una. Cri-

tica unuia din cei opt el o socoteşte „înjurătură", şi a doua oară nu mai trimite cartea decît celui care laudă.

Întrebarea este aceasta : la ce bun ? la ce serveşte minciuna de-o zi, cînd niciodată nu s-a întîmplat ca victoriosul de mai tîrziu să treacă nerelevat decît de majoritatea celor opt ?

Scriitorul care nu crede în critică şi fuge de ea fuge de însuşi sensul artei, care este sentimentul contactului sufletesc real cu conştiinţa umană luată în abstracţiunea ei, şi cine fuge de critică înseamnă că nu crede în puterile proprii. Iar cine nu crede şi nu înfruntă, nu creează.

(România literară, I, 42, p. 1.)

DESPRE PLICTISEALĂ SAU DE CE NU SE CITESC CĂRŢILE.

10 decembrie

Pentru mine sau pentru altul care citesc cărţi, care sîntem, care vasăzică, intelectuali, *plictiseala* are o sferă de acţiune determinabilă. Dacă, de pildă, n-am ce citi sau citesc o carte proastă, mă plictisesc. Dacă citind prea mult nu pot să mă duc la un spectacol sau la un prieten, să stau de vorbă despre ce gîndesc sau citesc, mă plictisesc. Dacă, în sfîrşit, nu am nici un rost în viaţă, nu pot să lucrez ceea ce vreau sau n-am nici un gînd care să pună stăpînire pe mine, mă plictisesc.

De aci reiese că avînd cărţi, gîndind la o acţiune posibilă sau făcînd-o, vorbind despre cărţi şi despre fapte, un om nu se poate plictisi ; şi că plictiseala este un efect al inacţiunii fie fizice, fie psihice.

Ei bine, nu este la toată lumea aşa, şi indivizii la care nu este astfel sînt aşa de numeroşi în jurul nostru, în această ţară încă orientală, încît mă văd obligat să atrag atenţia asupra lor. Cunosc o sută de inşi la care plictiseala are altă logică. Dintre ei, prezint numai pe unul, Y.Z., care este... profesor secundar.

Y.Z. nu poate vorbi multă vreme, căci se plictisește. După cîteva minute de discuție asupra obiectului pe care îl profesează (literatura română), zice :

— M-am plictisit. Hai să stăm !

— Să mergem la un cinematograf ! — zic eu.

— Nu, că mă plictisesc.

— Ia atunci o carte și citește.

— Mi-e urît !

Dacă, de pildă, ia cartea, după lectura a două pagini pune un semn meticulos și declară :

— M-am plictisit. Mă doare capul.

— Bine — zic eu mirat și pînă la un punct iritat —, fă ceva, ieși, du-te la un spectacol, plimbă-te !

— Nu — zice el placid —, mai bine stăm.

Și stă. Stă pe scaun liniștit și uneori fumînd și în chipul acesta plictiseala îi trece. Și dacă nici șederea nu se dovedește eficace, atunci se duce să se culce.

Cunoșteam o familie de burghezi cu stare și cu pretenții, care de altfel nu se deosebea decît cu un grad în plus de acelea pe care le întîlnești la tot pasul. Zilele treceau una după alta, fără evenimente, și sărbătorile nu se distingeau decît prin aceea că oamenii se sculau mai tîrziu și numaidecît după masă se înfundau în odăile lor. Plictiseala, șarpe obișnuit al indivizilor, le era necunoscută, sau mai bine-zis provenea la ei din cauze opuse celor clasice. Prezența persoanelor străine, vizitele decenale la alții, lectura, spectacolele (la care, de altfel, asistau la epoci istorice), jocurile *plictiseau*. Le plăcea „să șează ca oamenii", să dormiteze, să doarmă după masă, să vegheze tăcuți pe întuneric, să nu se gîndească la nimic, să fie „tihniți". Nu făceau niciodată nimic, nu visau decît să trăiască vegetînd, și cum această viață nu era esențial deosebită de moarte, decesul nu-i înspăimînta de loc și de altfel îl credeau imposibil. Liniștiți ca heleștaiele, ei nu puteau bănui în alții frămîntările și problemele, și evenimentele morale treceau pe lîngă ei neobservate.

În aceste condițiuni, cu acest fel de plictiseală, e de mirare oare că se citesc așa de puține cărți la noi ?

Să vedeți ce mi-a spus cineva (profesor secundar), căruia i-am dat la cerere o carte de un scriitor român. A

luat-o, a întors-o, a frunzărit-o și apoi, ca și cînd mi-ar fi făcut *mie* un mare hatîr, a zis :

— Am s-o citesc cînd oi avea *dispoziție*.

(*România literară*, I, 43, p. 1.)

EMINESCU EXAMINAT DE UN MEDIC

(C. Vlad : Eminescu din punct de vedere psihanalitic)

24 decembrie

Oricine a avut prilejul să constate inaptitudinea intelectuală, lipsa de subtilitate și incapacitatea de gînduri a medicului în genere. Lumea este înclinată să creadă că e la mijloc o insuficiență a pregătirii profesionale. Ar fi să calomniem pe nedrept universitățile. Cauza e mult mai simplă. Medicina este o *artă*, întemeiată însă pe observațiuni științifice. Ca și arhitectura, ca și orice artă, în definitiv, în care cunoștințele tehnice nu își pot găsi deplinătatea folosului lor decît în vocație. În zadar va învăța studentul arhitect proprietățile materialului și mecanica maselor. Oricît de științific ar fi construită o casă, fără imponderabilul talentului, ea nu e decît un morman de cărămidă. Poate medicul să cunoască legile fiziologice, proprietățile medicamentelor și simptomele boalelor ! Toate acestea sînt literă moartă, fără acea intuiție sigură care înlătură manifestări aparent alăturate și apropie pe altele disparate. Cînd e vorba de psihiatrie, atunci vocația devine imperativă. Un psihiatru ar trebui să aibă finețea psihologică a unui Balzac (în domeniul conștientului) și a unui Proust (în domeniul inconștientului). În vreme ce un tînăr nu se înscrie la belle-arte sau la conservator fără o prealabilă vocație, oricine se crede autorizat să urmeze medicina sau arhitectura. *Inde*, inaptitudinea profesională.

Un factor nou care turbură puterea de concentrație mintală a medicului este și dorința profesională de a se afla în fața unui caz. Pe medic îl interesează numai

boala, și într-asta se aseamănă mult cu antreprenorul de pompe funebre.

Antreprenorul de pompe funebre la care mă gîndesc acum era un om onest, afabil, moral, dar avea despre fericire o concepție opusă aceleia curente. Bucuria altora îl întrista. Longevitatea, sănătatea, măsurile de profilaxie îi făceau rău. A avut un sfîrșit foarte trist. De la o vreme, lumea nu mai murea, și prăvălia ședea ticsită de sicrie. Antreprenorul citea nervos gazetele la anunțurile mortuare și profesa cu aprindere opinia că lumea trebuie lăsată să se primenească de la sine, iar nu sporită cu decrepitudinile smulse din igiena morții purificatoare. Ar fi voit o epidemie fructuoasă, o gripă infecțioasă măcar, o cît de mică dizenterie, ca să „desfacă" sicriele mici, dar publicul trecea vesel și roșu de sănătate la față pe dinaintea prăvăliei în vitrina căreia sta expus un mic coșciug de zinc. Bradul sicrielor începuse să se usuce și să troznească, caii slăbeau în grajd, și dricarul privea pe geam cu ochii vagi ai celei mai profunde descurajări. În curînd căzu în melancolie, apoi la idei fixe și apoi — *viața aceasta nemaiavînd nici un sens pentru el* — se sinucise.

Ce sens ar mai avea viața pentru un medic fără boală ? Ce sens ar avea Eminescu pentru d. dr. Vlad, dacă ar fi fost un ins sănătos, ca mine și ca tine ?

Căci introducerea aceasta am făcut-o pentru a ne putea da seamă de concepția despre literatură și scriitori pe care o poate avea principial d. dr. C. Vlad, docent universitar și autor al unei recente opere intitulate : *Mihail Eminescu din punct de vedere psihanalitic.*

Scopul d-lui dr. C. Vlad este de a dovedi că Eminescu era un skizoid și pînă la un punct chiar un schizofrenic, adică, mai pe românește, că era veșnic candidat la nebunie (demență precoce) și că nu i-au lipsit nici manifestările de nebunie curată. Aceasta bineînțeles înainte de izbucnirea bolii care l-a răpus și care era provocată de o infecție luetică. De ar fi fost sau nu bolnav, Eminescu ar fi rămas oricum un degenerat, dezvoltat numai pînă în faza prepuberală, un caz patologic care va să zică, de om rămas în mintea copiilor.

Deşi opinia mea este că d. dr. Vlad putea să-şi exercite cunoştinţele medicale în altă direcţie şi să lase în pace pe nefericitul Eminescu, a cărui existenţă fizică nu ne interesează, nu mă scandalizez de loc de asemenea afirmaţii şi nu m-aş speria de ar fi adevărate. Ceea ce mă surprinde la d. dr. Vlad este inaptitudinea profesională, lipsa de inteligenţă psihologică şi de spirit ştiinţific.

Întîi de toate, utilizarea teoriilor lui Freud în asemenea materie sînt o grea piatră de încercare pentru spiritele neobişnuite cu mari tensiuni ale gîndirii. Teoriile lui Freud sînt geniale, pline de sclipiri şi de exagerări, şi ca orice teorii sînt discutabile şi în nici un caz nu pot fi utilizate servil în cercetările ştiinţifice. Freud e un mare literat, un om de o pătrundere excepţională, un Paganini al subconştientului. Vioara lui e construită după legi fizice, şi mînuirea ei se face cu respectarea legilor fizice. Dar în degetele groase ale altuia, e numai o cutie de lemn. Pentru ca cineva să poată scoate o utilitate profesională din ipotezele lui Freud, trebuie să fie dotat cu o inteligenţă fină ca un ac de purice. Nu este cazul d-lui dr. C. Vlad.

Este evident că dacă am cerceta lucrarea sub raportul temeiniciei teoriilor freudiste adoptate, discuţia s-ar pierde într-un labirint de argumente şi contra-argumente, ceea ce este iritant şi inconcludent. Să presupunem dar că principiile şi metoda psihanalitică sînt valabile şi că d. dr. Vlad era îndreptăţit să le adopte ca instrumente ştiinţifice. Chiar cu această concesiune, lucrarea de care vorbim e viţioasă din trei puncte de vedere :

a) al documentării istorice ; b) al interpretării faptelor şi c) al confuziei dintre estetic şi psihologic.

Aceste puncte fac parte din metodologia disciplinei, şi prin urmare, obiecţiunea aşa de banală a „specialiştilor" că ne-ar lipsi cunoştinţele necesare este din capul locului neserioasă.

Să vedeţi cum procedează d. dr. Vlad. D-sa e un medic care pune diagnosticul în lipsă, după declaraţiile martorilor oculari. Cu „tabloul clinic" gata alcătuit dinainte, d-sa vrea să găsească cu orice chip simptomele. Şi le găseşte !

„Eminescu fiind de şase ani ar fi prins şi tăiat un cîrd de gîşte, făcîndu-l purcoi în mijlocul curţii, faptă pentru

care a fost răsplătit cu o strajnică bătaie. Am comite o mare greşală dacă... am crede în toate minunăţiile cîte se pun pe socoteala copilului."

Aşa spuneam eu, avînd în vedere constatarea ce s-a făcut că atît afirmaţiile lui Matei Eminovici, cît şi ale bătrînului Costache Creţu sînt în mare parte fanteziste. Povestea de mai sus nu e susţinută pe nimic şi e şi absurdă, fiindcă un copil de şase ani n-ar avea puterea să taie atîtea gîşte.

„Ei bine — zice d. doctor —, noi îndrăznim să comitem această greşeală şi să credem spusele bătrînului. Aceasta însă... pentru că corespunde întocmai tabloului simptomatic." Frumoasă metodă, şi ştiinţifică mai ales ! Fiindcă îţi convine un fapt, chiar cînd ai bănuieli că e fals, îl primeşti pentru simetria documentării !

D-lui dr. Vlad îi trebuie pentru completarea „tabloului simptomatic" semne de grandomanie. Şi le găseşte.

„El era plin de o trufie care se învecina cu disprețul pentru tot ce nu era el şi de o sfială care în faţa unora trecea drept blîndeţă. Nimeni n-a judecat de aşa de sus pe contimporanii lui şi nimeni poate n-a luat drept convingere raţională gusturile sau aversiunea sa pentru o persoană sau un lucru." Ăsta-i documentul ! Şi d. dr. Vlad nu presimte în el mediocritatea invidioasă a lui Anghel Demetriescu, credinţa în genere a vulgului că atitudinea critică şi polemică e pornită din grandomanie ! Rîndurile de mai sus sînt simple opinii personale, fără nici o valoare documentară.

Ca să scoată din Eminescu „un mare pacient al naţiunii întregi", adică nebun curat, şi pentru a putea face insinuaţiunea că Eminescu ar fi avut porniri incestuoase faţă de o soră a sa (fapt nu numai neatestat, dar în contradicţie cu temperamentul poetului), d. Vlad recurge la subtilităţi freudiste şi crede că iubita din Ipoteşti era Maria, sora poetului, moartă la cinci ani şi transformată printr-un proces subconştient în „iubită" mentală, mai tîrziu. D. dr. Vlad nu are sentiment istoric. Iubita lui Eminescu a existat realmente, fiindcă totul confirmă precocitatea erotică a poetului şi capacitatea lui de viaţă sexuală. Ironiile pe care d-sa le face asupra a ceea ce crede ipoteză a mea („De ce nu era bălaie şi cu ochii albaştri" ?) este

gratuită, căci expresia *ochii mari și părul negru-n coade* este documentată. Nici nu vreau să dau mai multe lămuriri. Ca medic, d. Vlad trebuia să pornească numai de la faptele pe care eu ca biograf le dau ca certe, iar dacă avea vreo îndoială în ele, trebuia ca *istoric* să le respingă cu argumente *istorice*, nu cu puerila, extravaganta sistemă de a socoti adevărat sau fals ceea ce convine sau nu convine „tabloului simptomatic".

La obiecțiunile acestea, d. dr. Vlad răspunde astfel : unele date simptomatice pot fi controversate, dar toate laolaltă dau tabloul clinic. Iată o socoteală greșită.

Să presupunem că un prieten mă găsește într-o zi cu limba scoasă afară în fața oglinzii. În altă zi, eu întîmpin pe cineva cu vorbele : sînt Cristofor Columb ! Pe masa mea cineva găsește o foaie de hîrtie pe care am scris de nenumărate ori *Lola, Lala, Lili, Lili, Lala, Lola.* În sfîrșit, în sertarul meu se găsește acest fragment :

„Sînt cel mai mare om de stat al lumii. În mine zac forțe nebănuite. Mă uit cu mirare la mulțimea asta neroadă care nu se prosternă încă înaintea mea."

În sfîrșit, unui prieten îi trîntesc brusc ușa în nas.

Bun ! Dacă după cîțiva ani o infecție a sîngelui mi-ar produce o turburare psihică, vă asigur că toți prietenii de mai sus ar sări satisfăcuți în sus să dea relații biografice : scotea limba la lume, avea accese de violență, se credea Cristofor Columb și mîntuitorul lumii. Iar d. dr. Vlad, luînd *științificește* pe urmele vulgului bîrfitor, ar face tabloul „simptomatic" : grandomanie, verbigerație, raptusturi, bizarerii.

În realitate, „simptomele" erau mult mai inofensive. Primului prieten vrusesem să-i spun : „Dragă, am găsit oul lui Columb, am să scot o revistă fără să mă coste un ban". Limba o scosesem fiindcă mi-o mușcasem într-un loc. *Lola, Lala, Lili* scrisesem ca să mă obișnuiesc să fac pe *l* mai lung, să nu se confunde cu *e*. Iar chestiunea cu stăpînul lumii e o simplă însemnare după o piesă de teatru citită. O mie de simptome de acestea, fals interpretate, nu fac laolaltă nimic.

Acesta este și cazul lui Eminescu. Toți invidioșii, toți neisprăviții care ședeau lîngă el fără să-i presimtă geniul sau se mirau că i se dă atîta considerație au ieșit la

lumină ca informatori, exprimîndu-şi în fond convingerea lor intimă că acest om nu putea fi sănătos la creier. Datele lor biografice sînt simple interpretări ale lor, tardive, în prejudecata demenţei poetului şi ca atare nu au nici o, dar absolut nici o valoare documentară. *Nimeni* n-a putut da pînă acuma vreo informaţie plauzibilă despre temperamentul lui Eminescu, şi ca atare consideraţiile psihiatrice ale d-lui Vlad, pe asemenea material, sînt tot aşa de serioase ca şi acelea ale altuia asupra pleureziei lui Isus Christos.

Dar d. C. Vlad, docent universitar — se va zice —, nu foloseşte numai biografia, ci consultă şi opera, şi aceasta e indiscutabilă. Aci stă grava eroare. Psihanaliza se bizuie pe cercetarea subconştientului şi oricum a eului activ. Literatura este însă un produs al eului *contemplativ*, total desprins de instincte. Cel mai lucid moment al sufletului nostru este actul creator, căci el are o *finalitate* şi o *tehnică*, adică elementele cele mai înalte ale vieţii conştiente. Dacă d. Vlad analiza un vis al poetului, o reverie psihologică, o impulsiune naturală, atunci era cu totul altceva. Dar visul, reveria, impulsiunile exprimate *estetic* devin stări sublimate de conştiinţă, chemate într-adinsul dintr-o anume intenţionalitate artistică. Scriitorul care analizează emoţiile materne nu este însuşi *mamă*, acela care încearcă să intre în tainele rătăciţilor mentali nu este el însuş un dement. Imaginaţia estetică e supusă altor legi decît imaginaţia *onirică*. Dacă am folosi fantezia poetică ca document psihanalitic, toţi poeţii lumii s-ar dovedi nebuni. Nu se poate nega, firesţe, că în reţeaua logică a fanteziei ar scăpa şi elemente neorganizate de subconştient. Dar găsirea acestor elemente cere însuşiri de acelea pe care nu d. Vlad, dar nici alţii cu mai multă reputaţie, nu le au.

Cu această eroare iniţială, nu e de mirare că d. dr. Vlad interpretează rău.

„Ciudat ! — citează d-sa din *Sărmanul Dionis*. Această despărţire a individualităţii lui se făcu izvorul unei cugetări ciudate. El fixă aspru şi lung umbra sa... ea, supărată de această căutătură, prinse încet, încet conture pe perete şi deveni clară ca un portret în oloi."

Aci d. dr. Vlad vede narcisism, „cel mai capital" (sic) simptom în schizofrenie. În realitate, e numai influența, evidentă în alte variante pe care le-am publicat, a lui Ad. von Chamisso (*Petre Schlemihls wundersame Gheschichte*).

Odată stabilit că Em. era narcisist, d. Vlad deduce că suferea de *impotență* (sic), fiindcă, nu putea fi... prea potent, o dată ce era un „narcisist". Un singur document serios lipsește aci pentru un medic scrupulos : examenul organelor genitale ale lui Eminescu. Dacă poetul era, prin deducție, impotent, atunci firește că nu făcea „victime" printre femei (sic). „Nici una nu s-a fixat violent de el, pentru că toate rămîneau dezamăgite (sic). Dar dacă Eminescu era impotent față de femei, atunci el căuta se înțelege satisfacțiuni măcar mentale spre sexul propriu, întîi adorîndu-se pe sine, apoi feminizînd și adorînd pe alții. Eminescu era deci un homosexual-platonic." „Mediul în care a trăit și a murit a fost cel masculin." (sic).

Evident, nu afirmația mă sperie, cît reaua deducție, așa de contrară temperamentului sexual-viril al poetului, cum reiese din mss. sale pe care d. doctor nu le-a văzut. Prezența întîmplătoare a androginului într-un înțeles cu totul estetic și de fapt impropriu, fiindcă Cezar era Cezara, adică femeie, e un simptom romantic, pe de o parte, și temperamental, pe de alta, fără consecuție patologică. Un instinct eugenic universal face pe om să aspire către sexele corectate, către femeia ușor masculinizată și bărbatul ușor efeminat. Ce e Diana decît femeia masculizantă și ce e Apollo decît bărbatul efeminat ? Tunderea părului la femei „à la garçonne" și raderea bărbii la bărbați sînt pornite din același estetism sexual. Ca estet, Eminescu a creat și el tipuri ideale, abstracte și corectate, dar de acolo pînă la homosexualitate este o prăpastie.

D. doctor a aflat că Eminescu e *romantic* și de aci deduce foarte liniștit că n-a cunoscut viața sexuală normală, fiindcă cine „a mai văzut vreodată un *romantic* care să manifeste o astfel de viață sexuală în realitate", ca și cînd termenul romantic ar fi altceva decît o abstracțiune pentru caracterizarea momentului istoric al operei sale. Pentru d. Vlad, afecțiunea lui Eminescu este de tip

matern, găsind într-asta o inferioritate, cînd în realitate, tot atîtea citate dovedesc afecțiunea *procreativă*, cu o nuanță maternă, care însă este normală. (Cîți indivizi nu zic soțiilor *mamă*, *mămică* ?)

În cartea mea, d. Vlad află acest joc de cuvinte : „Verona, Vreona, Voerna, Vnoera, Vanoer... etc." și-l declară *verbigerație*, masturbație de vorbe, skizoidie. Auzi vorbă ! D. doctor nu știe un lucru elementar. Actele umane se judecă prin finalitatea lor. Una e să ieși în costum istoric pe drum și alta să ieși cu el pe scenă, la timp oportun, ca actor. Verbigerația de aci este o operație lucidă, tehnică, este căutarea unei anagrame cu scopul de a o folosi în versurile sale, cum a făcut. Și asta nu e o ipoteză a mea, ci un fapt cert, limpede chiar pentru cine n-a văzut mss., pentru motivul că atenția tehnică de a nu scăpa nici o literă este evidentă. Eminescu este, precum se știe din mss., un strașnic verbigerant de acesta, adică studiator de rime și de sonanțe, de vocabular și efecte de stil, și dacă ar fi să interpretăm așa toate exercițiile conștiente, numai d. Vlad rămîne sănătos pe lume, dar cu o sănătate pe care nu i-o invidiem.

Să vedeți iarăși cum interpretează d. Vlad „raiul" lui Euthanasius din *Cezara*, sfidînd în prealabil „oamenii gravi, cu logica lui $2 \times 2 = 4$" (sic.).

„El dădu de un izvor de apă vie care se repezea cu mult zgomot din fundul unei peșteri... intră în peșteră... o răceală binefăcătoare îl cuprinse... merse mereu înainte... peștera se lungea din ce în ce..."

În sfîrșit, ce să mai lungim vorba, peștera fericirii ar fi orificiul vaginal. Mă sperii de asta ? Nu. Ci de logica d-lui dr. Vlad. Freud face asemenea interpretări, dar asupra inconștientului din vis. Nuvela lui Eminescu are un sens superior filozofic, este un elogiu al ascetismului și un imn al naturii, și de ce oare descrierea izvorului ar veni mai degrabă de la ideea subconștientă de urină, iar peștera de la uter, și nu de la perceperea naturii ? Care va să zică, atunci cînd eu descriu tunelul de la Teliu, fiindcă l-am văzut, d. Vlad mă bănuiește de nostalgii intrauterine ! Atunci, adio pădure, adio izvor, adio peșteră și natură, fiindcă totul îi miroase d-lui doctor a „peisaj anatomic". Psihanaliza n-are ce căuta în

domeniul conştientului, sublimat şi finalist. El poate explica obsesiile din stările subconştiente, şi atîta tot.

Cu aceste teorii abracadabrante, medicina neserioasă, fără clientelă, îşi face într-adevăr o clientelă de perverşi. O banană decorticată şi o stridie suptă şi... complexul e gata.

Tot studiul d-lui Vlad e plin de astfel de baliverne, ce ar face pe Freud să zîmbească şi care în fond sînt înrudite mai mult cu teoria lombroziană a geniului ca formă de demenţă. Eminescu degenerat, impotent, homosexual, incestuos cu mama şi cu sora, făcînd... filozofie, grandoman, zănatic şi scrintit, iată frumoasa contribuţie pe care o aduce d. dr. Vlad şi care nu mă indignează pentru că ar murdări o imagine ideală ce mi-am făcut despre poet, ci fiindcă înrădăcinează şi mai mult şi fără vreun folos ştiinţific concepţia populară că poeţii sînt nişte nebuni, fără măcar să poată dovedi cîtuşi de puţin că are dreptate, chiar dacă lucrurile ar fi fost întocmai aşa. Îmi pare rău că mă văd nevoit să constat lipsa de spirit ştiinţific şi de fineţe a d-lui dr. Vlad, dar îl sfătuiesc să-şi facă de aci înainte observaţiile numai pe bolnavii vii, nu pe spiritele îndurerate ale acelora care nu pot să se prezinte în cabinetul său medical spre a se disculpa.

P.S. D. Dr. Vlad mi-a făcut deosebita onoare de a-mi oferi înainte de tipărire manuscrisul operei sale, ca să-l citesc. Am făcut pe scurt aceleaşi observaţii. D-sa trebuie să ştie că în critica literară cel mai frumos omagiu e de a-ţi spune opinia în toată violenţa, chiar dacă este defavorabilă, ca în cazul de faţă.

(România literară, I, 45, p. 3.)

1933

CONȘTIINȚA PROFESIONALĂ

12 februarie

— Ascultă ! — am zis nobilei mele consoarte —, nu știi să cumperi carne ! Îți dă numai zgîrciuri. Să știi că mîine mă duc eu la măcelărie.

Și m-am dus. Un negustor hirsut, murdar și însîngerat m-a ținut un ceas în picioare și cînd a binevoit să mă onoreze cu atenția lui, la dorința mea de a nu mi se da seu, mi-a zis răstit :

— Asta e, dacă-*ți* place !

Apoi a strigat grav :

— Cassa, 70 de lei !

— Cum 70 de lei ? observ eu. Am cerut un kilogram !

— *Ți*-am dat 200 de grame mai mult !

— Chiar și așa nu face 70 de lei, ci 24.

— Asta e, dacă vrei ! Carne aleasă ai vrut, aleasă *ți*-am dat !

— Am dat un ban mai mult — am zis eu acasă —, dar am luat lucru cumsecade !

Nevastă-mea rîse maliții și desfăcu hîrtia. În mijlocul unui fragment veșted de carne, trona o rotulă întreagă de genunchi din cel mai mare bivol pe care l-a produs vreodată solul românesc.

Mai deunăzi mi-am comandat un fotoliu la un cunoscut tapițer. Abia m-am așezat pe el și s-a prăbușit cu mine.

Cînd mă doare capul trimit să-mi cumpere un antinevralgic. Odată îmi cere 8 lei, altădată 10, cîteodată 9 și dacă mă duc personal, 12 lei.

Ieri am cumpărat de la un mare magazin trei metri de stofă. Măsor stofa acasă și găsesc numai 2,70. Mă

duc din nou la magazin, şi ies trei metri. Mă întorc acasă şi măsor din nou. Erau tot 2,70 metri.

Am cumpărat de la un magazin de gală o pereche de pantofi. Vînzătorul era plin de ceremonii şi dignitate. Cele mai mici obiecţiuni ale mele erau combătute cu blîndeţe ironică de specialist. N-am umblat o zi cu pantofii, şi pielea şi talpa au plesnit scoţînd la iveală cartonul interior.

M-am dus vesel la croitor cu stofa. Trei săptămîni m-a întors, m-a răsucit, m-a măsurat şi împuns cu ace şi în sfîrşit mi-a făcut un costum scurt, strîmt, umflat cu vată şi ireparabil, pe care l-am sfîşiat în bucăţi de supărare.

A venit azi la mine un prieten amărît şi cernit la faţă care mi-a povestit ce-a tras cu nevastă-sa, căreia doctorul i-a uitat la operaţie bisturiul în abdomen.

Adineaori, în sfîrşit, am fost la Minister cu o petiţie. O funcţionară măslinie a brodat un ceas în faţa mea pînă ce m-a apostrofat plictisită :

— Da d-ta ce vrei !

Doamne ! (mă rog eu mereu), dă-mi un bici invizibil cu sfîrc iute, o mitralieră mută de buzunar sau puterea de o zi a lui Abu-Hasan, să frig puţin la tălpile picioarelor pe măcelarul, pe farmacistul, pe croitorul, pe funcţionara şi pe ceilalţi furnizori ai mei.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 636, p. 8.)

NOI HECATOMBE

19 februarie

În veci aceleaşi doruri mascate cu-altă haină...
(MIHAIL EMINESCU)

Lighioanele toate, afară de om, se luptă cu colţii, cu ghiara, cu veninul, pentru apărare şi pentru hrană ; omul, lighioană superioară (de aceea este superioară ?), se luptă

cu restul lighioanelor pentru satisfacerea unui simț înalt, zis al frumosului. De cînd și-a cioplit o secure, și-a ascuțit o săgeată și a prăvălit jivinele din jurul lui cu o lăcomie crescîndă care depășea tot mai mult nevoile de hrană și îmbrăcăminte, acest prisos de hecatombă a devenit podoabă, lux. Și pe zi ce trece, jertfa crește, sporită din îndemnul unui alt superior : dorința de nou și varietate.

Sulița, săgeata și securea, cangea, glonțul și dinamita, lanțul, capcana și otrava, toate armele distrugerii s-au folosit de-a lungul globului, în tundre, jungle, pustiuri și oceane ca să mărească și împrospăteze podoaba eternă a omului vremelnic. La fildeșul elefantului s-a adaus carapacea broaștei țestoase, iar după crocodil, s-au jupuit de pielea lor solzoasă felurimi de șerpi și de șopîrle. Colibriii, struții și păsările paradisului au mai căpătat răgaz și mai respiră, dar cît e vulpea de șireată, mai isteț e omul cînd vrea ca s-o jupoaie — și maimuța, cu toată abila ei schimonosire, n-a căpătat cruțare de la nobilul său descendent și frate. Acum cîțiva ani, doliul maimuțelor făcea gloria și satisfacția cochetelor care puteau arbora pe rochii și mantouri coame scurte și aspre, smulse celor mai gîlcevitoare lighioane, bineînțeles nu mai gîlcevitoare decît ele (rog a nu se face confuzie în stabilirea acestei ierarhii).

Pentru actuala iarnă, pentru paza de răceală a delicatelor grumaze, regiunile polare ne-au mai trimis o jertfă încă neutilizată de civilizați : foca.

La castanul roșcat al părului feminin, castaniu vechi congenital sau chimic recent, nici o blană, fie de vidră, fie de nurcă, nu se armonizează mai perfect ca brunul cald de focă !

— C'est une trouvaille, ma chère ! Omul e un animal ingenios.

Și încă cum ! De altfel, domeniul științelor naturale e vast, așa că va mai permite celui care stă pe cea mai înaltă treaptă biologică să exploateze pentru alimentarea luxului său și alte specii încă neîntrebuințate.

Astăzi doamna poartă foca în jurul gîtului, mînzul în spinare și calcă în solzi de șarpe. Mîine aceste accesorii de modă vor deveni banale și cum banalul e greu de

suportat — e ca un avertisment al bătrîneții și al morții — —, accesoriile vestimentare se vor reînnoi necontenit în virtutea legii nestatorniciei dorințelor umane.

Astfel că la anul, scumpă doamnă, cînd veți fi mai tînără ca azi — și peste un deceniu, cînd veți fi mai tînără ca ieri, veți arunca la reformă foca, șarpele și mînzul. Tirania perspicace și inepuizabilă, ingenioasă a modei vă va convinge fără greutate să arborați cel mai stilizat mantou de ornitoring sau cazuar, strîns la talie cu un cordon de caracatiță, și veți purta în picioruțe sandale de piei de liliac sau de cameleon.

În onoarea frumuseții dumneavoastră, doamnă, hecatomba încă nu a luat sfîrșit — și cînd bătrînul glob își va jertfi ultima specie de moluscă sau reptilă, alte planete mai tinere și mai „à la page" vă vor pune la dispoziție resursele vestimentare. Ca mîine veți primi, cu palpitația fericită a reîntineririi, prospectele de modă trimise de Galeriile din Marte ; și cu grația mereu fermecătoare care vă caracterizează, veți escalada spațiile interplanetare, tolănind într-un elegant automobil-rachetă, pentru ca, împreună cu cea mai bună prietenă, să vă furnizați găteli mai inedite. Și cu bună dreptate veți putea spune, într-o limbă care atunci va fi la modă :

— O, ma chère, on ne trouve rien de joli sur notre vieux globe !

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 637, p. 4.)

PROGRAM MINIMAL

19 februarie

De curînd Ministerul Instrucțiunii, observînd că programele în vigoare sînt dăunătoare sănătății copiilor, a început pregătiri pentru reformarea învățămîntului în sensul unui program minimal. Pentru ca să fie cît mai documentat, a hotărît să se adreseze părinților, și prin ei, indirect, școlarilor, spre a le afla opiniile în această privință. Neautorizat de nimeni, dar spre binele învă-

țămîntului, am făcut și eu o mică anchetă al cărui rezultat îl consemnez aci :

Eu Tinere, cinci ore pe zi ți se par prea mult ?

Școlarul Da, că mă obosesc.

Părintele (mîngîindu-și copilul). Pleacă băiatu' cu noaptea în cap și mănîncă tocmai la două.

Eu Dar trei ore dimineața și două după-masă nu ți-ar conveni ?

Șc. Mă obosește drumul !

Păr. Dacă-mi plătește statul ghetele lui rupte, atunci îl trimet și după-masă.

Eu Ce studiu te obosește mai mult ?

Șc. Matematica, Științele naturale, Istoria, Filozofia, Geografia, limbile străine.

Eu Cum văd eu, totul te obosește.

Păr. Se cere prea multe, parcă o să-l fac profesor ! Vai de capul lui de-o ajunge ca d-ta !

Eu Bine, orice s-ar face, trebuie să știe ceva. Ce ți se pare așa de greu la istorie ?

Șc. Ne pune să învățăm domnii și anii.

Eu Dar atunci ce-ai vrea să înveți la istorie ?

Păr. Nu-i trebuie lui cine știe ce istorie ! Eu nu știu nici cînd a murit Mihai Viteazul, și mi-e bine.

Eu Dar limba franceză te obosește ?

Șc. Mă obosește.

Eu Cum așa ?

Șc. Ne pune să învățăm gramatică, să traducem, să conversăm și ne dă și să scriem pe caiet.

Eu Dar bine, asta e neapărat necesar ca să înveți să scrii și să vorbești franțuzește.

Păr. Bani să aibă să meargă la Paris, că de altceva nu-i pasă.

Eu Atunci de ce-l mai trimiteți la școală ?

Păr. Să aibă acolo o ocupație și să învețe cîte ceva din toate.

Eu Cum ai vrea să fie programul ca să nu te obosească ?

Șc. Să avem numai un ceas-două pe zi, să nu ne mai dea așa greu la matematică, să nu ne mai dea să scriem acasă, să nu învățăm ani și verbe pe dinafară, să nu ne mai lase corigenți și repetenți.

Păr... că plătim taxe mari !

Șc. Să avem voie să ieșim din oră cînd obosim și să mîncăm cînd ni-e foame, să nu fie ora mai mare de o jumătate de ceas și să nu mai ne asculte. Să nu ne mai dea să citim cărți la literatură în afară de manual și la teză să ne lase să consultăm cărțile. Să ne dea concedii de surmenaj, din cînd în cînd, să nu mai purtăm uniformă și să putem fuma și merge la cinematograf.

Eu Am înțeles. Să se transforme școala într-un mare club de tineri în care oricine să poată să bea cafea servit de profesor.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 637, p. 10.)

DESPRE TRAMVAI

26 februarie

Lumea crede că tramvaiul este un mijloc de locomoțiune, o întreprindere comercială, care are ca scop să transporte cît mai mulți pasageri spre cît mai multe beneficii. Nimic din toate acestea. Scopul tramvaiului nu este transportul cetățenilor, ci circulația necontenită pe linii, între anumite ore. De aceea se întîmplă adesea ca vagonul să treacă cu mare viteză pe lîngă stații, în așa fel, încît mulțimea care staționează să nu se poată urca. Aceasta pentru ca vagonul să-și cîștige timpul pierdut în cursele antecedente.

Vatmanul este preocupat de probleme cu totul artistice. Așa bunăoară el stopează cu patru metri înaintea punctului probabil de oprire sau cu patru metri mai departe, inducînd în eroare pe călător, numai în scopul de-a-și satisface un ideal de precizie interior. Într-un cuvînt, vatmanul face circulație pură, tot așa cum Paul Valéry face poezie pură.

Instinctele de simplu observator ale vatmanului se dau pe față cînd se întîmplă ca o aripă de trăsură să se lovească de pîntecele vagonului. Atunci frînează brusc, se

dă jos de la comandă, cercetează vagonul, anchetează, vociferează, ține în loc zeci de tramvaie și nu se urcă din nou decît atunci cînd a putut elucida în totul cauzele accidentului.

Cu taxatorul, raporturile sînt tot așa de rigide. Taxatorul nu vede în vînzarea biletului un fapt comercial, ci un act de autoritate. Dacă întinzi mîna să-i dai moneda, el se îndepărtează dinadins, taxînd pe toți ceilalți pasageri și ținîndu-te în așteptare pe tine, spre a-ți da o lecție de umilitate. Apoi îți va întinde o mînă murdară și cu unghii de mult netăiate, însoțind gestul de o strîmbătură de nemulțumire. El e îmbrăcat de direcțiune într-adins în haine murdare și încălțat în ghete rău mirositoare ca să educe publicul cu o lecție de răbdare. O observație cît de mică făcută taxatorului are efecte grozave. Pasagerul va fi mustrat cu asprime și violență și amenințat cu darea afară din vagon. Căci odată intrat într-un tramvai, individul intră sub un regim militar. Dacă nu-ți place serviciul într-un local sau nu ești mulțumit de un vehicul, renunți la ele. Nu tot așa este cu tramvaiul. Taxatorul este o autoritate. El aplică avertismente și pedepse și orice abatere poate atrage după sine chemarea poliției. Dacă n-o face în genere este pentru că publicul este prudent și nu dă naștere la conflicte, chiar cînd vagonul fiind aglomerat taxatorul își sparge cu tărie loc printre pasageri, rostul lui fiind să circule liber în tramvai.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 638, p. 8.)

NEURASTENIE

5 martie

Cele mai multe din sinuciderile relatate de ziare se produc, după opinia reporterilor, din cauza neurasteniei. E de ajuns să se afle că sinucigașul era neurastenic „în ultimul grad", pentru ca orice explicațiune suplimentară să devină de prisos. Se pare că aceasta e și opinia medicilor !

Citind mereu *Întîmplări din Capitală* și văzînd că toți se sinucid din cauza neurasteniei, din lipsa unor cunoștințe medicale mai dezvoltate, am ajuns la convingerea că această boală constă din imposibilitatea în care se află bolnavul la un moment dat de a nu-și curma viața. Acestea fiind zise, vă închipuiți tulburarea pe care am simțit-o la un consult medical.

Aveam de cîtăva vreme niște supărări. Un copil mi-era bolnav de scarlatină, un datornic nu-mi achita o datorie și statul întîrzia de două luni să-mi plătească leafa. Începui să pierd pofta de mîncare, să nu mai dorm noaptea, devenii nervos, făceam tapaj pentru cele mai mărunte lucruri. Capul mă durea, membrele îmi erau apăsate de plumburi grele și junghiuri lungi începură să mă încerce prin coaste și prin încheieturi. Dar toate acestea mi-ar fi trecut ca prin farmec în ziua cînd copilul mi s-ar fi făcut sănătos și banii așteptați ar fi intrat în posesia mea. Din păcate, nevasta m-a convins să m-arăt și eu la doctor. Acesta mi-a zis :

— Ai neurastenie !

— Vai de mine !

— Trebuie să te îngrijești, să-ți faci un tratament, altfel nu garantez...

— Dar din ce mi-a venit asta, domnule doctor ?

— Știu eu, surmenaj, intoxicație a sîngelui...

— Și cum se vindecă ?

— Injecții subcutanate, distracție, veselie...

— D-apoi pot eu să fiu vesel, cu ce am pe suflet ?

— Încearcă, sugestionează-te !

Cînd mergeam la doctor, eram numai adumbrit, acum, în întoarcere, pășeam cu desăvîrșire încovoiat. Copacii se ofereau să mă spînzure, cuțitele să mă înjunghie și pentru întîia oară un pistol vechi dintr-o panoplie mi se păru de rău augur.

— Ascultă, îmi zise un coleg, să te duci să-ți iei leafa, că s-a luat !

— Ți-a adus amicul banii, îmi zise nevasta veselă, iar băiatul merge spre bine, așa a zis doctorul !

Curios ! aceste știri, menite să mă bucure altădată, mă lăsară indiferent.

— Dragă, am zis eu nevestei, eu sînt un om mort ! Am neurastenie şi deci trebuie să mă sinucid !

— Ia ascultă — zise nevasta dispreţuitoare —, ce tot baţi cîmpii ? Neurastenie ! Fleacuri ! Ai avut supărări ! Din ce cauză erai trist ?

— Pentru chestia banilor, a băiatului, tu nu ştii ?

— Ei bine, acum ce mai ai ?

— Acum n-aş mai avea nimic, dar dacă zice doctorul că sînt neurastenic.

— Prostule ! — zise nevastă-mea, cu mult bun-simţ — *neurastenia* e o vorbă inventată de doctori ca să-ţi ia banii. Noi îi zicem *supărare !* Dacă a dispărut cauza, s-a dus şi supărarea !

Aşa şi este ! De aceea, de cîte ori mi se spune că cineva s-a omorît fiindcă era neurastenic, întreb : din ce cauză i-a venit neurastenia, fiind sigur că sub această vorbă mare se ascunde mizeria, boala incurabilă, falimentul, dezonoarea şi alte cauze ce s-ar fi vindecat fără doctorii, cu un pic de umanitate.

(Adev. lit şi art., XII, seria a II-a, 639, p. 10.)

DESPRE UŞIERI, IMPIEGAŢI ŞI BIROURI PUBLICE

12 martie

Avînd nenorocirea să am prea dezvoltat simţul de demnitate proprie şi să aparţin unei naţii unde acest articol sufletesc nu circulă de loc, întîmpin foarte mari dificultăţi în relaţiunile mele cu instituţiile oficiale.

Primul meu duşman este uşierul. Acesta este de obicei un monstru păros, cu ochi mici turburi, calm de încredere în autoritatea lui, vulgar şi apgresiv. Aceşti servitori sînt recrutaţi din pleava societăţii, din rude de bucătărese de oameni politici sau feciori analfabeţi de spălătorese. Prin contactul lor zilnic cu mărimile şi prin faptul că pot împiedica pe alţii să intre, ei capătă o morgă specială datorită sentimentului de a fi cei mai apropiaţi colaboratori ai miniştrilor.

Fie că persoana mea nu inspiră încredere, fie că nu pot produce nici un titlu din acelea care intimidează pe portari, sînt întotdeauna întîmpinat cu brutalitate.

— Ce poftești ?

— Vreau să vorbesc cu d. ministru !

— Nu se poate ! La 12 !

— Sînt chemat în mod special !

— *Eu* nu știu nimic ! Am *orden* să nu primesc pe nimeni !

Și îmi trîntește ușa în nas, fără să accepte nici o explicație !

— Bine, frate, îmi spunea un funcționar superior dintr-un minister, te-am așteptat pentru o chestiune știută și n-ai venit !

— Nu mi-a dat voie ușierul !

— Cum se poate ! N-am dat dispoziții să-ți dea drumul ?

— Se poate ! Dar ușierul a judecat că acela despre care a fost vorba nu puteam fi eu.

Dacă scap din mîinile ușierului, făcînd puțin scandal (scandalul intimidează întotdeauna pe servitori), dau în birouri de o atmosferă de indiferență totală. Impiegații par toți adînciți în dosare. Nici unul nu ridică o privire încurajatoare. Cîte unul fumează, cu o ceașcă de cafea înainte.

— Mă rog, întreb eu pe unul la întîmplare, cu un respect ce se naște din natura lucrurilor, domnul Ionescu ?

Cel întrebat nu ridică de loc capul din hîrtii, ci numai cu mîna spre celelalte mese îmi arată că d. Ionescu trebuie căutat în direcțiunea aceea. Atac la întîmplare pe un altul.

— Domnul Ionescu ?

Cel întrebat arată în sală către o altă masă unde un domn cu o mustață groasă, răsucită, face niște socoteli pe o hîrtie.

Mă așez în fața lui. D. Ionescu mă presimte pe aproape, dar ostentativ întețește adunările. Mă ține așa clipe de eternitate, apoi deodată lasă creionul jos. Tresar, crezînd că mi se va adresa mie. Dar d. Ionescu, pervers, trece pe lîngă mine ca pe lîngă aer gol și iese din odaie. După

un sfert de ceas se întoarce și se așază din nou la masă, reluîndu-și adunările. În sfîrșit, privește la ceas și lăsînd lucrul se adresează colegilor :

— S-a făcut statele, nu știți ? Începe o convorbire strînsă peste mine. Cînd îndrăznesc din nou :

— Îmi permiteți, d-le Ionescu ?

D. Ionescu, ieșit ca din vis, întreabă :

— Ce poftești d-ta ?

și la răspunsul meu declară :

— Să vii mîine la unsprezece, azi e prea tîrziu, a trecut ora de lucru !

Ah, domnule Ionescu, împiegat ticălos care te vaiți prin bodegi că țara merge prost și că mori de foame și ocupi degeaba o masă de minister ! Nu te gîndești, oare, că eu, cel din fața ta, pot deveni mîine ceva mare, ministru, bunăoară ? Aș vrea demnitatea asta numai din pricina ta ! Ca să-ți spun măcar odată „tîmpitule" și să te dau afară pe ușa cabinetului.

(Adev. lit. și art., XII, seria a II-a, 640, p. 8.)

FERICIREA ȘI CELEBRITATEA

19 martie

Ieri m-am întîlnit pe drum cu un fost coleg de școală. Era rumen la față și inundat într-o blană moale de lutru. Mi-a spus că e doctor, că-i merge bine (lucru, de altfel, evident) și după ce a terminat expunerea propriului noroc în viață, ca să mă consoleze (era clar că simțea nevoia să mă consoleze), m-a privit cu milă de sus pînă jos. Un stăpîn n-ar privi cu mai multă îngăduință pe copilul bucătăresei care a luat premiul întîi în clasa a IV-a primară.

Pentru a înțelege însă adevăratul raport între elemente, trebuie să vă fac o mărturisire. Sînt un om cu oarecare celebritate. Lucrările mele în domeniul medical (N. B., medical !) se bucură de un renume nemeritat poate,

dar real. Sînt, cum s-ar zice, un medic la modă. (E drept însă că profesez psihiatria !)

Țin conferințe la Fundație, la Dalles, la Radio, fac cărți care produc tot atîta vîlvă ca și *Cartea nunții* a d-lui G. Călinescu, bunăoară, și care se vînd și, în sfîrșit, nu e gazetă care să nu-mi pomenească numele și din cînd în cînd să nu-mi publice fotografia. Sînt mîndru de asta ? În toată sinceritatea, nu ! Sigur este că dacă sînt relativ puțini aceia care mă citesc, toată lumea care răsfoiește o gazetă a auzit de mine.

Veți înțelege dar de ce convorbirea cu colegul meu rumen, departe de orice vanitate, m-a surprins.

— Cu ce te ocupi ? — m-a întrebat el cu omenie.

— Sînt și eu doctor — zic eu blazat.

— Serios ? — zice ușor interesat amicul. Ai făcut medicina ?

— Da — zic eu —, ce era să fac ?

— Cîștigi ceva ?

— De ! răspund eu —, așa cît să pot trăi !

— Ei, dragă — îmi dă sfaturi amicul —, ca să cîștigi trebuie să faci medicină în stil mare, să-ți faci un nume, să publici !

Rămîn perplex. Să fie glumă, ironie ? Amicul însă e foarte binevoitor.

— N-ai încercat niciodată să scrii la vreo revistă, să ții vreo conferință ?

Tocmai mă băteam cu gîndul dacă nu trebuie să-i amintesc amicului numele meu, uitat poate, cînd un alt amic al meu veni foarte jovial spre noi. Ne bătu pe amîndoi pe umeri și, bombastic ca întotdeauna, ne apostrofă :

— Vă cunoașteți ? (prezentîndu-mă suplimentar). Dumnealui e ilustrul nostru savant Xenocrat !

Amicul de școală se uită mirat la mine, dar surîsul de superioritate și fericire de pe față nu i se stinge cu desăvîrșire. Prietenul jovial nu pricepe situația.

— Cred că-i urmărești activitatea ! — se adresează el celuilalt.

Acela are un ochi alb cu totul străin, ceea ce dovedește că n-a auzit de mine. Eu, prudent, le strîng mîna la amîndoi și dispar în obscura mea celebritate.

De altfel, toată lumea își manifestă invidia printr-o atitudine de superioritate.

De cîte ori am succese, toți prietenii păstrează o tăcere complice asupra a tot ce mi-ar face plăcere. Cînd în gazete apar 12 elogii și o injurie, atunci toți mă întreabă maliții os :

— Ai văzut cum te înjură în *Veacul* ?

Eu tac și mă prefac că nu înțeleg acul și, indiferent la reputație, regret că un demon mă îndeamnă să găsesc bucurie în acel fel de activitate care, fără voia mea, aduce această acră celebritate.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 641, p 8.)

AFACEREA SKODA

3 aprilie

Întîmplări ca aceea a descoperirii anomaliilor de la Skoda nu fac cetățeanului român impresiunea la care te-ai aștepta. Este o mirare care nu e indignare, o indignare care nu e condamnare, și o nuanță de scepticism care e de-a dreptul absolvire. Iată ce convorbire caracteristică am auzit odată într-o cafenea de la doi cetățeni rezemați în umbrelele lor în fața cîte unei cafele. Vorbeau de niște fraude :

— Ca la noi, la nimeni !

— Totul e putred în țara asta, trebuie ars cu fierul roșu !

— Ce să arzi, nu poți să faci nimic !

— Cum așa ? Adică să lăsăm pe ticăloși să ne jefuiască țara ?

— Care ticăloși ? Parcă poți să-i afli dumneata ?

— Îi aflăm noi, n-ai grijă ! Mai e justiție în țara asta ! N-ai văzut ca-nceput să-i ia de gît ?

— Aș ! Ăștia sînt țapi ispășitori !

— Cum așa ? Adică nu sînt vinovați ? Trebuie să-i lăsăm să fure mai înainte ?

— Sînt ei alții mai mari, pe care nu-i știi dumneata !
— Îi demascăm noi într-o zi și pe cei mari !
— Nu faci nimic !
— Pentru ce ?
— Pentru că știu ei cum să-și facă interesele ca să nu-i prinzi dumneata !
— Ba dacă eu, dumneata, toți ne strîngem laolaltă și țipăm, să vezi că facem ordine în țara asta !
— Nu faci nimic, că lumea e egoistă și-și vede de treburile ei. Cine se amestecă își pierde și pîinea !
— Cum adică, să vedem cum se fură și să nu țipăm ?
— O să îndrepți dumneata țara ?
— N-o îndrept, dar nici hoția nu pot s-o admit !
— Cine poate, oase roade !
— Știi că ai haz ? Păi dacă eu fur, ăla fură, toți furăm, ne înghite străinu și ne prăpădim !
— Ne-nghite dacă o fi să ne-nghită ! Ce putem noi să facem, niște păcătoși, împotriva puterilor mari ?
— Păi cum ? Să stăm așa cu mîinile în sîn și să nu facem nimic ?
— Ce să faci ? N-ai auzit ce-a zis Mackensen : — Am venit cu o armată de soldați și am plecat cu una de hoți — — sau cum a zis !
— După dumneata, va să zică, să-i dăm înainte cu ce-am învățat și să nu căutăm să ne-ndreptăm de loc !
— Bre, românul e hoț, nu-l schimbi tu cu una, cu două !
— Din moment ce ne dăm seama de asta, trebuie să încercăm să ne îndreptăm !
— Degeaba ! Cine e cinstit azi, e prost ! Toată lumea fură ! Azi ai noștri, mîine ai voștri ! Așa e ritmul ! Zi mai bine că nu poți să faci ca ei !
— Eu mă mir cum vorbești așa ! Adică crezi că nu e justiție în țara asta ? Chiar așa de rău nu stăm ! Ia încearcă dumneata și să vezi că tot te prinde !
— Prinde pe dracu ! Sfinți să ai și nu-ți pasă !
— Dumneata îți închipui că printre cei mari nu sînt oameni de treabă, cu iubire de țară !
— Sînt toți învoiți între ei ! Nu poți să faci nimic.
— Ei, și atunci ?

— Atunci să-ți vezi de treabă și să ciupești și dumneata pe unde poți și să nu mai cauți să îndrepți țara etc.

Cu astfel de suspiciuni, care le justifică propriile aspirații, judecă mulți cetățeni români evenimentele. Am plecat din cafenea gînditor și oriental.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 643, p. 10.)

VREI SĂ TE FACI CRITIC ?

9 aprilie

— Vreau să mă fac critic ! — mi-a zis deunăzi un tînăr prieten.

— Fugi de-acolo ! — am răspuns eu.

— De ce ?

— Pentru că te-așteaptă toate nefericirile.

— Cum așa ?

— Uite așa !

— De pildă ?

— Ai de gînd să spui adevărul, să afirmi ce e bun și ce e rău ?

— Da.

— Atunci ești un om pierdut.

— Pentru ce ?

— Pentru că toți cei asupra cărora vei spune un adevăr defavorabil vor declara că-i „înjuri".

— Am să fac în așa fel încît pe cît e cu putință să nu scriu decît despre autorii care-mi plac.

— Vei fi acuzat de politică literară, de concesiune și vei fi atacat cu violență tocmai de aceia pe care-i lauzi, precum și de aceia despre care n-ai scris nimic. Scriitorul nu suferă să fie lăudat mai prejos de altul sau să-l ignorezi.

— În cazul acesta, voi spune verde adevărul, lăudînd pe cine trebuie și atacînd la fel.

— Făcînd astfel, îți vei face o vreme mai mulți prieteni, deoarece toți aceia care dușmănesc pe scriitorul

atacat de tine te vor aproba. Apoi însă, văzînd că perseverezi, se vor uni cu toţii împotriva ta şi te vor ataca cu înverşunare.

— Ei şi ?

— Nu-i chiar aşa de uşor ! Ei te vor calomnia că ataci din duşmănii personale, vor căuta să te discrediteze în ochii publicului, şi cum, la noi, nu se pune prea mult temei pe critică, vor izbuti să-ţi facă o atmosferă defavorabilă. Dar nu se vor mărgini numai la asta. Te vor săpa în alte direcţii ale vieţii, vor căuta să te ruineze în chiar existenţa materială, dacă cumva nu ai o stare sigură.

— Cred c-o am !

— Cărţi ai de gînd să tipăreşti ?

— Fireşte !

— Ei bine, atunci vei vedea efectele intransigenţei. Nici nu vei scrie bine cartea şi vei fi şi luat cu asalt. Cartea ta e o ruşine şi editorul care o va lua va fi un păcălit.

— Şi ce-i cu asta ?

— Cum, ce-i cu asta ? Editorii se vor impresiona şi nu e cu neputinţă să-ţi refuze editarea cărţii. Dar presupunînd că nu ţi-o refuză, te vei lovi atunci de o ostilitate nebănuită şi pusă la cale chiar de aceia la care te-ai fi aşteptat mai puţin.

— Ce ostilitate ?

— Complicitatea tăcerii ! Toţi cei care erau critici pînă mai ieri vor înceta ca prin farmec să mai scrie. Poate unul, din orgoliu de onestitate profesională, va scrie peste cîteva luni, în vacanţă, cînd nu citeşte nimeni.

— Şi crezi că asta are vreo înrîurire asupra vînzării cărţii ?

— Nu are nici una ! Dar dacă eşti un om slab, vei fi încetul cu încetul demoralizat prin lipsa de contact sufletesc cu cititorul.

— Te asigur că nu e cazul meu !

— Mă rog, eu te întreb acum, mai vrei să te faci critic ?

— Vreau, nu mă sperii nici de injurii, nici de tăcere. Cine stă alături de adevăr nu poate să nu învingă. Căci încetul cu încetul, pe măsură ce se ridică noi generaţii,

falsele valori dispar şi tu te vei afla deodată scăpat de vechii duşmani. Şi mai ascultă-mă şi pe mine. Niciodată un lucru rău spus despre cineva nu e fără plăcere pentru altul. Asta e speranţa şi forţa în viaţă a criticului.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 644, p. 8.)

CE FACEM DE PAŞTI ?

16 aprilie

— Ascultă, ce faci de Paşti ?

— Ce fac de Paşti ?

— Da.

— O să caut şi eu să mă recreez puţin !

— Te duci undeva, în vreo excursie ?

— Aş, am să mă duc şi eu la iarbă verde.

— Îţi place iarba verde ?

— Nu, îmi place să mănînc pe iarbă verde.

— Dar altceva ce faci ?

— Ce vrei să fac ? Parcă ce poţi să faci de sărbători ?

— Ştiu şi eu ? Să te ocupi cu acele lucruri delectabile care îţi sînt refuzate în zilele obişnuite.

— Am înţeles ce vrei să zici ! Da, e adevărat, mănînc mai mult, în special miel la tavă, şi dorm bine toată ziua.

— Nu m-ai înţeles ! Mîncarea mai multă nu e petrecere. Eu înţeleg prin recreaţie nişte îndeletniciri ale spiritului care să te ridice asupra preocupărilor mărunte de toate zilele, ca bunăoară să asişti la un spectacol frumos, să citeşti o carte bună, să faci sau să asculţi muzică, să stai de vorbă cu un om inteligent...

— Mie îmi place să fiu liniştit de sărbători, să dorm...

— Nu obişnuieşti să citeşti cărţi ?

— Sînt sătul eu de lectură ! Citesc mereu *Universul*. Şi apoi ce carte să citesc ?

— Sînt ele destule cînd vrei. Rebreanu, de pildă...

— Scrie bine ?

— Auzi vorbă ! Goga, Sadoveanu...

— Păi ce, Goga face și literatură ? Eu știam că e șef de partid !

— E curios, în școală n-ai auzit niciodată de Goga ?

— Cine-și mai aduce aminte de ce înveți în școală ? Vine maturitatea, te prind interesele serioase, nu poți să-ți pierzi vremea cu fleacuri.

— Care va să zică pentru dumneata cărțile sînt fleacuri ? Ei, bravo !

— Da nici serios nu e să citești romanțuri în loc să dai piept cu viața.

— Dar, mă rog, cum îți odihnești dumneata spiritul după o lungă oboseală ?

— Nu ți-am spus ? Dorm, mănînc bine (fiindcă e știut că trebuie să te supraalimentezi), joc un poker... Fac chiar și muzică.

— Asta e bun. Ce fel de muzică faci ?

— Am un patefon cu plăci foarte frumoase : Moscopol, Manole Stroici, Zavaidoc... (fredonează)

Dă-mi gurița s-o sărut,
Căci pentru sărut e dată...

La casa cu geam luminat
Este-un bilet de-nchiriat...

Am și Radio !

— Apropos, am un bilet de teatru la Național. Vrei să mergi ?

— Mersi, dar nu mă duc că mă plictisesc. Mai bine fă-mi rost, dacă poți, de un bilet la Alhambra, c-am auzit că e o revistă nostimă !

— Îmi pare rău, dar n-am !

— Atunci dă-mi o carte de Vasile Militaru. Am citit ceva în *Universul* și mi-a plăcut grozav...

— Regret, dar n-am.

— Apoi, sărbători fericite...

— Sărbători fericite și... cît mai multă recreație.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 645, p. 12.)

„VIAȚA ROMÂNEASCA“ TREBUIE SĂ MOARĂ !

23 aprilie

(La întîi ianuarie 1933)

— Ei, ai auzit ? Apare *Viața românească* reorganizată. Eu unul mă bucur. Veche, bună revistă !

— Și mă rog, pentru ce să apară ?

— Cum așa, pentru ce să apară ? Nu te-nțeleg !

— Uite — așa !

— Adică cum ?

— *Viața românească* a murit de mult ! Nu-nvie morții, e-n zadar, copile !

— Mie nu mi se pare de loc că a murit. Eu văd că a apărut mereu regulat.

— A apărut, dar cum, nu mă întrebi !

— Cum ?

— Ca un cimitir de glorii defuncte.

— Și cine sînt, după dumneata, aceste glorii defuncte ?

— Păi Sadoveanu, Pillat, Minulescu, Topîrceanu, Otilia Cazimir, Arghezi, Teodoreanu etc., etc...

— Dar bine, ăștia sînt morți ?

— Nu morți, putrezi.

— Știi că-mi placi ! Ai haz !

Și mă rog pe cine socotești dumneata scriitori vii ?

— Pe d-na Papadat-Bengescu...

— E o scriitoare de valoare, nimic de zis. A și publicat la *Viața românească*.

— Pe Camil Petrescu...

— De acord...

— Pe Ion Vinea...

— Așa e.

— Pe Ticu Archip...

— Evident.

— Pe ăștia de ce nu i-a publicat pînă acum ?

— De ce ?

— Da.

— Pentru că scriu rar, fiindcă nu-i prea întîlnești în nici o publicație periodică și fiindcă o revistă nu e o antologie să publice pe toți scriitorii unei țări.

Revista a publicat pe cei mai de seamă care au apelat la paginile ei.

— Eu îți spun una : cîtă vreme revista nu deschide ferestrele să se aerisească și nu dă ușile de perete ca să poată intra pe ele talentele generației actuale, este morgă cu cadavre !

(La 12 aprilie 1933)

— Ei, ai văzut *Viața românească* ?

— Am văzut, și ce-i cu asta ?

— Și nu-ți place cum s-a prefăcut ? Publică acum și pe d-na Papadat-Bengescu, și pe Camil Petrescu, și pe Ion Vinea, și pe d-ra Ticu Archip, și o mulțime de tineri din generația actuală, cum zici dumneata.

— E tot așa de proastă ca și înainte...

— Păi de ce ?

— Pentru că cu grefări à la Voronoff nu se înviază o mortăciune.

— Nu te mai înțeleg de loc. *Viața românească* a făcut tocmai ce pretindeai. De ce nu e bună acum ?

— Pentru că a deschis ușile numai pe jumătate și n-a fost predată pe mîinile noastre, ale celor tineri. S-au schimbat de ochii lumii oamenii, păstrîndu-se și cadavre, dar nu s-a schimbat mentalitatea.

— În ce-ar trebui să conste această mentalitate ?

— În revizuirea integrală a valorilor pe care trebuie s-o facă marile nume ale generației tinere.

— Adică cine ?

— Camil Baltazar, George Mihail-Zamfirescu, Crevedia, I. Valerian...

— Dar ăștia n-au talent !

— Vezi ? Aci stă mentalitatea învechită față de ritmul nou...

— E chestiune de concepție...

— Și pe urmă, *Viața românească* nu poate să fie o revistă vie pentru alt motiv mai esențial...

— Care ?

— Nu m-a invitat pe mine să colaborez și să conduc politica ei literară ; și ascultă bine ce-ți spun eu : orice

publicație care se lipsește de colaborarea mea este iremediabil moartă. Fiindcă eu sînt singurul scriitor român genial !

— Așa trebuie să fie, de vreme ce spui dumneata !

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 646, p. 8.)

DESPRE REVISTE LITERARE

30 aprilie

— Domnule, vreau să te întreb ceva. Ce e cu revistele astea care tot apar și cu criticele ce se fac cărților ? Eu unul nu mai înțeleg nimic !

— Ce nu înțelegi anume ?

— Nu înțeleg ce înseamnă atîtea reviste cînd sînt așa de puțini scriitori și de ce nu se potrivesc deloc în idei.

— Dumneata trebuie să te bucuri văzînd atîtea publicații, pentru că asta înseamnă că a început lumea să citească și să se cultive.

— Bine, așa este (deși eu sînt informat că revistele astea nici nu se vînd deloc, cum e bunăoară *România literară*), dar lectura lor mă lasă complet nedumerit.

— Cum așa !

— Ori eu sînt cu desăvîrșire ignorant, ori dumneavoastră sînteți neonești și ascundeți că au apărut mari scriitori tineri.

— De unde ai mai scos-o și p-asta ?

— De unde ? Păi dumneavoastră nu spuneți nimic de G.M. Zamfirescu. Eu văz că pe banda cărții stă scris că romanul lui e tratat *magistral*, văd că i s-a dat premiu, văd că e în comitetul Societății Scriitorilor etc. Ce zici de toate acestea ?

— Zic anume că numitul nu are nici un merit și că e la mijloc, pe de o parte, obișnuita reclamă ce se face cărților și din care un bărbat deștept știe să desprindă ce e bun și ce e rău, iar pe de alta, un efect al solidarității cunoscute a mediocrităților.

— Așa bănuiam și eu, pentru că eu cărțile astea n-am putut să le citesc deloc. Dar încep totuși să am îndoieli. Bunăoară eu am citit pe Stere, pe Jean Bart, pe G. Călinescu și mi-au plăcut. Acum văd pe unii zicînd că sînt inexistenți.

— Este o urmare a unor supărări ascunse, ciuda, de pildă, că n-au putut intra în publicațiile mari etc.

— Aici mi se pare că te contrazici. Odată mi-ai spus că critica judecă dincolo de orice socoteli personale și că un autor criticat nu trebuie să vadă într-o recenzie defavorabilă decît opinia sinceră a recenzentului. Dumneata va să zică găsești bun tot ce e pe placul dumitale, și rău ce ți-e defavorabil.

— Ba nu. E chestiune de nuanță. Așa ar trebui să fie critica, cum zici. În realitate, ea e pornită, la cei mai mulți, din adîncurile urii. E foarte ușor să-ți dai seama cînd o critică e onestă sau de rea credință.

— Cum ?

— Uite cum ! Criticul e ținut să dea expresie emoției tale, dar s-o argumenteze cu dovezi care îți pot fi inteligibile. Dacă, bunăoară, cineva îți zice : „nu-mi place Caragiale fiindcă e schematic în prezentarea personagiilor", atunci ești, orice-ai zice, puțin impresionat de această opinie, pentru că în adevăr observi în Caragiale o tendință către simplificare. Criticul greșește interpretînd-o rău. Dar dacă îți spune : „nu-mi place Caragiale fiindcă nu te face să rîzi și e liric", atunci ?

— Atunci spun că criticul e un prost.

— Acesta e cazul și acum : Stere e memorialist, Jean Bart e sămănătorist. Călinescu nu e... epic, toate astea sînt așa de paradoxale, încît vezi de unde iese fumul.

— Foarte bine. Sînt complet lămurit. Dar nu mi-ai spus ce-i cu scriitorii tineri, nerecunoscuți de dumneavoastră ?

— Nu există. Ori de cîte ori cineva e scriitor încetează de a mai avea vîrstă, și dacă pot pătrunde în reviste și găsi editori atîtea mediocrități, cum crezi că ar fi cu putință ca un tînăr de merit să fie ignorat ? Dar despre asta mai vorbim noi.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 647, p. 8.)

DESPRE POLITEȚĂ

14 mai

Cum mă servesc de cîteva ori pe zi de acest mijloc ieftin de locomoțiune care se numește tramvai, am prilejul să observ în toată întinderea manifestarea acelui simț de solidaritate socială ce se obișnuiește a se numi politeță.

Pentru ca aceste observațiuni să fie obiective, trebuie neapărat ca ele să fie împărtășite în substanța lor de toată lumea. Nu o dată m-am întrebat dacă o prejudecată de falsă educație sentimentală sau de obscură galanterie nu mă-ndeamnă să mă port în așa fel încît purtările mele să nu poată fi luate (după principiul kantian) ca măsură pentru umanitate în genere. Căci, la drept vorbind, ce mă-ndeamnă pe mine, atunci cînd văd o femeie clătinîndu-se spînzurată de una din curelele vagonului, să mă ridic și să-i dau locul ? Oare eu n-am plătit ? Și de ce să jignesc eu o femeie, socotind-o mai slabă decît mine, și să nu-i dau satisfacția virilă de a osteni pe propriile-i picioare ? De ce să salut eu pe toate persoanele cunoscute și mai în vîrstă decît mine ? De ce să întrebuințez mereu acea obositoare formulă plurală de politeță și să nu-i dau dovadă de afecțiunea mea aducîndu-l la același numitor cu mine ?

Iată niște întrebări la care n-am putut răspunde și care mă chinuiesc și acum.

Ce este politeța ? Dacă nu există nici o obligație morală de a te ridica și a oferi locul unei doamne în tramvai, de ce tînărul rumen la față și placid privește preocupat pe fereastră și se preface că nu vede că, alături de el, un ciorchine de patru femei stă gata să cadă în diagonală la prima zguduire mai energică a vagonului ? De ce tînărul care nu mă salută face sforțări să pară că nu m-a văzut ? De ce cîinele meu îmi iese totdeauna înainte și se gudură *gratuit* pe lîngă mine ? Cîinele meu mi-a definit mai bine decît oricare altul ce este politeța. Fă plăcere altuia în orice împrejurare în așa fel încît să nu se nască ideea unei obligații tiranice și să-ți gă-

seşti răsplată numai în actul de a fi politicos. Dacă te oferi să plăteşti tramvaiul unei doamne, comiţi o indelicateţă cu mult mai mare decît aceea de a nu-i oferi la timp oportun locul. Fiindcă o urmăreşti cu ideea unei obligaţii supărătoare.

Noi sîntem mai dispuşi să facem acele servicii mari care te indispun, decît acele mici atenţii care fac viaţa plăcută în societate.

Cunosc un intelectual matur care pe vremuri făcuse versuri de un romantism superlativ. El visa iubiri suave şi femei liliale şi dedicaţiile sale respirau cele mai subtile adoraţii faţă de femei. Şi acum el întîmpină prietenele sau necunoscutele cu tirade sentimentale şi cu elogii convenţionale, care turbură pe fiinţele mai slabe. Toate acestea pînă la tramvai. Dacă cumva poetul sentimental şi femeia din basme au acelaşi drum, urcîndu-se în tramvai, se întîmplă acest lucru nemaiînchipuit. Poetul citeşte cu un ochi sigur unicul loc gol şi apoi, ajutîndu-se de nişte coate viguroase, îşi face pîrtie pînă acolo pentru a se aşeza jos. Tot timpul călătoriei, el stă pironit cu ochii într-un jurnal, prefăcîndu-se că a pierdut din vedere tovarăşa de drum. La capătul călătoriei, o regăseşte ca din întîmplare, spre a-i debita din nou aceleaşi romantisme de acum patruzeci de ani.

Căci încă o dată : ce e politeţa ? Puterea de a face mici sacrificii care încîntă, dar nu obligă pe nimeni. X e un om foarte de ispravă. E bun, ajută pe toată lumea, se lipseşte de ultimul ban spre a ţi-l împrumuta cînd i-l ceri. El îşi iubeşte nevasta şi o încarcă de toate darurile. Dar femeia simte, şi nu ştie de ce, o nemulţumire. Am să i-o spun eu ! Este o nostalgie de ordin romantic. X este un altruist în lucrurile mari, dar un egoist în lucrurile mărunte. În tramvai, în eternul tramvai, X stă totdeauna jos şi zîmbeşte cu dragoste la nevastă-sa, care stă în picioare.

În timp ce mergeam la redacţie, cu gîndul de a scrie acest articol, mi s-a întîmplat următorul lucru : o doamnă, aflîndu-se în picioare lîngă mine, m-am ridicat numaidecît să-i ofer locul. Deodată un bărbat înalt şi voinic începu să-şi facă drum cu coatele printre pasageri. Înainte ca doamna să se folosească de invitaţia mea, uriaşul

se şi aşezase, lărgindu-şi în acelaşi timp spaţiul cu presiuni în direcţia vecinului. Pasă-mi-te, era şi acesta unul dintre numeroşii oameni slabi în egoismele mărunte, adică dintre aceia care pot fi generoşi, niciodată politicoşi.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 649, p. 8.)

ZIUA CĂRŢII

21 mai

— Ei — mi-a zis cineva întîlnindu-mă pe drum —, acum trebuie să te bucuri şi dumneata ! A început lumea să dea mult interes faptelor de cultură şi, uite, în curînd vom avea şi o zi a cărţii.

— Mă bucur — am răspuns eu spre marea uimire a prietenului, care interpretează mizantropia mea ca un spirit continuu de contradicţie —, mă bucur din toată inima !

— Să ştii c-am să viu şi eu să-mi dai un autograf ! — mai spune atunci prietenul.

Iar eu :

— Îmi pare rău ! Am zis că mă bucur, şi atîta tot ; dar de vîndut cărţi, eu nu vînd !

Văzînd nedumerirea amicului, m-am simţit obligat să-i dau lămuririle cuvenite :

— Nici vorbă că mă bucur cînd văd că după lapte, fructe şi alte alimente lumea începe să se gîndească şi la acel aliment al minţii, care se chiamă carte. Eu vedeam zilnic în gazete pagini întregi închinate boxerilor, citeam că oficialitatea a luat parte la fel de fel de expoziţii, dintre care cea mai puţin interesantă nu e desigur expoziţia canină, constatam cu satisfacţiune că la vernisajul saloanelor de artă obişnuieşte a veni cîte o persoană de marcă, dar nu puteam să nu mă mir că apariţia unei cărţi nu este în stare să trezească interesul nici unei autorităţi. Şi iată acum, deodată, această zi a cărţii ! E oare potrivit să-mi arăt eu toate rezervele în faţa unui

lucru bine intenționat ? Nu ! Să nu împingem spiritul critic pînă acolo unde el poate fi dăunător progresului. Ce se va petrece în așa-zisa zi a cărții ! Se vor vinde cîteva volume, se vor scrie cîteva articole, oameni care n-au citit niciodată o operă românească se vor preface, de ochii lumii, foarte interesați, iar cîțiva autori obscuri vor găsi prilejul să iasă la iveală, să strîngă mîna autorităților și poate să se fotografieze în grup. Căci nu mai este nici o îndoială : manifestațiunile publice sînt totdeauna acaparate de mediocrități. Orice există bunăoară la Societatea Scriitorilor Români, numai scriitori nu. Și aici, prin urmare, ca și în orice alte manifestațiuni oficiale, se vor îndesa autorii volumelor necitite sau „persecutate de critică", membrii cu nume obscure ai Soc. Scriitorilor ca să se bucure și ei, o zi, de lumina soarelui. Dar toate acestea nu schimbă esența lucrurilor : ziua cărții este un lucru bun ! Căci ce se va întîmpla ? Lumea tot auzind de cărți are să înceapă a se pune pe gînduri, lumea politică își va însuși numaidecît această preocupare din simplă concurență de program cultural, la anul vom avea o altă zi a cărții și așa mai departe și din toate astea se va naște o mentalitate folositoare nu în sine, ci în rezultatele sale. Desigur că ziua cărții nu va aduce pe dată nici un folos mare, dar mai tîrziu, cu o prejudecată a cărții, bine întreținută de propagandă, se va putea cere crearea singurei instituțiuni care propagă cu adevărat cartea. Dacă în București, nu mai departe, am avea o mare bibliotecă conținînd toate cărțile românești la zi și în mai multe exemplare și în care să poată intra oricine și mai ales lucrătorii și școlarii cărora biblioteca le-ar putea oferi un loc de odihnă diurnă în sensul cel mai fizic al cuvîntului, atunci te asigur că problema cărții ar lua altă înfățișare. Și dacă Ministerul de Instrucție ar obliga toate comitetele școlare să-și compună biblioteci „active" cumpărînd cu relativ atît de puțină cheltuială toate cărțile românești mai răsărite cîte apar, și dacă, pe de alta, același On. Minister ar supune anual, prin organele sale de control, pe toți profesorii la o anchetă sumară a lecturilor ce trebuiesc să devină obligatorii după anumite liste, atunci s-ar schimba iarăși multe și

n-am mai vedea ca acum profesori secundari, oameni ai cărții, care n-au citit nici o carte. Tot acest bine poate deriva din acea simplă întreprindere a zilei cărții.

— Bine — îmi zice prietenul —, ceea ce îmi spui e foarte judicios și-mi pare bine că aud din gura unui mizantrop vorbe atît de încurajatoare. Nu înțeleg însă de ce nu mergi să vinzi cărți acolo, cu toată lumea !

Eu stau puțin să mă gîndesc, pentru că într-adevăr nu găsesc nici un argument plauzibil, și răspund în toată sinceritatea :

— N-aș putea să-ți spun limpede pentru ce, dar simt *că mi-ar fi ruşine* !

(Adev. lit. și art., XII, seria a II-a, 650, p. 10.)

UN PRIMAR CU MULȚI DUȘMANI

28 mai

— Ascultă, îmi zice un prieten totdeauna indignat sau înflăcărat, e un adevărat scandal ! De cînd sînt n-am văzut atîta înverșunare !

— Față de cine ? întreb eu.

— Față de primarul Capitalei.

Cunoscînd temperamentul aprins al prietenului, caut să-l ațîț :

— Mi se pare mie că ți-a făcut primarul vreun serviciu și acum te simți obligat să-l aperi.

Prietenul se face roșu de indignare și strigă :

— Nu vorbi prostii ! Nu mi-e rudă, nu mi-e frate, nu mi-a făcut nici bine, nici rău. Rațiunea din mine se revoltă.

E adevărat ! Prietenul meu nu e capabil nu numai de adulație, dar de acea prudență de a ascunde o opinie defavorabilă cînd e vorba de un cunoscut. Îl ascult dar cu toată atențiunea.

— Domnule, zice el ; de curînd, primarul Capitalei s-a prezentat în fața unei maghernițe din calea Victo-

riei, escortat de o echipă de lucrători, şi a încercat să smulgă coperişul speluncii spre a curăţa, conform deci ziunii de expropriere pentru folos public, cea mai de seamă porţiune a străzii de un gunoi. Ruina se chiamă casa Frascatti. Ştii dumneata ce înseamnă asta ? Cea mai grea misiune edilitară nu este construcţia, ci dărîmarea. Dacă un primar ar putea vreodată să culce la pămînt jumătate din oraş, atunci Bucureştii ar rămînea prin cealaltă jumătate şi prin spaţiile goale un adevărat oraş occidental. Dar cine poate face aceasta ? Te împiedică îndărătnicia oamenilor, lipsa de bani, lipsa de spirit constructiv a cetăţenilor. Dar cînd, în sfîrşit, un primar izbuteşte să spargă gunoiul care astupă imensul palat newyorkez al telefoanelor şi să scoată Calea Victoriei în plin secolul al douăzecelea, în loc ca lumea să aştepte nerăbdătoare prăbuşirea moloazelor şi să salute evenimentul cu chiote, se întîmplă ceva cu totul neaşteptat...

— Ştiu ce vrei să spui ! Autorităţile judiciare împiedică dărîmarea, sub cuvînt că s-au nesocotit unele paragrafe ale legii.

— Nu asta. Proprietarul era în dreptul lui să ceară protecţia legilor, justiţia era în dreptul ei să intervină şi primarul era în dreptul lui să facă apel. Dacă cumva edilul s-a pripit în fervoarea lui edilitară şi a scăpat cu vederea unele formalităţi, este supărător pînă la un punct, dar nu chiar aşa de tare, căci în ţara asta sînt şi legi şi, iată, conflictul s-a aplanat şi casa se dărîmă. Ceea ce mă miră este înverşunarea cu care o gazetă de informaţii atacă pe primar. Ea nu vede esenţa faptului, ci numai accidentul, şi-l socoteşte pe primar scelerat şi inapt, pentru că a trebuit să aibă oarecari piedici în executarea unei aşa de măreţe dărîmări. Ridică cetăţi, trage drumuri noi, îndreaptă cursul apelor şi fă oricîte isprăvi ! Se va găsi totdeauna un veninos care să zică : toate acestea sînt nimicuri, fiindcă lucrările s-au început duminică, zi de repaos duminical ! Nu este întreprindere oricît de merituoasă a primarului care să nu fie primită cu cea mai înfocată ură. Încă o dată îţi repet : nu mi-e rudă, nu mi-e frate, dar priveşte puţin în jurul tău şi spune-mi

dacă a existat vreodată o înverşunare mai lipsită de raţiune şi de decenţă ! Calea Victoriei, Bulevardele, Dealul Mitropoliei, Şoseaua, Snagovul, Piaţa Gării şi atîtea alte colţuri ale Capitalei au fost în cîţiva ani desfundate, iluminate, aliniate, aerisite. Cîteva decenii de progres fără conflicte judiciare n-au adus oraşului mai multe prefaceri în bine ca ultimii cîţiva ani ! Oricîtă stimă am avea pentru priveliştile patriarhale şi pentru clopotele uriaşe, nu putem să nu respirăm uşuraţi pe acel Capitoliu românesc pe care îl înfăţişează acum Dealul Mitropoliei, plăcut ochiului din toate perspectivele. Ce lucrare a fost mai crunt atacată, pentru nişte neajunsuri trecătoare ? Dealul Mitropoliei ! Cum îţi explici dumneata asta ? Ce sens are asta ?

— Amice, zic eu prietenului, ca să-l potolesc. Oriunde se va face o faptă bună va fi neapărat şi ură. Dar nu ura trebuie să te indigneze, ci forma ei. În ţările cu mai multă şi mai veche civilizaţie, ura ia forma concurenţei constructive, care nu poate duce în fond decît la progres ; la noi, ţară încă înapoiată, ura este animalică, muşcătoare pe furiş şi mai ales negativă. Duşmanul nu încearcă să facă mai bine decît tine, ci caută numai să te împiedice pe tine să munceşti. Atît ! Va trebui să curgă multă apă pe Dîmboviţă, pînă ce românul să înveţe ura cea bună ! Pînă atunci, însă, cred că primarul va izbuti să dărîme încă multe cocioabe.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 651, p. 8.)

PREMIILE ACADEMIEI ROMÂNE

4 iunie

— Ura, zice prietenul meu pe care îl cunoaşteţi, s-au împărţit premiile Academiei. Acum putem să ştim cine sînt scriitorii de valoare ai anului.

— Cine sînt ? întreb eu.

— În poezie, este...

— Pillat...

— Nu ! I. Gr. Perieteanu.

— Nu cunosc, zic eu ; n-am auzit de vreun poet cu numele ăsta !

— Nici eu n-am auzit, mărturisește prietenul, dar trebuie să fie, de vreme ce-l premiază Academia.

— Ei, și Academia nu poate să greșească cumva ?

— Academia ? Tocmai Academia ? Nu se poate. Ia ascultă ce spune chiar un membru al ei : „...împărțirea premiilor acordate de această instituție are o deosebită însemnătate, pentru că ele constituie un act de recunoștință către donatorii, a căror dorință Academia o îndeplinește cu sfințenie, și apoi, prin conferirea lor în public, se dă o strălucire satisfacției celor aleși". Vezi dar : cei premiați sînt un fel de *aleși* ai Neamului, și Academia ține să le dea strălucire mare. Dacă n-ar fi ei niște bărbați excepționali, Academia nu le-ar da o mie de lei „în public", cu toată strălucirea.

— Așa o fi ! Dar ia spune, cine este cel mai de seamă critic al anului ?

— Ai să vezi numaidecît. Este... d. Const. I Emilian

— Nu mă înnebuni !

— Nici de ăsta n-ai auzit ?

— Ba de ăsta am auzit, dar ca de un scriitor puțin la minte și ignorant, ca de un individ care trezește ilaritatea cu scrierile lui.

— Vezi că academicienii sînt oameni serioși și nu rîd de toate celea ca dumneata. Lor le-a plăcut.

— Și cu cît l-au premiat ?

— Cu vreo mie de lei.

— E o nimica toată.

— Da. Dar ia gîndește-te la „strălucirea, în public".

— Dar premiul pentru proză, pentru roman, cui s-a dat ?

— Nu s-a dat nici un premiu pentru roman.

— Cum îți explici una ca asta ?

— Mi-o explic prin aceea că anul trecut n-a apărut nici o scriere de seamă, după socotelile Academiei.

— Dar au apărut o mulțime !

— Ce, știi dumneata mai bine decît Academia ?! Și apoi, romanul este un gen coborît, neserios și imoral, și Academia nu distinge decît acel soi de scrieri care se remarcă printr-o preocupare gravă și o moralitate desăvîrșită.

— Bunăoară ?

— Bunăoară ea premiază pe d-nul Zburlan pentru o lucrare tratînd despre comerțul de lemne, vrînd să arate că viitorul nostru aici stă, în valorificarea produselor țării. Nu ți se pare iarăși caracteristic că poeziile premiate sînt intitulate *Glasul apelor ?* adică apele și pădurile sînt cele două mari izvoare de bogăție ale țării noastre.

— Așa da, înțeleg. Dar de ce totuși s-au premiat atît de puține scrieri ? Oricum, am impresia că Academia trăiește pe altă lume decît cea a noastră.

— Așa și este. Academicienii sînt nemuritori și sînt scutiți de gîndirea noastră empirică și greșelnică. Și apoi, trebuie să știi că nu se premiază decît operele prezentate, și scriitorii nu prea au obicei să concureze.

— De ce ?

— Pentru că sînt materialiști și nu se mulțumesc cu una mie lei. Atunci, firește, premiul se acordă cui se-ntîmplă să fie pe acolo, domnului Emilian sau domnului Zburlan.

— Și cum, care va să zică, ăștia capătă strălucire numai prin lipsa concurenței ?

— Da, și această strălucire este eternă, fiindcă și Academia este eternă. Cel mai bun catalog al gloriilor neamului este lista premiilor academice. Atunci se vede că nici Eminescu, nici Caragiale, nici Arghezi sînt nimica toată, fiindcă lor Academia nu le-a dat premiu cu „strălucire". Dar ce stau eu și-mi pierd vremea ? Mă duc repede să-mi cumpăr cărțile lui Emilian și lui Zburlan, fiindcă ăștia sînt, ascultă-mă pe mine, cei mai mari bărbați ai neamului.

În vreme ce prietenul fuge entuziasmat, eu, mai greu inflamabil, socotesc că primarul capitalei n-ar face rău să dărîme și Academia pentru insalubritate.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 652, p. 8.)

ANOTIMP INGRAT

11 iunie

Toto și Lolo au făcut cele mai vaste pregătiri în vederea sezonului balnear. După îndelungi consultări de jurnale și expoziții, după o lună de vizite zilnice la „Galeries Lafayette", și-au cumpărat amîndouă următoarele :

Toto și-a luat un costum de baie de culoarea racului crud (Iantzen, bineînțeles), compus din două părți, una superioară și alta inferioară, cea din urmă semănînd cu pantalonii scurți ai unui jucător de fotbal. Pantalonii aceștia dau o nouă grație pulpelor ei zvelte, făcîndu-le să iasă din acoperămînt numai de acolo de unde mușchii netezi și goi alunecă repezi spre genunchi. Peste costumul de baie, ea are de gînd să pună o pijama consistînd într-o pereche de pantaloni de tricou alb, asemănători cu aceia ai cow-boilor, și care împreună cu o pălărie enorm de largă îi dă un aer foarte băiețesc și mai ales foarte californian.

Lolo, dimpotrivă, și-a cumpărat un costum care, pe de o parte, dezvăluie toată lungimea piciorului, de acolo de unde se desface din șold, semănînd într-asta mult cu micul șorț pe care oamenii de culoare și-l pun spre acoperirea organelor ce nu pot suporta arșița soarelui, iar pe de alta, în partea superioară, lasă descoperit tot spatele și o parte din piept. În acest costum sumar și cu capul ei mic și prelung coafat *baby*, Lolo speră, atunci cînd soarele îi va turna pe piele uleiurile sale arămii, să obțină mari succese de plaje. Ea nici nu-și va pune o pijama feminină, ci, întocmai ca băieții, își va

acoperi bustul cu un mic surtuc de pijama, spre a se bucura mereu de soare, de vînt, de asprimea nisipului, de acea senzație delicioasă de sălbăticie și eden pe care o dă goliciunea în fața astrelor și a mărilor.

E de prisos să mai spunem că ele sînt înotătoare consumate, care nu țipă în fața valurilor, care intră în apă atunci cînd toată lumea iese, care înoată ca ne-fetele, adică voinicește, cu capul alternat pe o parte și pe alta, cu multă spumă și cu iuțeala torpilelor. În acest scop, ele s-au prevăzut cu căști de gutapercă și cu ochelari, cu cordoane speciale și casete impermeabile pentru batistă, cu uleiuri parfumate ca ale gladiatorilor și cu o mulțime de alte ustensile, unele într-adevăr folositoare, altele numai pentru a speria lumea.

La ce folos însă atîtea pregătiri dacă Zeii sînt vrăjmași ? În ziua chiar în care Toto și cu Lolo voiau să repete la Lido vilegiatura marină de peste vară, cerul s-a acoperit vertiginos cu nori mari ca valurile oceanice și negri ca smoala. O ploaie subțire și pătrunzătoare începu să se cearnă din cerul rece ca frigoriferul, transformînd orașul București în Londră autumnală. De atunci ploaia n-a mai contenit și cerul a rămas mereu infernal. Jurnalele anunță nu numai inundații, dar zăpezi în localitățile învecinate, și este așa de frig **încît** Lolo și Toto și-au scos mantourile din șifonieră. Răceala din aer s-a coborît și în sufletele lor și ele visează acum numai americani care să le ducă în golful Mexicului, unde poți sta gol, în soare. Firește că această nouă orientare a spiritului lor se răsfrînge și în relațiile cu prietenii, care le găsesc din ce în ce mai protocolare și mai inaccesibile.

Cine ar bănui că sufletul unei fete se poate strecura așa de repede printre degete din cauza soarelui, temporar stins ? Tinerii caută pe departe cauzele răcelii și nu-și dau seama că ea provine din scăderea temperaturii generale, din a unui costum de baie neutilizat. O rază de soare va fi de ajuns ca Toto și cu Lolo să se împace din nou cu patria lor română și cu prietenii lor, slabi în psihologie.

(Adev. lit. și art., XII, seria a II-a, 653, p. 8.)

FINE DE AN ŞCOLAR

18 iunie

Am un prieten profesor secundar care în mijlocul anului este un om foarte liniştit şi dă semnele celei mai desăvîrşite sănătăţi fizice şi morale. Pe dată ce intrăm în luna iunie, amicul se sălbăticeşte brusc. Îi creşte barba, ochii i se injectează, vorba i se face aspră şi agresivă şi toată fiinţa lui respiră bănuiala şi ostilitatea. Dar din ce cauză ? — se va întreba cititorul. Din cauză că în fiece individ el prevede o posibilă „proptea" a vreunui „ticălos" sau „elefant". Asta îi zdruncină socotelile sale pedagogice şi-l face nefericit. Amicul meu nu este pedant, nu are voluptatea răului, iubeşte copiii şi le înţelege sufletul şi dă cel mai mare procent posibil de promovaţi. De unde atunci această groază de coruptibilitate la el, care nu mai are de ce să fie corupt ?

— Să vezi de ce — mi-a explicat chiar el într-o zi. Răul meu este de natură logică şi derivă din neputinţa de a mă menţine într-o poziţiune strict juridică. După îndelungi meditaţiuni şi triaje, hotărăsc să las corigenţi pe cîţiva inşi, a căror desăvîrşită ignoranţă e sinonimă cu comicul pur. Printre aceştia, unii sînt personificarea prostiei binevoitoare, alţii a escrocheriei impertinente şi nepăsătoare. Uneori îmi zic amuzat şi chiar înduioşat de perfecţiunea în rău a speţei lor : hai să-i trec şi pe ăştia ! Dar atunci justiţia din mine strigă : dacă îi treci şi pe ei înseamnă că desconsideri pe ceilalţi. Ce-ai zice tu oare să primeşti o decoraţiune înaltă cu insinuaţia că ţi s-a făcut o mare distincţiune şi apoi să afli că şi portarului casei i-a fost dată şi că mai la urmă toată lumea o are ? Ce-ai zice de elogiile unui critic care face din Eminescu cel mai mare poet român, dar totdeodată scrie despre toţi că sînt cei mai mari poeţi români ? O monedă care circulă prea mult nu mai are valoare, şi prea multă indulgenţă şcolară e un fel de inflaţie de valori. Mai este apoi un neajuns psihologic şi pedagogic serios. Copilul e absolut. Pentru el nota reprezintă ştiinţa însăşi. Absolutul este caracterul civilizaţiilor pri-

mitive, și Platon nu e fără îndoială un cugetător de epocă critică.

Care va să zică, copilul *știe* de trei, de cinci, de șapte, și cum el nu-și dă seama de valoarea cu totul convențională a notei, e pornit să creadă ca și Pitagora că numărul este însăși esența lucrurilor. Dacă dai unui școlar la limba franceză nota zece, în relație cu știința celorlalți, el scoate din ea o valoare absolută. El crede că știe franțuzește și toată viața se va lăuda că a fost „întîiul la franceză".

Tot așa debutantul literar se miră de verdictul negativ al criticului, aducîndu-și aminte că în școală „era cel mai bun la română".

Dacă îi trec și pe cei mai ticăloși dintre ticăloși, ei n-au să creadă că le-am făcut o favoare și, culme a ironiei, chiar părinții vor veni în alți ani, cînd voi voi din nou să-i las, că în toți anii băieții „au avut notă bună" la mine. Pot eu să le explic că „nota e ceva relativ"? Nu, fiindcă părinții celor cu nota zece, care sînt absolutiști, se vor simți jigniți.

Deci, mă hotărăsc să-i las. Atunci se întîmplă acest lucru grozav. Unul dintre ei, cel mai ticălos, are proptele.

Zile întregi pînea mea e amară și ieșirile casei mele pîndite. Milă, obsesie? Îl trec. De-abia acum începe calvarul logic. Să nu crezi că-mi pare rău sufletește că l-am trecut. În mine suferă principiul. Dacă și ceilalți ar fi avut pe cineva, ar fi trecut și ei. Pentru ce oare această nedreptate în univers ca un prost să iasă la lumină și altul nu? Atunci mă gîndesc să-i trec pe toți. Dar dacă îi trec pe toți, ce rost mai are nota, și școala, și examenul, și clasificația? Unde mai pui că școlarii aceștia de care te înduioșezi te vor persecuta mereu cu convingerea că „nu poți să-i lași". În anul următor, spaima de repetență scade în chip simțitor și după cîțiva ani se preface în indiferență și sfidare.

— Uite ce — zic eu —, cam ai dreptate, dar să lăsăm asta! Am și eu o rudă îndepărtată la școală la tine (minciună sfruntată) și mi se pare că te-a cam [ne]-mulțumit. Vezi de-l examinează, că a fost cam bolnav și...

— Ce ! răcnește amicul la mine —, și tu vii să-mi bați capul cu „ticăloșii“ și „elefanții“ ? Dar apoi, dîndu-și seama de inutilitatea efortului, zice, umilit și scîrbit de sine : s-a făcut !

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 654, p. 8.)

NOTE SAU CALIFICATIVE ?

25 iunie

Prietenul meu profesorul, care era așa de amărît data trecută de presiunile făcute asupra lui să treacă pe „ticăloși“, este indignat acum de o altă latură a problemei școlare.

— Cum să notez eu cu calificative ? — zice el.

— Foarte bine — zic eu. Dacă individul nu știe îndeajuns ca să treacă clasa, puțin îți pasă *de cît* știe. Un om mort e un om mort, și explicația postumă nu folosește la nimic.

— Se vede bine că nu te pricepi — răspunde amicul.

— Lasă că așa sînteți voi, pedanți ! D-aia se surmenează copiii și se îmbolnăvesc !

Domnul profesor are unul din acele zîmbete ironice caracteristice lui Mesia, cu care vrea să măsoare toată întinderea ignoranței mele.

— Mă rog — zice el —, tu îngropi pe toți cei căzuți pe cîmpul de luptă ?

— Numai pe cei morți. Pe cei răniți îi trimit la spital.

— Va să zică te interesează nu numai faptul scoaterii din uz a combatanților, dar și modul cum au fost scoși ! Între un mort și un rănit, e o deosebire capitală, deși pentru moment ei înseamnă o pierdere egală pentru unitate. Rănitul se mai poate scula, mortul, nu.

— Unde vrei să ajungi cu asemenea pilde ?

— Vreau să-ţi arăt că între cei ce nu pot să lupte în clasa următoare nu poate fi egalitate. Unii sînt morţi şi alţii numai răniţi. Pot eu să le spun la toţi *morţi*, adică să le dau *insuficient*? Îţi dai tu seama ce distanţă enormă poate fi între *suficient şi insuficient*?

— Anume!

— Popescu şi Ionescu vin la lecţie. Îi întreb cele patru operaţii aritmetice. Popescu nu ştie nici una. Ionescu ştie numai două, dar asta n-ajunge ca să treacă clasa. Eu sînt silit să le dau *insuficient* la amîndoi, ceea ce poate să trezească oarecare orgoliu în cel dintîi. Cu toate acestea, Popescu e imbecilitatea pură, în vreme ce Ionescu reprezintă debilitatea. Dacă aş fi pus note, unuia i-aş fi dat *unu*, iar celuilalt *patru*. Căci nota e relativă şi cu cît relaţia e mai bine redată, cu atît nota e mai bună. Calificativul se apropie de absolut.

— Bine, dar tu ai mijloace să faci în trei trimestre distincţie între gradele de insuficienţi.

— N-am. Popescu nu ştie în trimestrul întîi nimic. În al treilea, cînd ceilalţi sînt departe, el abia a început să înveţe elementele. Evident că în faţa acestui neaşteptat progres şi silit de atmosfera clasei, îi dau *suficient*, un unic *suficient*, care pentru mine înseamnă o relaţie, dar pentru el vrea să zică: *ştiu, domnule*. Atunci încep intervenţiile: „E adevărat că băiatul meu a avut insuficient pînă acum, dar acum chiar dumneavoastră aţi recunoscut că *ştie*. Şi cum rezultatul final e totul, vă rog, domnule profesor, să aveţi bunăvoinţa etc." Zadarnic încerc eu să dovedesc că *insuficientele* lui Popescu sînt mai sărace decît ale celorlalţi şi că *suficientul* lui e mai relativ, că el ştie numai 20% din toată materia, în vreme ce procentul celorlalţi notaţi la fel e mai mare, părintele o ţine într-una că băiatul lui e *satisfăcător*, fiindcă el traduce notele, numeric, 4+4=8, în vreme ce eu le traduc 1+1=5. Dar nicăiri ca la teză absurditatea calificativului nu e mai absurdă. Popescu îmi dă foaia albă pe care a scris numai *nu ştiu ce să scriu*. Şi ignoranţă completă, care va să zică, şi obrăznicie. Io-

nescu scrie prostii, dar scrie totuşi ceva. Eu le dau la amîndoi *insuficient*, ceea ce e o enormă nedreptate în favoarea lui Popescu. Dacă acum se întîmplă ca Popescu să copieze şi eu să nu pot să-l prind, atunci *suficientul* pe care i-l dau mă va persecuta tot anul. („Nu e chiar aşa de prost, domnule profesor, băiatul învaţă, chiar d-voastră i-aţi dat suficient la teză.") Dar ceva şi mai grav. Popescu lipseşte de la şcoală, nu vine cînd trebuie să fie examinat sau declară din bancă *„nu ştiu*, domnule profesor", în vreme ce Ionescu, puţin la minte, se zbate, face sforţări enorme cu folos puţin, dar care sînt totuşi apreciabile prin latura lor educativă. Cum pot eu — zbiară amicul la mine —, cum pot eu să le dau la amîndoi *insuficient* ?

— Atunci pune insuficient cu plus, cu minus...

— Aşa şi fac. Pun insuficient cu un minus, cu doi, cu trei etc., dar asta înseamnă că am transformat calificativul în notă, dîndu-i cinci nuanţe.

— Uite ce e, îl rog eu, dacă este aşa, trece-l pe amicul de care ţi-am vorbit. Pune-i plusuri pe lîngă note, şi totul trece neobservat.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 655, p. 8.)

POEZIA ÎN UNIVERSITATE

2 iulie

Un profesor de limba şi literatura germană de la o facultate oarecare din România, profesor care toată viaţa n-a lucrat nimic, n-a făcut nici un curs original şi n-a tipărit nici o carte de studii asupra literaturii germane, profesor despre care, la ce să ne ascundem, lumea rea spune, cu multă aparenţă de adevăr, că nici nu ştie limba nemţească, a ţinut în primăvara aceasta o lecţiune inaugurală despre „modernismul decadent", în care, în loc să informeze pe *iubitul tineret* despre mersul

literilor teutone, binevoieşte a face aprecieri asupra literaturii române contemporane.

Cît de pricepuţi sînt universitarii în materie de literatură şi arte se poate vedea din activitatea d-lui Mihail Dragomirescu, care totuşi este profesor chiar de literatură română. Cît de priceput poate fi profesorul de limbă şi literatură germană, aceasta se poate deduce din absenţa sa de decenii din mijlocul culturii române, pe care în virtutea titlului şi salariului trebuia s-o reprezinte. Ceea ce te miră în primul rînd nu este incapacitatea de a asimila forme înalte de cultură, ci aerul doctoral cu care un om, care toată viaţa n-a făcut nimic, doctoriceşte poezia română şi moralizează pe cel mai de seamă reprezentant al ei, pe d. Tudor Arghezi. Omul căruia i se refuză premiile, distincţiile şi recunoaşterea oficială poate suporta orice copită. Dar una venită dintr-un grajd pînă acum liniştit e de natură să-l surprindă.

Iată ce spune profesorul universitar *iubitului tineret*: „Un rătăcit de la noi, d. Tudor Arghezi..., îşi culege subiectele cele mai potrivite pentru a-şi plasa gîndiri şi expresii, care ar fi fost de dorit să se fi oprit la graniţa ţării noastre.

...d-sa... întrebuinţează cu predilecţie în poezii expresii care ar putea fi pronunţate cel mult înaintea unui auditor dintr-o clinică universitară, ca în *Sici, Bei...*

Şi-apoi, în poeziile d-lui Arghezi insectele parazite ocupă un loc important, ca în *Ion Ion.*"

Mai apoi, profesorul declară că nu înţelege să citească pasajele „prea-prea" şi ajunge la încheierea că versurile d-lui Arghezi sînt periculoase pentru România.

Iată, prin urmare, cum priveşte literatura un profesor universitar român (dintre aceia, bineînţeles, care toată viaţa n-au făcut nimic). Oricine va observa că punctul de vedere al acestor fiinţe preţioase este eminamente igienic: oroare de paraziţi, de vorbe brutale, de orice imagină urîtă a vieţii, frumosul estetic fiind pentru ei echivalent cu bună starea fizică şi socială. Firesţe, în

vreme ce ilustrul profesor stă ferit de paraziți în frumoasa sa casă dintr-un parc luxos al Capitalei și se păzește ca nu cumva prin studii serioase și cursuri îndelung pregătite să-și atingă sănătatea, d. Tudor Arghezi se coboară în mizeria cu ploșnițe a folclorului român și scoate din ea ceea ce va constitui gloria multor vremi. Iar memoria ilustrului profesor, acoperită cu naftalină, va rămîne pură de orice contact neigienic și de orice molie, pentru că *nimicul* nu se poate mînca.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 656, p. 8.)

EXAMENELE DE BACALAUREAT

9 iulie

Amicul meu profesorul a sosit ieri galben, neras, rătăcit dintr-un oraș de provincie. A fost membru al unei comisii de bacalaureat. După ce s-a întremat puțin cu o băutură relativ alcoolică, mi-a jucat cu mult adevăr cîteva scene de examen :

— Ai auzit de *Viața românească* ?

— Da.

— Ce-ai auzit ?

— Viața românească este viața noastră a românilor.

— Nu asta. E vorba de o revistă. N-ai auzit de nici o revistă cu acest nume ? Nu cunoști nici o revistă românească ?

— Ba da. *Crisantema, Ilustrațiunea română*...

— De Macedonski ai auzit ?

— Da.

— Ce-a scris Macedonski ?

— El a scris diferite scrieri.

— Dar ce anume ?

— Critici.

— Macedonski nu e critic. Spune-mi numele cîtorva critici de seamă români.

— Vlahuță.

— Dar dv. sînteți fenomenali. Nu știți nimic. Ați citit pe Goga ?

— Nu.

— Cum se poate asta ? Ce este Goga ?

— Goga este un ministru.

— De G. Ibrăileanu ați auzit ?

— Brăileanu a scris poezii.

— Ce autori moderni ați citit ?

— *La Medeleni.*

— De cine e *La Medeleni ?*

— De... Minulescu.

— Dar Minulescu ce e ?

— Minulescu e critic.

— Mai trăiește Minulescu ?

— Nu. A murit.

— Ce simbolizează *Luceafărul ?*

— *Luceafărul* simbolizează diferite simboluri.

— Anume.

— În această poezie Eminescu iubește o fată.

— Eu te întreb ce simbolizează, ce închipuiește *Luceafărul ?*

— *Luceafărul* simbolizează o stea.

— Dar ce vrea *Luceafărul ?*

— El este un om rău. Este pesimism (sic).

— Aha ! Dar Cătălin...

— Este și el tot pesimism.

— Ai auzit vreodată de Topîrceanu ?

— Da, și el e tot pesimism.

— Nu pesimism, pesimist. Știi d-ta ce înseamnă *pesimism ?*

— Pesimism este cînd îți merge rău.

— Dar d-ta știi ce ești ?

— ...

— Ești tot pesimism.

— ...

— Pentru că îți merge rău la examen, nu se poate mai rău.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 657, p. 8.)

LA BĂI

16 iulie

Abia sosiți în localitatea în care vor petrece o lună de vară, nu atît pentru ca să facă băi de mare, cît ca să poată trimite cunoscuților „salutări", Titi și Toto încep să colinde în vederea găsirii unei locuințe. La prima „vilă" ce le iese în cale, un bilet la fereastră arată că sînt camere de închiriat.

— Ce este de închiriat aici ? — întreabă Titi pe o doamnă corpolentă strînsă într-o pijama multicoloră.

— Nu e nimic de închiriat — zice doamna —, e toate ocupate !

— Ce-aveți de închiriat ? — întreabă Toto, la o altă „vilă", pe un domn în halat de baie vișiniu.

— S-a închiriat tot — zice domnul placid.

Titi și Toto au umblat astfel din vilă în vilă și pretutindeni unde era bilet de închiriat toate camerele erau ocupate.

— Bine, zice Titi, indignat, de ce puneți bilet de închiriat, dacă n-aveți nimic liber ?

— Să vedeți, le explică un proprietar amabil, am apucat de am pus cînd erau goale.

— Dar acum, că le-ați închiriat, de ce nu scoateți biletul ?

— Păi, într-o lună o să le avem iarăși goale și așa că e bine să fie biletul acolo.

Ca să poată găsi locuință, Titi și Toto s-au dus la o vilă unde nu era în geam bilet de închiriat și acolo... totul se afla liber.

*

În localitățile acestea din Sciția mică, așezate pe urmele a vechi colonii grecești, impuritatea rasei se vădește în stilul comercial. Tocmeala are aci ceva ilogic, iritant. Negustorul nu vrea să vîndă, ci să vorbească, să dezvolte dialectica tocmelii pînă în ultimele consecințe...

Iată cum au decurs tratativele pentru cumpărarea unei pălării de paie.

— Cît costă pălăria asta de paie ?

M SE-NCHIRIAZĂ CAMERELE LA TEKIRGHIOL

23 iulie

Titi şi Toto au luat cu chirie, după îndelungi căutări
ocmeli, o cameră „mobilată" în „vila" *Stella Marina.*
ila camerei se compune din două paturi foarte osci-
, dintr-o masă cu trei picioare, dintr-un lavoar fără
an şi un cuier fără braţe. Pentru amîndouă patu-
camera nu e prevăzută decît cu o singură cuver-
aceasta pentru a face, probabil, şi mai temeinică
ra între soţi. Construită din roci marine şi din
, casa e foarte asemănătoare cu un burete. Ea
e din aer umiditatea şi o preface într-un abur
irositor, care jilăveşte toate lucrurile. Aceste cali-
fac foarte căutată de broaşte, brotăcei, păianjeni
ce şi un fel de miriapozi părosi şi vibratili care
noaptea, fîşiind, pe pereţi. Pe acoperiş se strînge
iua un nor sinistru de ciori croncănitoare, ce pare
neagră a unor apropiate şi neaşteptate tragedii.
e acestea nu impresionează prea mult pe Toto şi
meni tineri, ocupaţi mai toată ziua cu bronzarea
or. Nici o supărare n-ar fi undit apa limpede a
i lor juvenil, dacă un accident neînsemnat în
, dar de natură a le zdruncina încrederea în
mană, nu i-ar fi dezgustat de la început de
e mării.

i Toto au pus stăpînire pe camera lor mobilată
de 30 iunie. A doua zi, proprietarul „vilei"
arina se înfăţişază înaintea lor cu un zîmbet
buze :

venit — zise el — să vă întreb dacă doriţi să
mera şi pentru luna asta.

Toto se uitară unul la altul nedumeriţi. În ziua
plătiseră lei 8 000, chiria anticipată pe o lună.
lună ? — întrebă într-o doară Titi.

iulie.

toată luna iulie, se-nţelege, adaugă inocenta

— Dumneata cît zici ?

— Eu nu zic nimic. Te întreb pe dumnea

— Cît îmi dai, atîta iau.

— Ce vorbă e asta ? E datoria dumit cît costă și eu să văd dacă-mi convine sau nu

— Nu. Eu vreau să te las pe dumneat subțire, să prețuiești marfa după valoarea e

— Uite ce, zic eu supărat, eu sînt o' spună prețul de către negustor, să nu articolele din prăvălie.

Văzînd că dau să plec, negustorul se re

— Stați să vedeți marfa, să discutăm.

— Ce să discutăm ? Cît costă pălă

— Dumneata vorbești de pălăria a oarecare. E tot ce avem mai fin de la Pa

— Cît ? — strig eu turbat.

— 1 000 de lei.

— Ce face ? — și vreau să ies.

— Dar dumneavoastră cît ați dat

— Dacă îmi ceri atît, nu mai d

— S-o purtați sănătos ! Poftiți s-

Negustorul îmi împachetează nedumerit spun încă o dată pre 400 de lei !

— E nouă sute de lei — rec astfel de pălărie n-o luați fără 1 20

Plec din nou, iritat, dar neg mă trage înăuntru.

— Cît ați dat dumneavoastră

— Am dat o dată și am termi

— Poftim de-o luați cu 500 c

Ca să scap odată de acest c Cînd să plătesc, negustorul

— Scuzați. E 1 200 de lei...

— Se vede că ești nebu pustesc pe ușă afară.

Dar negustorul aleargă la distanță :

— Cît ați dat dumneavo

Eu înțeleg pașii și ale

(Adev. lit. și art., XII, seria a II

Toto.

— Atunci nu vă supărați — urmă proprietarul dulceag —, așa e obiceiul, înainte, aveți să mai dați opt mii de lei.

— Dar n-am plătit ieri ? — zise uluit Titi.

— Ieri ați plătit pe luna trecută.

— Care lună trecută ?

— Iunie. Și acum plătiți pentru iulie !

— Glumești ! — mai avu putere să spună Titi.

— Nu glumesc de loc — continuă proprietarul calm —, așa e regula aici, poftiți de vedeți !

Și-i duse în fața unei hîrtii murdare lipite pe perete, pe care sta scris acest articol sibilin :

Angajarea camerelor se face pe serii de cîte 30 zile anticipat, plătindu-se costul la angajare, oricare ar fi ziua sosirii sau plecării.

— Va să zică e clar — explică suplimentar proprietarul. Noi închiriem camerele numai de la întîi ale lunii. Dumneata poți să vii oricînd, plătești pe toată luna. Ați venit ieri, ați plătit pe iunie. Ați stat azi, o zi din iulie, trebuie să plătiți pe iulie, oricît ăți vrea să stați !

Ce erau să facă ? Titi și Toto au plătit încă opt mii de lei, dar scîrbiți de Tekirghiol au plecat chiar în ziua aceea la Balcic, după ce au trimis prietenei lor Lolo, care intenționa și ea să vină la mare, următoarea telegramă :

Fii ochii patru închiriere cameră. Aci luna numai de-o zi.

(Adev. lit. și art., XII, seria a II-a, 659, p. 8.)

LA PLAJE

30 iulie

Este o săptămînă de cînd Titi și Toto stau ascunși în odaia lor, ca într-o peșteră. Afară plouă cu manifestațiuni extrem de zgomotoase și toată localitatea este închisă hermetic într-o ceață deasă. Un muget ca de

vacă răzleţită umple aerul de note sinistre. Vreo giamandură se clatină poate pe undeva, zgîlţîită de valuri.

De-abia în a opta zi norul de catran se sparse într-un colţ şi o şuviţă de soare lumină luciul mării şi sufletele vilegiaturiştilor. Toată lumea năvăli cu corturi, cu umbrele de soare, cu cearceafuri, cu bidoane de apă şi alte unelte de confort şi fiecare familie ocupă un spaţiu pe nisipul mocirlos în vederea contactului cu razele ultra-violete.

Se ştie că razele ultra-violete sînt cele mai folositoare şi că ele apar în zorii zilei şi acţionează chiar pe timp noros, prin refracţie. Mai tîrziu, cînd soarele se ridică sus pe cer, ele devin infra-roşii. Dar — veţi zice —, ce deosebire este între unele şi altele? După oarecare observaţie, Titi şi Toto au ajuns la concluziunea că indivizii care se expun dimineaţa la razele ultra-violete devin ultravineţi, foarte asemănători cu racii cruzi, în vreme ce ceilalţi devin stacojii, ca o scarlatină acută şi generalizată pe toată pielea, care apoi se desface în scame albe, dureroase, vindecabile cu iaurt. Ultravineţii au, din cauza joasei temperaturi matinale, turburări gastrice. Aşa încît se întîmplă acest proces comercial curios. Ultra-vineţii sînt clienţi asidui ai farmaciei, extra-roşii ai lăptăriei.

Cu toate aceste neajunsuri de ordin sanitar, se remarcă la toată lumea o mare emulaţiune la rumenitul epidermei. Cine nu poate atinge tonurile cafelei arse se socoteşte descalificat. Pentru ca să se poată măsura zilnic gradul de înnegrire a pielei, fiecare păstrează inelul pe deget, fiindcă în felul acesta o mică şuviţă de epidermă rămîne pînă la urmă în tonul original. Restul — şi îndeobşte părţile care în tot timpul anului suferă o aspră captivitate — este prăjit cu răbdare.

O frenezie ciudată îndeamnă pe fiecare să descopere părţile ascunse de sculptorii antici cu foi de viţă. Lucrul e cu atît mai ciudat, cu cît lumea nu atinge de loc canonul frumuseţii clasice şi fragmentele descoperite sînt din cele mai reprobabile. Ba mai mult! Cu cît o persoană ar avea mai mult interes estetic să stea acoperită, cu atît e înclinată să-şi tragă mai în jos scurta apărătoare a organelor secrete. Pudoarea este un sentiment

artificial, o pervertire a naturii, de bună seamă, căci familia, odată sosită pe plajă, simte nevoia să restabilească străvechile intimități corporale. Iată una din numeroasele scene de nudism la care Toto și Titi au avut prilejul să asiste. Tatăl, Mama, Băiatul și Fata sosesc pe plajă. Tatăl e înalt și păros. Mama obeză și cu foarte multe depresiuni. Băiatul și Fata sînt la o vîrstă cînd părțile oprimate trebuiesc imperios ascunse. Tatăl și Mama rămîn în costume foarte sumare ; Băiatul, fiind declarat „copil", se dezbracă de-a binelea. Fata, fără îndoială nubilă, are cîteva ezitări. Atunci Tatăl se apropie de Fată și cu o mînă trage jos costumul.

— Să te arzi și pe pieptișor ! (îi pune mîinile pe piept).

— Să te arzi și pe burticică ! (îi pune mîna pe abdomen).

— Să te arzi și pe picioruțe ! (îi pune mîna unde zice și-i scoate de tot costumul.)

— Tăticule — zice cu glas prefăcut de fetiță Fata !

— Ce-i, micule ?

— Lasă-ți costumul să te arză ultravioletele !

Și cu o mînă face operația știută.

— Să te arză și pe... picioruțe !

(Adev. lit. și art., XII, seria a II-a, 660, p. 8.)

BĂI DE NĂMOL LA TEKIRGHIOL

6 august

Pe marginea întinsului lac de saramură, în apa căruia nu pot trăi decît niște mormoloci roșii într-aripați ca balaurii și burghezii din diferite colțuri ale țării, veniți să-și săreze organismul, se pot vedea din loc în loc niște șandramale de scînduri putrede, văruite în alb, care, printr-un gard cu multe interstiții, taie țărmul în două părți egale, corespunzătoare celor două sexe. Sînt „Băile reci de nămol", pentru folosirea cărora se percep

de persoană lei 20. Pentru cititorii care n-au avut pînă acum prilejul să se ungă cu nămol și să se săreze în apele vindecătoare ale ghiolului, ne îngăduim să expunem în cîteva cuvinte tehnica, binefacerile și deliciile curei de noroi.

Pacienții își petrec de obicei dimineața la mare, unde „fac plaje". Aceasta constă, după cum am văzut, în prăjirea pielei pînă ce, devenită de culoarea tutunului uscat, se desface în scame subțiri și transparente. În grija de sănătatea viitoare, unii merg cu răbdarea pînă la a-și provoca pe trup niște răni întinse și vinete, asemeni unor grave arsuri cu păcură fierbinte. Psihologia individului pe plajă e foarte înrudită cu aceea a bolnavilor care își închipuiesc că bînd toată sticla cu doctorie se vor face bine subit. Se întîmplă, nu rareori, ca vreun mistic al curei de soare să cadă trăznit de insolație sau să zacă luni întregi în grele arsuri, la spital, în tratament cu iaurt, dar asta nu descurajează pe nimeni, tot așa după cum înecurile destul de frecvente nu scot din capul amatorilor de înot principiul că „imposibil, te ține apa !"

Cîți scapă vii de la plajă se îndreaptă in corpore spre lac, la orele 12 meridiane, cînd sulițele lui Helios sînt mai fierbinți. Aci toată lumea se dezbracă integral și așteaptă pe omul cu găleata miraculoasă, în mîlul căreia vede țîșniri de raze radio-active și efluvii medicamentoase. În realitate, „nomolul" e o murdărie neagră, rău mirositoare, băhnită într-o ladă mare de scînduri, în duhoarea căreia un nas exercitat poate distinge emanația fetidă a excrementelor, putrefacția a mii de broaște și gîngănii și o nuanță de amoniac, explicabilă prin activitatea urică a atîtor generații de vizitatori. Împărțitorul de nomol ia cu mîinile din găleată acea cremă neagră și o întinde pe trupul pacienților, transformîndu-i în numizi unși cu ulei sau bivoli împotmoliți, după dimensiuni. Cîte unul mai grijuliu își unge și capul ras ca o bilă sau își introduce păcura în nas și urechi. Toată lumea însă, fără deosebire, înnoroiază abundent părțile procreatoare ale trupului, pentru că există credința fermă cum că nomolul are o mare virtute afrodisiacă. Unele persoane de sex feminin m-au

asigurat că au născut fără păcat, sau, mai bine zis, păcătuind numai cu nomolul. După ce pasta se usucă bine pe trupuri şi se cojeşte, pacientul intră în apă. De departe ai impresia unei cirezi de bivoli negri adăpîndu-se, şi mai departe, a unor hoituri duse de apă.

Despărţirea prin gard a sexelor n-a fost făcută, de bună seamă, pentru satisfacerea simţului de pudoare, ci pentru a stimula şi mai mult curiozitatea, anulată de nudismul liber de pe plajă. Una din atracţiile de căpetenie ale băii de nomol este privirea prin crăpăturile gardului în îngrădirea sexului opus. De sus, privitorul, nevăzînd ulucile, are iluzia că se află în faţa a două fronturi de persoane (unul bărbătesc şi altul feminin) sprijinindu-se reciproc în mîini şi contemplîndu-se. Trei metri mai spre adîncul apei, reconcilierea între sexe este desăvîrşită şi de aşa natură, încît tabăra masculină poate vedea aci ori de cîte ori vrea ornamentele taberei feminine şi viceversa.

Abundenţa organelor de reproducere în libertate, de ambele sexe, este aici aşa de mare, că se produce o silă sexuală acută şi primejdioasă pentru promovarea naţiei, o aspiraţie către alte forme ale naturii. La Tekirghiol toate minciunile pe care le adaugă veştmîntul sînt înlăturate în paguba simţului estetic, şi de aceea domnişoarele nubile, care nu se bucură de desăvîrşirea trupească a Venerii antice, sînt sfătuite să nu înfrunte oroarea locală de goliciune.

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 661, p. 8.)

MONDENITATEA LA BĂI

13 august

Plecarea la băi, vara, nu este determinată, cum s-ar crede, de motive sanitare şi nici măcar de dorinţa unei recreaţiuni igienice. Un examen medical atent ar dovedi că cei mai mulţi dintre vilegiaturiştii unei localităţi sînt contra-indicaţi mediului pe care şi l-au ales. Cutare

pleacă la băi pentru ca să poată pune în geamurile ferestrelor sale, timp de o lună, hîrtie albastră, lucru menit să-l ridice în stima vecinilor. Altul vrea să trimită la cunoscuți cărți poștale ilustrate cu „salutări din...“ Acest specimen de vilegiaturist e capabil de mari privațiuni la alimentație și alte capitole pentru a locui într-o „vilă“ cu reputație. El e în stare să vină în localitate numai pentru o zi, atît cît ajunge spre a trimite corespondența, pentru ca apoi să stea ascuns, restul lunii, îndărătul hîrtiilor albastre ale ferestrelor casei sale. Femeile, în sfîrșit, vor să poarte pijama, să strîngă material de conversațiune pentru iarnă, să nu fie mai prejos decît altele... Un lucru este stabilit : a nu merge la băi e „rușine“, și vilegiatura e un mijloc de distracție. De aceea, prima întrebare pe care ți-o pune un prieten, cînd te întorci de la băi, este dacă ai avut „distracții“. Noțiunea mai subtilă de recreațiune, de liniște și reculegere fizică și morală, de confort în mijlocul naturii e încă necunoscută individului român.

La Tekirghiol, bunăoară, cei mai mulți vin să facă plajă. Pentru ce tocmai la Tekirghiol, veți zice, dacă n-au trebuință decît de mare ? Pentru că e un lucru onorabil de a merge la Tekirghiol, avînd în vedere scumpetea, din care se pot deduce mijloacele de a cheltui mult. Vilegiaturistul de la Tekirghiol înfruntă insolația și răceala, murdăria și specula și se întoarce acasă cu pielea inflamată, cu reumatismul agravat, cu stomacul stricat și cu nervii zdruncinați. Nimeni n-ar suporta acasă la el infecta priveliște zilnică a fecalelor umane pe care orice vilă din Tekirghiol o oferă cu chirie mare din snobismul de a avea *Wasserfall* fără apă. Și cu toate acestea, vilegiaturistul e mulțumit. E mulțumit că poate spune lumii că a fost unde a fost, că e grozav de scump și că deci a cheltuit o avere etc.

Vilegiatura mai satisface în burghez și intima năzuință de a trăi o clipă pe piciorul unei mari mondenități. Harnica femeie casnică, pentru care fumul de tutun e un atentat la candoarea perdelelor, devine aci o femeie fatală. La Tekirghiol, toate femeile fumează cu gesturi de apașă cîte un chiștoc de țigară și cer foc trecătorilor de pe drum. Burgheza care-și ascunde la

București și unghia degetului mic al piciorului, iese aci la drum cu pulpele goale, așa de goale, încît singura parte acoperită este zona îngustă dintre cele două fese. Ea e foarte mîndră de perfecțiunea ei trupească și cînd, în virtutea gravitațiunii, pulpana halatului de baie cade jos, ea se grăbește să o ridice în sus.

Distracțiunea de căpetenie la Tekirghiol este ruleta. Să vii din casa ta tihnită să dormi și să mănînci rău, să bei alcooluri peste alcooluri, să-ți cheltuiești banii și nervii pînă după miezul nopții, în fața naturii reprezentate prin mare, iată o ciudată vilegiatură! Și dacă ar fi o ruletă ruinătoare, dătătoare de mari senzații romantice! Dar e o biată morișcă, un fel de titirez cu miza de „un pol", la care femeile cu mucul de țigare au o clipă sentimentul marilor perversități cosmopolite. La glasul mecanic al învîrtitorului bilei (Faceți jocurile, domnilor. Jocurile sînt făcute. Nimic nu mai cade), Tekirghiolul se preface pentru fiecare în Monte-Carlo, loc de perdiție și de mari perversiuni. Este în fond elementul pe care îl dorește vilegiaturistul, pentru care marea sau muntele rămîne o simplă direcțiune exprimată pe biletul de tren.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 662, p. 8.)

SFÎRȘIT DE VILEGIATURĂ

10 septembrie

Localitate de munte cu ape minerale reputate, care, trase în sticle de la izvorul lăsat de bunul Dumnezeu, circulă apoi în țară cu prețul celui mai scump vin. Aci însă caii, porcii, rațele, găinile, muștele, toate viețuitoarele beau apă minerală și par a fi din cauza aceasta în cea mai deplină sănătate. De jur-împrejur, păduri dese de brazi și vîrfuri de munte, pe care se tîrăsc ca un abur de crater nori alburîi și iute-mișcători. De jur-împrejurul îngustei văi stau risipite vilele. Niște barace de lemn cu pretenții solemne. În mijlocul unei piețe

țîșnește un fir lung de apă, încercînd să atingă înălțimea dealului apropiat. Un mare hotel de arhitectură clasică își trădează prin crăpăturile tencuielii sfărîmate scheletul de lemn. Sub dinții streașinilor s-au strîns în roiuri compacte cuiburi de rîndunele, ceea ce amintește trecătorului părăsirea în care această localitate estivală se află pînă în luna lui Cuptor. În ritmul muzicii militare ascunse într-un chioșc de lemn, vilegiaturiștii se îndreaptă cu paharele în mînă către izvor. Într-un fel de pivniță un clopot mare de sticlă reprimă fierberea apei carbonice. Pacienții își umplu paharele și beau rar, sistematic, privind spre cer ca găinile. Apa e ușor amăruie, înțepătoare și — zice-se — radioactivă. Fiecare își închipuie un moment că a înghițit un foc subtil care-i purifică măruntaiele și-i dă puteri noi. De aceea, toți mănîncă excesiv și beau strașnic, ca să încerce puterea apei. Nici vorbă, sînt toți mulțumiți de cură.

Deodată cerul se întunecă. Peste globul, și așa destul de anemic, al soarelui, s-a întins un zăbranic des. Crepuri dese se desfășură dinspre pădurile de brazi, și se întind pe scurta cupolă dintre munți. În curînd, tot cerul e în doliu și s-a întunecat ca de noapte. O bură subțire începe să umezească toate suprafețele și să umfle iarba de un verde crud, englezesc. Deși măruntă, burnița e bogată în ape și se simte asta în huruitul din ce în ce mai impetuos al pîrîiașelor ce vin dinspre munți. Lumea se refugiază sub chioșcuri, în restaurante, prin vile. La început, toți sînt optimiști.

— Așa e la munte. Vine repede, trece repede. Într-o jumătate de ceas iese soarele.

Ploaia durează de trei ore și nu contenește.

— A fost căldură mare la șes — opinează unul —, las' că-i bine, se mai răcorește pămîntul.

Dar ploaia își vede de treabă mai departe. O tristețe suspectă trece prin privirile hotelierului. Un vilegiaturist optimist încearcă să-l consulte.

— Ține mult ploaia pe aci ?

— Ca la munte, răspunde distrat acela, vine, stă, iar vine.

Dar ploaia numai vine și nu stă. Vilegiaturiștii au așteptat o zi, două, trei, apoi s-au disperat. Un frig pă-

trunzător și umed îi zgîrcea noaptea în patul cu plăpumile prea scurte și subțiri. Toată lumea tremură și tușește. În sfîrșit, cîțiva se decid. Iau mașina și pleacă. Și așa a început exodul. În prima zi au plecat cinci, în a doua cincisprezece. În a treia, răzbiți de frig, toți. Localitatea a rămas părăsită și tristă și apa minerală fierbe inutilă în clopotul ei de sticlă. Hotelierii au strîns triști rufăria paturilor în morman, într-o singură odaie, și au tras obloanele. Mesele stau încă una peste alta, goale. Dar, culmea, cînd cel din urmă întîrziat se urca în mașină, disperat de a mai vedea vreodată lumina soarelui, norul se rupse ca prin farmec și soarele începu să ardă victorios peste o localitate părăsită și dezolantă înainte de vreme.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 666, p. 8.)

NOUL AN ȘCOLAR

17 septembrie

Peste cîteva zile, vacanța școlară va lua sfîrșit și străzile Capitalei se vor umple la anume ore de cetele zgomotoase ale elevilor de ambe-sexe, de la primarii cu șorț și funtă la gît, pînă la liceienii superiori cu aere agresive de boxeri în perspectivă. Fenomenul acesta care produce o turburare adîncă și durabilă este prevestit încă de peste vară prin conciliile domnilor inspectori de la Ministerul Instrucțiunii. Aci se fac transferările și detașările în învățămînt, și cred că nu se cheltuiesc atîtea cărți de vizită și nu se fac atîtea îndepărtate presiuni la numirea unui ministru ca la detașarea d-nei Nineta Glonț de la Darabani la Podul-Iloaei. Pe trotuarele din fața Ministerului staționează întotdeauna la această epocă grupuri compacte de membri ai corpului didactic, unii stînd chiar jos pe caldarîm, ca oltenii, la amiază, cînd își fac siesta. Tot Parlamentul se află mobilizat aci în sprijinul candidaților și cred că un ministru de instrucție care iese cu față

curată din această încurcată afacere este indicat numai-decît pentru cea mai grea legaţiune din străinătate. Atît de dificilă este satisfacerea tuturor, încît mai anii trecuţi un ingenios emitea numiri pentru două sau chiar trei persoane deodată pentru acelaşi post. Fiecare pleca mulţumit la urma sa spre a constata acolo că mai existau ordine pentru alţi doi. Era o chestiune de tărie de caracter. Doi din cei trei, mai slabi, renunţau. Cel mai dîrz rămînea, şi Ministerul scăpa cu faţa curată.

Un alt fenomen este congresul librarilor în preziua deschiderii cursurilor. Lumea crede că e ceva întîmplător, în realitate, are o legătură strînsă cu chestiunea cărţilor şcolare. Se pare că există o anume concurenţă între librari şi învăţători care tind să „procure" ei direct şcolarilor rechizitele, ceea ce evident desfiinţează comerţul de librărie. Mi-aduc şi eu aminte de cînd eram în şcoala primară. Domnul institutor nu suferea să-mi cumpăr singur nici cărţi, nici şorţ. Zicea că să-i aduc bani, că mi le cumpără el mai ieftin. Şi dacă apucasem să le cumpăr, declara că făcusem rău şi mă invita să aduc bani să mi le cumpere el din nou. Şi d. Mihalache Dragomirescu procedează la fel la şcoala lui primară ce se numeşte curs de literatură română. El nu dă voie studenţilor să împrumute cărţi sau să vină cu una de anul trecut. Trebuie mereu alta nouă.

Lucru cu totul neplăcut scriitorilor, operele literare dispar pentru o lună din vitrine, fiind înlocuite cu manuale, ghiozdane, linii, gume şi alte rechizite şcolare. În această epocă, d-na Pogoneanu e mai tare ca Rebreanu şi dra. Ghiacioiu îl distruge pe Ion Barbu.

Dar cei mai nefericiţi în această epocă sînt profesorii. Abia întorşi din vacanţă, ei se văd asaltaţi la diferite ore din zi şi din noapte de nobilele şi grijulivele mame ale prea ticăloşilor corigenţi.

— Să vedeţi — zic ele —, domnule profesor ! Nu că vreau să vă complimentez (infamă adulaţie !), dar toată lumea zice „Vai, ce bun profesor este domnul de franceză". Chiar băiatu meu, domnule profesor, zice mereu că sînteţi cel mai bun şi drept profesor şi recunoaşte că dacă a rămas corigent e drept, că nu a ştiut. Dar acum i-am pus preparator peste vară şi ştie. Da' vedeţi,

domnule profesor, el e cam timid şi a fost şi bolnav peste vară, şi dacă sînteţi d-voastră aşa de bun să-l examinaţi mai uşor, că noi de altfel vorbim în casă franţuzeşte. Apropos, doamna cea tînără este soţia d-voastră ? Vai, ce drăguţă ! (infamă adulaţie !). Cînd veniţi la Buşteni, vă rog să ne faceţi onoarea, avem vilă...

Un profesor de rasă, cînd aude aşa ceva, simte cum tot sîngele i se face zer de ciudă, şi pe dată ce doamna pleacă face un scandal infernal celor din casă că-l lasă „pradă nerușinatelor atentate la castitatea lui profesională".

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 667, p. 8.)

DE VORBĂ CU MIHAI-VITEAZUL

24 septembrie

Trecînd aseară pe lîngă statuia lui Mihai-Viteazul, cînd piaţa era pustie şi nu se mai auzeau decît fluierile prelungi şi consecutive ale sergenţilor de stradă, am rămas surprins de neorînduiala din jurul soclului, de urmele de violare evidentă a terenului. O groapă în chip de şanţ izola celebra statuie de caldarîmul înconjurător şi mormane de lemnărie şi moloz prevesteau lucrări necunoscute. Pe cînd mă întrebam ce putea să însemne asta, Mihai-Viteazul, care a vorbit în atîtea reviste de vară, mi-a vorbit şi mie, la o oră cînd orice este cu putinţă.

— Mă duce, nu vezi ?

— Unde ? — întreb eu uimit.

— Nici eu nu ştiu unde !

— Cum, zic eu indignat, ani de zile te-am ştiut aci. Cînd treceam la şcoală, tu-mi făceai semne cu mîna de aci, cînd eram la Universitate, flirtam sub oblăduirea ta ; ani de zile am luat trăsură şi automobil la staţia de lîngă tine şi m-am servit, într-un cuvînt, de tine ca un punct de orientare în viaţă. Şi acum să pleci de aici ? Nu se poate !

— E mai bine așa.

— De ce ?

— Crezi dumneata că statuile n-au nevoie de liniște, că n-au și ele un suflet, o expresie a sentimentelor sub epiderma grea de piatră ? Ei bine, m-am săturat. Vreau să mă retrag undeva, în singurătate, în afara luptelor politice, căci e dureros a-ți spune : Eu care toată viața m-am îndeletnicit cu războiul și cu ceea ce azi chemați politică externă, sînt acum mereu amestecat în discordiile politicii interne. Mă doare gîtul, mă dor picioarele, pe cal îl doare coama, ai înțeles ?

Cum eu dădeam semnele celei mai mari nedumeriri în fața acestei ciudate declarațiuni de ordin sanitar, Mihai-Viteazul continuă cu glas sumbru :

— De la Coriolan Drăgănescu și pînă azi, viața mea statuară e un vecinic chin moral și fizic. Vrea Forțu urcarea salariilor, se urcă pe mine și-mi țipă în urechi. Vrea Nisipeanu să-l scoată de la Văcărești, se urcă pe mine. Debitorii urbani se atîrnă de picioarele mele, studenții se suie în capul meu, naționaliștii pe mine, partidele pe mine, toată națiia pe mine. Vai de mine și de mine. De era zece mai, pe mine ! Să fii silit să împărtășești toate opiniile cele mai contradictorii, să fii luat ca exponentul tuturor elucubrațiilor ! Vreau să fiu liber, să-mi gîndesc în tăcere gîndurile mele misterioase, cu statuia lui Ștefan cel Mare sau a lui Brătianu.

De curînd făcuseră în jurul meu un fel de baracă, un pridvor de lemn cu coloane. Credeam că au să mă acopere, să mă apere de invazii. Acum văd însă că n-a fost nimic. Ieri am citit peste umărul unui trecător, în gazetă, că vor să mă mute. Să mă mute, că nu mai pot sta locului ! Și apoi, calul meu, turnat după imaginea cailor de altă dată, tremură sforăitor sub mine din cauza automobilelor, încît mi-e teamă că într-o bună zi are să mă răstoarne cu capul pe asfalt. Locul meu e la cîmp deschis, unde miroase a fîn și a rîu, pe unde pot trece cumva turci sau unguri, nu în blestemata voastră duhoare de benzină.

Pînă să bag de seamă, Mihai-Viteazul își propti pintenii în armăsar și făcînd o săritură formidabilă de pe

soclu o luă la trap înspre biserica rusească, umplînd de tropote tăcutele străzi.

Azi dimineață l-am găsit însă nemișcat la locul său. Puterea obișnuinței !

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 668, p. 8.)

ARTĂ NAȚIONALĂ

1 octombrie

Cine călătorește prin țară și trece prin satele noastre în zilele de sărbătoare trebuie să rămînă, dacă are cîteva noțiuni de artă, cu desăvîrșire indispus de prefacerea și degenerarea artei naționale în manifestarea ei esențială, îmbrăcămintea. Țăranii nu mai știu să se îmbrace. În locul simplelor straie lucrate în casă și colorate cu substanțe delicate vegetale, în locul motivelor arhaice tradiționale, în locul acelei desăvîrșite îmbinări de croială, țesătură și colori, pe care abia le mai întîlnești prin unele sate transilvane, o tendință mahalagească de lux, o stridență infamă, o vulgaritate de grup de servitori. Dacă ar fi numai goana după haine orășenești, după bluză și rochie combinate cu basma și cu pantofi proști de lac ! Dar e dimpotrivă o perseverență patriotică de a se costuma național după o formulă nouă.

Dă-i unei țărance o iie tradițională din pînză aspră, grea, înflorată simplu cu roșu și negru ! Ea vrea o nouă combinație de iie, un fel de bluză din pînză topită, care se vopsește în diferite tonuri și se încarcă cu desene bizare, germanice, în fel de fel de culori, dar mai cu seamă acea a dovleacului. Fota s-a prefăcut și ea. Cea neagră sălișteană a căpătat flori portocalii bulgărești, iar cea muntenească s-a umplut de o urzeală de fir oxidabil de cel mai prost gust. Ce mai vorbă ! Țărăncile sînt astăzi niște odioase brezaie, și apariția lor e departe de a fi pitorească.

Veți spune : acesta e un proces firesc de degenerare a artei primitive prin contact cu orașul marilor industrii.

Este adevărat. Dar caracteristic aci e tocmai faptul că țărănimea se arată înclinată a cultiva portul strămoșesc. Prin urmare, cauza degenerării gustului trebuie s-o căutăm în altă parte. Izvorul degenerării cred că este inițiativa orășenească pentru păstrarea artei naționale. Cînd „doamnele române" și acum în urmă școala s-au apucat să cultive portul național, arta cea bună a dispărut. Duceți-vă la un astfel de magazin de cusături naționale. Imitațiile proaste stau cot la cot cu invențiile absurde, cu stilizările și adaptările. Există un fel de desfacere generală a școalelor profesionale ale statului, la Șosea. Aruncați-vă ochii în vitrină și veți vedea groaznice lucruri, comise în numele artei naționale sub îndemnul maeștrilor patriotici. Brumărescu n-a contribuit mai mult la mahalalizarea industriei țărănești ca această cooperativă de școli. În sfîrșit, cine nu vede zilnic pe cheiul Dîmboviței mari infamii multicolore ca niște basmale denumite „chilimuri" ? Origina lor este tot școala și „doamnele române" care și-au închipuit că arta națională se poate face la oraș.

Această artă este un produs spontan, instinctiv ca și pînza păianjenului. Și după cum nu poți propune acestuia din urmă să-și urzească firul scos din dos după un model nou, tot astfel nu poți interveni fără primejdie în meșteșugul casnic rural. Premierea produselor naturale țărănești și desconsiderarea metodică a orășenismelor pot îndrepta cu mult mai mult o artă care nu e țărănească decît dacă e profesată de țărani.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 669, p. 8.)

ACTORII LA MUSIC-HALL

8 octombrie

Într-o seară, neavînd ce face, am intrat în grădina *Coloseum*, unde o trupă de adunătură reprezenta o piesă vioaie, dar fără nici un miez, *Extemporalul*. Rolul direc-

torului de liceu era interpretat de d. I. Morțun. În mijlocul unui ansamblu detestabil, din care numai rutina măsurată a lui V. Brezeanu se excludea, Morțun a jucat admirabil, volubil, firesc și cu savuros accent moldovenesc. Dar ce tristețe ! Grădina era aproape goală, pentru că publicul care se îndeasă la toate porcăriile cu balet nu se înlesnește să dea douăzeci de lei (atîta costa un loc) ca să vadă un actor bun. Așadar, Morțun, care a făcut roluri neuitate în *Rața sălbatecă*, în *Candide*, în *Bujorești*, în *Institutorii*, să sufere rușinea de a juca în fața unui pîlc de oameni strîns de pe drumuri cu ajutorul unei sonerii disperate. Am crezut că e ceva întîmplător, un ajutor moral pe care un actor reputat vrea să-l dea unui coleg mai puțin norocos. Dar nu ! De acolo trupa s-a coborît în mahalale, la cinematografele frecventate de servitoare. Nu mai puțin decît acum cîteva zile am citit cu uimire afișul prin care se făcea cunoscut publicului că d. Morțun va juca în revista dintre reprezentațiile de cinematograf de la *Vox*, alături de *marele actor Niculescu-Buzău*.

Morțun la muzic-hall.

Dacă un actor ca Morțun, în plinătatea talentului său, face asemenea pas înseamnă că e împins de nevoia de a se hrăni. Și mă întreb : din ce pricină un artist nu poate să trăiască și e constrîns să se prăbușească de pe scena Teatrului Național pe scîndurile tocite de *girls* ale unui cinematograf ?

Dacă în cazul d-lui Morțun vina trebuie căutată în afară de temperamentul său, în ce privește pe d. Puiu Iancovescu lucrurile se schimbă. Căci și d. Iancovescu a căzut pe podeaua music-hall-ului. Cinematograful *Vox* anunță că ilustrul actor va spune prologul unei reviste, după care vor urma acrobații de saltimbanci. Frumos !

De cîțiva ani de zile d. Iancovescu nu-și găsește locul și nu mai joacă ca lumea, experimentînd fel de fel de teatre minuscule cu actori ordinari și cu repertorii dubioase. Îmi vine greu să cred că acest eminent actor nu și-a putut găsi întrebuințare pe una din scenele Capitalei. Recalcitranță, ambiție directorială, împrejurări pe care nu le cunosc ? Adevărul este că de va urma tot așa d. Iancovescu se va prăbuși, rămînînd un personagiu anec-

dotic de cafenea. E dureros să știi că un ins e artist mare și în floarea vîrstei și să nu-l poți asculta! Ori de cîte ori un actor sau o actriță s-a simțit cu puțintel talent, la noi, a avut fumuri să conducă un teatru. E evident însă că atîția directori nu pot sta alături și că atîtea teatre nu pot prospera. După cîteva experiențe cu trupe proaste și fără finanțe, am ajuns aci; că toți actorii, simțind vocație de directori și nemaisuferind disciplina Teatrului Național, emigrează și șomează. Nu știu dacă d-lui Iancovescu i se poate aplica condiția asta, știu însă că joacă la music-hall, ceea ce este rușine.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 670, p. 8.)

ANECDOTE CU TÎLC

15 octombrie

După ce-și luase biletul de tren, o bătrînă asupra căreia desele accidente de tren făcuseră o adîncă impresie, se plimba scrutătoare prin fața vagoanelor, nehotărîndu-se în care să se suie.

În cele din urmă, trase de mînecă pe șeful de tren:

— Maică, nu te supăra, să te întreb ceva. Care vagon este periculos, la caz, doamne ferește, de accident?

— Apăi, răspunse omul după o scurtă deliberație, primul și ultimul.

Iar bătrîna, mirată că odată cunoscută cauza răului nu era înlăturată, exclamă cu indignare:

— La ce dracu le mai pune?

Ca baba noastră judecă și unii scriitori bătrîni sau tineri. Pentru cei tineri, vagonul care deraiază în literatură e acela al bătrînilor, pentru cei bătrîni, acela al tinerilor. Și toți se-ntreabă: — La ce dracu le mai pune?, nedîndu-și seama că acești doi termeni sînt inevitabili, că numărul doi presupune numărul unu, că generația actuală presupune pe cea antecedentă și celelalte.

*

Un cetățean avu într-o noapte un vis minunat. Se făcea că un glas argintiu îi striga : — Du-te mîine și cumpără-ți un bilet de loterie cu numărul cutare și vei cîștiga lozul cel mare.

Și într-adevăr așa s-a-ntîmplat. Omul a cumpărat un bilet întreg și a cîștigat.

— Bine, da cum ai făcut — îl întrebă un prieten — de-ai mers așa la sigur ?

— Păi uite cum ! Am visat că dacă joc numărul 7 ori 7 cîștig. Atunci am zis : 7 X 7 = 44. Și am cumpărat numărul 44.

Norocul e orb. Dacă cetățeanul știa să socotească pierdea. Tot așa se-ntîmplă și cu succesele literare. Unii fac fel de fel de socoteli. Ba trebuie stil, ba trebuie noutate, ba trebuie sexualitate, ba trebuie senzațional, ba proustianism, ba reclamă, ba nu mai știu ce. În fond însă (logică ascunsă a succesului) vinde cartea cel pentru care 7 × 7 = 44.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 670, p. 8.)

FARMACISTA MEA

22 octombrie

Am să vă fac o destăinuire pe cît de grozavă, pe atît de delicată. (Rog pe toți farmaciștii din lume să nu se socotească de loc amestecați aci cu profesiunea lor.) Farmacista mea este o escroacă.

Aveam de mult bănuieli, dar nu îndrăznisem să le întăresc prin fapte. Farmacista mea e o femeie suavă, palidă, fină ca o tuberoză și rece ca o floare de gheață pe geam. Mă servea totdeauna cu o gravitate de stariță tînără mînuind eucaristii, și nu mi-aș fi putut în ruptul

capului îngădui să dau o formă aprehensiunilor mele. Cu toate acestea, farmacista mea este o escroacă, şi lucrul nu mai suferă nici o îndoială, aşa cum nu se poate pune la îndoială că şi-a făcut o casă spaţioasă numai în doi-trei ani de activitate. Iată cum opera.

Cînd mergeam la ea să cumpăr un praf de chinină, ea mi-l da cu un zîmbet mironosit de evlavie rece, care mă punea în imposibilitate să fac controlul mărfii. Acasă observam că plicul cu chinină e aproape gol. — Nu-i nimic, ziceam eu, poate l-am risipit singur pe drum. Altădată găseam însă hîrtiuţa goală. Ce să spun ? Nu e medicament pe care să nu mi-l fi dat înjumătăţit sau diluat, după natura lucrului.

Dar preţurile ? Costă un lucru pretutindeni 45 lei ? La farmacista mea este 72. Costă ceva 86 ? La farmacista mea e 115. Dar dacă ar fi numai atît ! Omul se obişnuieşte cu inechitatea ca în aerul natal. Vorba lui Gr. Alexandrescu :

După suferiri multe, inima împietreşte,
Lanţul ce-n veci ne-apasă uităm cît e de greu.
Răul se face fire, simţirea amorţeşte,
Şi trăiesc în durere ca-n elementul meu.

Această condiţie a constanţei în escrocherie n-a fost îndeplinită. Două pastile antinevralgice au costat cu variaţie continuă 7, 15, 8, 20, 16, 9, 13 lei şi aşa mai departe. Antinevralgicele astea mi-au dat multe nevralgii ! Niciodată o escrocherie nu mi s-a părut mai înfiorătoare, mai greu de suportat.

Dacă aş fi fost furat cu cinci milioane, prin spargerea casei de bani, aş fi rămas mai calm. Oare înţepătura ţînţarului nu e mai dureroasă, deşi făcută cu un ac minuscul, decît o palmă pe o suprafaţă întinsă şi moale ? Ceea ce mi se părea mai insuportabil era răceala cu care graţioasa hoaţă opera. Trebuie, pentru asta, o artă consumată, o induraţie completă a conştiinţei, o existenţă îndelungă într-un mediu adecvat. Mi-am făcut socoteala că geamurile cel puţin de la casă sînt făcute din banii

luați pentru chininile mele sustrase din pachet. Oh! scelerata! Fie-i amară supa cum mi-a amărît ea sufletul cu lăcomia ei. Căci Farmacista mea este avară. Cîntarul acela fin de farmacie i-a alterat simțul moral. Ea tremură, cînd cade un fir de chinină în plus, ca limba fină a micii balanțe. Dacă ar putea ar vinde și aer și ar împărți bobul de mușt ar în două. Rumeg o răzbunare cruntă. Mă gîndesc să cumpăr de la ea o cantitate mare de prafuri în doze mici. Mînuirea tremurătoare a pachețelelor pentru a le înjumătăți îi va da poate o mică paralizie, o cît de neînsemnată trombolență sau vreun usturător sugiu.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 672, p. 8.)

MESERIAȘI

29 octombrie

Privesc îndelung la meseriașii români, atît intelectuali, cît și manuali, și nu știu ce să cred și ce să spun. Parcă toți lucrează ca mînați de o grea hipnoză, într-o silă somnolentă și fără nici o bucurie. Nicăieri nici un elan, nici o plăcere de a născoci și preface. Plătit oricît de bine, meseriașul român adoarme pe lucrul mîinilor sale și strică cu piciorul ce-a făcut cu mîna.

Pe stradă văd un morman de nisip în jurul căruia se învîrtesc alene doi indivizi. Parcă ar vrea să-l transporte în altă parte, parcă ar vrea să-l consolideze. Cu lopețile ei iau nisip dintr-o parte și-l aruncă în altă parte, pentru ca apoi cu picioarele să-l răspîndească din nou pe trotuar. Cînd îi privesc, am imaginea găinilor care se urcă în strachina cu mălai și murdăresc cu picioarele o hrană pe care puteau s-o ia cu ciocul.

Din nisipul depozitat pe trotuarele din deosebite puncte ale orașului în vederea pavării, jumătate cel puțin se pierde, dus de picioarele trecătorilor.

Am chemat deunăzi un zugrav să-mi repare un mic fragment de zugrăveală. Daunele pe care acest nobil meseriaș mi le-a făcut, avînd în vedere puțina vreme cît a putut fi în stare să strice, sînt incalculabile. Întîi, mi-a ars tot pachetul cu ciment și cu var. Mi-a spart două geamuri. Mi-a stropit toate mobilele cu vopsea. Mi-a turtit candelabrele. Mi-a ciocnit obiectele fragile și mi-a făcut din toate cărțile și hîrtiile o mare varză. Pot spune că m-a ruinat! A trebuit să aduc un parchetar. Acesta mi-a lovit ritmic pereții cu răzătoarea sa în așa fel încît a fost nevoie să aduc un zidar. Zidarul mi-a stricat din nou tencuiala și în schimb mi-a pătat toate ușile. Am adus un vopsitor. Acesta mi-a vopsit geamurile, perdelele și scaunele. Și mi-a năclăit broaștele ușilor astfel încît a trebuit să aduc un lăcătuș. Lăcătușul mi-a reparat broaștele, dar la plecarea lui am constatat că toate mărunțaiele clanței pică afară. Am desfăcut singur mașinăria și am constatat răul. Lăcătușul uitase să pună o piedică interioară care normalizează patinarea ivărului.

Dar cu căruțașul cu lemne cîte n-am pățit? El mi-a aruncat, în vreme ce visa spre cer, lemnele pe casă, în geamuri, pe ziduri. Nici cel mai asiduu bombardament n-ar fi lezat tencuiala ca această ploaie de combustibile.

Am fost silit să repar tencuiala casei. În acest scop meseriașii au ridicat schele. Cînd mă gîndesc, mă cutremur! Mi-au găurit zidurile, străpungîndu-mi-le, și mi-au pătruns în odaie cu capetele drugilor de lemn. Apoi mi-au ciocănit zidurile așa de tare, încît toată tencuiala interioară s-a prăbușit în țăndări, lăsîndu-mi pereții goi. Un ou clătit neîntrerupt trei zile s-ar fi păstrat mai întreg decît pereții mei. Va trebui să aduc din nou zugravi.

Dar întîmplarea cea mai caracteristică, deși cea mai puțin păgubitoare, e aceasta. Am rugat pe un tîmplar să-mi scurteze picioarele unui raft de cărți. El l-a așezat nu știu cum, că tîrziu am descoperit că tăiase în două și scaunul care îi servise de capră.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-, 673, p. 8.)

REVENDICĂRILE CORPULUI DIDACTIC

5 noiembrie

Profesorii reprezintă clasa cea mai nemulțumită a societății române și, după spusele tuturor, și cea mai nedreptățită. Numeroase congrese, întruniri, proteste au exprimat formele mizeriei și cadrul revendicărilor. Un singur lucru lipsește profesorimii : solidaritatea și energia. Combativi cu vorba și foarte sarcastici, ei devin diafani cînd e vorba să pornească la atac. Intrînd o dată în cancelaria unui liceu, în preziua congresului corpului didactic, am nemerit în plină furtună. Dacă lucrurile s-ar fi petrecut în conformitate cu vociferațiile și amenințările pe care le-am auzit, a doua zi capitala trebuia să fie în flăcări. La congresul la care fiecare jura că va lua parte chiar împiedicat de forțe fizice, n-a venit însă nici unul din insurgenți, și școlarii mi-au spus că profesorii revoltați au intrat cu cinci minute mai de vreme în clasă. Ca să nu fie socotiți ca greviști !

Cum se explică, am întrebat eu pe amicul meu profesorul, această insuficiență de caracter ?

Iată ce mi-a spus amicul :

— Trebuie să știi că în linii generale corpul didactic e împărțit în două, prin sex. 50% din profesori sînt femei. Aceste femei cu rare excepții sînt căsătorite fie cu profesori, fie cu ofițeri, fie, în sfîrșit, cu persoane care cîștigă acceptabil, pentru că pentru nimic în lume o profesoară nu s-ar coborî la o treaptă socială inferioară. De femei care își hrănesc bărbații nu cred că-ți închipui că poate fi cazul. Ei bine ! Deși aceste femei își merită fără îndoială salariul lor, ele sînt în condiția favorabilă a unui cumul familial cu o muncă de loc istovitoare. Dacă amîndoi soții sînt profesori tineri, ei au un buget lunar comun de vreo 15 000 lei. Dacă au patru gradații, au vreo 25 000 lei. Vei recunoaște că pentru o familie aceasta reprezintă o sumă respectabilă. În asemenea condiții, pro-

fesorul nu simte reducerile şi nu e activ în proteste, din temerea de mai rău. Din restul de 50% de profesori rămaşi scade cel puţin 10% asupra totului reprezentînd pe profesorii căsătoriţi cu profesoare. Dar nu e numai atît ! Din 40% rămaşi scade pe inspectorii, pe directorii de şcoală care se bat atîta pentru direcţii încît trebuie să bănuim că au vreun folos, chiar dacă acesta nu e înfăţişat oficial pe statele de plată decît cu o sumă derizorie, pe autorii de manuale bine plasate, pe profesorii cu toate gradaţiile care au un salariu încă acceptabil şi au apucat vremuri mai bune. Foarte mulţi profesori bătrîni au ceva şi uneori foarte multă avere şi, oricît, chestiunea averii e alta decît a salariului, nu-ţi poţi închipui milionar care să facă revoluţie pentru că o anume muncă reală i-a fost plătită cu salariu de mizerie. Dacă ar fi numai atît, problema ar fi încă serioasă. Dar mai este şi politica. Foarte mulţi profesori, mai cu seamă din provincie, fac politică. Dacă ei ar urmări interesele de breaslă, ar acţiona în această direcţie. Dar ei visează alte stări, pe care le socotesc superioare : deputăţia, inspectoratul, mai ştiu eu ce. Orice profesor înscris într-un partid e un trădător al cauzei profesionale, pentru că ar fi să se ridice împotriva propriului său partid, şi asta nu convine. Atunci la ce se reduce corpul didactic cel cu revendicări ? La cîţiva visători pedagogici relativ tineri, care n-au vrut să facă o căsătorie de combinaţii materiale, care nu fac politică şi nu cer inspectoratul, care n-au scris manuale şcolare, care... Dar ce mai vorbesc eu ? Cunoşti mulţi de aceştia ?

Guvernele ştiu asta şi-şi văd de treabă. O să zică : Bine, dar eu văd oameni de curaj făcînd şi dregînd... Nu ! aceia nu au nimic de a face cu revendicările corpului didactic, dar poartă toate stigmatele corpului. Sînt ambiţioşii care nu s-au putut remarca în cadrul partidelor şi vor acuma să devină profeţi melodramatici pe o temă facilă ce va fi părăsită la cea dintîi umbră de izbîndă electorală.

(Adev. lit. şi art., XII, seria a II-a, 674, p. 8.)

PAVAJE

12 noiembrie

De cîteva luni privesc pe geam un spectacol care pe orice alt om mai puțin răbdător decît mine l-ar îmbolnăvi grav.

Se pavează. Într-o zi, cu chiuituri și înjurături, se descarcă vreo cîteva căruțe de nisip. Materialul e aruncat în drum și lăsat acolo pînă ce e consumat complet de picioarele trecătorilor. După cîteva săptămîni, se scoate din rădăcină tot caldarîmul vechi. Strada rămîne ca un mormînt descoperit cu oasele aruncate afară. Toată circulația este, nici vorbă, întreruptă. Cu mult mai tîrziu, se aude într-o bună dimineață bubuit de mașină. Un fel de rîșniță specială macină pietre. Pe măsura fabricației, copiii se servesc de pietriș ca de un material de război. O ploaie zdravănă amestecă nisipul rămas, molozul de pietre și pămîntul într-un magiun original. O lună de zile trece în cea mai desăvîrșită liniște. Nici o mișcare. Apoi deodată apare un pluton de oameni zdrențăroși, care cu o grabă nebună aruncă un strat de nisip, apoi unul de pietriș, apoi altul de nisip, apoi altul de pietriș. Aceasta numai în teorie, fiindcă în realitate aceste operații sînt contimporane. În sfîrșit, după ce tăvălugul și-a plimbat piciorul lat pe această compoziție, pietrarii așază în pripă și afînat cuburile de piatră.

Bun. De bine, de rău, îți zici atunci, strada e făcută. Dar nu. După o liniște desăvîrșită de cîteva zile, se prezintă la fața locului alți meșteri. Strada este din nou găurită, canalele scoase afară, locul umplut din nou cu moloz și nisip. Toate instalațiile subterane ce trebuiau chibzuite de la început sînt dezgropate și mutate. Lucrul acesta se petrece în fiece zi.

La un moment dat, credeam că totul se va sfîrși. Observasem eu, nu-i vorbă, că grătarele canalelor ieșeau cu mult sub nivelul străzii. Îmi ziceam că în înalta lor inginerie, meșterii prevăzuseră ori o surpare de teren, ori o înfundare a instalațiilor. Curînd însă strada fu din

nou despachetată. Totul fu răscolit și canalul așezat la același nivel cu piatra cubică.

Și acest fapt ar fi fost în cele din urmă îmbucurător. Dar s-a întîmplat că strada a fost reconstituită în așa fel, încît să rămînă gîtuită la cele două capete. Lucrul acesta îmi trecuse neobservat pînă ieri, cînd am vrut să aduc cîteva camioane cu lemne. Șeful lucrărilor s-a împotrivit cu îndîrjire.

— Nu se poate, domnule !

— De ce ?

— E strada închisă.

— Pînă cînd e închisă ?

— Păi pînă cînd s-o termina, de, la primăvară.

— Dar pînă atunci ce mă fac eu, cum aduc lemne ?

— Treaba dumitale. E ordin !

De atunci aștept mereu să se termine strada sau să fie uitată, pentru ca să pot să nu mor de frig la iarnă.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 675, p. 8.)

LA CINEMATOGRAF

26 noiembrie

Cinematograful este un spectacol care îmi place. Intru cînd vreau, ies cînd poftesc, nu-mi pierd noaptea întreagă, nu trebuie să mă îmbrac în smocking și am prilejul să văd cu bani puțini (relativ) o serie de bune fotografii, dacă nu altceva, și uneori să ascult muzică bună. Și oricum, dacă piesa e o inepție, neducîndu-mă eu decît la acelea cu actori favoriți, mă delectez cu privirea unor chipuri de femei frumoase, lucru care la teatru îmi este aproape refuzat.

De cîtăva vreme însă nu mai mă duc nici la cinematograf. Și iată de ce. Mai întotdeauna se așază în jurul meu spectatori de sex feminin. Cînd sînt străini unul altuia, atunci e bine. Dar cînd spectatoarele în chestiune se cunosc, e un supliciu. Mai întotdeauna se întîmplă ca

una din ele să mai fi văzut piesa sau să fi citit subiectul în program spre a servi celorlalți drept ghid artistic. Iată cum decurge spectacolul. În sală se face întuneric și pe ecran rulează primele titluri.

— Nu știu de ce, zice una, pune atîtea titluri. Pe mine mă plictisesc de moarte.

— Am auzit că nu e grozav filmul, zice alta.

— Ba e foarte interesant ; cine ți-a spus ? El e bine. Ea e mai ștearsă.

— Cine e actorul ăsta ? întreabă din nou cea dintîi ; nu l-am mai văzut.

— Nu-ți mai aduci aminte de filmul pe care l-am văzut împreună la Rio, cu Dolores ? El juca rolul ofițerului.

— Acum vine frumos (sic), zice doamna, informată din program. Ea îl iubește, dar nu-i spune.

— Admirabilă toaletă, tu, remarcă una.

— Trebuie să fie film vechi, nu vezi că nu se mai poartă ?

— Ah, zice alta, am văzut-o pe Greta într-un mantou teribil, alb, cum avea Madam Popovici...

— Apropos, întreabă alta, ce mai face Madam Popovici ?

— A văzut și ea filmul ieri...

Cîteodată se întîmplă ca un număr de cetățeni indignați să sisiie a tăcere. Sporovăiala încetează cîteva clipe, apoi, întocmai ca tăciunii stropiți cu apă, izbucnește cu mai mare furie.

— O să vie în curînd un film cu Marlene...

— Unde ?

— La Capitol.

— Mie, să-ți spun drept, începe din nou una, nu-mi place de fel Marlene Dietrich. Nu știu ce găsiți voi la ea...

— Ei, dragă, are mișcări și apoi îmbracă niște toalete...

— Apropos, îți faci mantou iarna asta ?

— Nu-mi fac, dragă, că nu s-a schimbat moda. Îi pun blană nouă la cel de anul trecut.

— Ascultați, zicea una, acuma vine frumos...

Atunci mie mi se pune un fel de păienjeniș pe ochi de supărare și mă mut, cînd pot, cu o bancă mai înainte sau mai îndărăt. Și dacă și aici dau de un grup de vorbărețe, ies frumușel afară și mă duc la alt cinematograf, pentru că, ce spun, cinematograful îmi place, mai ales cînd rulează filme cu femei frumoase.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 667, p. 8.)

MOARTEA PĂIANJENULUI

10 decembrie

Azi-dimineață am făcut o descoperire lugubră — precum se zice în termeni gazetărești. Îndărătul aparatului de radio (un aparat enorm, a cărui profundă vibrație zguduie încăperea ca pe o cutie de vioară), am găsit cadavrul unui păianjen. Era spînzurat de un fir subțire dintr-o pînză încurcată și răsucită, dovadă a unei agonii penibile, și se afla nu în stare de putrefacție, dar de completă sicitate. Părea o țiplă răsucită, un fum de ace de zahăr. Pentru a-l privi în toată monstruozitatea, l-am depus pe catafalcul unei bucăți de hîrtie albastră. Picioarele-i lungi i se înnodaseră inextricabil și tot trupul acela transparent părea consumat de o flacără interioară, fără fum și fără scrum.

Dar din ce cauză a murit păianjenul dumitale? — aveți să mă întrebați.

Iată din ce cauză:

Încă de acum cîteva zile, observasem că pe dată ce întorceam butonul aparatului și undele năvăleau în odaie, păianjenul se desfăcea cu repeziciune din colțul lui de observație de pe tavan și se lăsa iute ca un acrobat de înaltă școală pe firul lui invizibil pînă în dreptul magnetului. Acolo se oprea și rămînea într-o trembo-

lență locală prelungită. Abia după încetarea emisiunii, păianjenul se desfăcea obosit și se ridica tremurînd și beat pe firul lui aerian.

Toată lumea știe că pînza păianjenului este în așa fel întocmită, încît toate vibrațiile, provocate de împiedicarea insectelor, merg spre centru. Dacă pui gîtul unei viori perpendicular pe una din raze și mînuiești de cîteva ori arcușul, păianjenul înfiorat de semnal aleargă spre periferie. El e mirat să nu găsească acolo nici o muscă, dar vibrația îl ținteiește pe loc în pură gratuitate.

Același lucru s-a întîmplat și cu păianjenul meu. Enormele unde ale aparatului îl trăgeau în jos ca marea pe crab. Voluptăți nemaiînchipuite, dureroase, săltau acest trup diafan și monstruos. Fiecare vibrație îl făcea să viseze muște uriașe împleticite în pînza de mătase. Dar în nodul zgomotos din dreptul magnetului nu era decît o genune sonoră. Păianjenul își pierdu somnul și căzu într-o excitație neîntreruptă. Pierdu sensibilitatea micilor unde, și muștele căzute în plasa lui nu se mai vestiră simțurilor sale isterizate. Era ca un om atras de lună, care pică pe cel mai neted caldarîm.

Păianjenul a murit fără îndoială de foame și de voluptate, împietrit în vatra sunetelor.

Cititori care iubiți animalele : dacă aveți aparate de radio, scuturați odăile de păianjeni !

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 679, p. 8.)

LECȚII DE TIR

17 decembrie

Deunăzi, vizitînd una din școlile de băieți cele mai de seamă din Capitală, am rămas surprins de un fapt. Grămădiți îndărătul unor bănci, un pîlc de elevi ocheau o țintă fictivă și trăgeau... cu gura, imitînd pocnetul pistolului, *pac, pac*. Mi-am închipuit că e obișnuita joacă

de-a războiul a copiilor și am trecut mai departe. Dar, deodată, un găligan subțire întinse mîna înspre mine și, îndoind un deget în chip de cocoș, pocni din gură : *pac*. Mă împușcase. În curte, toți copiii erau adunați în niște tranșee săpate cu gîndul de-a lungul zidului și mitraliau, din fericire numai din gură, geamurile cancelariei. Nici în Cuba nu-mi închipui să fi fost o stare de război mai totală ca în această școală. Intrai îngîndurat în cancelarie, unde aveam treburi, cînd deodată un prieten profesor mă ochi cu bastonul și strigă *poc*. Mă împușcase și el.

— Dar ce este, frate, întrebai eu nedumerit. Ce se întîmplă aici, că văz că toată lumea împușcă !

— Ce se întîmplă ? răspunse cu zîmbiri sarcastice și scrîșnire de dinți amenințătoare amicul. Ce se-ntîmplă ? Bine se întîmplă ce se-ntîmplă ! Dumneata ai auzit ce face Forțu al nostru, săracu ?

— Ce face, zic eu !

— Trage, domnule, cu pistolul în ticăloși.

— Asta nu e o ocupație, dau eu să zic.

— Este, domnule... Să-i împuște pe toți, domnule. Cu pistolul în mînă să prefacă această țară.

Mă uitai la el. Plăpînd, sedentar, lipsit de orice combativitate, devenise iluminat.

— Și de ce să-i împuște ? zic eu.

— Pentru că nu e cinste, și numai Forțu al nostru e capabil să îndrepte tot.

— Bine, dumneata crezi adică că Mihalache sau Duca...

— Nimic. Trebuie împușcați toți.

— Mai sînt și alte mijloace de a regenera moralmente o țară. Munca bunăoară, onestitatea profesională !

— Întîi să împușcăm pe toți și pe urmă discutăm !

În timpul acesta, un servitor se strecură pe ușă și făcu semn directorului.

— A venit secretarul cu lefurile.

Distrat, directorul se repezi :

— Trebuie împușcat !

Dar apoi își veni în fire. Toți se grămădiră în jurul secretarului care intrase cu geanta de bani subsoară. Execuția guvernanților fu amînată pentru altă dată.

— Domnilor, zisei eu, cînd fui să ies. Este cineva într-adevăr care are nevoie de o pedeapsă exemplară. Și nu trebuie împușcat, ci spînzurat. Acela este Forțu al dumneavoastră, care în loc să-și învețe școlarii carte, îi învață să tragă la semn. Forțu al d-voastră trezește ideea de forță, dar... unită cu * aceea de cămașă.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 680, p. 8.)

PEȘTELE CEL MARE ÎNGHITE PE CEL MIC

24 decembrie

Azi am cumpărat din hală o știucă mare și lungă. Mi-a plăcut strălucirea de lamé a solzilor și mai cu seamă botul ei dințat cu atenție de bijuterie, neverosimil de stilizat. Pescarul îl luă în mîini și cîntărindu-l puțin îmi zise :

— Știucă grasă, boierule, ia-o, că n-o mai găsești !

Am luat-o. Pe drum mă gîndeam cum s-o gătesc și mă băteam cu ideea să întreb pe amicul nostru Păstorel, tare în gastronomie, ce veștminte culinare să-i facem. Dar ajuns acasă, observai că starea fiziologică ce se chiamă apetit și care trezește imaginația gastronomică fusese înlocuită cu un alt sentiment ciudat. Mi se părea că lungul pește cu solzi argintii e un cavaler japonez cu zale monstruoase și cască cu capac, din gura căruia se prelinge sînge, sau că mă aflu în fața unui șarpe strivit în mijlocul drumului. Cu alte cuvinte, mă stăpînea o senzație de cruzime și fiară.

Nevastă-mea pipăi obstetrical știuca de-a lungul pîntecelui și-mi zise ca un medic după examenul somatic :

* În revistă : *de* (n. e.).

— De ce o fi oare ştiuca asta aşa plină şi tare la pîntece ?

— O fi avînd icre, mă grăbii eu vesel de un supliment alimentar.

— Aş, icre ! Icre pe vremea asta ! replică ea — şi apăsă puţin şalele peştelui.

Un sînge apos şi rece se prelinse printr-un orificiu, şi atît.

Nevastă-mea luă atunci un cuţit de bucătărie, îl înfipse cu mare îndemînare chirurgicală în abdomenul peştelui, făcîndu-i o despicătură mare. Apoi, cu mîna, scoase afară atent măruntaiele în aşa fel, încît să nu spargă fierea. Un luciu neobişnuit sclipi pe locul operat. Cercetat cu degetele, ieşi la iveală un peşte măricel, un fel de biban cu cap ţărănos.

— Ai văzut — zice nevasta — de ce era aşa de umflat ?

Dar apoi observă numaidecît :

— Ia te uită şi ăsta ce umflat e !

— O fi avînd icre, dădui eu să interpretez.

Ea nu răspunse nimic şi repetă operaţia de mai sus. Din pîntecele bibanului, ieşi un fel de chefal cît o scrumbie.

Şi fiindcă şi chefalul părea gravid, nevastă-mea vru să continue operaţia circulară.

— Opreşte-te, i-am strigat eu. Ce vrei să-mi dovedeşti cu asta ? Ştiu ! Asta e viaţa ! Ne înghiţim unii pe alţii. Luptă pentru existenţă, cum ar zice Darwin sau Schopenhauer ? Nu ştiu. Văd însă că înghiţirea unuia nu ajută altuia şi că indivizii au doar atîta răgaz cît să se mănînce unul pe altul. Nu existenţa este scopul creaţiei, ci dorinţa de a vîna tipurile şi a le extermina... Pentru că, vezi tu...

— Ascultă, îmi tăie apa de la moară nevastă-mea, ce tot baţi cîmpii cu filozofia ta. E un lucru vechi de cînd lumea şi anume : *Peştele cel mare înghite pe cel mic.*

(*Adev. lit. şi art.*, XII, seria a II-a, 681, p. 8.)

FREUDISM

31 decembrie

Am un prieten doctor, care este un mare admirator al lui Freud. Nu numai admirator, dar și elev, într-o măsură care ar speria și pe marele maestru vienéz. Nu poți să tușești, să faci un gest, să visezi ceva ca omul, că el vede numaidecît complexe și refulări. Din cînd în cînd mă întreabă, clipind din ochi, ce-am visat. Apoi, după o profundă meditație, îmi pune diagnosticul.

Ieri, întîlnindu-ne la cafenea, m-a întrebat ca de obicei : ce-ai mai visat ?

Iată ce i-am povestit :

— Se făcea că mă aflam cufundat pe jumătate într-o apă cu miros de pește. O pasăre galbenă cu pîntecele gol și moale, trecînd în zbor pe deasupră-mi, ouă un ou fierbinte, pe care îl înghiții numaidecît. Am simțit atunci că oul se topește și alunecă pe gît ca o băutură aromată și piperată. Pasărea se scurse în jos ca un fum prea greu și se prefăcu într-o femeie galbenă cu picioare de gîscă. Cu o pensulă încercam să-i vopsesc pîntecele, dar culoarea nu adera de loc. Atunci, înciudat, am înghițit pensula și m-am simțit inundat de un gust de mentă. Femeia era prevăzută cu clopoței în jurul coapselor și-i scutura ritmic. Din ei picurau șiroaie de apă pe care eu le colectam în palme și le duceam spre față, cu scopul de a mă spăla. Cînd să iau prosopul să mă șterg, femeia mă cuprinse cu brațele ei groaznic de virile și păroase, și vrînd să mă sărute, îmi dovedi că fumase. Făcui un gest spre a mă desprinde de această apariție devenită virilă și atunci individul căzu jos în chip de vulpe și o luă la goană. Coada îi era însă ruptă și locul în chestiune era rotund și fraged ca al unui copil.

Tăcui. Doctorul se uită la mine speriat și mă întreabă : Ai visat tu asta ?

— Da, zisei eu privindu-l în ochi, curajos.

— Bine, dar trebuie să-ți faci o cură psihanalitică serioasă. Ești bolnav, foarte bolnav. Apoi mă întrebă de

mama, de tata, de fraţi şi surori, şi-mi puse nişte întrebări aşa de indecente, după părerea mea, încît am izbucnit :

— Prostule, de cînd sînt oameni pe lume visează noaptea vise de noapte şi n-a pierit nimeni. Şi vii tu acum să-mi răstălmăceşti ceea ce ar pricepe cea din urmă babă de ţară ? Ce crezi tu adică să însemne visul meu ?

— E un vechi impuls incestuos în direcţie fraternă şi sororală care refulează acum !

— Refulezi tu ! Adică baţi cîmpii, medic nerușinat. Iată ce înseamnă visul meu :

— Aseară am trecut pe lîngă un magazin cu peşte proaspăt. Cum mă frămînt mereu să-mi fac o mică fermă cu bazin de înot, imediat m-am gîndit că aş putea prăsi şi peşte. De aceea am visat că înot în zeamă de peşte. Cînd m-am urcat în pat, am început să răsfoiesc opera poetului german Novalis, în vreme ce sorbeam încet dintr-un pahar cu vin fiert. Făcusem în mine în timpul sorbitului o disociaţie mecanică a numelui poetului în care vedeam rădăcina *ovalis* adică *oval*. Iată *oul*. Atunci am băgat de seamă că nevastă-mea, care fusese peste zi în oraş, îşi vopsise părul. Pentru ce ?, am zis eu —, nu vezi că nici nu prinde bine ? şi m-am gîndit şi eu la porecla clasică a femeii, asimilată nu ştiu pentru ce cu o pasăre bună de mîncare. Nevastă-mea, ca să mă îmbuneze, mi-a pus mîna-i moale peste gură şi mi-a strecurat între buze o bomboană de mentă. Culoarea părului tău — am continuat totuşi să obiectez — are ceva de piele de şoarec. De unde, vezi, *pisica cu clopoţei nu prinde şoareci*. Ei, nu-ţi mai spun că robinetul de la baie picură mereu, şi am observat iritat acest lucru, că atunci cînd nevastă-mea plictisită a ridicat braţele, am constatat că se depilase, fiindcă, a zis ea, e mai feminin aşa. De unde noţiunea de viril, prin contrast. Apoi mi-a obiectat că ştiu numai să caut nod în papură, dar blană de vulpe nu i-am cumpărat încă. Eu i-am răspuns : Nu fi copil ! De aceea vulpea s-a combinat la spate cu copilul.

Doctorul mă ascultase chinuit de analize și-mi zise : E o explicație simplistă, aparentă. Văd complexe ! Iar eu :

— Nu știu dacă vezi complexe, dar nu ești de loc complex, fiindcă n-ai băgat nici pînă acum de seamă că-mi bat joc de tine și de toată psihanaliza ta.

(*Adev. lit. și art.*, XII, seria a II-a, 682, p. 8.)

1934

ȚARA LUI „LAS-O-N PLATA DOMNULUI"

7 ianuarie

Ce sînge rece curge oare în vinele românului, de-l face indolent ca o apă de mlaștină ? Ați observat un lucru caracteristic ? Asemeni raselor celor mai primitiv asiatice, românul are groază să împiedice cursul naturii. Edilitatea este anti-natură. Românul nu este deci edil. Agricultura, grădinăria, astea sînt arte de colaborare cu natura. Românul trăiește din agricultură, dar nu e agricultor. Plouă ? Bine. Nu plouă ? Iarăși bine. Într-un an se fac mere, în altul le mănîncă omizile, altădată putrezesc castraveții și odată se usucă legumele. Toate acestea sînt fenomene naturale, pe care nimeni nu se gîndește să le împiedice în inexorabilitatea lor. Nici păsările nu sînt mai fericite ca românul.

Cînd ninge iarna la oraș, e un spectacol de tot interesul sociologic. De pildă, în acest sat mare care se chiamă București, a nins deunăzi abundent. Cînd să ies din curte, m-am văzut împotmolit de ziduri mari de nea. Deși era tîrziu și lume multă trecuse, ieșind din fiece casă, nimeni nu s-a gîndit să dea la o parte cu o lopată zăpada din fața casei lui. Așa a și stat pînă ce s-a topit. Atunci un vecin mi-a spus, satisfăcut de înțelepciunea naturii :

— Bine că a ieșit soarele, că nu mai puteai trece de zăpadă !

Acum a dat de vreo două zile un polei strașnic. Toată Capitala e unsă cu o sticlă alunecoasă care face mersul nesigur, oscilant și obositor. Ei bine, nimeni, dar nimeni, nu aruncă nici măcar un pumn de cenușă în fața casei lui. Toată lumea trece dansînd, alunecă, se răstoarnă,

rîde de alții, și așteaptă hotărîrile naturii. Românul este într-adevăr un mare admirator al naturii.

Trecui prin fața unei prăvălii al cărei proprietar mi-este cunoscut. Vrusei să mă apropii de vitrină, dar nu puteam din cauza poleiului. Negustorul tocmai ieșea din prăvălie să-și observe pe dinafară vitrina.

— Omule, îi zisei, nu vezi că nu se poate apropia lumea din cauza alunecușului ?

Negustorul nu-mi răspunse la întrebare și zise :

— Ger al naibii ! Asta, iarnă !

Își arăta și el admirația față de natură. Merse clătinîndu-se în sus, merse în jos, și deodată, alunecînd pe ghiață, căzu jos.

— Vezi ! îi zisei eu —, dacă nu pui cenușă ?

El se sculă înciudat de jos și după ce se scutură de zăpadă zise calm aceste vorbe memorabile :

— Ce să pun cenușă, nene ? Las-o-n plata Domnului, că iese mîine soarele și se duce !

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 683, p. 8.)

LIBERTATEA CANARULUI

24 ianuarie

— Hei — îmi zise prietenul meu iubitor de animale, privindu-mi canarul din colivie —, cum răpești tu libertatea unei viețuitoare nevinovate ? Și pentru ce ? Pentru o fărîmă de ciripit smulsă cu prețul atîtor tristeți. Tu nu vezi cum se zbate biata păsărică în colivie ? Nu-ți dai seama că aripile ei sunt plumbuite într-un spațiu de celulă, aripile acelea făcute s-o poarte ca o săgeată sub cerul limpede și cald de sud ? Nu vezi ce tristă și tăcută e ? Fără libertate, soare și verdeață nu poate fi altfel.

— Ba te-nșeli — zisei eu —, cîntă toată ziua. Și ca o confirmare voită, canarul începu să scoată un șir de triluri interminabile. Ei, vezi ?

— Cîntă de nostalgia țărilor calde ! — zise prietenul.

— Aș ! — ripostai eu. După ce țări calde vrei să suspine ea, cînd s-a născut dintr-un ou clocit chiar în colivie ? Și apoi, ce ai vrea tu să fac ?

— Să-i dai drumul, să-ți extirpezi egoismul feroce care te face să-i speculezi cîntecul captivității și să o redai cerurilor.

— Nu te știam așa poet — îl ironizai eu. Uite, dacă vrei, dă-i drumul ! Îți dau autorizațiunea mea.

— Zău ?

— Zău.

Prietenul se repezi la portița coliviei, pe care o deschise, scoase cestile cu apă și semințe, lăsînd două locuri de ieșire, și așteptă.

Canarul, la început întimidat de mișcare, păru curînd foarte nemulțumit. De obicei, el își întrebuința ziua țopăind de la vasul cu cînepă la cel cu apă și de aci la spuma de mare sau, eventual, la bucățica de zahăr. Negăsindu-și vasele sale, ciuguli nervos locul în care fuseseră, apoi se uită chiorîș în toate părțile, îngrijorat. Amuțise. Să iasă din colivie, nici vorbă. Parcă nici nu vedea că toate porțile erau deschise.

— Ei, amice, ai văzut ?

— Asta nu probează nimic. Canarul nu-și dă încă seama că e liber !

Atunci scosei dușumeaua coliviei și scuturai pur și simplu canarul jos. El căzu pe parchet și rămase o clipă uluit. Apoi începu să circule fricos prin odaie, căutînd de mîncare pe jos. Picioarele îi erau nesigure și-i alunecau la fiecare pas. Tăcut, cu un piuit îngrijorat din cînd în cînd, cerceta aerul în toate părțile căutînd evident ceva.

— Caută pomi, verdeață — zise prietenul idealist.

— Nu caută verdeață — rectificai eu —, caută colivia.

Și într-adevăr, lăsai colivia cu portițele deschise jos. După oarecare dibuire, canarul o descoperi. Atunci începu o adevărată frămîntare pentru a intra înăuntru. Se urcă cu picioarele deasupra, își vîrî ciocul printre gratii, privi cu nerăbdare sămînța și zahărul ce se vedeau înăuntru. În sfîrșit, nimeri o ușiță și se strecură înăuntru. Atunci se porni pe adevărate chiote și triluri de bucurie.

Țopăia de pe un băț pe altul, ciugulea și bea apă, se scutura și mai ales cînta. Și cînd am încercat din nou să-i redăm „libertatea" nu s-a mai lăsat păcălit.

— Tu-mi faci — declamai eu atunci prietenului — teoria libertății. Dar ce e această libertate decît o noțiune abstractă și foarte arbitrară, ieșită din mentalitatea noastră umană ? Canarul meu nu vrea libertatea ta poetică, ci captivitatea mea tihnită în care s-a născut. Aci este apa, aci sămînța, aci zahărul, aci căldura. Aici s-a născut și aici vrea să moară. A-l da afară e o acțiune tot așa de dureroasă pentru el ca o deportare a noastră în Siberia. Cînd l-ai aruncat pe parchet, inima lui mică a fost cuprinsă de dorul de casă. Încă puțin și s-ar fi îmbolnăvit de nostalgie. Gratiile acelea pe care tu le vezi așa de fioroase sînt pentru el zidurile casei părintești din care nu vrea să iasă.

Ca și cînd ar fi înțeles ce spuneam, canarul se porni pe un tril gîlgîitor și apoi trozni cu mulțumire o sămînță de cînepă în cioc.

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 685, p. 8.)

PEDEPSE

28 ianuarie

De la o vreme, anume țări din Europa, speriate de anomaliile vieții etice a societății, au instituit pedeapsa cu moartea. Bun. Dacă nu privim chestiunea cu prea mult sentimentalism, dacă observăm și considerăm că un ucigaș decapitat poate servi ca pildă salutară pentru un scelerat în perspectivă, pedeapsa cu moartea devine un mijloc de represiune cel puțin îndreptățit. Dar e vorba, cum o aplicăm ? Adică, cui ? E îndeobște admis că cel mai de seamă bun al vieții este însăși viața. Prin urmare, merită cea mai înaltă rigoare cel care, cu con-

ştiinţa limpede, a stins vieţi omeneşti. Dacă însă individul îţi răpeşte bunuri pe care le poţi reface, dacă, într-un cuvînt, te fură sau îţi dă foc la casă, asta necesită pedeapsă, dar o pedeapsă care să nu răpească ceea ce nu se mai poate restitui.

Nu astfel au văzut lucrurile autorităţile austriace, ale acelui popor, pe cît se pare, blînd. Puse în situaţia de a aplica şi pedeapsa cu moartea, dintr-o frenezie de noutate, asemănătoare curiozităţii de sînge a spaniolilor, au spînzurat un nătărău care, într-un moment de mînie şi ebrietate, dăduse foc şurii unui ţăran. E drept că a luat foc şi casa, dar, în sfîrşit, n-a curs sînge omenesc şi intenţia n-a ţintit decît şura ! De ar fi ars caii, vaca, barza sau chiar un om, şi totuşi, mintea senină putea să vadă aci un accident regretabil şi împovărător de conştiinţă mai mult decît o crimă. Ei bine, judecătorii l-au spînzurat.

Dar dacă o şură arsă necesită pedeapsa cu moartea, de ce n-am solicita aceeaşi pedeapsă pentru delicte mai supărătoare ? De ce n-am arde pe rug pe Moscopol sau pe Titi Botez, care ne sfîşie urechile aproape zilnic la radio ? Pentru ce n-am executa prin împuşcare pe d. Papadopol, criticul autorizat al ziarului *Universul*, pentru cronicile sale infernale şi neoneste ? Pentru ce n-am electrocuta pe poetul Mircea Rădulescu pentru inscripţiile în versuri pe care le face sub fotografiile în culori ale aceleiaşi gazete ? Nu sînt acestea acţiuni dureroase pentru buna ţinută a unei societăţi înaintate, nu sînt ele mai păgubitoare pentru noi decît incendierea unei şuri de paie ? Şi cu toate acestea, nimeni nu se gîndeşte la execuţie, pentru că nimeni n-ar cere capul unui om care a dat foc unei case.

Atitudinea justiţiei austriace constituie un exces de asprime. La noi însă întîlnim foarte adesea accese de clemenţă. Cînd un „intelectual" ca Nicolaescu a fost osîndit la 20 ani muncă silnică, foarte multă lume a rămas consternată de asprimea judecătorilor. Şi cu toate acestea, în ţările cu pedeapsă capitală şi-ar fi pierdut capul. Un caz însă care zugrăveşte într-un chip îngrijo-

rător mentalitatea noastră este acela din Bucovina, unde un ucigaş odios a fost achitat. Dacă judecătorii austriaci au fost prea aspri, nu vi se pare că juraţii români, achitînd, au dat a înţelege că asemenea fapte sînt îndreptăţite şi le-ar face şi ei ? Blîndeţea juraţilor mi se pare în această împrejurare mai sinistră decît inflexibilitatea austriacă.

(*Adev. lit. şi art.*, XIII, seria a II-a, 686, p. 8.)

SPECIALITĂŢI MORALE

4 februarie

Am citit cu mare satisfacţiune, în gazete, că o bandă de paznici albanezi a fost prinsă operînd spargeri în dauna stăpînilor. Cum zic, m-am bucurat foarte mult. De ce ? — veţi întreba.

Iată pentru ce :

N-aş putea spune de cînd datează obiceiul, dar e cert că atunci cînd un proprietar de vie, de moşie sau de hotel are nevoie de un „om de încredere", caută numai decît un „turc", adică un „albanez". Albanezii sînt specializaţi în branşa „oameni de încredere", în care nici o altă naţie se pare că nu poate izbuti.

La uşile hotelurilor, caselor de raport, a cinematografelor şi a depozitelor întîlneşti foarte adesea nişte indivizi pe jumătate adormiţi, cu fălci bestiale şi vorbire grohăită şi incomprehensibilă, indivizi care par cu totul lipsiţi de funcţiunile superioare ale umanităţii. Inacţiunea şi somnolenţa le dau o înfăţişare de extremă stupiditate şi acea agresivitate lentă a portarilor care sînt iritabili la orice tulburare şi plini de demnitatea lor. Am jigni nobila naţie albaneză dacă ne-am închipui că aceşti specialişti ai credinţei sînt albanezi. Cine ştie ce vagă cloacă balcanică le dă naştere ?

Cînd „credinţa" nu e ajutată de inteligenţă, ea e puţin lucru. S-au văzut criminali scoţîndu-şi legăturile cu lu-

cruri de furat sub ochii somnolenți și osîndiți ai acestor paznici. Alteori excesul de zel ciuruie cu gloanțe trupul unui copil care a furat un ciorchine de strugure sau sugerează legarea de coada calului a unui țăran cu o vită prea lacomă.

Un lucru mi se pare cu totul ciudat. Cum e cu putință ca o nație să ajungă la convingerea aceasta nestrămutată că e lipsită de anume însușiri morale ? Poți oare să-ți închipui un francez care în funcțiunile de răspundere să dorească turci, convins fiind că lui îi lipsește această calitate ? Educarea unui popor pe acest temei de scepticism moral devine aproape cu neputință. Nimic nu întărește o virtute mai mult ca încrederea. Pune un copil să facă o acțiune de înaltă răspundere și ți-o va face. Fenomenul albanezului „om de încredere" este semnul unei deficiențe morale îngrijorătoare și se poate traduce mai literar așa :

„Nu mă pune să-ți păzesc averea, că sînt cam hoț".

*

În fond, e și aci un snobism asemănător cu acela al „nemțoaicei" la copii. Părinții burghezi, cu destul timp liber, nu se văd niciodată ieșind cu copiii lor la Șosea, la aer. Copiii de oameni cu stare sînt ținuți să-și creeze stilul stînd de vorbă cu slugile. Credeți că aceste „nemțoaice" știu limba germană sau posedă o cît de mică cultură ? La vîrsta fragedă cînd copii au „nemțoaice" nu se poate învăța temeinic nici o limbă, dar în schimb se poate strîmba limba cu care se vorbește graiul românesc. „Nemțoaicele", a căror autenticitate este tot așa de îndoielnică precum e aceea a albanezilor, sînt un soi de femei de moravuri ușoare, care își preschimbă starea civilă pe o bancă publică lîngă căruțul copilului. Însă pedagogia este specialitatea „nemțoaicei".

Nu ne rămîne decît să întrebăm : care e specialitatea românului ?

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 687, p. 8.)

CERTIFICATE MEDICALE

11 februarie

Întîmplare autentică. Fănica și Domnica s-au luat într-o bună zi la bătaie. Efectele pugilatului fiind neînsemnate din punct de vedere medical, spre a forma obiectul unor plîngeri la parchet, amîndoi soții respectivi s-au dus în taină la medic, întîmplător la același medic, și în contra unei anumite remunerații au obținut cîte un certificat din care rezulta că atît Fănica, cît și Domnica au avortat din cauza bătăii. Judecată, anchetă ! Judecătorul, intrigat de simetria efectelor, a făcut cercetări și a descoperit că singurul care avortase era medicul, deoarece femeile nu fuseseră în starea de a putea păți un asemena accident. Avortul profesional al medicului a constat în trei luni de închisoare, pe care le ispășește probabil și acum meditînd la riscurile meseriei.

Acum ne întrebăm ? Să fie la mijloc o maliție din partea doctorului, o filozofie adecvată vremei acesteia de criză, cînd un medic nu mai poate trăi decît din slăbiciunile oamenilor, ori o răzbunare pur și simplu, avînd în vedere că faptul se întîmplă în provincia vecinic învrăjbită ? Un lucru este caracteristic. Încă o dată adevărul se pune în conflict cu medicina. Molière este etern. Doctorul care decretează și scrie rețete, obligînd la boală, instrument adesea al intrigilor familiale, iată un subiect mereu bun pentru o comedie.

*

Pentru că a venit vorba de medicină, să mai observăm încă o curiozitate. O statistică a cazurilor de asistență din partea salvării ne arată că numărul cel mai mare de spitalizați pentru contuziuni îl dau bărbații. Vasăzică bărbații scot pe dată cuțitul. Procentul cel mai mare de leșinuri îl dau femeile. Femeia prin definiție leșină ! Tot femeile sînt acele care se sinucid mai repede și mai puțin durabil. De obicei, cu spirt denaturat. Cine nu-și amintește de d-ra Porția a lui Caragiale care topise în-

tr-o licoare inofensivă gămălii de chibrituri. Nu decesul îl vrea femeia, ci spaima celui pe care sinuciderea trebuie să-l doară, savurarea regretului celuilalt de a fi lăsat ca lucrurile să ajungă pînă aci. Însă spirtul denaturat are în el ceva trivial. El produce crampe şi alte manifestări intestinale, şi asta aduce curînd la realitate pe repedea la supărare femeie. Şi atunci, Salvarea e chemată să redea vigoarea intestinală acestor femei slabe de înger.

*

De la o vreme, au început să se sinucidă şi copiii. O notă rea, o mică observaţie din partea părinţilor, şi gîndul funest a prins rădăcină. Copilul nu e însă femeie. Cînd un copil imită un om mare, îl imită cu o nebănuită seriozitate. Infantilitatea e o fază graţioasă şi cruntă în acelaşi timp, care trebuie bine supravegheată. Un copil ucide şi se sinucide rar. Dar cînd face aceasta... izbuteşte.

(*Adev. lit. şi art.*, XIII, seria a II-a, 688, p. 8.)

FEMEIA IDEALĂ

25 februarie

De cîtăva vreme, canarul meu dădea semne de impacienţă. Se învîrtea pe beţele lui cu o frecvenţă mai mare şi emitea pentru întîia oară nişte sunete noi, ca un fel de gungurit de chemare. Apoi se pornea pe triluri vijelioase care-i umflau guşa la potenţa maximă şi se uita printre gratii spre un lucru nevăzut.

— N-ai înţeles ce e? — îmi spuse prietenul meu —, canarul e îndrăgostit. Vrea nevastă. O cheamă neîncetat şi nu se va linişti pînă ce n-o va avea. Trebuie să-i cumperi o cănăriţă.

M-am dus într-adevăr, deşi neîncrezător, şi am cumpărat o cănăriţă galbenă, înfocată, cu cap mare şi frumoase picioruşe roşcate. Am adus-o într-o pungă şi am aruncat-o în colivia canarului meu.

— Să vezi acum căsnicie ! — zise prietenul.

N-a fost de loc așa. Canarul a amuțit brusc și nici n-a mai cîntat de atunci. Întîi a privit cu dispreț individa strecurată în colivia lui, apoi a început s-o ciupească cu ciocul și în ciupeli a ținut-o pînă acum. Relațiile între soți erau nu se poate mai rele. Cînd mînca unul, celălalt sta deoparte și fiecare dormea pe alt băț nu fără a încerca să se expulzeze reciproc. Un lucru era sigur : departe de a deveni galant, canarul se întristase.

— Curios lucru ! zise prietenul —, nu pot să-mi explic.

— Ba eu pot — am răsuflat eu cu necaz. Nu trebuia să-i cumpăr cănăriță. De ce crezi tu că saluta cu imnuri aerul canarul meu ? Fiindcă visa cănărița, femeia, într-un cuvînt, ideală, fiindcă era pradă unei stări de pură poezie. Tu i-ai distrus reveria, i-ai adus un lucru concret, cu note mărginite și invariabile. L-ai supus, ca să zic așa, unei îmbrățișări de o sută de zile cu o ființă care, oricît de scumpă, începe de la o vreme să dea naștere la emanațiuni fiziologice. Lui îi trebuia depărtarea și intermitența, trecerea pe un cer albastru a unei pete galbene, un mic piuit înăbușit, o scurtă apropiere și atît. Căsnicia umană e o operă de voință, de asceză, la care animalele nu se pot adapta.

Și zicînd aceasta, am vîrît mîna în colivie și am scos cănărița.

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 689, p. 8.)

DESPRE MÎINILE MURDARE

4 martie

Despre impuritatea membrelor superioare la poporul român s-ar putea spune multe. Mă mărginesc astăzi să exemplific această caracteristică autohtonă la unii încasatori de tramvai. Societatea de tramvaie din Capitală, urmărind probabil o demonstrație etnică, alege personalul său, în destul de multe cazuri, printre persoanele anal-

fabete, cu falca de jos proeminentă şi bestială. Ca să dea impresia virilităţii, încasatorii de tramvaie nu se rad decît rar, aşa încît faţa lor hirsută pe care apa nu poate pătrunde ia forma unei turbe murdare sau a unui gunoi intrat în putrefacţie. Dinţii galbeni ai acestor animale răspîndesc o aromă fetidă, pe care călătorul trebuie s-o suporte în aplecarea împiegatului asupra sa. Societatea nu dă şorţuri sau uniforme igienice, plăcîndu-i varietatea. Astfel, încasatorii se înfăţişează îmbrăcaţi în dimii acre de sudori şi unsuroase de secreţiuni. Plăcerea cea mai mare a încasatorului de tramvai este ca în aglomeraţie să se frece de tine, să te îmbie cu toată duhoarea ce emană din trupul său rău mirositor. Comoara acestor funcţionari o formează însă mîinile : nişte mîini crăpate, brăzdate de şanţuri de negreaţă, unsuroase, pline încă de duhoarea funcţiunilor de peste zi. Moneda măruntă frecată de aceste mîini capătă miros şi patină şi ţi se lipeşte de mînă. Uneori încasatorii de tramvai sînt nişte brute imbecile, incapabili de cea mai mică înţelegere, scursuri ale mahalalelor satelor care nu ştiu să întrebuinţeze nici cea mai mică formă de deferenţă. Societatea cultivă aceste gunoaie umane din lipsa obicinuită de bun-simţ social al românului, pentru că nu-şi închipuie că un călător ar putea pretinde ca încasatorul să aibă o ţinută elegantă şi cuviincioasă şi o mînă dezinfectată sau acoperită cu mănuşi. Călătoria în tramvai este cîteodată cea mai mare suferinţă, pe care trebuie totuşi s-o suport de atîtea ori. Şi nu mă îndoiesc că mulţi vor fi simţind aceeaşi repulsie. Dar e în concepţia românului că totul e zadarnic în această ţară.

Dar vatmanii ? Se cunoaşte în genere violenţa şi cruditatea în expresie a conducătorului de vehicule. Însă tramvaiul e tramvai. În el călătoresc femei, copii de şcoală. Vatmanul simte o plăcere deosebită, sub ochii încurajatori ai unui eventual controlor, să stropească cu invective pe duşmanul din faţă al vagonului său, enumerînd cu patos toate piesele anatomice de care noi ne ruşinăm. Ţigănia aceasta inevitabilă şi ineducabilă la firile de slugi pe care le angajează societatea, nu pare a pune pe gînduri. Şi cu toate acestea, e unul din focarele de infecţie morală a maselor.

Societatea a angajat şi un anume personal feminin care la capete de linii mătură şi dezinfectează vagoanele. Acestea sînt uneori prostituate de sate care se zbenguiesc cu personalul, în vreme ce acesta scuipă în chip de repaos pe scîndurile vagonului. A intra într-un vagon cînd „mătură" femeia de serviciu înseamnă să te sinucizi.

Cînd vom putea vedea vatmani şi încasatori aleşi din atîţi şomeri intelectuali, elegant îmbrăcaţi, stilaţi şi cu mîinile curate ?

(*Adev. lit. şi art.*, XIII, seria a II-a, 691, p. 8.)

ZOOFILIE

16 septembrie

Am un prieten la care simpatia pentru animale ia forme paradoxale. Mărturisesc că l-am suspectat o vreme de anume turburări psihice caracteristice la unele boli localizabile în sistemul nervos. Îl calomniam pentru că nu-mi dădeam încă seamă că zoofilia lui nu era absolută, ci era mai degrabă efectul unei atitudini de protest faţă de opinia curentă. Astfel, întocmai ca unii poeţi francezi, prietenul simpatiza vietăţile urîte şi persecutate de oameni, ca broasca rîioasă, puricele. Dimpotrivă, arăta o repulsie accentuată pentru animalele indolente şi protejate de om, precum pisica şi cîinele. Nu arareori l-am surprins pe originalul meu prieten alergînd după pisica familiei, cultivată în vederea exterminării rozătoarelor, pentru a-i zmulge din gură un şoricel. Acţiunea de salvare nu-i izbuteşte în acest caz mai niciodată, deoarece perversa felină are obiceiul de a înfige colţii aşa de adînc în minuscula ţeastă a şoricelului, încît acesta, după o scurtă agonie, decedează în palma prietenului meu, care contemplă cu melancolie ochii rotunzi ca două mărgele ai victimei. După asemenea întîmplări, prietenul rămîne trist cîte o zi întreagă şi priveliştea pisicii îi este odioasă.

Slăbiciunea aceasta primejduieşte în chip serios igiena casei, şi familia lui este scandalizată. Astfel el interzice smulgerea pînzelor de păianjen de prin colţurile odăii. Tavanul a devenit pentru el cîmp spectaculos de vînătoare. Păianjenii au simţit se vede instinctiv condiţiile de securitate ale casei, fiindcă îşi construiesc pînze de dimensiuni şi orientări fantastice. Ei nu se mai mulţumesc cu unghiurile tavanului, ci se coboară în interiorul odăii, luîndu-şi ca bază de operaţie candelabrul. Circulaţia este în modul acesta îngreuiată, fiindcă prietenul te împiedică să rupi cu capul vreun fir din care ar rezulta destrămarea întregei reţele. Întins pe canapea, prietenul meu asistă cu satisfacţie la pîndele păianjenului, care îndrăzneşte să se lase uneori pe un fir pînă deasupra capului său. Se întîmplă însă ca nu rareori spectatorul de pe canapea să aibă remuşcări, în favoarea unei muşte care se zbate bîzîind în mreaja lipicioasă. Şi în cazul acesta operaţiile de salvare nu-i izbutesc, pentru că odată atinsă de balele infamului arachnid, musca se zgîrceşte în curînd otrăvită şi se preface într-un gunoi negru. Atunci prietenul, spre a se răzbuna, rupe pînza infamului monstru, care se refugiază speriat într-un colţ al tavanului, pînă ce mînia zoofilului nostru se potoleşte. Din fericire pentru familie şi din nenorocire pentru vietăţile protejate, prietenul se convinge din cînd în cînd de egoismul cvasiuman al păianjenului sau altor mici bestii şi cu o mătură spulberă într-o clipă o iluzie şi reintră în obişnuinţa universală, care pretinde ca oamenii să mănînce pe vaci, pisicile şoarecii şi păianjenii muştele.

(*Adev. lit. şi art.*, XIII, seria a II-a, 719, p. 7.)

MEDICINA MODERNĂ

23 septembrie

Medicina n-a progresat prea mult de la Molière încoace şi se poate spune că doctorul Diafoirus este etern. Pe atunci se prescria *lavement* ori *saignée*, acum *injecţii*

sau *diatermie*. Şi atunci ca şi acum pacientul era obligat să ştie ce are. Iată cum decurg consultaţiile la un medic modern :

— Domnule doctor, am nişte dureri abdominale aci în dreapta, mai ales cînd mă obosesc.

— Bănuieşti ceva ?

— Ştiu eu ? vreo apendicită ?

Urmează un examen constînd din apăsarea viscerelor.

— Eu nu găsesc nimic !

— Dar atunci ce poate să fie ?

Doctorul dă din umeri.

— Ce să iau, domnule doctor, ca să nu mă mai doară ?

— Să-ţi facem nişte diatermie !

După cîteva şedinţe infructoase, bolnavul atacă din nou chestiunea.

— Domnule doctor, mă doare mereu !

Doctorul e contrariat :

— Păi, ce poate să fie ? Bănuieşti ceva ?

Urmează o meditaţie din partea bolnavului.

— Domnule doctor, n-o fi colita ?

— Crezi ?

După un nou examen, doctorul declară fără convingere :

— Eu nu găsesc !

— Ce e de făcut, domnule doctor, ca să nu mă mai doară ?

— Să-ţi facem nişte injecţii sedative !

Povestea ţine atît cît ţine şi fenomenul, bolnavul fiind invitat mereu să-şi dea cu părerea şi medicul prescriind tratamente în serii cu injecţii şi diatermie.

Medicina modernă are faţă de cea veche şi unele avantaje. Ei îi stă la îndemînă pentru punerea diagnosticului laboratorul şi razele X. Am văzut însă pe unii foarte nemulţumiţi de aceste izbînzi ale ştiinţei.

— Să vezi ce mi s-a întîmplat ! îmi spunea un prieten. Avînd o fractură a unei coaste, m-am dus să-mi fac o radiografie. Radiologul îmi atrage atenţia asupra unor umbre întinse, pe care el le socoteşte leziuni pulmonare. Alerg la un doctor, acesta mă descoase, mă

ciocăneşte în dreapta şi în stînga, şi, sub impresia plăcii, îmi recomandă grav să mă îngrijesc etc. După o supraalimentaţie de o săptămînă, ajungînd la greutatea de o sută de kilo, ce nu mi se părea de loc în conformitate cu o boală pulmonară, m-am dus la alt radiolog. Aci nici urmă de paloare, dar în schimb hipertrofie a inimii. Au urmat consultaţii, tratament anticardiac, slăbire vertiginoasă, pînă cînd o altă placă dovedi că inima era cu desăvîrşire normală, dar că stomacul prezenta o ulceraţie. Numai după zece fotografii m-am convins că şi tehnica radiologică e tot atît de relativă ca şi ştiinţa medicală şi mi-am văzut de treabă.

Aşa vorbi prietenul. Cît despre minunile laboratorului, o dovadă strălucită o avem în faimoasa analiză prin care o domnişoară contaminează o ţară cu ciumă imaginară, dar destul de dureroasă pentru staţiunile balneare rămase într-o zi fără clienţi.

(*Adev. lit. şi art.*, XIII, seria a II-a, 720, p. 6.)

ELEVII BANDIŢI

30 septembrie

Citind deunăzi în gazete că o nouă bandă de elevi de liceu au atacat cu cuţitele pe un cetăţean într-un oraş oarecare al României Mari, l-am apostrofat pe amicul meu profesorul :

— Mă rog, ce zici tu de asemenea întîmplări ? Ce răspunde şcoala, ce răspunzi tu ? Fiindcă eu îmi închipui că o parte de responsabilitate o aveţi şi voi profesorii !

Amicul făcu o strîmbătură de silă şi zise :

— Ce răspund eu ? Uite ce răspund eu : cînd mai înainte vreme eu, dascăl, chemam la lecţie toată clasa şi nu ştia nimic, eu puneam la toată clasa nota trei. Nimeni

nu zicea nimic. Elevii se văitau cel mult că au avut ghinion, că i-am surprins nepregătiți, dar nici gînd să-i mire purtarea mea. Dacă venea cîte un părinte la școală și afla nota odraslei sale, el se făcea verde la față de rușine și, după calitatea sa socială, făgăduia progeniturii sale o pedeapsă exemplară, variind între o bătaie soră cu moartea și o admonestație. Autoritățile școlare nu se amestecau, aprobînd tacit energia profesorului. De altfel, ți-aduci tu aminte ca pe vremea noastră să fi îndrăznit cineva să creadă că rezultatul de pe listă, la fine de an, poate fi modificat și că dintr-un repetent poți face un promovat ? Ei bine, azi s-au schimbat lucrurile ! Junele școlar stă mut la întrebările mele, dar cu capul sus, agresiv, cu aerul de a spune că-l agasez.

Și după ce se dovedește, în hazul clasei întregi, că nu știe nimic, și-i dau trei, crezi că el se întoarce la loc smerit ?

Nu, domnule. El strigă la mine tare : Am știut, domnule ! — sau îmi rupe teza, notată prost, în fața mea, sau îmi trîntește ușa în nas. Și de ce face el asta ? Fiindcă știe că toată lumea e de partea lui. Gazetele țipă că se surmenează școlarii, părinții, care știu că la noi învățătura e o piedică pentru carieră, țipă că persecut odrasla, direcția școalei strigă că i se descompletează clasele extrabugetare și sărăcește comitetul, iar autoritatea cea mai de sus, ca să satisfacă pe cutare și pe cutare, aprobă fără greutate repetarea examenelor, cu alți profesori, mai grijulii de interesele comitetelor. Școlarii au mirosit condițiile învățămîntului actual și atunci cînd un profesor e prea dificultuos, îl boicotează neînvățînd nici unul. Dacă profesorul e naiv și-i lasă pe toți, părinții se duc fuga la minister și protestează că e persecuție sau exces, că nu e cu putință ca o clasă întreagă să fie așa ignorantă. Reexaminarea este obținută, și asta înseamnă totdeauna trecerea. Nu rareori mi se întîmplă să întîlnesc în clasa următoare pe boul boilor, pe cel trîntit la aproape toate materiile. Individul avea, pasă-mi-te, părinți în-

fipți, dintre aceia care citesc pe d. prof. Gh. Marinescu, care spune că numai proștii sînt sănătoși la minte, genii-le sînt ființe degenerate. Și acum te miră că copiii au luat pistolul în mînă și fac pe banditii ? Crezi că asta vine din cinematograf ?

Cinematograful era și pe vremea noastră, și mai ales cu banditi.

Adu-ți aminte de Fantomas, de Nick Winter ! Copiii au aflat de la părinți și din gazete că trebuie să ai inițiativă, să cucerești viața, că învățătura te ține-n loc și te face un umil profesoraș cu un salariu mai mic decît al unui sublocotenent de 21 ani, fost elev al tău, și cu amenințarea, din partea cutărui ministru, lucrul s-a întîmplat acum cîțiva ani, de a fi destituit fiindcă te-ai prezentat la școală la 2 septembrie, în vreme ce școlarilor tăi li se îngăduia să vină la 15 septembrie, ca să nu-și întrerupă... cura.

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 271, p. 6.)

GRAMATICALE

14 octombrie

Că românul nu știe gramatică și-și schimbă felul de a scrie de pe o zi pe alta e un fapt care nu trebuie să ne mire și să ne supere. Cultura e tînără. Academia e împărțită în două tabere care se ceartă sau dau reguli lipsite de orice bun-simț, cîteva neînsemnate inconsecvențe în vorbirea unei limbi autentice sînt floare la ureche. Căci în definitiv un popor vorbește cum a apucat, după legi naturale și oculte, și gramatica nu este decît actul de a descoperi aceste legi. Se întîmplă însă la noi un fenomen cu mult mai grav, și anume o pierdere a simțului limbii. Urechea nu mai e supărată de ceea ce pînă acum ar fi rănit-o. Un infirm intelectual scapă un falset, și toată lumea (profesori universitari, gazetari, scriitori)

se ia orbește după el. Iată două exemple dintre cele mai recente și odioase, promovate îndeosebi de una din marile gazete, zisă românească.

De cîteva zile a apărut un superlativ al adverbului care se înfige ca un cui ruginit în orice ureche nobilă. Bunăoară :

„—... omul... este ființa care trăiește în general cel *mai mult*" (*Universul*).

Nu rareori auzi :

„Cel *mai mult* îmi place Cezar Petrescu, care scrie cel *mai bine*".

Înfiorător și de prisos, căci în românește există o formă de superlativ adverbial, liniștitoare pentru ureche, și anume :

„Mai mult decît oricare, îmi place Cezar Petrescu, care scrie mai bine decît toți."

Dar o modă gramaticală care te îmbolnăvește și-ți dă supurație a urechii este noul chip de a acorda substantivul cu adjectivul, adoptat chiar și de universitari. O pornire interioară, nu o constrîngere academică, te obligă să dai adjectivului numărul, genul și cazul substantivului. Cine cu urechea suferindă va fi pus la cale reformarea acestui imperativ categoric al bunului simț nu știu, dar reforma a început cu dezacordarea atributelor provenite dintr-un participiu. Noi ziceam, de pildă, *o femeie iubită, unei femei iubite, femeii iubite,* reformatorul anonim a decretat *unei femei iubită, femeii iubită.* Unii au înțeles că acordul se pierde treptat prin distanță și au început a scrie : *unei femei iubite, venerate, adorată.* Acum toată lumea s-a molipsit de această boală de urechi, și gazetele anunță cu titluri mari : *Amănunte asupra crimei întîmplată în strada Carol.* Molima a trecut și asupra adjectivelor obicinuite. Iată un anunț de la Mica Publicitate *(Universul),* unde un domn serios își pune în valoare toată arta sa stilistică, în vederea căsătoriei :

„Domn serios 47 ani situat agreabil dorește cunoștința unei tinere *serioasă plăcută constantă* în vederea căsătoriei".

Remarcabil certificat al unei persoane culte.

(Adev. lit. și art., XIII, seria a II-a, 723, p. 8.)

CHESTIA CU MÎINILE MURDARE

21 octombrie

Mai acum cîteva luni scriam aci (mizantrop, de !) un articolaș despre mîinile murdare ale unor încasatori ai tramvaielor comunale. Mă refeream în fond nu numai la mîinile lor, ci la hainele lor, la chipul lor, la purtarea lor, la mizeria, în sfîrșit, a unor oameni prost plătiți, care, incapabili de a se adapta vieții unui oraș, nu sînt măcar dichisiți de patronii lor. O, nu m-am gîndit o clipă că acești oameni n-ar fi niște ființe de treabă și că la urma urmei n-ar fi printre ei și inși cu mîinile curate și cu oarecare știință de carte. Dar, hotărît, nu mi-am închipuit că cineva din cei vizați va citi rîndurile mele. De schimbat nu s-a schimbat nimic. Dar cineva a citit. Acum, peste cîteva luni, găsesc acea scrisoare, bătută la mașină, și foarte mustrătoare pentru mine, ca venind din partea unui încasator. Eu unul nu cred că vine din partea unui încasator, pentru diferite motive ; că e scrisă la mașină, că arată părerea de rău, funcționărește, că nu ne poate servi date statistice, că arată repulsie față de personalul cu carte etc. Eu însă mă fac că nu-nțeleg și răspund :

Dacă încasatorul care ne scrie e încasator, el ar cunoaște mai bine situația și ar fi înțeles, printre rînduri, mai bine bunele mele intenții. El nu m-ar mustra așa aspru, confirmîndu-mi unele repulsii, și mai cu seamă n-ar lua în chip așa de suspect apărarea societății, cerînd totdeodată pedepsirea mea. El n-ar fi avut altceva decît să se spele pe mîini, și chestia se termina. Dar așa e românul ; fă o observație oricît de legitimă, cere îndreptarea unui neajuns oricît de mic, și el e plin de ingeniozitate și impetuozitate spre a-ți dovedi că ești un mișel și că trebuie să rămînem ticăloși. În loc să se scuze și să făgăduiască o uniformă mai curată din partea socie-

tății pe care o apără, domnul care scrie la mașină face filozofie de aceasta :

„Te vei mira, poate, că e invizibilă această străduință a societății de a ridica personalului capacitatea lui educativă, dar vei fi știind și d-ta că evoluția oricărei societăți omenești își urmează un proces destul de lent... Se cunoaște critica ce s-a făcut formei fără fond și, prin analogie, poți face deducția logică... Civilizația nu a făcut niciodată salturi... Trăim toți în această Românie care are un popor suficient de înapoiat... Cîte bătăi nu s-au iscat la Cameră, iar în Germania, mai anii trecuți, s-au bătut cu călimările și cu alte mobile... Revino asupra celor ce ai scris..."

Iată ceva tipic românesc. Eu spun : se cuvine să ne spălăm pe mîini, iar anonimul indignat sare în sus. Cum ? Cînd Maiorescu atacă forma fără fond, vrei să mă spăl pe mînă, d-ta vrei să am mîinile curate numai după un secol de civilizație, cînd în Germania deputații se bat cu călimările, îmi pretinzi să am unghiile tăiate ? Nu mă spăl. Nu trebuie *încă* să mă spăl.

La aceasta, eu atîta răspund (ca orice mizantrop) : Nu te spăla, și pace !

(Adev. lit. și art., XIII, seria a II-a, 724, p. 10.)

GENERAȚIE VINDICATIVĂ

28 octombrie

Că o critică defavorabilă nu e de natură să facă plăcere autorului unei cărți este un lucru ușor de înțeles. Dar ca un autor să nu încerce a gîndi că un critic nu are pentru ce să urască pe un autor e oarecum descurajator. Dacă obligația criticului ar fi să laude ce i se trimite, atunci critica devine un ce inutil. Un singur caz

e în adevăr dureros, un chin provizoriu, pentru un autor : incomprehensiunea criticului. Contra acesteia autorul are la îndemînă cel mai eficace mijloc de răzbunare : meritul, dovedit cu încetul pe alte căi. Autorul de azi nu se mulțumește numai cu o ridicare din umeri sau cu meditația asupra mijloacelor de îndreptare ale artei personale. El se supără și-și jură răzbunare. Cea mai românească răzbunare fiind injuria, el înjură.

Cronicarul nostru literar primește foarte adese scrisori revelatoare ale strînsului raport ce există între lipsa de talent și proasta creștere. I-am sustras cîteva, pe care le voi publica, de nu va prinde de veste. Iată ce-i scrie un poet Neculai Roșca (autor al unui volum de versuri *Neural),* neluat în considerare nici de autorul generos al *Antologiei ;* în care se pot citi versuri de acest soi :

Multiplicitatea fără importanță,
inventariată crud și integral,
umple aureola declinului central :

Plan suprapus și propriu, sleit în circumstanță.

„Stimate d-le critic și publicist,

Am avut fericirea să citesc măgulitoarele aprecieri pe care le făceați... asupra poeziei mele... și de aceea dacă și dvs. veți publica pe viitor arceva (sic) mai rezumativ decît *Viața lui Eminescu* sau *Cartea nunții,* ne vom exprima toată gratitudinea recenzîndu-vă cu aceeași doză de bun-simț...

Cu perfectă disconsiderație

NECULAI ROȘCA."

Tînărul Roșca nu și-a dat seamă cu cîtă vigoare definea concepția autorului român despre critic, care e aceasta :

— Laudă-mă, că de unde nu... mama ta...

(*Adev. lit. și art.,* XIII, seria a II-a, 725, p. 8.)

POEZII DE VÎNZARE

4 noiembrie

Am citit deunăzi în gazetă, la mica publicitate, un anunț neașteptat, aproape de necrezut. El turbură toate ideile mele despre arta poetică, dărîmă o morală întreagă, de aceea simt nevoia, înainte de a-l comunica cititorilor, să recapitulez vechile mele concepții burgheze.

Să zic că, înzestrat de Dumnezeu, fac poezii bune, pe care cunoscătorii mi le laudă. Satisfacția mea are o nuanță hotărît paternă. Dacă cineva citește poeziile mele și zice : Nu știu cine e autorul, dar știu că sînt frumoase ! — aș vrea să văd cine mă osîndește dacă strig : Eu sînt autorul ! Să presupunem că cineva, ambițios, mi-ar oferi bani, fiind eu la strîmtoare, ca să semnez cu numele său producțiile mele. Ori compunerile pe care i le fac au o factură voit comercială, și atunci înseamnă că nu-i dau în fond mai nimic, ori sînt născute în sinceritate, și atunci conflictul devine inevitabil. Căci aș vrea iarăși să știu cine ar putea răbda ca presa să laude poeziile lui Popescu, scrise de fapt de Ionescu ? Asemenea lucru nu se poate întîmpla niciodată cu un poet adevărat, afară doar de cine știe ce condiții vitrege de existență.

Dar să mă pun din punctul de vedere al cumpărătorului sau al autorului fictiv. Pentru o glumă lucrul mai merge. Dar ca cineva să primească laude pentru ceea ce n-a făcut, nici nu se simte în stare să facă, înseamnă să te lași bătut în cuie fără să simți durere. Cazul lui Cyrano de Bergerac e practic, e posibil, pentru cucerirea iubitelor și pentru petreceri familiare. În fața opiniei publice, arta e netransmisibilă. Un tată care-și vinde copilul e un părinte denaturat, în poezie, cine-și vinde poeziile este un poetastru. Am auzit adesea că cutăruia i-a făcut o compunere altcineva. Dacă nu era calomnie, era cel puțin vorba de o pură

bîrlogul tău, proprietarii te împuşcă cu ochii, dcă le-ai răpit spaţiul şi le-ai insultat lemnele cu oarele. Cîte unul pune bilet de închiriat spre a mai ate din cheltuieli. Dar nu închiriază niciodată. Fostul riaş care mai deunăzi ocăra pe proprietar, devenit la du-i om cu casă, cere preţuri fabuloase şi pune pe supra nişte condiţiuni extravagante ; nu cîine, nu ii, soţie legitimă, servitoare fără bărbat, nu mobile le şi chiria pe doi ani înainte. Toată lumea fuge păimîntată, iar proprietarii se strîng în cerc la mijl străzii, plîngîndu-se că azi „nu se mai dă preţ“ la e.

ev. lit. şi art., XIII, seria a II-a, 728, p. 8.)

IMAGINAŢIA VIEŢII

2 decembrie

Scriitorii se străduiesc să găsească subiecte extraordare pentru a exemplifica drama umană, dar imagiţia lor nu va atinge niciodată puterea de invenţie a eţii însăşi. Nici o minte umană nu va fi în stare să scocească o himeră mai bizară decît aceea pe care la moment dat natura se hotărăşte s-o dea. Am citit spre un nou născut care avea cap de broască, trup de aimuţă şi picioare de raţă, plus o coadă cu solzi, mai cînd mă sileam să găsesc o închipuire cu care desfătez cîţiva prieteni mici. De le-aş fi făcut o astfel descriere, ar fi dat din umeri şi pruncul din leagăn. r în ce priveşte destinul omenesc ? Proasta opinie pe re o are intelectualul despre imaginaţia Providenţei găseşte cea mai puternică expresie în rezerv pe care ticii literari o fac faţă de întîmplările „nedramae“, „neverosimile“, deşi stilul vieţii este nevăzutul şuşi. Nu de mult se putea citi prin ziare informane ce părea reclama deghizată a unui fil „senzaţiol“. Şi nu era decît una din piesele senzaţi le pe care stinul le joacă serios. Un inginer de o fabrică industrie fără interes pentru istoria literaturii. A voi să-ţi vinzi poeziile sau alte opere poate să fie deci semn sau de disperată mizerie, sau de escrocherie, sau, în sfîrşit, de ignorare a esenţei artei, deci de prostie. Iată acum şi acel anunţ uluitor :

POEZII originale, satisfăcînd critica, ofer cedînd drepturile. Scriţi ziar : „Autor“ 77 M.

(Adev. lit. şi art., XIII, seria a II-a, 726, p. 5.)

CE AR FI DACĂ AR TRĂI AZI EMINESCU ?

11 noiembrie

M-am întrebat adeseori ce ar fi dacă ar trăi azi Eminescu, cu alte cuvinte, cum ar trăi azi Eminescu, dacă ar aparţine generaţiunii noastre ? Şi răspunsul a fost deprimant, după toată logica deprimant. Acum şaizeci de ani, exista un grup de oameni care să dea unui poet o mică bursă cu care să-şi urmeze studiile în străinătate, exista un ministru care să ofere aceluiaşi poet cu anticipaţie o catedră universitară, exista un critic care îşi ajuta poetul nu numai cu condeiul, dar cu punga, găsindu-i, de bine, de rău, o slujbă, dîndu-i o cameră de locuit, internîndu-l într-un sanatoriu din străinătate, înmormîntîndu-l, punîndu-i o cruce la căpătîi.

Dar azi ? Nu numai că nu s-ar oferi lui Eminescu nici o catedră, cu condiţia terminării studiilor, dar ar fi înlăturat prin definiţie, cu toate doctoratele din lume, de la ea. Căci azi circulă principiul ca literaţii să-şi vadă de literatură, universitatea fiind a... oamenilor de ştiinţă. Pentru exemplificarea cazului, să ne gîndim puţin la ostilitatea pe care o întîmpină ideea chemării la universitate a unui mare poet. Azi sînt premii literare. Dar Eminescu n-ar lua sistematic asemenea premiu, „de-

oarece el e destul de cunoscut şi n-are nevoie de premiu". Premiul s-ar da cuiva corespunzător, mutatis mutandis, d-lui Foti. Ar fi Eminescu un scriitor cu trecere în Societatea scriitorilor? Hotărît că nu. Preşedinţia unei astfel de societăţi ar fi revenit cuiva care să corespundă d-lui Corneliu Moldovanu de azi, care apare în frac la toate festivităţile şi dă a înţelege opiniei publice că nu poţi face carieră chemîndu-te Arghezi. Eminescu ar fi înjuriat de bătrîni ca fiind prea evoluat şi ocolit de tineri ca fiind prea bătrîn. Omul care scrisese *Epigonii* ar fi căzut neapărat victima noii generaţii, şi un tînăr ar fi scris pe dată un articol intitulat *Nu*. Atunci a fost cu putinţă ca Eminescu să trăiască, cu chiu, cu vai, în ciuda convingerilor sale politice, şi să capete o pensie la treizeci şi opt de ani. Azi ar muri ca un cîine, şi gazetele care găsesc loc pentru tot felul de ştiri politice n-ar găsi destul loc pentru un necrolog, cum n-au găsit pentru Zeletin şi aproape de fel pentru Zarifopol.

Şi vă asigur că Eminescu n-ar găsi azi nici editor, deoarece scrierile lui nu s-ar vinde, iar instituţiile tipăresc numai poezii de tineri needitaţi, precum Jebeleanu. Şi nici antologiile nu l-ar cita, unele fiindcă e prea tînăr, altele fiindcă e prea bătrîn. Eminescu, trăind astăzi, ar fi un om mult mai nefericit de cum a fost, pentru că azi ar exista nenumăraţi confraţi care să se creadă mai mari decît el şi care să dea prin puterea lumească o confirmare dureroasă a acestei prezumţii. Şi vă încredinţez iarăşi că *Gîndirea,* care s-a pus sub semnul Luceafărului, n-ar publica pe Eminescu, fiindcă nu e ortodox şi mai ales ca să nu întunece gloria întunecatului la faţă redactor al ei şi ar găsi o vorbă tri-vială spre a-l insulta, de pildă „scăpat din balamuc", aşa precum pentru Arghezi a găsit „ieşit din puşcărie". Vremurile sînt azi cu mult mai grele decît odinioară, şi e mai bine că Eminescu a trăit şi n-a apucat vremile de glorie ale d-lui Corneliu Moldovanu.

(Adev. lit. şi art., XIII, seria a II-a, 727, p. 8.)

SIMŢUL DE PROPRIETA

Stau pe o stradă nouă, ale cărei
construite, aparţin unor burghezi, care,
cu economiile retrase de la băncile pe
tului, s-au hotărît să devină proprietari
care au fost o viaţă întreagă chiriaşi, a
de proprietate foarte dezvoltat, şi un
lor devine o victimă vrednică de plîns.
un astfel de chiriaş. Proprietarul meu,
scoală cu noaptea în cap şi face ocolul
du-se apoi în mijlocul străzii spre a o
tresare la cea mai mică violenţă ce i
face acaretului său. Aproape în fiece zi
reclamaţiuni: că pisica mea şi-a ascuţ
uşă, că servitoarea a aruncat un sîmbur
gazon, că aparatul de radio are prea mai
arhitectul i-a spus că zgomotul macină
uitat un geam deschis peste noapte,
temperatură face rău parchetelor, că lust
gerie e prea greu şi o să cadă tavanul, că
alimente în cămară şi o să se facă gîndac
primi observaţiuni numai de la propr
treacă-meargă! Dar toţi proprietarii de
stradă sînt indirect şi ai mei. Ei se strîn
cînd la poarta proprietarului meu şi încep
despre case, ca bolnavii din spital despre
întreabă dacă mai intră apă în pivniţa al
altul a chemat pe arhitect să-i pună o sca
nul se plînge că-i scot sobele fum, altul că
zid. Ei trec astfel în corpore de la
situindu-se şi văitîndu-se. Simţul lor de
este aşa intens, încît toată strada, cu
cerul, şi stelele de deasupra, le aparţine.
drum, te privesc de după geamuri cu ostil
pare că le iau aerul, că le murdăreşti tro
pe toamnă stoarnă toţi în faţa caselor
lemne, iar te sileşti să te strecori print

textilă din Lille e condamnat la deportare pe viață în Insula Dracului, fiindcă semnalmentele date de casierul acelei fabrici, muribund în urma unui atac banditesc, se potrivesc cu ale lui. Douăzeci și patru de ani strigă acest nenorocit nevinovăția lui în zadar, și încercările disperate de evadare îi aduc numai înăsprirea regimului. El apare paznicilor ca geniul rău al deportațiunii, ca banditul veșnic suspect, dar e un martir, vibrînd — o melodramă! — de sentimente generoase pentru colegii săi de captivitate. Încearcă din nou să evadeze împreună cu 16 tovarăși, însă aproape de coasta salvatoare barca în care se aflau se clatină, și unul din ocnași cade în apă.

Eroul nostru de melodramă sare în apă și-l scapă, dar este sfîșiat el însuși de rechini. Credeți că imaginația Soartei se oprește aci? Nu. În același timp sosea din patrie ordinul eliberării lui. Se recunoscuse eroarea judiciară!

Toate ziarele au comentat zilele acestea cazul acelui Jean Valjean român, osîndit la închisoare fiindcă a furat o pîine. Dar publicul român se delectează din cînd în cînd cu peripețiile melodramatice ale altui bătut de soartă, care, milionar pe vremuri, e jefuit metodic de procuristul său pe cînd lipsea din țară. Milionarul ajuns cerșetor se judecă de ani de zile și cînd, în sfîrșit, cîștigă procesul, se împiedică de anume bețe în roate ce i se pun la redobîndirea averii. Nu e de mirare să moară cerșetor și să i se notifice după înmormîntarea în groapa comună dreptul de a păși în bunurile sale. Căci viața e inventivă, cum nu este de obicei criticul literar, și melodrama se arată a fi genul ei de predilecție.

(*Adev. lit. și art.*, XIII, seria a II-a, 730, p. 8.)

1935

DIN VIAȚĂ... ȘI DIN CĂRȚI

6 ianuarie

Sînt adeseori prin ziare ştiri „mărunte", de o semnificaţie imensă, cărora însă le lipseşte comentatorul. Tragedii care ar face să pălească eschilianele Orestii sau aventuri pe care nici cea mai inventivă imaginaţie nu le-ar născoci se întîmplă totuşi aproape zilnic sub ochii noştri.

Şi cum vin pe drum de fier...
Cui nu-i răsună în minte celebrele versuri eminesciene.

Şi cum vin pe drum de fier
Toate cîntecele pier ?

Eminescu era, în poezie cel puţin, un duşman al civilizaţiei, un ins care prefera „sănătoasa sălbăticie", haina de şiac şi locomoţiunea cu picioarele. Arhaismul acesta, care revelă în noi un străvechi fond etnic, poate getic, e caracteristic, în ciuda cultivării inteligenţei, multor intelectuali români, mai ales moldoveni. Şi d. Mihai Sadoveanu e un eminescian. În admirabilul său roman *Nopţile de sînziene*, pădurea, sălbăticiunile, oamenii, care n-au văzut încă chibrituri şi trăiesc în virtutea unui milenar obicei al pămîntului, se împotrivesc tăierii unei păduri. Scriitorul moldovean bănuieşte aci o ereditate peceneagă. Aceste acte de sabotare a progresului nu sînt numai de domeniul literaturii. Îmi amintesc încă de întîmplarea incendierii unei şcoli primare de către săteni şi omorîrii învăţătoarei. Oamenii voiau să scape de această pacoste şi să se întoarcă la tradiţia orală şi la răboj. Dar iată şi o chestie cu dru-

mul de fier, care ar fi făcut deliciile lui Eminescu. Un șef de jandarmi descoperă de curînd, întîmplător, pe niște săteni bătînd pari groși pe linia ferată spre a întrerupe circulația trenurilor. Identificîndu-i, constată cu uimire că nu sînt niște simpli vagabonzi, ci chiar autoritățile comunei, în frunte cu primarul. Nu numai că oamenii nu scot parii, dar gonesc și pe jandarm. Ei vor să scape de monstrul de fier. Ca să protejeze cînturile păsărilor ? Nu cred. În tot cazul, cu o silă față de prezent evidentă. Eu cred că această împotrivire față de civilizație e o caracteristică a popoarelor autohtone de o mare vechime și care se apără în mod instinctiv împotriva noilor veniți. Popoarele de imigrație dovedesc întotdeauna un mare entuziasm pentru formele cele mai înaintate ale civilizației, dovadă americanii față de ultimele piei roșii.

Mîinile vinovate

Vă puteți închipui o mai profundă, clasică aș zice, tragedie ca aceea întîmplată acum de curînd într-un sat din Polonia ? Un tînăr își vinde boii la tîrg și se întoarce cu un pachețel de bancnote. Cine cunoaște viața țăranului, în care bunurile materiale au un rost crîncen (gîndiți-vă la *Ion* al lui Rebreanu), își va da seama ce flacără vitală reprezintă pentru acest țăran cele cîteva bancnote. Ajuns acasă, el le pune pe masă pentru cîteva clipe, avînd ceva de robotit prin ogradă. Acum apare al doilea personaj al tragediei : copilul de trei ani. Mic animal, doritor de jucării și cu acel spirit distructiv al vîrstei, care e poate o față a cercetării lumii și a exercitării simțurilor, ca jocul cu ghemotocul al pisoiului, copilul ia coloratele hîrtii una cîte una și le aruncă pe foc, urmărind cu delicii flăcările. Cînd vine tatăl, se produce o scenă de turbare atroce, foarte explicabilă totuși. Dar subconștientul părintelui scoate o pedeapsă simplă, simbolică și ea, de o cruzime zguduitoare. El ia un topor și retează mîinile *care au luat banii,* ca și cînd acolo, în ele ar fi fost sediul gîndului. Țăranul n-avea cunoștință de existența centrilor și ar fi pedepsit după natura vinovăției picioarele, stomacul sau

orice alt organ. Oedip care-şi scoate ochii nu cugetă altfel.

Înlăuntrul nostru mocnesc instincte grozave, şi cînd citesc pe tragicii greci îmi dau seama cît de bine intuise ei fatalitatea sîngelui nostru neînţeles.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 735, p. 1.)

CĂRŢILE CARE SE SUPĂRĂ

13 ianuarie

Un umorist francez modern a spus că nu e bine să împrumutăm cărţile, deoarece ele se mîhnesc şi nu se mai întorc. Nu ştiu dacă criza lor sufletească e autentică, de dispariţia lor definitivă nu mai este nici o îndoială. Nu am dat cuiva vreo carte pe care să mi-o înapoieze. De capăt ceva înapoi, atunci e fără îndoială un roman la care nu ţin şi care-mi este redat cu foile crunt mîzgălite şi înfoiate. Operele de documentaţie nu-şi mai revăd niciodată raftul lor, decît dacă întîmplător am putut să le descopăr la vreun anticar. Se pare că aceasta e tragedia oricărui intelectual, şi nu fără satisfacţie am citit în ms. eminesciene cîteva rînduri de prin primăvara anului 1883, pe cît se pare, unde poetul se plînge de pierderea cărţilor.

Eminescu se arată nemulţumit de cameră, care e întunecoasă şi pentru care plăteşte o sumă cît costă pe an casa întreagă. Condiţia lui a fost să ia „odaia cu cabinetul". Aci unde şedea era insuportabil şi de aceea izbucneşte în ocări. „Slugi stupide, o lipsă absolută de serviciul cel mai elementar, toate acestea mă desesperează. Am să vorbesc cu Simţion să-mi dea odaia de alături cu el. Am să duc un dulap cumpărat din Tîrgul de vechituri ; să măsor întîi uşa, să nu fie dulapul prea mare şi să nu dea loc la supărările cîte le-am avut pînă acum. Tot acolo duc cărţile de la Gaster, şi nu mai am nevoie a i le împrumuta. Egoist în privirea

cărților, din care mi s-a pierdut o mulțime. (Să scriu lui Tiktin pentru Boiadgi și Cipariu. N. Bass.) Acolo legîndu-mi cărțile, le vom transporta încet-încet, pînă ce nu va mai fi nici una aci. Pînă la toamnă mi-o succede. Acum anunț că mă mut și pace." (Ms. 2255, f. 303.)

Cărțile pe care le cere Eminescu trebuie să fie : *Boiadji, Macedowlachische, Sprachlehre,* Buc., 1863 (sau poate ediția mai veche din Viena, 1813, deci carte rară) și T. Cipariu, *Crestomație sau analecte literare,* Blasiu, 1855, ed. a 2-a, Blasiu, 1862.

Gaster și Tiktin sînt cunoscuții filologi cărora Eminescu avea se vede obiceiul să le împrumute cărți. Și cum aceștia căutau opere de valoare filologică, iar Gaster chiar manuscrise, înseamnă că poetul avea cărți de valoare. Cîte lucruri în privința sa n-ar fi astăzi mai lămurite, dacă banditii de cărți deghizați în blînzi împrumutători nu l-ar fi jefuit și pe el ca pe atîția cu bibliotecă ?

(*Adev. lit. și art.* XIV, seria a II-a, 736, p. 8.)

BLESTEMELE DOMNULUI ARGHEZI

27 ianuarie

Am auzit pe mulți spunînd că expresiile d-lui Arghezi sînt tari. Un doctorand în litere a socotit chiar „blestemele" ca un monument de violență și ură. Asta dovedește cît de puțin ne cunoaștem noi limba și cît de superficial decretăm în toate.

Dacă ne amintim că d. Arghezi a făcut parte din tagma călugărească, e ușor să înțelegem că o parte din tăria expresiilor sale provine din cruditatea biblică.

Ascultați aceste blesteme :

Pe tine, cadavru spoit cu unsoare,
Te blestem să te-mputi pe picioare.
Să-ți crească măduva, bogată și largă,
Umflată-n sofale, mutată pe targă.

Să nu se cunoască de frunte piciorul,
Rotund ca dovleacul, gingaș ca urciorul,
Oriunde cu zgîrciuri ghicești mădulare,
Să simți că te arde puțin fiecare.
Un ochi să se strîngă și să se sugrume
Clipind de-amăruntul, întors către lume.
Celalt să-ți rămîie holbat și deschis
Și rece-mpietrit ca-ntr-un vis.
Cînd ura te-neacă și-ți scînteie-n oase,
Să vrei peste mie, să poți pîn-la șase.
Necazul tău mare să dea voce mică.
Să urlii, să n-auzi, să vezi că ți-e frică.
Iar ție, jivină gingaș gînditoare,
Să-ți fie șezutul cuprins de zăvoare.

Deschideți acum a *Doua Lege*, cap. 28 :

22. *Să te bată pe tine Domnul cu lipsă, și cu lingoare, și cu friguri, și cu arsură, și cu ucidere, și cu vînt stricăcios, și cu gălbinare, și să te gonească pre tine pînă ce te vor pierde.*

23. *Și să fie cerul, care este deasupra capului tău, de aramă, și pămîntul care este sub tine, de fier.*

24. *Să dea Domnul Dumnezeul tău ploaia pămîntului praf, și pulbere din cer să se pogoare peste tine, pînă te va zdrobi și pînă te va pierde cu grabă.*

27 *Bată-te Domnul cu rană Egiptănească la șezut și cu rîie sălbatecă și cu usturime, ca să nu te poți vindeca.*

28. *Bată-te Domnul cu desmeticie și cu orbire și cu ieșire din minte.*

29. *Și să pipăi în amiazăzi cum pipăie orbul întru întunerec, și să nu te norocești în căile tale și să fii năpăstuit și jefuit în toate zilele, și să nu fie cine să-ți ajute.*

35. *Bată-te Domnul cu rană rea preste genunchi și preste pulpe, și să nu te poți vindeca tu de la tălpile picioarelor tale pînă la creștetul tău.*

Aștept părerile doctoranzilor în litere despre „șezutul" biblic.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 738, p. 8.)

3 februarie

Citim în gazetă :

„Femeia Agripina N. Z. Bîrgoi din Bilciurești a dat naștere unui prunc mort

Parchetul a fost înștiințat că este vorba de o pruncucidere, în care sens a ordonat imediat cercetări, precum și autopsierea cadavrului spre a se stabili adevărul."

Iată o problemă încurcată. Dacă pruncul s-a născut mort, asasinatul s-a petrecut pe teritoriul corporal al autoarei. În cazul acesta, poate fi vorba de o pruncucidere ? Se poate zice că s-a născut un copil care n-a văzut niciodată lumina zilei ? Copilul face parte în împrejurarea aceasta din însuși corpul mamei, și a-și tăia o unghie sau a „asasina" e cam același lucru.

Asta mi-aduce aminte de un caz interesant, tot în legătură cu starea civilă a pruncilor neajunși deplin în lume, pe care-l citează spiritualul Laurence Sterne în *Viața și opiniile domnului Tristram Shandy*. Se pune acolo întrebarea dacă copiii *in maternis uteris existentes* pot fi botezați. Un chirurg face Sorbonei o propunere ingenioasă :

„Un chirurgien Accoucheur représente à Messieurs les Docteurs de la Sorbonne, qu'il y a des cas, quoique très rares, ou une mère ne saurait accoucher, et méme ou l'enfant est tellement renfermé dans de sein de sa mére, qu'il ne fait paraître aucune partie de son corps, ce qui serait un cas, suivant les Rituels, de lui conférer du moins sous condition le baptême. La Chirurgien, qui consulte, présente, par le moyen d'une petite canulle, de pouvoir baptiser immediatement l'enfant sans faire aucun tort à la mère. Il demande si ce moyen, qu'il vient de proposer, est permis et légitime, et s'il peut s'en servir dans les cas qu'il vient d'exposer."

Cu toate acestea, S. Thoma e categoric : „Pueri in maternis uteris existentes, nondum prodierunt in lucem ut cum aliis hominibus vitam ducant ; unde non possunt subjici actioni humana..."

Dacă nu pot fi supuși acțiunii umane, dacă n-au existență civilă, înseamnă nu numai că nu pot fi botezați, dar nici uciși, de vreme ce nu poți omorî pe cine „ne fait paraître aucune partie de son corps".

Supunem aceste umile observații autorităților din Bilciurești.

De aci se vede că preciziunea e totdeauna binevenită. De aceea nu putem decît să lăudăm pe tînărul care dă acest anunț la ziar :

„Funcționar 32 ani... dorește căsătorie domnișoară virgină, cu imobil și 300.000 numerar".

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 739, p. 8.)

ISTORIA CANCANIERĂ

17 februarie

Nicăieri ca în cazul lui Eminescu obișnuința de a bîrfi și de a „contribui", ceea ce adesea e același lucru, nu s-a manifestat *cu mai multă* vigoare. Inși care nu vor fi cunoscut și nu vor fi prețuit pe Eminescu au socotit că-și fac un merit din a comunica geneze ale operelor și informații asupra vieții. Au căzut în această patimă și oameni bine intenționați. Cîtă valoare au multe din aceste informații, menite de multe ori să promoveze memoria obscurilor, se poate vedea din analiza cîtorva cazuri.

Un fost rector al Universității ieșene, auzind că lumea se ocupă de Eminescu, și-a zis că e momentul de a „contribui." A declarat într-un cerc de prieteni, din care nu lipsea un reporter, onoare pe care poetul *Luceafărului* nu o avusese, că fiind la Odesa, Eminescu a fost cunoscut de compozitorul rus Piotr Ceaikovski, care i-a compus muzica, devenită populară, pentru *S-a dus amorul*. Iată nu numai ignoranță literară și muzicală totdeodată, dar și spirit de balivernă, detestabil la un fost profesor universitar. Căci romanța *S-a dus amorul* e compoziția unui român : d. Eugeniu I. Ceaicovski. Dacă

însuşi autorul n-ar trăi şi n-ar fi descoperit aceasta, istoria literară ar glorifica la bibliografie „contribuţia" măreţului rector.

Mite Kremnitz, pe care Eminescu a sărutat-o o dată, aşa cum se sărută la Viena şi în Germania, fără complicaţii şi fără spaime din partea soţilor, a lăsat vorbă că poezia *Atît de fragedă...* a fost scrisă pentru ea (publ. 1879), că adică ea ar fi floarea de cireş. Nimic mai fals. Eminescu avea poezia scrisă dinainte, cu floare de cireş cu tot, şi dacă i-a citit-o şi i-a dat a înţelege că o zugrăveşte pe ea, asta e un truc nevinovat de îndrăgostit. În piesa *Bogdan Dragoş*, compusă la Iaşi, prin 1876, în tot cazul înainte de a fi cunoscut-o pe Mite, poetul avea poezia făcută în esenţă :

Tu eşti aşa de albă ca floarea de cireşi,
Şi soarta mea te pune în calea mea să ieşi,
Să treci ca o uşoară crăiasă din poveşti
Etc.

Eminescu avea deci obiceiul galant să numească pe toate femeile crăiese şi să le compare pe toate cu flori de cireş.

Dar lacul cu lebede ? S-a zis (Slavici) că lacul din *Scrisoarea IV* e cel de la Măgurele. Castelul e Oteteleşanu şi lebedele ale parcului. Eminescu cu Maiorescu şi prietenii se plimbau duminicile pe acolo. La drept vorbind, lacuri şi lebede sînt peste tot, şi dacă e nevoie să se caute şi un izvor literar, atunci lebăda vine din *Lohengrin*, fiindcă şi Eminescu înhăma lebede la barcă *(Povestea magului călător în stele)*. Dar în acelaşi *Bogdan-Dragoş*, scris la Iaşi, găsim acelaşi pasaj :

Castelu-i singuratic în codrii cei de brazi,
S-oglindă adînc în lacul cu repede talaz,
. . . . . .
Iar lebedele albe etc.

Iată dar adevărul. De aceea, cînd mai văd persoane „contribuind" şi dezvăluind „geneze" pentru *Luceafăr* şi alte poezii ştiu dinainte ce trebuie să aştept.

(Adev. lit. şi art., XIV, seria a II-a, 741, p. 8.)

ȘTIINȚĂ ȘI RESPONSABILITATE

24 februarie

Psihiatrii ne-au obișnuit cu interpretarea patologică a tuturor actelor omenești, încît, după teoria lor, nu există om zdravăn la minte afară de psihiatrii înșiși, care sînt cei mai înțelepți oameni. După ei, poeții sînt niște scrîntiți și nu-și ascund deloc orgoliul de a fi în măsură să judece de sus infirmitățile acestora. Toată această atitudine savantă poate să facă să rîdă pe un om de carte, dacă psihiatria nu s-ar fi popularizat atît de mult prin gazete, încît să facă deliciile ocnașilor și rău-făcătorilor. Este o infecție regretabilă a sîngelui, din păcate foarte răspîndită, care turbură uneori grav facultățile mintale. Întrebarea este : poate fi aceasta o cauză de crimă ? Putem socoti pe luetic un iresponsabil ? Dar atunci putem să întrebăm : un om care se îmbată trebuie neapărat să ucidă ? Fiecare-și dă seama că boala și beția nu duc la crimă decît dacă individul e pregătit prin structură și educație la aceasta. Fiecare pasăre pe limba ei piere și fiecare bețiv are toanele propriei lui firi, și niciodată omul care n-a tăiat pui de găină treaz nu-l va tăia beat. Ideea aceasta a iresponsabilității a prins însă atît de mult în individul simplu, încît apărarea cu „păi să vedeți, eram beat" e foarte comună. Omul n-are decît să se îmbete, cînd are de gînd să facă ceva rău, și circumstanța atenuantă e gata. O dovadă de înrîurire a teoriilor psihiatrice asupra temperamentelor slabe o găsim în două crime de curînd petrecute de oameni cu oarecare spoială de cunoștințe și teorii asupra morbidității psihice. Un om cu stare, fost magistrat, își împușcă o țiitoare. Luat din scurt, răspunde candid : „Păi, să vedeți, eu sînt bețiv și sifilitic, nu-mi fac injecțiile și sînt iresponsabil", ca și cînd această declarație însăși n-ar fi semnul deplinei responsabilități. Dacă l-am lua în serios, el ar putea să tragă în lumea de pe stradă ca-n lupi, să-și facă de cap și apoi să ceară să fie internat într-un sanatoriu. Un alt individ, dintr-o categorie socială în care orice nechibzuințe sînt nelalocul lor, își pune în gînd să jefuiască o

bătrînă de şaptezeci de ani, fecioară. El însă caută, se preface, ca apoi să se scuze tot aşa de inocent ca şi ucigaşul cu puşca : „Păi să vedeţi, eu sînt sadic“ (reminiscenţă de gazetă ieftină medicală).

E cazul de a striga în felul lui Musset :

Es-tu content, Freud ?

Căci din Freud se trag toate aceste veleităţi la iresponsabilitate şi orgolii ale murdăriilor. De la Freud au învăţat psihiatrii că mamele sînt pentru copiii lor Iocaste şi copiii Oedipi, că în subconştient zac delictele şi că după ce calci cu tocul cizmelor o babă, deşteptîndu-ţi-se în minte noţiunea maternă, trebuie să cazi în complexul lui Oedip.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 742, p. 8.)

CENUŞĂREASA EGIPTEANĂ

3 martie

Cine nu ştie de a treia piramidă, zisă a lui Micerinus ? În ea Strabon pretindea că fusese îngropată o nevastă de faraon, Rhodopis. Herodot însă protesta. Nişte versuri traduse de Théophile Gautier după Thomas Moore confirmă legenda :

Rhodope, cette nymphe à la beauté splendide
Qui vit, dit-on, plongée en un demi-sommeil,
Sur l'or et les bijoux inconnus au soleil
La Dame de Pyramide.

Dama din piramidă era după Herodot o curtezană adusă în Egipt pentru exercitarea meseriei, de către Xanthus din Samos. Era aşa de frumoasă, încît un Charaxus din Mitylene dădu un preţ extraordinar pentru a o răscumpăra. Ca să-şi treacă numele la nemurire în Grecia, ea trimise templului din Delphi un dar original ; cîteva frigări enorme de fier ca pentru un bou întreg, care pe vremea lui Herodot se mai puteau vedea grămădite îndărătul unui altar.

Strabon ne dă însă altă istorie. Piramida i-ar fi fost făcută frumoasei de către amanții săi sau de faraonul din Memphis.

„Într-o zi, pe cînd era la baie, un vultur răpi una din încălțămintele sale din mîinile unei sclave și zbură înspre Memphis, unde, oprindu-se chiar deasupra regelui, care ținea divan în plin aer, în una din curțile palatului, lăsă sandala să cadă în poalele sale. Proporțiile mici ale sandalei și minunata întîmplare mișcă pe rege, care trimise pe dată soli în toate colțurile țării în căutarea femeii căreia i se potrivea o încălțăminte așa de mică. Aceștia găsiră în sfîrșit pe Naucratis (Rhodopis) și o duseră la rege, care o luă de soție și la moartea ei îi ridică acel măreț mormînt."

Iată povestea cenușeresei în plin Egipt al Piramidelor. Parcă citim pe Perrault :

„...puține zile după aceea, fiul regelui dădu de știre cu trîmbițe că va lua de soție pe fata căreia i se va potrivi pantoful. Încercarea începu cu prințesele, apoi cu ducesele, cu toată curtea, dar în zadar. Pantoful fu adus și la cele două surori, care făcură tot ce le stătu în putință ca să-și vîre piciorul în el, dar nu izbutiră. Cenușăreasa care le privea și care își recunoscu pantoful zise rîzînd : «Să văd dacă nu-mi vine etc...»"

Povestea faraonului e mult mai aproape de adevăr, deoarece în viață curtezanele au luat totdeauna înaintea cenușăreselor inocente.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 743, p. 5.)

DESPRE GAZETELE DE ALTĂDATĂ

17 martie

Deși introducerea tiparului în Italia se făcea în a doua jumătatea a sec. al 15-lea (cea dintîi tipografie în Roma se înființă la 1467), primele gazete s-au difuzat [1] manu-

[1] În revistă : *divulgat* (n.e.).

scrise. Se numeau *avvisi, lettere d'avvisi, spacci* sau *ritorni*, iar cei care le scriau, *gazzetanti* sau *menanti*. În chip hotărît nu se știe unde și cînd au apărut. E probabil cam pe la 1550. Colecțiunile urbinate azi în Vatican încep cu 1554. Cel dintîi oraș în care *Avisurile* iau avînt este Veneția, totdeauna doritoare de a se informa asupra evenimentelor orientale, iar apoi Roma, unde această formă de informație ia atîta întindere și atîta îndrăzneală, încît autoritățile intervin spre a le interzice. Un astfel de *Avis* cuprindea, exprimate concis și uneori cu pitoresc, știri politice sau mărunte, pe care gazetarul, foarte bine plătit pentru a informa un cerc restrîns de persoane, le culegea, publicîndu-le săptămînal și ținînd o largă corespondență. S-a întîmplat însă că foarte multe din aceste *avise*, mai cu seamă cele de la Roma, conțineau divulgări scandaloase din intimitatea marilor prelați sau a familiilor nobile, ceea ce stîrni numeroase conflicte. În 1569, Niccolò Franco este spînzurat pentru a fi scris *avise* calomnioase la adresa unor cardinali, iar în anul 1572, apar două bule *Contra famigeratores et menantes*, una a lui Pio al V-lea din martie și alta a lui Gregorio XIII. Într-un Bando, din 11 oct. 1586, Monsignor Mariano Pierbenedetti, episcop de Martorano și Guvernator al Romei, făgăduia să ia măsuri strașnice împotriva acestor oameni „di mala natura, scelerati, calunniosi et detrattori", cu limbi răspînditoare de ciumă, care scriau minciuni, ponegrind pe marii demnitari. Azi, în limbajul nostru mai distins, am numi aceste crime de atunci „insinuări", „infamii", dar n-am cere pedepse ca acelea care s-au dat mai tîrziu, în secolul al XVIII-lea, la trei gazetari tot din Roma, Trivelli, Rivarola și Scatolari, martiri ai „libertății presei", care au fost executați pentru calomnie.

Ca și acum, gazetele, cînd au început a fi mai răspîndite, se strigau de către vînzători pe drum, cu rezumări senzaționale. O idee de cum strigau băieții ne-o putem face dintr-un pasaj din povestea dramatică *Femeia șarpe* a lui Carlo Gozzi, autorul dramei feerice *Turandot*.

„*Trufaldino* (imitînd pe vînzătorii de gazete va striga următoarea balivernă) : Cea mai nouă și mai autentică știre, care descrie și declară marea bătălie de sub vestita cetate Tiflis. Citiți groaznicul asediu al cetății Tiflis

cu două milioane de mauri de către uriaşul Morgone. Citiţi despre vitejia celor patru sute de soldaţi care s-au apărat singuri cu mare prăpăd pentru barbari. Citiţi miraculoasa revărsare a rîului Kur care a înecat pe toţi duşmanii. Cine vrea să citească autentica relaţiune, numai un gologan. Cea mai nouă şi mai autentică ştire etc..."

Adică întocmai ca acum, dar fără spînzurătoare.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 745, p. 7.)

TEODOROS

24 martie

Cînd am auzit vorbindu-se de Abisinia şi de împăratul ei, pe dată mi s-a înfipt în minte un cuvînt : Teodoros. La început nu mi-am dat seama de rostul vorbei şi de proveniența ei, dar cu oarecare sforţare am descoperit că-mi intrase în subconştient la citirea lui Ion Ghica. *Teodoros* e titlul uneia din *Scrisorile* lui către Alecsandri.

Dar cine e Teodoros ? Teodoros este contribuţia României la istoria Abisiniei, este fiul işlicarului Grigorie, din casa lui Tachi Ghica, şi a grecoaicei Sofiana. Într-o bună zi el dispăru şi fu crezut mort. Dar după şapte ani, Sofiana primeşte scrisoare din Magdala, de la Teodoros, în care se spunea că fiul işlicarului ajunsese om mare. Devenise negus al Abisiniei, prin sprijinirea episcopului catolic împotriva unui cap de tîlhari.

De la Teodoros, Majestatea-Sa Regina Victoria a Angliei a primit asemenea scrisoare :

„În numele Sfintei Troiţe, Eu Alesul lui Dumnezeu, Regele Regilor, Teodoros al Etiopiei, către M.S. Victoria Regina Engliterei...

Sper că M.V. este sănătoasă, că şi eu cu mila Domnului sînt sănătos"...

Teodoros s-a sfîrşit ca un viteaz :

„La 1864, cînd au intrat englezii cu asalt în Magdala, Teodoros, după ce s-a luptat vitejeşte, ca un leu, nelip-

sit din mijlocul soldaților lui, oriunde era primejdia mai mare, apoi s-a închis într-un turn cu vreo cîțiva ofițeri, zece la număr cu dînsul împreună, și de acolo trăgea în englezi. Cînd Sir Charles Slaveley a spart turnul și a intrat înăuntru, Teodoros, întorcîndu-se către servitorul său Valde Gabir, singurul luptător care mai rămăsese în viață, îi zise : „s-a sfîrșit ! fugi, te dezleg de jurămînt ; cît pentru mine, eu nu pot cădea viu în mîinile inimicilor ; și punînd țeava pistolului în gură și-a zburat creierii".

Prin urmare, e foarte firesc ca Alteța-sa principele moștenitor al Etiopiei să vrea să-și facă studiile în țara noastră sau măcar să vină în treacăt. Aci s-a născut Teodoros, negus al Abisiniei și ilustrul înaintaș al Alteței Sale.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 746, p. 7.)

FURT

31 martie

Cel mai absurd și mai inutil furt mi se pare cel literar, și pentru aceea că e mai devreme sau mai tîrziu descoperit, și fiindcă esența creației fiind sentimentul puterii personale, plagiatul e o mințire de sine. Cu toate acestea, furtul literar se practică des și uneori cu o astfel de naivitate, încît se vede limpede că intenția „autorului" a fost de a mistifica pe cineva.

Într-o scrisoare către Cornelia Emilian, Henrieta Eminovici, sora lui Eminescu, comite aceste versuri :

O puternică plecare ce nu rabdă-mpotrivire
Mă-ndeamnă să-ți scriu astăzi acea tînără simțire
Ce numai în singurătate își are locașul său,
Dar ceresc trimis în lume din sînul lui Dumnezeu.
Fie ca aceste scrisori ce curînd vor fi uitate
Să-ți aducă alinare unor zile întristate

Şi resfirînd pe-a lor cale nişte nemernice flori
Să-ţi împrăştie necazul ş-al supărărilor nori.

Dacă ar fi numai atît, încă n-ar fi nimic. Dar Henrieta face fel de fel de schime modeste, că poate versurile ei or fi greşite în ortografie, rimă. Se scuză în cele din urmă că n-a învăţat decît abecedarul. Însă versurile de mai sus nu sînt de loc ale ei, ci sînt furate, cu mici schimbări de ocazie, din *Melancolie* a lui C. Negruzzi, pe care iat-o în versurile de început :

O puternică plecare ce nu rabdă-mpotrivire
Mă îndeamnă să cînt astăzi acea tînără simţire
Ce-n singurătate numai îşi are locaşul său,
Dar ceresc trimis în lume din sînul lui Dumnezeu
Fie ca aceste versuri ce curînd vor fi uitate
Să aducă alinare vrunor inimi întristate,
Şi resfirînd pe-a lor cale nişte nemernice flori
Să le-mprăştie necazul ş-ai supărărilor nori.

În *Doruri şi Amoruri* de Depărăţeanu, se află o *Romance muy dolorosa*, care se vede, nu-i vorbă, că e inspirată din spanioleşte, dar e dată ca originală :

Prin cetatea din Grenada,
Morul rege se primbla,
De la poarta de Elvira,
La cea de Vivarambla.
Ay de mi Alhama.

Cîntecul e însă o traducere pas cu pas a unei compuneri spaniole din *Historia de las guerras civiles*, p. 465, după care o traduce Herder, la care am descoperit-o.

Durch die Stadt Granada ziehet
Traurig hin der Mohren König,
Dorther von Elvira's Pforte,
Bis zum Thor der Vivarambla.
„Weh un mein Aljama !"

Prin urmare, furturile se descoperă.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 747, p. 10.)

UN POET UITAT

7 aprilie

Lipsa unei istorii literare organizate, care să înrîurească stabil asupra generațiilor, face cu putință unele uitări cu desăvîrșire nedrepte. Încă acum treizeci de ani se mai citea în manualele de școală primară *Cămașa fericitului* a lui C.A. Rosetti, plin de originalitate, nu, firește, în temă, care e împrumutată, dar în mișcarea sobră, filozofică a versului. E aproape de necrezut cum, fără nici o imagine, fără nici o calitate verbală deosebită, Rosetti izbutește să fie mișcător, evitînd totdeodată platitudinea. Pe Berlicocò (așa îl poreclise lumea) l-au atacat violent Heliade Rădulescu, Eminescu. Întiiul avea nemulțumiri personale de la Mișcarea din 1848, cărora apoi le-a dat o coloratură teoretică, cel de al doilea vedea în el pe retorul liberal, cu nuanță socialistă. Caragiale ne-a lăsat un portret mai obiectiv al omului cu „bulbucații ochi de broască", ironizîndu-i sententiozitatea, dar recunoscîndu-i talentul și puterea de înrîurire. Cine citește cuvîntarea ținută de el la banchetul *Românului* rămîne cam deconcertat. E ceva din Cațavencu : „Frați ziariști, tipografi muncitori cu mîna, cu mintea și cu inima !... iau și eu parte la acest banchet, la această cină, la această agapă". Banchet, cină și agapă ! Însă e atîta sinceritate și generozitate în tot ce spune Rosetti, încît impresiunea generală e favorabilă. De altfel, Rosetti nu era lipsit de cultură și dacă suferea și el de profetismul lui Mazzini, se simte totuși că n-ai de a face cu un autodidact gălăgios. Însemnările lui mi-l arată ca pe un om de o rară sensibilitate și putere de afecțiune. Moartea mamei, a unui copil mic, a fiului mai mare Mircea îl zdrobesc. Pe soția lui, englezoaica Maria Grant, o idolatrizează pînă la bătrînețe cu o mișcătoare tinerețe de afecțiune.

Dacă C.A. Rosetti ar fi luat calea literilor, ar fi ajuns un poet de seamă. Versul era însă pentru el numai un mijloc de purificare ; temperamentul îl chema la acțiune.

Singur, în frumoase versuri, şi-a prevestit lipsa vocaţiunii mari :

Tot astfel de durere încerc şi-n poesie,
Deşi brodesc cu vruna la unii să le plac,
Dar însă al meu nume e mort, nu o să fie,
Şi-n veci un Goethe, Schiller eu nu o să mă fac !

Poezia prin care Rosetti a fost celebru cîteva decenii este *A cui e vina ?*, romanţă pe care o cîntau lăutarii pe la mesele boiereşti, cum se vede din *Echilibrul între antiteze* al lui Heliade. Faţă de romanţele de azi stil Moscopol, cîtă noblețe şi discreţiune în aceste strofe.

Tu-mi ziceai odată cum că pîn-la moarte
Dragostea ta toată mie-mi vei păstra ;
M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate,
Astfel merge lumea, nu e vina ta.
Tu-mi ziceai odată, ah ! al meu iubite,
Partea mea din ceruri ţie ţi-o voi da ;
Toate sunt uitate, toate sunt pierdute
Astfel este veacul, nu e vina ta.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 748, p. 10.)

PROFESORUL COSTESCU

14 aprilie

A murit zilele trecute la o vîrstă înaintată profesorul de muzică I. Costescu, pe care multe generaţii de elevi la liceul Lazăr l-au cunoscut. Era un om mai degrabă mărunt, cu capul aproape complet depilat, cu un mers săltat în nişte pantaloni mereu burlăniţi. Orele de muzică erau o adevărată desfătare.

Costescu examina pe elevi separat la partea teoretică şi la partea practică. La teorie, întreba cu predilecţie ce dă cutare interval răsturnat sau ce gamă are atîţia diezi sau bemoli la cheie. Neştiinţa atrăgea nota unu, pentru ca acelaşi şcolar să capete tot atunci zece la partea prac-

tică. Însă, lucru curios, pe băieți îi înspăimînta mai mult partea cîntată. Foarte mulți pretextau răguşeală subită. Cauza era că „piesele corale" ale lui Costescu, tipărite în Germania, erau relativ grele şi de structură instrumentală, ceea ce încurca pe cei fără ureche. Cînd gălăgia devenea infernală, Costescu striga congestionat : „Taci, Domn, te dau în conferință, acuş te pun la coana batistă", fără să privească pe nimeni în parte. Coana batistă era basmaua pe care bunul Costescu o oferea singur celui osîndit să stea în genunchi, ca să nu-şi strice pantalonii.

Şcolarii însă îl iubeau. Foarte mulți cunoşteau un instrument, şi şcoala avea orchestră. Costescu executa cu mult sentiment piesele corale, dintre care unele foarte frumoase.

Cine nu-şi aduce aminte de :

Frunză verde de bujor,
Am avut un puişor,
Puişorul a zburat
Şi cu lacrimi m-a lăsat.

Costescu era un patriot înflăcărat [...] şi avea slăbiciunea imnurilor de vitejie, cărora le da un ritm clamoros şi bubuitor. Compusese un *La arme* mult mai războinic şi executa cu frenezie piesa corală *Bubuie tunul.*

Bubuie tunul, tunul trăzneşte
Şi ne chiamă la război
În piept azi inima mi se măreşte,
Că-s nepot de mari eroi.

Puțini ştiu însă ce om de inimă, ce nepreţuit şi obscur cu voință prieten al tinerilor era acest bătrîn Costescu. El înființase o „Societate Filarmonică", care poate mai există şi azi, dar care atunci cînd l-am cunoscut îşi avea sediul în inima şi în casa lui. Era necăsătorit şi şedea în strada Cometei, în apropiere de postul de pompieri. Un gard hermetic împiedica vederea înăuntru. Diferite inscripții arătau pe unde trebuie să introduci mîna spre a suna. Casa joasă, dărăpănată, dar mult mai solidă decît părea la prima vedere, era în fundul curții. În ogradă se vedeau semnele unei gospodării aspre de celibatar, cu

invenții americane, corturi pentru baie de aer și alte curiozități, pe care le dibuiam pe furiș.

Acolo aduna el tineri, în genere lucrători, funcționari, care n-aveau studiile complete. Îi ajuta să se prezinte la examen, alcătuia cu ei coruri, și duminicele pleca în turneu coral în satele din jurul Bucureștilor, ai căror învățători erau veseli să se trezească cu un adevărat program din senin.

În pivnița casei, căreia îi zicea subsol, făcuse refectoriul.

Acolo oferea ceai, scoțînd zahăr dintr-o cutie mare, al cărei conținut se reîmprospăta din cotizațiile membrilor, cu care după ceai executa piesele corale. Casa aceasta, cu curte cu tot, a dăruit-o statului. Avea faima de zgîrcit, și totuși nu era, sau era numai nepăsător cu sine, fiindcă mi-aduc aminte că toată casa lui era transformată în „Societatea Filarmonică", în vreme ce dormea într-un cotlon întunecos. Era un om priceput, un om de ispravă, modest și fanatic, care a trăit o viață întreagă fără bucurii, în pantalonii lui burlăniți, sprijinit într-o umbrelă umflată și decolorată, ca să lase o mică avere, din care se va alege cine știe ce.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 749, p. 10.)

PUȚINĂ FILOLOGIE

21 aprilie

Cineva mă întreba deunăzi de unde vine cuvîntul *filfison*, și eu i-am răspuns, bizuindu-mă pe Ion Ghica *(Bălțărețul)*, că vine de la refrenul *Carmagnolei:* „Vive le son, vive le son du canon". Etimologia este o boală contagioasă. Un alt convorbitor îmi comunică etimologia cuvîntului *mujdei*, anume franțuzescul *mousse d'ail*. E vorba, cum se vede, de alterări de vorbe străine, a căror origină s-a uitat. Mi-aduc aminte că acum cîțiva ani mă miram de cîntecul năstrușnic *Cu tiribomba* și nu mă puteam dumiri de unde va fi fost născocit titlul, cînd

am descoperit un alt cîntec italian, mi se pare napoletan, *Tira bomba*, care era pricina tiribombei române. O amuzantă parodie a etimologiilor populare prin schimonosire o dădea acum treizeci de ani, în *Sămănătorul*, V. Cosmovici, poet uitat, mort în 1909, despre care d.N. Iorga a scris cîteva rînduri frumoase (*Oameni cari au fost*). Autorul presupunea că un Moș Topală își povestea amintirile lui din războaiele napoleoniene la care luase parte în calitate de cătană. Iată cum vorbește Moș Topală memorialistul :

„— Și, cum îți spuneam, după ce am trecut noi apa aceia a Rîmului (Rin), s-a făcut numărătoarea oștilor. Spuse Grînarul (grongnard) Ghitară (Guitter) că din atîtea sute de mii cîți eram noi la Lipsca, dacă a mai rămas un pumn de oameni... călăuziți de patru ghinărari, *Magdalena* (Macdonald), cel scăpat din valurile heleșteului (Elster), boierul Gnel (Ney), care-i mai zicea și *Mare-Șal* — de ce ? nici pînă azi n-am priceput ? !...

„În vremea asta, noi eram zi și noapte hărțuiți de oștile vrăjmașilor, mulți ca nisipul mărilor și avînd căpetenie două șoacățe nemțești : pe unul îl chema... cum naiba !... a !... îmi aduc aminte, *Bleahuri* (Blücher), o prăjină, înaltă, subțire și uscată ca un țîr, cică ținea de craiul *Praiului* (Preussen), iar celălalt... Ghitară mi-a spus că-i zicea *S v a r ț-s in-B e r c u* (Schwartzenberg)...“

„Pe la începutul lui Faur, mări, iată ni veni Împăratul nostru cu mulți oameni tineri — ș-a fost deajuns să se arate numai, pentru ca să bage spaima în vrăjmaș. Pe cîți protivnici de-i întîlnia, erau spulberați : așa a zdrobit pe muscalii unui vestit Cneaz care-l chema *Ursul cu chef* ! (Olsonfief), i-a luat toate tunurile, cîte steaguri a avut și vro doi ghinărari ; apoi pornește în goană spre *Bleahuri*, îl ajunge, îi taie oastea în două și la un loc anumit... *Multă miere ai* (Montmirail), zece mii de *grînari* (grongnards), în strigătul îngrozitor de *Hi lampa lor* — (Vive L'Empereur) — spulberă cît ai clipi din ochi mulțimea cea de șoacățe și oști muscălești.“

Meritul acestei hazlii bucăți a lui Cosmovici este că... pare într-adevăr o snoavă populară.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 750, p. 8.)

FAMILIE CHINEZĂ

28 aprilie

Nu credem fără interes să punem sub ochii cititorului un mic fragment din *Meng-tseu*, a patra carte clasică chineză, din care se poate desprinde înțelepciunea întortochiată, dar fină a fiilor cerului și totdeodată o intrigă familiară, de un dramatism puțin comun, în care cruzimea ține să respecte forma :

„Wen-tsang urmă întrebările sale :

Cartea versurilor spune :

Cînd un om vrea să-și ia femeie, ce trebuie să facă ?

Trebuie să întrebe pe tatăl și pe mama sa.

Nimeni nu era mai apt să îndeplinească aceste vorbe mai cu sfințenie decît Chun. Chun, cu toate astea, nu și-a întrebat părinții înainte de a se căsători. De ce ?

Meng-tseu răspunse : dacă i-ar fi întrebat, nu s-ar fi putut căsători. Coabitațiunea sau unirea sub același acoperămînt a omului cu femeia este datoria cea mai înaltă a omului. Dacă și-ar fi întrebat părinții, n-ar fi putut împlini această datorie, cea mai însemnată a omului, și prin asta ar fi stîrnit mînia tatălui și mamei sale.

De aceea nu i-a întrebat.

Wen-tsang urmă : am fost destul de fericit de a afla de la domnia-voastră pricina care a împiedicat pe Chun de a se sfătui cu părinții înainte de a se însura ; cum se face acum că nici împăratul nu s-a sfătuit cu părinții lui Chun înainte de a-i da pe cele două fete în căsătorie ?

Meng-tseu zise : Împăratul știa și el că dacă i-ar fi întrebat, n-ar fi căpătat învoirea lor la căsătorie.

Wen-tsang urmă : Tatăl și mama lui Chun îi porunciseră să facă un hambar pentru grîu și după ce i-au ridicat scările Kou-seou, tată-său, i-a dat foc. I-au poruncit apoi să sape un puț, și l-au acoperit cu pămînt, dar Chun scăpă printr-o deschizătură pe care și-o lăsase.

Siang, frate-său de la altă mamă, zise : «Eu am dat ideea de a îngropa de viu pe prințul Chun, al meu este tot meritul. Boii și oile lui aparțin tatălui și mamei lui ; pavăza și lancea sa mie, ghitara mie, arcul cizelat mie,

iar celor două neveste ale sale le voi porunci să-mi împodobească culcușul.»

Siang se duse la locuința lui Chun pentru a pune mîna pe tot ce se afla acolo, crezîndu-și fratele mort. El găsi pe Chun stînd pe pat și cîntînd la chitară.

Siang zise : «Eram așa de neliniștit de tine, Prințul meu, încît abia mai suflam», și fața lui se acoperi de rușine. Chun zise : «Fii bun, te rog, și călăuzește în numele meu această mulțime de magistrați și de ofițeri publici». «Nu știu — se întreabă nevinovat Wen-tsang — dacă Chun știa sau nu că Siang vrusese să-l omoare.»"

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 751, p. 12.)

LITERATURA VESELĂ

5 mai

Cine nu-și aduce aminte de Chicoș Rostogan al lui Caragiale ? S-ar părea unora că umoristul nostru ironiza pe ardeleni, într-un chip care ar fi trebuit să-i supere. Dar nu-i adevărat, fiindcă acest fel de umor este chiar ardelenesc, și mi se pare foarte probabil ca, în trecerile lui prin Ardeal, Caragiale să fi luat cunoștință de astfel de literatură. Un umorist cu foarte multă sevă dialectală este d. A. P. Bănuț, care încă din 1913 scria *Elocvința frachelui Ladislau* („un ghiscurs ghe tătului cursiv, pot afirma cum că classic"). Citâm numai un fragment, fără toate notațiile fonetice din lipsă de semne :

„Prèstimachelor Domnișoare și Dame !

Domnilor și Fraților !

Cu permisiunea Domniilor-voasche, o să vorovăsc și io cîcheva vorbe. Amu, nu doară fiin' cumcă aș voi' vez' Doamne, să mi arît talentul în stil și dexteritachea în conversaciune... au doară, pîn-ce ca acționar al băncii «Marmație», îmi compeche dreptu aiesta quasi natural — ci spunîndu-vă francaminche ce dreaptă, ghin cauza că : Rumânu, or de inghe ar fi dînsu, ghin Bănat, ghin Bi-

harie, au chiar ghin Maramureş... el pe lîngă pâoet, mai esche, mă rog, şi orator !

— Bravo !... foarte drept !

— Spre a vorovi ghe tătului explitite, m'oiu éxprima-mă în modu aiesta — naturalminche, în bună speranţă, că nime nu m-a acuza cumcă plajiez pe încununatul nostru bard Baziliu Alexandri : «Românu s-o născutu-să orator...», fire-ar grecocatolic au grecooriental, aghecă fără gheosăbire ghe confeşune !

— Bravoooo ! — S-auzim ! !

— Objectul ghiscursului aiestuia, vez'bine, nu poache fi alta ghecît naţiunea noastră cè dulce, aghecă poporul ţăran ghela sache, mă rog, pîntu binele şi prosperire căruie, luptămu-ne hăpt amu, mai amarnic ca odinioară... (în focul gesticulaţiunii, atinge farfuria de pe margina mesei, care cade spărgîndu-se în bucăţi).

— Nu face nimică, Domnule Doctor !

— Ba cineva ar puche zice cumcă-i «malum omen», bată-l norocu ghe taljer, dară io zic ghin contră, domnilor şi fraţilor, cumcă-i bonum omen, aghecă : aşè s-or frînge-să grumajii inimicilor noştri ghe secoli, cum s-o spartu-să tăieru aiesta ghe porţolan (aplauze fivoroase)."

*

Din *Revista contimporană* (I, iulie 1873) aflăm că în Iaşi apăruse Codicele civil în versuri. Lucrul părea ridicul, deşi ritmica mnemotehnică era şi este foarte folosită în Occident. Iată cum sună art. 41 din capitolul II despre actele de naştere :

Declaraţiunea despre naşterea unui copil,
Se va face la localul ofiţerului civil ;
Copilul chiar trebuiesce de a i se înfăţoşa,
După trei zile de-ndată ce mama s-a uşura.
La caz de împedicare de-a transporta pe copil,
Adec-a-l duce-naintea ofiţerului civil,
Ofiţeru dator este de a merge chiar pe dată,
Nascerea ca să constate, fără a cere vreo plată.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 752, p. 8.)

METODA SOCRATICĂ

12 mai

Pedagogia este o artă, dar e în același timp și o știință. Partea științifică a pedagogiei constă în diferite metode, printre care cea mai de seamă este metoda socratică, constînd din smulgerea cunoștințelor noi chiar de la elev, pe calea raționamentului și a dialogului. Dacă în științele exacte, matematici, de pildă, metoda aceasta pare foarte firească, nu tot astfel se întîmplă cînd o aplicăm la disciplinele informative, cum ar fi istoria, unde din moartea lui Ștefan cel Mare e greu să deduci descoperirea Americii.

D. prof. Strabon Ionescu a izbutit să aplice metoda socratică chiar la geografie, și iată mai jos cum predă d-sa lecția despre România :

— Policrat, ia spune-mi tu cu ce seamănă România ?

(Policrat, neavînd nici o idee, tace.)

— Ia-te uită aci, la Italia ! Cu ce seamănă Italia ?

— Cu o cizmă.

— Așa ! Atunci România cu ce seamănă ?

(Neavînd nicicum vreo idee, Policrat tace.)

— Cum se chiamă apa asta pe care eu merg cu bățul ?

— Dunărea !

— Așa ! Ce merg pe Dunăre ?

— Corăbii.

— Așa. Atunci cu ce seamănă România ?

— (ezitînd) Cu o corabie !

— Perfect ! Dar atunci linia asta a Oltului, care taie România și se înfige în fundul corăbiei, cu ce seamănă ?

— (prinzînd mecanica metodei) Cu un catarg !

— Perfect ! ! ! Rîurile care se țin de Olt și de Dunăre ce sînt atunci ?

— Funiile corăbiei.

— Perfect ! Dar petele colorate care arată județele ce reprezintă atunci ?

— Pînzele corăbiei.

— Perfect ! Cu ce e încărcată o corabie, Policrat ?

— Cu oameni și avuții !
— Foarte bine. Atunci cu ce e încărcată România ?
— Cu națiunea română și cu bogățiile țării.
— Perfect ! Încă o întrebare. Încotro merge corabia asta care e România ?
— Spre răsărit.
— Spre răsărit (încheie entuziasmat profesorul), spre Soare-răsare, spre Lumină.
Hazul e că totul este autentic !

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 753, p. 8.)

SĂPTĂMÎNA CĂRȚII

19 mai

Fără îndoială că „Săptămîna cărții" este în sine un bun lucru, și măcar de s-ar ivi snobismul de a se citi romanele proaste românești în locul romanelor proaste franțuzești, și încă ar fi frumos. Dar, slava Domnului, avem scriitori buni și edituri active, și orice mișcare în direcțiunea aceasta nu poate strica. Nu „Săptămîna cărții" e vinovată de unele fenomene hazlii, inevitabile de altfel, și care ne scot la lumină un roi de profitori ai evenimentului. Cu prilejul acestei săptămîni, au apărut în vitrine tot soiul de scrieri de autori absolut necunoscuți, care se prezintă înșiși pe „manșete", sau în reclame de gazetă. Astfel luăm cunoștință de scriitorul (?) Nicolae Căprescu și de al său roman care „obține un strălucit succes", *Omul din umbră*. M. Câmpeanu (?) ne prezintă romanul *Casa de întîlniri*, iar Clementina Delasocola (?), *Familia părintelui Nedelcu*. D. Eracle Sterian, care ne înfățișează de „Săptămîna Cărții", cu reducere, a sa *Educație a sexelor*, este din fericire la toți cunoscut. Editura unei mari gazete prezintă cu acest prilej ale sale „excelente opere literare, lucrări științifice", printre care găsim *Segălică*, *Filme din Jo Man Fu* de M. Mora, *La ureche* de N. Kirițescu și Vlădoianu, *Cartea de bucătărie*, *Legea conversiunei*, *Niță Pitpalac la Karlsbad*, aceasta din urmă de

C. Cosco, *Triumful iubirii* de Petru Mușat (?) și altele. Gîndesc că nu pentru glorificarea acestor opuri se vor fi adunat profesorii și elevii liceelor din țară. Felul cum se sărbătorește uneori pe la școli „Săptămîna cărții" este iarăși instructiv, și ca o ilustrație copiem din gazetă această știre :

„Duminică 12 mai, s-a făcut la liceul din localitate serbarea «Săptămînii cărții».

Serbarea s-a deschis cu «Imnul regal», după care d. prof. M. Iacob, directorul liceului, a făcut apologia cărții, care înregistrează experiența de milenii a generațiilor trecute și o pune la dispoziția tineretului, spre a-și crea un viitor bun și fericit.

Preotul Badea Popescu, profesor de religie la liceu, în legătură cu «Săptămîna cărții», vorbește despre Sfînta Scriptură, citind capitolele 4 și 16 din evanghelistul Luca.

D. Ioan Molea, profesor al aceluiași liceu, face lectură din *Întuneric și lumină* de Brătescu-Voinești, apoi din diferite volume scrise de d-sa.

D. N. Bontaș, scriitor, recită din volumul *Vestigii : Tristețe, Reverie, Romanță veche* și citește un fragment din romanul *Instinctul*.

D-ra Anișoara Ionescu, membră a asociației culturale-sportivă (sic) «Barbu Știrbey», a cîntat *La fîntîna cu găleata*. Etc., etc."

Cineva se va întreba poate ce legătură este între *La fîntîna cu găleata* și „Săptămîna cărții" și dacă cîntînd în cor în fața dulapurilor cu cărți, fără să cumpărăm nimic sau fără să citim, înaintează cu ceva cultura. Dar să lăsăm asta. Nimeni n-a auzit însă de vreun poet Molea sau de un scriitor Bontaș. Ei sînt, ca și Clementina Delasocola și ca atîția alții, din societatea eternilor poetaștri și autori de la șezători.

Nu ne-am fi așteptat totuși ca un director de liceu să sucească mintea școlarilor săi cu asemenea producții, făcîndu-i să creadă că ar fi ceva de capul d-lor Molea și Niculae Bontaș, scriitori (??), și să nu fie în stare a pune la locul lui pe d. profesor Molea, care neputîndu-și găsi cititori aiurea, își declamă producțiile, școlarilor.

(Adev. lit. și art., XIV. seria a II-a, 754, p. 10.)

ZĂDĂRNICII

26 mai

În mormanul de cărți și reviste cîte vin la redacția unei publicații literare mari, vezi zădărnicia unor sforțări în toată goliciunea și în toată tristețea. Cu cît o acțiune literară neizbutită este însuflețită de mai multă bunăcredință și de sentimente mai nobile, cu atît ea se înfățișează, după ce a căzut printre rafturi, mai ridiculă și inutilă.

Iată aci înaintea mea culegerea de versuri *Orchidee negre* de o doamnă Ronsarda Castro. Din ce puritate de simțiminte s-au născut aceste versuri ne spune prefața :

„Ție, Tăcere.

Tăcere, zeitate puternică, altar de care oamenii fug, ție îți închin eu *Negre Orhidee*, tristele mele gînduri, speranțele mele tremurătoare, durerea ce a lovit sufletul în plin cu puterea ei ; la picioarele tale culc inima mea plină de frămîntări, ochii plini de lumină și zîmbetul pe care tu m-ai învățat să-l prețuiesc și să-l port.

La sînul tău ascunsă, ocrotită de tine, am învățat să înțeleg pe Dumnezeu și să cred în el. Tu mi-ai dat cumințenie și înțelepciune în clipele de răzvrătire și de revoltă, cînd ura voia să toarne cenușă în gînduri și sînge pe cărarea mea.

. . . . . .

A murit în inimi «armonia», împreună cu delicata ei soră «poezia», cununi de lumină a sufletului ; chiurasă de petale a inimii omenești, strivită, plîngi în praful rumbei, în zgomotul infernal al jaz-ului sau al sportului exagerat.

Să căutăm să le facem din nou cuib în suflet, ca acțiunile noastre să-și dobîndească prin ele eleganța și gingășia.

Omenire obosită, mai taci puțin.“

Ca să auzim pe d-ra sau d-na Ronsarda Castro, inimică a rumbei :

O, bucură-te, suflet,
din zări iubitul vine,
el strigă al meu nume
prin nopţile senine...
E glasul iubirii,
e glasul lui cald
ce cheamă în noapte
doi ochi de smaragd.

. . . . . .

Pe perne roşii de mătase,
se odihneşte leneş trupul alb,
iar candela de-argint
păstrează
tăria sufletului cald.
În colţ dorm negre orchidee
în vas de alabastru...
E ora ca să vii — iubitul meu — ;
cum trec minutele de greu...

Tăcerea a ascultat pe d-na Ricarda Ronsard, sau cum îi zice, fiindcă s-a întins cu tot trupul ei peste producţiile de armonie şi poezie ale domniei-sale.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 755, p. 8.)

CLOŞCA

2 iunie

Cloşca pare înzestrată de Dumnezeu cu tot ce trebuie ca să fie o bună mamă şi deci o unealtă a perpetuării speţei sale.

Ea stă cu o răbdare de călugăriţă pe cuib trei săptămîni, cu penele umflate, ca să acopere toate ouăle. Alte trei săptămîni cel puţin viaţa ei este un continuu cloncănit, o renunţare la hrană pentru pui, o existenţă de dormitor viu cu baldachin.

Cloşca este aşadar o mamă desăvîrşită. Cu toate acestea, văd la ea purtări care mă pun pe gînduri asupra per-

fecțiunii instinctelor. Ea funcționează orb și încăpățînat și fără nici o putință de a se adapta împrejurărilor. Dacă, de pildă, îi ies cîțiva pui, ea părăsește zănatecă cuibarul, lăsînd pradă gerurilor eterne pe ceilalți abia clătinători în ouă. Trebuie s-o păcălesc, să-i fur puii, să-i strîng pînă la nașterea tuturor fraților. Cînd îi iau din față un pui, maternitatea ei pretectoare se exprimă prin niște răcnete isterice, printr-o înfoiere sălbatecă. Ca să salveze un pui, ea scutură din pene pe toți ceilalți, sărind cu ciocul înspre mine și foarte adesea îi calcă în picioare, strivindu-i. E atît de prostește alarmată de primejdiile care-o pot pîndi, încît aleargă de colo pînă colo, tîrînd după ea pe puii înfipți sub aripile ei.

Cu cît mai cuminte pisica aceasta care mi-a făcut patru pisoi ! Ea îi spală mereu, le dă să sugă, îi acoperă cu labele, spre a-i apăra de frig, le caută locuri ascunse prin odăi și-i aduce înapoi la culcuș cu gura, dacă îi răpești. Dar educația ?

Cine se joacă cu ei mai gingaș și mai cu atențiune ? Și cu toate acestea, și pisica m-a pus pe gînduri. Cînd dau pisoilor lapte în farfurie, pisica mă pîndește hoțește cu coada ochiului. Cînd crede ea că n-o observ, își strecoară capul printre micile trupuri ale copiilor ei și cu o limbă harnică și lacomă linge laptele propriilor ei prunci. Lucrul acesta se petrece zilnic, și trebuie să păzesc alimentația pisoilor de lăcomia mamei. Ea mă privește cu ciudă, și sînt încredințat că în miorlăitul ei ipocrit se ascunde o strașnică înjurie.

Nici găina nu e cu totul ferită de viținl lăcomiei, și perversitatea ei cea mai mare am putea-o numi ovofagie, adică acțiunea de a mînca propriile ouă. Un avicultor povestește o întîmplare foarte comică în aparență, cruntă în perspectiva creațiunii. Găinile unui coteț așteptau zilnic ca una din tovarășele lor să oună, spre a-i consuma pe dată, cald, rodul pîntecelor.

Dar asta nu-i nimic. Rîndașul îmi dă acum știrea că scroafa a mîncat toți purceii, iar Safta de la vie a născut și și-a ascuns fătul în bălegar.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 756, p. 8.)

VERSIFICAȚIE ACADEMICĂ

16 iunie

Fiind amîndoi membri într-o comisiune de examinare al unui anume soi de examen la care candidații erau îndeosebi domnișoare, dd. Tudor Vianu și G. Călinescu, spre a-și omorî plictiseala, își schimbau pe sub masă hîrtiuțe cu versuri improvizate. Își răspundeau unul altuia sau colaborau în continuare la aceeași compunere. Au alcătuit astfel zeci de strofe, cu aerul cel mai serios din lume, pentru că asistența nu bănuia ce unelteau confrații în literatură și profesorat, cu figuri așa de serioase și doctorale. Dintre atîtea hîrtiuțe, am putut sustrage deocamdată următoarele, în care dreptele arată opera d-lui Vianu, iar cursivele a d-lui Călinescu.

O, Călinescu, recunoaște-ți fața,
Burghez, profesor, corpolent, asemeni
Cu drumul versului îți e și viața :
Cu ritmul pur, cu muzica te-asemeni.
Dar și cu plinătatea lui sonoră
(Primește-această ambiguitate).
Deși sfericitatea este soră
Cu divul Cosmos, și lui Helios frate.
Țintind cu axe-ncrucișate același punct imaginar,
Ne adresa priviri albastre,
continuate pînă-n zare,
Cu darul magic de a-l face
pe Călinescu armăsar
. . . . . .

Și-n timp ce lîngă mine sună
nechezul bunului confrate,
Privirile copilei blonde îmi dau un suflet călător
Și-un corp pornit pe o corabie
spre zările îngemănate
Către vulcanice Cyclade cu
suflul lor aromitor.
Pentru că eu sînt inocent, sînt
ca o Gretă dintr-un dorf

Tu te răstorni țipînd în iarbă,
eu zbor ca fumul cel amorf.
Nu mă frămîntă ca pe tine
focul carnalei copulații
Eu vreau extaze, penetrații
de suflete și revelații,
Mă hrănesc cu soare,
Mă-nmulțesc din vis,
Sunt născut din boare,
Vin din Paradis.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 758, p. 8.)

IRONIA VREMII

23 iunie

Ironia vremii este cea mai amară dintre ironii, fiindcă ea lucrează lent și cu o putere de sugestie oceanică. În fața unui fapt sau unei judecăți vechi stai neclintit ca pe țărmul mării, orice contribuție de rîs din partea ta fiind inutilă.

Deschid colecțiile *Flacării* de dinainte de război. E cam un sfert de veac de atunci. Alți oameni la ordinea zilei și cei de mai tîrziu ascunși, aceleași mărunțișuri literare. Pe scena cea mare, d. Victor Eftimiu, Al. Th. Stamatiad, Zaharia Bârsan etc. Un concurs literar instituit de revistă nu dă rezultate satisfăcătoare, și premiul se împarte. Printre premianții secundari, d. Camil Petrescu de mai tîrziu. Vreți să știți și celelalte glorii ?

1) „Cîte un premiu de 30 lei d-lor Ioan Ștefănescu, seminarist din Iași, și P. C. Groholschi, de la liceul Național din Iași ;

2) Cîte un premiu de 15 lei d-lor Camil Petrescu, elev la liceul Lazăr din București, și Nolică Mosculescu, de la școala superioară de comerț din Craiova ;

3) Un premiu de 10 lei d-lui Gh. D. Lungulescu, de la liceul din Craiova."

Hasnaş recenzează cu amabilitate şi rezervă *Frămîntări* de L. Rebreanu.

Artur Enăşescu face atîta senzaţie, încît Cincinat Pavelescu îi dedică două epigrame. Una :

CARAGIALE-CIMITIR
către
ENĂŞESCU-BOTOŞANI

Mă Enăşescule, tu m-ai rămas
Şi te felicit mort că nu sînt viu :
Eu m-am trudit o viaţă ca să scriu ;
Tu te-ai făcut celebru într-un ceas.

Acum acest nefericit Enăşescu vagabondează zdrenţăros şi bărbos pe drumuri.

Se făcea şi atunci reclamă americană :

„Păziţi-vă de volumul d-lui D.D. Pătrăşcanu !

În spitalul Sf. Spiridon din Iaşi, se află un funcţionar din gara Dolhasca, operat de o afecţiune abdominală ; ca să-şi treacă vremea şi să-şi uşureze suferinţele, a cerut o carte, şi i s-a dat *Schiţe şi amintiri*. A citit şi a rîs ; şi a rîs atîta, că i s-au rupt toate cusăturile, de a trebuit să i se coase încă o dată rana şi să stea o săptămînă mai mult în spital.

Păziţi-vă de volumul d-lui Pătrăşcanu, cînd sînteţi operaţi la abdomen."

Frumoase vremuri... pentru autorii bătrîni !

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 759, p. 10.)

POEŢI DE ALTĂDATĂ

30 iunie

Acum cîteva decenii, neexistînd concepţiunea poeziei pure, poeţii căutau să exprime frumos idei „nobile". Şi ce putea fi oare mai nobil decît iubirea de patrie şi de familie. De aceea, compuneri care azi ne lasă cu desă-

vîrșire indiferenți sau ne fac să zîmbim, se bucurau atunci de o reputație solidă. Const. D. Aricescu mai este și azi amintit pentru opera lui istorică. Contimporanii îl stimau însă ca poet. Legenda *Țepeș și negutitorul florentin*, în stilul lui Bolintineanu, ni se pare azi o ultracomică parodie de Caragiale sau de Topîrceanu. Pe atunci însă umplea inimile de admirație. Unui negustor temător de marfa sa, Domnul căruia i se ceruse o gardă, îi dă ordin s-o lase în pădure. După o noapte de nesomn, negustorul o află intactă. Plin de admirație, cere explicații lui Țepeș, care îi face următoarea teorie politică :

Omul e ca ceara, ce îndată ia
Forma, ce artistul voiește să-i dea.
Statul se guvernă ori cu libertate,
Ca Roma și Sparta în antichitate,
Ori cu legi severe, cînd este barbar.
Țara mi-a corupt-o grecul din Fanar ;
Vreau s-o mîntui iară c-o mînă de fier,
Care să-ngrozească pe turc și boier.
Țeapa e secretul ce te minunează ;
Și țara și-avere ea asigurează.
Intră-n tribunale, te vei minuna :
Singură dreptatea tronează aci !
Du-te în oștire și nu vei găsi
Nici un ostaș care țara și-ar trăda !
Toată greutatea este cu cei mari,
Care sînt în țară potentați tîlhari.
Contactul cu grecii, cu unguri și turci
A făcut pe nobili rafinați haiduci.
Pentru tronul țărei își vînd țara chiar ;
Iar eu vreau în țară-mi tron ereditar.
Țara atunci scapă de orice dureri :
Căci se taie pofta de tron la boieri !
Fără asta țara era azi departe !
Astfel a voit-o cruda noastră soarte !

Cine n-a auzit de Pralea ? Puțini știu însă de o *Odă* întru mărirea frumuseței a trei fiice ale marelui Hatman Rosetti :

Cea mai mare, Marghioliţa,
Profira, cea mijlocie,
Cea mai mică, Aglaiţa,
Tustrele omor şi-nvie,
Cu arma ce au din fire,
Cu robitoarea zîmbire.
Tustrele sînt minunate
Tustrele blînde, duioase,
Dar ah ! din toate din toate,
Tot una e mai frumoasă.
Ca Paris zic adevărul :
A Aglaiţei e mărul !

Deşi poezia în chestiune nu e pură, Marghioliţa, Profiriţa şi Aglaiţa vor intra în istoria literară prin... originalitatea poeticii lui Pralea.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 760, p. 7.)

GLORIA DUPĂ MOARTE

7 iulie

În numărul trecut al *Adevărului literar* cineva s-a ocupat de Alex. Macedonski, poetul ignorat cu încăpăţînare în timpul vieţii, dar care credea mistic în gloria postumă. Iată într-adevăr cazuri rare, ce-i dreptul, dar zguduitoare, de existenţe tragice. Nimic nu-i mai tragic, într-adevăr, decît să-ţi pui rostul vieţii în afara ei, să trăieşti cu necesitatea gloriei, obscur, mîngîindu-te cu vîlva de după moarte. E atît de dureroasă pentru unii această satisfacţie, încît sînt şi de aceia care ar simula moartea spre a pregusta judecata viitorului. Cei mai mulţi n-au însă de loc simţul valorii stabile, ci pe acela social al elogiului imediat. Părinţii care au copii premianţi, burghezii care au căpătat decoraţie, autorii distinşi de

felurite autorități culturale nu-și ascund în nici un fel mulțumirea. Un scriitor se arăta vesel că o carte a lui recoltase un număr mare de recenzii și trăgea de aci încheierea că opera lui avusese succes.

Uneori izbînda imediată, consimțirea opiniei publice este un indiciu sigur al căderii de mîine. Dar e greu să scoți zîmbetele de pe o față fericită *acum*. Dramatic este faptul că cel care urmărește gloria trainică, precum era Macedonski, o voiește și pe aceasta facilă, zilnică, suferind de reputațiile ieftine, tranzitorii. Conștient de meritul lui, prețuit de cîțiva, ce nevoie avea Macedonski de consimțirea mulțimii ? Ce nevoie să fugă după Meka ?

Spre albele ziduri, aleargă — aleargă,
Și albele ziduri, lucesc—strălucesc, —
Dar Meka începe și dînsa să meargă
Cu pasuri ce-n fundul de zări o răpesc,
Și albele ziduri, lucesc,—strălucesc !

Drama este aici. Deși citea și răscitea scrisorile de felicitare de la celebritățile lumii, scrise în stil protocolar și fără miez, poetul își dădea seama că nici în literatura franceză nu pătrunsese și nici în cea română, a manualelor. Cînd nimeni nu te pomenește nicăieri, cînd trec decenii peste decenii fără ca critica să te studieze și cartea să te amintească, se naște îndoiala de sine, cea mai cumplită boală. O atît de metodică nerecunoaștere publică face din Macedonski, la prima vedere, date fiind purtările lui știute, un maniac, un lunatic, un poetastru tipic. Impresiunea aceasta nu s-a spulberat nici pînă acum, și criticii maturi n-au scris niciodată despre Macedonski ca de un poet mare. Și totuși, aceasta e curiozitatea, a fost un mare poet, cel mai mare poet al vremii, alături de Eminescu. A se crede în chip așa de bombastic și necrezut de nimeni poet mare și a fi e o situație unică, încît viața lui Macedonski este un monument.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 761, p. 8.)

CÎTEVA OBSERVAȚII

14 iulie

Observînd găina și progenitura sa, am ajuns să înțeleg ce este prostia. Toată lumea este de acord, de altfel, că găina e cel mai prost viețuitor. Cloșca se simte datoare din instinct să-și apere puii. E atît de îndîrjită în această funcțiune, încît fugind de un dușman închipuit îi strivește în picioare. Găina și puii știu instinctiv că scurmînd pămîntul găsesc hrană. Dacă îi aduci o farfurie cu cele mai alese bunătăți, găina se urcă în ea și cu ghearele, scurmînd, izbutește să arunce în aer și să risipească toată mîncarea, rămînînd apoi mirată de rezultatul prost al acțiunii sale.

Puii se urcă pe găină să se încălzească. Dînd de un teren pentru ghearele lor, încep să scurme în găină. Găina întoarce capul și crezînd că a descoperit ceva se ciugulește singură, chemîndu-și cu cloncănituri puii. Ce se petrece cu ea ?

Instinctele ei funcționează atît de automatic automat, atît de lipsite de orice direcție intelectuală, încît ele se încurcă între ele și merg în gol. Automatismul a devenit la ea scop. Găina nu poate să mănînce mîncarea pe care i-o dai pe o podea de ciment, fiindcă n-o poate scurma, scurmatul fiind pentru ea rațiunea de a fi. Încearcă s-o prinzi ziua, spre binele ei, cum ar fi putut să învețe a vedea, după repetate experiențe. Îți scoate sufletul. În schimb, noaptea, fiindcă instinctul i-a spus cîndva că nu e prudent să te miști pe întuneric, poți să-i sucești gîtul. Aprinde-i lumina ; atunci scurmă, mănîncă și face ouă.

Crescătorii de păsări au ajuns să obțină două ouă pe zi scurtînd noaptea, cu lumina electrică. Prostia este așadar instinctul care se învîrtește în gol ca un tren în apă și un vapor în aer, instinctul executat religios, fără finalitate imediată, inadaptabilitatea absolută. Nu intelectualul este așadar cel mai inadaptabil individ, ci prostul. Contemplativul caută o adaptare superioară, în vreme ce omul comun se mulțumește cu cea imediat utilă. Prin

raport la vîrstă, nu tinerii fără experiență sînt cei mai proști, ci senílii.

Senilul nu iese din ce a apucat să facă, chiar cînd mecanismul acesta se dovedește steril. Maturul se mulțumește cu adaptarea vremii lui și tună și fulgeră împotriva tînărului care caută o adaptare mai desăvîrșită. Găina și senilul se aseamănă, fiindcă amîndoi au rămas la o adaptare devenită mecanică pură, ca acea babă care nu se mai suie în nici un vehicul și preferă să meargă pe jos, fiindcă nu mai există tramvaiul cu cai, pe care l-a apucat în tinerețe. Cunosc bătrîni care fug de cișmele, de baie, de lumină electrică, de case la etaj și de instalațiile moderne și care își ruinează sănătatea cu înverșunare, urmînd instinctul vechi al găinii.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 762, p. 8.)

MICI CONSIDERAȚIUNI

21 iulie

Mi-aduc aminte încă din copilărie de glumele lui Marion împotriva soacrelor. N-avea cine știe ce spirit, dar avea haz prin perseverență. Se specializase în problema soacrei, deși el însuși nu se afla în condițiuni de suferință. Găsise, prin urmare, un subiect la care lumea e îndeosebi sensibilă. Am citit mai deunăzi că o soacră a vizitat pe noră, a stat puțin pe scaun în fața ei, apoi a luat-o la bătaie cu umbrela pînă ce a adus-o în stare de a trebui să fie internată la spital. Motivul : nu voia să divorțeze de bărbatul ei, fiul soacrei.

Iată și un caz de răzbunare ginerească autentic, de acum cîțiva ani. Un ginere a hotărît să sacrifice cîteva mii de lei pentru a se răzbuna în felul următor. Într-o bună zi s-au înfățișat în poarta soacrei dricari cu dricul, care au așezat stîlpi de doliu, au rezemat coșciug de gard și-au intrat să ia pe soacra *vie*. Culmea este că au venit două dricuri. Nu ni se spune cum a suportat soacra această glumă.

Dar, veți întreba, de unde acest conflict real între socri și ginere ? Dintr-un instinct prelungit, peste termen, care împiedică pe altul. Cînd puii de găină se fac mari, cloșca îi ciupește și-i gonește ca să poată cloci alte ouă. La femeie e altfel. Nemaiputînd face alți copii, mama prelungește interesul pentru cei mari peste termen de vîrstă. Copilul e al ei, ca un cîine de rasă, ca un papagal, ca un obiect de distracție. Dacă îl însoară, face aceasta ca el să nu moară, așa precum dai canarului care cîntă o cănăriță inutilă. Nu cu ginerele s-a măritat fata, ci cu soacra. Freudismul poate vedea aici vreun complex, vreun incest între Iocasta și Oedip, moralmente vorbind, dar nu-i decît o maternitate prelungită fără rost, abuzivă. Firesc ar fi ca soacrele să fie solidare cu nurorile ca femei, ele sînt însă cu copiii. Socrul, care nu naște copii, ține mai totdeauna cu cei tineri. Totuși nu putem neglija faptul (cu o oarecare latură sexuală) că soacra protejează pe copil dacă e băiat și-l ignorează dacă e fată. Soacra ginerelui e mai acră decît soacra fetei. Femeia matură stimează în chip excesiv pe bărbat, în care vede o completare pierdută, și disprețuiește pe femeie.

*

Cine urmărește, fără să vrea chiar, sinuciderile anunțate la gazetă ajunge să facă unele considerații sociologice interesante. Copiii, țăranii, cîrciumarii, oamenii mărginiți în genere, misticii din popor se spînzură. Chestiunea este firește în legătură și cu mijloacele materiale la îndemînă. Latifundiarii, plutonierii majori se împușcă cu carabina. Ofițerii se ucid cu revolverul. Femeile în genere uzează băuturile toxice. Medicii iau stupefiante în doze excesive. Marii financiari blazați sau falimentari se aruncă în ocean din aeroplan sau din transatlantic. Foștii combatanți se aruncă în aer cu dinamită. Acest procedeu îl folosesc acum și minerii. Unul s-a așezat pe o mină puternică și a ajuns la cer în formă de nour subțire, albicios.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 763, p. 8.)

LA BĂI

4 august

Localitate cu lacuri naturale saline. Băile sărate fiind recomandate îndeosebi femeilor obosite de prea multă concepțiune și obezilor, tot locul e plin de copii, femei și oameni grași. Apa lacurilor pare invadată de o speță nouă de morse cu pielița roșcată. Toți „înoată". Operațiunea e simplă : stai pe apă, care nu-nghite nici barca răsturnată, și dai din mîini. Unii mai practici stau cu picioarele bine împlîntate în fund... și dau din mîini. Iluzia e desăvîrșită. Din cauza salinității dezagreabile a lichidului, foarte mulți scuipă. Un individ pe care această operație l-ar dezgusta trebuie să-și aleagă o oră cînd lacul e mai puțin populat. După baie, femeile se adună pe bănci, în parc, în grupuri pline de demnitate. Fiecare își face cunoștințe. Plăcerea de a avea relațiuni distinse și de a locui o „vilă" e vizibilă pe fața oricărei matroane. Multe femei tricotează. E o epidemie. Muzica militară execută ca o flașnetă ariile copilăriei noastre. Șeful are uitătura încruntată și inspirată a lui Wagner. Unele domnișoare citesc cărți de la Casină. Atunci observi că și cel mai disprețuit autor își găsește un lector respectuos. Mîncarea este rea și destul de scumpă, serviciul de natură să dezguste pe cel din urmă burghez, odăile mobilate cu vechituri, felul de existență în genere plicticos, dar lumea este încîntată, „petrece" bine, cutare a făcut cunoștință cu mai multe „familii", un avocat din Craiova, un inginer din Soroca, un judecător din T. Măgurele, tot lume distinsă. Nimeni nu mai are nimic secret trupește. Oricînd poți vedea cîte mușcături de țînțar are domnișoara pe pulpă, cîți negi pe spate, cîți peri pe picioare. Femeile mature și grase, în genere monstruoase, te fac să urăști pentru multă vreme genul uman. Singurul folos real al acestor vilegiaturi este sentimentul de ușurare cînd te întorci acasă. Autoritățile balneare arată o mare grijă pentru vizitatori. Ele nu te-ar lăsa în ruptul capului, pe timp ploios, să faci o baie caldă, fără aviz medical, contra, firește, 300 lei. Dar firește că doctorul

care ar goni un vizitator din localitate ca fiind contraindicată ar fi anatemizat. Aşa încît, în fond, oricine poate face băi plătind onorariu medicului, pe care n-ar fi dorit să-l consulte. Primăria pretinde şi ea o taxă. Orice călător trebuie „să insinueze" o declaraţiune şi o sumă. Direcţia băilor pretinde o taxă pentru... cură. Muzica militară, pe care n-am dorit-o — o alta. O doreşte însă doamna de lîngă mine, care e încîntată de „societate" şi care declară că a petrecut aşa de bine, aşa de bine, aşa de bine !...

(Adev. lit. şi art., XIV, seria a II-a, 765, p. 8.)

CĂRŢILE DE BUCATE

1 septembrie

Fără a fi un lacom şi un căutător de limbi de privighetoare cu sos, încerc totuşi a mînca cu distincţie şi delicateţă. Dar azi nimeni nu mai ştie să gătească, femeia a părăsit bucătăria, încît am găsit cu cale să învăţ singur noţiunile culinare. Am cumpărat, firește, cîteva cărţi de bucătărie. Trec cu vederea stilul agramat al mai tuturor, redactarea repezită şi confuză, şi observ numai un fapt izbitor. Toate sînt traduceri din franţuzeşte, cu reţete descoperite aiurea şi uneori de un caracter de-a dreptul literar, adică chimeric. Şi ce e cu aceasta ? — veţi zice. Iată ce-i : alimentaţia este lucrul cel mai supus regimului geografic, cel mai relativ, şi oricît de fin ne-ar fi cerul gurii, este greu să-l obişnuim cu bucătării exotice. Fazanul cu portocale al lui Brillat-Savarin va fi el bun pentru cine-o fi, pentru mine e o oroare, ca orice mîncare ce amestecă dulceaţa cu carnea. Prin urmare, o carte de bucate trebuie să pornească de la bucătăria naţională şi să se orienteze spre felurile exotice în măsura toleranţei stomacului nostru. Dar mai apoi bucătăria este în dependenţă şi de alimentele solului. O carte care mă învaţă cum să gătesc hipopotami cu nuci de cocos sau focă umplută, este fantezistă, fiindcă nu găsesc la piaţă nici hipopotami, nici foce. Însă tocmai acesta e

cazul cărților noastre de bucate, compilații după broșuri străine. Să facem, de pildă : *sos italian*. Ce spune cartea ?

Pune într-o cratiță pătrunjel, eșalotă, usturoi, ciuperci, totul tocat mărunt.

Eșalotă ? Ce-i aceea eșalotă ? Să căutăm la dicționar. *Echalotte* = *hașme, șalotă*. Inutil a spune că n-am găsit nicăieri hașme, așa încît am ratat sosul italian. Să facem atunci altă mîncare : *carote cu smîntînă*.

Curățați, spălați și puneți carotele în apă puțin sărată.

Carote ? ce fel de carote ? ce sînt acelea carote ? *Carotte* este numirea franțuzească a morcovului. Se zice că ar exista niște morcovi franțuzești, dar la ce ne folosește această cunoștință, de vreme ce aici, la noi nu avem de-a face decît cu banalii morcovi ?

Nu mai vorbesc de dorința de originalitate, de „creațiune", cum s-ar spune. Știți cum se fac pătlăgelele vinete tocate după carte ? Le toci cu pătlăgele roșii. Autorul cărții ar trebui să fie silit să mănînce din mîncarea asta, fără nici o asistență medicală. Să moară ca un cîine.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 769, p. 8.)

ROMÂNUL ȘI AUTOMATUL

8 septembrie

Acum doi-trei ani, centrul Capitalei căpătase un aer de modernitate americană deosebit, prin apariția cîtorva baruri automate de un lux indiscutabil. Aparate de nichel strălucitor și sticlă, exactitate și lux rece de sanatoriu, consumație cu preț absolut fix și computabil dinainte, repeziciune și abolirea bacșișului. La început, a fost o învălmășeală că nu puteai să-ți tragi sufletul. Chestie de curiozitate și snobism. Apoi clientela s-a rărit din ce în ce, barurile au început să se adultereze cu restaurantul de tip vechi, și în urmă au dispărut toate, fără excepție. Cauza ? Desigur proprietarii au investit capitaluri prea mari, care n-au putut fi recuperate. Dar de ce ? Aduceți-vă aminte că în ultima vreme, românul se așeza pe un

scaun, chema un chelner şi-i da bani să-i scoată din automat, contra bacşiş, anulînd astfel tocmai raţiunea de a exista a automatului. Alteori, la aruncarea monetei, un cap omenesc apărea în dreptul geamului, făcîndu-ţi semn să te prezinţi la o uşă, sau o mînă întorcea talerul rotativ. Automatul a murit fiindcă nu era în spiritul românului. Ce vrea românul? Românul trăind într-o ţară îmbelşugată vrea să aibă multe alimente înainte. Apoi vrea să-şi aleagă. Clientul de restaurant român schimbă de cîteva ori farfuria, tacîmul, pîinea şi trimite friptura înapoi la grătar ca să i se rumenească, „ştii cum îmi place mie". Gustul românesc nu se poate încă standardiza, şi un chelner român trebuie să prindă din aer capriciul fiecărui consumator, făcîndu-i combinaţii originale. La nici un restaurant mare românesc, pentru lume oricît de selectă, nu se poate păstra ceremonialul unui menu tipic. Românului i se face deodată gust de zeamă de varză după pateu de ficat şi de pătrunjel verde pe raci. Dar mai e ceva. Românului nu-i place meschinăria, fiind capabil de o hrană abundentă, şi din această cauză e şi puţin fanfaron.

Un român se laudă cu cît cheltuieşte, nu cu cît economiseşte, şi fireşte că mîncarea de automat costă cît scrie pe dulap, şi toată lumea ştie de cît ai mîncat. Apoi românul a păstrat ceva turcesc în el, şi anume vrea să fie servit la bătaia din palme şi să fie măgulit cu „sărumîna" şi „să trăiţi, şefule". De aceea el *vrea* să dea bacşiş. Chiar trebuie să facem o restabilire de fapte. Nu e adevărat că România e ţara bacşişului, cum va fi fost Turcia, cum era Italia şi cum e în fond orice ţară occidentală, în care toată servitorimea caută să ciupească, mai zgomotos sau mai protocolar. România e ţara în care cetăţeanul vrea să dea bacşiş şi face cu ochiul cu înţelegere omului de serviciu, dacă-l vede amărît că un pîrlit i-a dat numai un leu. Automatul e făcut pentru o ţară de proletari, ca America, în care puţini au servitori, fiindcă foarte mulţi au fost servitori.

(Adev. lit. şi art., XIV, seria a II-a, 770, p. 8.)

22 septembrie

În *Zorile* din 13 septembrie, citesc :

„Condițiile în care s-a petrecut accidentul de ieri noapte ridică însă chestiunea calității motorului, înglobînd-o în întreaga problemă a achizițiilor — așa cum se fac *din totdeauna* la noi".

De unde Dumnezeu a mai apărut și expresia asta *de totdeauna, din totdeauna ?* La școală noi n-o învățam. Pe atunci se zicea numai *totdeauna.*

Tot acolo, un comunicat al Ministerului Instrucțiunii vestește scutirea de taxe a școlarilor *merituoși.* Pentru ce „merituoși ?" *Bot-botos, păcat-păcătos, merit-meritos.*

În *Universul* din 16 sept., d. Pantazopol scrie, ca atîția : „... după cumpărare *îi* s-a făcut reparațiuni". Și asta e o modă nouă, neînțeleasă.

În același ziar e un comentar artistic al tabloului de pe pagina întîi : *Cupidon deșertînd o pungă,* de Guerchin (sic). De obicei făcea această cronică d. G. Oprescu. Refuz să cred însă că aceasta e scrisă de d-sa. Un istoric de artă va fi avînd măcar un Springer, un Venturi, ca să-și dea seamă de numele artiștilor. Francezii au prostul obicei de a traduce numele proprii străine : *Michel-Ange, Le Titien.* În românește asta nu se poate, asta e o dovadă de informație exclusiv franceză și de lipsă de documentare. De altfel se nasc și confuzii. Cronica în chestie vorbește de Francesco Barbieri, zis Guerchin, născut în Bolonais (?). E vorba de Gian Francesco Barbieri detto il Guercino, născut probabil nel Bolognese, adică în sfera orașului Bologna. Mai încolo autorul articolului îi dă zor cu cei doi Carrache : „...astfel fu programul de luptă întreprins de cei doi Carrache (s-ar citi Caraș)... Dacă toți ar fi imitat orbește pe Ludovic Carrache... După cîțiva ani de școală în atelierul celor doi Carrache..." Ce este ? Cronicarul se ține de vreun manual francez. Cei doi Carrache sînt Lodovico și Annibale Carraci, bată-i pozna. Cronicarul de artă urmează : „Din contră, cei mai mari dintre ei, Dominicanul, Guide, Albane și Guerchin,

au adăogat întotdeauna la învățămîntul maestrului o notă personală..." Cînd te dumirești bine, vezi că e vorba de școala bologneză, de Domenichino, Guido Reni, Francesco Albani și Guercino. Mai la vale se tot vorbește de Caravage. E greu să bănuiască profanul că sub acest nume se ascunde pictorul Michelangelo de Caravaggio. *Universul* cita cu simpatie mai deunăzi scrisoarea unui italian din care reieșea cum că noi sorbim numai din izvor francez. Cred că are să se bucure tare italianul cînd va vedea că sînt stimați și Caraș, și Caravaj, și Ghid, și Gherșén.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 772, p. 8.)

CIUDĂȚENII

29 septembrie

Mi-a plăcut întotdeauna să urmăresc *Mica publicitate*. Ziarele occidentale sînt foarte bogate în această privință. De la o vreme însă, au început să apară și la noi anunțuri care depășesc obiceiurile unei vieți burgheze sănătoase. Iată două specimene, recente. Întîiul :

Caut domn sau doamnă bogată din bună societate care mă adoptează ca fiu sau mă sprijină financiar la terminarea lucrărilor și studiilor mele. Am brevet de invenție. Recompensație după învoială. Ziar „tînăr 21" 89 Z.

Caracteristica anunțului acestui tînăr de 21 ani este bizareria modalității prin care crede că și-ar putea face un rost în viață, unită cu o lipsă nu propriu-zis de scrupul, ci de simț al bunei vieți sociale. De altfel, tot mai des citești anunțuri de studenți care caută urgent căsătorie cu persoană de orice vîrstă, în vederea continuării studiilor. În cazul de față, postulantul e inventator, și e de știut că nu există speță mai visătoare decît inventatorii de aparate inutile și copilărești. De altfel, cum experiența arată acești inventatori nu-s oameni de știință, nici genii, căci oricum n-ar fi nevoie de publicitate pentru propunerea invențiunilor, ci mici mecanici ratați sau

pur și simplu maniaci. Tînărul nostru, precum fraza dovedește, face speranța mai fantezistă. Într-adevăr, ce domn (înlăturînd pe pederaști) ar consimți, dacă e om cu scaun la cap, să adopte, contra „recompensație" un individ necunoscut, și ce doamnă de bună societate, dacă nu [e] vițioasă, s-ar înfățișa într-o bună zi în lume cu un astfel de „fiu" ? E așa de ciudată această combinație, încît cititorul experimentat în Mica publicitate bănuiește că tînărul a încercat să exprime cu blîndețe ideea relațiilor amoroase cu o persoană bogată. Dacă nu e asta, atunci avem în fața noastră un disperat sau vreun aventurier, fără simțul realităților. Al doilea anunț pare mai puțin bizar, dar dovedește o desăvîrșită imoralitate :

Examenul de capacitate învățămînt secundar cine l-a luat printre primele clasificate și este simpatică, cinstită, gospodină, mobilier etc., poate face căsătorie fericită cu intelectual din învățămîntul superior. Calități excelente. Discrețiune desăvîrșită. La ziar, 68 V.

Izbitor este stilul de analfabet. O bucătăreasă și-ar fi redactat mai bine anunțul decît acest membru al învățămîntului superior. S-ar putea crede că avem de-a face cu un mistificator, cu un escroc, deși ne gîndim că individul ar putea să bănuiască cum că profesoara nubilă va descoperi numaidecît înșelăciunea. Dar se poate să fie chiar membru al învățămîntului superior. Ce oroare atunci ! Un profesor universitar nu-și caută soție printre ființele pe care e în măsură să le cunoască de-a dreptul, nu vrea o tovarășă pentru munca lui de intelectual (fiindcă ăsta e rostul unui profesor de universitate), el nu e mulțumit cu demnitatea aceasta, care pentru creator e o grădină de liniște, dincolo de care nu mai e nimic de dorit, ci, întocmai ca un băcan, își caută după tablou o profesoară cu leafă bună, căreia să-i procure, în raport cu clasificația, o catedră în capitală sau un post de directoare. Ca și cînd un cămin se întemeiază prin cumul de slujbe și de averi ! O mai nerușinată socoteală nici nu e cu putință. Și totuși, ocolirea preciziunii ne face să bănuim că intelectualul din învățămîntul superior nu e profesor universitar. Ar putea fi asistent (funcție ce nu mai poate sperja pe o profesoară) sau impiegat la vreo cancelarie de facultate. Atunci redevine iarăși escroc,

prin încercarea de a induce în eroare. Să zicem dar că e asistent universitar, în care caz, este tînăr şi cu o situaţie încă turbure. Nu e deprimant să vezi cum un tînăr îşi aşază viaţa contabiliceşte, pe temeiuri strict materiale, dovedind lipsa oricărei fineţi sufleteşti ? Îţi vine chiar să admiri pe junele atît de stăpîn pe sine care îşi caută nevastă după tablou de clasificaţie, hotărît să respingă şi pe Ileana Cosînzeana, dacă are notă mică.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 773, p. 8.)

ŞCOALĂ GREŞITĂ

13 octombrie

Profesorul îmi spune :

Din ce în ce, generaţiunile care-mi trec pe dinainte sînt mai debile sufleteşte şi munca împreună cu ele e mai grea. Închipuie-ţi că în clasele mele de curs superior nimeni n-a citit pe Dostoievski sau pe Tolstoi, pe Ibsen, pe Zola şi alte de acestea. Abia cîte unul a avut în mîini cîte o broşurică din „Biblioteca pentru toţi". Şi cînd te gîndeşti că pe vremea noastră citeam din şcoală toate vechiturile astea şi în clasa a opta eram descoperitori. Nu-ţi mai spun că, la mine cel puţin, nu e nici unul care să mînuiască un instrument muzical. Iar noi ne împrumutam pe *Mazas şi Vioara de aur* şi ştiam din gimnaziu de Bach, Haendel, Vivaldi, Boccherini etc. Cînd vorbesc de aşa ceva şcolarilor mei, ei holbează ochii într-un chip înspăimîntător, în panică. Au aerul de a spune : aceste lucruri nu sînt în manual. Da, firește, nu sînt în carte. Căci băieţii sînt buni, învaţă cu hărnicie şi au o sumedenie de profesori specialişti, care nu-i slăbesc pînă ce nu-şi pregătesc „materia". Noi mai trăgeam chiulul, eram făcuţi scăpaţi, ba chiar mi-aduc aminte că n-am deschis niciodată *Logica* în şcoală. Cu toate acestea, mintea ne era parcă mai sprintenă, deşi nu de o calitate mai bună decît a acestor bravi tineri. Asta fiindcă în casă la noi era

un pian, era o vioară, aveam o carte, o revistă, fiindcă în clasa noastră erau laolaltă băieți săraci, dar și unii foarte bogați, care veneau la cursuri înarmați cu o bibliotecă întreagă. Cei mai săraci se ambiționau, cereau cărți cu împrumut celor mai cu stare, și împlineau astfel lipsurile lor de origină familială. Băieții mei sînt buni, sînt harnici, dar sînt copii de oameni săraci, în casa cărora n-a stat nicicînd o carte. Școala n-are nici ea cărți, sau are cîteva fleacuri moraliste, pentru clasele primare.

Cu oricîtă bunăvoință, ce vrei să iasă din capetele acestea neexercitate cu munca intelectuală, muncite de manuale seci ? La 17 ani ești filozof, te îmbeți cu abstracțiile, dar băieții mei nu le cunosc de loc gustul. Ei povestesc ideile ca o bătălie cu turcii din cartea de istorie. Între ei și mine nu e nici o punte. Ei îmi întind mîinile înecîndu-se, și eu le întind brațele, dar nu ne ajungem. De cîte ori arunc o vorbă mai abstractă, observ că ochii tuturor s-au întunecat. N-au înțeles. Mă silesc, mă zbat, cad într-alte abstracțiuni și mai grele, și ora trece. Ce poți face cînd alți colegi caută să le explice totul pe puncte simple ? Ar trebui ca copiii aceștia să facă o baie bună de cultură, să stea de vorbă cu noi nesiliți un an de zile, să citească lucruri de soi, fără spaima notei, cu unele lămuriri ale noastre, pentru ca lipsa mediului intelectual de acasă să fie împlinită de școală. Copiii noștri nu sînt încă făcuți pentru școală. Au nevoie de o „grădiniță" de cărți.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 775, p. 8.)

FABULE

20 octombrie

Fabula nu mai este cultivată și e păcat. Azi poezia caută să fie gratuită, fuge de elementul didactic. Totuși voi îndrăzni să spun aci două fabule, în proză, care au

acest factor comun cu poezia pură, că sînt gratuite, că nu au nici o învățătură.

Agresiune :

Într-o zi, cîțiva indivizi săriră gardul unui cetățean pașnic, dar trăind într-un colț singuratic al orașului, și, cu gîndul de a-i lua banii, se opintiră în ușă. Cînd clanța se rupse și indivizii se năpustiră în casă, cetățeanul făcu instinctiv gestul de a pune mîna pe topor.

— Ticălosule, ziseră tovarășii, vasăzică ne ataci. *Sîntem în legitimă apărare.*

Arbitraj :

Lupul și oaia s-au învoit odată să nu-și mai [facă] rău unul altuia și pentru orice diferend (cum ar fi cel clasic cu apa turburată a izvorului) să se înfățișeze unui tribunal arbitral prezidat de leu. În curînd, diferendul se ivi, întrucît lupul declară că e înfometat și oaia, fiind un animal inferior, e făcută să fie mîncată. Ceru dar tribunalului, conform pactului, să i se facă dreptate. Cele două teze fură dar acestea : lupul susținea că trebuie să mănînce oaia, iar oaia pretindea că pactul ei cu lupul nu avea un înțeles decît întrucît exista și ea ca vietate. Oferea însă spre împăciuire lînă, lapte. Lupul nu voia însă de loc să renunțe la „dreptele lui cereri", încît, spre a-i face pe plac, cineva din juriu propuse această soluție : fiindcă lupul ca aliat nu se cădea să mănînce oaia și fiindcă nu se mulțumea decît cu consumarea ei, urma, spre respectarea pactului, ca juriul să înjunghie oaia și s-o dea spre mîncare lupului. În felul acesta, oaia era ferită de agresiunea lupului, iar lupul mînca totuși oaia.

Tribunalul rămase însă la punctul de vedere al oaiei că alianța între cele două animale presupunea de la sine existența lor și că prin urmare lupul putea cere orice fel de compensații, afară de viața adversarului. Atunci lupul își arătă amărăciunea și neîncrederea lui în ce privește eficacitatea tribunalelor pașnice și regretă că încheiase un pact cu o ființă așa de puțin „conciliantă" ca oaia.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 776, p. 8.)

CULTURĂ ŞI PICIOARE DESCULŢE

27 octombrie

Prietenul meu spune :

Voi mă ironizaţi că arăt faţă de Abisinia o simpatie „naivă", care poate fi însă jignitoare faţă de Italia. Nu mă înţelegeţi. Simpatia mea pentru aceşti arapi nu porneşte din idealism de cărturar, cum spuneţi voi, şi nici nu presupune o antipatie faţă de Italia, la care ştiţi bine cît ţin. De fapt eu sînt indignat împotriva voastră şi a proastelor principii pe care le puneţi în circulaţie, fiindcă un lucru e sfînt : fă orice nedreptate, dar niciodată nu săpa la temelie un principiu sfînt. Eu nu fac politică şi nu mă amestec în conflictele dintre popoare. Dar mă ridic împotriva acelora care folosesc „idei", adică ne fură nouă pentru trebuinţele lor instrumentele noastre pe care le strîmbă, necunoscîndu-le secretul. Italia şi Abisinia au între ele un conflict politic, se vor bate şi urma va alege. Treaba lor. Dar voi vă amestecaţi în afacerea asta cu teorii care sînt de-a dreptul primejdioase. Unul a zis : în definitiv, e legitim ca un popor civilizat, cu cultură, să desfiinţeze pe unul barbar. Iată o erezie. Eu vă asigur că italienii, în afară de frazele ocazionale internaţionale, nu cred de loc că abisinienii sînt barbari. Deschideţi enciclopedia Treccani şi vă veţi convinge de cazul pe care îl fac italienii de cultura etiopiană. Nu e de altfel manual de istoria artelor care, venind vorba de arta religioasă creştină, să nu citeze Etiopia. La drept vorbind, ce înseamnă cultură ? Romane, eseuri ? Chinezii au cîteva cărţi sfinte şi o scriere, arabii pe Mohamet şi *O mie şi una de nopţi*. Egiptenii pe zeii lor. Evreii *Vechiul Testament*. O cultură înseamnă o limbă, o scriere cîteodată naţională, o religie înaltă care a depăşit idolatria şi a atins teologia şi o tradiţie orală. Prin chiar faptul că sîntem creştini, noi nu ne-am socotit niciodată barbari. Dar Etiopia, dacă aţi fi mai bine informaţi, este cea mai veche ţară creştină, şi nu există studiu de antichităţi christologice care să nu amintească papirusurile etiopiene, fără de care multe texte ar fi azi pierdute.

Doamne, noi eram încă păgîni cînd aceşti arapi cunoşteau doctrina lui Isus. Deschideţi *Noul Testament* la *Faptele sfinţilor Apostoli*, şi ce citiţi : „Angelus autem Domini locutus est Philippo, dicens, Surge, et vade meridiem versus, ad viam quae Hierosolymis descendit Gazam, quae via est deserta. Is igitur surgens profectus est ; et ecce, quidam Aethiops eunuchus, dynastes Candaces reginae Aethiopum, qui praeerat universae illius gazae, venerat Hierosolyman adoraturus ! et revertebatur sedens in curru suo, legebatque Essaim prophetam."

Urmează apoi convorbirea lui Filip cu etiopianul şi botezarea acestuia. Asta se petrece la cîţiva ani după moartea lui Isus. Cineva a zis : dar abisinienii sînt desculţi ! Frumoasă idee. Înseamnă că popoarele cu ghete trebuie să cucerească popoarele fără încălţăminte. Etiopienii merg aşa, fiindcă cere clima. Şi ţăranul român umblă cu picioarele goale. E un motiv acesta de război ? Altul zice : Italia a dat pe Dante, pe Boccaccio, pe Petrarca. Foarte frumos. Ei şi ? V-am spus ce e cultură. Biblia evreilor ţine loc la zece Shakespeare. Însă aprecierile acestea sînt subiective. V-ar place ca mîine vreun vecin de înaltă Kultur să zică : ce aţi dat voi românii ? Eminescu, zero. Noi avem pe Kant, ergo, avem dreptul de expansiune. Lăsaţi dar pe italieni şi abisinieni să se bată în pace, dacă pot să mă exprim astfel, dar nu faceţi teorii dintre acelea care se pot întoarce împotriva noastră, de vreme ce *Faptele Apostolilor* nu pomeneşte nimic de români.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 777, p. 8.)

ANUNŢURI DE CĂSĂTORIE

3 noiembrie

Iată ce citim într-o gazetă :

„Distins, cultură superioară, inginer, funcţionar superior Stat, economist, scriitor, familie cu tradiţie, etate mijlocie, doreşte căsătorie persoană distinsă, 30—40 ani,

situație socială materială superioare. Evitați intermediarii."

Să analizăm puțin, în speranța că vom fi de folos doamnei pe care un astfel de anunț ar ispiti-o. Un scriitor care să fie inginer nu există. Domnul este dar un impostor, semn rău pentru moralitatea lui, dacă nu cumva e vreun autor de numeroase manuscrise nepublicate, și nepublicabile. În acest caz, pe doamnă o așteaptă capricii de mare geniu neînțeles. Un om care declară singur că are cultură superioară este un îngîmfat speriat, fiindcă cu cît știi mai mult, cu atît îți dai seama că știi prea puține. Domnul este cel puțin pedant, dacă încearcă să intimideze femeile cu superioritatea lui culturală. Domnul inginer nu poate fi nici distins, nici dintr-o familie cu tradiție, fiindcă atunci ar merge în lume, ar fi primit în familiile cu care un om cu tradiție trebuie să aibă legături și ar căuta acolo pe doamna distinsă, iar nu la gazetă. Un inginer serios ține cu orice chip să nu fie și economist, azi, cînd orice cetățean este economist, iar un om cu cultură superioară își poate prea bine da seama că pe doamnă n-o pot interesa de loc cunoștințele economice ale domnului. Scriitor care să fie funcționar superior de stat nu există. Există unul, dar acela e om serios, căsătorit, afară de orice discuție. Funcționarul superior e de obicei destul de mîndru de poziția lui socială și nu simte nevoia să-și mai adauge atîtea titluri, îndeosebi acela de scriitor, care poate să-l reprezinte în ochii unei femei ca un om lipsit de seriozitate. Înseamnă dar că funcționarul nostru nu e chiar atît de superior. Atîta paradă de titluri arată totdeauna că nu e vorba de un om cunoscut. Pentru că atunci el și-ar da seama că e de ajuns ca doamna să afle : e cutare, pentru ca lucrurile să se lămurească.

Dacă pe domnul nu-l chiamă M. Manoilescu (printre ingineri și economiști) sau Bucuța (printre scriitori și funcționari superiori), n-a făcut nimic. Doamna poate fi însă sigură că nu domnii Manoilescu și Bucuța au dat anunțul. Dacă domnul cu atîtea calități mai caută și avere, înseamnă că îi lipsește bunăstarea, ceea ce e încă un simptom că auto-elogiile lui sînt exagerate. În sfîrșit, un bărbat cu atîtea daruri care vrea numai bani e

în stare să se tocmească energic spre a fi remunerat dotal pentru fiecare din însuşirile sale. Domnul este deci o partidă dificilă.

Altul :

„Necăsătorit, situat, 46 ani, simpatic, de completă omenie, doresc căsătorie doamnă, domnişoară vîrstă corespunzătoare, agreabilă, suflet onest, gospodină desăvîrşită, pentru dezvoltarea unei ferme serioase, plăcute şi productive lîngă Bucureşti".

Aţi înţeles cred, doamnelor, în ce stă omenia domnului situat şi simpatic. El are o găinărie lîngă Bucureşti sau poate nici n-o are, dar i-a intrat în cap s-o aibă. Vrea parale multe („situaţie excelentă") ca să cumpere găini de rasă şi o servitoare bună cu numele de nevastă („gospodină desăvîrşită"), pe care s-o ţie printre coteţe, la marginea Capitalei. Desigur că dacă s-ar găsi vreo doamnă onestă care să cadă în laţ, afacerea ar fi pentru domnul nostru dintre cele mai „plăcute şi productive".

În sfîrşit :

„Titrat stat, bogat, doresc căsătorie domnişoară, doamnă, ceva venit".

„Titrat stat" sună ciudat, fiindcă orice titlu se dă de către stat. Ori individul nu e titrat, ori titrat dar n-are slujbă, ori spre a face economie, a prescurtat ideea „titrat funcţie stat". Un titrat aşa de zgîrcit nu e atunci bogat. De altfel, dacă ar fi bogat, ar elimina total clauza dotei, spre a-şi găsi o soţie cu însuşiri morale sau, interesat, ar cere o zestre corespunzătoare. Un bogat care pretinde „ceva" zestre e suspect, e foarte suspect.

(Adev. lit. şi art., XIV, seria a II-a, 778, p. 10.)

CAZUL ABISINIA

10 noiembrie

Precum am mai spus, nu putem avea nici o inimiciţie împotriva Italiei şi nici vreun entuziasm deosebit pentru Abisinia. Noi sîntem cu totul în afara chestiunii, dar

tocmai de aceea avem dorința de a urmări evenimentele ca niște arbitri, în deplină libertate de spirit. Ceea ce se petrece într-o anume presă a noastră e de necrezut, și eu cred că italienii cei dintîi vor simți dificultatea unei simpatii bombastice. Cum ? Nu e destul că noi avem o cenzură internă, care ne obligă să ignorăm unele lucruri, ne mai trebuie acum o cenzură neoficială pentru știrile dinafară ? E neapărată nevoie să citim numai știri favorabile unei părți și n-avem noi dreptul ca niște neutri ce sîntem să urmărim faptele în adevărul lor ? Luați o gazetă filo-italiană. În vreme ce comunicatele oficiale italiene sînt așa de rezervate și prudente, gazeta în chestiune e frenetică. Fie că are vreo știre nouă, fie că n-are, anunțurile ei sînt invariabile în acest sens : „Mare ofensivă italiană pe toate fronturile. Armata italiană înaintează mereu. Mare înfrîngere abisiniană. Ofensiva armatelor italiene continuă. Italienii cuceresc noi localități în Abisinia. Abisinia e strînsă într-un clește de fier. Căderea Harrarului iminentă. Makalé a fost ocupat de trupele italiene. Italienii sînt la 75 km. de Makalé. Linia ferată Dgibouti-Addis-Abeba a fost ocupată. Mîine începe ofensiva generală italiană. Abisinienii au pierderi sîngeroase. Armata abisiniană în debandadă. Șefii abisinieni continuă să facă act de supunere. Autoritatea Negusului compromisă. Liga Națiunilor se joacă cu focul. Mari victorii italiene în Abisinia. Italienii înaintează mereu etc., etc". Chestiunea aceasta durează de săptămîni cu înaintarea continuă a italienilor (după gazetele românești) și predarea în masă a abisinienilor. O întrebare firească se pune. De cîte ori vor italienii să cucerească Abisinia ; fiindcă după atîta înaintare trebuie să fi ajuns în Africa de sud, și cu cine mai luptă dacă toată armata abisiniană s-a predat ? Cine consultă însă comunicatele italiene și harta (și-mi închipui că noi românii avem acest drept și această plăcere sportivă) constată că operațiile merg foarte greu, că înaintarea italiană nu modifică prea mult granițele Abisiniei și că dacă lucrurile vor merge în același ritm, Negusul poate dormi liniștit încă multă vreme. Mai este un alt lucru pe care un cititor neutru are dreptul să-l constate ca istoric imparțial. Gazeta italiană e îndreptățită să stimuleze opinia publică națională,

exaltînd bravura naţiei, la noi însă lucrul e deplasat, jignitor chiar pentru Italia. Italienii fac o expediţie, nu un război de onoare, scopul lor e dar să obţină maximum de foloase cu minimum de sacrificii. Din chiar comunicatele lor reiese că lupte serioase n-au fost, afară de mici ciocniri, şi că tot ce ocupă e dinainte părăsit de abisinieni. Comunicatul italian arată că pînă acum n-au murit decît cinci italieni, faţă de mii de abisinieni. Nu e ciudat oare ? Dacă n-au fost lupte, cum puteau cădea atîţia duşmani ? Atunci poate fi vorba de atacuri cu aeroplanele, operaţie penibilă de vînătoare de animale, care poate fi necesară, dar nu intră în rubrica „bravură". Ori au fost lupte, dar n-au luptat italieni. Într-adevăr, din comunicate reiese că războiul se face mai cu seamă cu indigeni. În cazul acesta, putem vorbi numai de bravura oamenilor de culoare. Rugăm dar gazetele româneşti să nu facă exces de zel şi să nu ocupe Abisinia înaintea italienilor şi mai cu seamă să nu mai vestească cu titluri mari : „Ofensiva italiană a început", deasupra unui text care spune : „Se crede că italienii vor începe în curînd ofensiva generală".

(Adev. lit. şi art., XIV, seria a II-a, 779, p. 10.)

ABISINIA, ŢARĂ BARBARĂ

17 noiembrie

În vreme ce la noi o bună parte din presă se arată aşa de entuziastă de măcelărirea abisinienilor, în numele marei forţe civilizatoare a Europei din care facem parte, presa franceză, care are mai multe temeiuri să fie prudentă, dovedeşte o stare de spirit politicoasă, dar cu desăvîrşire liberă. Franţa e interesată direct în chestiunea aceasta, dar citiţi de pildă marile reviste, de orice nuanţă, şi veţi vedea cu cîtă fineţă judecă ele situaţiunea.

Este de remarcat însă că presa înaltă, intelectuală, a Franţei nu se înduioşează prea mult de soarta Abisi-

niei. Doar *Mercure de France*, acum sub direcția blîndului Duhamel, strecoară un zîmbet de compătimire. Explicația este aceasta. Franța are colonii și-i este greu să declare că e o barbarie să „protejezi" popoarele de culoare. Idealismul presei franceze se izbește de un zăgaz.

Noi însă n-avem colonii și nici nu vom avea vreodată, pentru că atunci cînd vom fi, să zicem, în stare să le cerem, nu vor mai exista pentru nimeni. De ce să nu fim dar obiectivi ? Se va zice : asta e un idealism naiv, lumea se conduce cu armele, nu cu ideile. Protestez. Lumea se conduce și cu armele și cu ideile, în tot cazul, dacă nu trebuie să ne facem iluzii în privința generozității popoarelor, nu e nici cazul de a abandona ideea. Națiune, stat, astea sînt idei.

Ideile sînt adevărații motori ai lumii, iar forța servește cel mult ca un agent. Italia afirmă o idee, aceea a dreptului unei națiuni civilizate. Ea nu zice : atac fiindcă sînt tare, ci m-am făcut tare ca să pot realiza ideea mea. Supraoamenii noștri, care s-au aprins de teoria forței, mi se par deplin ridicoli. Însă ideea Italiei se întîmplă să fie primejdioasă și în orice caz inoportună, și iată lucrul pe care noi, care n-avem colonii, putem să-l spunem mai limpede decît francezii. Italia zice : Abisinia, ultim refugiu al sclaviei, este o țară barbară, deci am dreptul s-o desființez. Întîi de toate, Abisinia nu e barbară, ci numai arhaică. Sclavia e un lucru detestabil, însă istoricește e un rău relativ. Abisinia nu-l poate aboli dintr-o dată, din cauza condițiilor psihologice locale, dar deocamdată această calamitate nu e mai odioasă decît sclavia milioanelor de șomeri ai Europei civilizate. Europa putea ajuta pe abisinieni să se civilizeze, dar să-i iei țara pentru chestiuni care-i privesc exclusiv nu e o ironie izbutită ?

Ce înseamnă oare „incapacitate de a se administra singur" (obiecție făcută Negusului) ? Țările fasciste ne pot spune nouă că nu sîntem în stare să ne conducem, regatele pot spune aceasta republicilor, țările cu douăzeci de milioane celor cu zece milioane.

Dacă s-ar afla în jurul nostru o țară atît de tare încît să ne poată cuceri, ea ar declara desigur că noi sîntem niște barbari, care ne hrănim cu mămăligă, și că datoria

ei este să ne pună sub interdicție. Va face acest lucru, veți zice, cu tot idealismul nostru. Nu-l va face, zic eu, sau îl va face fără durată. Veacuri întregi am fost călcați cu această învinuire, pînă ce ideea ne-a hrănit și ne-a dat forță. Atunci am rupt jugul. Așa se va întîmpla cu Abisinia. Cucerită, ea va deveni o națiune conștientă de sine, care, luminată de cultura Italiei, se va ridica curînd împotriva ei.

Lucrul acesta nu pare posibil la niște negri, însă e, vai, adevărat [...] *Mercure de France* recenzează cu oarecare umor o revistă a tinerilor malgași din Madagascar, pentru care un oarecare tip local e un personagiu mai genial decît Hitler și Mussolini. Nu e de ironizat revista, ci de temut. Madagascarul a început să aibă intelectuali autonomiști, așa cum îi are India și toate țările, pentru noi, „barbare". Italia a venit tîrziu. Națiile mai pot păstra o vreme coloniile, întrucît barbarii mai au nevoie de învățători, nu se mai pot cuceri însă colonii noi, cu atît mai mult o țară care a izbutit de milenii să rămînă neatîrnată. Italia are dreptate, poate că va izbuti, însă spectacolul colonial e pe sfîrșite, și nu se știe dacă Abisinia nu va fi tocmai începutul sfîrșitului, de care se teme atîta Anglia. Italia ne este simpatică, dar cauza ei este ingrată. Abia eliberată ea însăși din jugul străin, ea însăși țară a sclaviei latifundiare și fasciste, trebuie să lupte pentru eliberarea, zice ea, pentru înjugarea, zicem noi, a unei națiii fără ghete, dar străvechi și creștine.

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 780, p. 8.)

DRAMATIZAREA VIEȚII

24 noiembrie

Citind zilnic în gazete întîmplările din Capitală și din țară, am ajuns la convingerea că lumea s-a îmbolnăvit de o suferință pe care o putem numi dramatism. Origina acestui dramatism este fără îndoială literatura

şi cinematograful. S-a întîmplat de curînd într-un sat vecin cu Bucureştii o dramă obscură, totuşi destul de scabroasă. Cunosc de departe pe eroi : un lucrător sau mic funcţionar tehnic, soţia de origină rurală şi două fetiţe. Încă de mult observam la aceşti oameni schimbări sufleteşti, datorate literaturii, a acelei literaturi de colportaj pe care puteau s-o citească. Femeia, de loc cărturară, femeie din popor, mă rog, îşi făcuse o mască de intelectuală rusă. Mergea cu bicicleta, modernitate normală la Viena, încă bizară la noi, deşi practică. În cui ţineau un revolver, folositor, ce-i dreptul, pe care femeia ştia să-l mînuiască cu sînge rece. Probabil că şi bărbatul citea prin foi populare chestiuni freudiste (familia aceasta avea, cert, mimetismul ideologic), fapt este că într-o bună zi nevasta găseşte pe tată într-o ţinută ruşinoasă şi imorală faţă de amîndoi copiii. Altădată, o femeie ar fi fugit îngrozită pe stradă. Femeia noastră a luat revolverul şi şi-a omorît bărbatul. Nu, desigur, nu e vinovată şi nimeni nu va osîndi-o, cazul este însă foarte bizar.

Un ofiţer se însoară cu o fată de bună condiţie socială şi cu avere. Nimeni nu-l obliga să facă acest lucru. Înainte, în ziua nunţii, după nuntă, el trimite scrisori aprinse şi wertheriene, în stil cazon însă, unei femei în vîrstă, de proastă categorie socială. De bună seamă, regulamentele militare, în dorinţa de a ridica nivelul armatei, pun unele condiţiuni care nu se potrivesc cu aspiraţiunile modeste ale candidaţilor. Acesta pare să fie cazul aci. O falsă cultură literară dă ofiţerului dorinţa de a fi dramatic în noaptea nunţii. Apoi soţia se sinucide sau e omorîtă, lucrul e încă turbure, dramatismul apare însă aci cu totul trivial.

Dar sinuciderile din dragoste ! Frumos lucru e iubirea, dar mai frumoasă amintirea iubirii. *Romeo şi Julieta* are haz la Shakespeare, în viaţa de toate zilele cazul e ridicol şi în tot cazul maladiv. O femeie mai în vîrstă iubeşte, mai bine zis ameţeşte pe un tînăr novice. Părinţii se opun la căsătorie. Atunci amîndoi (adică mai mult femeia) iau hotărîrea să moară şi intră în odaia unui hotel murdar, prevăzuţi cu mangal. Foarte curajoasă, femeia mai în vîrstă omoară cu cuţitul pe tînăr şi se sinucide şi ea. Dramatism penibil de film senzaţional,

inutil, stupid, fiindcă puțină așteptare ar fi adus încheierea blîndă pe care viața o are pentru toate dragostele nerealizate.

Tineri lucrători, nu citiți romane și nu mergeți la cinematograf!

(*Adev. lit. și art.*, XIV, seria a II-a, 781, p. 8.)

DESPRE FEMEIE

1 decembrie

Am un prieten care nu e misogin, dar are despre femeie păreri deosebite de ale mele. Iată ce-mi spunea mai deunăzi, în legătură cu întîmplarea sinuciderii unei doctorițe pălmuită în public de o alta, superioara sa :

Noi judecăm și pe bărbat și pe femeie superficial, considerîndu-i exponenți ai unor virtuți și cusururi specifice. Bărbatul e viteaz, energic, brutal ; femeia este bună, afectuoasă, căutătoare de bețiі erotice. Acestea sînt clișee. Cusururile unui sex ies din excesul însușirilor, însă tocmai aceste însușiri noi nu le cunoaștem. Femeia nu e mai bună ca bărbatul, aș zice, nici nu poate fi vreodată bună ca bărbatul. Ea e funcțiunea însăși a instinctului de familie, așa încît, cînd e vorba de apărarea imediată a progeniturii sale, instinctul ei e mai eficace decît bunătatea masculului. Însă din acest simț al familiei îi vine femeii un anume exces, care se cheamă orgoliul situației sociale. Dacă este o ființă care nu dorește ca oamenii să fie egali, aceea e femeia. Pentru ea indivizii se deosebesc după calități infinitesimale. Unul e primar, în vreme ce altul nu-i decît notar, unul are două automobile, altul n-are decît o trăsură, unul are rude înstărite, face parte, cum s-ar zice, dintr-o familie „bine", altul n-are „relații". Femeia nu suferă egalitatea și face tot ce-i stă în putință s-o eludeze. Dacă domnul general stă de vorbă cu ordonanța, care se întîmplă să

PE FRONTUL ABISINIAN

8 decembrie

turisesc din capul locului cititorului
ormație pe cale particulară și că, ceva
e iau chiar din comunicatele italiene
ilitare străine, favorabile Italiei, deși
mentația lor. Singurul meu merit e
arele românești citesc titlul *Trupele ita-*
aintarea eu consult și comunicatul ita-
ei spune că „operațiile continuă" și caut,
să interpretez. Vă asigur, fără modestie,
mare îndemînare de interpretare și că
mele personale au fost apoi confirmate
mare, iată cum stau lucrurile :
motive morale lesne de înțeles, au încer-
zi să pătrundă în cîteva puncte din Abi-
și la Sud. Abisinienii și din imposibilita-
potrivi de la început, și din tactică, au dis-
t fel, italienii au ajuns să-și constituie un
vînd ca punct mai înaintat localitatea Ma-
d, în Ogadenul, care e un imens pustiu mlăș-
anizeze o suliță de penetrațiune foarte ne-
ece frontul întreg e cu neputință de îmbră-
poziții alese liber, fără luptă, nu ating deo-
loc integritatea politică și strategică a Abi-
pot constitui cel mult puncte de plecare pen-
ta invazie. Odată luate aceste puncte de ple-
ii nu s-au mai urnit din loc de două luni de
comunicatele pe care gazetele române le in-
ca înaintări continui arată, dimpotrivă, stări
chiar regresiuni mascate stilistic. Un general
e arăta foarte mulțumit de această stare și de
reșalului de Bono, socotind că așa trebuiau să
lucrurile : încet și metodic. Guvernul italian
proape îndată o dezmințire fulgerătoare : mare-
Bono a fost rechemat. Italienii nu sînt așadar
cu mersul lucrurilor, și încetineala nu era
tactică, ci o operație ratată.

fie un
om i
aseme
decît c
decît d
tată de
meile se
pună pe
un lucru
acolo toată
place profe
să se căsăto
cotește că a
venit, să zic
cință față de
asta un cusur.
tru bărbat, a f
rială. Bărbatul
dece lumea dupà
țiile înguste. O
femeie este capab
și dădea ca pildă
Aci trebuie să ne
ca România, unde
laudă, femeia nu se
arătat femeii că prin
poți adică intra în bi
amestecul uneori silnic
cu o energie aproape
Nu. Dar confirmă firea
socială. Să ne întoarcen
Nu răutatea e pricina,
conștiința șefiei, a superi
se afirma pe sine, femeia
pe semenele sale. E o alte
bărbatul trebuie să intervi
neral, împăciuitor. De altfe
bați și femeia pe femei. De a
tuțiilor cu femei trebuie să i
evita ciocnirile de vanități înt

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a

ȘTIRI DE

Trebuie să măr
că n-am nici o inf
mai mult, știrile
și din cronicile n
obiective în docu
acesta : cînd în zi
liene continuă în
lian, care de obic
cu harta înainte,
că am căpătat
toate concluziile
de fapte. Prin ur

Italienii, din
cat din prima
sinia la Nord
tea de a se îm
părut. În aces
front nordic
kalé, iar la su
tinos, să org
sigură, deoar
țișat. Aceste
camdată de
siniei și ele
tru adevăra
care, italie
zile. Toate
terpretează
pe loc, ba
elvețian
geniul m
decurgă
i-a dat
șalul
mulțu
pent

În urma unor sugestii franceze, italienii au încercat să fărîme pe abisinieni şi politiceşte, adoptînd metoda lui Lyautey în Maroc. Şi-au făcut rost de un „prinţ" trădător, care însă a venit singur, fără armata sa, şi-şi muşcă probabil buzele acum de prostia pe care a făcut-o. Au eliberat pe sclavi. Tactica era destul de naivă. Sclavilor liberi...[1] În fine, comandantul italian s-a văzut silit să lase pe sclavii eliberaţi pe seama foştilor stăpîni, ceea ce înseamnă că metoda a eşuat. Italienii declarau că înaintarea lor nu înseamnă o agresiune, deoarece abisinienii îi primesc ca pe nişte eliberatori. Faptul acesta, vai, nu se confirmă. Predarea preoţilor şi autorităţilor e un lucru firesc în război. Mai ciudată pare oferta unor triburi abisiniene predate de a lupta împotriva propriei lor ţări. Misterul s-a limpezit. Deunăzi, comandamentul italian a luat hotărîrea de a dezarma pe toţi abisinienii rămaşi dinapoia frontului, mărturisind că „hărţuielile din ultimul timp erau făcute de elemente izolate abisiniene, care se infiltraseră în liniile italiene, precum şi de locuitorii din regiunile ocupate, cărora li se lăsase armele". Prin urmare, supunerea abisinienilor era o perfidie, spre a li se lăsa puştile şi spre a putea ataca din spate la timp potrivit pe italieni. Departe de a fi eliberat pe abisinieni, italienii stau într-un mediu suspect în care fiece om de culoare e un duşman. O ofensivă nu e cu putinţă decît cînd „curăţirea" (termen des în comunicatele italiene) va fi deplină. Însă poţi curăţi toată Eritreea de arapi? Chiar trupele italiene sînt colorate şi prin urmare suspecte şi gata de dezertare cînd lucrurile se vor îngroşa. Ştiri de soiul acesta nu lipsesc. Un alt termen de comunicat este „infiltrarea". Asta înseamnă că înaintările italiene sînt numai teoretice, fiindcă îndărătul frontului se strecoară regulat bandele duşmane care hărţuiesc trupele, omorînd numai ofiţerul alb, trupa neagră neprezentînd pentru ei nici un interes.

De două luni dar armata italiană (de negri) „curăţă" terenul de „infiltrări". Alături de trupe mai luptă însă boalele. Ogadenul este o regiune infernală, unde e greu să se întîmple mari fapte de arme. Italienii declară că

[1] Textul suspendat în revistă (n.e.).

abisinienii suferă de malarie, în vreme ce ei sînt perfect sănătoşi. Abisinienii adaptaţi da, şi italienii nu? E curios! Totuşi un vapor italian aducea deunăzi în Italia 500 de bolnavi, care nu pot suporta clima. Un adevăr general este că italienii dau toate luptele cu indigeni din dorinţa lăudabilă de a cruţa pe compatrioţi. Dacă însă va fi vorba de un război repede de lichidare, înaintea epocii ploioase, nu ne putem închipui că mareşalul Badoglio va putea conta pe mercenarii sau rechiziţionaţii negri care în sinea lor nu pot să urască pielea abisinienilor. Va trebui dar să aducă trupe de albi. Atunci toate datele războiului se vor schimba şi e de întrebat dacă familia italiană, oricît de patriotă, neîncălzită şi fără lumină, după ce a subscris aur, va subscrie cu tot atît entuziasm cu sîngele membrilor ei, curs fără raţiune pentru o cauză nebuloasă, în stilul „expediţiei Nobile".

(Adev. l't. şi art., XIV, seria a II-a, 783, p. 8.)

PATRIOTISM

15 decembrie

Nu se poate tăgădui, fără rea-credinţă, că poporul italian dă azi dovezi de un mare patriotism. Vor fi desigur destule defecţiuni latente, dar manifestarea de solidaritate naţională este încă aşa de puternică, încît faptul e impresionant.

Cetăţenii îşi dau nu numai sculele de preţ, oarecum inutile pentru viaţa practică, dar pînă şi verighetele din mînă, care simbolizează uniunea familială şi fără de care calitatea socială a individului rămîne nedeterminată. În acelaşi timp, se pregătesc cu curaj să întîmpine frigul şi chiar foamea. Se poate ceva mai mişcător? De curînd, d. Mussolini a ţinut în faţa unor văduve de război o cuvîntare, care ar smulge lacrimi şi unei pietre. „V-aţi fi putut voi închipui, spunea pe scurt Ducele, că ţările pentru salvarea cărora fiii voştri şi-au vărsat sîngele se

vor întoarce împotriva Italiei după cîțiva ani, spre a o distruge cu sancțiunile ? Și pentru ce ? Pentru că noi vrem să ducem civilizația într-o țară barbară, să facem acolo drumuri și spitale !" Într-adevăr, lucrul pare dramatic. Atunci cum se explică indiferența întregii opinii publice față de această vigoare națională, excluzînd pe cei cîțiva fanatici războinici pe care îi are fiecare țară ? Departe de a ne mișca, acest patriotism ni se pare, ca să nu folosim o expresie exagerată, bizar. Patriotismul acesta este sublim, dar parcă am întors două foi deodată și am făcut o legătură greșită de cuvinte. Îți vine să corectezi numaidecît și să zici : poate că mă-nșel. Abisinia este aceea care se pregătește în chipul acesta să se apere pe viață și pe moarte. Iată dar cauza indiferenței noastre. Este frumos să-ți dai ultimul ban din ladă pentru țară, dar pentru apărarea patriei în primejdie. A te cotiza însă în scopul de a tăbări pe o națiie nevinovată, fie și barbară, e un lucru nemaiauzit, pînă acum, în istoria popoarelor.

O anume prejudecată europeană face pe unii să nu vadă enormitatea faptului. Pentru aceștia, Abisinia este un cuib oarecare de barbarie din Africa. Aci este vorba însă de metodă. Închipuiți-vă că într-un chiot de patriotism o țară oarecare ar strînge fonduri de la cetățeni pentru a aduce civilizația în România ! Atunci cred că și cei mai fanatici filo-fasciști ar simți ciudățenia acestui patriotism agresiv. Ducele pretinde că foștii aliați sugrumă Italia. În realitate, aliații se apără, fiindcă întîia țară care, după război, a trecut în tabăra adversarilor, atacînd intangibilitatea tratatelor și punînd în primejdie pacea, a fost Italia. Ducele vrea să facă drumuri și spitale în Abisinia. Dar de ce să le facă ? De cînd legea aceasta a binelui cu sila ? În fond, Italia vrea să răpească abisinienilor independența. Pot fi ele drumurile și spitalele italiene oricît de civilizate, cel mai dulce bun din lume rămîne tot libertatea. Deocamdată, Italia nu face spitale în Abisinia, ci bombardează spitalele din aeroplane, ceea ce poate da barbarilor africani o oarecare idee despre binefacerile civilizației europene.

(Adev. lit. și art., XIV, seria a II-a, 784, p. 8.)

ÎNTÎMPLĂRI DIN CAPITALĂ

22 decembrie

Acum două săptămîni, un elev de la un liceu din București a făcut fapta pripită, într-o pornire de deznădejde, de a se închide într-o cameră de hotel prost și a lua acolo două tuburi pline cu Somnalin, soporific destul de inofensiv, dar care în cantitatea asta era gata-gata să trimeată pe tînărul nostru în lumea umbrelor. Văzut din afară, gestul e banal și într-un fel hazliu. Din punctul de vedere al eroului, el este însă grav și dureros. Nu-i un lucru simplu ca tînăr de 22 de ani să închizi ușa după tine cu conștiința că ai păşit în anticamera nimicului! Trebuie să fie o dureroasă neînțelegere din partea lumii, o mare ignorare a proceselor de creștere sufletească ale unui adolescent, pentru ca el să se găsească deodată singur și dezgustat de ceea ce la acea vîrstă e atît de tenace. Toate gazetele au povestit cazul la *întîmplări*, una însă i-a dat dezvoltarea unui adevărat articol cu morală. Cazul banal a devenit istoria „băiatului care n-a învățat", a repetentului care scutește singur societatea de prezența sa de rău exemplu. În treacăt fie zis, reporterul patetic avea un stil care dovedea că el însuși nu s-a bucurat de binefacerile școalei! Acum o întrebare se pune față de metoda aceasta recentă de a romanța tragicul cotidian. Nu este oare o indiscrețiune penibilă și uneori de-a dreptul tragică de a umfla și literariza micile mizerii ale vieții, pentru petrecerea cititorului, fără a înlocui măcar numele cu niște inițiale? Departe de mine de a mă gîndi la oportunitatea unei restricțiuni legale în acest sens. Bunul-simț al scriitorului e de ajuns. Acest bun-simț spune însă că pentru lumea simplă gazeta e o evanghelie, în stare să dea simpatii și repulsii invincibile. Tipărirea unui nume în gazetă atrage pe dată atențiunea tuturor vecinilor și cunoscuților, și faptul acesta devine adesea infamant. Nu de mult, o biată fată de școală a fost răpită de un șofer și batjocorită. S-a dat numele fetei, numele școalei și amănunte asupra întinderii stricăciunilor fizice. Pentru ce? Fata aceea nevinovată a devenit dintr-o

dată obiectul petrecerii şi batjocurii colegelor, vecinilor, cunoscuţilor şi desigur se vor fi găsit şi babe istețe care să comenteze aşa : „Ehei, maică, ce cauţi aia găseşti !" Să ne întoarcem acum la cazul şcolarului nostru. Iată-l devenit tipul celebru al repetentului. Toată lumea îl va întreba : Nu eşti d-ta... acela care... mă-nţelegi ? Pentru un tînăr simţitor, care a fost în stare să facă un gest necugetat tocmai din prea multă simţire, situaţiunea e tulburătoare, şi dacă cumva părinţii nu vor fi destul de îngăduitori, de-a dreptul chinuitoare. Şi dacă nu l-aş cunoaşte. Dar îl cunosc pe tînăr. E un băiat muncitor şi de treabă, pe care sărăcia îl face să înveţe în condiţii mai grele. De aci întîrzierea lui în şcoală. Autorităţile militare nu-i mai acordă amînare de studii, ceea ce n-ar fi chiar o calamitate, însă fără liceul terminat el nu beneficiază de termenul redus. Are 22 de ani. Încă doi ani de serviciu militar fac 24 de ani. Lucrurile pentru un tînăr se încurcă. Dar nu e numai durata serviciului, ci şi calitatea. Nefiind T. R., şcolarul nostru cade printre *răcuţii* obişnuiţi de sub supravegherea domnului plutonier. Mi se pare chiar că un exerciţiu preliminar pe obrajii săi i-a dat o idee de unele asprimi, de altfel inerente disciplinei militare, cu care nu era obişnuit. Dacă o minte matură, experimentată, şi nu poate dezlega unele noduri ale vieţii, de ce să cerem unui biet adolescent fără sfaturi atîta înţelepciune ? Şi mai ales de ce să facem pe spinarea lui un lung articol dramatic şi infamant, în vreme ce el cu otrava celor 40 de pastile stă încă năuc pe un pat de spital, neştiind încotro s-o ia, fiindcă avea 200 lei ca să moară, dar nu-şi făcuse socoteli pentru a trăi.

(*Adev. lit. şi art.*, XIV, seria a II-a, 785, p. 8.)

ARHITECTURĂ

29 decembrie

Vacanţa mi-a îngăduit să hoinăresc pe străzi şi să-mi întăresc unele observaţiuni ce se strînsese de mult în fundul conştiinţei mele. Pomii sînt acum desfrunziţi şi

străzile se pot vedea în toată nuditatea lor. Încredințarea mea de totdeauna a fost că artele își au toate îngrădiri venind din însăși materia și finalitatea lor. Cînd e vorba de arhitectură, nu mai stau la îndoială să afirm că utilitatea este un punct de vedere esențial. Însă utilitatea e determinată de factorul geografic și social, încît nu poate fi vorba de o artă abstractă a clădirii pe deasupra spațiului. Ei bine, s-au construit în București o sumedenie de case moderniste, într-un stil vasăzică foarte elegant și chiar higienic uneori, dacă însă ții seamă de relativitatea climatică. Rezultatele sînt însă lamentabile. Casa cubică fără acoperiș și cu ușa aproape desființată e o locuință rezonabilă în Orient, unde soarele e tare și poți ieși seara pe acoperiș ca pe o covertă de vapor. Geamurile enorme sînt iarăși binevenite în țările nordice, unde lumina trebuie stoarsă din cețuri. Camera mică e bună în cabana de lemn dintr-o regiune alpină, fiindcă se poate încălzi la repezeală. Însă în România plouă și ninge. Priviți la bietele case moderniste. Linse de o lepră verzuie, ciuruite de ploaie, buboase de-atîtea intemperii, ele sînt amenințate acum, dacă sînt mici, să se prăbușească sub apropiatele mormane de zăpezi. Frigul suflă prin crăpăturile ferestrelor cu o mie de limbi, și cămărușele devin ghețari pe dată ce focul se stinge în sobă. Climei noastre îi convin acoperișurile repezi, care scurg ploile și zăpezile și apără de soare, ziduri groase și ferestre cuminți, camere cu aer mult, ca să poată păstra temperatura. De unde ne vine nouă acest modernism inoportun ? Vă asigur că nu din Occident. În tot cazul, vine de acolo cu desăvîrșire denaturat. O țară de străveche cultură nu izbutește să rupă așa de repede tiparele vechi care rezumă experiența ei de viață. Italia, patria arhitecturii, are și ea un modernism : o simplificare a stilului imperial, pe de o parte, a celui romantic, pe de alta, o combinare de cărămidă roșie cu spații albe, de suprafețe drepte și rotunde, totul spre satisfacerea higienei celei noi, dar fără o rupere a liniei tradiționale. Modernismul german simplifică goticul, suprimînd ogiva și pilastrul și cultivînd meterezul enorm, fumuriu. Modernismul nostru este însă

de un ridicul inimitabil, de o lipsă de raţiune perfectă. Am văzut azi case cu un fel de picioare-coloane, cu tălpi pe acoperiş, sau cu un geam-vitrină violînd tot interiorul. Dacă dinăuntru s-ar fi văzut Oceanul Pacific, lucrul ar fi fost interesant. Dar am intuit că se vedea o bucătăreasă care lua de la un iaurgiu trei castroane de iaurt.

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 786, p. 8.)

1936

SCRIITORI NOI

5 ianuarie

E foarte firesc ca un autor de carte să-şi facă reclamă în gazete în vederea desfacerii produselor sale. Se obişnuieşte peste tot. Însă e în toate o măsură. Un autor e îndreptăţit a spicui părerile cele mai puţin defavorabile ale cronicarilor, sau, cînd acestea nu s-au produs încă, să dea rezumate ale operei în scopul de a trezi interesul publicului. Dar a fi un necunoscut şi a te prezenta de la început ca „scriitor", asta depăşeşte marginile bunului-simţ. Azi, cînd critica nu e de loc solidară şi necruţătoare, aceste metode ameţesc pe cititori şi-i fac să aibă idei bizare despre scrisul românesc.

Iată un anunţ dat, după toate probabilităţile, chiar de autor :

„CUM PETRECE SMĂRĂNDIŢA. Este titlul unui volum de poezii pentru copii şi tineret, datorită talentului de scriitoare afirmat de mai multe ori pînă acum al d-nei Margareta Piperescu (Tanti Miki). Alcătuită în armonie cu recomandările pedagogiei" etc.

E de prisos a spune că literatura română nu cunoaşte o scriitoare consacrată cu numele de Tanti Miki şi că elogiul „talent de scriitoare" cade exclusiv în răspunderea d-nei Piperescu. De altfel, chiar în literatura română poeziile nu se fac „cu recomandările pedagogiei". Ce era mai simplu decît ca autoarea să recomande copiilor cartea ca foarte distractivă, fără să se mai afirme scriitoare română ? Însă Tanti Miki e foarte mîndră de isprava sa în versuri după recomandările pedagogiei, fiindcă şi-a pus la gazetă şi portretul. Cum copiii nu sînt de loc sensibili la atracţiile fizicului, e de crezut că autoarea

a dorit să pună în curent pe iubitorii de literatură maturi cu liniile feței sale. Cînd cineva se prezintă la un examen de frumusețe, fie vorba chiar de o femeie, trebuie să fim sinceri. Cu sprîncenele încondeiate, cu un zîmbet factice și cu mărgele la gît, asigurăm pe Tanti Miki că era mai bine ca figura d-sale să fi crescut din pura noastră imaginațiune binevoitoare.

O editură ne recomandă pe Maria Canta, „o tînără scriitoare de talent", iar alta pe dna. Ariana Devet și pe d. Constantin Coman, amîndoi, firește, cu „talent". Ba ceva mai mult, ni se atrage atenția într-un chip polemic că „puțini din literatura noastră au izbutit" în acest soi de întreprindere literară. Prea bine. Se poate. Însă nu editorul are căderea să ne critice literatura. El ar face mai bine să ceară înainte părerea unui cunoscător, spre a fi sigur că tipărește cartea cu aprobarea cel puțin a unui literat de autoritate, care poate stîrni interesul în jurul noului autor. Acum am ajuns la această anomalie că începătorii respinși de reviste se duc la edituri și devin... scriitori.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 787, p. 8.)

BARBARII ABISINIENI

12 ianuarie

Presa italiană, și împreună cu ea și cea română italo-filă, tremură de indignare. Barbarii abisinieni au prins un aviator italian și au împodobit cu capul lui un par. Grozăvie ! Înainte de a fi cuprins de groază, rugăm pe cititor să observe că, contra comunicatelor italiene, abisinienii doboară avioane și prind aviatori. Și acum să ne indignăm. Însă curios. În orice altă împrejurare, o atare știre, care nici nu se știe de nu va fi minciună, m-ar fi cutremurat. Acum însă nu. Explicațiunea nu e greu de dat. Civilizații italieni s-au

năpustit din senin asupra barbarilor abisinieni, somîndu-i cu tunuri moderne, cu tancuri, cu mitraliere, cu toată civilizația, mă rog, să le predea țara. De luni de zile Italia, care nu a fost în stare de nici o operație militară serioasă în Tigre, se laudă în comunicate că a măcelărit, cu foarte mult curaj, de sus, din aeroplane, mii de barbari. Ba ceva mai mult. Vitejii italieni au bombardat și barbarele spitale, ciuntind nu numai pe abisinieni, dar și pe europenii sălbatici care au îndrăznit să primejduiască cauza civilizației dînd Etiopiei asistență sanitară. Un lucru însă par a nu înțelege vitejii italieni. Că ura abisinienilor împotriva acestor aparate civilizate care se cheamă aeroplane și care-i măcelăresc de sus e un proces sufletesc firesc. După ce a bombardat cu multă vitejie spitalele și a ras din zbor capetele unor coloane, un viteaz aviator italian trebuie să aștepte, în cazul cînd e prins, nu numai să fie decapitat, dar prăjit la foc scăzut și dat de mîncare leilor Negusului. Viteaza națiune italiană cere acum, în interesul civilizației, folosirea tuturor mijloacelor moderne de exterminațiune pe care le posedă, inclusiv gazele otrăvitoare. Italia trebuie să fie calmă, tot așa de calmă cum a fost Negusul față de consulul italian la Addis-Abeba, care făcînd pe civilizatul nu voia cu nici un chip să plece din Abisinia, cu gîndul naiv de bunăseamă că italienii aveau să sosească în două zile la Addis-Abeba. Într-adevăr, abisinienii pot să se sălbăticească și mai rău de spaima aeroplanelor și să producă vitejilor prizonieri pagube corporale și mai grave.

Într-o revistă franceză citim grozava întîmplare a prințului Hassan, trimis de tatăl său, kedivul Ismail al Egiptului, să cucerească Etiopia. Tînărul viteaz, încrezător și el în armamentul modern, s-a întors fără podoabele bărbăției sale și, în lipsa secrețiunilor trebuincioase, cu glas de muscal. Soarta aceasta au suferit-o și soldații săi. Negusul a trimis atunci kedivului următorul mesagiu: „Iată-ți soldații, Ismaile. Dacă mai ai nevoie de scapeți, trimite-mi și restul armatei tale."

(*Adev. lit și art.*, XV, seria a II-a, 788, p. 8.)

MISS

19 ianuarie

Întunecata crimă săvîrşită de curînd asupra unei misse a frumuseţii a ridicat şi trebuie să mai ridice încă o sumă de probleme de morală şi educaţiune socială. Mentalitatea femeii simbolizează în orice societate nivelul aspiraţiunilor indivizilor care o alcătuiesc. Dacă femeia franceză voieşte să aibă spirit şi în cazul unei culturi mai înaintate să conducă un salon literar, iar femeia germană să deschidă bărbatului grădinile ingenuităţii sale, asta înseamnă că acolo idealul cel mai ridicat este cultura intelectului şi a simţirii. Să nu creadă cineva că tăgăduim femeii române frumoasele ei însuşiri şi că ne închipuim că în alte părţi nu se întîmplă ce se întîmplă şi la noi. Privind însă lucrurile social, mentalitatea femeii noastre lasă de dorit, ceea ce înseamnă că şi cea mai gingaşă individă are a suferi otrăvirea generală. Iată cazul Missei.

Întîmplarea şi gustul, totdeauna discutabil al mulţimii, i-au adus un omagiu efemer şi vag, dintre acelea pe care nu se întemeiază de obicei un viitor. Dar, oricum, o tînără ambiţioasă şi de curate aspiraţiuni ar fi căutat acum legături ce altfel i-ar fi fost refuzate. Ar fi urmărit o bună căsătorie cu un om onest şi activ, căruia să-i poată aduce un orgoliu în schimbul mîndriei de a fi căpătat o altă calitate socială, ar fi încercat să intre în lumea oamenilor care măgulesc femeia, în a intelectualilor şi a artiştilor, ar fi visat poate ca sculptorul s-o modeleze şi poetul s-o cînte şi dacă, în sfîrşit, ar fi fost ceva mai facilă, ar fi dorit măcar ca un scandal delicat să păstreze sau să lungească prin memorii faima existenţei sale de femeie frumoasă, aşa cum se întîmplă în Occident. Dar ea îşi caută românește un om „bine". Un om bine, vasăzică un individ a cărui naştere sau valoare intelectuală şi sufletească nu interesează, un om cu maşină şi bani mulţi cîştigaţi nu importă cum, un om cu relaţii în lumea unde se cîştigă bani repede, un bărbat care dă bacşişuri mari şi bea

șampanie. Missa devine dar curtezană. Însă chiar și așa e loc și pentru năzuințe mai subțiri. Cu avutul protectorului, o femeie de moravuri facile își poate cultiva restul sufletului. Ea poate deveni o prietenă de tînăr cu viitor, ea poate lua de la unul și da la altul, poate deveni, cu alte cuvinte, curtezana duioasă a tinerei intelectualități a unei epoci, căreia viitorul îi iartă ușurința și-i laudă tainicele contribuții sufletești și materiale. În lumea culturală a Occidentului, curtezanele de acest fel au jucat un rol hotărîtor. Missa are și ea „prieteni", dar dintre oamenii care pot aduce alte venituri, adică „bine", și cînd, în sfîrșit, se pare că și-a găsit unul cu care să strîngă relațiuni legale, acesta e un „logodnic" ca acela descris de d-na Papadat-Bengescu, un om, în fine, care, de va fi onest, nu e ales nici pentru atracțiile fizice și intelectuale, ci numai pentru probabilitatea pe care o arată de a deveni și el „bine". Missa noastră nu conținea în capul ei altă morală decît aceea a economiei și nu avea altă înțelegere a vieții afară de aceea, și poate nici aceea, a stăpînei de local cu fete.

Femeia română, care luată individual este o ființă de înalte calități, e datoare ca prin serioase demonstrații educative să îndepărteze pe fata română, lipsită încă de tradiție, de la ispitele vulgare ale unei vieți croite după tiparul cinematografului și al mahalalei ce dă legi cu furie ultimelor două decenii.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 789, p. 8.)

BIMILENARUL HORAȚIU

26 ianuarie

Cam acum o lună, la 8 decembrie 1935, s-au împlinit două mii de ani de la nașterea lui Horațiu, născut în anul 65 înainte de Cristos. Frumoasă existență literară și acum încă atît de vie, atît de odihnitoare pentru spirit în haosul poeziei moderne, dar pe care intelectualitatea

românească cu profesori universitari de latină şi alte antichităţi a trecut-o cu vederea, fiind ocupată cu trimiterea de cozonaci vitejilor Italiei moderne. Şi cînd ne gîndim că Horaţiu nu credea că se umileşte mărturisind că în lupta de la Philippi şi-a aruncat armele şi a luat-o sănătos la fugă !

Cu toate astea, sînt încă poeţi români care în chip foarte lăudabil, ca d. Davidescu, se mai inspiră din bătrînul Horaţiu.

Vom comemora şi noi în două cuvinte pe Horaţiu, descoperind că Eminescu s-a inspirat într-un amănunt al unei piese de teatru de o amintire de copilărie a poetului latin. În oda 4 din cartea III-a, Horaţiu povesteşte, spre a dovedi că e ocrotit de zei, cum copil fiind, pe muntele Voltur, îndepărtat de casă, căzu jos frînt de oboseală. Atunci porumbei „fabuloşi" se coborîră asupră-i şi-l acoperiră cu frunze de mirt şi laur, aşa încît dormea ferit de vipere şi de urşi, spre uimirea ţăranilor din satele învecinate care îl priveau :

Me fabulosae Volture in avio
Altricis extra limen Apuliae
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes

Texere etc.

În drama *Alexandru cel Bun*, minunea se întîmplă cu feciorul urgisit al Domnului. În locul porumbiţelor, apare un vultur cu aripi mari, care îl apără nu de vipere, ci de arşiţa soarelui :

„Măria-Ta, o minune s-a întîmplat. Azi adunată fiind împrejurul castelului domnesc mulţime de oameni cîtă frunză şi iarbă, fiind zi de Direptate mare, un tînăr împlătoşat a adormit la o parte de osteneală în arşiţa soarelui. Atunci ce să vezi ? Un vultur mare îşi întinse aripele drept soare deasupra lui. Oamenii făcură cerc împrejurul lui şi se uitau cu mirare la frumuseţa şi tinereţa lui, iar pe platoşe au văzut zugrăvite în aur semnele Măriei-Tale şi ale Moldovei. Nimeni nu ştie cine e, nimeni nu-şi aduce aminte a-l mai fi văzut."

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 790, p. 8.)

ÎNTRE POEZIE ŞI FEERIE

2 februarie

Am văzut deunăzi la cinematograf interpretarea pe care Reinhardt a dat-o *Visului unei nopţi de vară* de Shakespeare. Nu voi pomeni de aprobarea sau dezaprobarea filmului de către public, adică de succesul lui. Publicului îi plac sau îi displac spectacolele din te miri ce. Bunăoară actriţa n-a fost bine, sau n-au fost „toalete", sau nu era balet, sau dimpotrivă erau toate acestea. Spectacolul nu mi-a plăcut, nici nu mi-a displăcut, m-a dezamăgit, dîndu-mi totuşi putinţa să recunosc pe cale intelectuală sforţarea regizorului. De ce ?

Nu vreau să fac aici critică cinematografică, făcînd concurenţă subtilului meu confrate, d. Suchianu. Dezamăgirea nu priveşte arta cinematografică în special, ci arta dramatică în genere.

Reinhardt, om plin de imaginaţie şi de talente, pe cît ştim, îşi închipuie că drama reprezentată e un rezultat al dramei şi al reprezentaţiei luate ca factori deosebiţi. De aceea, sforţarea aceea a înscenării, a transformării textului în maşină. Aci stă, mi se pare, eroarea. Omul de gust se duce pentru text. Textul trebuie, firește, desfăşurat în spaţiu, dar în aşa fel, încît să nu piardă locul central, să nu fie înăbuşit în decoraţii şi în costumaţii. Cea mai mică umflare a maşinilor peste marginile îngăduite de economia textului duce la mascaradă.

Asta în ceea ce priveşte teatrul dramatic în general. Dar mai e un teatru liric, în care drama e cu totul secundară şi esenţialul e poezia. *Visul unei nopţi de vară* e de felul acesta.

Acolo spectacolul trebuie să fie excitantul care porneşte sufletul pe drumul visării. Echilibrul dintre spectacol şi poezie este într-adevăr foarte greu de găsit. În orice caz, disproporţia se naşte acolo unde regizorul începe să se amestece în visarea noastră şi să ne-o împiedice, să ne spună adică mai mult decît trebuie. Poezia se împacă rău cu regia, de aceea cele mai multe feerii sînt pantomimice.

A voi însă să ilustrezi pas cu pas poezia shakesperiană, iată un lucru plictisitor. Nu vreau să spun că am înțeles farmecul limbii engleze și că m-a supărat discordanța ei cu imaginile.

Nu. Am înțeles că se declamă cu stridență, în vreme ce mașinile lucrau. Frumoase mașini, nu-i vorbă, cîte odată, adevărate basme vii. Duhurile nopții care se trag încet, într-o aură cețoasă, sticloasă în spre lună, dispariția lor treptată pe cer, iată lucruri grandioase. Dar totuși hohotele lui Puck, produse de un copil cu veleități de artist, ce sfîșieri pentru ureche ! Duhurile zboară duse de macarale, care se simt. Tot spectacolul în genere e un imens balet de *girls*. Natura, stîncile, animalele sînt de carton și cîlți. Totul seamănă a panoramă. Capul de măgar al lui Bottom e așa de țeapăn, că simți cum actorul se sufocă. Ce mai lux apoi în reprezentarea cadrului și ce mai erudiție ! Imitînd întocmai regizoratul vremii, costumele antice se amestecă cu acele contimporane.

Imense coloane răsucite sînt luate din pictura contimporanilor lui Vasari, precum și din barocul cel mai autentic. Și totuși, totul e silnic, calp. Un lac natural, o pădure seculară adevărată, un palat stil Renaștere adevărat, așa încît să se simtă piatra autentică, figuri mediteraniene suave în locul vulgarelor tipuri de bar ar fi închipuit mai bine senzația de feeric decît toată mașinăria. Singurul moment bun a fost bufoneria, adică aceea pentru care s-a cheltuit mai puțin. Miraculosul nu poate fi înfăptuit în cinematograf decît într-un singur chip : pe calea desenelor animate. Acolo totul pornește din imaginație și libertate, și ideea de natură, întocmai ca în artele plastice, nu vine să contrazică viziunile artistului.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 791, p. 10.)

CHESTIA ABISINIANĂ

9 februarie

Problema abisiniană privește exclusiv părțile în luptă, și n-o să ne facem noi sînge rău deplîngînd rezistența barbariei ori, dimpotrivă, cotropirea națiilor arhaice și

pașnice. Aveam poate nevinovata poftă de a ne juca cu steguleţele pe hartă şi de a face strategie de cafenea. Nu-i vorbă, strategia aceasta s-a dovedit mai tare decît acea a cronicarilor militari care prevedeau înfrîngerea repede a abisinienilor, pe motivul că o puşcă nouă e mai bună decît una veche şi că războiul e o chestie de maşinărie. Se vede că mai este şi una de suflet.

Însă n-am putut mişca steguleţele fiindcă n-aveam ştiri. E curios, dar e aşa. Niciodată într-o afacere atît de exterioară nouă nu s-a arătat mai multă părtinire. În vremea cînd se plănuia la noi trimiterea de cozonaci în Eritreea, am suportat priviri ucigaşe din partea unor inşi cărora le expuneam îndoieli asupra succesului campaniei italiene. Nici Franţa nu e mai obiectivă. Republicanul e reprezentant al civilizaţiei franceze, „bien française", şi ca atare nu trebuie să iubească barbaria. Şi apoi Franţa are şi ea „un imperiu". O victorie a oamenilor de culoare înseamnă pentru ea primejdia unei mişcări de emancipare în colonii. Cetăţeanul de dreapta admiră fascismul. El nu încuviinţează ca modelele tari să dea greş. Încît, oricum te-ai întoarce, nu ai decît ştiri civilizate, filtrate prin cenzura europeană.

Trebuie să ştii să le citeşti însă, ca pe vise. Forţe superioare abisiniene au atacat poziţiile noastre, toate fiind respinse cu succes, înseamnă că e rău. Pierderile noastre sînt mici, vasăzică mulţi morţi din armata colonială de askari. Ofensiva în curs spre Addis-Abeba nu înseamnă nimic, fiindcă Addis-Abeba e departe rău şi într-o poziţie inexpugnabilă. Abisinienii au avut zece mii de morţi, trebuie citit cu socoteală, căci iată ce spunea un comunicat : „Cavaleria abisiniană a atacat coloana noastră de tancuri. Deschizîndu-se focul de artilerie, toţi au fost măcelăriţi *pînă la unul*, după care s-au retras în dezordine". Nu credeţi cu prea mult temei că Negusul a fost detronat şi că raşii se predau, fiindcă pînă acum, adunînd comunicatele, Abisinia ar fi pustie. Predarea a numeroase triburi înseamnă reocuparea perfidă a poziţiilor părăsite, dinapoia fronturilor. Armata e ocupată deocamdată cu reorganizarea teritoriului cucerit se va înţelege ca împot-

molire cu hărțuială. Afară de aceasta, urmăriți bine localitățile, fiindcă multă vreme victoriile s-au obținut de-andaratelea.

În sfîrșit, citiți șirurile culese cu literă măruntă, în ciuda titlului fulminant. Titlul spune : *Înfrîngerea armatelor abisiniene*, comunicatul italian mărunt anunță modest pierderea pozițiilor și a cinci sute de oameni *albi*.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 792, p. 8.)

CINEMATOGRAFUL

16 februarie

Prietenul meu d. Suchianu îmi demonstrează pe puncte și cu vioiciunea-i obicinuită că filmul lui Reinhardt „trebuia" să-mi placă. Rog pe cititor să-l creadă pe d. Suchianu în această materie, pentru că rare sînt cronicile cinematografice pe care să le semneze oameni de inteligența dumisale. Însă gîndul meu a fost mai modest. Eu n-am zis că filmul nu e bun, ci numai că m-a dezamăgit *pe mine*. Am dat un document psihologic de felul cum se oglindesc lucrurile în conștiința unora. Atît, și nimic mai mult. Firește, cinematograful fiind o industrie, nu e fără interes să se știe de ce place și de ce nu place un film unor persoane ca mine, care pot fi numeroase. Supun dar meditațiile mele observației d-lui Suchianu.

Cinematograful este, cred, o artă, dar dintre cele mai materiale, dintre cele mai supuse relațiunilor de tot felul, ca îmbrăcămintea și cîntecul de lume. Sau ca arta culinară. Oricîtă intenție fină ar pune un gastronom în prepararea unei mîncări, nu mă va putea învinovăți de lipsă de gust artistic dacă nu pot să mănînc noua mîncare propusă de o revistă : varză dulce cu castane și sos de muștar. Delicatețea aci e în strînse relații de climă și de tradiție.

Greşim cînd judecăm filmul cu măsurile teatrului, şi m-a mirat întotdeauna alergarea unora după filme „jucate admirabil" de actori de teatru, filme franceze în genere. Filmul nu dă o plăcere de idei, ca teatrul, ci o plăcere de senzaţii, ca savarina sau ca iubirea fizică. Se spune de obicei că actorii joacă ori interpretează, însă expresiile acestea mi se par nepotrivite. Actorii nu joacă, ei trăiesc, şi mai ales nu trebuie să pară actori. Piesa cinematografică nu e alcătuită dintr-un text şi dintr-o interpretare. Imaginea goală a lucrurilor, aceea e piesa. Dacă eu văd la teatru *Romeo şi Julieta*, atenţiunea mea e mai mult ideală. De nu-mi plac actorii, închid ochii şi ascult. Oricîtă disproporţie ar fi între text şi reprezentare, închipuirea mea mai rămîne liberă să dea reprezentaţia ei, în mine. Dar dacă în film Julieta e bătrînă sau numai nu-mi place *mie*, atunci totul e pierdut. Eu nu pot înţelege cum atîta nenorocire se poate naşte din pricina unei femei urîte. Ca şi în gastronomie, gustul e aci în relaţie de poziţia geografică, şi femeia care la eschimoşi săgetează, nouă ne scoate hohote de rîs [1].

De ce ne-am mistifica ? Noi ne ducem la cinematograf pentru actori. Îmi place Silvia Sidney, de pildă, şi azi mă întristează surparea şi ofilirea Miriamei Hopkins. Cînd văd cum toţi bărbaţii din film se înnebunesc după ea, mă întreb : oare de ce ? Filmul este în esenţă o existenţă scurtă pe plan iluzoriu în lumea şi cu femeia pe care le visezi.

Cît despre chestia feeriei, cred că d. Suchianu are dreptate şi că ea se poate realiza şi în filmul fotografic. Dar prin sugestii, prin fuga de contingent. Încă de mult, regizorii şi-au dat seama că natura de viaţă directă a filmului cere înlăturarea actorului tipic şi aducerea de fiece dată a fiinţei cu totul necunoscute, ca şi autentice. Cu atît mai mult feeria cere aceasta. Figurile trebuie să pară venite de pe alt tărîm. Însă pe Dick Powell îl cunoaştem toţi, el nu vine din poveste decît pentru profani. În orice secol, el cîntă tangouri în faţa microfonului.

---

[1] De ce, de pildă, va fi plăcînd unora figura de servitoare a Renatei Müller ?

Da, desigur, Puck a rîs foarte păduratec, dar *mie* nu-mi place mutra asta concretă de pungaş american. În piesa scrisă, aud rîsetele pe care le poftesc. De fapt, ar fi trebuit să rîdă pădurea din toate părţile şi Puck să plutească mereu în ceaţă şi nestare pe loc.

Probabil că Shakespeare a gîndit feeria cu chipuri mediteraneene, fiindcă nordicul visează sudici şi povestea occidentală se desfăşură în Orient. Sigur este că filmul american se îndreaptă numai către sufletele anglo-germane şi ignorează cu desăvîrşite aspiraţiile plastice ale lumii din jurul Mediteranei.

Aceasta e dar chestiunea. Filmul e bun, pentru intelect, e chiar genial. Dar e o varză cu castane sau o supă de broască ţestoasă : minunat pentru cine iubeşte astfel de femei şi astfel de bărbaţi, neînţeles în China noastră, a unora. Căci filmul asta este : arta relaţiilor celor mai relative, încît am dreptate şi eu, are dreptate şi d. Suchianu şi fiecare mîncăm cu ceremonie mîncarea latitudinii noastre.

(*Adev. lit. şi art.*, XV, seria a II-a, 793, p. 10.)

LIMBA NOASTRĂ

1 martie

De cîteva luni, d. Timoleon Pisani combate cu îndîrjire pentru „limba noastră", dînd lecţii de estetică linguistică la cine-l întreabă şi la cine nu-l întreabă. D-sa e atît de departe de înţelegerea problemelor pe care le discută, încît omul de adevărată cultură nu poate decît să zîmbească şi să se bucure că a găsit în d. Timoleon Pisani un prieten atît de neaşteptat al „limbii noastre".

Am găsit uneori la d-sa exemple prin care ar fi putut avea dreptate, şi totuşi răul criteriu prin care privea chestiunea îl făcea să n-aibă dreptate. Într-un manual de *Stilistică şi compoziţie*, pe care se-ntîmplă să-l am şi eu, d. Pisani află următoarele rînduri :

„Alături de aceste neologisme, găsim însă şi altele pentru care am avea cîte un cuvînt românesc. În loc,

bunăoară, să spună că elefantul simte suflul *imperios* al primăverii care-l face să zguduie gratiile, scriitorul ar fi putut scrie că simte «suflul poruncitor al primăverii»; în acest caz, însă, el n-ar fi exprimat destul de limpede ideea de poruncă ce nu admite nici o discuțiune și care, cu voie ori fără voie, trebuie neapărat executată."

Aci d. Pisani se prăpădește de rîs cu superioritate: „Genial. *Poruncitor* nu «exprimă» limpede ideea de *poruncă!*... Ce să mai zici? Bieții elevi, siliți să învețe asemenea grozăvii."

Cu alte cuvinte, d. Pisani ar fi folosit cuvîntul *poruncitor*! Iată ce înseamnă suficiența. Întîi, d. Pisani uită să spună că autorul din care s-a extras exemplul e D. Anghel. Între d. Pisani și D. Anghel nu cred că e vreo greutate de alegere. De altfel, lămurirea profesorului e foarte bună, dacă ținem seama că se face pentru elevi de clasa a IV-a de liceu. Anghel nu vrea să spună că primăvara *poruncește* elefantului să strige, în care împrejurare acesta ar putea să se supună sau nu, ci vrea să arate că și acest animal se află sub *imperiul* primăverii, că adică primăvara lucrează *cu necesitate* în el. Însă noțiunea filozofică de necesitate nu putea fi explicată unor școlari mici.

Mai departe manualul sună: „Iată însă o altă categorie de cuvinte nouă, pentru a căror folosire Anghel nu avea nici unul din cele două motive arătate, deoarece cuvintele românești populare exprimă tot așa de limpede și de potrivit, ba poate mai frumos încă, înțelesul dorit de poet. E cazul unor neologisme ca *roz* și *parfum*, la care el a fost nevoit să recurgă, deoarece mai întrebuințase, în cursul descrierii sale, termenii populari *trandafiriu* și *mireazmă*. El nu-i putea deci repeta la intervale prea scurte, căci ar fi căzut atunci în monotonie..."

Aci d. Pisani rîde cu lacrimi: „După judecata asta, cînd ești nevoit să întrebuințezi de mai multe ori același cuvînt, nu te poți folosi decît o singură dată de «termenul popular». Încolo, îl înlocuiești cu termeni franțuzești, nemțești, patagonești. Bravo lecție de stil și de compoziție!"

Nu reiese însă asta din manual. De acolo se înțelege numai atît: că un poet își poate îngădui, în vederea unui

efect artistic, alternarea sinonimelor. Groaza scriitorului de repetiție e un fapt psihologic atît de comun (ceea ce și explică inventivitatea lui verbală), încît cititorul poate cunoaște din acest exemplu și din cele de mai sus de la ce nivel de cultură ne învață d. Pisani „limba noastră".

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 795, p. 10.)

N-AI CARTE, AI PARTE

8 martie

Fără a fi chiar așa de mizantrop cum își închipuie unii, am adesea clipe de deznădejde. Pentru oamenii de gusturi oarecum intelectuale și de stare mediocră, societatea noastră nu oferă încă nici o putință de existență morală. Burghezul refractar activității intelectuale există pretutindeni, dar și boemul subtil are cu cine să se întîlnească. Viața noastră orășenească încă în formațiune pune alături indivizi atît de disparați, încît e de mirare că pot uneori să se înțeleagă.

Cunosc între atîția, un inginer (vasăzică și el intelectual), care pare a-mi fi binevoitor. E posesorul cîtorva zeci de milioane. O imensă casă cu cîteva etaje îl conține pe strada cea mai aristocratică. Soția lui, tînără, nu e o femeie cu năzuințe literare, dar școala pe care a urmat-o și condiția în care trăiește o scot, adică ar trebui s-o scoată din categoria acelora ieșiți dintr-o clasă și aruncați pe nepregătite în alta. Posedă și ea cîteva milioane. Amîndoi au sentimentul vădit că fac parte din lumea „bună" și-mi sînt binevoitori.

Am observat însă în bunăvoința lor o doză de milă, care mi se pare cu atît mai jignitoare, cu cît e îndreptată în spre lucruri cu care aș dori să mă mîndresc. Dacă am o mică gravură, în a doua copie, firește, de Callot, inginerul mă bate pe umeri și-mi spune : „De ce nu-ți iei un tablou ca lumea ?" Dacă nevastă-mea îmbracă după un îndelung studiu o rochie de aparență modestă, dar de oarecare stil,

doamna inginer zice cu simpatie : „De ce nu te-mbraci la croitoreasa mea ?“ Ei se așază pe scaunele mele de forme minore (care mi se par de un relativ gust pentru un om care vrea să rămînă auster), cu băgare de seamă, ca și cînd ar sta pe o bancă de țară. Ați înțeles, așadar. Prietenii mei n-au nici o bănuială de artă, ei nu presupun căutarea măcar a unui stil (dacă nu existența lui) în lucrurile mele. Ei vor obiecte mari, multe, care să coste scump și să dea ideea importanței sociale a individului. Oricît de binevoitori ar fi, ei mă jignesc întotdeauna.

Oamenii nu se pot privi unul pe altul, ci trebuie să vorbească. Despre ce pot eu vorbi cu d. inginer ca să nu par pretențios ? De întreb : „Ai citit cutare carte ?“, el îmi poate răspunde fără nici o jenă : „Nu. Dar cine-i ăsta ?“ Dacă vorbesc de muzică, de sociologie, de politică, de teorii medicale, de teorii estetice, de noua enciclopedie franceză, de amintirile intelectuale ale lui Alain, ei mă privesc mirați, îngrijorați de bizareria preocupărilor mele, de loc roșinați. Domnul inginer mi-a spus într-o zi : „Te ții mereu de drăcii !“. Cît despre doamna inginer, ea dă dovezi de impacientă și ochiul ei spune : „Ce om prost crescut !“ Pentru ea, buna creștere înseamnă a „conversa“, adică a vorbi despre ce-ai mai făcut și ce-ai mai dres, pe la cine-ai fost și ce-a mai zis, ce mai mîncăm, dragă etc.

De aceea, eu las mai totdeauna să vorbească d. și d-na inginer. Atunci ei îmi spun că : își vor cumpăra altă mașină, vor ridica chiria apartamentului de la etaj la 80 de mii de lei, au făcut cunoștință cu un avocat bine, foarte bogat (nu-l cunoști ? mă mir !), au mîncat bine la restaurant, au să-și cumpere stofe pentru haine de primăvară etc. O observație amabilă din parte-mi e primejdioasă. Am zis d-nei, ca să vorbesc și eu ceva ; „îmi plac pantofii d-tale“, și și-i i-a scos din picioare spre a mi-i arăta. Nevastă-mea i-a admirat (de politeță) rochia, și d-na a răspuns generoasă : „Dacă vrei, ți-o dau“.

D-na și d. inginer îmi sînt niște buni prieteni, dar eu nu le pot fi decît o oglindă tristă de aburul pe care ei îl lasă pe mine.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 796, p. 8.)

15 martie

De la o vreme, literatura franceză cultivă cu asiduitate jurnalele intime ale scriitorilor morți sau vii. Se retipăresc însemnările fraților Goncourt și ale lui Jules Renard ; Gide, Alain, Léautaud tipăresc din viață carnetele lor de note. Se pare că intelectualul, plictisit de atîta creațiune, uneori sterilă, găsește o plăcere mai virilă în a contempla sforțarea pură a oamenilor către creațiune și spectacolul trecerii generațiunilor. Pentru noi, fenomenul are și un aspect social, fiindcă în aceste jurnale dăm de un fel de viață la care societatea noastră încă n-a ajuns. E interesant în privința asta carnetul postum de *note intime* al lui René Bazin, pe care-l publică *Revue des deux mondes*.

Bazin debutant merge să viziteze pe directorul publicației care l-a tipărit, H. Lavedan. Servitorul îl respinge. Dînd însă cartea de vizită, e întîmpinat în ușă de Lavedan, care se scuză că nu-l poate primi. După o astfel de faptă, la noi, nu mai ești salutat o viață întreagă și ți se păstrează o rancună eternă. E primit a doua zi. Conversația este afabilă, mergînd direct la scop, și se termină numaidecît. Nici nu se poate un respect mai mare pentru timpul omului. În schimb, Lavedan scrie la vremea oportună lui Bazin că dorește să-i publice ceva. La noi nimeni nu scrie și nu răspunde nimic.

Editorul îl face pe Bazin să aștepte un ceas (în România se face crimă pentru asta), dar apoi îl primește amabil și scurt. Halévy pusese o vorbă bună la Academie și la editor. Tînărul autor se simte obligat să-l viziteze, și Halévy găsește asta foarte firesc. De altfel, îi dă tot concursul cu cea mai onestă cordialitate.

Vizita la confrați face parte oficial din programul unui scriitor tînăr. Evident, oamenii aceștia pot avea ironia lor ascunsă, dar nu lasă să se vadă nimic și se supun acestei dulci corvezi cu vorbe de spirit pe buze. Anatole France e surprins în timp ce se rade. Între două săpuneli,

întreabă de conținutul cărții, care probabil nu-l interesează de loc. Aruncă însă cîte-o exclamație de umoare : „Ah, critica ! Mi-a aprins paie în cap. Mai ales Brunetière."

Loti s-a ascuns într-o casă fără scări și uși, ca să scape de nepoftiți. Bazin e nevoit să se urce la el pe o scară de frînghie. Loti stă într-un interior exotic și teatral și se ocupă cu contrabanda de cai. Poză, firește, dar prea puțin banală.

Coppée pozează și el înainte de a muri. Știe că Bazin care-l vizitează „se roagă pentru el". Îi arată pe perete crucifixul.

Peste tot prejudecăți, îngustimi, o satisfacție infinită la cea mai măruntă distincție socială, dar un respect extraordinar al individualității, o religiozitate strictă în relațiile sociale. Cînd vom putea uni sălbateca noastră prospețime de intelect și sentiment cu acest simț istoric al culturii și al umanității ?

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 797, p. 10.)

JURNALUL LUI STENDHAL

22 martie

Stendhal a lăsat și el, precum se știe, un jurnal, fără agrementele pe care sîntem obișnuiți a le găsi în jurnalele moderne, făcute în scopul publicării. Dacă ar fi să-l credem pe cuvînt, romancierul nostru blestema pe acela care nu i-ar fi aruncat caietul pe foc, găsindu-i-l. Între însemnările lui și acelea ale lui Goethe asupra călătoriei în Italia e o mare asemănare. O perfectă ariditate și aș zice insensibilitate față de lucruri. E drept că Stendhal își propune să-și întindă stilul pe măsura ideilor. De fapt, se pare că marele creator a fost totdeauna un memorialist mediocru. Înseamnă zilnic pe hîrtie cine nu poate transforma experiența în ficțiune artistică. Dacă jurnalul e un caiet cu note, el devine inutil după ce notele au fost

folosite ; dacă este o culegere de observaţiuni inutilizabile, asta dovedeşte sterilitatea.

Luat însă ca o scriere spontană, jurnalul stendhalian seamănă grozav cu însemnările pe scoarţa ceasloavelor a simplilor noştri boieri de altădată. De pildă.

„Am luat... siminichie, pe care am vărsat-o".

„M-am hotărît să iau din nou doctorie dintr-aceea pe care am vărsat-o."

„Am luat curăţenie."

„Am cumpărat pantaloni de călărie, care m-au costat 54 de lire. Mi-am dres casca, 8 lire. Am cumpărat pinteni de fier, şase lire..."

„M-am distrat pînă la 13 ventôse. Am dansat în mai multe societăţi şi la Reduta."

„M-am îndrăgostit de Adela ; ea îmi dă fel de fel de semne de simpatie. Îmi dă din părul ei."

„Mă-mperechez cu Madam R. de la începutul lui fructidor".

„În ultimele zile de vendémiaire şi primele din brumaire m-a supărat arsura la stomac..."

„Azi ea nu mă privea cu interes, era rece cu mine ; asta venea probabil din două cauze : întîi are, cred, accidentul mensual..."

„În vizita mea de două ceasuri de vineri, ea a avut un moment de voluptate şi de tandreţă ; lacrimi în ochi, roşeaţă etc., de care n-am ştiut să profit ; mi se pare evident că a vrut să-mi spună azi : am avut atunci «indispoziţia»."

„Vreau neapărat să am de-aface cu ea. Voi roşi citind aceasta peste un an, dacă descopăr că a fost fată onestă, dar de ce să roşesc."

„Leac suveran împotriva dragostei : să mănînc mazăre. Azi 2 martie, după o plimbare foarte plăcută călare, mi-a venit gust de mica vecină din palatul Bewern."

„La ora patru fără un sfert am luat masa : miel fript, cartofi prăjiţi şi salată."

Evident, nu toate însemnările sînt aşa. Unele sînt adevărate analize sau opinii. Din toate rezultă însă acel spirit sec, de adevăr împins pînă la cinism şi brutalitate !

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 799, p. 10.)

ANUNȚURI MATRIMONIALE

29 martie

Din ultimele anunțuri matrimoniale am făcut o recoltă, din care dau cîteva specimene.

O domnișoară se socotește „ideală" și un „noroc" pentru bărbat, într-o interogație dramatică :

„Care funcționar serios, nevicios, caracter, post sigur, avea-va norocul pentru căsătorie fericită de Domnișoară ideală, 27, provincie, ceva avere ? Scriți amănunțit sub *Ideală*."

O alta e foarte misterioasă în privința bunurilor ei :

„Domnișoară 27 ani, simpatică, gospodină, 50.000 lei *plus altele*, dorește căsătorie, reangajat sau meseriaș stat serios".

Curiozitatea cea mai legitimă ne-ar îndreptăți să știm ce se înțelege prin „plus altele".

Un pensionar, fie din cauza propriilor dimensiuni, fie concepțiune estetică, dorește persoană „corpolentă" :

„Pensionar, 4000, gospodar, dorește cunoștiință persoană corpolentă cu casă sau profesionistă."

Altul vrea bogății ; ca să le numere, fiind contabil :

„Tînăr contabil autorizat, serviciu bun, nevicios, dorește căsătorie bogată".

De frică însă ca fetele să nu se sperie de această clauză, d. contabil a adăugat în paranteză lîngă „bogată" : (relativ).

Iată ce dorește un mare scriitor român :

„Intelectual de mare prestigiu, studii universitare, literat cunoscut, ani 30, fără vicii sau defecte fizice, însușiri excepționale, simpatic, suflet desăvîrșit, existență absolut sigură, caută căsătorie numai domnișoară 17-25 ani, sănătoasă, instruită, absolut frumoasă și desăvîrșit cinstită. Situația materială indiferentă."

Cine să fie, cine să fie ?

Un cheferist, vesel că s-a putut însura, trimite candidatelor la mîna sa un salut amical :

„Împegat ceferist «91 F», primit multă corespondență, din care găsit tovarășă viață. Celorlalte mulțumiri pentru atenție și le urez noroc."

Cheferistul a fost totdeauna galant, precum știm și din Caragiale.

Un ins se află abia în faza pertractărilor, pe care le duce într-un stil într-aripat, într-o proză ritmată de toată frumusețea :

„Avara-mi fire în complimente, ție ți-am dat nemăsurate ! Și dacă n-au fost îndeajuns. Vina-i secretu-ți de nepătruns ! Tristețea din suflet avută... Energica-mi ființă mi-o alintă ! Oriunde «Geniu bun» viața să-ți fie. Numai sănătate, lumină, virtute, fericire !"

„Unde ni sunt visătorii ?" se întreba Vlahuță. Uite-i !

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 799, p. 6.)

UN OM CALM

5 aprilie

Domnul Angelescu este un om cu desăvîrșire calm, numele lui însuși fiind compus dintr-un înger și un sufix. E înalt, molatec în mișcări, cu fața copilărească și vecinic zîmbitoare, cu glasul gros și blînd. E plin de prietenie și de atenții și trimite cărți de vizită la Anul Nou și alte sărbători.

Conversația lui nu e bogată în elemente, dar e meticuloasă. Se începe cu : Și cum îți spusei ! și continuă faptul în toate intonațiile cu putință, cu întrebări dese (Ai ? Cum ?), care îl autorizează să explice de la început cazul : Și cum îți spusei ! La început vorba lui potolită te încîntă, apoi te amuză, apoi te face să caști, să te frămînți pe loc, să te enervezi, să te înfurii. Domnul Angelescu nu observă niciodată nimic, și fiindcă întreabă mereu : Oare nu vă deranjez ? ești silit să spui : Vai nu ! și convorbitorul începe cu forțe sporite.

Domnul Angelescu e doritor de cunoștințe generale și le caută cu răbdare... din partea victimelor. Dacă vede

ceva interesant, nu se sfieşte : intră în vorbă. Întreabă cum se chiamă florile pe care le ai în grădină (Ai? Cum?), de unde le-ai cumpărat, cînd se seamănă şi pînă cînd ţin, şi după ce te-a descusut pe tine, se duce acasă şi reproduce membrilor familiei toată conversaţia cu întrebări şi cu răspunsuri.

Cînd călătoreşte cu trenul, d. Angelescu merge la gară cu două ore înainte, îşi alege un vagon după ce a întrebat pe toţi cheferiştii dacă e bun şi scapă neatins în caz de deraiere. În compartiment face repede un calcul strategic ca să vadă cum ar trebui să stea ca în staţia Paşcani să fie cu faţa tot înainte. Îşi pipăie bine portmoneul, batista, apoi se aşază cu precauţiune şi timp de două ceasuri comunică mereu tovarăşilor : mai avem o oră şi cincizeci şi nouă de minute, mai avem o oră şi cincizeci şi cinci de minute şi aşa mai departe.

Domnului Angelescu îi place să colinde mult pe jos prin oraşele pe care le vizitează şi poartă pe drumuri şi pe consoarta dumisale, care e mai puţin rezistentă. El povesteşte tuturor cu mult umor cum îi rămîne nevasta în urmă. Într-o zi s-a petrecut acest fapt remarcabil. De atîta mers femeia a căzut în neştire pe pat. Domnul Angelescu s-a uitat nedumerit şi neînţelegînd a aşteptat calm pînă ce nevasta a început să dea semne de viaţă. Apoi a prins să-i povestească amănunţit cum s-a întins ea pe pat, cum nu s-a mai mişcat şi toată comedia cu atîta monotonie, încît femeia a leşinat din nou. Domnul Angelescu, mirat, i-a aruncat o cană de apă pe faţă şi, la deşteptare, i-a povestit cum a leşinat etc.

Orice om are însă şi ciudăţeniile lui, şi le are şi d. Angelescu. Nu vrea, deşi e om cu stare, să-şi facă cămăşi. Are numai două, şi cînd nevasta i-a comunicat hotărîrea de a-i croi cîteva noi, s-a ridicat roşu de mînie, el de obicei aşa de calm, şi i-a spus precum că : „pe el nu-l duce aşa cu una cu două şi să nu-şi închipuie că merge şi cu el ceea ce a mers cu alţii". Vorbe misterioase şi turburătoare, care deschid largi perspective studiului psihologic.

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 799, p. 8.)

CIȘMIGIUL ACUM 80 DE ANI

12 aprilie

Sihleanu, poet foarte valoros, dar puțin citit, a scris în timpul domniei lui Barbu Știrbey sau în vremea căimăcămiei lui Alexandru Ghica, n-aș putea spune hotîrît deocamdată, o poezie intitulată *Cișmigiul,* din care ne putem face o idee de aspectul grădinii pe atunci. Prefacerea ei în parc era recentă, căci Sihleanu admira „arta ce din mort te face viu". Pînă atunci lacul :

Răsuna de asurzeală de cîntarea cea broștească.

Acum se plimbau prin grădină oameni de toate clasele :

Mii de oameni fără treabă merg cu gura tot căscată.

Femeile de jos au rochie de lînă și turban de tulpan, cucoanele se îmbracă însă cu mătase de la doamna de Lenfant. Aceasta e doar croitoreasa la modă. Pentru bărbați, croitorul e „grăsuliul Coulovrin". Parfumul lui Guerlin e pe vremea aceasta la modă. Grădina era mai frecventată decît azi. Vin în ea mame să-și caute gineri, școlari cu ghiozdanul spînzurat și plin de arșici, bancheri faliți, boiernași de mahalale.

Sihleanu ne vorbește de un loc cu mese și anume de o masă unde se adună „tombaterele", bătrînii cu parapon pe noul regim liberal. E aci toată critica împotriva bonjurismului, întoarsă cu ironie împotriva bătrînilor :

Dar mai vrednic de vedere e-acea masă mult vestită
Unde vine de s-așează lumea paraponisită.
Auzisem de prin lume că din zori pînă-noptat
Împrejurul ei s-adună nelipsit și regulat
Cîțiva oameni jalnici care, bînd pe ceas zece cafele
Și trăind într-un fum vecinic de ciubuc și narghelele,
Unul altuia se vaită vărsînd lacrămi înfocate,
Că nu au chiverniseală și că slujbele sînt date
Tot la oameni fără merit ce nu știu a profita
De foloasele frumoase ce o slujbă poate da.

M-aşezai şi eu pe-un scaun nu departe de-acea masă,
Vrînd să aflu chiar prin mine fiecărui de ce-i pasă.
Din ei unul se sculase ; om cu ifos, giubeliu,
Cu carotul pe mustaţă, cu binişul stacojiu.
„Fraţilor, le zicea dînsul, am aflat o noutate,
De necaz, de supărare şi acum inima-mi bate.
Piaţa urlă, lumea ţipă că guvernul actual
Vrea să-nece Vornicia cu al tinerilor val,
Şi să pună prin divanuri tot la Iorgi de Santa-Gura
Ce prin baluri şi şosele ziua-noaptea casă gura,
Ce se plimbă-n ochi cu geamuri, strînşi în guler colţurat
Care-i muşcă de ureche, şi cu capul zarzavat.“

De aci rezultă că tinerii cu dare de mînă umblau mai ales la Şosea, bineînţeles în trăsură, că purtau monoclu şi guler romantic. De ce oare bătrînii le numeau capul zarzavat ? Moda veche turcească cerea raderea capului. Frizura mare, bine cultivată, sugera vasăzică tombaterelor ideea culturii legumelor.

(*Adev. lit. şi art.*, XV, seria a II-a, 801, p. 12.)

ANIMALE ŞI INSTINCTE

19 aprilie

În manualele de zoologie mai învăţăm şi azi însuşirile şi instinctele animalelor, determinate într-un spirit absolut. Deşi s-au observat schimbări în formele de adaptare ale animalelor, n-am citit pînă azi o istorie a instinctelor lor, ceva în soiul unei cărţi despre evoluţia ideilor umane. Şi totuşi o atare evoluţie există. Îmi iau libertatea să supun naturaliştilor noştri două alterări care privesc vietăţile din umila mea gospodărie.

Natura n-a prevăzut, întrucît priveşte găinile, clocitoarea artificială. Avicultorii au observat că găinile provenite din clocire artificială pierd instinctul maternităţii. Dar cum ? Iată chestiunea. Găina mea născută pe cale artificială a început a oua din luna februarie. A început e

un fel de a vorbi, fiindcă n-a mai stăruit. Pe dată ce a ouat întîiul ei ou s-a aşezat pe el şi a început să-l clocească. *A cloci* este iar un fel de a vorbi, fiindcă găina mea se aşază pe el cam două ore pe zi. Această clocire relativă a continuat două luni de zile pe paie goale sau pe ouă străine, pînă ce am crezut de cuviinţă să-i dau satisfacţia maternă în întregime. Am aşezat-o dar pe ouă. Cînd o găină sparge un ou, spune instinctul vechi din manuale, ea îl soarbe numaidecît, spre a feri pe celelalte de înăbuşire. Găina mea nu-şi mai aminteşte din mecanica instinctului decît consumaţia, căci odată lăsată pe cuibar a mîncat toate ouăle. Acum cloceşte mereu, cloncănitoare şi rea, două ore pe zi, paiele.

Toată lumea crede că pisica mănîncă şoareci. Nu e adevărat. Pisica modernă nici nu mănîncă, nici nu prinde şoareci. Întîi de toate, fiindcă nu-i are. Parchetul nu mai îngăduie prăsirea micilor rozătoare. În locul otrăvurilor pentru distrugerea şoarecilor, industria ar trebui să ofere un produs pentru stîrpirea pisicilor. Capitala este invadată de cotoi, care se sustrag oricărei autorităţi umane. Pisica sare pe casă, prin pomi, orice încercare de prindere devine zadarnică. Această independenţă dă pisicilor un caracter imposibil. Încearcă să strigi la un cotoi care tocmai acoperă cu pămîntul grădinii tale mărunt şi negru produsele sale fetide. El îţi răspunde galeş, onctuos: *miau*, fără a-şi înceta ceremonia îngropării. Pisica este un animal inter-casnic, egoist. *Ubi bene, ibi casa* este lozinca ei. Cînd soarele bate în grădina mea, doisprezece cotoi dorm aşezaţi în cerc în jurul unei pisici. Cercul se mută la fiece oră după declinaţiunea soarelui.

Putinţa de a trăi pe deasupra unităţilor sociale şi de a se hrăni acolo unde prînzul pare mai bun face pe pisici indiferente la ispita hranei. Pisica mea nu mănîncă decît cărnuri bine fripte, de preferinţă tocătură, refuzînd orice combinaţiuni cu vegetale. Piinea este mirosită cu bănuială şi de obicei identificată cu dispreţ. Mai deunăzi am prins *eu* un şoarece şi l-am oferit pisicii. L-a refuzat. Îl voia fiert.

(*Adev. lit. şi art.*, XV, seria a II-a, 802, p. 10.)

O STILISTĂ

26 aprilie

În gazeta în care d. Timoleon Pisani tună și fulgeră împotriva stricătorilor limbii strămoșești, citim de cîtăva vreme cu delicii, la „Colțul femeii", compunerile unei doamne Mariella Seulescu. Stilul doamnei Mariella este așa de original, încît vrem să împărtășim și cititorilor cîteva din deliciile noastre.

Pînă acum noi ziceam la genitiv : „stilul Mariellei", „analfabetismul d-nei Seulescu". Acum învățăm că trebuie să spunem : „lui Mariella", „lui doamna". De pildă : „Colette ia locul lui Ana de Noailles", „arta lui Colette".

Să citim o frază : „Vameșul la granița belgiană a trebuit să ia cunoștință că a uitat toate hîrtiile..." Ce se înțelege de aici, pentru noi, nestiliștii ? Că vameșul a uitat hîrtiile ! Ei bine, nu-i așa. Continuarea sună : ...„ei la Paris". Ea (adică Colette, cum aflăm mai tîrziu) și-a uitat hîrtiile.

Iată altă frază : „Nu s-a mai consemnat înfrîngerea gravă a integrității fruntariilor, cînd a pășit de cealaltă parte o femeie, fără doar și poate disprețuind orice altă identitate, aflîndu-se în drepturile ei neștirbite". Vasăzică Colette a călcat integritatea (adică întregimea) fruntariilor, deci de atunci granița între Franța și Belgia nu mai e întreagă, disprețuind orice altă identitate, afară de aceea de a nu avea nici o hîrtie (fără doar și poate). Drepturile ei însă au rămas neștirbite, adică dreptul de a nu avea „nici o identitate... în sfîrșit, m-am zăpăcit de tot.

„Din depărtări, mă stăpînește porunca fermecată care a cuprins imensele boschete de primăvară a Bruxelles-ului purtînd fioruri vii și ușoare înțeleptului pămînt al Flandrei, care nu se turbură de floare niciodată, altfel nu ar rodi atît de cuminte să primească femeia în areopagul etc." Ia să vedem dacă ghicim ! Aici e vorba nu de boschetele de primăvară *ale* Bruxelles-ului, ci de primăvară a Bruxelles-ului, adică primăvara e numai a Bruxelles-ului Bun. Porunca fermecată poartă pămîntului Flandrei fioruri,

dar o stăpînește telepatic și pe d-na Mariella, la București. Fiorurile sînt vii, nu sînt moarte. Flandra nu se turbură de floare, adică stă nepăsătoare. Ea rodește să primească. E clar. Eu scriu să cred. Tu mănînci să vrei. E foarte limpede.

„Adunarea smerită în fața marei îndrăzneli să fi consacrat pe Colette..." Să fie „marei îndrăzneli de a fi consacrat"... Nu se poate. D-na Mariella n-ar fi avut nevoia să fi călcat fără doar și poate integritatea gramaticei care nu se tulbură de reguli. Trebuie să fie ceva mai adînc, ce scapă vamei noastre.

„Tresărirea suavă care a purtat adunarea cît a vorbit Colette se înviora din adevărul pătruns cu dureroasă încredere de mama ei." Evident, citind aceste rînduri, ne poartă o tresărire care se indignează de abaterea străbătută cu hilariantă prețiozitate de gramatică. Nu înțelegem însă rîndurile următoare :

„Harul primit de pana ei strălucită ne bucură cu belșugul sensibilității ei închinată arătărilor noastre."

Nu vom mai spune, firește, de aci înainte, decît „belșug închinată" sau „sensibilității închinată" ; dar nu pricepem chestia cu arătările. Cine are arătări ? Noi credem că d-na Mariella, care mai este stăpînită și de porunca fermecată din Bruxelles-ul unde Colette s-a purtat să ia geniul lu' Ana.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 803, p. 10.)

VÎRSTA FETEI NUBILE

3 mai

Dacă întrebăm bunicile sau documentele, vom vedea numaidecît că la vîrsta cînd azi fata se duce la școală cu ghiozdanul, altădată fetele se măritau. Treisprezece, paisprezece ani, cam aceasta era vîrsta.

Să cercetăm acum poezia, și vom constata că vîrsta aceasta reprezintă și idealul feminin în poezie. Numărul

primăverilor este fixat la cincisprezece. Ronsard cîntă o fată de cincisprezece ani :

Fleur Angevine de quinze ans,
Ton front montre assez de simplesse,
Mais ton coeur ne cache au dedans
Sinon que malice et finesse,
Celant, sous ombre d'amitié,
Une jeunette mauvaisité.

Marion din *Rolla* a lui Musset are şi ea cincisprezece ani.

C'est un enfant qui dort sous
ces épais rideaux
Un enfant de quinze ans, —
presque une jeune femme ;
Rien n'est encore formé dans
cet être charmant
Le petit chérubin qui veille sur
son âme
Doute s'il est son frère ou s'il
est son amant.

Mai interesantă este o cugetare a lui Sainte-Beuve la 44 ani. Aici nu mai e vorba de ficţiune, ci de dorinţe propriu-zise. Sainte-Beuve visează „une toute jeune fille", „O văd ; este în floarea ei, abia a trecut de cincisprezece ani ; fruntea ei plină de frăgezime e încărcată de bucle, din care ies parfumuri nemairespirate încă. Această tînără fată are pielița ca un fruct. Ea n-are numai prospeţimea frumuseţii ; dacă mă apropii de ea să-i spun tot focul, sentimentele ei sînt corespunzătoare modestiei şi ruşinii de pe faţă etc."

Înrîurit de Musset, probabil, Petrino al nostru înfăţişa tot o mică amantă de cincisprezece ani :

Ştiţi voi ce-s cincisprezece frumoase primăvere
Pe-o frunte de virgină ? Ştiţi voi cu ce văpaie
Atunci în sinu-i fraged cu-ntîia sa bătaie
O inimă se mişcă şi fericire cere ?
Ştiţi voi că tot ce este puternic, sfînt şi mare,
Tot ce nu are margini şi n-are dislegare,

Tot ce se naşte-n lume pentru-a muri în cer
Atunci fecioara simte, cînd ea întîia dată
În viaţă întîlneşte lumina cea visată
Pe pragul nemuririi şi care-i un mister ?

Cu Eminescu începe să dispară din poezia noastră fata de cincisprezece ani, spre a face loc „damei", femeii „bărbate" şi chiar văduvei :

Văduvioara tinerică
Şade-acolo singurică
Etc.

(*Adev. lit. şi art.*, XI, seria a II-a, 804, p. 6.)

LUCRURI VECHI ŞI MEREU NOI

10 mai

Celebrul Bandello, ale cărui nuvele, mai puţin valoroase din punct de vedere literar, au meritul autenticităţii, povesteşte un caz de „sceleratеţă", care dovedeşte că încă de pe vremea aceea (începutul secolului al XVI-lea) începuse să apară indiferentismul religios şi ceea ce francezii numesc „esprit fort". E vorba de un avocat, messer Desiderio, a cărui casă era plină de cărţi, dovadă că era un cărturar, dar care jura fals, lungea procesele şi se învoia cu adversarul. Crucifixul pe care îl ţinea în camera de consultaţii era pictat pe picioare cu uniforma familiei Bentivogli, semn după el, că Mîntuitorul făcea politică.

Şi totuşi, omul acesta a putut trăi fără mari supărări, atît de mare era toleranţa în acel secol. Numai messer Galeazzo Calvo Mariscotto, om de mare autoritate, îi face puţină morală, spunîndu-i că dracul avea să-i ia şi trupul şi sufletul, dacă nu-şi băga mînţile în cap. Desiderio zîmbi cu milă, auzind asemenea „basme" şi răspunse următoarele :

„Nu ştiu ce face conştiinţa şi unde-i dracul de nu mai vine. Că eu, să-ţi spun drept, cînd pun capul să mă culc, îmi fac semnul crucii de mirare că diavolul cu care îmi tot bateţi capul că e aşa şi pe dincolo nu vine să mă ia.

Dimineața, la sculare, iar mă-nchin de mirare că mă aflu viu și sănătos. Eu îl iert, căci îmi închipui că are altceva de făcut. În fond, astea sînt basme de-ale călugărilor. Nu există nici drac, nici iad."

Auzind acestea, messer Galeazzo rămase mut de uimire, dar nu crezu că e cazul să-l dea pe mîinile Inchiziției. Socoti mai de grabă că nu trebuia să se pună cu nebunul și să „bată apa-n piuă".

Messer Desiderio avea, nu-i vorbă, un precursor ilustru în Fra Tichie al lui Boccaccio, care izbuti pe patul morții să convingă pe naivul preot că e virgin și nevinovat ca o porumbiță, ceea ce-i atrase canonizarea ca sfînt.

Probabil că nuvela de mai sus ascunde o satiră împotriva advocaților. Nici doctorii nu sînt cruțați în vremea aceasta, și nu Molière este cel dintîi care i-a ridiculizat. E celebru sonetul lui Berni (1529) despre boala lui Clement VII :

„Papa mănîncă vîrtos toată ziua, Papa doarme toată ziua, asta e tot ce se spune și se poate spune cui întreabă despre Papa. Are ochiul bun, fața rumenă, vorbirea limpede, limba curată, sputa bună, tuse bună. Toate acestea sînt semne că nu vrea să moară, dar doctorii vor să-l bage-n groapă, fiindcă n-ar fi spre onoarea lor dacă le-ar scăpa viu din mîini, de vreme ce au spus că se curăță. Îi găsesc lucruri de spaimă, simptome ciudate. A avut paroxism la ceasul două și azi-dimineață și n-o să-l aibă mîine. Și-un cîine ar muri, dar mi-te Papa. În cele din urmă, au să facă așa că în ciuda tuturor au să-l omoare".

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 805, p. 8.)

CORESPONDENȚĂ

17 mai

Printre feluritele scrisori pe care le primim, remarcăm una plină de haz (și de o maliție care, mărturisim, nu ne displace) privitoare la articolul nostru despre alterarea instinctelor.

D-nii M. şi Gr. Rugescu ne informează că au cunoscut şi dînşii o găină care îşi mînca zilnic oul, invitînd la masă şi pe cocoş. Despre pisici ni se dă următoarea documentaţie : „Ada, Muza şi Hurmuza, ale noastre trei pisici, coborînd una din alta, pisici comune, tărcate, deşi locuind o casă fără parchete, cu duşumele vechi, prielnice aciuării şoarecilor, deşi hrănite după o reţetă culinară nicidecum pretenţioasă, aş spune chiar modestă, arată cu toate acestea, cîteşi trele, o egală nepăsare pentru rozătorii mici, care de mult au sfîrşit a nu se mai sinchisi de prezenţa lor în casă. Ceea ce a inspirat surioarei noastre Minca două strofe, în care spune că :

Mica pisicuţă Ada,
Cu blăniţa ca zăpada,
Stă molatec pe divan
Cu şalvari şi cu turban,
Parc-ar fi Sultan.
Patru şoricuţi de-argint
La picioare-i stau cîntînd
Din chitare mititele
„Somnoroase păsărele".

Cum însă adevărul acesta pentru cei ai casei prezenta, cu drept cuvînt, o crudă realitate nedorită, am socotit de imediată trebuinţă să cerem bunăvoinţa unei cunoscute colonelese, văduve, posedînd o crescătorie model de pisici siameze, albe. Ei bine, din clipa în care Motănel, noul venit, şi-a început tumbele în lungul şi latul pardoselei lustruite, cele cîteva onorabile familii de rozători şi-au făcut de zor, cu buimăceală, bagajul, mutîndu-se — in extremis — cu mult înainte de sezonul obişnuit, în altă parte, lăsînd astfel goală o reşedinţă de care se legau atîtea amintiri plăcute. Căci Motănel, pufos şi alb, s-a dovedit din primele clipe un vajnic mîncător de şoareci.

Cazul pisicii domniei-voastre — adăugă d-nii Rugescu — şi al celor trei descrise, ale mele, nu rămîn, dacă socotim, decît excepţii, care de altminteri nu au altă menire decît aceea de a confirma regula veche generală

că pisicile mănîncă şoareci. Dar, veţi spune d-voastră, excepţiile acestea multiplicate la nesfîrşit pot deodată deveni regulă... Din păcate, o statistică de acest fel nu prea are semne de reuşită la noi, fiind România, în privinţa aceasta, rămasă cu mult în urma altor ţări (citeam că în Englitera s-a făcut numărătoarea vrăbiilor).

În ce ne priveşte, conştiincioşi, vă trimitem următorul material statistic local, cu titlul de document : din patrusprezece motani cunoscuţi prin vecini şi la rude şi din numărul total de 96 pisici (Botoşaniul suferă o acută criză de motani), majoritatea mare se manifestă pentru menţinerea nealterată a principiului gastronomic : şoarecele pur şi simplu, şoarecele crud !"

Mulţumim d-lor Rugescu şi d-rei Minca (care are talent), deşi avem bănuiala noastră că toţi sînt una şi aceeaşi persoană, dar regretăm că nu putem revela numele nostru, fiindcă şi noi sîntem... **mai mulţi.**

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 806, p. 6.)

ALTERĂRI DE LOGICĂ

24 mai

Supunem cititorilor două pilde de alterare a judecăţii dintre cele mai curioase. Întîiul constă într-o mulţumire publică pe care un bun creştin din Bucureşti o aduce domnului căpitan Iov pentru brîul său :

„Din cauza unei răceli — zice —, mă îmbolnăvisem greu de tot. Sfătuit de d. dr. Sigma prin revista d-sale *Sănătatea*, mi-am procurat brîul inventat de d-tră, la 1 aprilie a.c., şi în două săptămîni am scăpat de toate suferinţele.

Iar în ziua de 1 aprilie am cîştigat şi la loterie una sută mii lei. Azi sînt deplin sănătos la cap şi la pungă.

Brîul d-tră îl consider ca o minune cerească.

Să trăiți mulți ani, pentru salvarea omenirei suferinde."

E un caz frumos de ceea ce se cheamă inducție. Punerea brîului precede cîștigarea la loterie, deci cauza cîștigului e brîul. Secretul Loteriei a fost descoperit, și statul va fi nevoit să extirpeze brîurile.

Un alt caz s-a întîmplat în Iugoslavia.

Maria Braun, în etate de 99 ani, din orașul Novisad, s-a sinucis de teamă că va trăi veșnic. Toată viața ei nu a fost niciodată bolnavă. Din această cauză, ea a fost foarte întristată, și cînd cineva, în glumă, i-a spus că desigur va trăi veșnic, a luat aceasta în serios. A spus de mai multe ori că se simte nefericită că nu poate muri. Într-o dimineață, cînd n-a apărut în sufragerie spre a-și lua cafeaua, cum obișnuia, nepoții ei au căutat-o și au găsit-o spînzurată de zăbrelele ferestrei din camera ei.

Experiența multimilenară a întărit în om convingerea că moartea e o lege naturală, căreia nimeni nu-i poate scăpa. Fobiile, chiar în stările cele mai profunde de demență, merg în direcția contrară. Ca un individ uman să piardă orice încredere în propoziția universală „omul e muritor", care a devenit de o universalitate, ca să zic așa, absolută, făcînd ca deducția particularului să fie o deducție radicală, perfectă, și să recurgă la un raționament inductiv, bizuit pe împrejurarea longevității sale, trebuie să admitem o sublimă demență, o demență nemaiauzită, fabuloasă.

Mai este un lucru care nu ni se pare așa de extraordinar, și anume dorința de moarte. Nu e adevărat că omul dorește să trăiască. Ajunși la o bătrînețe normală, aproape toți oamenii vor să moară, și e firesc să fie așa. Condițiile existenței și logicei noastre nu sînt făcute pentru probabilitatea eternității. După 90 de ani, omul începe să moțăie de-a binelea și să caute somnul. Ahasverus suferea cu adevărat, ca și colega lui mult mai tînără din Novisad.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 807, p. 7.)

SĂPTĂMÎNA CĂRȚII

31 mai

Săptămîna cărții este pentru mine — spune prietenul meu scriitorul — cea mai rea din timpul anului, deoarece atunci trebuie să stau ascuns. Fiindcă ochiul dumitale întreabă mirat de ce, îți răspund : E săptămîna în care, dacă n-am tipărit de curînd nici o carte, n-am nici o căutare. Săptămîna, notează bine aceasta, nu e a scriitorului, ci a cărții, adică a mărfii. Dacă n-ai marfă nouă, n-ai ce căuta. Prietenii mă întreabă atunci : Dumneata de ce n-ai cărți ? cu un dispreț vădit, în favoarea oricărui obscur și proaspăt autor, de care nu mai auzisem. Săptămîna cărții a întărit în cititor această noțiune : că scriitor se cheamă numai *ultimul* autor de carte. Cine nu are volume la expoziție nu e scriitor.

Citeodată se întîmplă să am. Atunci mă ascund și mai adînc, și iată de ce. Dacă apar în dreptul unei librării mari, librarul mă trage de mînecă înăuntru să dau „autografe". Acolo dau de o ceată de „scriitori" de care nu am nici cea mai mică idee. Cînd autorul e femeie, vine întovărășită de toată familia, și fiecare membru din familie cumpără o carte, pe care scriitoarea o autografiază cu o mîndrie, cu o satisfacție agresive, îndreptate împotriva mea. Acela este scriitor cine „vinde" mai mult. Înțelegi umilința mea dacă nu pot să vînd. Eventualii prieteni care mă prind acolo nu au nici o cruțare. Ei îmi spun verde : Ai văzut cît a vîndut Clementina de la Socola ? Dumneata de ce nu vinzi ?

Mai este un amănunt care mă face să fug de săptămîna cărții. Au apărut niște amatori de autografe, îndeosebi elevi și eleve, cari vor să le dai semnătura în „carnet". Dacă aș fi actor de cinematograf, lucrul ar merge. Asta ar fi o dovadă că fizicul meu e simpatizat și că lumea mă frecventează. Dar să dau autografe într-un chip care înseamnă confirmarea dezinteresului total pentru cărțile mele mi se pare absurd. Ambiția mea e de a fi citit, nu de a fi popular „prin semnătură". Dacă dau autograful, atunci mă întorc fără nici un ban, nu-

mai cu un toc sleit de cerneală. Dacă refuz să le dau, risc să aud spunîndu-mi-se ; Vai, dragă, ce scîrbos ! De aceea stau ascuns.

Multă vreme după săptămîna cărții atmosfera mi se pare impură pentru meseria literară. Am o cunoștință care este a cincea esență a mentalității comune și care mă frige la rece. Ea mă întreabă, de pildă, în legătură cu vreo stupiditate : Ce zici de cartea lui cutare ? Eu, sincer și impulsiv, săr : E o porcărie, un lucru nedemn de pus în discuțiune. Atunci ea, pedantă și documentată, răspunde : Așa sînteți d-voastră scriitorii, invidioși. Păi cutare a vîndut o mulțime de volume la săptămîna cărții. A dat autografe (decisiv). Dacă n-ar fi scriitor, cum ar putea să dea autografe ? !

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 808, p. 10.)

O TRAGEDIE

7 iunie

Viața este ceva mai inventivă în întîmplări extraordinare decît scriitorul, dar scriitorul le rezolvă mai bine decît oamenii. Iată ce citim într-o gazetă :

„Cunoscutul chirurg specialist în boli de cap Boris Klenman, de 37 ani, directorul unei mari clinici, se căsătorise acum un an cu o tînără studentă, anume Estera Enzel. Căsnicia lor era foarte fericită, pînă zilele trecute, cînd Klenman, fiind vizitat de un prieten din copilărie, acesta i-a spus că s-a căsătorit cu propria lui soră.

Acum 19 ani, la izbucnirea revoluției ruse, Klenman s-a rătăcit de părinții lui, care au rămas cu o fetiță, sora lui. Tatăl lui fiind împușcat, iar mama lui murind peste cîtva timp, fetița a rămas singură și a fost crescută și adoptată de doi străini, care nu i-au spus că nu e fiica lor.

Fata crescînd mare a devenit studentă și s-a căsătorit anul trecut cu Klenman, fără ca acesta să știe că e sora lui.

Cînd a aflat adevărul, nefericitul s-a dus în laboratorul clinicii sale și s-a încuiat acolo.

Peste două zile, a fost găsit mort, iar lîngă el, pe masă, o sticlă cu otravă și seringa cu care-și injectase otrava.

Soția, aflînd de moartea lui, a fost cuprinsă de un atac de nervi și internată într-un ospiciu. Ea nu știe decît că soțul ei s-a sinucis."

Iată dar o variantă adevărată a cazului lui Oedip. Însă foarte prost rezolvată. Incestul este fără îndoială un lucru respingător, întrucît provoacă degenerarea rasei. Acela de tipul oedipian este cel mai grozav, fiindcă pune față în față două generații deosebite, ce trebuiesc să fie legate prin alt fel de sentimente. Cestălalt e grav și reprobabil, dar în orice caz mai blînd. Doctorul sinucis nu pare să fi avut un suflet antic. Nici el, nici soția nu erau vinovați de incest, factorul esențial fiind conștiința păcatului. Ce era nevoie să se zdrobească viața unei femei, care va afla, nici vorbă, de cauza sinuciderii și va fi de două ori scîrbită ? Un om cu sînge rece ar fi tăcut, înmormîntînd pentru totdeauna rușinea, și ar fi găsit un chip hotărît de despărțire, măcar trupească. Dar prietenul ? Mare canalie ! Ticăloasă era legătura doctorului, dar mai ticăloasă e conștiința legăturii. Dacă prietenul ar fi tăcut, păcatul n-ar fi existat. Perversitatea nu stă în fapt, ci în noțiunea lui, și doi inși care se cred străini sînt și rămîn străini. Caustica morală devine uneori primejdioasă și mai imorală decît păcatul însuși.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 809, p. 10.)

DESPRE SERVITOARE

14 iunie

Mi-aduc aminte că am citit pe vremuri o spirituală schiță de Mark Twain despre servitoare. Se plîngea, între altele, că servitoarea îi arunca toate însemnările bune și-i punea cu grijă pe masă hîrtiile de aruncat sau

îi împingea la perete cufărul, așa încît să nu poată ridica capacul. Pacostea este universală, dar azi mi se pare mai gravă. S-a dus vremea servitoarei plictisitoare, ținînd cu tiranie la casă, urmărindu-te o viață întreagă și moralizîndu-te. Azi a apărut servitoarea care nu dorește să facă nimic. Cariera asta este azi cea mai strălucită, fiindcă se poate face într-o zi, fără nici o cunoștință, și aduce maximul de folos. O servitoare nu are în fond de făcut decît ceea ce ar fi robotit și pe la casa ei. Pentru asta capătă hrană, locuință, încălzit și bani pe deasupra. Cunosc o licențiată care încearcă cu disperare să intre la stăpîn, dar nu poate, fiindcă e refuzată. Care titrat poate găsi așa de repede un post din care să se întrețină și să facă și economii bănești ?

Din cauza aceasta, servitoarele caută să stea cît mai puțin la fiece stăpîn, eludînd muncile. Sînt două metode. Una e aceea de a te preface că nu știi nimic. Stăpîna e încîntată de onestitatea fetei, gîndind : „Mai bine decît să strice mîncarea, să spună că nu știe și să învețe. Asta înseamnă că are bunăvoință." Și așa începe experiența.

— Știi să faci supă ?

— Nu știu, dar am să-nvăț.

Cucoana gătește supa, asistată de elevă, iar aceasta o mănîncă cu mare poftă.

— Știi să faci friptură ?

— Nu știu, dar am să-nvăț.

Comedia durează o lună de zile (cu supraalimentație din partea servitoarei). Apoi, strînsă cu ușa să gătească, eleva pleacă în altă parte ca să continue mistificația.

O altă metodă este aceea a răspunsului generos.

— Mario, să speli geamurile.

— Numaidecît, săru-mîna.

Dar nu le spală. E o comedie iritantă, care durează o lună sau un an, după temperamentul stăpînului, dar duce în fond la același rezultat : boicotul muncii.

În lumea obișnuită, bărbatul e acela care umblă după femeie. În aceea a servitoarelor, femeia aleargă după bărbat. Prin primăvară le apucă un fel de călduri rele, cu năucire și crize ambulatorii. Să vedeți ce mi s-a întîmplat mie.

Azi dimineață am trimis pe Maria în piață, după tîrguieli. S-a întors tocmai la prînz, cu o ceapă în coș.

— Unde ai fost pînă acum ? — întreb eu alarmat.

— Ei, unde am fost ? Păi am fost la dracu, să-l pîndesc pe nebunu-meu.

— Care nebun ?

— Care nebun ? Mă mai întrebi și d-ta acum, cînd nu-mi văd capul de necaz ?

Precum vedeți, pe Maria o apucase criza erotică.

Atunci fiecare stăpîn procedează după temperamentul său.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 810, p. 7.)

UN FILOZOF AL VANITĂȚII

21 iunie

Am un prieten care cultivă păsările de rasă, din rațiuni de economie casnică, zice el, și din cotețele căruia mi-am tras cea mai mare parte din observațiile care au vreun raport cu găinile. De o vreme însă, prietenul nu mai are nici o pasăre. Cotețele au fost încuiate, curtea semănată cu iarbă. Din meiul și porumbul rămas de la cea din urmă consumație a găinilor, a ieșit o adevărată cultură neoficială. Am aflat că prietenul tăiase într-o bună zi toate păsările. Mi-am închipuit la început că intrase o molimă în găinărie sau că crescătoria nu mai renta ; amicul mi-a dat însă rațiunile sale „filozofice".

— Ceea ce m-a scîrbit definitiv de această ocupație este trebuința de a tăia din cînd în cînd păsările netrebuitoare. Ca să tai un cocoș, aveam adevărate cazuri de conștiință. Amînam execuția sub felurite pretexte și ajunsesem ca cu atîtea păsări în curte să mănînc găini cumpărate. Atinsesem un grad de analiză a destinului insuportabil.

— Va să zică, ești un sentimental, zisei eu, totuși nedumerit de ultimele cuvinte. Ți-e milă să tai propriile găini.

Prietenul protestă :

— Te înșeli ! Nu sînt un sentimental ! Nu mi-e milă de găini și nu sufăr că mă despart de ele. Suferința mea este pur filozofică, precum îți spun, și privește mai degrabă imaginea propriului nostru destin. Ceea ce este supărător aici este că pasărea cu care omul poate lega oarecari raporturi de obscură inteligență (cum nu se întîmplă cu furnica sau cu albina) are o existență prea scurtă. Fie că o tai, fie că nu, o găină nu prea trece de un an de viață. În vremea în care mie îmi crește o unghie, o găină se naște clocește și îmbătrînește. O generație întreagă cu care te-ai obicinuit se risipește la sfîrșitul unui an. În cuprinsul unei existențe umane, repeziciunea trecerii generațiilor e astfel că pierzi orice sentiment al statorniciei. Acum înțelegi de ce Dumnezeu trebuie să fie impasibil și incapabil de ideile noastre explicite. Privirea efemerității lumii, cu care n-ar putea avea nici un raport afectiv durabil, l-ar întrista.

Dar mai este și altă inegalitate de raporturi supărătoare. Cînd mă duc la gard să-mi aleg cocoșul de tăiat a doua zi, cocoșul aleargă încrezător la mine, crezînd că-i dau de mîncare. Relațiile noastre sînt îngrozitoare. Nici cocoșul nu va scăpa de moarte, nici eu nu pot fără friptură de cocoș. Acestea sînt legi și în ele nu-i nimic neregulat. Însă în vreme ce cocoșul nu bănuiește nimic, eu *știu* că am să-l tai. Această conștiință că există o conștiință ascunsă undeva, care ne pîndește, mă turbură. Dacă aș putea să-i comunic cocoșului că a doua zi îi sucesc gîtul, lucrul mi s-ar părea normal. Înțeleg acum rostul citirii sentinței de moarte, care unora pare crudă. Ea dă sentimentul rationalului în lume, ea dă prilejul condamnatului de a se indigna și medita, ea spală pecălău de vina improvizațiunii. Eu însă privesc pe gard și-mi ling buza cu gîndul la friptura viitoare, și cocoșul *nu știe*. Uimirea lui a doua zi e răscolitoare și mi se pare că-mi strigă :

— Dă-mi un motiv, dă-mi un motiv !

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 811, p. 4.)

LA SNAGOV

28 iunie

Cu toată groaza mea pentru locul de petrecere românesc, am fost deunăzi pentru întîia oară la Snagov. Îmi spuneam mereu : „Ai un loc de recreațiune ieftină, cu lac natural lîngă București, putința să petreci o duminică în aer liber, și nu te duci. Așa sîntem noi românii. Cetățeanul nu prețuiește confortul ieftin, popular."

Și, cum zisei, m-am dus. Mai bine mergeam în Deltă. Nu m-ar fi costat cu mult mai mult. Nu vă spun cît m-a ținut mersul cu mașina pînă acolo. În definitiv, Snagovul nu e dator să vie singur la mine. Odată ajuns în faimosul loc de recreație, văzînd bărci cu motor, am zis : să petrecem. Și ne-am suit în barcă. Ne-au ocolit cu viteza melcului în jurul unor maluri golite de frumusețea lor firească, cu vile improvizate, nepotrivite pentru mediul acvatic, și ne-au luat după o oră 300 (trei sute) lei. Barcagiul era și cicerone. El striga toate monumentele de pe mal : „Asta-i vila lu-dom Dobrescu, asta-i casa lu-dom dipotat Ionescu și așa mai departe".

Înfierbîntați de această plimbare populară, ne-am zis că era bine să facem o baie. Ștrandul, adică maidanul de pe marginea apei, e pus astfel ca să fii nevoit să treci peste apă cu un fel de pod plutitor. Taxa podului e numai doi lei de persoană. Însă podarul zice : „Podul nu trece numai cu unul". Noi însă eram mai mulți. Încolțit de această argumentație, omul încearcă să ne convingă : „De ce să nu treceți coane, cu barca, faceți o plimbare frumoasă !" În barcă, a trebuit s-o luăm, s-a repezit și un țambalagiu care ne-a ținut isonul. Cred că trecerea Mării Mînecii mă va costa mai puțin. În drum către țărm, văzînd că plaja n-are nisip, ci numai pămînt galben uscat, ne-am hotărît să renunțăm la baie, dar ne-am propus, adică ne-a propus barcagiul, să vedem „pădurea". Cînd să ne dăm jos din barcă peste canalul cel de zece metri, un individ ne pune mîna în piept : Taxa ! „Ce taxă, zicem noi !". „Taxa ca să intrați în pădure." Am plătit vreo 12 lei de cap. Pădurea însă nu exista sau era mai

departe, însă îngrădită cu sîrmă. Partea pe care am fost lăsați era un mic maidan cu murdării și bălării, în care staționau cîteva mașini ce puteau intra gratis pe altă parte. Fusesem dar trași pe sfoară.

Obosiți, ne-am întors să mîncăm ceva. Serviciul a fost foarte politicos. Ne-au servit vreo 12 chelneri. Unul aducea un cuțit, altul un pahar cu apă, altul o scobitoare. Jur în fața lui Dumnezeu că n-am mîncat decît o caracudă friptă (proaspătă, coane, din lac !), un pic de smeură (de la fermă, coane) și o cafea. Asta a costat una mie lei. La bacșiș s-a prezentat tot personalul. A venit și diserul. În sfîrșit, excursia populară ne-a costat un ochi. [?] Cetățeni, cînd vreți să mergeți pe apă, ascultați-mă pe mine. Luați vaporul și plecați în Egipt. Snagovul este pentru milionari... pentru milionarii speriați și de proastă extracție.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 812, p. 10.)

PATRIOTISM

12 iulie

Am un prieten care este un mare patriot, de la care am înțeles însă că niciodată eu nu voi atinge culmile sublime ale simțiri sale naționale. Mărturisesc în toată sinceritatea această neisprăvire a temperamentului meu. Ieri prietenul m-a găsit citind un volum din romanul lui Stere. Palid la față m-a întrebat :

— Cum, tu citești pe Ste-re ?

— Da, am mărturisit eu, neînțelegînd.

— Pe Stere, trădătorul ?

— Nu, pe Stere, marele scriitor.

— Nu există... a țipat la mine prietenul meu.

— Bine, dar ce vrei tu să citesc ? Pe Rebreanu ? (și voiam tocmai să spun că l-am citit !).

— Nu există Rebreanu. Rebreanu e un vîndut !

— Bine, dar atunci cine mai rămîne ? Sadoveanu...

— Sadoveanu e un fracmason. Nu există.

— Dacă o iei așa, te pomenești că nici Arghezi nu există pentru tine.

Prietenul se făcu vînăt.

— Arghezi nu există ! Porcării, pornografii care pervertesc sufletul nației.

— Care e atunci, după tine, scriitorul cel mai de seamă ?

Prietenul ocoli întrebarea :

— Scriitorul cel mai de seamă este acela care pune urechea pe sufletul acestei nații, care îi înțelege aspirațiile și durerile.

— Dar cine, după tine, dintre scriitori înțelege sufletul nației ?

— Acei care sînt sub drapelul naționalismului !

— Și cine este sub drapelul naționalismului ?

— Cine nu simte românește nu vede !

— Omule, eu deschid revista asta literară...

— Nu vreau să știu de presa așa-zisă democrată !

— ...revista asta literară, omule, nu politică, și văd scriitori ca d-na Papadat-Bengescu...

— Nu există. Vorbește ea de sufletul nației ?

— Nu, spun eu învins... în sfîrșit, Lovinescu...

— Aha, modernistul. Nouă ne trebuie literatură naționalistă, înțelegi, care să audă graiul nației.

— ...Păstorel Teodoreanu...

— Cine-i ăsta ? Nu vreau să aud de vînduți.

— Omule, nu sînt vînduți, sînt scriitori.

— Scriitor este cine împletește dorul nației în cununile de foc ale graiului românesc.

— De pildă...

— De pildă, de pildă, parcă nu citești *Universul*, marele nostru monitor de patriotism... Mircea Rădulescu.

— ? ! ?

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 814, p. 10.)

INGENIOZITĂȚI BALNEARE

19 iulie

Simțul de demnitate personală al cetățeanului care pleacă la băi este considerabil scăzut și este explicabil. Omul vrea să răsufle, să iasă din iadul ocupațiilor zilnice. Bucuria scăpării din colivie îl face nesimțitor la necazurile vilegiaturii, ori măcar îngăduitor. Să zicem că în București comuna ar percepe o taxă de intrare în Cișmigiu, sub cuvîntul înfrumusețării grădinii, sau că un teatru ar pretinde, peste prețul de intrare, o taxă de spectacol, pentru ameliorarea reprezentațiunilor. Noi ce-am spune ? Că născocitorii acestor impozite sînt nebuni, că un teatru trebuie să dea spectacole bune și din cîștig să-și desăvîrșească activitatea. Ei bine, astfel de absurdități se petrec în chip obișnuit în stațiunile climatice și balneare, și nimeni nu protestează din cauza nesimțirii de care vorbirăm.

Vom lua ca pildă Băile Sovata, care au dus ingeniozitatea taxativă pînă la înălțimi sublime și lipsa de spirit comercial pînă la absurd. Este aci aer (de la Dumnezeu), apă sărată, puțin termală (tot de la Dumnezeu). Comuna și Direcțiunea de stat a băilor ar trebui doar să atragă cît mai multă lume, care, locuind în case și mîncînd, le-ar lăsa, indirect, prea frumoase sume. Pentru a te introduce în lacul lăsat și încălzit de Cel-de-sus, trebuie să plătești aproape treizeci de lei. Pentru pretinse servicii, se adaugă bacșișul tradițional. La băile calde sau speciale, pentru bolnavi, plata este îndoită și întreită și bacșișul de asemenea. Prin urmare, cura se plătește cumsecade, și Societatea cîștigă bine, fără nici o contribuțiune. Mirați-vă totuși. Administrațiunea băilor percepe o taxă de cură de lei 250 de căciulă. Pentru ce ? În stațiunile cu ape minerale care se pot bea gratis, taxa pare a avea un rost, deși, făcînd o socoteală, constați că o sticlă de borvis gratis costă tot ca la București. Dar aci invenția este cu desăvîrșire absurdă.

Mai rezonabilă pare taxa de muzică de 150 lei (toate stațiunile o pun), dar în fond ea e tot atît de ciudată. Plata muzicii militare nu cere atîta contribuțiune (cam o jumătate de milion cel puțin), muzica nu cîntă decît cînd ar trebui să tacă (de pildă, dimineața, cînd lumea doarme, și niciodată în timpul meselor), și apoi nu ești dator a plăti o audițiune mizerabilă pe care n-ai cerut-o. Logic este ca administrația băilor, spre a atrage clientelă, sau localurile de lux, să-și angajeze orchestre pe socoteala lor proprie.

Pînă acum, dată fiind generalizarea acestor biruri, cititorul nu poate simți talentul administratorilor din Sovata. Îl va vedea numaidecît. Comuna percepe și ea zece lei ca taxă pentru vizitatori de fiece căciulă, lunar deci : lei trei sute. În total (250 + 150 + 300) ; șapte sute lei. Aceasta în teorie. În realitate, mai toate vilele sînt socotite de clasa I, și printr-o socoteală infernală taxa de ședere la Sovata trece de una mie lei. Închipuiți-vă că mergînd într-un oraș oarecare, după plata chiriei și a nutriției, hotelierul îți scoate o chitanță de o mie de lei pentru *vizită*. N-ai dori atunci să ai o armă de foc cu repetiție și autorizația ca să te folosești de dreptul de legitimă apărare ? Din păcate, bieții vilegiaturiști sînt în general bolnavi și îmbătați de emoția scăpării din colivie și, deci, fără obișnuitul simț de demnitate personală.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 815, p. 8)

DOUĂ CIVILIZAȚII

26 iulie

Un distins profesor universitar, d. I. Simionescu, care a fost de curînd la Marienbad, e minunat de civilizația de pe acolo. Își aduce aminte că fumînd odată într-o pădure de lîngă Viena, un jandarm i-a strigat „verboten"

și era mai-mai să-l amendeze. Pornind de la această pildă, d. profesor e înclinat să compare România cu Africa.

Să-mi dea voie d. profesor să nu fiu în această privință de acord cu d-sa și să afirm că între civilizație și ordine nu e nici o legătură, ba mai mult, că de-ar fi, noi am fi sortiți să rămînem într-o veșnică sălbăticie africană. Ordinea e chestiune de rasă. Popoarele nordice, în special germanice, au o mare înclinare către supunerea la inițiativa colectivă. Eu cred că un neamț lăsat într-o pădure unde n-ar fi scris pe fiece copac „la dreapta", „la stînga" „în sus", „în jos", „interzis" etc., s-ar rătăci. Mediteraneenii însă, fie ei de o civilizație oricît de veche, nu pot suferi limitarea individualității. Eu am văzut la Roma vardiști italieni cărora guvernul le dăduse pompoase uniforme de metropolitani britanici, care însă mîncau cireși din cască. Totdeauna un latin va admira ordinea germană fără s-o respecte și un german se va entuziasma de debandada orientală fără s-o poată util mînui. Dau, spre folosința d-lui profesor, două scene caracteristice.

Popescu se află într-un oraș din Germania. E căldură mare. Trecînd printr-un parc, concetățeanul nostru o ia prin iarbă, pe la umbră. Un agent cu căutătură fioroasă strigă gros :

— *Verboten !*

D. Popescu (fugind repede pe aleie, fistîcit) : — E „verboten" ? Scuzați, n-am știut ! Măi, ai dracului, ce ordine ! Unde vezi așa ceva la București ?

Încă plin de emoție, d. Popescu scoate o țigare, o aprinde și aruncă bățul de chibrit pe jos. Același glas grozav răsună :

— *Verboten !*

D. Popescu a înlemnit. Agentul îi arată cu degetul chibritul. Compatriotul meu și al d-lui Simionescu se pleacă umilit, ia chibritul de jos, îl pune în buzunar și se retrage de-andaratele, salutînd mereu și bîlbîind :

— Am înțeles, să trăiți, *verboten*, scuzați, vă rog... Măi, ai dracului, ce civilizație ! Phi ! Să fie la noi **asta** !

A doua scenă se petrece la București, în Cișmigiu. D. Popescu calcă țanțoș pe iarbă.

Un sergent (umil) — Conașule, să trăiți, nu-i voie !

Popescu — Ce nu-i voie, mă ?

Sergentul — Nu-i voie, să trăiți, a se călca pe iarbă.

Popescu (imperturbabil) — Da', ce mă, e moșia ta ?

Sergentul — Nu e a mea, conașule, da' e orden !

Popescu — Cum mă, pungașilor, d-aia plătim noi impozite să nu putem călca pe iarbă verde ?

Sergentul (convins în parte și el, nemaiavînd argumente). — E orden, mă rog, vă facem contravenție...

Popescu — Mie să-mi faci contravenție ?

Sergentul — Păi, dumneavoastră, dacă e orden !

Popescu — Știi tu cine sînt eu, mă ?

Sergentul intimidat nu știe o clipă ce să facă și spre a-și disculpa autoritatea atinsă face din umeri către spectatori cu sensul : — Ce să-i fac, dacă nu vrea ! Se retrage bolborosind ceva ce se poate simboliza : D.I.P.M.

Popescu își vede de drum indignat și exclamînd : F.V.M.I.C.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 816, p. 8.)

CĂSĂTORIA DE PROBĂ

2 august

Un tînăr intelectual, vorbind despre încercările din Occident de a introduce căsătoria de probă, observa că țăranul român ar fi foarte primitor la această reformă. Asta a stîrnit indignarea unei gazete. Departe de noi de a ne încînta de această idee. Căsătoria de probă nu e în fond decît un concubinaj și se știe ce prăpăd face acest obicei prin satele noastre. Ea nu e o formă de evoluție socială, ci dimpotrivă, o treaptă inferioară a civilizației pe care o găsim tocmai acolo unde e mai puțină conștiință. Nunta pe încercate ar duce la cea mai dezmățată prostituție și la un adevărat refuz de responsabilitate familială. Căci cine a gustat o dată, vrea să trăiască toată viața din gustat. Știu o cocoană care intra prin băcănii și gusta cu aere critice ici o măslină, colo niște brînză, pînă ce se sătura. Dar de cumpărat nu cumpăra niciodată.

Unde n-are dreptate gazeta e acolo unde își închipuie că țăranului român i se face părul măciucă auzind de căsătoria de probă. Din păcate, nu e așa. Țăranul prin firea lui e tranzacțional și puțin sentimental. Pentru el, femeia e o a treia vită la car, și e firesc să încerce dacă a făcut cumpărătură bună. În *Memorialul de călătorie* al lui Gr. Alexandrescu găsim acest exemplu tipic (lucrul se petrece la Ocnele mari) :

„După aceasta, ne adunarăm în formă de tribunal ca să cercetăm reclamația unui ciobănaș, care se plîngea că l-a lăsat femeia sa. Făcînd toate protestațiile de buna sa purtare în timpul unei scurte căsătorii, conchidea zicînd că trebuie să se îndatoreze femeia a veni să locuiască cu dînsul. — Dar ce vină îți găsește ? îl întrebarăm. — Nici o vină alta decît că nu mă mai vrea și că s-a împlinit sorocul. — Dar ce soroc? — Pentru că, să vedeți dvs., noi ne luaserăm cu învoială să trăim împreună doi ani și, de ne-o plăcea, să mai trăim ; acum, pentru că ei nu-i mai place, zice că s-a împlinit sorocul ; dar eu știu bine că mai este o lună ; și am făcut cu dînsa cheltuieli de care trebuie să mă despăgubească. — Preotului care v-a cununat spusu-i-ați învoiala ? — Ba nu ; pentru că, să vedeți dvs., nu ne-a cununat nici un preot, numai după ce am făcut vorba între noi, Ilinca s-a mutat acasă la mine.

O asemenea demoralizație sau *fourierism*, în mijlocul munților și la oameni care n-au nici o idee de Fourier, ne-a făcut să ne gîndim mult la starea civilizației noastre."

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 817, p. 7.)

MODA

9 august

La întîia vedere, s-ar părea că moda este expresia socială a dorinței de a se îmbrăca frumos. Eroare. Ceea ce caracterizează simțul estetic în îmbrăcăminte e indivi-

dualitatea în marginile convenţiunii. Însă moda înseamnă spiritul de turmă, abolirea oricărei personalităţi. O femeie nu ţine să se îmbrace bine, ci să se îmbrace la fel cu alta. O haină care n-a fost publicată nicăieri, care n-a fost purtată de nimeni nu e la modă. Femeia burgheză fuge de modele, adică de acele formule care se vînd în unic exemplar. Ele caută tipul popular. Reclama şi exemplul joacă foarte mult rol în această chestiune, unde gustul n-are nici un rost. Într-un oraş de provincie o zănatecă şi-a legat o batistă roşie la mîna stîngă. Atunci toate femeile zic : Se vede că se poartă ! Şi toate ies cu batistă roşie la mînă. În alte părţi, „se poartă" un baston bărbătesc. Unui negustor i-au rămas o sumedenie de mănuşi de aţă fără degete, din cele ce se purtau pe vremuri. Ce-i dă prin gînd ca să scape de ele ? Face o reclamă precum că ultima modă la Paris este purtarea de mănuşi de aţă. O nebună cumpără, şi femeile zic : Ai văzut, dragă, că a început să se poarte iar mănuşile de aţă ? Şi toate cumpără şi nici una nu se întreabă dacă stă bine sau nu. Astfel se vînd genţile de meşină albă (foarte mult se poartă), mărgelele de sticlă, brăţările de tinichea şi alte fleacuri. Ştiu o cucoană căreia oferindu-i-se o rochie admirabilă şi originală a refuzat-o zicînd că nu e la modă. Cînd însă modelul s-a banalizat, a cumpărat-o, fiindcă „tare mult se poartă".

Zilele acestea a fost în Bucureşti o căldură abisiniană. Toate femeile treceau prin arşiţa solară fără umbrelă.

— De ce nu-ţi iei umbrela, am zis eu unei prietene, pe căldura asta ?

— Umbrela ? răspunse ea mirată.

— Desigur.

— Păi... nu se mai poartă.

Iată dar situaţia. Umbrelarii mor de foame tocmai pe această vreme prielnică industriei lor fiindcă o individă oarecare a decretat că nu se mai poartă umbrela. Dar dacă ieşea pe drum una cu umbrelă, toate femeile şi-ar fi reluat ca oile instrumentul.

Acum cîţiva ani am văzut pe Calea Victoriei un fenomen de necrezut. Era pe la începutul lui august. Nu ştiu însă din ce cauze meteorologice se lăsase un frig straşnic. Un om grijuliu de sănătate şi-ar fi luat par-

desiul. Ei bine, o cucoană a ieşit cu blana şi cu şoşonii. N-a trecut un ceas, şi Calea Victoriei s-a umplut de cucoane cu blană şi cu şoşoni. Vezi dumneata, se purtau şoşonii. Asta e moda.

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 818, p. 8.)

SPIRIT CONSTRUCTIV

20 septembrie

Am trecut deunăzi pe la mănăstirea Plumbuita şi m-am oprit o clipă şi-n ograda ei. În treacăt fie zis, cînd un ochi cultivat la linia înaltei civilizaţii cade peste priveliştea noastră rurală, totuşi pitorească subt raportul sălbatic al naturii, rămîne ruşinat, demoralizat. În România, oricîte iluzii ne-am face, nu este nici cea mai mică urmă de civilizaţie. Spiritul arhitectonic lipseşte cu desăvîrşire şi casa sau gardul murdăresc cîmpul, în loc să-l dezvolte.

Mănăstirea Plumbuita e monument istoric, şi se vede că o mînă îngrijită a căutat să o apere. Dar în ce stil tătăresc ? O sîrmă ghimpată văruită împrejmuieşte anume porţiuni înverzite. Se poate închipui o imaginaţie estetică mai barbară decît aceea care iscodeşte sîrma văruită ? Asta te scîrbeşte de la început, te umileşte şi te face inapt de a mai contempla monumentul istoric. Un zid primitiv de bolovani ar fi fost mai nemerit. În biserică, şi moda mi se pare generalizată în toată zona periferică, s-a aşezat o sobă de teracotă. Cine a făcut isprava asta balcanică trebuie să fie foarte mîndru. El îşi va zice că a introdus în biserică un element de lux. Ticăloşie ! Subt zidurile afumate cu picturi bune de ctitori şi sfinţi, soba stă ca nuca-n perete. Şi e mare ca o magherniţă şi ocupă un sfert din bisericuţă.

În curtea mănăstirii sînt vestigiile unei construcţii cu mare tindă pe frumoase coloane. Probabil arhondaricul mănăstirii. O inscripţie recomandă respectarea mo-

numentului pe care se află totuşi o colecţie remarcabilă de excremente naţionale. E un curios metod acesta de a păstra un monument. Aici nu e vorba de Coloseu, de un monument inutilizabil azi, va să zică, şi chiar imposibil de continuat. E vorba de o mică construcţie din atît de puţinele cîte mai rezistă la noi dintr-o vreme cînd nu se construia în zidărie. Cel mai bun mijloc de a o păstra este de a o reface pentru utilitatea actuală. Pe o zidărie aşa de groasă se poate foarte uşor reface ipotetic toată clădirea în stilul ei original, încadrîndu-se în ea ruina şi aşezîndu-se acolo, de pildă, şcoala primară sau tipografia, pe care o vedem alături într-un fel de cocină de porci.

În ograda mănăstirii mai este ceva foarte însemnat. S-au găsit osemintele unor ostaşi ai lui Matei Basarab şi s-a gîndit cineva să le facă un soi de mausoleu. Mai bine nu făcea nimic. Urîtă, sinistră invenţie. Într-un fel de troacă pentru vite, se vede un geam prost. Subt ele se zăresc nişte coşciuge proaste. Mormînt ţigănesc. Împrejmuirea este făcută cu beton sau zidărie îngrozitor cimentată. Ar fi costat oare mai mult dacă se făcea un zid de cărămidă roşie, lustruită, şi o edicolă asemănătoare cu elementele stilistice din chiar biserica alăturată ? Zic cărămidă roşie, ca să înlătur anume cheltuieli. Totul te întristează şi te ruşinează.

(*Adev. lit. şi art.*, XV, seria a II-a, 824, p. 10.)

VRAJA PARISULUI

27 septembrie

În legătură cu intenţia guvernului de a suprima schimbul valutar pentru studenţii români în Franţa, un prieten cunoscător bun al problemei mi-a spus unele lucruri, pe care găsesc folositor să le comunic cititorilor :

„Dacă înrîurirea în bine a studiilor făcute în Franţa este indiscutabilă pentru epoca mai veche a redeşteptării

noastre, efectul lor în epoca actuală este aproape nefast. Grupul studenților la Paris dă cel mai mare număr de rataţi. De unde vine acest fenomen curios ? Cînd un tînăr voieşte a urma studii cu totul speciale, el pleacă la Roma pentru archeologie, la Pisa pentru matematici, la Berlin pentru literatura germană, la Bonn pentru filologia clasică etc., etc., la Paris, firește, pentru medicină şi altele. Cine s-a dus la Roma să studieze archeologia este un tînăr dinainte orientat către o specialitate. El stă acolo cît este de trebuință şi apoi se întoarce în țară. Oricît de caldă ar fi atmosfera italiană, ea nu poate să-l rețină cu distrugerea carierei. La fel ar trebui să se întîmple cu Parisul, şi lucrul se petrece într-adevăr cu un număr mic de chemați. Însă la Paris se duceau în ultima vreme prea mulți inşi, şi pentru specialități care se puteau urma şi în țară, ca bunăoară dreptul. Parisul are asupra tinerilor un soi de atracție care duce la ratare. El poate educa în arte, şi totuşi nu e centrul autentic al artelor, poate stimula în filozofie, fără să fie singurul centru filozofic util. Cu alte cuvinte, cine stă prea mult la Paris dovedeşte prin chiar aceasta că a pierdut din vedere interesele sale studențeşti şi a fost atras în vraja orașului monden în sine. Studentul care a fost la Paris nu mai are gust pentru alt nimic în lume, devine obtuz pentru restul universului. Studentul de la Paris care nu s-a smuls în primii doi ani rămîne ca vagabond, ca ratat va să zică, doisprezece ani. Şi acum mai sînt la Paris astfel de rataţi care mai speră să-şi facă o carieră în Franța. Din cauza distincției între doctoratul obişnuit şi cel de stat, studentul român capătă dorința absurdă de a face doctoratul de stat şi urmăreşte anume să-l facă în cincizeci de ani, ca unii francezi. Însă cultura română n-are nevoie de doctori de stat senili, ci de creatori adevărați. E de prisos a spune că studentul român nu-şi dă mai niciodată proiectatul doctorat de stat.

Parisul, centru admirabil de cultură, exercită asupra spiritelor mediocre o spaimă tipică, sterilizantă.

De aceea, departe de mine de a recomanda netrimiterea studenților în Franța. Sînt de părere că tre-

buiesc trimise numai elementele tari, capabile de a se smulge din vreme dorinței de a face doctorate în cincizeci de ani, și conștiente de adevărul că mergem în-Franța... ca să promovăm România".

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 825, p. 10.)

A-NJURAT PE TA-SU !

4 octombrie

Pe stradă trece un băietan îmbrăcat în grozav de găurite zdrențe țărănești. Fața îi este galbenă și obosită, capul are formă lunguiață, puțin canină, puțin idioată. Deodată, băiatul scoate un țipăt animalic, bate aerul cu mîinile și cade jos pe trotuar, zvîrcolindu-se. Buzele i se umplu de bale, picioarele și brațele i se trag tremurînd spre pîntece, apoi trupul rămîne nemișcat. Un sfert de oră și mai bine stă astfel în mijlocul unui cerc de curioși care s-au strîns. Nenorocitul are, nici vorbă, epilepsie, dar o epilepsie urîtă, cu crize lungi. În repetate rînduri, brațele se scutură în năzuința de a se pune din nou în legătură cu conștiința și tot de atîtea ori înlemnesc. Numai după o trecere mare de timp și după sforțări hidoase, băiatul se ridică, într-o rînă, agitat mereu de o înspăimîntătoare trembolență. Criza epileptică, cum se întîmplă adesea, i-a lăsat un soi de delir. Rîde tîmpit și agită mîinile ca un apucat. În sfîrșit, o femeie îi aduce un pahar de apă, apoi altul și iar altul. Bolnavul bea pe nerăsuflate și se liniștește. Acum observ că pe pieptul lui e prins un carton pe care o mînă incultă a scris să i se dea băiatului apă să bea, deși asta face rău. Iată un chip de asistență puțin costisitoare !

În vremea cînd mă uitam la nenorocit, un țăran care urmărise cu atenție scena, rînjind cu o ciudată ură, se întoarse cu capul spre mine și zise :

— A-njurat pe ta-su !

La început, nu înțelesei ce vrea să spună, dar apoi m-am dumirit. Pretindea că starea băiatului este o pedeapsă de la Dumnezeu, fiindcă băiatul a ocărît pe tată-său.

— Prostule, am vrut eu să spun țăranului, om înapoiat și prin urmare rău. Nu știu dacă băiatul a înjurat pe ta-su, dar că ta-su alcoolic și plin de boale lumești, după o beție cu țuică, s-a împreunat cu mă-sa, alcoolică, desigur, și ea și sifilitică și pentru o scurtă plăcere de vite a dat naștere unei lungi dureri, pe care o vezi culcată acum pe trotuar. Și nu numai că nu și-a dat seama de ticăloșia pe care o face, dar mai este și trainic la ură, fiindcă își închipuie că Dumnezeu dă copiilor pedepse de acestea pentru o vorbă scăpată din gură. Așadar, prostule care urăști pe acest copil bolnav, bagă de seamă ca din bolile și beția ta să nu zămislești un nefericit ca ăsta.

Asta voiam eu să spun țăranului, însă nu i-am spus-o. Veți înțelege foarte bine că era de prisos.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 826, p. 8.)

CIRCULAȚIA

11 octombrie

Cetățeanul din București care n-a călătorit prin străinătate poate să nu știe de unde vine invenția cu cuiele de fier înfipte în caldarîm pe Calea Victoriei în scopul reglementării circulației. Ei bine, ele vin de la Paris. Tot omul care a fost la Paris a putut vedea acolo și rostul lor adevărat și felul cum interpretăm noi tot ce ne simțim datori să imităm. Barbarii, și mi se pare că chiar și dacii, imitau, ca să nu zic falsificau, moneda grecească. Ei vedeau că pe marginea monedei sînt niște inscripții, dar, neînțelegîndu-le, puneau în locul lor un fel de crestături. Cam așa facem și noi. La Paris, la fiece colț de stradă, și, uneori, pe parcursul lor, drumul carosabil este stră-

bătut de două şiruri de cuie între care urmează să treacă pietonii. Ei pot trece pe oriunde, dar numai aci au protecţia autorităţii. Cînd mai mulţi inşi s-au strîns pe trotuar, ei îşi manifestă prin gesturi dorinţa de a trece, şi atunci maşinile trebuie să oprească. Acolo unde circulaţia este grea, agentul însuşi reglementează această trecere, găsind momentul potrivit de a pune în mişcare pe pietoni sau pe automobilişti. Însă de obicei blazatul agent parizian nici nu se amestecă. Lumea de la sine se strînge şi trece, şi şoferii de la sine se opresc cînd văd pe pietonii în grup repezindu-se să traverseze. Unii trec şi singuri, dacă sînt grăbiţi. O fac pe răspunderea lor. Agentul nu-i împiedică. Şi de aceea totul merge strună.

Această metodă a fost împrumutată şi de alte state. Cuiele sau numai nişte fîşii de vopsea albă se vor întîlni mai în toate oraşele mari ale Italiei. Cum se cunoaşte rasa! Mîndri şi grandioşi, italienii au pus peste tot metropolitani în pompoasă uniformă, cu mănuşile albe în mîini, aşezaţi la răscruci, pe cîte un postament de lemn. Italienii au fost totdeauna eleganţi şi teatrali. De loc nu se simte nevoia agenţilor de circulaţie în oraşele italiene! Invenţia a devenit o paradă, uneori hazlie, alteori însă elegantă. Agentul ridică mîinile în sus, le încrucişează, le învîrteşte, le suceşte, răsfiră degetele, trage din aer vehiculul îndepărtat, îl stimulează cu reverenţe şi apogiaturi, îl mişcă cu pase de prestidigitator. O reprezentaţie întreagă! De cîte ori apare la orizont un automobil, agentul e cuprins, ca un actor, de emoţie, îşi potriveşte mîinile, îşi controlează muşchiulatura şi începe decorativa reprezentaţie de mai sus. Dar, oricum, circulaţia se face bine, în esenţă ca şi la Paris, şi la Roma rasa se relevă numaidecît. Pe toate străzile din Bucureşti, şi mai ales acolo unde circulaţia este mai încurcată, trecerea pietonului se face fără protecţie. Poate să se strîngă şi o sută de inşi, şoferul trece ca un bolid înjurînd de mamă. Într-un singur loc, în locul cel mai uşor de trecut, pe Calea Victoriei, la întretăierea ei cu Bulevardul, s-a făcut un cordon pentru protecţia... automobilelor. Pe stradă nu trece nici un vehicul. Dai să treci, deodată *trrrr*, o sonerie sună şi un individ murdar, îmbrăcat ci-

vil, împreună cu un amărît de sergent, îți pun mîna în piept : nu e voie ! Apoi iar *trrr*, și e voie, și iar *trrrr*, și nu e voie. Astfel circulația e întreruptă sistematic, chiar cînd n-ar fi de trebuință, și un hoț care ți-a furat portmoneul înaintea țîrîitului e bun dus cu concursul mîinilor în piept ale agenților de circulație. Dar, în sfîrșit, avem și noi... cuiele noastre !

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 827, p. 1.)

AUTODIDACTUL

18 octombrie

Constatam mai deunăzi față de o distinsă intelectuală împrejurarea cam anormală că numărul autodidacților a crescut în lumea noastră literară într-un mod neobișnuit și eram de părere că asta e o primejdie și că, în sfîrșit, în genere (excepțiile se găsesc în toate), nu se poate aștepta mare lucru de la un autodidact. Atunci mi s-a răspuns că Gorki era autodidact, că Cutare era tot autodidact și mi s-au dat atîtea nume, încît opinia mea părea că iese zdrobită. Și totuși, nu mă dau învins. Urmează să ne lămurim însă ce înseamnă autodidact.

Se numește de obicei autodidact persoana care nu urmează studii regulate îndeobște la o școală și care, doritoare de cultură, citește mult și de toate, însă de la o vîrstă cînd creierul și-a terminat creșterea lui celulară. Un autodidact se deosebește prin vastitatea preocupărilor, prin superficialitatea lor, prin incapacitatea de a pune degetul pe miezul problemei și de a o rezolva în chipul cel mai scurt cu putință. În definitiv, așadar, autodidactul descoperă că 2 + 2 = 4 prin propriile puteri și cu pierdere de timp, cînd putea foarte bine să consulte un manual de aritmetică.

Însă autodidactismul este cea mai relativă dintre noțiuni și e în dependență de timp și de spațiu. Școala oficială nu e un antidot al autodidactismului, ba putem chiar spune că mulți dintre intelectualii noștri cu studii univer-

sitare sînt niște autodidacți. Autodidactismul începe acolo unde contactul între experiența generațiunilor trecute și noul școlar se rupe, și individul e constrîns din lipsă de călăuză să facă sforțări inutile. Cine a descoperit un inedit care de fapt era publicat e un autodidact.

În România, lipsa unui trecut cultural solid face ca tînărul să audă puține la școală și să învețe totul prin sine. Și cine învață prin sine descoperă America a doua oară. De aci lipsa de tehnică în cugetare, de noroc în alegerea problemelor esențiale, dezorientarea generală a culturii.

Dimpotrivă, lucrătorul care în Occident urmează niște biete cursuri serale și se pregătește încolo singur este mai puțin autodidact decît universitarul nostru. Acolo omul pășește pe un teren bine bătătorit. El are la îndemînă cărți de sinteză, de unde află pe unde să încolțească problema, cît s-a făcut și cît nu s-a făcut. Mediul în care trăiește este el însuși o permanentă școală și un temeinic control.

La noi, cetățeanul vede la teatru pe Shakespeare, pe Molnar, pe Mircea Rădulescu, pe Tudor Mușatescu și-și zice că aceștia sînt dramaturgii lumii. Însă la Comedia Franceză se reprezintă Molière, Racine, Corneille, Musset, clasici va să zică, fiindcă teatrul în chestiune este o excelentă școală. La Florența, cetățeanul vede zilnic pe *David* al lui Michelangelo, vede *Perseul* lui Benvenuto Cellini, vede pe *Sfîntul Gheorghe* al lui Donatello și atîtea, și atîtea, și apoi e de ajuns să ia în mîini o istorie a artelor pentru ca totul să se așeze în minte în cea mai perfectă rînduială. Contactul între generații este acolo păstrat mereu prin carte și monument, prin biserică și limbă, în vreme ce la noi acest contact este întîmplător și redus. Un muncitor italian a citit mai întotdeauna *Divina Comedie, Orlando Furioso* și *Promessi Sposi,* dar un universitar român nu.

De aci urmează acel fapt curios că dintr-un autodidact occidental iese adesea un savant în toată puterea cuvîntului, în vreme ce dintr-un universitar român se desface... un autodidact.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 328, p. 5.)

SURMENAJUL ŞCOLAR

25 octombrie

Dacă am afirma de-a dreptul că elevii care se vaietă de asprimea şcoalei n-au nici o dreptate, că la noi şcoala n-a făcut nici o victimă, am săvîrşi o eroare de documentaţie. La noi, şcoala face într-adevăr victime. Se văd foarte des repetenţi care se otrăvesc, căzuţi la bacalaureat care se împuşcă. Ori în ce ţară astfel de întîmplări par fireşti, la noi, la prima vedere, sînt inexplicabile. Fiindcă examenul în Franţa e probă de foc, care chiar trecută nu duce adesea la nimic, pe cînd la noi este un concurs de mers pe două picioare.

Elevii n-au dreptate. Dar sentimentul greutăţii examenului e adevărat. De unde vine asta? Îndată după război bucuria întregirii patriei a făcut pe părinţi şi profesori foarte îngăduitori asupra copiilor. Profesorii mai erau ocupaţi şi cu problema salariului. Dacă vreun pedant avea pretenţia să ceară tînărului învăţarea lecţiei, părintele se amesteca: „Băiatul meu învaţă, dar nu-l las să se surmeneze. Să-şi trăiască tinereţea, nu ca noi, care am făcut România Mare." Cîte unul mai ţanţoş mergea chiar la Minister, iar dacă părintele era chiar din Minister, punea problema importantă a surmenajului şcolar. Copiii, intuitivi, au prins situaţia. De atunci se vaietă mereu că li se dau lecţii grele, că sînt prea multe ore, ba au învăţat un soi de grevă sau mai degrabă boicot. La un profesor nu învaţă, solidar, toată clasa. Ori profesorul e silit să înghită şi să-i treacă pe toţi, ori le dă notă rea la toţi. Atunci părinţii sar. E cu putinţă ca toţi să nu ştie? Nu vedeţi că profesorul e maniac? De aci reexaminări, reclamaţie la Minister pentru rectificarea situaţiei etc. S-a mai făcut apoi şi obiceiul ca la o pricină oricît de mică să se închidă şcoala. Nu este ţară pe lume în care copiii să aibă atîta vacanţă. Din această cauză, s-a pierdut exerciţiul muncii şi capacitatea de oboseală a crescut. Azi îndrăznesc a se prezenta la examene particulare candidaţi care nu ştiu *nimic*, dar *nimic* în chipul cel mai absolut. De pildă, la limba germană, pen-

tru un an înaintat, şcolarul nu ştie nici o vorbă, nici măcar titlul cărţii. El îşi închipuie serios că poate să aibă şansa să fie trecut. Şi adesea, cînd toţi sînt la fel, o are. Fiindcă dacă toţi nu ştiu, căzînd toţi, cer ministerului o reexaminare cu alt profesor şi acela îi trece, ca să nu fie solicitat un al treilea.

Aşadar, azi şcolarul nu e obişnuit să facă foarte multe sforţări, şi cînd profesorul sau examinatorul are năstrușnicia de a-i pretinde muncă regulată sau cunoştinţe precise, el se uimeşte şi adesea cade la melancolie şi se împuşcă. Singura doctorie împotriva boalei care bîntuie tinerimea este să nu mai serbăm decît o sărbătoare, duminica, şi să fim severi şi mai aspri cu elevii.

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 829, p. 10.)

ELOGIUL SĂRĂCIEI

8 noiembrie

Este un adevăr necontestat pentru oricine străbate Europa că ţări de profundă civilizaţie ca Franţa, Germania, Italia se zbat într-o cruntă sărăcie alimentară. Mizeria este acolo un fenomen stabil, căci în orice porţiune de timp am cerceta istoria, am da peste aceleaşi suferinţe. Şi este în acelaşi timp ştiut că Orientul a simţit mai puţin aceste dureri, iar întrucît priveşte România, mi se pare că, cu toată mizeria socială a ţăranului pe vremuri, spaima de a muri de foame n-a fost niciodată un sentiment român. Tot atît de adevărat este apoi că România este o ţară săracă de bani, precum se ştie că ţările occidentale dispun de alte mijloace constructive. Explicarea acestui fenomen economic nu e grea, şi chiar Eminescu a intuit-o, în chipul teoriei statului agricol. Lucrurile ar sta astfel : românul are ce mînca şi prin urmare mîncarea, singurul produs naţional, este ieftină. Aşadar, ţăranul, după ce s-a săturat cu mămăligă, nu mai poate prinde bani pe ce-i mai rămîne din porumb, fi-

indcă acest porumb nu se cere, sau ce vinde este neîndestulător. Neavînd bani, țăranul nu cumpără produse industriale și artistice, nu întreține deci civilizația, nu e în stare să plătească dări mari statului, ca să pună acest stat în măsură de a face mari lucrări. În țările unde din cauza sterilității solului și a densității populației alimentele sînt rare, țăranul producător e un adevărat burghez. Trei găini reprezintă acolo un început de avere, douăzeci de ouă vîndute înseamnă o bună afacere. Țăranul are bani, plătește dări mari și fiind un privilegiat față de proletar aspiră la o viață comodă. Occidentul se caracterizează prin tendința la specula a producătorilor. Viața în Franța și Germania se scumpește fulgerător, cu toate măsurile represive, fiindcă toți țăranii simt interesul să strîngă cît mai mari sume de bani, hrănirea însăși pentru producător nefiind o problemă gravă. Banii merg spre bănci și spre tezaur, și statul are la îndemînă mari mijloace de inițiative publice, firește, cu sacrificarea permanentă a cîtorva milioane de șomeri.

România progresează foarte încet din punct de vedere al instituțiilor de folos obștesc, dar nu din vina guvernanților, ci din cauza ieftinătății vieții. România nu va fi multă vreme în măsură de a face lucrări mari, afară de cazul cînd s-ar mobiliza forțat brațele cetățenilor. În Occident, marile venituri se prefac în obiecte de lux, palate, monumente, instituții, care sînt în același timp și un fel de spectacole publice pentru ca sărăcimea să-și uite prin ele foamea. Numai unde lumea moare de foame sînt și mari bogătași, în stare de a lăsa enorme monumente și colecții de artă. Numai acolo se fac afaceri mari din nimic.

Dar și din punct de vedere moral, sărăcia se pare preferabilă belșugului. La noi, individul e nepăsător, sătul, bun, milos, prin urmare cam anost, cam șters sufletește, incapabil de mari nebunii, de mari întreprinderi. Cu tot așa-zisul șomaj, nu e luptă crîncenă pentru existență, și unde nu e luptă nu e nici geniu. În Occident, omul exacerbat de sărăcie este rău, meschin, nervos, avar, stăruitor în fapte, disperat în întreprinderi, capabil de toate performanțele. Romancierul nostru nu are ce spune despre viață, fiindcă el însuși n-o cunoaște decît sub forma

alimentațiunii, romancierul occidental o cunoaște în chipul unui hidos infern. Lipsa de caractere tipice din literatura noastră de aci vine. Gîndiți-vă la avarul lui Balzac și apoi la acela al lui Delavrancea. Acesta din urmă e o caricatură inofensivă, mai mult un nebun care vrea să taie coada pisicii, în fond e atît de român, încît își dă în petic și mănîncă o ciorbă de găină, el, un mahalagiu, pe cînd un avar de literatură franceză nu va face niciodată această risipă... pentru că nu cunoaște găina.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 831, p. 10.)

DE CE RÎDEM

15 noiembrie

Departe de noi de a face teorii estetice sau de a voi să afirmăm că spunem lucruri noi. Rîsul a preocupat îndeosebi pe esteți și în definitiv și pe artiști, urmărind veselia publicului, de aceea vom analiza un moment comic spre a stimula pe un eventual interesat în chestiune. Mulți își vor aduce aminte de scena dintr-un recent film în care Charlie Chaplin trăgînd o obadă de lemn face să se năruie în mare o corabie neterminată. De ce rîde lumea ?

Pare evident de la început că eroul a produs o catastrofă sau măcar o pagubă mare. În românește, am zice că a făcut o boroboață. A face dar boroboațe stîrnește îndeobște rîsul. Boroboața presupune însă lipsa intenției rele. Dacă eroul face isprava intenționat, nimeni nu mai rîde. Să zicem că în locul lui Chaplin ar fi fost un copil mic, inconștient și el. Am impresia că și atunci n-ar mai fi rîs nimeni cu hohote. Fiindcă e vorba aci de lipsa oricărei conștiințe a inconștienței. Chaplin nu e rău intenționat, dar are conștiința că e un deștept. Prin urmare, o condiție a personajului comic este de a face pe deșteptul, fiind totuși prost. Însă dacă vine la noi cineva care face pe deșteptul și apoi ne pricinuiește pagube

nu-mi închipui că vom rîde. Chiar cînd e vorba de proști, nu rîdem de prostiile pe pielea noastră. Facem haz totdeauna însă de paguba din nepricepere suferită de altul. În film nici un spectator nu e direct interesat, de unde iese încheierea că personajul comic e comic numai sub unghiul jocului artistic.

Un om serios, un înalt funcționar public, cu țilindru și frac, face un pas greșit și rămîne lat pe trotuar în fața mulțimii de spectatori. Se înțelege că lumea va rîde, dar nu cu hohote. Va fi mai mult un haz de simpatie sau de antipatie. În cazul dintîi, la el poate să participe chiar accidentatul. Dar dacă ar apărea atunci Stan și Bran în persoană, lumea s-ar tăvăli de rîs. De ce ? Fiindcă personajul public a fost numai întîmplător hazliu, în vreme ce Stan și Bran simbolizează boroboața permanentă. Prin urmare, una din condițiile esențiale ale marelui rîs este de a avea de a face cu personaje statornice. Atît Comedia „dell'arte", cît și filmul american, ca de altfel și circul, și-au dat seama de acest principiu al simpatiei în uniformitate și au creat tipurile stabile care se mișcă în timp și spațiu, libere.

Ei le-au dat pe deasupra o uniformă ridicolă, prin aceea că e insolită și prin urmare pune pe comici în neputință de a părea oameni ca toți oamenii, capabili de gesturi echilibrate. Dacă personajul politic ar avea o redingotă cu pulpanele prea lungi și un cilindru prea larg, atunci, căzînd, lumea ar rîde cu hohote. El ar crea pe loc o mască nouă bufonă.

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 832, p. 10.)

POEZIA ȘI MUZICA

22 noiembrie

De cînd poezia a decis să fie ea însăși o muzică pe socoteală proprie, ea a pierdut unul din mijloacele esențiale de a se face răspîndită. Toată lumea știe că poezia

lui Eminescu s-a popularizat prin cîntec, precum aceea a lui Iosif sau a lui Goga. Aci e vorba de poeți de valoare. Dar cîți poeți obscuri n-a săltat cîntecul, dîndu-le uneori un loc mai trainic decît al poeților de valoare ? *Deșteaptă-te, române* are încă o noblețe de noțiuni, dar

Cine bate noaptea la fereastra mea ?
Eu sînt, dragă Mărioară, nu te speria !

Poezia este mi se pare de Aricescu, am spus-o cîndva. Mi-aduc aminte din școală cînd cîntam :

Acolo unde-s nalți stejari
Și cît stejarii nalți îmi cresc
Flăcăi cu piepturile tari,
Ce moartea-n față o privesc...

sau

Eroi au fost, eroi sînt încă
Și-or fi cît neamul românesc,
Căci rupți sînt ca din tarea stîncă
Românii orișiunde cresc.

Pe atunci nu-mi băteam capul să știu de cine sînt aceste versuri ce mi se păreau grozave. Sînt de Nenițescu și vor mai dăinui multă vreme, cît vor dura melodiile. Dar

Rătăcind în țări străine
De căminul părinte-e-esc,
Mănînc pîinea cu suspine
Pîinea-n lacrimi am scălda-a-at

sau așa ceva ? Sînt de Crețeanu, poet cu desăvîrșire uitat azi.

Unele poezii, chiar de autori cunoscuți, miră prin sărăcia lor, desfăcută de mătasea cîntecului. Cine nu-și amintește romanța *Luna doarme amoroasă.*

Poezia este de Bolintineanu și iată ce stupidă e :

Luna doarme amoroasă
Peste rose, peste crini,
Iar tu dulcea mea frumoasă,
Ești deșteaptă și suspini ;

Chiamă somnul ce adie
Genele-ţi a săruta ;
Iar de nu va el să vie,
Eu viu cum mă vei chema.

Tot atît de celebră în mediul şcolar a fost prin muza muzicală a lui Costescu altă poezie a lui Bolintineanu :

Păsărică trecătoare,
Ce eterul străbătînd,
Legănată pe-aripioare,
Vii din patrie cîntînd !

Curios este, trebuie să mărturisesc, că aceste poezii neghioabe mă mişcă şi acum, în ciuda pretenţiilor mele estetice. Puterea melodiei şi a obsesiei !

(*Adev. lit. şi art.*, XV, seria a II-a, 833, p. 10.)

TAINELE VERSULUI

29 noiembrie

Mă-ntreba cineva odată cum îmi explic eu că Bolintineanu aşa de puţin preţuit pentru cuprinsul poeziei lui face totuşi versuri atît de armonioase. Întrebătorul, e uşor de priceput, îmi dădea a înţelege că în fond Bolintineanu este un poet de merit şi că numai noi nu ştim să-l preţuim cum se cuvine.

Am studiat de aproape această chestiune şi am meditat adînc asupră-i şi azi mă simt tare să dau amicului cheia enigmei. Toată lumea ştie că Bolintineanu povesteşte un eveniment ca la jurnal, în ideile esenţiale, fără nici o încercare de a reprezenta :

Paşa din Silistra cu Hafif unit,
Vor s-apuce ţara cu oştiri d-elit,
Vornicul Dumitru înainte iese
Cu treizeci de tunuri şi cu oşti alese.

Pune-n care tunuri învelite-n lemn
Și le duce-n taberi sub al păcei semn.
Scrie că le duce birul de la țară ;
Pașii le primiră și se bucurară,
Dar cînd aste care printre turci intrau,
Oștile române mai pe jos veneau.
Lăzile se farăm : tunurile pline
Fulgeră deodată cetele străine...
Turcii se-nspăimîntă și se risipesc
Iar românii ageri, ager îi cosesc.

Din această metodă de a reporta iese și fluența versului. Ori de cîte ori se stihuiesc propoziții prozaice, de convorbire obișnuită, impresia este de ceva foarte curgător, și asta se explică, poate, prin faptul că mintea noastră mai primitoare la judecăți, mai ales cînd sînt comune, simte o ușurare, ce se traduce printr-o atenție mai mare asupra versificării sau, în sfîrșit, prin facilitatea adevărată a stihurilor care găsesc în limbajul de toate zilele raporturi ușoare, făcute de-a gata.

Am supus această teorie unui cumnat al meu care are o mare plăcere de a versifica și acesta a rămas entuziasmat, așa încît de-o vreme încoace îmi comunică totul în versuri. Iată ce mi-a spus ieri :

Știi c-am fost aseară la un cinema,
Însă, să-ți spun sincer, nu știu cine m-a
Pus să-mi arunc banii la un film infect.
Într-o sală proastă cu-aparat defect.
Să se ia odată o măsură, Jeane,
Să nu se mai pună filme-americane.
Filmul să educe pe toți : mare, mic !
Așa,-n englezește nu-nțelegi nimic !
Eu mă și jurasem să nu merg tot anu,
Mă luai după cronica lui D. I. Suchianu !

Nu-i așa că versurile sînt armonioase ? Ceea ce era de demonstrat !

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 834, p. 10.)

ÎNȚELESUL UNEI CRIME

12 decembrie

Opinia publică este zguduită de recenta crimă a unui student în chimie. Nimic nu-i lipsește tînărului. Locuința și hrana îi sînt asigurate, taxele pentru studii i se plătesc, i se dau bani de buzunar și e în așteptarea unei moșteniri însemnate, care-l pune pe deasupra oricăror griji. Și totuși, cu o teslă își omoară într-o zi amîndoi părinții. Nebunie ? În nici un chip. Oricît lucrurile nu sînt încă dovedite, un alt student a știut de crimă și a tăcut, ceea ce înseamnă că o astfel de faptă putea să găsească îndreptățire în mintea altui tînăr. Și apoi, un gest nebunesc este urmat de o bruscă dezmeticire. Însă studentul nostru, ca orice client al ocnei, și-a luat prada și s-a așezat pe chef cu o femeie de moravuri ușoare. Va să zică, aci era cheia isprăvii. Individului nu-i trebuia existența, ci petrecerea.

Oricît de odioasă mi se pare crima, eu o găsesc perfect explicabilă. Individul rîvnește la ceea ce societatea îl învață să rîvnească. Rascolnicof ucidea o bătrînă ca să poată urma studiile, tînărul român a ucis ca să poată petrece în localurile de perdițiune. Ceea ce pentru un tînăr occidental ar fi înfățișat idealul, pentru el, într-o țară unde este de mîncare, înseamnă banalitatea. Opinia publică osîndește crima, dar dacă și-ar analiza bine structura, ar vedea că năzuința tînărului e chiar aceea a societății noastre de azi. Rar un părinte și-a îndemnat copilul la muncă pentru glorie și pentru promovarea marilor valori intelectuale.

Cînd un june român voiește să se facă om de știință sau om de litere, părintele burghez sare în sus ars : „Vrei să mori de foame, vrei să ajungi un pîrlit de profesor ? Ia te uită cutare ! N-are nici o diplomă și învîrtește milioane. Fii *deștept !*“ Deștept pentru părintele român înseamnă : escroc. Burghezimea română care posedă pe fiii de azi provine îndeosebi din tagma funcționarilor mărunți, care, roși de invidie pe cei ajunși și plini de dorințe abia la bătrînețe împlinite, aspiră pentru copiii lor

mandatul de deputat, maşina la scară, milioanele şi celelalte. Un ticălos agramat parvenit, bine îndopat, este pentru acest burghez un *şmecher*. El nu e osîndit, ci invidiat, şi în genere strigătele de indignare ale burghezului nostru împotriva „învîrtiţilor" porneşte nu din conştiinţă morală, ci din gelozie. Din aceste medii ies astfel de copii, şi dacă mai deunăzi liceeni au împuşcat un deputat spre a-l jefui, de ce azi un student nu şi-ar tăia bucăţele părinţii ? Încercaţi pe stradă sau în tramvai să faceţi o cît de blîndă şi de justă observaţie unui şcolar. Toată lumea vă va sări în cap. Un prea distins profesor secundar, inspector şcolar, era să fie linşat fiindcă şi-a exercitat autoritatea sa pedagogică, în vreme ce haimanaua în chestie îi rînjea în nas. Cînd eram şcolar, eliminarea pe o jumătate de zi de la şcoală mi se părea o ruşine atît de mare, încît rătăceam pe străzi şi ascundeam nenorocirea. Azi profesorul care va elimina un elev îl va întîlni seara la teatru cu mămiţa şi va fi împuns de uităturile dispreţuitoare ale amîndorura. Nu toţi părinţii vor fi aşa, dar mai toţi, vai, urăsc carierele de sacrificiu, sforţările ideale, năzuinţa spre bunurile morale, şi, firesc, astfel de copii pot să dea părinţilor cu toporul în cap.

(Adev. lit. şi art., XV, seria a II-a, 836, p. 6.)

DESPRE EGOLATRIE

20 decembrie

Cea mai nefastă maladie a literaturii moderne este cutivarea excesivă a eului. Fenomenul apare numai în epocile de decadenţă, aşadar de sterilitate. Am un prieten arhitect care construieşte mult, se agită şi vorbeşte rar. Cînd însă mă întîlneşte (are încredere în mine), vorbeşte zgomotos. Îmi spune numai de el, de intenţiile lui, de ceea ce ar trebui să se facă şi nu se face etc. Apoi,

scîrbit el însuși de vorbăria lui, pleacă și tace iar o lună de zile, în care timp construiește și asudă.

Mai am însă un prieten, care e literat, care scrie puțin și nu vorbește de loc, însă fiindcă el nu vorbește, mă simt dator să-i vorbesc eu. Despre ce să-i vorbesc ? Despre politică ? Nu ! Căci el dă din umeri plictisit. Pe el nu-l interesează decît problemele spiritului. Și atunci, eu, politicos, îi vorbesc despre el, de persoana lui, de firea lui deosebită etc. Iar prietenul tace și soarbe. Cînd tipărește o broșură, el mi-o trimite cu dedicațiuni, în acest ton : „Iubitului meu prieten de confesiune, care mă înțelege, în amintirea neuitatelor ore de beții intelectuale" etc., etc. Bețiile intelectuale, mă-nțelegi, sînt elogiile mele politicoase. De altfel, prietenul are și un jurnal, unde înseamnă tot ce-i trece prin minte și tot ce simte, socotind cel mai neînsemnat lucru ca fiind capital pentru desfășurarea universului.

Cititorul cred că a priceput cine este egolatrul. Nu gălăgiosul arhitect, care vorbește excitat de muncă, din plusul energiilor lui, fără frică de mine, fără chiar o conștiință clară de realitatea lui spirituală. El este pierdut în fapte, obiectivat. Egolatrul este tăcutul ascultător care neconsumat în lumea din afară se privește pe sine și se cultivă. Egolatrul va scrie mai totdeauna jurnale, se va preocupa de „probleme", de „adevăr", de „autenticitate" Lui îi e rușine să mărturisească vanitatea și deci atunci cînd se va povesti va face aceasta cu aerul că a contribuit la cunoașterea lumii, că a dat un document autentic. Însă și în artă, ca și în știință, fenomenul e fără însemnătate, autentic este numai universalul. Egolatrul, lucru inexplicabil la întîia vedere, este și individul cel mai sociabil, gregar chiar. El are nevoie de alții care să vorbească despre el și, știind că totul se plătește în această lume, vorbește și el despre alții. Prietenul meu așa mă trage de limbă. El îmi vorbește de mine, și eu, slab ca orice om, mă simt obligat să vorbesc de el.

Va trebui o nouă educare a artistului în vederea obiectivității. Cu cît o operă cere mai multă sforțare materială, cu atît scade și egolatria. Sculptorul, pictorul, arhitectul nu se cultivă pe ei. Spiritul lor se pierde în acțiune și dacă ei vorbesc despre ei asta e un semn de vi-

goare, de optimism. Scriitorul însă te înșeală, fiindcă scrisul e la îndemîna oricărui om. El poate să nu fie de loc artist și să te mistifice prin această poză autoscopică. Nimic nu mi s-a părut mai sec decît un jurnal, iar cînd el este interesant, atunci te atrag indiscrețiile din el sau părțile cu caracter obiectiv. Luați jurnalul lui Renard, de pildă, și vă veți încredința ce puțin jurnal este. În el afli un om străin de autor, zugrăvit cu ură, un invidios, un nemulțumit, în fond așa de necunoscător al valorii lumii obiective, atît de neîncrezător în sine, încît acest jurnal înfățișează tocmai o ilustrare a inutilității eului nostru în creațiunea artistică.

(*Adev. lit. și art.*, XV, seria a II-a, 837, p. 10.)

UN FEL DE A ÎNȚELEGE MUZICA

27 decembrie

Deși-mi place muzica, nu mă duc la concerte. Nu mă duc, fiindcă nu-mi convin figurile din jurul meu. Cea mai mare parte dintre cei care vin la concerte fac asta din snobism, ca să se știe ce fini sînt ei, ce mult înțeleg din muzică. Însă nu înțeleg nimic, și asta se poate dovedi numaidecît. Semnul priceperii este jocul aprobării și dezaprobării. La teatru, lumea rîde sau nu rîde, aplaudă sau nu aplaudă, și atunci autorul, actorii trag încheierea că piesa e bună sau „a căzut". La concert însă nu cade niciodată nimic, și toată lumea aplaudă pînă la tocirea mîinilor, mecanic, și uneori în pauzele muzicale, nedîndu-și seama că fraza nu s-a terminat. Și apoi pozele înlemnite ale unor femei, simularea leșinului, gemetele concertate, elevația ochilor pe deasupra lumii mă irită și mă fac și mai mizantrop.

Nu citesc nici critică muzicală, pentru motivul că această critică e o literatură pretențioasă, în care e vorba despre orice, numai despre muzică nu. Cînd văd cum cutare face biografia unui muzicant cu citate muzicale și-mi traduce epic sau descriptiv tot ce crede el că

„povestește" compoziția, îmi face rău. Numaidecît mă gîndesc la acele opuri naturalistice nemțești, naturalistice ori, mai bine zis, onomatopeice, unde cîntă un cocoș, un cuc, rage un bou, latră un ciine, măcăie o rață etc. Muzică de basse-cour.

O domnișoară cu nume dulce, Lilla Giuşcă Speranția, face într-o gazetă o cronică muzicală vizuală despre „mîinile maestrului Enescu". În loc să asculte, d-ra Lilla urmărește cu ochii membrele superioare ale marelui maestru, ca o pisică ce dă cu laba peste mîna stăpînului scriind cu condeiul. Turburările pe care mișcarea acestor mîini le produce asupra domnișoarei sînt foarte interesante :

„Mîini fine și albe, mîini expresive și nervoase, v-am admirat ceasuri în șir, înmărmurită și fascinată... v-am urmărit cu răsuflarea oprită, înfiorată.. v-am văzut fugind filfiitoare și palpitante ca niște fluturi albi ce alunecă pe coardele întinse... voi mîini unice, mîini minune... degetele voastre subțiri și lungi... mișcări feline... mîngîiați corpul cu ușoare «pase magnetice»... albeața voastră... degetele voastre subțiri și îmbietoare... mîini fine și albe..."

E aci o carnalitate care sperie și pe cel mai îndrăzneț om, carnalitatea de femeie, firește, fiindcă numai o femeie poate aștepta ca mîinile „șerpuitoare și satisfăcute" ale muzicantului să-i „mîngîie corpul". Dar mai ales d-ra Lilla (dulce nume) nu se pricepe în muzică. Fiindcă acest soi de analogie între vibrațiile coardelor și mișcarea mîinilor e modul cel mai rudimentar de înțelegere a muzicii. Prin cauza fizică. Omul simplu se înduioșează de „mînușița" care merge pe strune sau care zugrăvește, neputînd să se urce la raport care să depășească explicarea fenomenului. Oricît l-ar încînta pe maestru buna părere despre mîinile sale, în fond, artistul nu poate să rămînă decît dezamăgit, cum aș rămîne eu dacă cineva văzîndu-mi manuscrisul ar exclama : ce frumos scrii ! (gîndindu-se la caligrafie).

(Adev. lit. și art., XV, seria a II-a, 838, p. 4.)

1937

CRONICELE ROMÂNE

3 ianuarie

Cine citeşte cronicele româneşti, îndeosebi cele din Muntenia, rămîne izbit de monotonia lor, de groaznica lor monotonie. Zic groaznică, fiindcă faptele înşirate acolo sînt foarte sîngeroase. O domnie nu se deosebeşte de alta decît prin numele domnilor. Domnul vine cu ajutor unguresc sau turcesc, scoate din scaun pe fostul domn, taie pe boieri, face o mănăstire şi se mazileşte. Asta e tot. Cum nici un domn nu se arată mai original decît predecesorul său, cronica sună cam în felul următor :

„Şi după aceia, boiarii au ridicat domn pe Vintilă Vodă, den oraş de la Slatină. Şi au făcut Vintilă Vodă svânta monăstire den Omenedic, şi au tăiat mulţi boiari ; decii cînd au fost al treilea an al domniei lui, s-au dus Vintilă Vodă la Craiova, să veneze cerbi preste Jîiu, şi s-au svătuit Vintilă Vodă cu oamenii lui de taină acolo să taie alţi boiari ; iar boiarii s-au gătit ei de au tăiat pre Vintilă Vodă în malul Jîiului, şi au domnit Vintilă Vodă trei ani şi jumătate ; anul 7041.

Apoi boiarii au venit la svînta monăstire Argeşul de au luat pre Egumenul Paisie, şi l-au redicat domn, şi i-au schimbat numele de i-au zis Radul-Vodă, şi au făcut svînta monăstire Mislea hram svînta Troiţă ; şi după aceea Radul Vodă au tăiat pre Banul Toma şi pre Vlaicul Logofătul.

După aceea s-a milostivit împăratul de au dat domnia lui Ilie Vodă şi s-au învîrtejit Ilie spre Tîrgovişte şi s-a aşezat în scaun şi au tăiat pre mulţi boiari şi au făcut monăstirea de la Ioneşti. Iar boiarii s-au svătuit în taină şi au tăiat într-o noapte pe Ilie Vodă. Şi au domnit Ilie ani 2 şi jumătate.

Deci boiarii au purces la Odrii şi au cerşut domn pre Constantin Vodă şi le-au dat Împăratul pre Constantin, îmbrăcîndu-l cu caftan. Şi nu s-au stîmpărat nici acesta că tăia pre boiari şi l-au tăiat boiarii şi pre el şi au făcut svînta monăstire Paraschiva. Domnit-au luni 6.

Iar după aceea au venit Tănase Surdul carele au pus în obezi pre boiari, pre Staico Logofătul şi pre Chiriţă Comisul şi s-au învrăjbit ţara şi au fugit acel Tănase la Craiul Ianoş unde au şi pierit de otravă.

Pus-au atunci Împăratul domn pre Vasile, feciorul Radului Vodă, şi au omorît acela aşijdere pre mulţi boiari şi biruri grele asemeni pus-au preste ţară şi s-au mazilit şi au făcut monăstirea den Popeşti. Ani 2 luni 7.

În acel an 7055 s-au coborît Petraşco Vodă cu oşti din Ardeal împreună cu Banfi Craiul. Şi era acel Petraşco fiu al lui Tănase Vodă care mai sus am pomenit. Şi dacă au ajuns Petraşco Vodă la Bucureşti, numaidecît au căpătat steag de la Împăratul, dînd el multe pungi de bani şi s-au aşezat în scaun şi au tăiat pe toţi boiarii vrăjmaşi tătîne-său şi multă stricăciune au făcut el şi cîţi au mai putut scăpa au fugit peste munţi sau peste Dunăre. Şi au ridicat Petraşco Vodă două mînăstiri la Floreşti şi la Vasileşti, în această din urmă îngropîndu-se la pristăvirea lui care s-au şi întîmplat curînd după aceea. Zic unii să-l fi otrăvit boiarii că mare scîrbă le făcuse.

Şi au venit apoi..."

Dar ce să mai urmăm ? O să vină iarăşi trimiteri de steag, tăieri, mănăstiri şi maziliri, înfăptuindu-se aşadar în istorie ceea ce nu s-a făcut în fizică : perpetua mişcare.

(*Adev. lit. şi art.*, XVI, seria a II-a, 839, p. 8)

UN ÎNDRĂGOSTIT

10 ianuarie

În cursul de psihiatrie al d-lui dr. Obreja ținut în anul școlar 1923—1924 la Facultatea de Medicină din București (curs, ca toate acelea pe care le ținea acest distins profesor, foarte spiritual și documentat), regăsesc un caz distractiv, vai, cum e de obicei nebunia, un caz, zic, de paranoia. Întîmplarea poate să intereseze pe istoricul literar, fiindcă în ea joacă un rol Titu Maiorescu, care și de data aceasta se arată, precum îl știm, foarte lucid și cu tact. Cazul e jalnic și comic totdeodată și trezește fel de fel de meditațiuni. Noi îl dăm în toată goliciunea lui :

„Cunosc — zice d. Obreja — un caz foarte elocvent, anume al lui Stîncă ; acest bolnav, sînt mulți ani de atunci, susținea că este student, că știe mai mult decît profesorii lui, cu toate că nu terminase liceul încă și se ducea la facultatea de litere ca auditor, așezîndu-se totdeauna în frunte. Atunci ținea prelegeri cel mai ilustru profesor, Titu Maiorescu. În primele rînduri stătea întotdeauna și copila lui, d-ra Maiorescu. Lui Stîncă i s-a părut că din toți, tînăra d-ră Maiorescu l-a distins pe el din o sută de studenți (egocentrism) și, mai mult, i se părea că privirea ei se îndrepta numai la dînsul. Atunci s-a îmbrăcat în frac, a luat un clac și s-a prezentat lui Maiorescu, cerîndu-i fata în căsătorie, explicîndu-i că dînsa l-a plăcut și numai pe dînsul îl iubește. Maiorescu a înțeles că are a face cu un nebun, a chemat poliția, care l-a dus la Mărcuța. Vedeți ce interpretare delirantă la Stîncă, dar, mai mult, el era convins că toți din jurul lui sînt conspiratori, dușmanii lui, care voiau să ia ei pe d-ra Maiorescu de soție, așa că l-au închis la Mărcuța ca să nu o poată lua el de soție. Primul dușman era Maiorescu, care nu a voit să-i dea fata și l-a trimis la poliție, al doilea dușman eram eu, că îl țin închis, apoi prefectul de poliție și primul ministru. Ce interes aveau oamenii aceștia ? El explica astfel : D-ra Maiorescu este frumoasă, încît toți o vor de soție. El susținea că sub

Mărcuța sînt subterane și că acolo se săvîrșesc orgii cu aceea care trebuia să fie soția lui. Aceasta se numește fază de interpretare delirantă. În faza aceasta se mai întîmplă ceva interesant, și anume apar halucinațiile, și cînd ele au apărut avem motivul cel mai puternic să susținem o agravare a bolii. Acest Stîncă a murit lunile trecute, își schimbase numele în Camina Guga și a murit la bătrînețe, la 73 de ani. Toată viața a fost nestrămutat în această idee că e nedreptățit, persecutat și jignit în cele mai sfinte simțiri ale lui."

(Adev. lit. și art., XVI, seria a II-a, 840, p. 4.)

PUȚINĂ ISTORIE

17 ianuarie

Un confrate pe care n-am onoarea să-l cunosc a publicat în numărul trecut din această revistă cîteva curiozități sub titlul *Istoria în anecdotă*. Firește, sînt lucruri pe care un cititor de cărți de istorie le cunoaște, dar într-o gazetă literară pentru cei mulți nimic nu mi se pare mai nimerit ca o astfel de rubrică foarte distractivă și în stare de a da tinerilor bune îndemnuri la studiu. Să se mai dea în revistele noastre și altceva decît reportaje de sport și să se afle și în trecutul nostru subiecte pentru romanțări. De ce adică Doamna lui Ieremia vodă sau Doamna Chiajna n-ar fi [tot] atît de interesante cît și Maria Antoaneta sau Maria Stuart ?

Fiindcă veni vorba de Doamna Chiajna, să-mi permită stimatul confrate să ajut și eu siesta cititorilor cu vreo cîteva curiozități istorice. Cine n-a citit *Doamna Chiajna* de Odobescu ? Ei bine, această nuvelă nu-i adevărată (vorba d-lui Minulescu despre *Umbra lui Mircea. La Cozia.)*. Nu-i adevărată, fiindcă acolo se povestește cum Doamna Chiajna s-a zbătut să pună pe tronul Munteniei și apoi al Moldovei pe fiul ei Petru Șchiopul și cum în

cele din urmă acesta a izbutit să domnească pe rînd în amîndouă țările. O ciudată coincidență de nume și erori de cronicar au făcut pe toți istoricii să facă această greșeală. Deci Odobescu era scuzabil. Dar dacă totuși ar fi fost mai atent și ar fi avut, ceea ce se pretinde că au numai poeții, darul intuiției geniale, ajutat de o anumită cronică, ar fi descoperit eroarea. Un poem grec semnalat de profesorul Bănescu și cronica slavonă a lui Azarie, descoperită de răposatul slavist Bogdan, au lămurit lucrurile. Petru din Muntenia, fiu al lui Mircea Ciobanul și al doamnei Chiajna, nu e tot una cu Petru Șchiopul, care a domnit numai în Moldova. El era într-adevăr fratele domnului muntean Alexandru, dar amîndoi erau fiii unui Mircea, care n-a domnit și care la rîndu-i era fiul lui Mihnea, care a domnit în Muntenia înainte de Neagoe. Descoperirea este, ce e drept, cam supărătoare pentru Odobescu, și oricît ar pretinde literații că arta e artă, nu pot suferi gîndul unei asemenea neconformități cu adevărul.

Toți știu că Țepeș trăgea în țeapă, că Lăpușneanu tăia boieri, că Milescu a fost însemnat la nas. Aceste pedepse par legate de numele de mai sus. O cît de superficială citire a cronicilor noastre ne face cunoscute următoarele curiozități : mai toți domnii au tăiat boieri și unii mulți deodată. În genere erau decapitați. O pedeapsă mai ușoară era aruncarea în ocnă. Tragerea în țeapă este o tortură tipică, ce a dăinuit cu mult după Țepeș. Însemnarea la nas se făcea mai cu seamă pretendenților la tron, și nu știu cine, după cronici, a scăpat de ea. Chiar ilustrul Stolnic Constantin Cantacuzino ar fi fost puțin crestat. Crestătura se făcea de obicei numai pe o latură a nasului, alteori se pare că în vîrf. Vinovatul era trimis și la călugărie cu sila. Ceva mai înainte, leacul contra pretendenților era scoaterea unui ochi. Unii domni au scos amîndoi ochii. Lăpușneanu se distra grozav cu această operație. O dată cu nasul se mai tăiau uneori și urechile. O pedeapsă blîndă era punerea în obezi și atîrnarea lanțurilor de gît.

Un lucru surprinzător, dar cu desăvîrşire evident este că un boier care umbla după domnie se osîndea singur să moară printre străini. Dacă nu deceda de moarte bună în scaun sau nu era ucis de boieri, domnul mazilit trebuia să se ducă la Poartă şi acolo i se dădea ca locuinţă Ediculele sau măcar i se desemna un loc de şedere. Dacă nu se reîntorcea ca domn iarăşi, nefericitul nu-şi mai revedea patria, fiindcă domnii din ţară s-ar fi temut de el. Unii fugeau la leşi, la ruşi, la veneţieni. Un domn care să-şi dea „demisia" ca Petre Şchiopul şi să rămînă în ţară nu există. Şi acesta a murit printre străini.

Moartea lui Miron Costin a fost anunţată la gazetă. Iată un lucru pe care cititorul nu l-ar bănui. Este însă adevărat. Curînd după decapitare, o gazetă din Foligno (Italia) vestea cititorilor europeni (19 februarie 1692) uciderea lui Mioon (sic) Costin Logofeld, dînd informaţii foarte exacte. Ştirea o avea de la corespondentul său din Polonia.

(Adev. lit. şi art., XVI, seria a II-a, 841, p. 6.)

DESPRE TEMPERAMENTUL EROTIC

24 ianuarie

Îmi spunea deunăzi un prieten : — Nu mai ştiu ce să fac ! Toate servitoarele pe care le am cad în criză erotică în cel mult trei luni. Am să angajez fecior.

Prietenul vorbeşte de „criza erotică", aşa ca şi cînd ar fi o boală constituită cu prodrom, debut şi evoluţie. El este de părere că, dintre cele două sexe, acel feminin este singurul care nu se poate stăpîni şi care ia iniţiativa. Dar să-l las să vorbească :

— Aveam — zice — o fată de ţară de vreo 20 de ani, pătrată, grasă, cu ochi mici şi roşii. Apăsa greu pe duşumele, nu simţea frigul şi avea o preferinţă deosebită pentru muncile de mare efort muşchiular. Ea spărgea ne-

greşit un pahar de apă spălîndu-l, dar spăla cu voluptate (era o invenţie sanitară a ei) picioarele mesei din bucătărie, pe care o răsturna cu faţa în jos. Eu, firește, mi-am zis că un astfel de urs placid e lipsit de vocaţie erotică. Ei bine, m-am înşelat. Într-o zi am descoperit sub pat pe măturătorul de stradă, un individ îngrozitor, mirosind a gunoaie putrede (prin miros l-am şi descoperit). Am dat-o, firește, afară. Atunci am angajat o servitoare bătrînă. Aneta era uscată, galbenă ca un pergament. Nu mînca mai nimic, fiind — zicea ea — bolnavă de rinichi (faptul acesta m-a bucurat, fiindcă l-am socotit incompatibil cu criza erotică). Avea însă un rîs chihăitor, gîlgîit, cam supărător. N-am dat nici o importanţă faptului că la urechea stîngă punea adesea o garoafă roşie. După cîtăva vreme, Aneta m-a vestit că nu mai poate sta în serviciu, deoarece „iubeşte". Atunci am angajat pe Margareta, care avea această particularitate că era cocoşată. Mi-a recomandat-o o cucoană maliţioasă. Margareta, pot spune, era dezgustătoare. În afară de diformitatea esenţială, avea şi un beteşug la picioare, care o obliga să şi le înfăşure în pansamente. Hidoşenia ei era cu atît mai înfederată, cu cît şi-o scotea în relief prin efecte de îmbrăcăminte fină : ciorapi de mătase şi rochii de crep satin. Cînd se îmbrăca astfel, avea în ochi o adiere caldă ce te cutremura şi o buză de pisică. Această adiere caldă a fost pricina că Margareta a dat naştere unui prunc de sex feminin. Atunci am aflat că ea produce anual cîte un astfel de prunc. Copilul era normal în aparenţă, supărător de alb, ca o plantă fără clorofilă. Cocoşata îl cultiva voluptuos, lăudîndu-i frumuseţea. Copilul a murit însă din lipsă de seve, precum au murit şi ceilalţi. După oarecare căinare, Margareta s-a pregătit să confecţioneze altul. Ceea ce s-a întîmplat, însă, firește, nu sub acoperămîntul meu. Atunci am angajat pe Lenuţa. Lenuţa...

— Taci, am zis eu atunci, că-mi face rău cînd vorbeşti de diformităţi. Cu siguranţă că Lenuţa era surdo-mută.

(Adev. lit. şi art., XVI, seria a II-a, 842, p. 10.)

TOTUL ESTE RELATIV

31 ianuarie

Totul este relativ — mi-a spus, fără teamă de banalitate prietenul meu poetul. Şedea pe treptele casei sale, în grădină, cu mîinile pe ceafa unui frumos cîine de vînătoare. Ia te uită ce frumos mirosă trandafirii şi regina nopţii ! Cîinele meu este nesimţitor. Ba nu ! Îşi lărgeşte nările spre fundul curţii unde sînt gunoaiele cu oase şi pîine. Lumea lui are desigur alte măsuri. Răul este cu colţi, liniştea ca oaia, şi probabil că divinităţile lui sînt canine. Am făcut nişte versuri în chestia asta :

În aer e-un miros de pîine şi de oase,
Făpturile trec blînde ca turmele de oi,
Chiar luna nu mai scoate atîţia colţi la noi,
De-aceea eu dau omului tîrcoale credincioase.
El, ca să nu mă mînii, îmi face jertfe-n vatră
Şi plin de bucurie se gudură şi latră.

Ieri seară, nevastă-mea se întorcea acasă, îmbrăcată în tailleur şi cu blană de vulpe. Instinctul olfactiv al cîinelui meu n-a funcţionat bine, se vede. A început s-o latre ca un ieşit din minţi. M-am întrebat cu ce putea s-o confunde ? Totul fiind relativ, desigur nu cu alt om, ci cu felurite vînaturi, cu vulpea, cu lupul, cu cerbul. Este ceea ce am şi scris :

Însă în faţa porţii o umbră am vrut să rup,
Picioarele-i săreau ca iepurii pe lan
Mustăţi aveau ca ale spurcatului motan
Şi gîtul era roşu şi ţapăn ca de lup,
În cap creştea o cracă de cerb cu osul rar
Şi mirosea a frunze de brad şi de stejar.

Cum vezi, am dat cuvîntul lui Grivei. Pe dată s-a liniştit, recunoscînd-o pe nevastă-mea. Cînd aceasta s-a răstit la el, umil, schelălăind, s-a aşezat cu botul pe labe. Aşa precum omul îşi închipuie divinitatea şi sub chipul ei asemănarea sa, dar şi sub chipul unui animal grozav,

astfel și Grivei divinitățile serioase le va fi văzut în chip de cîini, dar cele primejdioase în chip de om. De unde și supunerea lui. Iată cum am spus asta în stihuri :

Atunci sării cu dinții ca-n ceafa unei vulpe,
Dar ea schelălăi cînd o prinsei de pulpe
(Era Împărăteasa cu două labe) dulce
Ea capului meu zise pe labe să se culce.

— Este foarte interesantă poezia, am zis eu, și mai ales îmi place Împărăteasa cu două labe. Firește pentru un cîine, măsura membrelor nu poate fi decît laba. Însă aș vrea să știu, cum intitulezi poezia ?

— Cum ?... *Du côté de chez... Grivei.*

(Adev. lit. și art., XVI, seria a II-a, 843, p. 8.)

RELATIVITĂȚI

7 februarie

— Interesul cu care ai ascultat poezia mea despre Grivei — mi-a spus amicul meu poetul — îmi dă curajul să-ți comunic cugetările mele cu privire la altă vietate, mult mai mică, de astă dată.

— Spune, zic eu.

— Ședeam la masa de scris, cînd am zărit un fir lucios legănîndu-se deasupra mîinii mele și terminîndu-se cu o bobiță. Privii de aproape și recunoscui unul din acei păianjeni mai mult picioare de ei, care tîrăsc cîte un fir, dar nu prea fac casă. Era cît o gămălie de ac. Cîtăva vreme șezu nemișcat pe mîna mea. Am avut numaidecît intuiția situației. Păianjenul nu știa că se află pe un domeniu animal. Pustietatea locului îl înfricoșa. Precum am și spus :

Pe mîna mea se lasă-ncet un minuscul paing
Scăpat din fire nevăzute, scame care ning
Din a odăii goluri
Și-nspăimîntat de calcaroasa, noua geologie,

Își strînge lungile-i picioare-n chip de pirostrie
Și cu-ochii dă ocoluri.
Deșertu-i trist și-nfierbîntat, cu maluri unsuroase,
Împletituri pe nicăiri, și-n stîncile de oase
Nu poate să pătrunză
Picioarele-i din fin gherghef. Din gropi păduri răsar
În care arborii un ac de basm, elastic, par,
O mare, neagră frunză.

— Admit și înțeleg — zisei eu — chestia cu împletiturile : „Împletituri pe nicăiri...". Mediul propriu pentru umblat al păianjenului fiind păinjinișul, pînza, un loc fără fire e ca o gară fără șine.

— Am văzut apoi că oaspetele meu tremură pe loc și bîzîie. Ce să fie ? mi-am zis. Apoi am înțeles. Locul era fierbinte și-l îmbăta. Vasele sanguine băteau pe dedesupt și asta semăna a bîzîit de muscă. Înnebunit de lipsa de direcție a bătăilor, bietul animal se nevroza pe loc.

În pîntecele-i gras și mort o spaimă caldă trece,
Un tunet surd pe dedesubt îi frige trupul rece,
Ca un bolid de gips,
Căci a simțit zvîcnind ca mii de muște într-o majă
Canalele de ser ascuns udînd această plajă,
Acest apocalips.
Nebun, scrumit de vijelii și clime de-alte zodii,
El ține pe loc sugînd steril cu dulci melodii
Un punct, neștiutor
De inima ce-n pieptul meu măsoară al lui timp, an
Și pentru care nu-i de-ajuns prea scurtul lui timpan
De marele motor.

Atunci am avut viziunea dreaptă a relațiilor din univers. El ședea pe mîna mea și sub ochiul meu și nu știa asta. Iar eu știam că cu o mică mișcare pot să-l șterg de pe mînă. M-am simțit în fața lui o înfricoșătoare divinitate :

Iar eu, ce știu că degetul cel mic strivește toate,
Privesc din sferele de sus ca o divinitate.

— Ce spui e într-adevăr mișcător !

(*Adev. lit. și art.*, XVII, seria a III-a, 844, p. 10.)

SPECIALIȘTII

14 februarie

Fiindcă mai deunăzi mi-a înghețat o țeavă în odaia de baie, am trimis după un specialist. Pînă la venirea lui, am făcut un mic examen al conductelor. Tubul trece din pivniță în parter și anume prin încăperi mereu încălzite, apoi străbate parchetul catului superior și, strecurîndu-se printr-un șanț anume tăiat în zidul interior, ajunge la robinetul care precede baia. Cum porțiunea aceasta se află lîngă fereastră și odaia nu e încălzită, tubul a înghețat aici. Și am tras cu creionul pe perete, pe locul unde se vedea urma stratului de gips acoperit. Aci să încălzească instalatorul. Specialistul sosi, iar eu l-am lăsat în pace. El a început să facă însă către toți ai casei o lungă teorie asupra înghețatului, asupra dificultății de a topi nodurile de gheață, asupra victoriilor lui de acest soi în felurite împrejurări. Și-a scos surtucul, mi-a cerut fel de fel de informații și de instrumente, pe care eu i le-am dat răbdător, fără să-i arăt linia trasă cu creionul. După un ceas de dibuiri prin toată casa, individul a început să lingă cu flacăra felurite părți ale instalației după un plan cu totul extravagant. N-a rămas nimic nesupus focului, afară, bineînțeles, de linia trasă cu creionul. După cîteva ore de stearpă îndeletnicire, specialistul mi-a mărturisit că se află în fața unui caz grav, insolubil, cum a mai avut și în alte împrejurări.

— Atunci, ce e de făcut ?

— Să așteptați d-voastră pînă se încălzește vremea !

La plecare, „specialistul" mi-a dat a înțelege că trebuie să-l plătesc. După ieșirea ipochimenului, am făcut focul în odaie, și apa a început să curgă. Însă acum curgea șuvoaie și din instalația de baie pe care o topise instalatorul. Am dat să chem alt specialist și cum se înserase și era întuneric am întors butonul electric. Becul nu se aprinse. Specialistul umblase la el cu mașina lui arzătoare.

— Să vie electricianul — am zis iritat.

Electricianul veni. Deşi rezulta că stricăciunea se produsese numai în domeniul propriu-zis al lămpii, prin întreruperea contactului, electricianul mi-a desfăcut toate firele, a tras prizele afară, mi-a stins lumina în toată casa şi mi-a umplut-o de lumînări. Ore întregi a lucrat fără nici un spor, împerechind firele în mod fantezist, pînă ce, exacerbat, l-am dat afară. Părea uşurat el însuşi de această soluţiune. Am chemat alt specialist. Acesta fu într-adevăr mai chibzuit. Puse la loc toate maţele sîrmelor, determină locul exact al stricăciunii şi după puţină vreme mă chemă cu un ton vizibil de mîndrie.

— S-a făcut, conaşule ! Întoarceţi butonul !

Întorsei şi-l văzui pe meşter urcat pe două scaune încălecate şi ţinîndu-se cu mîna de lampa din tavan. Îl felicitai şi dădui să plec. Deodată auzii o surpătură grozavă, cu bufnitură şi zornăituri de sticle sparte. Specialistul căzuse cu lampă cu tot, trăgînd după sine vreo doi metri de fir. În momentul acela, m-am bucurat că nu ţin puşcă în casă. Acum caut mai mulţi specialişti.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 845, p. 14.)

STATISTICA

21 februarie

Cine nu cunoaşte scara vieţii ? Pe o scară dublă ascendentă-descendentă, urcă şi coboară mai multe ipostaze ale aceluiaşi individ. Aci prunc în braţele mamei, mai sus copil, apoi adolescent tînăr cu soţia alături, matur cu copii lîngă sine, apoi încovoiat, anexă lîngă o altă familie. *Ça c'est la vie.* Ieri am văzut însă o scenă foarte semnificativă. O femeie şedea într-o poartă ţinînd în braţe un copil mic, iar alături de ea se afla un bătrîn, probabil bunicul. Un fel de scară a vieţii redusă. Bătrînul mesteca încet un covrig, copilul frămînta şi el un frag-

ment între gingii și din cînd în cînd întindea alimentul spre gura femeii, care, ca să-i facă plăcere, apuca și ea cu dinții din covrig și mesteca și ea. Cîteși trei rumegau lent, privind absent înspre mijlocul străzii. Prin ogradă cîteva găini scormoneau îndărătnic pămîntul ud de zăpadă și ciuguleau fără popas. Cîteva vrăbii așteptau să treacă tramvaiul și apoi se lăsau asupra unui rest de gunoi cavalin ca să mănînce. Atunci am avut o altă imagine a vieții, mai apropiată de aceea a d-lui Sanielevici, care pune cheia vieții în alimentațiune.

Am făcut o mică socoteală. Mîncînd cîte o pîine pe zi, un om care trăiește 70 de ani va consuma 25.550 de pîini. Un carnivor de la oraș poate mînca în acest timp cam 100 de boi. Bînd un litru de apă pe zi, el va bea 25.550 de litri de apă în toată viața, și consumînd, să zic, o jumătate de litru de lapte pe zi, el va bea vreo 12.000 de litri de lapte. Să ne oprim aici. Dacă ursitoarea ar spune pruncului la naștere : vei lupta, vei suferi, vei avea izbînzi și înfrîngeri și vei trăi șaptezeci de ani, asta ni s-ar părea foarte poetic, dar ea ar ignora o bună parte din realitatea vieții, care este mult mai prozaică. Am pomenit de cei trei inși din poartă. Dar am uitat să spun că ceva mai departe (era după prînz), lîngă un gard, cu căciula trasă pe ochi și înfășurat în cojoc, cu tot frigul, dormea dus un țăran. Lîngă el se mai vedea un rest de pîine și o lopată. Lucrase probabil la curățenia zăpezii, mîncase apoi și ca toți oamenii mai simpli dormea acum după masă. Omul acesta, mi-am zis, doarme o jumătate de zi și încă o parte din ce mai rămîne. Una cu alta, el nu trăiește, treaz, nici jumătate din viața lui.

Atunci am avut această viziune. Era un loc liniștit, edenic, un fel de pășune grasă, pe care pășteau liniștite 100 de vaci grase. Un lung, imens șopron se afla într-o parte, plin cu pîini așezate simetric ca niște cărămizi. Hambarul se oglindea în două heleșteie exact rotunde, unul de două ori mai mare decît celălalt. Unul era alb, lăptos, celălalt străveziu, bătînd în verde. Pe marginea unuia se zărea un culcuș. O femeie cu aere convenționale de zînă lăsă un copil pe țol și-i zise aceste vorbe : „Vei trăi 70 de ani. Patruzeci de ani vei fi ca și mort dormind pe acest culcuș. În ceilalți treizeci vei mînca aceste pîini,

în număr de 25.550, vei mistui încet acele vaci cari pasc prin preajmă, vei sorbi din lacul cel mare și din lacul cel mic și cînd toate se vor termina, vei muri."

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 846, p. 14.)

NEÎNȚELEȘII

28 februarie

În timp ce noi trăim în acest plan întîi al vieții, pe planul ei ascuns se petrec tragedii zguduitoare, înghițite de tăceri și de nepăsarea altora. M-a interesat întotdeauna suferința demenților și am căutat să văd cît mai mulți. La noi, ei sînt poate mai puțin bizari decît în alte țări cu cultură mai veche. În schimb, și medicii așa-ziși psihiatri îi privesc amuzați, mîndri de superioritatea lor de oameni normali, nevoind să le înțeleagă logica interioară. Mi-aduc aminte de un fost magistrat încă tînăr. Se plimba, cînd am intrat însoțit de medicul prieten, prin parc, după un itinerariu zilnic, monoton, care e o parodie a vieții însăși ; sculare, îmbrăcare, cafea cu lapte, plimbare, masă, plimbare, culcare și din nou aceeași rută. Pardesiul și pălăria evocau o călătorie lungă, niciodată începută. Cu o mînă neîncrezătoare, bonomă și întristată, ca un perfect om de lume, magistratul mergea și vorbea : „Doctorul îmi fură banii, s-au unit toți să-mi chinuie hainele, uitați-vă la pantaloni (erau scurți) cum mi i-au decolorat, mi-au bătut hainele, Cristos a fost izgonit din lume, au omorît pe Cristos, lumea a rămas fără Dumnezeu, îmi scrie de acasă, și doctorul nu-mi dă scrisorile, asta e scandal, am să reclam la direcție, mi-au furat mănușile, Cristos s-a făcut iarbă și-l mănîncă gîștele (niște gîște treceau prin curte), unde e pardesiul meu, ăștia au vîndut pe Isus etc." Privind la ținuta lui, înțelegeam un lucru simplu. Omul fusese grijuliu la îmbrăcăminte, obișnuit să pună în mișcare toată familia pentru un guler. De aceea cerea mereu haine noi și era foarte supărat cînd le găsea rău călcate sau intrate la apă. „Mi-au scur-

tat picioarele — zicea el —, astea nu sînt mîinile mele". Prin urmare, el făcea confuzie între eul lui şi haine, lucruri. Doctorul n-a ştiut să-mi spună mare lucru despre istoria lui. El ştia dacă era infectat sau nu, dacă era furios ori ba, cînd avea crize. Să-l înţeleagă nu-şi bătea capul. Însă magistratul avea o logică bună. Vina lui era ca a tuturor nebunilor de a da o consecinţă practică unei propoziţii strict teoretice. Sub înrîurirea unor lecturi mistice (fiind, firește, la mijloc şi o cauză fiziologică), magistratul a rămas pătruns de esenţa lui Isus. Isus e Omul, Isus sîntem noi toţi în căutarea lui Dumnezeu. Răstignirea lui Isus înseamnă suferinţa umanităţii în genere şi Isus mort pe cruce învia̯ză etern în noi. Foarte frumos. Magistratul a înţeles bine că şi el participa la Isus, dar a stat liniştit pînă-n ziua în care, lipsit de spirit critic, a făcut o constatare uimitoare. Lui, ras de obicei, a început să-i crească mustăţi şi barbă ca lui Isus. Cristos se coborîse în el ca în Sfîntul Francisc prin stigmate. A comunicat atunci rudelor această sublimă cinste, şi rudele, proaste, l-au internat la balamuc. El nu s-a supărat. Isus trebuie să sufere etern. Multă vreme n-a voit să se radă, acum era însă iarăşi fără barbă, pudrat. L-am întrebat, bănuind logica lui, dacă e în adevăr Cristos, dar el amuzat a tăgăduit această enormitate. El nu mai era Isus. Fiul Domnului se lăsase o clipă în el, dar apoi, chinuit de doctori, se ridicase iarăşi spre alte lumi. Se risipise în lume, în hainele lui întîi (pe care le chinuia spălătoreasa), în animale, în iarbă (curat panteism franciscan) şi, chinuit de toţi (gîsca mînca iarba), fugise definitiv din lume. Universul respinsese pe Isus şi acum el nu mai avea Dumnezeu. Ce concepţie originală, dacă ar fi exprimat-o un filozof ! Tragedia este că magistratul era nebun (şi-ntr-asta doctorii nu se înşelau). Logica lui era febrilă şi nu suferea critica, dar logica lui îl împiedica să trăiască. Am voit să-i pun la cutie o scrisoare către rude care pretindea el că sînt induse în eroare de doctori. N-a vrut să mi-o dea. Zicea că sînt Iuda. „Unde e Isus se află în chip necesar Iuda".

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 847, p. 18.)

TRECEREA GENERAȚIILOR

7 martie

Nu este nici o originalitate să observi că noile generații prețuiesc valorile disprețuite ieri și disprețuiesc, la rîndu-le, valorile prezente. Totuși, constatarea e oricînd impresionantă. Criticul trebuie să fie totdeauna conștient de ridicolul neperceperii valorilor contimporane. Era în Franța, mai acum două decenii, un scriitor anume Jarry, a cărui bufonadă dramatică *Ubu roi* are, precum pe drept s-a observat, ceva din umorul lui Rabelais și al lui Shakespeare. Destinul lui e azi consolidat, însă o opinie vehementă (neînțelegerea e totdeauna vehementă și mai ales ironică), scoasă la iveală, arată toată obtuzitatea generației lui. Noi admirăm pe Rodin, însă *Balzacul* său abia acum a căpătat învoirea de a fi așezat într-o piață publică. Cînd a apărut Eminescu, injuriile au fost unanime. El n-a avut aprobarea în scris, și în cîteva rînduri prudente, care să nu jicnească pe Alecsandri, decît a lui Titu Maiorescu. Ce i se imputa ? Că a stricat sfîntul vers românesc, că nu știe limba română, că folosește neologisme dizgrațioase, că n-are idei poetice, că imită servil curentele străine, nefiind, prin urmare, în tradiție, că strică tinerii făcînd o literatură nesănătoasă. Era un om bolnav, din părinți nesănătoși, de origine incertă, și exaltarea lui de către nepricepuți însemna o insultă pentru marii înaintași, precum Bolintineanu, Alecsandri. Nici Creangă n-a fost prețuit unanim, cum s-ar bănui. Literatura lui părea neserioasă. Au trecut cîteva decenii. Eminescu și Creangă au devenit idolii noștri, cum trebuiau să fie de la început. Dar prin ei acum se tăgăduiește oricărui contimporan dreptul de a încerca să se apropie de ei. Literatura română s-a încheiat cu Eminescu, și cine crede că se mai poate ridica după el e un profanator. Cei de acum sînt stricători ai versului, ai frumuseții limbii, aducători de neologisme, imitatori servili ai străinătății, bolnavi de curente nesănătoase. Glorificarea clasicilor are și această latură polemică a boicotării celor în viață.

Cum azi numărul intelectualilor a sporit, lupta devine destul de dureroasă pentru unii. Intelectualii neliterați se asociază curentului de purificare. Se cere scoaterea din manuale a scriitorilor moderni sau numai a unora. Generații întregi vor urma să creadă că Macedonski n-a avut nici o însemnătate și că cutare scriitori moderni sînt niște neghiobi. Va trebui să se fărîme o generație ca, prea tîrziu ca să se mai bucure, cealaltă să se ridice în stat și să facă dreptatea ce se cuvine. Însă acum blestemele vor fi pentru cei tineri. Vom striga, îmbătrîniți pentru tot ce e nou, că ne strică limba cea frumoasă pe care o scriam noi, că vin cu curente nesănătoase, că e o profanație, mă-nțelegi, ca după Arghezi, Barbu, Blaga, Pillat etc. să încerci a lăuda mizerii de Hercul Leonovici. Dar e și procesul invers paralel. Tinerii se fac că nu-și aduc aminte de bătrîni, cei de șase luni găsesc învechiți pe cei de opt luni, ba chiar o tabără se face că nu știe de cealaltă tabără. Fiecare scriitor își face o listă în care sînt omiteri voite. Viața e urîtă, și trebuie multă inteligență ca să învingi instinctele și mult elan ca să mergi înainte peste toate astea.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 848, p. 18.)

COMEMORĂRI...

14 martie

N-aș putea spune că comemorările scriitorilor noștri, precum Eminescu sau Creangă, sînt un lucru rău. Dar îndrăznesc a spune că sînt puțin lucru. Se poate închipui o sărbătoare a lui Mozart fără audițiuni din opera lui? Firește că nu. Ei bine, sărbătoririle scriitorilor noștri se fac în chip cu totul exterior, fără suficiente lecturi din opera lor.

Lumea nu citește nici pe Eminescu, nici pe Creangă, și dovadă este puținătatea ediților. Sînt autori clasici cu totul neretipăriți fiindcă *nu se cer*. Noi am ajuns la

acel soi de cult, uneori fanatic, care se opreşte la suprafaţă. O instituţie cu caracter comercial îşi pune ca firmă „Mihai Eminescu". De ce ? Fiindcă membrii din consiliu au auzit că Eminescu e un bărbat de seamă. Dar nimeni n-a citit ceva din Eminescu. Numărul celora care n-au citit nimic din Eminescu, din Creangă este nebănuit de mare şi este în raport invers proporţional cu intensitatea comemorării. Un cetăţean care a comemorat îşi simte conştiinţa împăcată şi nu se mai simte obligat să citească. Iată ce-mi spunea în această privinţă prietenul meu profesorul :

„Mai deunăzi, am primit ordin de la Minister să comemorez în clasă pe Creangă. Iată un ordin care mi-a făcut plăcere. Trebuie să ştii că băieţii mei sînt de o vîrstă înaintată şi le presupun prin natura studiilor lor cunoaşterea clasicilor noştri. Am uzat dar faţă de ei un stil adecvat. N-am să stau să vă spun, am început eu, cine a fost Creangă, nici să înşir scrierile lui, care vă sînt familiare. Vreau numai să profit de prilejul comemorării de azi spre a scoate în evidenţă valoarea lui Creangă pentru literatura noastră şi învăţăturile ce se pot scoate pentru viitorul acestei literaturi dintr-un scriitor ca el, care a izbutit să depăşească vremea lui. Şi am început să analizez opera, făcînd aluzii la cutare şi cutare pagină, adăugînd mereu : precum foarte bine ştiţi. Trebuie să-ţi mărturisesc uimirea mea de a întîmpina în clasă o răceală desăvîrşită. La fiecare „cum foarte bine ştiţi", ochii elevilor fugeau de mine şi se ascundeau. Clasa părea jenată. Ce să fie, ce să fie, îmi ziceam eu. Ros de o bănuială, am invitat pe cel mai isteţ să facă pe scurt un tablou al scrierilor lui Creangă. După oarecare codire, elevul mi-a spus cu ochii în jos :

— Domnule profesor, n-am citit pe Creangă.

Un altul, invitat la fel, mi-a răspuns acelaşi lucru. În sfîrşit, toată clasa prinzînd curaj mi-a mărturisit :

— Domnule profesor, nimeni n-a citit pe Creangă !

Nimeni nu citise. De ce ? În biblioteca şcoalei nu se afla nici un volum, copiii n-aveau bani, fiindcă părinţii le spun : „Nu v-am luat cărţi de şcoală, ce tot vă cer tot felul de fleacuri ?" Să fi avut bani, aş fi cumpărat atîtea

volume cîți elevi erau în clasă și le-aș fi împărțit spunînd : «Iată, azi comemorăm pe Creangă. Citiți-l aici sub ochii mei.» Dacă statul ar tipări ediții populare, stereotipe, din clasicii noștri și le-ar împărți ar face o operă cu mult mai luminată decît simpla invitare la comemorare. Acest lucru scrie-l, te rog."

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 849, p. 12.)

CÎT MAI PUȚIN EFORT

21 martie

Da, există, fără îndoială, șomaj intelectual (deși nu știu dacă se cade să numim intelectual un absolvent a patru clase de gimnaziu). Însă cauza de căpetenie mi se pare o proastă pregătire profesională. Dacă în învățămînt sînt vacante de ani de zile catedre de limba franceză, toți studenții se înghesuie la limba română. De ce ? Fiindcă e mai ușor. Principiul celui mai mic efort primează. Ce va mai fi mai pe urmă nu are nici o importanță. Adesea vin la mine tineri în stare deplorabilă, rugîndu-mă să le fac vreun rost sau să le dau vreo recomandație. Din nefericire, n-am nici un fel de putere, și recomandațiile au o soartă clasică. Unul îndeosebi era într-un hal fără hal și părea foarte indignat. Mă privea chiar cu un fel de ostilitate, ca pe un om îmbuibat ce nu vrea să-i dea nici un ajutor. Studia niște materii puțin cercetate, în care, după socoteala mea, putea cu ușurință să se remarce și prin urmare să-și facă și o carieră. Principiul meu era acesta : lucrează de pe acum ca specialist și forțează atenția profesorilor. M-am oferit să-i înlesnesc mijloacele de publicare (ceea ce într-adevăr puteam face), i-am sugerat și ideea unei lucrări. El voia însă numaidecît o recomandație pentru o slujbă, către un profesor.

— Te cunoaște profesorul din activitatea dumitale la el ?

— Nu !

— Atunci ce te face să crezi că va voi să ajute un student pe care nu l-a văzut niciodată ? Du-te şi fă această lucrare, dă-mi-o să ţi-o public în această revistă (şi i-am pomenit de o publicaţie în care noi am fi tremurat de emoţie să fim publicaţi) şi atunci, o dată cu recomandaţia, voi trimite profesorului şi contribuţia dumitale. Iată, îţi voi publica orice studiu al dumitale. Cere profesorului orientări, arată-te activ, şi eu îţi dau mijlocul să devii cunoscut în cercurile publicistice.

Propunerea mea avea şi o latură imediat practică, fiindcă în schimbul unui articol aş fi fost autorizat să-i dau un mic onorariu, de care se vedea că are nevoie. Însă n-aş fi voit să-l dau unui simplu dezorientat. Specialitatea pe care şi-o alesese era de natură, cu astfel de nesperate asistenţe, să-i ofere mai tîrziu o perspectivă interesantă. Nu trebuia decît activitate şi putinţa de a publica. Amicul primi foarte defavorabil planul meu, mormăi ceva, promise vag şi plecă. După cîteva săptămîni, reveni şi mai famelic.

— Ei, am zis eu, hotărît să-i dau onorariul, ai făcut ?

— N-am făcut, răspunse el cu inimiciţie. N-am prea avut timp. Am venit să-mi daţi scrisoarea de recomandare.

— Dar bine, omule, am izbucnit eu, cum am să te recomand unui profesor care ar trebui să te cunoască şi nu te cunoaşte ? Ce-ai făcut d-ta ca el să fie impresionat ?

Atunci tînărul mi-a spus acest lucru, la care meditez şi azi :

— Dumneata îmi spui mereu să cercetez, să public, parcă mie îmi arde de asta. Ce, toată lumea publică ? Eu nu vreau să-mi bat capul cu ce-mi spui dumneata. Vreau şi eu o slujbă ca toată lumea. Vreau să găsesc pe cineva care să mă ajute. Credeam că dumneavoastră aveţi trecere.

— E o neînţelegere, am încheiat eu penibila discuţie. Am trecere, tinere, dar într-o zonă prin care dumneata nu vrei să treci.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 850, p. 6.)

TICURI COMERCIALE

28 martie

Există în lumea comercială, ca şi în cea birocratică, mişcări automatice, fără altă raţiune decît obişnuinţa. Cine n-a primit o „circulară" în care un tînăr băcan anunţă onoratei sale clientele că a deschis un magazin de coloniale sub emblema *La portocala naţională*, rugînd-o să-l onoreze cu încrederea ? Operaţie de reclamă inutilă, dacă nu se dă servitoarelor din cartier cîte un pachet de ciocolată. Însă absolvenţii şcoalei comerciale au învăţat la corespondenţă acest gen literar, pe care-l cred sfînt. Acum, de curînd, a apărut un nou mod de reclamă, care tinde să devină tic comercial. Văzînd că scriitorul, actorul, ghicitorul îşi pun fotografia în gazetă, vînzătorul de mărunţişuri îşi dă şi el portretul la jurnal, încredinţat, poate, că avantajele figurii sale vor cădea şi ele în balanţa comercială.

Cele mai demodate ticuri se observă la funcţionarii comerciali, în limbaj comun, vînzători. Nişte elementare observaţiuni psihologice au dus de mult la concluziunea că vînzătorul trebuie să se poarte în anume fel. Numai nu s-a gîndit că psihologia se bizuie pe nuanţe şi pe infinite relaţii şi nimeni n-a crezut de cuviinţă să dea elevului de şcoală comercială oarecari noţiuni de psihologie a categoriilor sociale. De pildă, negustorii cred că e necesar să pună în uşă un strigător care atunci cînd tu intri de bună voie să te îndemne decorativ : poftiţi ! sau să te-ntrebe : ce să ia domnul ? Pentru o anume lume mai periferică şi cam coditoare, îndemnul poate fi decisiv, pentru mine şi pentru mulţi pe care-i cunosc, un astfel de preambul produce numaidecît fuga. Voiam să-mi cumpăr un costum de haine şi priveam în vitrina în care credeam că am să găsesc ceea ce-mi trebuia. Ştiu din exeperienţă unde să caut ce-mi e necesar şi cînd am aflat, intru şi cumpăr, evitînd astfel discuţia inutilă. Acum, însă, deşi văzusem lucrul meu, am fugit fiindcă, în clipa cînd voiam să intru, un strigător mi-a spus : Poftiţi, vă rog, avem tot ce doriţi, ce să ia domnul ? Un

mare succes au avut la noi anume galerii după modelul celor pariziene. Psihologia acestor întreprinderi stă în varietate şi libertate. Te plimbi ca-ntr-un muzeu, nesupărat de nimeni, îţi cauţi ce vrei după banii pe care îi ai în buzunar (preţurile sînt fixe) şi cînd te-ai decis, arăţi cu degetul. Ei !

Rutina absurdă a intrat şi aici.

Un vînzător, pus să te păzească, sare numaidecît şi nu te slăbeşte : Ce să ia domnul ! Doriţi o cravată ? Doriţi batiste ? Poftiţi să v-arăt ! Această insistenţă agasează, distruge solitudinea şi provoacă fuga. Este o lege pentru vînzător că trebuie să-ţi laude cu orice chip marfa. Greşală capitală în cele mai multe cazuri ! Clientul de orice categorie are pretenţia de a se pricepe şi uneori chiar se pricepe. Vrei să cumperi un anume fel de mănuşi, şi vînzătorul se încăpăţînează să-ţi laude altă marfă : aveţi aici un articol *chic*, foarte mult se poartă, am vîndut pînă acum sute de bucăţi, a luat chiar domnul cutare. Firește, te crezi tot aşa de priceput ca şi domnul cutare şi rămîi jignit ! Nu ştiu cine a descoperit că şi în materie de cărţi abilitatea vînzătorului poate face minuni. Altă greşală, dacă cumva vînzătorul nu e un om de o rară cultură. Cine intră în prăvălie ştie ce vrea şi nu se uită la ce-i spune impiegatul. Voiam să cumpăr o anume carte, dar librăria n-o avea, însă vînzătoarea nu mă slăbea. Avem cartea asta, avem şi asta. — Nu citesc astfel de cărţi, am zis cu pofidă. — Vai, îşi continuă lecţia vînzătoarea, dar e tot ce e mai frumos. Încercaţi şi vă veţi convinge. Am vîndut sute de bucăţi. A luat şi domnul cutare. E de prisos a spune că nu mai calc în acea librărie.

(*Adev. lit. şi art.*, XVIII, seria a III-a, 851, p. 18.)

TRAGEDII ŢĂRĂNEŞTI

11 aprilie

Într-un jurnal am citit de curînd următoarea ştire : „Gestul disperat al tinerei Ioana Popescu, născută Petcu, din satul Sirota, iese din comun.

Numai la 5 zile după căsătorie, s-a dus la mama sa, cerîndu-i să-i dea vaca, după cum i s-a promis înainte de nuntă. La refuzul mamei, Ioana Popescu, fără a spune un cuvînt, s-a dus în șopronul unde era vaca și cu frînghia cu care era legată s-a spînzurat de-o grindă."

Iată o întîmplare vrednică de țara în care s-a scris *Ion* al lui Rebreanu. Să reconstituim puțin faptele. De multă vreme tînărul Popescu dădea tîrcoale curții femeii Petcu. O vacă lată, greoaie, legănîndu-și ugerele, îl scosese din minți. Petele ei de ciocolată îl urmăreau în somnurile lui cele mai sforăite. Să aibă o vacă ! Gîndul nu-l mai slăbea. Pe cînd pîndea întoarcerea vacii de la pășune Popescu zări în urmă-i, cu o nuia, o fată slăbuță, cam sărăcuță la straie. Fata intră în ogradă îndată după vacă, scoțînd cîteva îndemnuri viguroase și convenționale. De la vecini află că fata era a femeii Petcu, că mă-sa ar fi vrut să scape de ea, măritînd-o. Duminică, gătit, tînărul Popescu se înfățișă femeii Petcu :

— Mi-a plăcut Joiana, vreau să spun Ioana, și-aș vrea să ne luăm.

— Ia-o, maică, și să fiți sănătoși !

— O iau dacă-mi dai vaca !

Femeia Petcu își acoperi bărbia cu basmaua. Nu voia să dea fetei nici un fel de zestre, de aceea nici n-o putuse mărita.

Voia să scape odată de Ioana.

— Ți-o dau, maică, dar așa pe cuvînt, fără scris la mînă, că nu vreau să mă-ncurc cu avocații. Fă numai nunta și ți-o dau, maică, ți-o dau.

Tînărul Popescu, entuziasmat, primi, nu fără a da cîteva tîrcoale de proprietar vacii. Ioana ședea după ușă. Nunta se făcu, și Popescu, abia intrat în domiciliul conjugal, întrebă :

— Cînd mi-aduci vaca ? De ce n-ai adus vaca ? Toată noaptea veghie în prepusuri amare. A doua zi, Ioana solicită mă-sii animalul.

— Vacă ? Vrei vacă ? După ce te-am crescut și hrănit ! Să te duci la bărbatul tău, un' ți-e rostul !

Popescu își supuse nevasta unui tratament de bătăi sistematic și silențios, încheiat mereu cu vorbele : vaca, ori te omor ! A cincea zi, o goni de-acasă. Femeia Petcu,

văzîndu-şi fata de departe, încuie uşa şi strigă pe geam : — Afară, la rostu' tău, dezmăţato ! Ioana intră atunci în coşar şi se spînzură cu funia pricinii nenorocirii sale. Vaca rumega inconştientă de rolul său în această afacere senzaţională, iar fata era virgină. Tînărul Popescu n-avusese vreme de... prostii.

(*Adev. lit. şi art.*, XVIII, seria a III-a, 852, p. 5.)

UN ALES AL CERULUI

18 aprilie

De curînd am primit de la o persoană care ne era cu desăvîrşire necunoscută (cît sîntem de neştiutori !), anume col. Al. Vasilescu-Lascar, cîteva rînduri în care sîntem mustraţi că nu ne-am înscris încă în Liga Sacră Naţională zisă şi La-Să-Ne. O dată cu mustrarea, am primit şi un plugušor, vorbind de

...românii cei curaţi
la ligă adunaţi,

precum şi un număr din *Victoria*, Organul Ligei Sacre Naţionale Române. Consultînd organul, am aflat că sediul ligei se află în Fundeni-Ilfov (ilustră localitate !) şi că Şeful suprem al ei este chiar d.col. Vasilescu-Lascar. Se pare însă că Liga nu e prea numeroasă şi că d. Vasilescu reprezintă totdeodată şi pe şef, şi pe subalterni, deoarece gazeta însăşi este scrisă numai de d. Şef suprem, care se comandă singur. Cît de mare om este acest conducător de popoare, pe nedrept ignorat de presă, se vede din familiaritatea cu care vorbeşte celor mai de seamă oameni de stat şi din formulele politice pe care le supune chiar Juriului Premiului Nobel. Şeful nostru îşi exteriorizează gîndirea prin mesaje. Mesajul al 6-lea, de pildă, a fost înaintat (de obicei se arată şi nr. recomandării poştale) „Lumei şi popoarelor creştine şi oamenilor mari de stat ai Norvegiei, Germaniei, Italiei, Japoniei, Poloniei,

Americei Latine, Franței franceze, Albionului creștin etc., etc." În acest mesaj se propune o monedă universală și se fac profeții grozave. Toată lumea „a înnebunit", numai d. Vasilescu, bineînțeles, și-a păstrat capul. Cum e firesc, am fi privit toate aceste mesaje cu neîncredere, dacă o întîmplare neobișnuită n-ar face din d. Șef al Ligii Sacre un factor supranatural. Bucurați-vă, români, căci între voi se află Alesul lui Dumnezeu ! După 50 de ani de persecuții (toți oamenii mari sînt persecutați), d. Vasilescu a fost încoronat de muze, prin voința lui Dumnezeu, poet al dreptății, în noaptea de 5—6 februarie. Sosirea zînelor o descrie Comandantul Suprem în versuri :

Păreau că-s rîndunici, așa erau de mici...
Și cînd se-apropiau ...deveniră Zîne.
Se-ntreceau în șoapte — legate cu arnici—
Și zîmbeau la mine ! Frumoase cadîne.

Așa desfătare de lucruri cerești
Nici nu mai visasem... Tare iluminat
Le priveam cu farmec — nefiind firești —
Și li-urmam cu gîndul... Eram foarte-ncîntat.

Încîntarea d-lui Vasilescu e foarte legitimă, întrucît zînele iau rar forma rîndunicilor, de obicei apărînd ca sticleți. Însemnat de Dumnezeu, Șeful a trimis un mesaj franțuzesc (într-o franceză păsărească) „à Miss Eleonore Rathebone" :

„Parmi vous tous, mon ange gardien me conduit m'adresser a vous du premier instant, parceque vous êtes tout comme moi, Ecrivain, c'est à dire «Une Elue du Ciel». Que toutes vos deux compagnes, les miss Ladi, me pardonent, et j'adresse le 5—ème Message à la Femme D'albion."

Șeful o cam sperie pe biata „miss Ladi", spunîndu-i „Dieu este très faché" și făcîndu-i aspre mustrări pentru atitudinea antiitaliană. „Dieu a conduit L'Italie en Abisinia, parce qu'ils ont été payens". Mesajul se încheie cu viziunea cerească a Comandantului dumnezeiesc :

„*Mon Encoronement*. Il faisi noir, et sur de ciel plein d'une vive lumière, ils semblait que tout était en paix

et en harmonie, tout aussi que sur la terre. Et j'ai vu bien loin une multitude..."

Și Fericitul Ales ne povestește într-o franțuzească îngerească cum i-au ieșit înainte miliarde de sticleți, sticleți, sticleți...

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 854, p. 18.)

IPOCRIZII LITERARE

25 aprilie

O mare discuție s-a încins între unii iubitori de literatură cu privire la moralitatea în artă, și sînt unii care susțin cu aprindere că tinerimea e pe calea pierzării fiindcă în vitrinele librăriei se află (nevîndute) cîteva cărți în care se amintește cu oarecare libertate de anume organe. Cînd nu e la mijloc o neînțelegere a esenței artei, avem de-a face cu o crasă ipocrizie. Fără îndoială că sînt domenii ale realității în care un scriitor, intrînd prea adînc, greșește. Prea multă senzualitate, prea multe scene sexuale sînt plictisitoare și în fond neestetice. Chestiunea este însă dacă libertatea, fie și de prost gust, în literatură poate fi demoralizantă sau mai demoralizantă decît alte genuri socotite nevinovate. Întrebarea dintîi este : ce demoralizează pe cititor, înfățișarea simplă a unor adevăruri, sau comentariile de care sînt însoțite ? Desigur că adevărurile înseși sînt socotite imorale, pentru că scriitorul nu comentează niciodată faptele. Dar de ce să fie numaidecît imorale sau mai ales de ce scriitorul să fie atît de vinovat față de societate ? Crima este o faptă reprobabilă, antisocială. A vesti în jurnal facerea unei crime este oare imoral ? Poate fi socotită știrea aceasta ca un îndemn la crimă ? Nu. Și cu toate acestea, mulți viitori criminali se inspiră din jurnale și din cărți. Noi însă nu cerem pedepsirea presei, fiindcă bunul-simț ne spune că nu citesc cu interes profesional știrile despre crime decît cei mai dinainte hotăriți să le facă. Profesorul de la Facultatea de medicină, autorul de cărți medicale,

educatorul vorbesc fără sfială de chestiuni sexuale, de perversiuni cîteodată, şi nimeni nu se gîndeşte să-i pedepsească. Se zice, probabil, că scopul acestora este de a studia şi preveni. Însă toată lumea ştie că cel mai mare procent de sugestiuni sexuale îl dau chiar cărţile cu pretenţia de a înlătura perversiunile. De ce anume cititori tineri sînt lacomi de publicaţii periodice cu caracter medical şi cu felurite ilustraţii „sportive" ? Tocmai pentru elementul excitant ascuns în dosul pretinselor îndrumări. Şi totuşi, nimeni nu se scandalizează. Şi în realitate primejdia nici nu e aşa de mare. Prin urmare, de ce acelaşi fapt spus cu anume pretenţii savante şi cu clişee sugestive este moral şi spus într-o carte de literatură, fără comentarii, şi fie şi-n dauna valorii literare, este imoral ? Cine se teme de corupţie este un corupt, şi gălăgia asta pudică aduce aminte de batista lui Tartuffe. De altfel, publicul nu caută cu dinadinsul cărţile de scandal, fiindcă nu află din ele cine ştie ce lucru nou pentru el.

Cititorul obişnuit caută în roman ceea ce-i lipseşte în viaţă: bogăţia, luxul, dragostea patetică, onorurile publice, aventura. Senzaţiile sexuale fiind ieftine, le gustă direct. Cît despre poezie, pedagogul să fie liniştit. Ca să fie corupătoare, ea trebuie să se citească. Însă cum nu se citeşte, ni se pare o fină ironie să pedepseşti un biet bard pentru cîteva vorbe deşănţate puse pe cîteva foi pe care nu le citeşte decît el şi cîte un cronicar literar blazat şi incoruptibil.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 855, p. 6.)

UN SCRIITOR MORAL

2 mai

Să-mi dea voie cititorul să-i povestesc conţinutul unei schiţe de un mare prozator român „clasic" în viaţă, care ţine mult ca literatura să se bizuie pe experienţă, ceea ce înseamnă că şi această schiţă este ieşită din experienţa autorului.

Un om în vîrstă, cu nevastă și copii, rămîne peste vară singur acasă, familia fiindu-i plecată în vilegiatură. În personalul d-lui Vasile Rîureanu, așa se cheamă eroul, se află și o fată, anume Lenuța, crescută în casă de mică. D. Rîureanu nu pare a avea un ochi special pentru ea, în schimb autorul ne-o descrie :

„Frumoasă fată ! Ia uitați-vă la ochii ei alunii, la gurița ei ca o cireașă, la armonia tuturor trăsăturilor : uitați-vă cît o prind de bine cozile părului ei castaniu, aduse cunună împrejurul capului ; uitați-vă la trupul ei zvelt și mlădios, al cărui bust rău ascuns sub bluzulița cu rîuri și altițe cusute de mîna ei lasă să se ghicească comori încîntătoare !"

Ce ipocrizie de seminarist ! — veți zice. La ce se gîndește scriitorul cînd admiră misterele de sub bluzuliță ? La acele părți ale trupului care îndeplinesc în chip mai propriu funcțiunea procreațiunii ! Un altul ar fi fost mai dezlegat la limbă și ar fi folosit cuvinte mai lămurite. Scriitorul nostru, moral, zice : comori. Va să zică nu atît faptul în sine e reprobabil, ci expresia. Îndulcește puțin vorba și zi nu „sîn, coapse" și celelalte, ci „comori încîntătoare", și opera devine înalt educativă.

La Rîureanu vine un prieten „crai", care, cum vede fata, zice stăpînului casei : „Mare pehlivan ești ! Ți-ai trimis nevasta și ai rămas singur cu Lenuța !" Rîureanu protestează, se jură, dar cînd rămîne singur nu-și mai găsește locul. Începuse să-i placă Lenuța. Cum s-o ispitească ? Se face c-o întreabă de una, de alta, pe urmă îi arată o scrisoare venită de la nevastă unde era vorba și de fată. Și așa, din vorbă-n vorbă, Rîureanu se repede la fată și ... și-i sărută mîna. Delicat slujnicar ! Altul ar fi fost mai impetuos, el însă se mulțumește cu mai puțin. Fata strigă : Conașule ! (umilitoare scenă de slujnicărie, penibilă la un scriitor care trebuie să aibă aerul că nu știe că se pot întîmpla pe lume astfel de lucruri !), boierul prinde curaj și bolborosește : „Lenuța mea, Lenuța mea". Asta înseamnă că în subconștientul lui mocnea de mult isprava. Mai șireată fata ! Ea zice deodată, ca și cînd ar fi auzit ceva, „Ia", și scapă astfel din mîinile bătrînului

satir. Apoi nu s-a mai întîmplat nimic grav, nu atît din scrupule morale, cît, cred eu, din faptul că fata avea și un tată voinic, pe Manole, a cărui mușculatură neliniștea pe eroticul Rîureanu.

E morală schița asta ? Nu, se-nțelege. Ea dă oamenilor în vîrstă sugestia de a se ocupa de Lenuțele din casă. Dar de cine este schița ? De un mare prozator moralist foc... Să vedem dacă ghiciți !

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 856, p. 26.)

ÎMPUȚINAREA BUCURIILOR

9 mai

Treceam deunăzi pe drum, cînd la un colț de stradă văzui două fetițe a căror față scotea scîntei de bucurie. În mînă aveau cîte-un bețișor terminat cu o mică bombă sticloasă. Din felul cum țineau fetițele obiectul se vedea că voiau să arate și altora situația privilegiată în care se aflau. Ce erau bombele minuscule ? Niște smochine muiate în zahăr și înfipte în băț, de care vînd negustorii ambulanți de acadele. M-am așteptat ca fetele să mănînce smochinele. Însă ele nu le mîncau. Ca să le admire pura formă ? Nu. Ca să guste la infinit dulcea lor posibilitate. Una din ele scotea o limbă de catifea roșie și lingea delicat un vîrf al smochinei, apoi o contempla, apoi iar o lingea. Abia tîrziu îndrăzni s-o vîre și-n gură, dar repede o scoase, privind-o cu grijă să vadă de nu s-a deteriorat. Tovarășei i se păru, se vede, că smochina ei avea o aromă inedită și ceru s-o guste cu vîrful limbii, ceea ce prietena îngădui cu mari precauțiuni.

Firește că e banal să spui că fericirea este relativă și se poate căpăta cu puține sforțări. Însă totul e îngrădit de anume legi și nu poți avea ceea ce vîrsta nu îngăduie. Am cumpărat și eu o acadea, crezînd că e formula fericirii gastrice, și mărturisesc că nu mi-a plăcut. Îmi place

însă cafeaua, îmi place berea. Am voit să fericesc un copil cu o ceaşcă de cafea şi el a respins-o îndărătnic. Şi ce cafea bună ! A mîna lucruri rele la gust, a bea spirtoase bizare ni se pare azi un lucru agreabil. A mînca uşor, de pildă, vegetale, e o voluptate. Mi-aduc aminte ce chinuitor mi se părea postul Paştelui odată şi cum îmi închipuiam calvarul lui Isus sub chipul unui post cu linte şi urzici. Măslinele, azi delicioase în amărăciunea lor, mi se păreau bile de otravă.

De bunăseamă că fiind în creştere copilul mănîncă avid ceea ce convine organismului tînăr, de unde plăcerea intensă pentru dulciuri şi indiferenţa pentru alimentele amare. Dimpotrivă, omul în vîrstă, nemaiavînd foame reală, găseşte plăcerea în ceea ce excită sau în ceea ce purifică organismul. Pînă aici totul e ştiinţific. Însă antinomia se prelungeşte şi în domeniul moral.

Copil, voiam să-mi cumpăr o vioară de 50 de lei, pe care am şi luat-o. Dar plăcerea n-a fost în clipa cumpărării, ci într-un an întreg de aşteptări şi de popasuri lungi în faţa vitrinii. Azi nu ştiu ce să cumpăr ! Tîrgul Moşilor mi se părea un oraş imens de minunăţii şi expediţia cu tramvaiul cu cai lua proporţiile unei expatrieri în Canada. Ce plictisitor e azi tîrgul şi ce mulţumit sînt să stau liniştit ! Dar de ce aleargă domnul acela bătrîn după tînăra domnişoară, mai mult o fetiţă, care chicoteşte ? Să existe o nouă smochină cu zahăr acordată acestei vîrste socotite ca o reîntoarcere la copilărie ?

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 857, p. 3.)

GUSTURI FEMININE

16 mai

Priveam mai deunăzi într-un magazin de mode felul cum nişte doamne foarte serioase îşi probau pălăriile pe care voiau să le cumpere. Am o deosebită atracţiune, deşi de sex masculin, pentru problemele modistice şi aş putea

zice că sînt chiar informat. În definitiv, socotesc îmbrăcămintea ca o artă şi ca atare chestiunea intră pentru mine în sfera mai largă a esteticului. Mai e, firește, şi o latură de psihologie şi de sociologie.

Pornind-o de la principii, să vedem pe scurt care sînt elementele artistice dintr-o pălărie, abstrăgînd de la utilitatea obiectului, în cazul femeii, nulă. O pălărie, fiind un element artificial, ordonat, adăugat capului, poate să placă pentru motivul pentru care place în genere arta publicului : pentru stil. Şi cum stilurile sînt schimbătoare, atunci şi valorile aderente sînt, vorba d-lui Lovinescu, mutabile. Modista *creează* o pălărie, adică inventează un stil nou, sau, bizuindu-se pe plăcerea care rezultă din restaurație, reintroduce un stil vechi adaptîndu-l noii linii. Cine urmărește bunele jurnale franțuzești, făcute de artiști, recunoaște acolo o mulțime de reabilitări. Se poartă basca, canotiera marinărească, pălăria împărătesei Eugenia, turbanul secolului al XVIII-lea, tricornul, pălăria curierului din Lion etc. Pentru ca o pălărie să fie într-adevăr un produs artistic, e de trebuință însă a descoperi în ea un nou factor coordonator : personalitatea. Așa cum opera de artă plastică este romantică sau impresionistă, dar este mai întîi de toate produsul unui artist, pălăria (vezi unde ne duce o pălărie !) trebuie să aibă un autor. De bunăseamă, autorul unei pălării are o personalitate ascunsă, cu totul supusă convențiilor, fiindcă altfel cădem în excentricitate. În moda bărbătească, ea e infinitesimală, în cea feminină însă, mult mai accentuată. Aşadar, o pălărie artistică este „semnată". Pălăria, neavînd o existență independentă şi fiind destinată a fi un apendice al capului, trebuie să se adapteze. Aci intervine gustul modistei sau al clientei care îşi alege din lucrurile originale, cînd nu creează anume pentru ea, ceea ce convine. O femeie poate şti o dată pentru totdeauna, adică aproape aprioric, ceea ce convine, ceea ce nu. O femeie corpolentă nu va purta mîneci bufante, basce la rochii, linii orizontale. Fizionomiile iregulare şi infantile se vor proiecta pe colerete şi plastroane, oricare ar fi moda. O

„pleureusă", o „tocă" dă aer de „damă", canotierele sau beretele cu moț puse pe vîrful capului întineresc etc. Există de asemeni o toleranță la culori.

O femeie inteligentă, socotindu-se materia primă a operei de artă care va rezulta în urma îmbrăcării, este conștientă de efectele de complimentare.

Ce făceau cucoanele din magazinul meu de mode? Cereau pălării peste pălării, fără să indice dinainte vreun principiu sau vreun stil. Odată gătite cu ele, rămîneau indecise, așteptînd un criteriu din altă parte. Femeile vin de obicei însoțite de prietene sau de soți. Cînd criteriul factorului stilistic și al factorului personal nu este găsit, atunci se recurge la încurajări extrinseci. Modista zice: Vai, doamnă, cum vă întinerește. Și apoi e un lucru seyant care se poartă, a luat și madam cutare. Bărbatul zice: ia-o, dragă, și isprăvește, că m-ai plictisit. Și celelalte. Totul este foarte amuzant și o dată o să mă mai ocup cu asta.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 858, p. 14.)

LUCRURI ETERNE

23 mai

Cînd văd cum se-nverșunează unii profeți împotriva stricării limbii și a pîngăririi artei, desconsiderînd cu astfel de măsuri neghioabe cele mai solide valori ale vremii de azi, eu nu mă sperii. Sînt unele lucruri eterne, și printre acestea și prostia. Ar fi dureros dacă ar exista numai la noi, dar ea există intens acolo unde ai aștepta-o mai puțin. Campania analfabeților împotriva stricării limbii n-are nici un rost. Croce a pus problema foarte bine și definitiv. Vorbirea unui individ nu e compusă din cuvinte izolate valabile în sine, ci este expresia organică a unui gînd. Limba începe cu stilul. Un neologism poate să fie rău pus la unul și necesar la altul. Fă cît poftești

critica limbii cuiva, dar critica limbii ca expresie, nu ca o realitate nemișcată de sine stătătoare. Noi putem presupune că puriștii noștri sînt niște autodidacți. Însă în Franța sînt atîția profesori secundari și chiar universitari care mai susțin teoria unei purități autonome a limbii și-și îngăduie să distrugă cu ea tot ceea ce formează gloria Franței.

Dar teoria sănătății în artă ? Ce român ar îndrăzni să bagatelizeze pe Baudelaire ? Ei bine, în Franța lumea didactică îl privește cu dispreț. Este îndeosebi unul, autor de manuale cu mari tiraje, care emite asupra marelui poet cele mai suficiente și stupide opinii : „Nu respirați, recomandă el, prea mult *Florile răului* ! Ele turbură sufletul : ele îl adorm cu un somn funest ; numai snobismul te poate împiedica să vezi ce se ascunde sub aceste tuberoze cu parfum violent. În dosul tufelor înflorite, este desfrîul întristător ; este «hoitul», pe care ni-l descrie un medicinist cu imaginația sadică, într-un stil adesea brutal, adesea prețios. Anume predispoziție naturală împingea pe Baudelaire la zugrăvirea decadenței fizice și morale, și poezia sa exală prea adesea mirosuri de spital și de mlaștină. Am avea deci datoria să neglijăm pe acest mistificator sau nevrozat, care se punea sub protecția «Muzei bolnave» etc."

Ce tristețe ! Ce cretinism ! Toți mediocrii sînt mîndri de „sănătatea" lor, care însă foarte adesea este foarte precară, și sînt exponenții rigizi ai moralei, pe care în particular o respectă prea puțin. De altfel, instinctul moral presupune un teren de complexitate intelectuală, și un prost nu poate fi niciodată nici sănătos, nici moral.

Acest interesant bărbat care vîră astfel de prostii în capul școlarilor francezi are și în critică păreri demne. Cine credeți că este cel mai mare critic francez ? Ridicul Doumic, mediocrul Doumic, care însă poate introduce la *Revue des deux-mondes* și premia la Academie. Sub părerile înguste, se ascund de cele mai multe ori intenții de parvenire prin mijlocul cel mai sigur : conformismul în stupiditate.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 859, p. 11.)

CĂUTAREA PATERNITĂȚII

30 mai

Gulivera (este numele pisicii mele) a dat naștere, astă-noapte, la trei pisoi de sex incert, dar de culori foarte definite. Unul este negru ca noaptea, doi sînt albi cu pete roșcate și cenușii. Fericitul eveniment era cît pe ce să se petreacă în patul meu. Am prins însă de veste la vreme, astfel că cei trei mici Guliveri au văzut lumina zilei într-un coteț de găini, rămas fără întrebuințare în urma unei epidemii de ciumă păsărească. Cînd zic „au văzut lumina zilei" e un mod figurat de a vorbi, fiindcă pisoii nu văd nici o lumină înainte de a împlini nouă zile.

Gulivera își îndeplinește foarte conștiincios meseria ei de mamă. Întîi stă locului, lăsînd pisoii să sugă, al doilea, îi linge, îi întoarce pe toate fețele, îi curăță. Frumos instinct, zic eu, dar numaidecît mă gîndesc la situația legală a pisoilor și a mamei. Copiii sînt născuți din uniune nelegitimă, întrucît tatăl sau tații sînt neidentificabili. Mama își crește singură copiii și constituie o familie pînă la majoratul pruncilor. Adevărat matriarcat.

Pe cînd meditam astfel, ceva negru căzu dintr-un pom din apropiere și fugi pe lîngă gard.

— Pruțt ! strigai eu recunoscînd o pisică.

Însă pe dată mă luminai. Cotoiul negru semăna aidoma cu pisoiul cel mic. El era așadar tatăl pruncului. Tată denaturat, care trece pe lîngă fosta soție fără s-o bage în seamă.

Stînd însă ceva mai departe de coteț, am văzut un lucru interesant. Un cotoi voinic, alb cu pete roșii și cenușiu, se lăsă greu de pe gard. Merse la coteț, miorlăi gros și intră înăuntru. Gulivera îi răspunse într-un chip care mi se păru, în limba pisicească, foarte amabil. Cotoiul ieși apoi afară cu un pisoi în gură. Întîi îl culcă pe jos și-l răsturnă puțin cu laba. Joacă ? Expertiză ? Nu știu. Apoi îl luă în gură și era tocmai să sară cu el pe gard, cînd sării după el. Cotoiul înspăimîntat lăsă pisoiul jos și fugi. Așadar, acesta era părintele puiului. Departe

de a-şi ignora progenitura, cotoiul se lăsa recunoscut şi se informa de autenticitatea copiilor. Se mai pare că dorinţa lui era ca lăuza să se mute în gospodăria lui, care se află în curtea vecină.

Am închis pisica în coteţ împreună cu pisoii. Cotoiul vine din cînd în cînd, încearcă să deschidă uşa cu laba, apoi, neizbutind, se culcă jos paşnic şi păzeşte. Iată ce va să zică un bun tată! Teoria matriarcatului cade cu desăvîrşire, dacă pînă şi în lumea pisicilor tatăl poate fi urmărit şi identificat.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 860, p. 6.)

FURNICILE

6 iunie

De cîtăva vreme m-au inundat furnicile. Cuvîntul inundat nu trebuie socotit de loc ca o expresie metaforică, ci ca o tristă realitate. Cînd temperatura de primăvară s-a consolidat, au apărut, în curte, primprejurul casei, o mulţime de muşuroaie mari de pămînt mărunt trecut ca prin maşina de tocat. Numeroasele porţi ale movilelor colcăiau de furnici. Privite cu atenţie, aceste furnici apar ca nişte fiinţe preocupate de o singură idee, ca nişte zănatece. Ele aleargă în toate părţile, izolate sau în grup, se strîng ca o ceaţă pe un os aruncat, cară cu îndărătnicie un fluture uscat sau un cocoloş de pîine, se strîng în adunări misterioase, repară cu uimitoare iuţeală casa lor sfărîmată oricînd de paşii enormi şi nepăsători ai omului.

Dar ceea ce mă surprinde este distanţa considerabilă pe care se mişcă. Ţinta lor vădită este casa mea. O furnică, două pornesc pe scări în explorare şi curînd după aceea mii de furnici năvălesc unde nu te gîndeşti. Deşi au o casă a lor în ogradă, ele trăiesc nomade ca tătarii, aşezîndu-se temporar în jurul locurilor pe care le pot prăda. Îndrăzneala lor nu cunoaşte nici o margină. Ele se urcă pe masa din sufragerie, la vremea prînzului, se

strîng pe piine, încercînd s-o rupă şi s-o fure, intră în farfuria cu supă, aşezîndu-se pe margine ca o minusculă cireadă de cai negri, îmi ciuruiesc sub ochii mei cireşile. Paharul lăsat pe masă, linguriţa cu care am mîncat dulceaţă, ceaşca pe fundul căreia a rămas puţin ceai dulce sînt acoperite numaidecît de o vermină neagră.

Furnicile n-au nici un instinct de conservare personală. Lăcomia lor e aşa de mare, încît se aruncă orbeşte oriunde cred că e ceva de ciupit. Ele se urcă pe om, în pat, pe scaunul pe care stai, în jurul săpunului de la lavoar. Omoară-le, îneacă-le, mătură-le ; o clipă crezi c-ai scăpat. Dar o singură salvată de naufragiu vesteşte numaidecît alte colonii, şi peste cinci minute paharul îţi va fi iar negru de furnici. Aci apare clar că viaţa individuală este o subtilitate umană. Vietăţile, ca şi plantele, sînt menite să aibă numai o existenţă colectivă. Furnica, socotită ca individ, este imprudentă, nebună, tribul însă e tenace şi viclean. O matrice prin fundul muşuroaielor fată neobosită această neagră hoardă, fără s-o mai numere şi s-o mai numească.

Furnicile nu sînt însă singure. Ca şi popoarele nomade, ele au adus cu ele vite de hrană. În grădină am nişte trandafiri. Am observat că bobocii stau pe loc, într-o vădită anemie, şi că furnicile colcăie în jurul lor. Ce să fie ? Am descoperit. Există un fel de păduchel verde, numit vaca furnicii, fiindcă prin presiune dă acesteia un suc lăptos. Un păduche mare, de sex feminin, gravid şi întraripat, stă numaidecît sub boboc. Sub el, în jurul crenguţei, stau spînzuraţi ca nişte mărgele verzi plini de clorofilă suptă, păducheii. O mai savantă hoţie nici nu se poate. Smulge-i, distruge-i ; după cîteva ore, un alt ciorchine e gata. Matricea verde a fătat din nou.

Aceste invaziuni nu mă supără atît prin pagubele lor, cît mă turbură prin tenacitatea inutilă pe care o descopăr în natură.

P. S. — Furnicile au vizitat acest articol, încercînd să mănînce cerneala.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 861, p. 18.)

FERICIREA

13 iunie

Oamenii au despre fericire o concepțiune cu totul personală, încît cu drept cuvînt nu poți încerca să dai nimănui criterii obiective. Vă voi prezenta două femei care umblă după fericire.

Madam X este înaltă ca un fus, galbenă ca un pergament, cu păr rar și gros ca de cal, cu dinți lați și galbeni, cu mers plin de acră demnitate. Are avere și o casă impunătoare. Însă madam X este bolnavă. Organismul ei cere diete stricte, odihne prelungite și alte precauțiuni de soiul acesta, fiindcă mi se pare că măruntaiele ei, rinichii îndeosebi, sînt în stare rea. Doamna cu afecțiuni renale cronice are un soț de aceeași categorie socială ca și ea, șters, blînd și cu oasele subțiri, încît compararea între soți nu duce la nici o concluzie prea defavorabilă pentru celălalt. Luni de zile doamna a stat în pat bolind, luni de zile am văzut-o cîteva clipe la geam, lipindu-și de sticla rece un obraz îngălbenit de sudori și de regim.

Soțul pleca blînd, resemnat ca un Crist, la serviciu, se întorcea cu punctualitate, alerga după cumpărături, se purta în așa chip încît își cîștigase simpatia neexprimată a întregii străzi.

Era soțul credincios care ar fi făcut fericită pe orice femeie de categoria lui. De cîtăva vreme, madam X nu se mai sprijină pe brațele servitoarei sau ale soțului, nu mai este așa de galbenă, ba nici chiar așa de osoasă. Un început de obezitate îi dă un aer sigur de sine, jovial. A început să iasă în oraș, să se îmbrace bătător la ochi. Madam X s-a făcut bine. Însă soțul a dispărut. Toți ochii care i-au urmărit martiriul întreabă cu lăcomie : unde este domnul X ? În sfîrșit, aflăm. Doamna X și-a gonit soțul. Ea găsește că sănătatea lui nu e satisfăcătoare, că el ar putea fi tuberculos și în acest caz să-i transmită periculoasa boală. Ea vrea un om sănătos, voinic, vrednic de ea, vrea *fericirea*.

Doamna Y e o femeie de bună condiție socială, discretă, demnă și mai ales foarte morală. A fost căsătorită de mai multe ori, are copii și e de o vîrstă oarecum înaintată. Deși de loc frumoasă, și-a căutat soții cu vigilență, temîndu-se să nu se înșele. Vestita Elena n-ar fi fost mai pretențioasă în alegerea unui bărbat ca doamna Y. Și lucru curios, a găsit soți bogați, culți și chiar cu grații personale, dar i-a părăsit negăsindu-i vrednici de ea. Tîrziu, cu copii mari și fără soț, la o vîrstă cînd oricare altă femeie ar căuta singurătatea, s-a pus să-și aleagă un soț. Căutarea a fost nefericită și imprudentă, fiindcă doamna a căpătat o gravă infecție a sîngelui. De loc demoralizată, doamna și-a găsit totuși un soț, care nu e Adonis, e drept, dar care nu merita o astfel de însoțire primejdioasă pentru sănătate. Totuși doamna e nemulțumită. Ar voi un soț mai bun și-l caută pe furiș. Vrea *fericirea.*

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 862, p. 6.)

SCRIITORUL

20 iunie

Prietenul meu scriitorul îmi spunea deunăzi niște lucruri foarte interesante. Scriitorul, zicea, a observat că urmarea socială a scrisului este gloria și acum el confundă cauza cu efectul și îl caută numai pe acesta din urmă. De fapt, numai vremea îndelungă ne poate spune dacă avem de-a face cu un scriitor, și nu cu un om comun care scrie. Apoi scrisul e întîi de toate un meșteșug care trebuie să placă scriitorului ca atare, indiferent de opinia publică. Artistul din Renaștere era un meșteșugar furnizor de tablouri și sculpturi. El lucra ca să-și perfecționeze arta, ca să cîștige clienți și, în sfîrșit, pentru plăcerea personală a meseriașului, care-și dă toată măsura. Scriitorul clasic francez era un furnizor de litera-

tură plătit de rege, fără o poziție socială deosebită, fără critică exaltatoare. Modest, el lucra din patima scrisului și ca să trăiască. De o sută de ori mi se pare mai bună situația scriitorului care scrie ca să satisfacă publicul, ca să vîndă, ca Balzac. El va apela la toate resursele lui, la tot ce-i poate asigura succesul material, care nu-i de loc așa de facil cum cred unii. Scriitorul modern umblă după gloria contemporană și asta duce la multe aberații morale. Invidios de gloria altora, el va căuta s-o atenueze și totodată va fi în stare să-și cîștige reputație prin reclame și articole de complezență. E curios ce naiv este un astfel de scriitor. El însuși și-a scris elogiul și începe să creadă în el. Sînt scriitori care au pierdut cu totul plăcerea efortului. Cîteva laude convenționale sînt de ajuns și se tem să nu le compromită. Atunci nu mai scriu nimic. Scriitorul modern a ajuns analizînd destinul lui Homer la convingerea că literatura dă o viață eternă. De aci orgoliul, privirea de sus și mai ales iritația. Căci opinia publică prețuiește în genere corpul scriitoricesc, dar nu are nici o considerație pentru scriitorul izolat, în care vede un om ca toți oamenii. Într-o zi mă întîlnii cu un vechi coleg de școală.

— Ce mai faci ? — mă întrebă. Cu ce te ocupi ?

Eu, cum știi, n-am nici o ocupație, mă „ocup" cu literatura. Văzînd că nu răspund nimic, colegul îmi oferi propoziția încîntată pe care o avea pregătită de mult :

— Eu, zice, salvă Domnului, am cariera făcută. Sînt șef de birou în cutare minister și sînt propus la înaintare.

Apoi într-un tîrziu :

— Parcă am văzut că faci niște cărți !

— Fac ! — am zis eu cu capul în jos.

— Barim, iese ceva ?, îmi făcu amicul cu coada ochiului.

— Nu prea !

— Rău ! zise dezamăgit colegul, apoi cordial reprobativ :

— De ce nu vrei tu să-ți faci o carieră ca oamenii ?

— Fiindcă nu sînt om ca toți oamenii !

Așa i-am răspuns eu glumind și desigur că amicul a interpretat răspunsul în felul cel mai defavorabil. Dar apoi m-am gîndit că redusul prieten avea dreptate. Ce are a face scrisul cu viața ? De ce să cerem de la oa-

meni o stimă pe care nu pot să ne-o dea, fiindcă în chip sincer nu ne prețuiesc ? Să uităm iarăși efectul secundar al artei și s-o cultivăm în sine : ca pe o meserie ca oricare alta.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 863, p. 7.)

SENILITĂȚI

27 iunie

Pomeneam o dată de o bătrînă din Iugoslavia care, temîndu-se că nu va mai muri niciodată, s-a sinucis. Atunci făceam niște considerații literare asupra lipsei de temere în fața morții la bătrîni. Observațiile erau de altfel în marginile adevărului, însă cazul nu este de loc așa de rar cum își închipuia gazeta care vorbea de acest fenomen. Psihiatrii cunosc foarte bine pe bolnavul, îndeosebi bătrîn, căruia i-a intrat în cap, după multe ipohondrii neconfirmate de fapte, că nu va putea muri niciodată. Delavrancea însuși a scris o poveste în care eroul ajunge la încheierea că este incapabil de moarte, ceea ce îl determină să facă un gest, din păcate, mortal.

Nimeni nu poate avea decît respect pentru bătrînețea în care toți vom cădea, dacă vom fi norocoși. Aici nu e vorba de a ironiza pe bătrîni, ci de a arăta o latură a psihologiei lor, latură care de fapt este o binefacere a naturii. Trecut de o anumită vîrstă, orice bătrîn capătă convingerea că s-a întărit în fața morții. Vorbiți unui bătrîn de moartea altui bătrîn, de aceeași vîrstă. Întîi, el va observa că individul a murit încă... tînăr, cu alte cuvinte, va fi dispus chiar de la început să socotească acea moarte ca accidentală. Apoi, interesîndu-se de cauza decesului, va descoperi neglijență în regim, lipsă de perspicacitate din partea doctorului, un teren pregătit încă din tinerețe prin viață dezordonată și abuzuri, un caz rar care nu apare decît la un secol o dată, va descoperi, în sfîrșit, astfel de circumstanțe, încît decesul va apărea ca pe deplin meritat și cu neputință de a reapărea în-

tr-altă parte, unde s-au luat măsurile cuvenite. Bătrînul nu este așa de înspăimîntat de moartea aproapelui ca omul tînăr. S-ar părea că moartea este un fenomen rar la bătrînețe, care aproape nici nu-l privește. Această lipsă de sensibilitate este, firește, o fericire, fiindcă ce-ar fi viața într-o veșnică teroare ?

Avariția bătrînilor nu este o simplă manie irațională, ci reprezintă o proporție dintr-un sistem încheiat. Bătrînul se crede un element selectat de natură, care, izbutind să învingă boalele și accidentele, este predestinat să ducă de-abia de acum încolo adevărata existență de cîteva zeci de ani. Însă societatea nu mai dă bătrînilor atîtea mijloace de existență, de aceea bătrînul găsește cu cale să economisească strașnic. Cunosc o bătrînă de o vîrstă foarte înaintată, căreia vederea i-a slăbit într-o oarecare măsură. Medicul a încercat să repare cît s-a putut neajunsul, dar a trebuit totuși să mărturisească :

— Ce să-i faci, de la o anumită vîrstă toți căpătăm cîte un beteșug ! O să vezi și dumneata ceva mai tulbure cu un ochi.

— Cum, a răspuns bătrîna înspăimîntată, sînt amenințată să nu mai văd bine niciodată, am să rămîn așa *toată viața ?*

Doctorul zîmbi amabil și tăcu. Căci bătrîna apăsa pe acest *toată viața* în așa chip, că expresia căpăta adîncimea cîtorva secole.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 864, p. 16.)

CRIME PASIONALE

4 iulie

Cineva poate explica numeroasele crime pasionale din ultima vreme prin ridicarea temperaturii. Însă cum noi ne mulțumim să bem răcoritoare și nu omorîm pe nimeni, explicațiunea rămîne nesatisfăcătoare. Eu cred că pricina este în altă parte. Cine comite crimele ? Niciodată

un mare intelectual, niciodată ceea ce se cheamă un om superior. Scriitorul omoară în scris, filozoful formulează, învățatul în genere nu-și vede capul de treburi și ca atare nu are timp să facă crime. Crimele acestea se petrec în burghezia semidoctă, excitată de rele pilde de viață. Vina cea mare o are, trebuie s-o spunem, femeia. Femeia este termometrul unei civilizații, și acest termometru funcționează încă foarte rău la noi. Femeia noastră, firește fără generalizări exagerate, vrea să „trăiască", să aibă un bărbat „bine", adică cu parale multe.

Femeia română nu deschide saloane literare, nu discută literatură, nu ia parte la viața intelectuală. Stau pe o stradă de burghezi înstăriți cu pretenții și n-am auzit o dată răsunînd un pian. Trec însă foarte des mașini și servitoare cu sticle de vin la gheață. Lumea petrece. Aceste femei se amărăsc între ele, se iau la întrecere în vederea unei cît mai bune poziții sociale. Cunosc o familie cu multe fete în care cuvîntul de ordine este : bărbați buni, cu „poziție". Nu se dă nici o cultură serioasă domnișoarelor, nu li se cultivă nici o aspirație nobilă, ci numai lăcomia de bani. Și într-adevăr, toate fetele sînt măritate bine cu ingineri de cincizeci de ani, milionari, cu directori de fabrici, cu moșieri. Toate au mașină, toate călătoresc în străinătate și sînt analfabete, luătoare în rîs de orice om cult și sărac, și totuși invidioase și nemulțumite. Din această goană după plăceri, a început divorțul. Căsnicii vechi se desfac pentru a se recompune mai bine. Mai cunosc doi inși care umblau fiecare, soț și soție, după alte combinații, perfect de acord. În cele din urmă, s-au și despărțit, bărbatul însurîndu-se din nou mai bine și femeia măritîndu-se cu un bărbat mai bogat. Goana după plăceri se colorează cu o literatură proastă de roman foileton sau de cinematograf.

Cauza unei îngrozitoare tragedii familiale declară important că pe un bărbat îl adora și pe altul îl diviniza. Stil stupid de analfabetă hrănită cu titluri de filme, dar mai ales fără cultură a sufletului, fiindcă această combinație de divinizare cu adorație este o aberație imposibilă la femeile normale. Firește că nici bărbații nu sînt mai cuminți și aleargă și ei după căpătuiri, distrugînd vechi

rosturi. La bărbat se mai întîmplă și alt fenomen. Pînă la 40 de ani, un bărbat e modest, iubitor de nevastă. Apoi începe să aibă parale și prinde gust de aventuri. Cele mai multe crime de aici vin. Un om cult are sentimentul onoarei, al lealității și un mod superior de a-și folosi banii. Dacă vestitul casier hoț nu fura bani, el ar fi fost totuși în stare de o crimă pasională. Căci ce aspirații de viață poate avea un analfabet speriat care își cumpără un frigorifer de 40.000 lei ? Vin la gheață și femei.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 865, p. 12.)

ÎN TREN

18 iulie

În compartimentul de clasa I se urcă trei persoane, un bărbat ca de 40 de ani și două doamne cam de aceeași vîrstă, cu aere juvenile, vopsite, îmbrăcate țipător în rochii strimte și scurte, care plesnesc la presiunea pulpelor, și sugînd cîte o țigare cu mult fum. Una din doamne are un rîs gros, gîlgîitor, care-i desface toată gura plină de rouge și de dinți de aur : ha, ha, ha, ha. În compartiment se află numai un domn serios cufundat în lectura unui jurnal. Urmează 16 ore un interminabil dialog din care extragem cîteva momente :

— Mamă dragă, tu poți să dormi în tren ?
— (Domnul întrerupîndu-și sforăitul) Nu !
— Ha, ha, ha, ha !
— Tu dormi, dragă ?
— Mie mi-e cald.
— Ha, ha, ha, ha ! Scoate-ți ghetele !
— Nu se poate ! Să deschidem geamul.
— Ba eu îmi scot pantofii. Ha, ha, ha, ha !

Una din doamne își dă drumul pantofilor și-și ridică picioarele noduroase pe banchetă. Se aud deodată alte perechi de ghete căzînd jos. Domnul citește nervos și ostentativ jurnalul. Cei trei își continuă conversația întinși pe banchete.

— Niki dragă, parcă mi-e foame. Nu poți să scoți fondantele ?

— Ha, ha, ha, ha !

— Îmi permiteți să vă ofer o bomboană ? Îmi dați voie să mă prezint !

Călătorul luat în pripă n-are vreme să se reculeagă și bolborosind ceva se trezește mestecînd o pralină. Cei trei pasageri sînt acum în largul lor. Cu mîinile sub ceafă, întinși pe spate, după ce-au stins cu de la ei putere lumina și au deschis și ușa își continuă petrecerea :

— Tu, Lori, ce-o fi făcut Didina ?

— Nu știu. Pleacă la Paris cu Luki.

— Ha, ha, ha, ha !

— Și Nelu merge în croazieră pe Mediterană.

— Ha, ha, ha, ha !

— Apropo ! S-a întors Tanți din fiorduri ?

— S-a întors, nu știi ? Ha, ha, ha, ha !

Domnul cu jurnalul e galben la față și dă semne de impacientă. Cei trei vorbesc înainte și doamna rîde cu gura mare. Deodată domnul serios se ridică, cască gura, scoate un formidabil ha, ha, ha, și trage semnalul de alarmă.

Tumult. Cei trei sar jos în ciorapi și doamnele țipă : Săriți, nebunul ! Iar „nebunul" s-a calmat și așteaptă impasibil ancheta.

(Adev. lit. și art., XVIII. seria a III-a, 867. p. 18.)

DAVID ȘI GOLIATH

25 iulie

Stimabilul meu confrate, sau mai degrabă stimata mea consoră, d-na Iz. Sd. îmi face deosebita onoare de a arunca ochii asupra cronicilor mele, îndeosebi asupra acelora care vorbesc de furnici. Asta mă măgulește nespus și măgulește firește și pe furnici. Un lucru însă m-a surprins, și anume aluzia la „cruzimea față de creaturile pămîntului" a mizantropului (adică a mea), „asprimea tăioasă", „dezgustul".

Vai ! nu e așa. Mizantropii sînt oamenii cei mai blînzi de pe lume și mizantropia lor e o iubire exagerată de oameni și de toate, cu mîhnirea că nu sînt toți așa cum ar trebui să fie. Omul obișnuit e indiferent, cordial, mulțumit de strîmbătatea lumii, de pe urma căreia trăiește. Dar, în sfîrșit, nu e vorba de asta. Furnicile m-au autorizat să comunic tovarășei mele stimabile de muncă literară că ele n-au nimic împotrivă-mi. Din contră. Ca să le pot vedea, le-am lăsat să-mi intre în mîncare, le-am abandonat zahărul, le-am scos din sifonul care le este nefast și mi-am prefăcut casa într-o furnicărie, refuzînd cu încăpățînare orice substanță nocivă pentru ele. Mizantropul scoate muștele din lapte și le păzește pînă se usucă și pot zbura, le scoate din pînza păianjenului, le dezlipește de pe hîrtia unsă cu miere. Mizantropul, precum numele arată, poate fugi de oameni, dar cultivă furnicile și muștele.

Fiindcă însă mi s-a făcut un citat din *Vechiul Testament*, să povestesc o mică întîmplare adevărată din viața furnicilor, căreia i s-ar potrivi titlul „David și Goliath". O muscă enormă și bîzîitoare, care cu puțin înainte vîjîia prin aer ca un avion trimotor, se tîrăște penibil pe nisip, zbătîndu-se, căzînd pe spate, zbuciumîndu-se. Mă apropii, mă uit de sus. Musca nu părea să aibă nimic. Cu cine se lupta astfel, ce otravă-i dădea astfel de convulsiuni ? Aplecîndu-mă, am descoperit taina, nemaipomenita, autentica taină. De piciorul drept din urmă al enormului muscoi era atîrnată o minusculă furnică. Furnicuța ținea strîns cu picioarele dinainte muscoiul și-l trăgea cu îndărătnicie în spre un probabil apropiat mușuroi. Puterea furnicii trebuie să fi fost enormă pentru ca muscoiul să nu poată zbura ori merge slobod, sau, în fine, o otravă subtilă se strecura ca printr-un ac de infecție din gura furnicii în trupul muștii, paralizînd-o. Contrastul mi s-a părut scandalos, crima oribilă prin invizibilitatea ei și, mărturisesc furnicofobia mea provizorie, am eliberat piciorul muscoiului Goliath de micul David.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 868, p. 18.)

SUFERINȚE

1 august

Ceea ce se întîmplă cu multe femei care pleacă la băi trebuie pus mai degrabă pe seama suferințelor psihice care urîțesc anume vîrstă.

Am avut în tren în fața mea, în clasa I, firește, clasă selectă (eu sînt scuzabil, fiindcă am gratuitate), o cocoană de vreo 45 de ani, care voia să pară de 18, în ciuda unor zbîrcituri enorme și a unei piele îngroșate de arterioscleroză. Femeile inteligente care nu se ajută apar candide, juvenile. Aceasta părea din imprudență și mai bătrînă. Vopsită ca o mască, îmbrăcată în roșu, într-o rochie ce sta să pleznească, tunsă peste marginile bunuluisimț, cu unghiile colorate, cu genele funinginoase, cocoana se zbuciuma cu o țigară în gură, punea picior peste picior și hohotea, spunînd unei tovarășe tot ce credea ea că o saltă în ochii celorlalți călători. Pe scurt: a fost și anul trecut tot acolo și a cheltuit 30.000 de lei, care, firește, că e mult, dar a jucat cărți; trage la vila *Rîndunica* (cea mai scumpă) și plătește 350 lei pe zi, a petrecut admirabil cu oameni bine etc., etc. În localitate am revăzut-o și am fost revăzut. Cocoana a intrat repede în coridorul vilei *Rîndunica*, care închiriază într-adevăr foarte scump. Mai pe urmă m-am încredințat că era la mijloc o mistificare. Doamna nu ședea acolo, ci departe, în sat, unde va fi plătit 800, 1000 lei cel mult pe lună. În schimb, îmbrăcămintea ei balneară era hilariantă. Găsise o pijama scurtă, potrivită pentru picioarele tinere, care era și dungată roșu ca un drapel și transperantă și-și pusese în cap un fel de chipiu pestriț de jockeu. Trupul ei îmbătrînit părea rușinat de această batjocură, ea însă, vopsită violent și cu țigara în gură, se preumbla mereu în văzul tuturor, crezîndu-se irezistibilă.

Iată o altă bolnavă. Cred că are șaizeci de ani. E grasă, pîntecoasă și calcă rățește. Și-a pus o pijama chipurile mai lungă, dar cu această caracteristică de a nu îmbrăca piciorul decît pînă la mijlocul fluierelor și de a despica și mai bine ceea ce e despicat în natura dorsală

a omului. Îngrozitor. Şi mătuşa trece mîndră în sus şi-n jos, şi cînd o priveşti se-ntoarce ca s-o mai vezi cu acea sforţare la indiferenţă a oamenilor care cred că te-au uimit.

Iată şi o tînără domnişoară. Picioarele ei sînt scurte şi subţiri, roşcate şi păroase. Moliciunea pe care şedem, meschină. Braţe ca fluierele. Costumul pijama scurt, croit în casă, e aşa de stîngaci, încît scoate în evidenţă conturul osos al bazinului. Îngrozitor. Însă domnişoara e mîndră.

Toate fumează, fiindcă aşa este select, şi cînd pot se-ntind ca nişte ladyes engleze pe chaise-longuri. Însă cu acea preocupare statornică de a fi văzute. Ele nici nu fumează în singurătate, ci numai în public.

Femeile acestea fac economii barbare la alimentaţie, hrănindu-se pe ascuns în casă cu castraveţi, spre a putea veni în fiece seară la Cazino !

Sîntem într-o localitate scumpă, şi vă închipuiţi cîte privaţiuni acum şi mai tîrziu, pentru a fi văzută aci trei săptămîni fumînd, la Cazino !

Multe femei suferă !

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 869, p. 17.)

NAŢIONALISM ARHITECTURAL

8 august

Un domn ing. Karl Gyr, elveţian, care trăieşte de cîtăva vreme la noi, a ţinut la Vălenii-de-Munte o conferinţă îngăduitoare despre noi, în care însă mărturiseşte că nu este entuziasmat de construcţia modernă din România, adică de zgîrie-norii americani, „fără stil şi fără aspect". Au mai spus şi alţii asemenea absurdităţi, de altfel stimulaţi de unele cercuri de la noi, care profesează un naţionalism rău înţeles. Ce-i dreptul, persoanele ono-

rabile străine care au emis aceste opinii cam neprotocolare, cam pretenţioase, n-au nici o competenţă în domeniul artei, încît nimeni nu e ţinut să le ia în seamă mai ales cînd vin din Elveţia, ţară care nu-mi amintesc să fi dat legi artistice Europei. Cîteodată poţi bănui o invidie refulată, o îngrijorare în faţa progresului nostru fulgerător. Dar sînt îndemnaţi la asta şi de unii români cu spirit de contradicţie. Iată un sat mizerabil de bordeie, oameni desculţi, lucrînd cîmpul primitiv, luminîndu-se cu opaiţ. Guvernul hotărăşte să le dea lumină electrică, să le cumpere tractoare, să-i îndemne mereu la progres. Atunci falsul român e indignat şi scoate expresia tichie de mărgăritar. Sînt unii străini care ne-ar voi mereu desculţi, murdari, rău hrăniţi şi trăind în cocioabe. Atunci ne-ar admira „pitorescul" şi ne-ar compara cu originalii ţigani.

Tradiţia în arhitectură ? Să vedem ce înţeles are asta şi mai ales ce margini. Stil românesc tradiţional nu putem găsi decît la bisericile de dimensiuni mici, la casele cu tindă de sub munte, la cule. Dacă am dori să construim o catedrală, un palat, o casă modernă cu multe caturi, elementele tradiţionale sînt inaplicabile. Cu coloane răsucite, cu colaci ornamentali s-au construit într-adevăr numai cîteva case boiereşti fără proporţii mari, unele frumoase, altele detestabile. De ce ? Fiindcă arhitectura înseamnă proporţie şi arhitectul „tradiţional" încearcă să obţină coloare prin ornamentaţiuni aplicate. De la Mincu, exaltat înainte de război ca un mare geniu, n-a rămas nimic valabil şi însişi elevii săi, d. P. Antonescu, de pildă, l-au combătut. Şi acum se vede Bufetul de la Şosea, care este o oroare de bombastic coloristic, în felul greşit cum unii slavi au încercat să aducă o notă personală arhitecturii occidentale. Dar, în definitiv, există originalitate absolută în arhitectură ? Stilul românesc e o prelungire a celui bizantino-adriatic, arhitectura franceză e o prelungire a barocului italian, cea spaniolă în alt sens la fel etc., etc.

Originală poate fi numai interpretarea locală, adaptarea, şi încă şi aceasta e supusă evoluţiei. Italienii au rezistat multă vreme în tranşeele barocului, detestînd americanismul, pînă ce, în sfîrşit, s-au încredinţat că stau

într-un punct mort. Acum poşta din Napoli, cutare hotel din Milano, gara din Florenţa dovedesc ruperea tradiţiei. Şi totuşi italienii rămîn fără să vrea în tradiţie, fiindcă cerul lor, materialul şi ochiul lor nu poate da ceva absolut identic cu modelul imitat.

Să ne-ntoarcem la Bucureşti ! Are oare Capitala o tradiţie ilustră, ce nu trebuie trădată ? De unde ? Capitala era un sat mare cu căsuţe improvizate şi firească fără nici un stil, căci erau construite de zidari. Cîte o clădire mai mare ca Poşta, Casa de depuneri aveau un mizerabil stil de provincie franceză, fiindcă arhitectul era francez. De aceea, se vede, unii francezi regretă „micul Paris" (? !) de altădată şi strîmbă din nas la New-York-ul românesc. România abia acum a început să construiască şi ea are nevoie de grandios, de monumental şi de confortabil. Dacă Japonia, prototipul tradiţionalismului, face zgîrie-nori, nu văd de ce n-am face şi noi. Toată Europa construieşte modern, fiindcă un stil este totdeauna cu necesitate universal. O meschină modernitate este trecută numaidecît în străinătate în Istoriile de artă, iar nouă ni se face morală ! Stilul modern din România este o varietate personală a modernismului şi nu seamănă de loc, afară de puţine excepţii, cu modernismul occidental. El e candid, văros, potrivit cerului local şi colbului dunărean, şi micile biserici centenare se proiectează admirabil pe masivitatea noilor clădiri, care sînt departe de a fi zgîrie-nori. Fără stil fundaţia Dalles, fără stil clădirea alăturată de 10 etaje ? Fără culoare, fără zorzoane, dar de o excelentă calitate artistică, Biblioteca Academiei Române este una dintre cele mai frumoase clădiri moderne din Europa, prin candoarea, simplitatea şi aerul de exactitate. De altfel, este acum şi una din cele mai moderne instalaţii de genul acesta din Europa (compară cu Biblioteca naţională din Paris sau cu Vittorio Emanuele din Roma). Probabil că unor străini le-ar plăcea hardughia „clasică" şi umedă de alături. Să ne mai slăbească dar străinii moralizatori stimulaţi de falşii naţionalişti.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 870, p. 18.)

SCRISOARE DE LA ȚARĂ (I)

15 august

Dragă unchiule,

Fiindcă tu ne-ai învățat că trebuie să iubim natura și oamenii simpli de la țară, am venit acum cîteva zile în satul de munte Scaieți. Din nenorocire, am picat tocmai la prînz și a trebuit să stăm pînă seara tîrziu în drum, fiindcă toată lumea era la cîmp. Tanți a vrut să stea jos pe iarba verde, care tu spui că e cel mai frumos covor, dar n-a putut, fiindcă era udă și murdară de păcură. Cînd s-a înnoptat, au început să ne-nconjure sătenii și să ne descoase :

— Da' pe cine căutați'mneavoastră ? De unde sînteți ?

A venit și jandarmul și ne-a luat din scurt. În sfîrșit, le-am spus că venim la țară și căutăm casă, însă nimeni nu voia să ne primească. Eram chiar foarte desperate. O babă ne-a iscodit bănuitoare :

— Ați fi slabe de piept și-ați venit la aer !

În cele din urmă, s-au arătat dispuși să ne închirieze odăi și ne purta care mai de care prin case. Însă unii nu aveau pat cu așternut și mai toți au un pat așa de îngust, încît pare un coșciug. Ei îl țin doar ca mobilă în odaia mare și dorm în șură. E foarte pitoresc, însă n-aveam unde dormi. O babă ne-a întrebat :

— Da' pat aveți ?

Astfel am priceput că ei prin odaie înțeleg numai pereții goi. În fine, cîte o casă ne-ar fi convenit, dar la preț nu ne puteam învoi.

— Cît cereți ? — întrebam noi.

— Cît vi-i voia ! — răspundeau toți într-un fel în care am recunoscut firea primitoare a țăranului de care ne vorbeai tu.

— Ei bine — am zis noi —, îți dăm o mie de lei.

— Ba nu ! — săreau ei. — Fără cinci mii nu putem.

— Păi cum așa ?

— Păi ne-a spus Ion al Ilincăi că la București a văzut el o cucoană care dădea din mînă cinci mii chirie !

— Ce tot vorbeşti ? — sărim noi speriate. La Bucureşti o cameră e cel mult două mii de lei, cu parchet, cu baie.

— Păi baie poţi face cît vrei în rîu !

Cu chiu cu vai, ne-am învoit cu unul şi am rămas, că n-aveam unde să mergem, nefiind cale ferată pe-aproape. Am dormit ca-n raclă şi ne-am sculat cu pielea ciupită. E adevărat că otava miroase divin (cum spui tu), dar mi se părea că avea pureci. În tot cazul, podul era plin de şoareci şi un cîine a urlat toată noaptea. Nici nu se făcuse ziuă, şi începuse zgomotul de căruţe, de batoze. E bine ! vei zice tu, fiindcă aşa vă sculaţi dimineaţa. Însă n-am putut să ne culcăm decît pe la unu noapte, fiindcă toată lumea juca şi chiuia la cîrciumă. A doua zi, altă comedie.

— Lapte este ?

— Este, este, da' vaca-i dusă la păşune. Dar poate mîine !

— Da' carne, pui, ouă unde găsim noi ?

— D-apăi că cu bani găsiţi'mneavoastră cît vi-i voia !

— Dar de la cine ?

— Păi... de la oraş.

Trebuie să ştii, dragă unchiule, că a trebuit, ca să nu murim de foame, să închiriem o căruţă şi să ne-aducem de la oraşul cel mai apropiat tot ce ne trebuie, aşa că mîncarea ne costă foarte mult. Nici lemne nu sînt. Baba la care stăm se duce prin vecini şi ne-aduce cîte-un lemnişor, pe care ne cere „cît ni-i voia", adică zece lei. Apoi se repede şi fierbe şi ea oalele ei. Dar toate astea sînt mici mizerii, care nu trebuie să ne întunece admiraţia pentru natură şi pentru sat. În curînd îţi vom scrie din nou.

Ale tale nepoate,
TANŢI şi TINA

P.S. — Dragă unchiule, tu spuneai că cocoşul este animalul cel mai galant. Baba are un cocoş voinic, care cheamă tare toate găinile la un bob de porumb, şi cînd găinile s-au strîns... înghite el bobul.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 871, p. 9.)

SCRISOARE DE LA ȚARĂ (II)

22 august

Dragă unchiule,

Am găsit aci o muiere tînără care a urmat școala primară și a luat mereu premiul. Este o tînără nevastă inteligentă, muncitoare, care caută mereu să-și perfecționeze existența și care totuși, fiindcă n-a fost niciodată la oraș, e lipsită de acel aer de degajare ancilară ce strică pe țăranca ieșită din satul ei.

Mi-a arătat cîteva din caietele ei cu compoziții școlare și am rămas uimită de contrastul dintre viața idilică, în totul convențională, pe care o învață ei în școală cu ajutorul d-lui învățător, și realitatea de toate zilele. De altfel, tînăra a uitat cu totul poezia compunerilor școlare și rîde de ele ca de niște comèdii. Dar să-ți transcriu o compunere :

„Iarna (descriere liberă). După anotimpul de toamnă urmează anotimpul de iarnă. Iarna totul este îmbrăcat într-o haină albă de zăpadă și paserile călătoare se duc într-alte țări mai călduroase și rămîn numai acele care pot suferi frigul și anume : ciorile și vrăbiile și pițigoiul. (— Trebuie să fie frumos iarna la Scaieți, am zis eu în chip de paranteză. — Ba nu ! — mi-a răspuns nevasta — că-i tot tină, și-i frig și urît, și se-ntunecă curînd și gazul e 7 lei litrul !) Iarna oamenii sînt acasă, își pregătesc unelte pentru primăvară (— Lucrezi, iarna, hai ? — am spus eu tatălui fetei. A sărit mama fetei. — Cine ? oțul cel bătrîn ? toată ziulica stă la boltă la Ciolănoaie, care-i mîncă crăițarii, mînca-l-ar viermii neadormiți ! Moșul tușește și tace), iar copiii cei mai mari merg la școală. (— Tu te duci la școală, Dobro ? [e o soră a nevestei.] — Nu mă duc că n-am ghete și trebuie să îngrijesc și porcii !), cei mai mici stau la sobă și ascultă poveștile bunicilor. (— Ce stai, mă, printre picioarele mele ? — s-a răstit moșul la nepotu-său — tune dracu-n pielea ta !) Și totul este înghețat, noaptea e mai mare și ziua e mai mică. Copiii de-abia așteaptă să vină iarna, fiindcă se dau cu săniile și pe ghiață. (Petrică al moșului mai fură

şi pere uscate de prin podurile vecinilor şi ouă de găină). Iarna avem şi sărbătorile Crăciunului, şi copiii cei mici de-abia aşteaptă să vină «moş Crăciun», să le aducă jucării. (— Ţie ţi-a adus Moş Crăciun jucării ? — am întrebat pe Petrică. El a rîs superior de întrebarea mea. — Păi, n-are cine să-mi ia jucării, că tata lucrează la pădure şi mama a fost la oraş, la spital. Eu mă-nduioşez : —A fost bolnavă ? — Ba nu ! o fo' groasă !) Şi iarna mai avem şi botezul Domnului şi mai mergem la rîu unde sfinţeşte apa, iar noi cîntăm aghios. (Mă ! — a ţipat domnul părinte la copii astă iarnă —, să nu vă mai prind pe-aici, că tună necuratul în nafura voastră ! Mi-aţi mîncat toată prescura !). După anotimpul de iarnă urmează anotimpul de primăvară, care este mai frumos şi mai călduros. (Aşe, aşe, — m-a aprobat muierea —, chiar că aşe ie, sufletul meu, numai n-o fi aşa mîndru ca pe la 'mneavoastră la oraş, domnişoară, ţucu-te !)

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 871, p. 7.)

IDILĂ RURALĂ CU DOCUMENTE AUTENTICE

29 august

Domnul plotoner Ilie Suciu a fost răpit sufleteşte de Marioara din Scaieţi. Inspirat de acest sentiment, domnul plotoner îşi exprimă aleanul în stihuri. Întîi i-a spus aşa :

Cum pe florile frumoase le iubeşte cineva,
Tot aşa şi eu pe tine te iubesc, nu mă uita.

Cînd pleacă vreun soldat în sat, domnul Ilie nu pierde prilejul. O dată i-a trimis Marioarei nişte flori de hîrtie tricoloră cu acest mesaj :

Îţi trimet din depărtare
Un buchet cu flori
Şi pe fiecare floare
Cîte o dulce sărutare.

Auzind veşti rele că Marioara ar vrea să se mărite cu altul, i-a dat un avertisment :

Copiliţă, cu părinţii nu sili să te măriţi
Să-ţi dai trupul chinului,
Pe seama străinului.

I-a trimis şi o fotografie à la minut cu această inscripţie :

Mîna mia va putrezi
Giana âmi va rugini,
Iar suveniria mia
În veci aici va rămînia.

Într-altă zi şi-a aşternut flacăra pe o carte poştală ilustrată înfăţişînd cazarma regimentului :

Te iubesc, îţi jur credinţă,
Martor am pe Dumnezeu,
Şi ca semn că te iubesc
Icişa mă iscălesc
Cu drag... Suciu Ilie

O altă ilustrată reprezenta un buchet de nu-mă-uita şi un sul de hîrtie puţin desfăcut, pe care d. plotoner scrise această

Suvenire

Stînd la masă sub un tei,
Pusei mîna pe condei
Şi condeiul pe hîrtie
Şi-ncepui cu drag a scrie.
Cînd era să scriu frumos
Mia căzut condeiul jos
Şi să nu fi supărată
Că deaia nam scris frumos

Ilie Suciu.

O ilustrată arăta şi ea o foaie de hîrtie ţinută însă în cioc de patru porumbei. Domnul plotoner compuse această

Salutare.
Foae verde mere pere
Te salut la revedere

Că să-ți fie pe plăciere
Căci Dragostia din ce-i făcută ?
Nu-i din miere nici din turtă
Făcută-i din buze moi
Și din noi din amîndoi.

Se vede însă că d. plotoner n-avea ştiri tocmai liniştitoare despre Marioara, fiindcă, întors în concediu de trei zile acasă, îi expedie printr-un copil această fină ameninţare :

Marie rochiță sură
Ieși afară de-mi dă gură
Căci de nu-ți dau foc la șură
Și la șură și la casă
Și de mini nu scapi... /neincendiată.../
Căci gurița ta cia dulcie
Poate săruta o crucie
Ochi tăi ca două stele
Au cuprins zilili mele
Gură dulce ochi gălbui
Unde ești de nu mai vii.

Nu ştim acum dacă a ars şura sau Marioara.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 873, p. 6.)

LA VOINEASA

5 septembrie

Sînt bătrîni, femei îndeosebi, care oprindu-şi experienţa într-anume an al vieţii trăiesc apoi numai din amintire. Totul este raportat la cîteva date neschimbate, servind de măsură.

A venit la mine o babă şontoroagă din sat care, după ce m-a examinat bine, tremurînd din buze, începu să mă descoase :

— Ai venit la aer ? Bine-ai făcut ! Da' de unde eşti ?
— Din Bucureşti.

— Așa ? Dar la Voineasa n-ai fost ?

Am căutat în harta minții mele localitatea asta, dar n-am găsit-o. Baba părea foarte contrariată.

— Și place-ți aici, ești mulțumit ?

Am răspuns afirmativ, dar am observat că nu prea găsesc ce-mi trebuie prin sat. Baba aruncă cu mîna o anatemă asupra lui.

— D-apoi că dă-l în plata Domnului. La Voineasa găseai tot ce-ți trebuia. Și cîtă chirie îți ia mătușa asta ?

— Atît ! — am zis eu !

— Văleu ! Doamne ! La Voineasa eu am primit domni și nu le-am cerut nimic.

Afară începuse să plouă. Eu umblam prin însemnările mele, iar baba se așezase pe prag, dornică de vorbă și căutînd prilejuri.

— D-apoi că cu ploaia asta nu vei putea să te plimbi. Așa e pe aici, o zi bună, două plouă. La Voineasa nu se pomenea. Ședeam toată vara pe-afară.

Văzînd că am tăcut și nu mai întreținconvorbirea, baba, după un răstimp, ținu din propriu îndemn acest monolog :

— Păi, bărbatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, c-a murit acum zece ani, lucra în timpul războiului la Voineasa și m-a luat și pe mine. De-ntors mă-ntorceam eu, da' nu m-au lăsat nemții. Oameni buni nemții, chiar ca dușmani. Lumea n-avea zahăr, n-avea făină. Eu aveam la Voineasa de toate cele, că-mi dădea un neamț de-l țineam în gazdă. Da' fără plată. Pe urmă, dacă s-a terminat războiul, ne-am întors acasă, dar ca la Voineasa n-a mai fost. Acolo mîncam de toate, că știa lumea găti, nu ca pe-aici.

— Mătușă — zic eu —, aș mînca niște carne de capră. Pe unde găsesc eu ?

— Aici nu afli. Să te fi dus la Voineasa, găseai.

Am căutat pe hartă, dar n-a fost chip să descopăr Voineasa. Baba vorbea de localitatea asta ca de o metropolă îngrozitoare. Cînd să plec, baba m-a tras deoparte :

— Dacă te duci la București, te rog un lucru. Este pe-acolo feciorul uneia din Voineasa pe care am cunoscut-o eu. Să-l întrebi ce mai face, să vezi dacă-și aduce aminte de mine.

— Dar unde stă în Bucureşti şi cum îl cheamă ?

— Apoi asta nu ştiu, da' cercetezi dumneata, trebuie să-l ştie lumea.

— Dumneata crezi că Bucureşti e ca Scaieţi ?

Baba mă privi nedumerită, apoi îmi spuse convinsă :

— Întrebi, sufleţelul meu, care eşti din Voineasa ?

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 874, p. 5.)

LA DOCTOR

12 septembrie

În odaia de consultaţie a doctorului intră un bătrîn însoţit de o pereche tînără. Probabil fată şi ginere.

— Domnule doctor, nu se simte bine ! — defineşte tînăra boala.

— Dar ce are ? — întrebă doctorul, curios ca un profan.

— Nununu dddorm ! — lămureşte bătrînul.

— Să vedem !

Doctorul aduce pe bătrîn lîngă sine, într-un loc întunecos, trage un bec mic dintr-un cui, îl înfige brusc în ochii pacientului. Apoi îl pune să scoată limba afară şi s-o ţină întinsă bine. Bătrînul pare foarte jignit de aceste purtări şi aruncă fulgere de mînie către cei doi tineri. Doctorul îl întinde apoi pe o canapea de muşama, îi pipăie viscerele, îl înţeapă cu un ac de gămălie pe pulpele picioarelor întrebîndu-l dacă simte.

— Cîţi ani ai ? întreabă doctorul.

Bătrînului nu-i convine să spună şi se face că n-aude.

— Şaizeci şi şapte ! — notifică bărbatul.

Doctorul îl întreabă acum pe bătrîn cît fac 5+8, 9+7, 5×5, în ce ţară ne aflăm, cine este Regele ţării, cine a domnit înainte, îl pune apoi să iscălească şi priveşte atent scrisul.

Bătrînul vexat protestează :

— Ce crezi căcăcă m-am rrramolit ?

Doctorul nu se tulbură :

— De cînd aveți această dificultate la vorbire ?

— Uuuunde vevevezi dududumneata căcăcă am dificultăți ?

Toți, exceptînd bătrînul, care e furios, rîd.

Acum doctorul pune pe bătrîn să-și scoată cămașa și-și așează urechea de-a lungul spinării lui costelive.

— Zi 33 ! — comandă el.

— Ce cum ? — întreabă uluit bătrînul.

— Zi după mine trei-zeci-și-trei. Așa 33.

— 33.

— 33.

— 33.

— Fumezi ?

— Da.

— Mai... ești galant ?

— Aceasta nu te privește pepepe dumneata !

Doctorul rîde și arată spre tineri că a terminat.

— Ce are, domnule doctor ? — întreabă îngrijorată fata.

— N-are nimic ! Vîrsta. Să-i dați ceai de tei.

Și doctorul îl împinge politicos și viguros pe ușă afară, așa încît bătrînul nu poate să-și soarbă bine cămașa în pantaloni, și strigă : Cine-i la rînd ?

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 875, p. 16.)

ION PROSTĂLĂUL

19 septembrie

Am făcut într-un sat din Ardeal cunoștință cu un personaj foarte interesant, un fel de filozof fără doctrină scrisă al sărăciei și al nepăsării. Lumea îi zice Ion Prostălăul, însă m-am încredințat că omul nu-și merită de loc porecla, care era mai degrabă un mijloc al satului de a explica purtarea față de vagabond. Omul a venit de mult dintr-un sat de dincoace, unde n-a rămas cu

nici o avere. Autoritățile au început să-l încolțească pentru vagabondaj, și omul s-a încredințat că nu e chip să circule liber. Ar fi fost foarte simplu să-și facă rost de un act de identitate, dar omul nostru e un mizantrop. A rămas deci în satul acesta unde primarul se preface că-l tolerează ca să se slujească de el.

Ploua strașnic afară cînd, într-o seară tîrziu, un om cu ochi mărunți acoperit cu un sac intră înăuntru lîngă vatră și se așeză nepoftit pe un scăueș. În picioare avea niște enormi bocanci fără șireturi, pe trup un soi de pardesiu prins cu cuie, în lipsa nasturilor. Pe cap ținea foarte înțepat un melon, a cărui bordură, ca să nu cadă, era legată cu fire de sfoară ca o pălărie de cardinal. Mi-a cerut fără introducere 2 lei pentru țigări. I-am dat și una și alta. A început atunci să fumeze, dar deodată s-a sculat de pe scaun și s-a așezat în prag. Mi-a explicat apoi că fumul poate să-mi facă rău.

Mîncare a refuzat, pretinzînd că îi e numai somn. Gazda mea l-a trimis în șură, după ce i-a țipat în ureche să fie cu băgare de seamă, să nu dea foc la șură și încă :

— Mă, prostălăule, să nu faci drăcii în fîn că nu-l mai mănîncă caii, bată-te Dumnezeu.

Am întrebat pe gazdă de ce îl numesc pe om „prostălău".

— Păi, așa-i zice lumea, dacă-i om prost ; n-are nimic [decît] ce-i pe el. Nu-i din „oameni".

Așa am înțeles că „prost" în sat se numește acela care nu are avere. Bogatul, dimpotrivă, este un „om fain", „gazdă mare", „om cuminte".

A doua zi, Ion Prostălăul a fost sculat cu noaptea în cap și pus să spargă butuci, ceea ce a făcut fără cîrtire. Însă gazda nu i-a dat nici un ban, nimic de mîncare, ba chiar s-a împotrivit să-i dau eu.

— Dă-l în plata lui, nu-l mai învăța ; om prost !

Ochii prostălăului sclipeau ironic. Și-ntr-adevăr, am descoperit în el un suflet candid, desprins cu resemnare de orice bunuri, de loc redus la minte, numai timid. Ca să nu scandalizeze pe nimeni, cere pentru orice muncă,

oricît de grea, 2 lei pentru țigări. Toți îl speculează în chipul cel mai crunt.

Abia intră împins de foame sau de somn într-o ogradă, omul cuminte îl ia în primire :

— Ia pune, mă, mîna aici să vîrîm fînul ăsta în șură ! Du-te, mă, numai pînă colea să-mi aduci două bote de apă.

Atîtea munci gratuite excedează cîteodată pe blîndul martir, care se retrage pe cîte un deal să doarmă sub un pom.

Atunci lumea cuminte este scandalizată :

— Nu-i bun de nimic Ion Prostălăul ăsta, mănîncă pita degeaba. L-am chemat la colibă să întoarcem fînul, cu zece lei pe zi și n-a venit. Zi-i prostălău și pace.

Prostălăul însă doarme sub copac cu un zîmbet de inocentă răzbunare, fiindcă „omul cuminte" va trebui să plătească o sută de lei ziua unui cosaș pentru treaba pentru care lui ar fi uitat să-i dea și cei zece lei, cu următoarea argumentație :

— Ce-ți trebuie ție, mă, bani, cînd tu n-ai nimic ?

(Adev. lit. și art, XVIII, seria a III-a, 876, p. 17.)

UN MONSTRU

26 septembrie

În curtea mea și-au întins pînzele păianjeni de toate rasele (semn de toamnă lungă), dar în special unul e remarcabil. E un fel de uriaș al păianjenilor și e ca un mic crab aerian. Îl observ de o lună de zile cu atenție. Evident, pentru naturalist, observațiile mele n-au nici un interes, dar pentru cititor le cred interesante.

Ei bine, iată ce am aflat de la păianjenul meu. Casa și-o face noaptea cu acea tehnică pe care fiecare o știe. Noaptea pe lună stă în mijlocul ei. Ziua însă se ascunde sub frunze. Însă îl descopăr numaidecît, fiindcă își face o scară de două fire pe care o trage din centru spre un

ghem de frunze sub care se ascunde, rămînînd cu două picioare aşezate pe aceste fire ca pe coardele unei harfe. Cînd o vibraţie se produce, păianjenul meu o aude cu picioarele, se repede la centru şi de acolo consultă firele centrifuge.

Am surprins pe păianjen făcînd o operaţie ciudată, în zorii zilei. Aşezat în centru, trăgea pe rînd de cîteva fire cu picioarele, strîngîndu-le spre centru. Părea un acordor de pian. Şi, de fapt, nu făcea altceva decît să-şi controleze soliditatea firelor. El are o memorie spaţială remarcabilă, fiindcă l-am smuls din locul lui şi l-am aruncat la distanţe de zeci de metri, şi el s-a întors, în ciuda frunzişului des, în acelaşi loc, a doua zi. Căci e de observat că dacă rupi păianjenului pînza în timpul zilei, el nu şi-o reface decît în noaptea următoare.

Am voit să-i verific sentimentul casnic şi am transportat un păianjen ceva mai mic pe pînza păianjenului uriaş. Noul chiriaş s-a aşezat numaidecît în centru. Dîndu-i o muscă, a prins-o în noua reţea şi a început s-o sugă. Atunci s-a întîmplat un lucru îngrozitor. Trezit din locul lui dosnic de observaţie, proprietarul s-a repezit în centrul pînzei şi de acolo la musafir şi după o scurtă ezitare a început să-l înfăşure şi să-l mănînce, cu musca lui cu tot. Mărturisesc că am repetat experienţa şi am observat că păianjenii se mănîncă între ei.

Cînd unul cade în pînza altuia, el se aruncă cu disperare jos cu o repeziciune de fulger. O frică reciprocă îi paralizează pe locurile unde se află, şi intrusul se îngrozeşte să mişte pînza. E o chestie de excitaţie momentană. Dacă adversarii ajung faţă în faţă, atunci cel mai slab leşină de spaimă şi celălalt îi face o cămaşe albă, un sos, ca să zic aşa. Doi păianjeni liberi nu se bat, deoarece păianjenul nu mănîncă decît vînat „în pînză". Pot să afirm că monstrul meu a mîncat toţi păianjenii din curtea mea, rămînînd stăpîn pe situaţie.

Acum sînt în căutarea unui gîndac infect, uriaş, a unei răgace cu crusta tare, cu care lupta să se complice prin elemente neprevăzute.

Natural, vă voi da ştiri de pe cîmpul de luptă.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 877, p. 18.)

3 octombrie

În tramvai. Mare aglomerațiune. O mulțime de doamne stau în picioare. Mă ridic și ofer locul meu uneia din apropiere, fiindcă altfel locul ar fi ocupat numaidecît de un individ. Doamna (burgheză) are însă și un băiețaș. Un alt loc se eliberează, dorit din ochi de cîteva doamne. Băiețașul face un gest de a-l ocupa, apoi, înrîurit de exemplul meu, se răzgîndește.

— Du-te, maică, și stai ! — îl îndeamnă profitoarea amabilității mele.

— Lasă, mamă — zice băiețașul —, să stea doamna.

— Da' ce, maică, tu n-ai plătit ?

Tot timpul traiectului, doamna cu copilul stă îmbufnată de prostia băiețașului.

*

În același vagon, un domn gras ocupă banca așa de confortabil, încît nimeni nu poate sta jos alături de el prea mult și preferă să se ridice în picioare. Domnul gras asudă abundent, se șterge mereu cu batista și e mereu îngrijorat ca nici o parte a trupului și a îmbrăcămintii sale să nu sufere. În scopul ca pantalonii să nu-și strice dunga, ține picioarele foarte îndepărtate, spre supărarea vecinului efemer. Toată înghesuiala din jurul său, nemulțumirea pasagerilor care n-au locuri, explicațiile taxatorului că nu sînt vagoane îl lasă indiferent. Și-a pus ochelarii pe nas și citește o gazetă. La un moment dat, trupul său s-a lățit astfel, încît cele două locuri sînt ocupate numai de el. Taxatorul încearcă să-i atragă atenția spre a satisface pe ceilalți călători.

— Domnu', faceți vă rog loc pentru un pasager.

Ba conductorul invită chiar o doamnă să ocupe locul presupus liber :

— Aveți un loc liber !

Domnul gras și egoist însă n-aude nimic sau se face. Se lățește și mai bine pe cele două locuri și mîna lui

dreaptă pune pălăria pe bucata de spațiu care a mai rămas pe bancă. Lumea, dezgustată, îl lasă în pace, spre mulțumirea lui calmă. Fiind însă mare curent din cauza prea multor ferestre deschise, pasagerii cer închiderea uneia, și conductorul se apleacă spre fereastra din dreptul domnului și o trage în sus. Acum domnul gras, deșteptat din subita încetare a aerației, ridică capul intrigat. Descoperă modificarea situației și brusc trage din nou geamul în jos. Lumea începe să facă scandal, se aude cuvîntul „porc" și un pasager indignat se repede și închide iar geamul. Domnul gras își vîră capul în jurnal și, intimidat, se face că nu vede nimic. Îi e frică să nu piardă și avantajele locului dublu. Însă după stația următoare, unde o parte din călători se dau jos, inclusiv autorul gestului energic, se aude un fîșîit repede. Domnul gras trăsese din nou geamul în jos și citea acum în plină bătaie binefăcătoare a vîntului.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 878, p. 17.)

DESPRE POLITEȚE

10 octombrie

Politețea este mijlocul prin care oamenii evită fricțiunile între ei, rezervîndu-și plăcerea de a se detesta cordial. Mă întîlnesc de pildă pe stradă cu X. Eu îl socotesc ca fiind de o calitate inferioară mie și am pretenția să mă salute el întîi. El, firește, nu voiește să recunoască superioritatea mea și ar aștepta să-l salut eu întîi. De aci o clipă de așteptare, anxioasă din partea amîndurora. Dacă-l salut eu întîi, exemplul în principiu e detestabil, fiindcă mă port ca un om care nu știe să-și cîștige autoritatea.

Dacă îl las să mă salute el întîi, individul pleacă plin de fiere și-mi păstrează o ură nestinsă. Se poate întîmpla

ca nici eu, nici el să nu voim a ridica pălăria, şi atunci se cheamă că am rupt relaţiile, ceea ce este grav. Înţelepciunea în viaţă spune că trebuie să-ţi ascunzi reacţiunile sufletului. Din fericire, există o soluţie. X este mai în vîrstă decît mine, şi buna cuviinţă cere să saluţi întîi pe cei mai bătrîni. Deci îl salut eu întîi pe X, el e încîntat şi pătruns de importanţa lui, eu însă nu sînt umilit, fiindcă lumea zice : „Y, ce om fin şi lipsit de emfază ; salută totdeauna întîi pe prietenii mai în vîrstă !"

Aşa se petrec lucrurile în societatea oamenilor politicoşi, adică prudenţi. Din păcate, ştiinţa aceasta a disimulaţiei e foarte necultivată la noi. Ieşi cu nevasta pe drum. Acum, îţi zici, poţi fi liniştit. Politeţea spune că orice bărbat singur salută întîi o pereche. Ei bine, nu e aşa. La noi, individul se chiorăşte bine la tine şi la nevastă, se încruntă, se aşază bine înainte, ca să-l vezi, şi aşteaptă să fie salutat. Desigur, tu nu poţi face acest lucru fără să-ţi jigneşti consoarta. Şi atunci întorci capul şi tai de pe listă un amic.

Complicaţia cea mai mare este cu strîngerea mîinii dacă eşti cu nevasta. X vine jovial la tine şi-ţi întinde mîna. Tu te dai înapoi, îl manevrezi înspre doamnă, vrei să-i eviţi gafa de a nu-i săruta întîi mîna ei, dar individul nu se lasă, te urmăreşte, te apucă şi isprava se face. Nevasta e în dreptul ei să fie indignată şi să-ţi spună :

— Cine-i ăsta ? Groaznic individ !

Dar nici strîngerea de mînă între două persoane nu este o operaţie aşa de simplă cum vă închipuiţi. Cunosc un ins, cu care sînt ţinut să am relaţiuni oficiale, pe care îl evit pe cît îmi stă în putinţă. Cînd te întîlneşti cu el şi-i întinzi mîna, el îţi întinde o palmă moale, inertă, pe care o lasă o clipă în mîna ta. Probabil, în această frigiditate amicul pune o intenţie de distanţare, dar gestul e foarte dezagreabil şi incomod. De aceea, într-o zi, i-am întins şi eu palma în acelaşi chip paralitic, din care cauză amîndouă mîinile au rămas în aer, abia suprapuse. Amicul păru cam surprins.

— Vezi, i-am spus eu, mîna mea e mai mică decît a dumitale.

Şi am făcut gestul de a le măsura.

Așa e, observă amicul foarte amuzat, și-și privi palma cu atenție.

Acum îl salut străjerește, strigînd de departe : Sănătate !

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 879, p. 16.)

CREANGĂ ANTI-NEOLOGIST

17 octombrie

Sînt știri care dacă ar cădea în mîinile neaoșilor noștri le-ar produce o bucurie de nedescris. De pildă, asta, că Ion Creangă (s-ar fi putut altfel ?) era împotriva neologismului. Într-o însemnare el scria : „Neologisme se cheamă toate cuvintele introduse în limbă, unele fără trebuință și pentru care putem găsi un cuvînt românesc corespunzător, d. p. fructifer (roditor), compun (alcătuiesc), a neglija (a neîngriji), unanim (într-o inimă), patern (părintesc), am fost în cura lui (am fost în căutarea lui) ș.a.“ E drept, definiția lui Creangă e cam ciudată. Dacă neologismului i se găsește ceva corespunzător în limba națională, atunci el e totdeauna condamnabil și „fără trebuință“. Exemplele lui apoi nu sînt dintre cele mai îmbucurătoare. Cum am să zic eu: *aplauze*, adică nu, *bătăi de mînă într-o inimă ?* Sau : *am fost în căutarea lui ?* Mi se va zice : pentru ce l-ai căutat ? Dar, în sfîrșit, scopul nostru e să dăm apă la moara neaoșilor, așa, din maliție.

O amintire spune că Creangă, copil, trimis să cumpere borș dela o Maria borșerița, a fost întîmpinat de femeia care era bolnavă cu acest vocabular distins : „Valeu, valeu, Ionică dragă, nu mă pot scoborî, că teribil mă doare *corpul*, și nu te pot *servi*, dar ie-ți și tu o oală de borș din putină, însă să iei sama ca să nu-mi *deranjezi* huștile“. Creangă povestea asta tovarășilor la alcătuirea manualelor lui școlare. Cu alte cuvinte, el caricaturiza vorbirea neologică a mahalagiilor.

Cu toate acestea şi cu toată părerea de rău, nu asta pare să fi fost intenţia şi concepţia lui Creangă. Anecdota de mai sus ne prezintă o discordanţă între limbaj şi mediul social.

E o parodie, aşadar, în stilul caragialesc a unei clase proaspete. Nu neologismul în sine e ridiculizat acolo, ci excesul de distincţie într-o materie aşa de vulgară ca vînzarea borşului. Tot Creangă ne dă un exemplu întors de discordanţă. Acum avem de-a face cu oameni înstăriţi de la ţară care fac pe boierii, dar n-au încă vocabularul potrivit stării pe care o joacă. O femeie bogată de lîngă Humuleşti oferă musafirilor cafea în ceşti cu farfurioare. Cafeaua nu prea are caimac.

Lexicul ei este însă în chip ridicol neaoş. Ea declară că a dat afară o slugă fiindcă cafeaua pe care o făcea nu „avea *spumă* deloc şi adusese la musafiri *ulcicuţele* fără *tălgiraşe*".

Pe orice autor îl poţi întoarce pe o parte şi pe alta, după prejudecăţile tale, şi, firește, cu Creangă, în materie de neologism, mergi pînă în pînzele albe. Mai neaoş scriitor ca el nici nu se poate. Şi totuşi, Creangă exprimă prin limba lui o stare socială. Cînd Creangă scrie lucruri cu intenţii intelectuale, limba lui e plină de neologisme, ba chiar de dizgraţioase neologisme.

(Adev. lit. şi art., XVIII, seria a III-a, 880, p. 14.)

UN MIZANTROP

24 octombrie

Traian Demetrescu cita încă de acum cîteva decenii pe Jules Vallès, autorul *Refractarilor*. Acest apărător fanatic, deşi fără doctrină precisă, al copiilor din popor, al răzvrătiţilor, al „bluzelor", al proletarilor, într-un cuvînt, îl interesa ca un om care răspundea cazului său.

Eminescu însuși pusese problema proletariatului condeiului. Epigonii deveniră prin C. Mille, Vlahuță, ca să vorbesc numai de cei mai literați, socialiști. Iar Vallès apăra frenetic și prevestea „La Sociale".

Însă ce om cu viață zbuciumată acest fiu de pion, adică de pedagog, fanatic și gregar pe de o parte, dar refractar și mizantrop, pe de alta ! Spiritul lui de revoltă totală se explică prin chiar existența lui. Și Victor Hugo, în condițiile lui, ar fi devenit mizantrop. S-a întîmplat cu el ceva de tragicomedie, de farsă sinistră, ca aceea făcută cuiva de Lorenzo dei Medici și dramatizată apoi de Sem Benelli in *Cena delle Beffe*. Era pe la începuturile guvernămîntului lui Napoleon III, și Jules Vallès se arăta încă de atunci înfocat republican, poate mai mult decît atît. Tatăl său era acum profesor secundar la un liceu din Nantes. De teamă ca împăratul să nu-l destituie (îl știa implacabil), recurse la o stratagemă care-i face rușine. Vîrî pe Jules într-un balamuc. Legea îngăduia asta, și directorii de ospiciu primeau tradițional juni turbulenți în scopul de a-i potoli. Vă închipuiți cîte abuzuri se făceau în favoarea intereselor familiare ! Tatăl declară că fiul e atins de o boală mintală, un doctor îl examină și constată într-adevăr că era alienat și uneori așa de exaltat, încît devenea primejdios semenilor lui. Desigur că ideile lui Jules erau o „alienare" și fără îndoială că furios de a fi dus la balamuc va fi făcut gesturi primejdioase pentru doctor. Doctorul ospiciului confirmă și el alienația, adăugînd că ea se caracterizează prin credința în chipuri imaginare și tendința la sinucidere. I se observa apoi insuficiența inteligenței, recomandîndu-i-se „îngrijiri speciale". Probabil că teoriile tînărului părură doctorului o dovadă de divagație și lipsă de bun-simț, bunul-simț însemnînd conformismul. I se întîmplă lui Vallès un lucru grav.

Într-o noapte, un dement, care își închipuia că e cîine, intră în celulă și se așeză în patru labe pe pieptul lui, lingîndu-i obrazul. Tînărul vrea să scape, și atunci nebunul furios îi sparge capul cu un sabot de lemn. Vallès e dus la spital, aci convinge un infirmier republican să trimită o scrisoare prietenilor din universitate și, în sfîr-

șit, tatăl amenințat de aceștia, sau mai degrabă din zgîrcenie, își scoate fiul de la balamuc. Ilustrul alienist îl pune atunci în libertate, constatînd vindecarea maladiei. Sînt propriile lui cuvinte. E unicul caz cînd un redus mintal se poate face bine. Că toată viața Vallès, care a mai suferit și alte prigoniri, a rămas un „refractar" nu este nici o mirare. Sînt oameni destinați să nu trăiască decît partea urîtă a vieții.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 881, p. 17.)

FILOZOFUL

31 octombrie

Prietenul meu filozoful mi-a vorbit astfel :

— Dumneata crezi că meseria noastră e ușoară și-mi faci imputări că nu cuget, că nu public nimic, că nu dau nației mele nici un impuls ideologic. Cum se vede că nu te pricepi în chestiune !

După lungi meditări, ajunsesem la încheierea că rostul lumii nu se poate găsi decît într-un factor inteligibil. Hotărît, fie că sînt ale noastre, fie că sînt absolute, ideile definesc lumea. Am voit să scriu asta. Însă vezi că asta s-a mai spus de atîtea ori de la Platon pînă acum. Era adevărat, după mine, dar nu era nou.

Hm ! am urmat eu meditația. Dar ideea, în definitiv, ce este. Ea nu e vizibilă decît cînd materia inertă a ajuns s-o exprime. Ea este un scop către care tinde materia, identificabil a *posteriori*. Ideile nu sînt transcendente materiei, ci imanente, sînt formele în care poate fi gîndită materia, care altfel rămîne o pură abstracție. Admirabil, dar chestia e veche. A cam spus-o Aristotel.

Ha ! am tresărit mai tîrziu. Dar materia asta nu e oare numai o aparență a ideii, tot cam așa cum spunea Platon ? Numai că nu reprezintă un factor întru eterni-

tate ostil, ci o formă trecătoare prin care trece Spiritul etern. Minunat, minunat ! Dar au spus-o asta idealiștii germani.

Da, dar vreau să adaug că istoria se desfășoară după legile însești ale ideii, că adică istoria e o logică în mișcare. Grozavă descoperire ! Asta e curat hegelianism.

Atunci, am zis, nu pot să afirm nimic sub speța absolutului, însă rămîne un fapt că istoria e inteligibilă, adică dominată de idei, deși mînată orbește. Absolut e numai universul în infinitatea desfășurării lui. Asta însă a spus-o Schopenhauer și înainte de el orice panteist.

Nu-mi rămîne dar altceva temeinic de afirmat decît că universul e istorie, o istorie care se cristalizează în forme neprevizibile, intuibile *a posteriori*, în stiluri, ca să zic așa, și în care mă amestec orb. S-a spus !

Bine, bine, dar nu s-a spus că, în definitiv, dacă nu e dominat de idei absolute, acest univers, cel puțin în latura lui antropologică, suferă acțiunea spiritului uman. Îmi fac lumea pe care o vreau, îmi construiesc lumea. Universul nu e numai reprezentarea mea, dar și opera mea. S-a spus și asta, dragă. Sînt acum niște idealiști mai tari decît Fichte, niște demiurgiști, puși în slujba unei politici.

Ba stai, am găsit. Evrika, Evrika ! Viața este o dramă, existența noastră e tragică, sîntem pe culmile disperării. Evrika !

Așa e ! viața mea e dramă, nici nu știi ce vesel sînt de descoperire !

Așa striga prietenul meu filozoful. Dar atunci l-am oprit eu :

— Dragă, să nu te superi, și asta s-a spus. E chiar la modă.

Filozoful se întunecă :

— Vezi ? ce-ți spuneam eu ? Nu e de trăit. Meseria noastră e grea. Aici nu adevărul interesează, ca în științe, ci originalitatea. Trebuie să descoperi ceva, în care să nu crezi, numai să nu se mai fi spus.

— Ascultă ! Zi așa : Nimic nu se poate ști. Nimic nu merită nici un interes. Nu știu dacă ești, nu știu dacă sînt etc.

— Glumești, răspunse filozoful, asta în special s-a spus de cînd e lumea. De ce sînt eu așa de amărît ? Mă gîndesc foarte serios să aplic în filozofie metoda hermeticilor, să par că spun ceva profund ce nu înțeleg nici eu.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 882, p. 8.)

FUNCȚIONARISM

7 noiembrie

Aveam de rezolvat un fleac de nimic la unul din ministere, înainte de a pleca din țară. Era un fleac de nimic, dar nu puteam pleca înainte de a-l lămuri. Mi-am zis că nu e nici o grabă și că cu o zi-două înainte de plecare treaba se poate face. Din fericire, m-a auzit un prieten experimentat și mi-a spus :

— Dacă pleci prin noiembrie, atunci să începi demersurile, acum în septembrie.

— Ce demersuri — zic eu —, e o nimica toată. Am lăsat o cerere acolo, în care solicit un ce banal, reglementar.

— Banal, nebanal, trebuie să te miști din vreme.

Și mai mult spre a dovedi prietenului că exagerează, m-am dus cu două luni mai devreme. Grozăvie ! Realitatea era neagră. Lucru simplu, mi-am zis eu, ce să merg la mărimi ? Merg la un șef de birou, la subdirector cel mult. Funcționarii subalterni m-au trimis cîteva zile de la unul la altul, au citit cu ridicări din umeri cererea mea, m-au invitat să aștept pe un altul, care trebuie să vie numaidecît, și am pierdut așa cîteva zile, fiindcă la minister nu poți intra decît la orele 12. Atunci m-am decis să mă duc la subdirectorul sau directorul de resort. Cînd însă m-am prezentat la poarta ministerului, am observat uimit că e închisă. Un vardist mi-a explicat că e nu știu ce sărbătoare neprevăzută în calendar.

Era vineri. Sîmbătă închis din nou. Sergentul mă lămurește, că se face punte. Mă duc luni dimineață. Pustiu.

După un ciclu de sărbători, în ziua redeschiderii ministerului, se lucrează numai după-amiază. Mă duc după-amiază. Nu se primește public.

Mă duc furios marți. D. director e plecat în provincie pe o săptămînă, pentru străjerie. Vin peste o săptămînă. Ministerul face iar punte între cîteva sărbători ocazionale. Revin peste cîteva zile. D. director nu primește absolut pe nimeni. Vin iar, d. director primește în teorie, dar ușierul îmi pune mîna în piept. Mai vin și a doua zi, aștept vigilent la ușă, fiindcă acuși, acuși trebuie să pice, și la două aflu că directorul fugise pe o ușă dosnică.

Atunci, am zis ; mă duc la secretarul general, mă duc la ministru, mă duc la Dumnezeu. Am repetat și cu secretarul general aceleași pățanii. Acum veneau alte sărbători cu punți, care îmi răpeau pe funcționarul superior. În sfîrșit, am așteptat cîteva zile ore întregi la ușă, mințit cu vorba și cu gestul de șeful de cabinet, pînă ce am aflat că inițiații intră pe altă ușă.

— Ei, și ce-ai făcut ? mă veți întreba.

— Ce-am făcut ? După șase săptămîni, instruit, am dat un pol ușierului și am intrat ca la mine în odaie în biroul secretarului general, care, culmea, mi-a rezolvat cererea, cu cea mai mare grabă și amabilitate, în doi timpi și în trei mișcări. Morala ? Să nu faci cereri la ministere.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 883, p. 17.)

AMATORUL LITERAR

14 noiembrie

Amatorul literar este omul cel mai primejdios de pe lume. Neavînd puterea de voință de a se preface într-un producător obișnuit, într-un meseriaș, neînvățînd dar secretul artei, el se mulțumește cu reputația familiară și rămîne un încăpățînat. Amatorul de literatură este de cele mai multe ori un autodidact sau mai bine zis un semidoct, cu pretenții de bibliofilie. De pildă, el adună de pe

la anticari cărți cu aspect de gunoaie în limbile cele mai felurite (poligloția este semnul semidoctismului nu rareori) și le aruncă acolo în raft fără să le citească sau în orice caz fără să le înțeleagă. Filozofie ? A citit. Biologie ? Știe pe de rost. Medicină ? Este pasiunea lui. Nici un scriitor universal nu-i scapă, ultima carte e în dulapul lui înainte de a fi în librărie.

Discuția cu amatorul literar este primejdioasă, iritantă. Amatorul e înconjurat de nevastă și copii care îl adoră și-l privesc ca pe un Goethe al familiei. El însuși e un prezumțios și un polemist înnăscut, în stare de a-ți face mustrări dacă cumva nu i-a plăcut o carte pe care ai avut nefericirea să i-o comunici fără voie prin faptul punerii ei în vînzare. Violența amatorului de literatură este neîntrecută și este mai totdeauna explicabilă printr-o operă ascunsă prin sertare, care n-a putut și nu va putea fi niciodată publicată. Nu face pe istețul și pe amabilul insistînd să ți se citească fragmente din ea. Amatorul îți va citi, îți va cere părerea și, la cea mai mică obiecție, te va combate vehement, asistat de toată familia.

Să vedeți ce mi s-a întîmplat mie cu un amator de literatură. Din amabilitate, l-am întrebat dacă, cu atîtea cunoștințe literare etc., etc. (minciună reverențioasă !), n-a încercat să scrie. Eram sigur că amatorul nu a scris. Ei bine, m-am înșelat. Scrisese. A scos numaidecît opt caiete cu scriere măruntă, care m-au îngrozit. Și a început să-mi declame un fel de poem cu desăvîrșire dement. Probabil că citise de atîtea ori familiei această nefericită compunere, încît printr-un soi de sugestie toți ai casei, nevastă, copii, servitoare, luau mine exaltate și de-a dreptul amenințătoare. Ceea ce m-a uimit îndeosebi este că poemul folosea cuvinte de un inedit bizar. De pildă, poetul amator declama :

Domnul nostru este darnic,
El e mîndru, el e starnic !

— Mă rog, am întrebat eu, ce înseamnă *starnic* ?

— *Starnic* e o prescurtare de la *statornic*, ca să iasă ritmul.

Am dat să zîmbesc, dar nevastă, copii, servitoare au țipat la mine :

— Tata zice bine, tata zice bine. *Starnic* se zice.

Un copil luă furculița de pe masă și pironindu-mă cu niște ochi teribili țipă :

— Asta e *fuliță, fuliță !*

De amatorul de literatură am scăpat prin fugă.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 884, p. 7.)

CEL MAI MULT

21 noiembrie

Tot mai numeroase sînt persoanele, chiar cultivate, care folosesc bizarul superlativ relativ *cel mai mult.* E o formă care mă surprinde tot atît, cît și acordul *unei femei frumoasă.* Formele acestea sînt cu neputință. Niciodată, copil fiind, nu le-am auzit, nici nu le-am învățat la școală, în nici un scriitor român mai răsărit nu le-am întîlnit, urechea, în sfîrșit, refuză să le tolereze. Îmi vine să zic : asta nu e corect românește.

— Aha ! — va zice cineva —, ești și dumneata dintre puriștii aceia care suspectează pe toată lumea că nu vorbește curat românește. De vreme ce unii indivizi zic *cel mai mult* înseamnă că forma există.

Ei bine, forma nu există, cum nu există : *borbatul mea maninca.* De fapt, *cel mai mult* nu există nicăieri, în nici o limbă, și e numai o aberație gramaticală. Aici nu e o chestie de purism, ci o problemă de gramatică, iar gramatica e logică. Cînd forma aceasta mă surprinde neplăcut, se petrece în capul meu un proces logic ascuns și instantaneu. Dacă încerc acum să scot la iveală analitic judecata, îmi dau seama de ce nu există *cel mai mult.*

Cel mai mult ca superlativ relativ al adverbului e copiat după superlativul relativ al adjectivului. De pildă : *cel mai frumos.* Acest superlativ cuprinde un substantiv subînțeles ori ante-pus, ori post-pus : *omul cel mai frumos, cel mai frumos om.* Toate elementele superlativului se supun prin acord substantivului. *Cel* este de fapt un demonstrativ (*acela*), adjectivul se acordă cu substanti-

vul : *cel mai frumos, cea mai frumoasă*. La fel în franţuzeşte : *le plus beau*, în italieneşte *il più bello*. Prin urmare, *cel* presupune neapărat un substantiv sau un adjectiv adiacent.

Atunci e limpede pentru ce urechea ajutată de judecata obscură refuză pe *cel mai mult*. *Mult* este adverb şi determină un verb. Grupul întreg ar fi : *acest lucru îmi place cel mai mult*. Ce rost are demonstrativul *cel ?* Să demonstreze substantivul masculin *lucru ?* Acela e determinat de *acest*. *Cel* (care presupune numaidecît un substantiv masculin singular) devine o absurditate. E cum am zice : *ia priveşte la cel... mult*. Verbul *a plăcea* şi orice alt verb pe lîngă care stă adverbul *mai mult* nu suferă demonstrativ declinabil. Nu se poate deci spune decît : *îmi place mai mult decît orice, mai presus de orice*. Francezii, italienii, bizuindu-se pe logică, zic şi ei : *ça me plait plus que toute autre chose ; mi piace più di tutt' alta cosa*, iar nu *le plus bien, il più bene*. Tot aşa cum nu putem acorda demonstrativul masculin sau feminin cu un adverb (*cel mai nebuneşte*) nu putem alătura adjectivul de verb (*îmi place... frumos, vorbeşte... bun, cel mai bun*). Bineînţeles, mulţi îşi vor vedea de treabă şi vor continua să spună *cel mai mult*, dar măcar eu ştiu că am o raţiune pentru care nu pot să accept această inovaţie.

Există în limbă, e adevărat, *cel mult, cel puţin*, dar înţelesul substantival e aici limpede : *multul*, pe care ai putea să-l faci, ar fi să pleci=*cel mult* (lucru pe care l-ai putea face) ar fi să pleci.

(*Adev. lit. şi art.*, XVIII, seria a III-a, 885, p. 8.)

MANIA VEHICULULUI

28 noiembrie

E un lucru notoriu că în România se află cele mai elegante automobile. Proprietarii maşinilor care în Franţa ar face bucuria preşedinţilor de republică se grăbesc să

le desfacă fiindcă pierd clientela. E rușine, bunăoară, să te sui într-un Ford sau într-o mașină care nu mai e la modă.

Numărul acelora care nu s-au urcat niciodată într-un tramvai este foarte mare. Evident, se poate invoca lipsa de igienă a transportului. Însă e mai degrabă la mijloc un snobism. Știu foarte mulți prieteni care nu s-ar duce pe jos nici la cinci sute de metri distanță. Pentru cel mai mic traiect, ei iau o trăsură sau o mașină. Trăsura este însă preferată, fiindcă din ea ești văzut din două părți și merge încet, dînd iluzia distanței. În sfîrșit, aceia care nu-și pot permite luxul să ia o trăsură sau nu vor să facă risipă se urcă și în tramvai. Însă nu atunci cînd sînt grăbiți. Cînd eu vreau să merg de la Capul Podului undeva pe Calea Victoriei, mă duc pe jos. Înfățișez însă un caz special, fiindcă cei mai mulți sînt uimiți de purtarea mea și mă bănuiesc avar. Într-un cuvînt, românului îi place să meargă numai pe sus.

M-am întrebat adesea de unde poate veni acest snobism. Răspunsul l-am găsit în istoria capitalelor noastre, București și Iași. Cînd la începutul sec. al XIX-lea cele două orașe au început să aibă o circulație mai mare și o populație de boieri bogați ahtiați pentru luxul european, străzile lor erau niște șanțuri pline de noroaie. Pe cele cîteva porțiuni podite cu grinzi de lemn nu se putea merge cu piciorul. Fiecare boier își avea caleașca sa. Tinerii și militarii mergeau la nevoie călare. Pe jos nu mergea nimeni, fiindcă burghezia nu exista. Nu era decît boierime și prostime, iar prostimea venea și ea de la țară în căruțe. „În București și Iași — spunea Saint-Marc Girardin, la 1836 —, nu se merge pe jos, ci numai în trăsuri — picioarele sînt un lux, trăsurile sînt trebuitorul. Căci nu e glumă, fără trăsură nu e cu putință să ieși din glodul și colbul ulițelor, vara, ca și iarna. A merge pe jos ar fi cum ar merge la noi cineva cu picioarele goale. Numai poporul merge pe jos.

Dar cine vrea să fie popor într-o țară unde nu este o a treia stare, o burghezie ! Chiar cei ce nu au decît 3 sau 4 000 de franci venit pe an au o trăsură sau două, ba mai

au și trăsuri deosebite pentru toate anotimpurile, deși casele unora sînt mai proaste decît a lucrătorilor de la noi."

Așa era acum o sută de ani. Apoi, firește, s-au făcut pavele, și circulațiunea pe jos a devenit posibilă. A apărut și o burghezie, dar această burghezie avea veleități evgheniste și afecta și ea a merge numai pe sus. Astfel vehiculația cu trăsura a intrat în instincte, și azi românul a uitat că mai are și picioare.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 886, p. 9.)

VANITĂȚI

5 decembrie

Am niște cunoscuți care îmi sînt îndatorați pînă la o anumită limită, îndatorare de care nu fac niciodată caz, și care cunoscuți, judecînd în cuprinsul mentalității comune, nu aparțin nicidecum unei categorii sociale superioare celeia din care fac parte. Aș putea zice dimpotrivă. Cunoscuții mei sînt de altfel oameni de treabă și mă folosesc de dînșii numai pentru a simboliza o observație de adevărul căreia, acuma, după atîta experiență, nu mai am nici o îndoială.

Cunoscuții mei fac parte din acel soi comun de oameni care nu sînt preocupați în viață decît de binele material și de onoarea care poate să le rezulte din acest bine. De pildă, ei simt o rușine să se dezvăluie ca avînd venituri sub o sumă oarecare, pe care o socotesc oficial onorabilă, și aduc convorbirea în așa fel, încît să rezulte din ea poziționea lor selectă. Dacă vine vorba asupra salariilor, ei întreabă : „Oare ce salariu are, hai să zic, un medic la stat ?" Medicul la stat aș fi chiar eu. Atunci eu răspund, spunînd adevărul : „Zece mii (să zic)". „Vai, exclamă cunoscuții, se poate oare trăi cu o astfel de sumă ?"

Dialogul acesta e plin de finețe. Eu m-am așezat cu de la mine voință într-o categorie socială inferioară. Întrebătorii așa de uimiți îmi insinuează că n-au avut niciodată experiența unor sume atît de ridicule. E ca și cînd un milionar te-ar întreba ce simți cînd ți-e foame după cinci zile de nemîncare.

Acești cunoscuți ai mei, care n-au nici un fel de preocupări intelectuale, caută în felurite moduri de a sugera distincția lor socială. Învederatele mele ocupațiuni intelectuale, casa mea căptușită cu cărți, limbajul meu, fără voie, făcut să intimideze un om mai simplu, nu-i sperie de loc. Ei se fac că nu bagă de loc de seamă această condiție a mea care ar putea să-mi dea o superioritate. Ei aduc convorbirea numai asupra punctelor în stare de a releva adevărata mea situațiune. Mă întreabă bunăoară, cîtă chirie plătesc. Eu le spun. Atunci cunoscuții examinează cu îngăduință apartamentul pe care îl locuiesc și decid că „pentru un astfel de apartament e cam scump și că ei știu un ins care a găsit ceva foarte recomandabil cu jumătate din această sumă". Insul este de o profesiune ostentativ umilă. De pildă, dacă eu sînt medic, acela e magazioner la Căile Ferate.

Am zis că cunoscuții mei sînt oameni de treabă. Ei nu procedează așa ca să mă jignească, ci fiindcă așa au văzut ei că se menține prestigiul social. Cînd îi vizitez, ei nu ies în ruptul capului mai înainte de a se fi sfîrșit o jumătate de oră de așteptare. Așa au văzut ei că fac oamenii „bine".

Am mai descoperit la ei și o altă manie. Cum această manie am observat-o și la alții, pot afirma că ne aflăm în fața unei atitudini tipice a proaspetei burghezii române, fără cultură. Cunoscuții mă invitau adesea la masă, dar numai cînd se întîmpla ca ceva în interiorul lor să se fi schimbat. De pildă, cumpărarea unui covor, a unei lămpi etc. atrăgea după sine o invitare. Atunci mi-am zis că se cuvenea să-i invit și eu. Și așa am făcut. Întîia oară cunoscuții s-au scuzat și după aceea m-au invitat și ei. A doua oară s-au scuzat din nou și iar m-au invitat ei. A treia oară s-au scuzat prin aceea că le-a murit cineva subit în familie. Intrigat, am făcut cercetări și am

aflat că totul fusese o minciună, o inocentă minciună, pentru a nu se călca un principiu : *oamenii bine invită, dar nu calcă niciodată în casa invitaților.*

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 887, p. 18.)

ARTA CULINARĂ

12 decembrie

Agripina nu mai avea de mult un serviciu întreg de cristălărie, dar avea multe exemplare din toate. Avea, de pildă, pahare grele ca făcute dintr-un singur bloc șlefuit pe cîteva laturi, pahare groase cu pereții găuriți de ochiuri mari în chipul fagurelui, cupe de cristal, cu coadă, asemeni unor bombe, tăiate în flori și grătare, aducînd aminte de fructul ananasului, părînd mai degrabă operă de bijutier, decît de sticlar. Cele mai frumoase ședeau pe o bază masivă de cristal tăiat în ovule clasice, se subțiau apoi și se redeschideau ca un crin. Rozete de cristal pecetluiau cele opt zone. Apoi desene fine roșii poleiau tot paharul, conturînd tăieturile și desfășurînd festoane de trandafiri caligrafici. Stănică nu se mulțumi numai cu cîntărirea paharelor, ci le și mirosi. Agripina se slujea de pahare ca de niște borcane, punînd în ele, după cum îi venea la îndemînă, țințe, sfoară, stafide, nuci curățate. Paharele mirosite de Stănică acuzau enibaharul și scorțișoara. O chesea mare cu capac de sticlă, ce s-ar fi putut zice sculptată și care seamănă cu o urnă funerară, era plină cu cuișoare.

— Mătușă Agripina — zise Stănică — aș mînca mîncarea aia pe care ne-o făceai dumneata cînd eram copii, mîncarea aia grecească cu enibahar !

— Ce mîncare ? — se miră Agripina, mărind pupila unicului ochi valid.

— Ei, ce mîncare ? Iei carne tocată fără vine și fără miez de pîine sau ou, ca pentru cîrnați de vacă (Stănică făcu buze lacome), pui frumușel usturoi tăiat bucățele,

sare și piper mult, boia de ardei, enibahar pisat, chimion și puțină apă să fiarbă.

— Nu apă, Stănică — întrerupse o verișoară —, zeamă de supă și grăsime.

— Exact. Am pus-o eu pe nevastă-mea, dar n-a făcut nimic. Pentru asta se cere să ai instinct, să te naști cu sentimentul enîbaharului.

Fetele de pe pat strîmbară din nas.

— Ce ? — sări Stănică —, faceți mofturi ? Știți voi ce e mirodenia ? Ați mîncat voi pătlăgele vinete cu scorțișoară ?

— Vai ! — se scandalizară fetele.

— Ba e bun — zise Agripina, Stănică ține minte. Bunicii noștri așa găteau, numai cu untdelemn, cu mirodenii și în tingiri de aramă cositorită. Și mîncau mai mult pește și carne de oaie. Pătlăgelele așa se fac : cureți vinetele de pieliță ca de obicei, le dai în undă, le scurgi de apă, le toci, le prăjești în untdelemn, pui și puțină ceapă tocată mărunțel, pe urmă le așezi în tingire cu apă, sare, piper, ce-i trebuie, pătrunjel, scorțișoară și unt de nucă (cum se mînca odată) și înăcrești cu zeamă de lămîie. Și lași să fiarbă.

— Și pe urmă — adăugă Stănică cu apetit —, presari pe deasupra tot scorțișoară pisată !

— Așa mîncam noi bătrînii ! — încheie simplu Agripina, ronțăind alune americane.

(Adev. lit. și art., XVIII, seria a III-a, 887, p. 18.)

MUTA

19 decembrie

Există tragedii umile care se tîrăsc pe lîngă noi și noi nu le vedem. M-am întîlnit mai zilele trecute cu o bătrînă care cunoștea anii copilăriei mele și care mi-a vorbit de multe și mărunte, bineînțeles din singura epocă pe care o trăiește cu adevărat și care nu cuprinde pe cei treizeci de ani din urmă. Cu ea mi-am adus aminte de

multe lucruri pe care le uitasem cu desăvîrşire. Cînd mi le-am adus minte, mi le-am reprezentat în forma lor cea veche, nemişcată. Oamenii cunoscuţi atunci şi uitaţi pentru mine erau încă vii.

— Cutare mai trăieşte ?

— Da' de unde ? A murit de mult !

— Dar fetiţa aceea cu care mă jucam etc. ?

— Aia e văduvă de mult, săraca, i-a murit un băiat în floarea tinereţii.

Informaţie îngrozitoare. În golul dintre ultima imagine şi neaşteptata rememorare, fetiţa devenise o arătare monstruoasă.

— Dar muta, zice baba, muta trăieşte.

— Care mută ? — zic eu.

— Muta, de ! parcă n-o ştii !

După căutări atente, am găsit-o. Curios. Niciodată în aceşti ani n-am crezut că există. Sînt uimit să recunosc o realitate crescută parcă acum. Da. A existat o mută. Era o fată, nemţoaică de origine, pripăşită cine poate şti de unde, la casa unei proprietărese bătrîne. De fapt, muta şedea într-un fel de pensiune, fiindcă atunci cînd avea bani plătea. Lucra nu-mi aduc aminte ce. Cartierul o cunoştea şi o socotea necesară. Oamenii mai simpli nu sînt prea generoşi, dar nu cad niciodată la exagerarea de a ignora un om fără sprijin. Muta era fără griji, fiindcă strada o socotea un bun al ei, ca o curiozitate.

Muta se înţelegea cu restul omenirii printr-un limbaj inventat de ea în colaborare cu ceilalţi şi care se deosebea profund de alfabetul muţilor. Muta exprima acţiunile şi sentimentele global, adoptînd la conţinuturi ceva din procedarea limbilor aglutinante. De pildă, retezarea gîtului cu mîna însemna că un lucru „nu se mai putea suferi". Scuturarea mîinii drepte, peste care se punea călare mîna stîngă, însemna plecare. O palmă mîngîind pîntecele însemna satisfacţie. Clătinarea capului reprezenta compătimirea. Era într-un fel limbajul nostru expresiv, însă perfecţionat. Dacă muta făcea semnul plecării însoţit de semnul satisfacţiei, asta voia să zică cum că-i părea bine c-a scăpat de cineva. Mai avea şi alte semne cu nasul, cu buzele. Totul era legat într-un zîzîit continuu.

Ei bine, baba mi-a spus că mutei i-au tăiat doctorii amîndouă mîinile. Iată ce va să zică a fi persecutat de soartă. Muta își făcuse cu mîinile un al doilea grai, cu care aruncase punți către lume. Că nu mai poate munci e o nenorocire mai puțin gravă, fiindcă lumea îi dă mereu de mîncare, dar să nu mai poți vorbi, măcar cu mîinile, ce tragedie, ce tragedie. Mutei i-a luat Dumnezeu graiul a doua oară.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 889, p. 18.)

1938

FEMINISM

2 ianuarie

Citesc *Journal de la femme*, publicație săptămînală franțuzească pentru apărarea intereselor femeii franceze, și rămîn adesea mirat de exagerarea femeii în direcția practică, îndrăznesc a zice, de egoismul ei. Sînt niște domnișoare avocate care fac cronici judiciare și scot din capul lor idei lipsite de orice bun-simț. Ceea ce este curios e că sînt bărbați care să le bată în strună.

Nu sînt de loc misogin, și aici nu e vorba de a demonstra ceva în defavoarea femeii. Supun chiar cititoarelor noastre constatările mele. Ei bine, se zice că mai anii trecuți se votase în Franța o anume lege care apoi a fost suspendată. Acum femeile în favoarea cărora fusese făcută legea se adună din nou și cer reintroducerea ei.

Iată despre ce este vorba. Nevestele ai căror soți sînt negustori și care stau și ele în prăvălia bărbaților cer să li se plătească leafă în regulă ca oricărei funcționare, fiindcă, zic ele, dacă n-ar sta în magazin, atunci soțul ar fi obligat să angajeze un impiegat. Însă, mai bine decît să ia leafă un străin, s-o ia nevasta.

Asta este pretenția, care poate părea legitimă la o examinare superficială, dar care este de un egoism feroce și dovedește la acei care o propun năruirea simțului familial.

Căsătoria nu se bizuie pe contract, ci pe un sentiment de solidaritate natural. Contractul nu trebuie să depășească niciodată marginile peste care s-ar înțelege că soții nu mai sînt legați decît prin legi. Eu îi dau nevestii superfluul, luxul, dar dacă constat că-și face rezerve pe cont propriu, atunci, după lege, eu îi dau numai haine

călduroase şi urîte şi alimente hrănitoare şi comune. Şi nici o lege nu mă poate obliga să cumpăr nevestii blană de lutru în loc de haină de aba, ori icre negre în loc de cartofi. Cînd lucrurile ar ajunge la astfel de încordare, echilibrată de legi, despărţirea ar deveni imperioasă.

Să ne întoarcem la soţiile de negustori care vor leafă. Cînd o femeie s-a căsătorit cu un comerciant ştia la ce se aşteaptă şi e mai probabil că ea însăşi făcea parte din acea clasă. Pentru ca femeia şi copiii ei să trăiască bine, e necesar ca soţul să cîştige. Soţul munceşte şi dă întreţinerea soţiei fără să ceară salariu. Cînd soţul are încurcături, este în interesul soţiei, al familiei, mă rog, ca ea să intervie, să dea o mînă de ajutor, să supravegheze singură şi să economisească un salariu. Fără îndoială că un comerciant în prăvălia căruia soţia însăşi lucrează nu este dintre cei mai cu avere. Muncind personal, soţia îşi asigură singură bunăstarea. A cere leafă e un gest de egoism animalic sau o absurditate. Ori soţia cheltuieşte salariul în familie cu soţul şi cu copiii, şi atunci se cheamă că n-a primit nici un salariu, ori îl capitalizează pe cont propriu, şi atunci nu mai e nevastă. Căci aş vrea să văd eu cărui negustor i-ar surîde să aibă o aşa de dulce soţie care atunci cînd el a ajuns în sapă de lemn să-i zică : Tu ai dat faliment, tu n-ai ce mînca, nu eu, fiindcă eu am lefşoara mea strînsă de o parte şi mă duc să mă angajez la altul ! Nu este firesc ca pentru soţ căsătoria să însemne numai sarcini, iar pentru soţie numai folos. Iată, astfel de idei ies de sub coafura unei femei.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 891, p. 17.)

LA RĂSPÎNTIE

9 ianuarie

Prietenul meu care face politică este într-o mare încurcătură. De altfel, şi politica lui este încurcată. El se socoteşte un mare tactician şi pretinde că nu urmăreşte rezultate imediate, ci foloase îndepărtate, dar sigure. Şi

cînd scopul e îndepărtat, trebuie să lucrezi subțire. De aceea e plin de subtilități și de prevederi și nu s-ar destăinui pentru nimic în lume cuiva dacă n-ar ști mai înainte din ce partid face parte. La drept vorbind, mă întreb însumi în ce partid este înscris prietenul meu. Mărturisește cu glas tare că aparține unui partid mare, dar față de partidul advers declară că înțelege să „imprime" partidului său o orientare spre ideologia celuilalt partid. Cînd i se pare că această declarație nu captează simpatia adversarului, conciliază astfel extremele :

— În țara noastră, nu e loc decît pentru două partide mari, reprezentînd două idei bine definite. În fond, noi doi colaborăm în mod tacit și avem tot interesul să le dăm o mînă de ajutor ca să nu contribuim la destrămarea țării.

Din cauză că se prevedea o nouă orientare în sînul partidului de la putere din care declara prietenul că face parte, a început o epocă de îndoieli și de pipăiri din partea eroului nostru. Cînd credea că are să învingă direcția tradițională, mărturisea că e pentru statornicie, cînd i se părea că va învinge orientarea nouă, susținea că a venit vremea tinereții.

Căzînd guvernul, prietenul începu să se declare membru al partidului advers. Cui își arăta nedumerirea îi răspundea : de fapt, spiritual nici n-am aparținut niciodată partidului. Nici n-am votat, ba chiar de mult nu mai am nici o activitate. Mă reținea însă un sentiment de delicatețe față de cutare care mi-a făcut mult bine. Acum însă cutare mi-a redat inițiativa.

Ca să nu dea loc la bănuieli, amicul n-a fost în alegeri, pretextînd că este bolnav. În felul acesta, e din toate partidele.

Al doilea partid n-a fost chemat însă la guvern, și prietenul începe acum să se arate scîrbit de politicianism. Vrea un „duh nou" și pretinde că, deși n-admite mișcările nelegale, e dator să recunoască cum că opinia publică a fost exasperată. Nu mai merge — a zis el. Măcar acum în ceasul al doisprezecelea să se dezmeticească lumea. Iată însă că din partidul nechemat la cîrmă o fracțiune se des-

prinde orientîndu-se spre guvern. Prietenul meu e în culmea înfrigurării.

— Bravo, domnule, începe să se facă lumină.

— Asta e cam defecțiune ! — zic eu.

— Nu, domnule, zice prietenul, asta e dezmeticire. Cînd corabia se îneacă, e în dreptul nostru să ne salvăm.

Prietenul alergă repede în preajma noilor orientați și dacă ar fi fost un decis poate că ar fi tras un ce profit.

Dar temperament ciudat, a aflat unele lucruri care nu i-au plăcut.

— Dacă zici — i-am spus eu — că vrei să construiești și că puțin îți pasă cine-ți dă această posibilitate, de ce nu treci în aripa care fuzionează ?...

Prietenul privi prudent în toate părțile :

— Cine-mi spune mie că au să stea ? Dacă se duc, nu rămîn pe dinafară și dintr-o parte și din alta ?

Așa era. Cîteodată lașitatea dă aceleași efecte ca și caracterul. E o deosebire numai de parfum !

(Adev. lit. și art. XIX, seria a III-a, 892, p. 18.)

CUM SE SCRIA ODATĂ

16 ianuarie

Citesc o nuvelă de G. Crețeanu, *Lupul Mehedințeanul*. Nuvela istorică este rea, nici vorbă, dar e plină de mirosul vremii. În primul rînd, e patriotică și tenebroasă :

„Radu-Mihnea, palid, cu ochiul încruntat, cu fruntea rezimată pe mîna sa, părea absorbit în fioroase cugetări. Un zgomot ce se făcu la ușa cabinetului său îl trase din această reverie. O femeie în vestminte negre, cu părul despletit, cu fața inundată de lacrimi se aruncă la genunchile tiranului strigînd :

— Iertare, Măria Ta ! ești mare, ești puternic, fii bun, fii milostiv ; nu vărsa sînge nevinovat etc.“

„Dar românii, adevărați urmași ai romanilor întotdauna, au fost mîndri și geloși de naționalitatea lor ; nici-

odată n-au privit cu ochi buni înrîurirea străinilor în trebile lor din întru. Şi aceasta e un preţios dar, care trebuie păstrat, căci el a făcut ca naţionalitatea noastră să rămîie inalterabilă, după atîtea încercări, atîtea cotropiri de neamuri şi de limbi.

În toate împrejurările critice, Dumnezeul românilor a întins asupră-le braţul său protector ;..."

De reţinut dar că G. Creţeanu credea într-un Dumnezeu special al naţiei române.

Ce se întîmplase ? Vodă bănuia de conspiraţie cîţiva boieri şi-i şi tăie. Unii încearcă să asmută poporul, dar Lupul Mehedinţeanul se împotriveşte, socotind că n-a venit încă timpul.

După patru ani, ne aflăm la moşia Mariei, văduva boierului Bercan, unul din cei tăiaţi de domn. Vin călăreţi, prefăcînd drumul în „turbilioane de aur". Este Lupul, cu cîţiva tovarăşi.

— „Cum, Lupule, eşti pribeag, eşti urmărit ? O, Dumnezeule ! tremur cînd mă gîndesc că poţi fi prins, poţi fi condus la moarte, că voi vedea căzînd capul tău cum am văzut căzînd pe acela al lui Bercan ! Ştiam că o fatalitate se agaţă de paşii mei, că voi aduce pieire tutulor celor ce mă vor iubi. Ţi-aduci aminte întîia oară, cînd mi-ai vorbit de omor, ţi-am spus să fugi de mine ca de moarte. N-ai vrut să mă asculţi. Ei bine, află că pe cînd eram mică o ursitoare mi-a prevestit că voi iubi doi oameni şi că amîndoi vor pieri de săbii ; de ce trebuie oare ca această prevestire să fie adevărată ?"

După această scenă patetică, Lupul fuge în Ardeal. Sfîrşitul nuvelei Creţeanu îl povesteşte repede, telegrafic, cu mari consideraţii politice : „Dar era prea tîrziu. Stăpînitorii cei răi în deşert se rezimă pe sprijinul baionetelor ; cînd disoluţia e generală, soldatul îşi aduce aminte că e cetăţean, că poartă o armă spre a apăra patria de străini, iar nu spre a vărsa sîngele fraţilor săi. Soldaţii în unanimitate răspunseră că nu se vor bate."

În sfîrşit cade ucis de domnul următor chiar Lupul, după ce se căsătorise cu fatala Maria, fiindcă în nuvela vremii destinul este implacabil.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 893, p. 18.)

VREMURI TRECUTE

23 ianuarie

Am înaintea mea niște jurnale ieșene din secolul trecut, al căror nume nu vreau să-l dau, ca să-mi rezerv singur plăcerea să scot de prin ele ce vreau. Dar garantez autenticitatea extraselor. Cum totul pare ca un vis, ca un film învechit, și totuși e viața de toate zilele de altădată. Iată un anunț din 26 ianuarie 1885 :

„Un cățel alb cu pată neagră pe ochiul drept, cu zgardă la gît, răspunzînd la numele de *Hector*, s-a perdut. Găsitorul este rugat a-l duce la A. D. Xenopol, peste drum de farmacia Konya, unde va primi o recompensă."

Unde ești tu, *Hector*, ilustru animal al nu mai puțin ilustrului istoric ?

Tot pe atunci la Maison Jockey Club, acum Corso și ceva mai înainte Tufli, se putea mînca la „Table d'hôte : déjeuner à trois francs, diner à quatre francs".

La 29 ianuarie s-a dat bal în salonul Galino, de către societatea pentru învățătura poporului român. A fost animație mare, fiindcă a asistat „un buchet colosal de dame și domnișoare".

La 14 februarie, Gavriluș, un birjar din secta scapeților, a înjurat un client în fața Hotelului de Rusia, fiindcă i s-a dat prea puțin.

Cine dintre bătrîni mai știe că în toamna aceluiași an, 1885, a ars casa Roznovanu, cu care prilej au murit mulți soldați și căpitanul Păun ?

Să ne întoarcem și mai înapoi în secol. Sîntem în iarna lui 1872, exact acum 66 de ani. La panorama lui E. Heimann, unde intrarea este 2 lei, 4 parale, se arată : Inaugurarea canalului de Suez, *Revoluțiunea în Spania* (revoluția în Spania este eternă), Vederea orașului Coblenz, Bătălia la Montana, Cortul mărturiei în Palestina, Revoluțiunea în Candia, New-York, *Lupta în Africa* (și-n Africa lupta este eternă), Aurora boreală în Groenlanda, Încoronarea regelui de Ungaria etc.

La 4 ianuarie, E. Bosco (fiul lui Bartolomeo) a dat reprezentație, firește de... boscării !

Peste tot la restaurante se bea bere de Liesing şi de Schwechat. Lumea se spală pe dinţi cu esenţa „Dentalina" şi se parfumează cu Ylang-Ylang, trage la Otel Binder, Otel de Nord, Otel Europa, Otel Engletera, Otel Vanghele, Otel Concordia şi... Otel Pîrlita ; merge la restaurantul S. Franzos sau la Café Restaurant de Lafitte în casele lui N. Drossu din str. Lăpuşneanu. Circul Jean Gautier dă reprezentaţiuni : era şi un fel de Tarzan al vremii. La Hotelul de Viena, în casele lui Sc. Pastia, se pripăşise un „sălbatec" care pretindea că se hrăneşte numai cu carne vie. Sălbatecul însă făcea datorii şi era însurat cu o tînără evreică de 17 ani. Se numea Jaques Simon şi, încolţit de creditori, încercă să fugă deghizat într-un perfect getleman.

Moda damelor bine care mergeau la Café de Paris era foarte complicată. Madam Eugenia făcea cronica. Pe cap se purta păr străin, pălăriuţă, rochie à la Watteau, manteluţ de catifea, „garnat cu dantele". Părul era încărcat de zulufi şi de chignoane. Ca stofe se purta tarlatanul, gograin-ul, taffetas-ua, crepul şi mai ales „atlasul vişiniu", atlasul vişiniu şi vioriu care-i plăcea lui Eminescu :

De vrei să-mi placi tu mie, auzi ? şi numai mie,
Atuncea tu îmbracă mătasă viorie !

(*Adev. lit. şi art.*, XIX, seria a III-a, 894, p. 18.)

PASIUNEA IDEOLOGICĂ

30 ianuarie

Cunosc un cetăţean care a luat obiceiul să stea foarte atent cînd eu vorbesc. La început am crezut că ideile mele îl interesează şi am fost măgulit. Apoi am remarcat că zîmbeşte foarte satisfăcut. În urmă mi-a explicat că m-a prins de atîtea ori contrazicîndu-mă şi mi-a arătat exemple, invitîndu-mă să mă decid pentru o teorie sau pentru alta. Acest zîmbet în faţa presupusei contraziceri e foarte frecvent la noi pentru motivul că a gîndi în-

seamnă pentru mulţi a avea o atitudine „fermă". Bunăoară, nu poţi dori pacea universală şi să primeşti războiul, fie şi pentru apărarea teritoriului naţional, nu poţi să fii modernist şi în aceeaşi vreme admirator al clasicilor etc. Se cade să optezi pentru o atitudine. Cine nu are atitudine nu gîndeşte. Atît de comună este această mentalitate, încît cetăţeanul o cere omului politic. Un om politic fără atitudine „răspicată" nu este ceea ce se pretinde a fi. De fapt, cel care a guvernat ştie bine că la guvern nu se va putea ţine de cuvînt întocmai, dar nu poate să scîrbească pe alegător mărturisind sincer că n-are nici un program de idei.

Şi totuşi, adevărata gîndire este contradicţia luminată, conştientă, iar nu poziţiunea fermă, care e semnul prostiei de turmă. Gîndire înseamnă dialectică, adică trecerea de la o propoziţie la alta contrazicătoare printr-un termen mediu : analizarea, într-un cuvînt, a noţiunilor.

Am afirmat într-o zi cetăţeanului că statele nu propăşesc azi decît în forma naţională, dar altădată am zis că vechea lipsă de ardoare patriotică a societăţii medievale era o cauză de pace. Şi-ntr-adevăr, spaniolul care ocupa o parte a Italiei, neavînd el însuşi o idee etnică atît de înaintată, nu căuta să deznaţionalizeze pe italieni, în vreme ce azi sînt popoare care, ca să poată să-şi îndreptăţească preponderenţa politică în baza ideii de naţiune, deznaţionalizează pe altele. Aşa am zis, şi cetăţeanul a strigat :

— Te contrazici ! N-ai nici o idee limpede. Nu cugeţi.

Şi totuşi, eu cuget. Cuget, de pildă, că pentru două mii de ani naţionalitatea este singurul adevăr probabil, dar că peste această durată se va întîmpla cu naţiunile actuale ceea ce s-a întîmplat şi cu imperiul roman. Va exista atunci desigur un stat al Europei în care vechiul urmaş de naţiuni cu conştiinţă particulară ar fi un infam regionalist. Şi o prepoziţie şi alta sînt adevărate, relativ.

Visez o lume politică onestă, fără idei, care să fixeze îndeacord cu toată lumea adevărul relativ al momentului şi să încerce a-l înfăptui, fără a se chinui să născocească atitudini numai din snobismul de-a avea una.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 895, p. 18.)

POLEMICA DE ALTĂ DATĂ

6 februarie

Polemica literară de altă dată era spirituală şi veselă şi lua deopotrivă forma prozei şi a versului. Pentru combaterea unui adversar, omul cel mai serios compunea un cîntec. Cel mai gustat polemist a fost V. Alecsandri, şi activitatea lui critică ar merita să fie scoasă la lumină. În *România literară* din 1855 sînt fel de fel de glume, cu caracter polemic, care mai de care mai de spirit. Transcriem deocamdată petiţiunea terminaţiei pumnulene *ciune*, în contra căreia a luptat atîta Alecsandri :

Domnule Redactor,

Publicăciunea ce ai dat peticiunii nefericitului *u* scurt în numărul trecut mă încurajează şi pe mine a mă plînge în public de trista pusăciune ce am dobîndit de cîtva timp în limba năciunei române. Dă-mi însă iertăciune, domnul meu, dacă ieu permisiune să-ţi scriu cu terminăciunea în *ciune*, căci frecantăciunea ciuniştilor mi-au insuflat oarecare presumciune. Am avut slăbiciune a crede la început, cînd mi-am făcut apariciunea în lume, că aş fi de mare folos pentru epurăciunea, ornamentăciunea şi latinăzăciunea limbei române ; şi nici gîndiam că voi găsi cea mai mică contestăciune pentru dritul meu de naţiunalizăciune într-o ţeară înzestrată cu o liberă constituciune... dar văd acum adînca-mi înşălăciune ! Oamenii de gust care iubesc a grăi o limbă dulce şi armonioasă nu numai că rîd de mine, dar apoi mă şi au la ochi rău ; ei, fără nici o consideraciune pentru latineasca ablativităciune a firii mele, mă privesc întocmai ca pe un negru tăciune ce s-ar rostogoli pe un covor alb.

Domnul meu ! astă pusăciune nu mai este de suferit ! Derisiunea la care am ajuns în public atacă toate coardele simţiunei mele şi mă îndeamnă a-mi cere demisiunea din rolul trist şi ridicul ce am giucat pîn-acum, rol de umiliciune cu atît mai amară, că nici unul din poeţi nu au vroit să mă adopteze în versurile lor, cînd mai mulţi din aceeaşi poeţi mă întrebuinţează cu profuziune în scrierile lor de

proză. Care vrea să zică : eu aş fi ca o manta de vreme ră ! ca galoşii buni numai pentru uliţi şi care nu pot niciodată intra în salon ! O ! amărăciune ! O ! mîhniciune ! abominăciune !... decît asemine mortificăciune, mai bine mă închin cu plecăciune."

Într-un cuvînt, *ciune* cere să fie scos din *România literară* ca să poată scăpa şi de teroarea cîntecului :

Plecăciune, plecăciune !
Ciune, ciune, ciune, ciune !
Arde-mi-te-ai pe-un tăciune,
Ciune, ciune, ciune, ciune.

Iată un chip spiritual de a spune că *România literară* nu va folosi în paginile ei nici pe *u* scurt nici pe *ciune*.

(*Adev. lit. şi art.*, XIX, seria a III-a, 896, p. 9.)

INVIDIA

6 martie

Îmi vorbea într-o zi prietenul meu intelectualul :

— Ca să faci ceva de seamă în domeniul ştiinţei, unde se cere o mare măsură de dezinteresare materială, cel puţin la început, este nevoie de stimularea morală. Oameni sîntem şi ne place şi nouă să fim lăudaţi pentru actele noastre dezinteresate. Invidiosul ştie bine aceasta şi mînuieşte cu perversitate indiferenţa. La noi, unde numai situaţiunile materiale au trecere, este uneori la mijloc şi sincera compătimire. Eram încă student şi, entuziast, m-am apucat să studiez un caz de clinică după recomandarea profesorului meu şi să redactez o dare de seamă. Profesorul, om de treabă, a mai dres pe ici pe colo articolul şi l-a dat unei reviste străine cu care era în legături şi într-o bună zi m-am trezit cu revista şi cu un număr de extrase. Îţi închipui entuziasmul meu. Crezui o clipă că toată lumea se oprise pe loc să mă privească pe mine. În tramvai, oferii locul unui domn bătrîn. Am

rîs de spiritele îndoielnice ale unui pasager împotriva direcției tramvaielor. Pe stradă, am mîngîiat o pisicuță abandonată. Țineam cu naivitate revista așa încît s-o vadă toată lumea. Aveam niște verișoare care mă văzură cu extrasele.

— Dar ce-ai acolo ? Un roman nou ? — întrebă una din ele.

Eu îmi silii intonația la modestie :

— Este o revistă franceză în care mi s-a publicat un articol medical.

Cu toate că cunoșteam ignoranța verișoarelor și lipsa lor de cordialitate, totuși nu mă așteptam la o primire atît de nepăsătoare. Verișoara îmi zise simplu, aproape cu un ton de reproș :

— Ai timp să faci și lucrări suplimentare ? Nu-ți ajung cursurile de la Universitate ?

Cealaltă verișoară mă întrebă disprețuitor :

— Și-ți plătește ceva pentru comediile astea ?

— Nu !

— Apoi fără bani cine mai face azi ceva ?

La Facultate am fost întîmpinat și mai rău. Un coleg zise :

— Ce e asta ? Și-mi luă revista din mînă.

După aceea, privind fascicola fără curiozitate, întrebă indiferent :

— Asta e de tine ?

Apoi îmi înapoie revista așa de repede, încît exemplarul căzu pe dușumea înainte ca eu să-l pot prinde cu mîna. Mi-l luă de jos un intern mai bătrîn. Acesta îl răsfoi strîmbînd din nas la fiece titlu, se opri la paginile mele și fără a mă privi în față, întors către un altul, medic secundar (era la o clinică), exclamă în legătură cu articolul meu :

— Domnule, ăsta, Duclos de Hauron, cu anagliphele, spune niște prostii îngrozitoare. Am controlat o dată la un bolnav viziunea binoculară cu fotografii stereoscopice suprapuse și am văzut că spune enormități.

În vreme ce internul vorbea astfel cu un dispreț care trebuia să se răsfrîngă și asupra mea, doctorul pipăia revista cu mîna și în sfîrșit făcu și el această observație :

— Mizerabilă hîrtie pun ăştia !

Atunci am fost foarte atins, cum vor fi mulţi începători. Însă apoi m-am călit şi acum fac cercetările fără vanitate, dar cu hotărîrea nestrămutată de a servi adevărul.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 900, p. 18.)

D'ANNUNZIO

13 martie

Dacă duhul morţilor este o realitate şi d'Annunzio vede şi aude ce se petrece în lume în legătură cu moartea lui, atunci fără îndoială că nimic nu-l va fi jignit mai mult, estet cum era, decît unanimitatea cu care presa română l-a botezat Gabrielle cu doi *ll*, în vreme ce el se numea Gabriele. Românii e deştepţi, vorba domnului Camil Petrescu ; ei au observat că în limba italiană unele consonante sînt duble şi, fără a se mai întreba asupra legii fonetice care stăpîneşte acest fenomen, răspîndesc dublarea peste tot : Venezzia, Prezziosi, Spezzia.

Dar să spunem ceva despre Gabriele d'Annunzio. Moartea lui a produs în Italia o mare emoţiune şi a fost socotită ca pierderea unui poet naţional. Sentimentele unei naţii se bizuie pe elemente pe care alţii nu le pot înţelege. Este o copilărie a le discuta. Departe de a contesta dreptul italienilor de a venera pe d'Annunzio, caut să-l îndreptăţesc. Faptele lui d'Annunzio de la război încoace sînt de aşa natură, încît poporul italian ar fi fost ingrat să nu le preamărească.

De altfel, d'Annunzio ridicase o însuşire a spiritului italian la perfecţiune şi merita şi ca poet onorurile.

Totuşi, dacă ar fi murit înainte de război, situaţia lui ar fi fost alta. Ceea ce spunem aici aparţine strict preocupării istorico-literare şi nu trebuie de loc să pară vreo defecţiune de la admiraţiunea pentru omul luat în totalitatea lui. Ei bine, o reacţiune puternică se produsese înainte de război împotriva d'annunzianismului, şi nu fără motiv. D'Annunzio a fost un poet remarcabil, mai de-

grabă un artist, dar nu un poet mare şi cu atît mai puţin universal. De altfel, prea puţini îi cunosc opera direct, cîţiva „italienişti". Pornind de la clasicismul cam livresc, dar însufleţit de un mare patos al lui Carducci, d'Annunzio a cultivat un clasicism madrigalesc, preţios, sacerdotal, dar lipsit de adevărată sevă lirică şi măcar de atitudine intelectuală în faţa lumii. D'Annunzio nu gîndeşte. Se zice că el are senzaţiuni, dar nici senzaţie propriu-zisă nu e. Este o voluptate strict formală, filozofică, a cuvîntului, privit chiar în fiinţa lui tipografică. Nu e nici savoare, ci estetism. Evident, în domeniul acesta a pus multă îndemînare, rezultatul rămînînd mereu onorabil, dar discutabil. Cît despre romane, încercaţi a le citi azi şi veţi rămîne consternaţi de vidul şi solemnitatea lor.

Reputaţia lui d'Annunzio înainte de război nu vine din opera goală, ci şi din purtările omului. Omul a fost interesant în felul lui. Nu e momentul acum a destăinui ce fel de viaţă ducea, dar e cazul a aminti că a fost comparat cu un om al Renaşterii. Omul Renaşterii trăia multilateral şi nu disprețuia acţiunea. D'Annunzio n-a fost un om al Renaşterii, ci cel mai strălucit reprezentant al Italiei moderne care trăieşte sub amintirea Renaşterii. D'Annunzio imita teatral Renaşterea în ceea ce era superficial, însă făcea asta cu un mare talent de regizor. A fost un mare mim. Petrarca trimetea mesaje împăraţilor, d'Annunzio trimite şi el mesaje, Petrarca se claustra, d'Annunzio se claustrează şi el. El îşi face un interior Renaştere : pat cu coloane cu un înger care veghează somnul. Ediţiile lui sînt Renaştere, totul e Renaştere. Evident, omul are o educaţie a simţurilor excepţională, totuşi această paradă este puţin de un gust îndoielnic. Totuşi trebuie să fie autentic, Renaşterea fiind şi ea un fenomen autentic, care nu se mai poate repeta.

Un singur lucru înalţă figura lui d'Annunzio, literar vorbind : frica de bătrîneţe, de moarte. De exprimat profund n-a putut s-o exprime, dar prin gesturi a simbolizat-o. E un om care a trăit frumos şi bogat, realizînd în viaţă adevărata lui capo d'operă. El va avea soarta multor scriitori italieni : Aretino, Chiabrera, Cavalerul Marino. Aceştia au fost divinizaţi în timpul vieţii lor,

fiindcă răspundeau sentimentelor epocii, dar au fost uitați. Chiabrera, Marino au fost tocmai artiști ai poeziei și de aceea au fost iluștri și apoi obscuri. Pe d'Annunzio faptele lui de erou îl vor scăpa cu totul de uitare.

(*Adev. lit. și art.*, XIX, seria a III-a, 901, p. 11.)

SCRISOAREA UNUI AMERICAN CĂLĂTORIND ÎN ROMÂNIA

20 martie

Dear Sir,

Vreau să vă trimit cîteva impresii din această țară foarte originală, în care mă aflu de cîteva zile. Deocamdată sînt în capitala ei numită București, ceea ce înseamnă, așa mi se spune, orașul bucuriei. În orice caz, acești locuitori au o noțiune foarte originală despre veselie.

Este de prisos a vă spune că orașul este mai mult un sat. Cea mai înaltă casă nu are, lucrul pare aproape de necrezut, dar sper că sînt o persoană de încredere, decît 12 etaje. Am zis douăsprezece. Am vrut să locuiesc într-o astfel de clădire, dar mi s-a spus că e palatul (sic) telefoanelor. Bineînțeles, ascensorul devine un obiect decorativ, fără nici o utilitate. Dar ceea ce mă surprinde și mai mult este că orașul e pustiu. La început, am crezut că s-au petrecut niște evenimente grave, cutremur, molimă, dar ni s-au dat asigurări că întotdeauna lucrurile se petrec la fel. Pe străzile principale abia poți zări cîteva mii de persoane. În tramvaie găsești oricînd loc liber. Lumea pare a suferi de o turburare a voinței. Am văzut persoane care în loc să se suie într-un tramvai foarte puțin aglomerat și să dea brînci unor femei care se țineau de scară au așteptat să vină alt vagon.

Toate merg încet, foarte încet. Am văzut, vă dau cuvîntul meu cel mai solemn de onoare, trăsuri cu cai. Să vă explic ce este aceasta. Sînt un fel de automobile fără

motor pe care le trag caii. E un spectacol foarte istoric. Aproape nici un individ nu are mașină proprie. Numai cîteva persoane mai bogate își permit acest lux. Propriu-zis nu sărăcia împiedică pe cetățeni să cumpere automobile, fiindcă toți mi s-au părut foarte prosperi, cît lipsa trebuinței de a se deplasa. Funcționarii acestui stat, pe cîte am aflat, nu sînt obligați să se ducă la birourile lor. Eu cel puțin n-am putut găsi nici o instituție deschisă. Mi s-a explicat că lunea e Luneiul, marțea Macoveiul etc. Pare a fi vorba de niște sărbători foarte importante. În acest stat, ordinea este foarte mare și se cultivă ca o virtute gratuită. Am vrut să trec, de pildă, de pe un trotuar pe altul pe o stradă absolut pustie, dar gardianul mi-a arătat niște cuie în asfalt și m-a oprit cu : *unde mergi, mă?* (*Mă* este o formulă de politețe înaltă, foarte frecventă.) Ca să poți trece o stradă, trebuie să-ți cauți prin oraș un tovarăș ca să poți constitui o aglomerațiune.

Deși orașul e de o tăcere mormîntală, s-a luat de curînd măsura de a se stîrpi zgomotele. Automobilele nu claxonează, vînzătorii nu scot strigăte. În centrul orașului este un mediu admirabil pentru liniștirea nervilor. Găsesc că ar fi foarte nimerit să cumpărați măcar centrul acestui oraș, unde sînt clădiri oarecum tolerabile, spre a înființa un sanatoriu pentru americani[i] obosiți... (restul scrisorii lipsește).

(*Adev. lit. și art.*, XIX, seria a III-a, 902, p. 13.)

IAȘUL DE ALTĂDATĂ

27 martie

Iașul se întinde în albia făcută de cîteva dealuri rotunde, dar mai ales între povîrnișul Copoului și valea bătută a șerpuitorului Bahlui. Dacă dealurile sînt lutoase, rîul alunecă gălbui și murdar printre gloduri. Mlaștini mari, încărcate de trestii, se strîng în valea exterioară și, odată, cetatea domnească era înconjurată feudal de

un smîrc. Dealurile mai joase sînt presărate cu vii, dar mai în sus se strînge negriciunea unor adevărate păduri. Intrat deodată între aceste dealuri sau ridicat pe un dîmb, călătorul se află în faţa unei privelişti măreţe. În jurul celor patru turle ale Mitropoliei, ce par colosale, un oraş feeric se lungeşte în patru labe. Din cauza rîpilor, zidul cel mai scund pare fortăreaţă, turla unei bisericuţe, turn medieval. Mănăstiri cu clopotniţe ţuguiate înconjurate de forturi albesc pe dealurile înconjurătoare. Cînd te cobori în oraş, năluca se spulberă. Versurile lui Bolintineanu :

Asupra cetăţii se-nalţ tristătoare
Vechi turnuri cu formă înspăimîntătoare,
Ca geniuri triste cetatea domnesc,

nu mai sînt adevărate, şi călătorul rămîne într-un mare sat cu biserici vechi şi cu un tîrg în care vestigiile unei arhitecturi mai nobile sînt pradă ruinei. Totuşi, în vremea domniei lui Mihai Sturdza şi celor două domnii ale lui Grigore Alexandru Ghica, Iaşul ajunsese la înfăţişarea lui cea mai caracteristică şi la apogeul de la care apoi se prăbuşi repede.

Pe margini era un adevărat sat cu drum bătut, nepietruit şi [cu] podeţe înaintea porţilor, cu locuinţe mergînd de la bordeiul căzut pe o rînă, pînă la casa gospodărească cu ograda înconjurată de uluci bune, acoperită cu olane şi înfrumuseţată în faţă de un fronton rezemat pe două coloane ionice văruite. Pe drum trec ca la ţară vaci, cîini, orătănii, şi duminica, pe un maidan un dulap se învîrteşte la ţîrîitura unei bande de ţigani lăutari îmbrăcaţi în largi vestminte orientale. Portul sătesc se amesteca cu şalvarii, iia cu scurteică îmblănită şi o caretă, îndărătul căreia sta mîndru un arnăut găitănat, arăta că pe aici sînt boieri mari. Mai spre inimă, ograziile se împuţinează şi dughenele încep să se îndese unele în altele. Tîrgul e mai îndesat, mai oraş, dar marele număr de străini în caftane negre îl ţin într-o murdărie orientală. Între poalele Copoului şi palatul domnesc aşezat în marginea văii dinspre Bahlui, din strada Lăpuşneanu în

Strada Mare și puțin în brațul Străzii de Sus, aspectele de tîrg oriental se împerechează deodată cu viziuni de lux cosmopolit. Casele nu sînt mărețe, cum par, dar sînt nu rareori de o eleganță remarcabilă, adevărate hoteluri aristocratice presărate prin maidane și uneori îngrădite cu ziduri ca să se izoleze de prostime. Orașul tot în valea aceasta rîpoasă are aerul unei tabere asiatice în care printre corturi murdare, de zdrențe, se ridică corturile de mătase ale căpeteniilor.

(*Adev. lit. și art.*, XVIII, seria a III-a, 903, p. 11.)

DESPRE RATARE

3 aprilie

Ce e ratarea ? Cred că este imposibilitatea organică în care se află un individ de a-și atinge țelurile cu toate că ar avea însușirile trebuitoare. Prin urmare, ratarea mi se pare o boală a voinței, boală gravă însă, cu simptome caracteristice.

Am cunoscut mulți ratați și cînd îi întîlnesc simt o mare jenă. Aveam odată un coleg de universitate, care era în toate un om normal. Urma o specialitate oarecare și se pare c-o urma bine. A ajuns ceva prin provincie, mi se pare profesor. Era însă foarte rușinos și se temea de șoareci, de întuneric și singurătate, de clinchetul de fierărie. Îi era frică de fantome. În sfîrșit, a dispărut într-o bună zi, înghițit de provincia natală. Se înțelege, acesta nu e un ratat tipic. El a scos din pregătirea lui ceea ce se scoate de obicei : o carieră mediocră. Totuși, de la un om care a trecut prin universitate ai aștepta o cît de mică și temporară impulsiune spre actele intelectuale. Ar rezulta de aci că toți indivizii comuni sînt niște ratați. Nu prea. Prietenul meu era făcut numai pentru viața liniștită a intelectualului, și tocmai în direcțiunea asta nu a făcut nimic. Ceilalți se rătăcesc prin profesiuni care nu li se potrivesc pînă ce vocația apare. De pildă,

am cunoscut pe cineva care se învîrtea în sfera intelectualilor, pînă ce, printr-o întîmplare, și-a descoperit vocația de negustor.

Un alt ratat era mai tipic. Era în categoria „oamenilor conștiincioși". La cursurile universitare și îndeosebi la seminare, venea cu religiozitate. Lua însemnări meticuloase și făcea mormane de fișe de o onestitate care dispera. Se oferea să facă toate lucrările propuse de profesor. Nu căuta nici o meserie și nici nu primea vreo ocupație cînd i se oferea (pe atunci se găseau), fiind ocupat cu „studiul". Era un întreținut veșnic al căminelor studențești. Bineînțeles, lucrările nu le făcea, fiindcă voia să le facă atît de adînci și totalitare, atît de absolute, încît nu depășea niciodată faza fișelor. De atunci am înțeles că ratarea înseamnă imposibilitatea de a-ți determina un obiectiv imediat, de a-ți limita acțiunea și de a trece repede la faptă. Sfaturilor profesorului însuși de a-și alege odată un subiect și de a-l trata cu materialul care se găsește, el îi răspundea cu o modestie dispreţuitoare : el era om serios, trebuia să adîncească. Prietenul meu n-a făcut niciodată nici o lucrare și nici licența nu și-a dat-o. El avea despre licență o idee sublimă și socotea pe toți colegii lui care și-o dădeau cum puteau ca pe niște superficiali, deținători ai unui titlu nul și neavenit. *El* avea să arate ce este aceea o licență.

Examenul acesta absolut însă amicul nu l-a dat, prelungindu-și peste marginile normale șederea prin cămine. Profesorii fierbeau cînd îl vedeau la seminare. E posibil ca să se fi prezentat la examene și să fi căzut, fiindcă, risipit în investigații extravagante, nu se ocupa cu lucrurile elementare. În sfîrșit, nu și-a dat licența și firește nici examenul de capacitate, și l-am zărit odată, cînd mai toți eram așezați, de bine, de rău, într-o stare foarte mizeră. Avea mereu geanta lui mare plină cu fișe.

Nu l-am mai văzut, și în ramura pentru care se pregătea e un om definitiv pierdut. Dar n-ar fi de mirare să-l descopăr pe undeva om mare, bogat, puternic. Ratații absoluți sînt rari. De obicei, după un lung stagiu de

sforțări inutile într-un domeniu, ratatul renunță și pătrunde victorios în altul. Să te ferești de acela care a încercat douăzeci de ani să facă poezii fără succes. Aceștia fac cariere solide, materiale, și se răzbună pe cei izbutiți.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a III-a, 904, p. 18.)

OMUL CARE VREA SĂ-ȚI FACĂ NEPLĂCERE

10 aprilie

Omul care vrea să-ți facă neplăcere sau poate numai îți face neplăcere fără să-și dea seama este foarte comun.

Într-o zi, mă întîlnii cu un individ pe care-l cunoscusem întîmplător acum vreo zece ani. Eu eram atunci tînăr, iar individul foarte tînăr. Nici acum nu sînt bătrîn și pot spune fără nici o vanitate că evoluția fizicului meu nu s-a făcut defavorabil. Dar în orice caz, cititorul va înțelege că și de m-aș fi prefăcut într-un mod trist la vedere, nu-mi place să mi se spună asta. Cui, întreb, i-ar plăcea ? Ei bine, individul m-a fiert o jumătate de oră cu astfel de observări.

— Ați îmbătrînit, domnule Aristarc !

— Am îmbătrînit — răspund eu mahmur —, nu e bine zis. Am evoluat, am devenit matur.

Individul nu prinde chestia :

— Totuși — zise el —, sînteți mai bătrîn.

— Domnule — zic eu —, nu sînt bătrîn, sînt cu zece ani mai în vîrstă. Asta e cu totul altceva. Și dumneata ești cu zece ani mai în vîrstă.

— Erați tînăr atunci — suspină individul fără să-nțeleagă, n-arătați atunci mai mult de douăzeci de ani.

— Și acum cum arăt ? — întreb eu clocotind.

— Acum arătați în vîrstă ! — zice implacabil individul.

— Și mă rog, de ce-mi spui asta ? Te uimește cumva ca după zece ani și eu și dumneata să fim cu zece ani mai în vîrstă ?

— Nu, răspunde compătimitor individul, dar m-a surprins cînd v-am văzut. Vă ştiam tînăr, viguros. Poate munciţi mult.

— Domnule — zic eu exasperat —, să ştii că mă confunzi. Nici nu te cunosc cine eşti.

Individul mă priveşte uluit şi are aerul de a mă socoti şi senilizat. Eu îl las, şi supărat mă duc să mă uit într-o oglindă a unei vitrine. Hotărît, individul era imbecil. Evident, arăt de vîrsta pe care o am, dar această vîrstă îmi dă dreptul de a mă socoti tînăr. Totuşi sînt indispus.

Eram cu nevasta, cînd un altul o supuse unui chin asemănător. Femeile, e lesne de înţeles, sînt şi mai sensibile. Individul zice nevesti-mi :

— Aţi fost suferindă, probabil !

— Nu, zise surprinsă, aceasta.

— Vă văd trasă la faţă, palidă.

— Da ? — şi nevastă-mea îngălbeni de-a binelea.

Încercai să dreg lucrurile.

— E o părere, stă în bătaia luminii electrice.

— Aş ! — insistă ipochimenul —, pare şi obosită. Aveţi, doamnă, nişte riduri la ochi ? Dacă vreţi, să vă dau eu o reţetă infailibilă. O foloseşte nevastă-mea. S-o vezi ce bine e. Şi e femeie în vîrstă, aşa cam de potriva dumitale.

Firesţe, nevastă-mea e tînără. Ea o ia furioasă înainte, iar eu fac repede o salutare imbecilului care mă priveşte mirat.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 905, p. 18.)

SPIRITUL PROVINCIAL

17 aprilie

Spiritul provincial apare în oraşele mici, cu puţină populaţie, sau acolo unde este o izolare totală de centru. Sinaia, Braşovul, Constanţa, de pildă, sînt şi nu sînt provincie, fiindcă amestecul de provinciali şi centrali este continuu.

Ceea ce te izbește în primul rînd în provincie este agitația. Lumea nu are astîmpăr, aleargă toată ziua de colo pînă colo. Este o poveste „liniștea" provincială, „patriarhalitatea". Gazda mea dintr-un oraș de provincie unde mă dusesem pentru puțină vreme era mereu pe drumuri. Din zorii zilei se îmbrăca „pentru oraș" și pleca echipată ca pentru o expediție într-o metropolă. De avea să meargă de la un capăt al străzii la celălalt, cîteva sute de metri, lua numaidecît o trăsură. Oricînd ai fi trecut pe stradă, ai fi văzut-o o dată trecînd în jos, o dată în sus. Provincialul se plictisește și fuge de acasă. El deschide ușa unei cafenele, se uită, pleacă mai departe, intră în alt local, face o salutare cu mîna unui cunoscut, apoi merge mai departe. Adesea se înțepenește într-un local cu prietenii, pierzînd orice noțiune de timp. Provincialul e neliniștit.

A doua notă a provinciei este excesul de familiaritate și de discriminare socială. Pare contradictoriu, dar este totuși așa. De la primar pînă la apar, într-un tîrg, toți sînt o apă. Unul intră în casa altuia fără nici o reținere. Ar fi și greu să fie altfel. Toți se cunosc pe rudă, pe sămînță, toți sînt rude într-un fel. Nu există decît o categorie socială aparentă, exprimată prin vocabularul „coane".

— Ce mai faci, coane ? Să trăiești, coane ! Cînd pleci la București, coane ?

Sub noțiunea generică de „coane" se ascunde însă o ierarhie rigidă. Toate formele de subdiviziune umană sînt folosite. Fiecare vrea în sinea lui să aibă o calitate care să-l ridice asupra altuia. Se analizează orice situație, se subtilizează, și de aici iese un întreg „préséance" ca la Versailles. Încît, după o observațiune mai adîncă a provinciei, constați că acolo oamenii sînt familiari, dar nu egali, sînt familiari în inegalitate, așa încît contradicția de mai sus s-a rezolvat de la sine. De aci o consecință surprinzătoare pentru centralist. Meseriile intelectuale sînt mai jos puse în ierarhia socială a provinciei decît funcțiile administrative. Un decan e mai puțin decît un colonel, un profesor mai puțin decît un comisar. Tot ce dă autoritate imediată și aduce un venit mai mare este mai prețuit. Într-un singur caz intelectualul este exaltat.

Cînd stă la centru și e prețuit acolo. Atunci el devine „fiul urbei noastre".

Stînd închis în liniște, provincialul visează, are viziuni grandioase, vrea să evadeze. Și cînd evadează la centru, el obține acolo situațiuni mai mari decît centralistul, care, blazat, nu cere nimic. Cea mai mare proporție de miniștri o dă provincia. Provincialul cere situațiuni, și ca o satisfacțiune pentru nenorocirea pe care o are de a sta la provincie și într-un fel are perfectă dreptate. Un lucru rămîne stabilit. Orice provincial ține să evadeze. Cine nu evadează nu e provincial, ci pur și simplu rural.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a III-a, 906, p. 18.)

BUNUL-SIMȚ

15 mai

Bunul-simț este darul de care se simte mai mîndru omul de toate zilele, și cum tot ce născocește mintea umană este în afara bunului-simț, acest bun-simț devine stîlpul la care este pironit orice lucru ce iese din comun. Bunul-simț este o facultate îngustă, nemișcătoare și implacabilă și stă în opunere cu capacitatea de a recepta relații noi. Bunul-simț e mîndru de sine, dogmatic, receptivitatea e timidă, modestă. Eram cu un om de bun-simț în fața unei variante a unei opere de Bourdelle, aflătoare într-un oraș italian. Un arcaș în silința de a încorda arcul își desface picioarele într-un mare unghi și-și umflă mușchiulatura membrelor în chip monstruos în dauna capului. Priveam cu admirație la această mișcare pură, privit la rîndu-mi cu mirare de amic. În cele din urmă, amicul mă întrebă prudent :

— Îți place asta ?

— Dar e un Bourdelle ! — zic eu.

Amicul nu-și mai putu stăpîni disprețul și izbucni :

— Și dacă e Bourdelle, ce-i ? Sînt sigur că n-a sfîrșit bine. Asta e demență, e nerușinare, asta depravează

gustul. Păi cum ? Așa e un cap, așa e un picior, așa are omul mîinile ? E monstruos, e caraghios !

— Dar, omule —, am încercat eu să fac puțină teorie estetică —, sculptorul nu s-a gîndit să copieze realitatea, ci să exprime mai durabil un aspect substanțial al ei. Aici e vorba de un moment animalic, mai mult, mecanic, momentul în care capul e o piedică și mușchii brațelor și ai picioarelor singuri funcționează. Ca să scoată în evidență această realitate ce scapă observației comune, artistul a subliniat elementele dinamice.

Atunci omul de bun-simț a spus ceva care m-a pus pe gînduri :

— Arta trebuie să imite natura !

Într-adevăr, omul de bun-simț te pironește cu un principiu vechi, a cărui discutare nu voiește s-o mai facă. Zadarnic am încercat eu să-i fac un mic istoric al evoluției opiniilor estetice, omul de bun-simț se înțepenește într-o propoziție care convine îngustimii lui. Amicul îmi arată mereu brațul lui drept cu înțelesul :

— Iată, domnule, cum este un braț !

— Și-n definitiv — adăugă însoțitorul meu —, nu-mi place, și ce nu-mi place nu e frumos, fiindcă arta, mă-nțelegi, trebuie să mă distreze, să mă recreeze, să mă-nalțe sufletește, să mă facă mai bun etc., etc.

Altădată, față de același om de bun-simț, citeam niște versuri, destul de cuminți, dar de factură liberă :

Cocoană cu pălărie
Noapte pe cîmpie
Ce putea să fie ?
Arătare, stafie !

Amicul mă privi îngrozit :

— Asta numiți voi poezie ? Cocoana cu pălărie e poetică ? Cîntă-mi stelele, idealul, frumosul, zeii, atunci da ! Și apoi, cum rimează *cîmpie* cu *pălărie* ?

Am tăcut, firește. Apoi am luat studiul critic asupra lui Eminescu de Anghel Demetriescu, alt om de bun-simț, și am citit cu voluptate că Eminescu era un om

nesănătos, lipsit de gust, care nu știa ce e o rimă și ce e un ritm, care își îngăduia să fie pesimist într-o țară unde sînt alimente și arde soarele, ca și cînd s-ar fi aflat în țările de nord cu brumă.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a III-a, 910, p. 18.)

STUDENTE

22 mai

Sîntem într-un oraș universitar. Într-o ogradă unde stau în gazdă studenți și studente, intră doi țărani sfioși cu căciuli mari albe și opinci în picioare. Unul e în vîrstă, cu părul sur, celălalt e mai tînăr. Par a fi tatăl cu un fecior mai în vîrstă. Țăranii dau tîrcoale prin curte, se opresc pe la toate ușile fără a îndrăzni să bată, se sfătuiesc puțin în șoaptă, apoi pleacă, apoi iar vin, pînă, în sfîrșit, îi vede cineva și-i întreabă ce voiesc. Au venit — zice bătrînul — să vadă pe o domnișoară studentă. Înțeleg numaidecît că bătrînul e tatăl fetei și tînărul e frate. Desigur au adus bani pentru domnișoara care se străduiește cu învățăturile înalte.

Aflînd unde stă odrasla, bătrînul bate cu sfială la ușă, dar nu răspunde nimeni. După îndelungă așteptare, cei doi se urnesc spre poartă. Mai tîrziu se-ntorc și bat din nou, dar nu le răspunde iarăși nimeni. Văzînd că nu-i nimic de făcut deocamdată, țăranii se chincesc jos pe prag și unul scoate din traistă o bucată de pîine neagră din care începe să mestece rar. Ceasuri întregi oamenii așteaptă pe domnișoară. În cele din urmă, dau ochi cu mine și ca spre a motiva pe fata care nu mai vine bătrînul zice :

— Învață de spaimă !

Atunci mi-a venit să-i spun următoarele :

— Învață de spaimă fata dumitale, moșule. Către amiază, cînd se deșteaptă, o droaie de studenți și studente sosesc și-o iau la cursuri de plimbare prin grădi-

nile publice. Nu se întorc decît pe seară, cu toţii, şi atunci „învaţă". Doi vlăjgani şi două domnişoare se grămădesc în pat şi încep să cînte tot repertoriul lui Moscopol şi al lui Titi Botez, terminînd cu *Mascarada*. Citeodată unul începe să vorbească, în vreme ce ceilalţi continuă a le ţine isonul. Fata dumitale îndeosebi s-a specializat în a cînta gros ca Marlene Dietrich. Şedinţa asta de muzică romanţioasă ţine pînă pe la două noaptea, apoi, obosiţi de atîta învăţătură înaltă, toţi, cîntînd în cor *Mascarada*, se urnesc spre uşă, trîntind-o tare, şi merg să înveţe pe la alţi colegi. Cînd se termină cursurile nocturne, iubite moşule, nu ştiu, fiindcă eu, ca un neînvăţat, pe la orele acelea dorm. Astfel de studii face domnişoara dumitale, care mîine, devenind profesoară, va protesta în scrisori către d. Pisani în contra pocirii limbii neaoşe şi va vesteji pornografizarea literaturii române. Încolo, n-aş putea să spun precis ce se mai întîmplă în cameră, fiindcă eu am somnul greu.

Aşa am vrut eu să vorbesc moşului, dar el se uita în ochii mei cu atîta evlavie, încît i-am spus doar :

— Învaţă moşule, învaţă, o să ajungă departe !

— Să te audă Dumnezeu ! — zise bătrînul închinîndu-se.

Ţăranul cel tînăr, fratele, făcu şi el o cruce, tocmai cînd domnişoara slăbită de învăţătură intra lividă pe poartă, fredonînd automatic *Mascarada*.

(Adev. lit. şi art., XIX, seria a III-a, 911, p. 18.)

LINIŞTE

29 mai

Domnul Popescu, brav cetăţean bucureştean, locuia pe o stradă de periferie pe care o trăsură trecută la două zile o dată producea senzaţie. Căsuţele erau pierdute în ogrăzi vaste, şi fiecare proprietar putea să urle, să facă crime în curtea lui, căci nimeni nu l-ar fi auzit. Era o

stradă de oraș, dar un rezident din Malaezia nu s-ar fi simțit mai pierdut de centrul umanității ca aici. Noaptea se auzea lătratul îndepărtat al cîinilor, încît te-ai fi crezut la marginea lumii locuibile de unde încep Pădurile și Animalele exotice. Puțin sensibil la emoțiunile poetice și fără nici o imaginație, domnul Popescu nu vedea decît incomoditatea zgomotului și promitea cîinilor latul hingherilor. Într-un cuvînt, domnul Popescu aspira liniștea într-o formă așa de absolută, încît nici mormîntul nu i-ar fi putut-o da.

De aceea, cînd un mahalagiu își instală un aparat de radio, cetățeanul nostru primi evenimentul cu multă spaimă. Întîi ascultă îndepărtata emisiune scandalizat, apoi făcu aluzie la inconvenienta zgomotului prin vecinii imediați, apoi merse însuși în poarta delicventului și-l mustră. Acesta îi rîse în nas și-și văzu de treabă. Domnul Popescu se-nfurie și de furie deveni nervos. Deși emisiunea nu se auzea decît rar, el nu putea dormi chiar cînd era liniște desăvîrșită, din teroarea că deodată ar fi putut fi deșteptat de blestematul instrument. Atunci consultă un advocat, hotărît să dea în judecată pe mahalagiu, dar advocatul îl convinse că nu exista nici un text de lege care să împiedice un mahalagiu să se folosească de un zgomot procurat de statul însuși contra unei taxe. Demoralizat, domnul Popescu, nelegat prin nimic de București, își vîndu casa și se mută într-un oraș de provincie.

Satul, cu gîștele, cu căruțele, cu vacile, cu porcii lui este un loc zgomotos, unde lumea trăiește. Strada orașului de provincie pe care se mută domnul Popescu era mai tăcută ca un cimitir abandonat. Noul cetățean era fericit. Se așeza pe o bancă din fața casei în cămașa de noapte și avea fericirea ca toată ziua să nu vadă țipenie de om. Cînd cîte un pui de găină răsărea deodată de sub vreun gard piuind, domnul Popescu îl hușuia ca pe geniul cicloanelor urlătoare.

Însă fericirea e scurtă. De la o vreme, începu să treacă pe această stradă un camion automobil al unei fabrici de cărămidă de la marginea orașului. Trecea rar, o dată cel mult de două ori pe zi, dar liniștea domnului Popescu

era violată în absolutul ei, mai ales că șoferul, mai mult din instincte muzicale decît din nevoie, claxona cu mult temperament. Doritorul de liniște deveni iarăși nervos. Dar fiindcă și durerea are un sfîrșit, se întîmplă un lucru îmbucurător la București. Autoritățile, în dorința de a stîrpi zgomotele în acest oraș înspăimîntător, care a întrecut cu mult New Yorkul, interziseră automobiliștilor să claxoneze. Atunci domnul Popescu trimise la *Universul* o scrisoare patetică, implorînd să se ia această măsură salvatoare și în orașul său de provinice. Și lucru remarcabil, primarul orașului cu un singur automobil, vrînd să se pună în rînd cu capitala, interzise printr-o ordonanță claxonarea în urbe. Șoferul venea acum fără să apese în mingea claxonului, fluierînd ca să-și satisfacă instinctele muzicale.

Am uitat să spun însă că domnul Popescu nu văzuse niciodată camionul trecînd, fiindcă, terorizat, de uruirea lui, se ascundea în casă. Se întîmplă ca într-o zi cînd sta pe bancă la poartă automobilul să treacă. Evident, nu este nici o posibilitate ca un automobil să calce un cetățean care stă în poartă. Ei bine, domnul Popescu fu călcat. Căci simpla alunecare a camionului îi sugeră atîta zgomot, încît terorizat și cu mîinile la urechi se aruncă înaintea lui. Fu proprietarul mașinii care ceru despăgubiri. Domnul Popescu, în schimb, doarme acum neturburat acolo unde este liniște eternă, lîngă Pădurile misterioase ale Veciniciei.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a III-a, 912, p. 3.)

CUMUL

5 iunie

Am un amic care, împreună, de altfel, cu atîți alți cetățeni români, e de părere că un om nu poate face două sau mai multe lucruri deodată. Un om politic nu poate fi poet, un poet nu poate fi general, un general nu poate fi pictor, un pictor nu poate fi romancier, un romancier

nu poate fi critic, un critic nu poate fi creator, un creator nu poate fi om de acțiune, un om de acțiune nu poate etc., etc. E de neînchipuit cîtă ardoare dialectică pune amicul meu în a-mi dovedi propozițiile lui. Argumentele lui par într-adevăr impresionante, dar, oricum, *a priori* îmi vine greu să le primesc. M-am hotărît deci să-i fac o mică farsă. I-am arătat o sculptură de un artist incontestabil, fiind sigur de efect, deoarece amicul meu are gust, cîtă vreme nu e în rețeaua teoriilor.

— Ei — am întrebat eu —, ce zici de asta ?

— Admirabil !

— Uită-te bine ! Îți place sau nu ?

— Dar firește ! E o operă remarcabilă.

— Este autorul sculptor ori nu ?

— Ce întrebare ? Este.

— Te întreb încă o dată : îți place sau nu-ți place ?

— Îmi place, firește.

— Ei bine, este de un pictor.

O ușoară roșeață acoperi obrazul amicului.

— Cum ? Nu-ți mai place acum ?

— Ba da. Dar mă întreb dacă plăcerea nu e subiectivă.

— Știi că ai haz ? E frumoasă sau nu ?

— Un pictor e sclavul colorilor și atunci e firesc ca și în sculptură să pună mai mult colorit decît adevărate mișcări plastice...

— E frumoasă sau nu ?

— Oricum, geniul se specializează : nu poți vedea în același timp și lumea spațială și cea interioară...

— Eu te-ntreb : e frumoasă sau nu ?

— Fiecare artă cere o experiență completă. Un sculptor trebuie să cunoască marmora, pictorul colorile, nu e timp destul în viață pentru amîndouă artele...

— E frumoasă sau nu ?

— Pe urmă, vezi tu, nimeni n-a izbutit pînă acum să creeze ceva mare în două arte deosebite. Michelangelo însuși în pictură nu este decît un sculptor, lucrul se vede cît de colo...

— Chestiunea nu e asta. Sculptura pe care ți-am arătat-o e frumoasă ori nu ?

Amicul lăsă capul în jos :

— E interesantă, firește, dar chestia e complexă, nu e în căderea mea s-o rezolv. Să vedem dacă rămîne.

— Prostule — am izbucnit eu atunci —, ești sclavul teoriilor. Ei bine, sculptura asta nu e de un pictor, ci de un sculptor curat.

Amicul nu mai îndrăzni să afirme că-i plăcea din nou.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a II-a, 913, p. 18.)

PORTRETUL SCRIITORULUI

12 iunie

Prietenul meu scriitorul îmi vorbi astfel :

— Știi că acum e luna cărții și am și eu un volum în vitrine. Au trimis deunăzi la mine să dau o fotografie și un autograf în scopul expunerii. Se înțelege, am refuzat. Dar de ce am refuzat ? Să nu crezi că din pedanterie, dintr-o îngîmfare întoarsă, ci din instinctul de conservare. Care ar trebui să fie scopul expunerii fotografiei ? Creșterea, gîndesc, a reputației. Altfel lucrul nu are nici un sens. De bună seamă că, oricît de pesimist aș fi, recunosc că o relativă reputație, foarte relativă, desigur, reputație, am prin cărțile mele. Acei care m-au citit, și știu cîți, mă cunosc. În fond, eu nu urmăresc altceva decît ca eroii inventați de mine să trăiască singuri, ca toată lumea să vorbească de ei. Îți închipui ce mișcat ar fi Balzac, ori Dostoiewski, ori Flaubert cînd ar auzi pomenindu-se de Goriot, de Raskolnikoff, de farmacistul Homaïs. Chiar dacă lumea, din ignoranță, ar brusca pe unul din acești iluștri creatori, acest unul ar fi fericit de anonimatul lui. Deci astfel de celebritate aș dori eu. Aș voi, cu alte cuvinte, să stau într-un colț de cafenea și s-ascult cum lumea discută psihologia eroilor mei. Dar lucrul acesta nu se întîmplă, fie pentru că nu sînt cu adevărat creator, fie pentru că nimeni nu discută în public literatură. Cît privește persoanele care mă cunosc, acestea intenționat nu amintesc față de mine de nimic ce ar putea să mă intereseze. Omul fiind din născare

vanitos, aș putea să doresc și alte satisfacții, dintre acelea pe care le are orice actor de cinematograf. Aș putea să doresc ca o domnișoară trecînd pe drum să zică alteia :

— Uite, îl vezi pe cutare ?, este autorul, pricepi, al cunoscutului roman etc.

Atunci, poate, m-aș umfla mai puțin în pene. Dar acest lucru nu se va întîmpla nicicînd, de vreme ce nici femeile care mă citesc și mă cunosc personal nu arată a fi mîndre că mă cunosc. Nimeni nu mi-a dat a înțelege că m-ar socoti superior oamenilor de rînd și că m-ar ferici pentru darurile mele deosebite. Să fiu compătimit pentru lipsurile mele materiale asta, da, mi s-a-ntîmplat. Atunci de ce să-mi expun chipul în vitrine ? Ce interesează chipul meu ? M-ar bucura să văd lumea trecînd la subsuoară cu cărțile mele, chiar îmbrîncindu-mă. Dar să se oprească o clipă în fața fotografiei, înțelegi că nu m-ar bucura. De altfel, expunerea este și primejdioasă. O dată m-am lăsat atras în cursă și mi-am expus chipul și iată ce am auzit spunîndu-se :

— Ăsta e cutare ? Îl credeam mai altfel, nu știu cum.

— Eu mi-l închipuiam înalt, bine făcut !

Toți mă voiau altcum și mă găseau nu știu cum. De aceea, sfătuiesc pe scriitori să nu se lase ispitiți și să păstreze misterul figurii lor.

(Adev. lit. și art., XIX, seria a III-a, 914, p. 18.)

D. PERPESSICIUS ȘI STĂNICĂ

iulie

Este hotărît că un autor nu trebuie să-și piardă vremea discutînd cu criticii săi, întîi fiindcă el nu poate dovedi că criticul nu are dreptate în concluzii și al doilea fiindcă totul e inutil, de vreme ce nu s-au văzut critici care să-și schimbe părerea. D. Perpessicius a făcut romanului nostru *Enigma Otiliei* o critică foarte ciudată în aparență, în fond conformă cu felul său de a fi, pe

care noi i-l cunoaştem. Are dreptate, n-are dreptate în concluzii ? Cine poate ştii ? Nu putem să-l combatem cu nimic. De altfel, scepticismul nostru e foarte înaintat. Azi, cînd atîtea cărţi fără valoare sînt decretate „scurte circuite de geniu" şi „capodopere", laudele înseşi nu ne mai produc bucurie. Căutăm în critică numai înţelegerea materială a literaturii noastre. Dar cum noi înşine facem şi critică, articolul d-lui Perpessicius poate fi discutat, nu în concluzii, ci în metoda prin care cronicarul ajunge la concluzii. Ei bine, să ne dea voie d. Perpessicius să spunem că articolul său este extravagant şi nu ne convinge cu o iotă. Am adăuga chiar că nu l-am crezut pe d. Perpessicius aşa de impulsiv şi de înverşunat. Iată cum critică d. Perpessicius. D-sa zice aşa, în prealabil : d. G. Călinescu are „temperamentul unui scriitor de graţioase însuşiri". Asta-i vorbă ! Fiind chestiunea aci de temperament şi nu de realizări, ne permitem să-i destăinuim d-lui Perpessicius că sufletul nostru e mai degrabă grav, ba chiar solemn, că am urmărit totdeauna construcţia solidă care să ducă la emoţiile profunde. Dacă d. Perpessicius însuşi recunoaşte că descrierea Bărăganului dă „vibrante emoţii", teoria graţiosului cade singură. Iată deci un punct de plecare fals, o dovadă a lipsei de intuiţie, din care pot decurge tot felul de propoziţii neîntemeiate. Pornind de la un cuvînt ce se află pe una din ultimele pagini ale romanului nostru, anume *blochaus*, şi măsurînd cu palmele volumele, d. Perpessicius face această argumentare : romanul e masiv ca un blochaus ; blochausul însă nu e confortabil, prin urmare, geometria cărţii nu se potriveşte exigenţelor unui roman. Ciudată critică ! Înţelegem să dovedeşti un cusur de construcţie a unei cărţi, dar să porneşti de la o imagine arbitrară şi să osîndeşti a priori o carte, fără demonstraţie, asta oare ce înseamnă ? Romanul are lungimea firească pe care i-o cerea expunerea evenimentului capital. Cînd noi am spus tot ce era de spus, am încheiat cartea şi atunci am văzut că avea întinderea obişnuită a romanelor clasice. Nici cînd nu ne-am gîndit la bloc şi la geometrie şi nu ştiam de la început cum o să decurgă naraţiunea. Etapele lui sînt deduceri practice din natura lucrurilor. Desigur că prin asta nu înlăturăm nici

un fel de judecată critică, dar semnalăm absurditatea imaginilor gratuite. Este remarcabil cît de abil este criticul în a preface însușirile în cusururi. D. Perpessicius constată virtuozitatea construcției epice, tăria meșteșugului, desăvîrșirea detaliilor, încercata peniță, atracțiunea romanului etc., dar. Dar ce ? E o insinuare, cu alte cuvinte, că totalitatea n-ar fi organică. Acest lucru s-ar putea să fie, nu zicem. Dar unde e dovada ? De ce să deduci din ideea de perfecțiune tehnică un cusur inerent ? De ce să arunci vorbe goale, mieroase, ca „s-a cheltuit atît talent" în legătură cu o operă care merită stima dovezilor înaintea insinuărilor, de vreme ce se recunoaște la tot pasul și oricînd virtuozitatea ? Romanul, indiferent de valoarea lui, care poate să fie nulă, nu e o antologie de compoziții literare (o „descripție frumoasă", un dialog vioi, un fragment narativ), valabile uneori în sine, dar fără raport cu tema centrală. Romanul este toată narațiunea simplă, neostenită a unui eveniment clar de la început. Nici un personaj nu poate lipsi, nici o pagină nu e indiferentă. Rîul nu e făcut din valurile sale, ci valurile sînt aspecte efemere ale rîului. Un critic ar fi povestit cuprinsul romanului (d. Perpessicius n-are niciodată vreme să intre în detaliu) și ar fi arătat de pildă că opera e haotică, eterogenă, fără direcție sigură, o crestomație de situații literare. Atunci da, se putea deplînge cheltuirea talentului în segmente. Dar ceea ce trebuie să izbească în acest roman, din punct de vedere material vorbind, e tocmai claritatea lui tematică, reducerea tuturor aspectelor la un singur numitor, dacă e adevărat că sîntem „unul din cei mai încercați arhitecți ai stilului epic". Unde este arhitectură, este echilibru. Da, zice d. Perpessicius, cu istețimea pe care am constatat-o la mulți cronicari români, romanul este bine construit, dar tocmai de asta suferă, suferă, domnule, de prea multă împlinire, suferă, mă-nțelegi, de luciditate. Ce mai încoace, încolo ? L-ai făcut cu voința, cu meșteșugul ! Ești un escroc, te știm noi, ai furat de undeva meseria. Ridicolă învinuire, și de altfel fără nici o dovadă. Condamni împlinirea unei poezii, cînd sînt prea frumoase imagini și prea bune rime în dauna ingenuității, dar împlinirea unui roman, așa de nud, ce vrea să zică ? E cum ai spune :

nu-mi place fata asta, e prea frumoasă. Observația ar avea un sens totuși, cînd s-ar constata o simetrie artificială, capitole egale, dar fără miez, încheieri ornamentale, exces de stil, de literatură. Se poate să fie de acestea în *Enigma Otiliei*. Dar dovada ! Flaubert poate fi osîndit de împlinire, și artificiile nu lipsesc. Însă ce e arta, în definitiv, decît un artificiu semnificativ ? Cît despre chestia luciditătii, ne vine pur și simplu să rîdem. Cu asta nimic nu mai stă în picioare. Ce zici despre *Primăvara* lui Botticelli ? E admirabilă, dar e făcută cu luciditate ! Cum se recunoaște un lucru făcut spontan, de unul fabricat lucid ? Mister. Măcar un exemplu, o indicație, cît de cît. De altfel, d. Perpessicius, critic în genere negativ, în ciuda aparențelor exaltării, atribuie „voință de creație" tuturor și d-lui Rebreanu. Asta vine cam așa : he, he, să vreau, aș face și eu un astfel de roman. Eroare, fundamentală eroare. Luciditate trebuie să aibă orice adevărat artist, și vina românilor e că n-o au, că nu știu ce vor și nu știu nici ei bine dacă au sau n-au talent. Luciditatea este conștiința ordinei spontane. Nu poți să vrei să crezi, dacă n-ai fost născut cu această voință. Luciditatea lui Flaubert este conștiința însăși a talentului său, nu o periție cîștigată prin învățătură. Cine n-ar voi să fie măcar virtuos ?

De ce atîți scriitori români scriu confuz, risipit, fără cap și coadă și nu se pot folosi de sfaturi ? Luciditatea este o poveste. N-o au decît foarte puțini, și aceia sînt tocmai creatorii. Desigur că d. Perpessicius face și aici un banal silogism. D-ta ești critic, criticul e un om lucid. Ergo. Să se termine odată prostiile acestea. Nu e vremea acum de discutat din nou problema pretinsă a criticului creator, și tocmai cu d. Perpessicius, care, vrînd să fie și una și alta, nu e nici una, nici alta. Fiindcă Taine a făcut în tinerețe un roman neterminat, ca toți tinerii, sau fiindcă Sainte-Beuve a scris versuri bune și proză bună, dar a renunțat în fața concurenței marilor romantici ! Și de-ar fi o cît de mică umbră de adevăr în asta (dar nu e) ; în speță, insinuarea nu are nici o bază. Căci, pentru cine ne cunoaște de aproape, noi nu sîntem un scriitor ratat care face critică și la bătrînețe se apucă de romane și poezii, ci un scriitor cu bătătoare la ochi

aplecare (fie că are, fie că n-are talent) către lirică și construcția epică și care face și cronici literare, cum face și d. Perpessicius. Ar fi curios ca să pierdem deodată niște însușiri sufletești (nu zicem literare), numai pentru că dăm judecăți de oarecare bun-simț.

Însă înverșunarea dialectică este cu atît mai mare, cu cît unele calități par mai evidente. Intervine acum criteriul „vieții". Da, zice criticul, sînt de toate, dar în operele construite viața se sufocă. Fiindcă opera este ieșită din luciditate (?!), are în ea un nu știu ce fals. Material vorbind, totul e corect, dar *timbrul*, mă-nțelegi, ciocnești și sună, mă-nțelegi. Alte imagini. Firește, poate să fie adevărat, adică să nu fie viață. Dovada, însă ! Strîns cu ușa, d. Perpessicius declară că într-adevăr impresia s-ar cere „argumentată și dovedită". Dar, bineînțeles, scopul nu e de a dovedi, ci de a insinua. Ce e viața ? Cînd un erou e viu ? „Viața" nu e un concept vag, inanalizabil, ca timbrul unui metal. Viața este acel sentiment de organicitate al unui erou care, lăsat suficient să se miște și să vorbească, se dezvăluie așa de clar, încît îl putem închipui de acum încolo în alte situații cu reacțiuni previzibile. Criticul urmează să constate coerența sau incoerența personajului, sărăcia ori bogăția notelor lui sufletești. Dacă se va zice că un scriitor ar putea construi lucid un astfel de erou, răspundem că se înșeală. Majoritatea indivizilor nu percepe viața neted. Deci, sînt foarte rari scriitorii care să prezinte oameni clari și consecvenți. Desigur, mai intră și un factor mai ascuns, dar analizabil, care lămurește de ce volumul unui personaj nu este echivalent cu adîncimea lui. Acest factor e în fond claritatea, elementaritatea intuiției. Nu criticul e cel chemat să ateste viața. El numai explică impresia cititorului. Și cînd cititorul ține minte pe eroi, și-i ia în serios, și le face biografia, și se indignează de faptele lor, atunci înseamnă că eroii există. Cînd cititorul, urmărind faptele lui Stănică, exclamă : Stănică e o canalie, dacă l-aș întîlni, i-aș trage o pereche de palme, e semn că eroul trăiește. Este greu ca noi ca autor să dovedim ceva, este greu pînă la deznădejde, încît opinia d-lui Perpessicius rămîne, vai, adevărată, cel puțin pentru categoria de oameni din care face parte d. Perpessicius. Însă cînd cei

mai mulți dintre cititori au în fața eroului principal Stănică aceeași reacțiune pe care o avem și noi în fața figurii lui fictive, atunci, din această corespundere, scoatem o încheiere ce nu poate decît să se mire de solitudinea atitudinii d-lui Perpessicius, pentru care Stănică e un broscoi plesnit, care nu ține. Din cauza lui, vezi dumneata, suferă romanul. Fină critică ! Mutatis mutandis, *Madame Bovary* suferă din cauza doamnei Bovary. Urmează critica psihologică, după care un erou e viu sau nu, după cum îi place sau nu criticului nasul lui. Stănică e gol și anost. Se poate să fie ! Dar dovada ? Stănică erou livresc ? Stănică personaj care vorbește prea mult și fără rost ? Dar ce intră aici creațiunea, de e sau nu ? Stănică *există* realmente, și faptul că toți l-au remarcat nu e fără sens. Stănică scamator locvace, care trece de la o părere la alta ? Ar trebui să se dovedească cu un citat măcar că Stănică spune o singură vorbă care să n-aibă intenția și utilitatea ei. Între ai săi a venit și ai săi nu l-au cunoscut ! Articolul d-lui Perpessicius e el însuși o scamatorie sentențioasă, verbioasă, locvace și contradictorie, și noi sîntem cretini (vorba e a d-lui Perpessicius) și-l ascultăm fiindcă ne dăm seama că sub dezordinea și împletitura confuză a articolului e un sens psihologic. D. Perpessicius ne laudă pentru meritul de a fi creat două tipuri gigante, Stănică și Pascalopol, ca ceva mai jos să declare că romanul suferă din pricina lui Stănică, broscoi plesnit. Chiar dacă eroul ar fi de o locvacitate prea literară (arta umflă totdeauna : vezi pe Homaïs al lui Flaubert), și totuși coerența psihologică a eroului dă verosimilitate. Dar are Stănică această verosimilitate artistică ? Vai, nu putem ști. Cei mai mulți dintre cei care citesc, luîndu-l în serios atestă existența lui. D. Perpessicius îl face broscoi, fără nici o dovadă. Oricît de neizbutită ar fi o scriere, pare mai probabilă judecata aceluia care intuiește intenția. Este absolut sigur că descriind moartea lui Costache noi am crezut că facem lucru grav. Dacă vine cineva și spune, cum s-a spus, că *Viața lui Eminescu* nu are interes și că noi sîntem neonești ? Atunci, firește, rîdem de extravaganța unor astfel de opinii. Tot așa rîdem, și cred că cei care ne-au citit cartea ne vor însoți în veselie, cînd vor auzi pe d. Per-

pessicius declarînd că agonia lui Costache este „vodevil", „melodramă". Nu există Stănică ? Ba da. El este etern. Ce crezi, Stănică, despre nemurirea sufletului ? — să-l întrebăm noi. El va răspunde : Vax ! Căci Vax a răspuns critica română, prin d. Lovinescu, de pildă, ca să nu mai amintim de contemporani, la tot ce a fost grav în literatura română. Poezia lui Eminescu este banalitate filozofică, opera lui Caragiale este caducă, nemaifiind comisari escroci și fiindcă limba lui Caragiale este stricată de neologisme. Nici o comparație, firește, întrucît ne privește, cu acești mari scriitori, însă, încă o dată, cînd un critic numește melodramă agonia lui Costache e ca și cînd ar zice împreună cu Stănică : Vax ! și noi nu-l mai luăm în serios.

O altă insinuație foarte comună în critica română, dar tipică la d. Perpessicius, care o aplică la toți, este aceea că o operă este numai un „documentar", fără, firește, a dovedi aceasta. Expresia este malițioasă, și fiindcă nu e justificată (criticul n-are spațiu pentru asta !) te lasă fără apărare. D. Lovinescu, care ne știe viața pe de rost, a pus *Cartea nunții* la capitolul romanelor autobiografice. Știe dumnealui bine că totul acolo e document. Și totul este, vai, inventat și încă de n-ar fi inventat, aspectul fantastic, vizionar aproape transfiguratoriu, ar fi de ajuns spre a înlătura noțiunea documentului. Cărei opere i se spune cu blîndețe „documentară" ? Aceleia care, nefiind realizată, procură unele informații istorice, ori pornește de la adevăruri sufletești neexemplificate. Cînd nu e asta, o operă e mai degrabă rea, decît documentară. Ce ne vorbește nouă d. Perpessicius în stilul pompos al lui Stănică de probabilitate, de deviz, de informație etc. ? Cu înțelesul că am cules documente și le-am întocmit cu meșteșug, așa ca un impiegat simplu ? Oricît de modest am fi, sperăm, mulți ne vor autoriza să răspundem d-lui Stănică (voiam să zicem Perpessicius) că s-a întrecut cu „gluma". Documentar despre burghezia bucureșteană de dinainte de război, „documentar" un roman unde autorul nu spune nimic de la sine ? Dar dacă burghezia bucureșteană refuză să se recunoască aici ? Nici noi și nici un romancier serios nu strînge cu probabilitate documente. Noi am pornit de la tipuri generale,

total neistoric, şi le-am dat ca loc de aşezare o epocă, fără ca totuşi să utilizăm prea multă coloare. D. Perpessicius nu ştie cum se face roman. Aşa cum e descripţia Bărăganului, adică integral fantastică, aşa e în punctul de plecare şi restul. Numai aşa poţi căpăta, în libertate, o impresie de realitate. Nici în *Casa cu molii* nimic nu e documentar în punctul de plecare, sau în orice caz, e aşa de transfigurat, încît cînd cineva vorbeşte de halucinaţie şi de mediu straniu admitem cu plăcere. Orice operă solidă este totuşi universală şi documentară. Romanele lui Balzac sînt toate documentare, ca şi ale lui Flaubert, ca şi ale lui Proust. Ei, şi ce-i cu asta? Să-şi închipuie naivul domn Perpessicius că cu probitate şi cu voinţă de creaţie se poate face măcar un *Ciocoii vechi şi noi*? Să-l vedem la lucru. Nu este serios să insinuezi caracterul documentar într-o operă ce poate fi neizbutită, dar în care transfigurarea este nota esenţială. Cu astfel de măsuri nimic nu mai rămîne în picioare, totul este, vorba lui Stănică, vax.

Îl aud şi pe d. Perpessicius şi am mai auzit în şoaptă şi pe alţii răuvoitori notorii, că Otilia n-are nici o enigmă şi că, prin urmare, titlul nepotrivindu-se cu conţinutul, romanul e pierdut. Frumoasă critică, straşnică critică! Romanul nu este o dezvoltare a titlului, ci titlul e un nume de ordine, pus în urmă, cum se obişnuieşte. Otilia, cei inteligenţi vor fi observat, nu e personajul principal. Felix şi Otilia sînt acolo în calitate de victime şi de termeni angelici de comparaţie. Voiserm să numesc cartea *Părinţii Otiliei*, dar editorului i s-a părut mai sonor titlul *Enigma Otiliei*. Puteam să-i zicem *Războiul chino-japonez*. Ei, şi ce-i cu asta? Intitulat *Istoria Franţei, Le rouge et le noir* încetează a fi ceea ce este? Singura întrebare este dacă Otilia există în limitele ei. Ea este normală, firește, şi n-are nici o enigmă de roman poliţienesc. Dacă am pus acest titlu, care putea să arate aşa: *„Enigma" Otiliei*, ca să se vadă că enigma este şi nu este, e pentru a sugera procesele unei vîrste. Nu Otilia are vreo enigmă, ci Felix crede că le are. Pentru orice tînăr de douăzeci de ani, enigmatică va fi în veci fata care îl va respinge, dîndu-i totuşi dovezi de afecţiune. Iraţionalitatea Otiliei supără mintea clară, finalistă a

lui Felix. Apoi Otilia, fără interes material propriu-zis, arată afecțiuni pentru Pascalopol. Cazul e destul de comun. Se pare că fetele nu iubesc în chip necesar pe tinerii de vîrsta lor și că bărbații în etate exercită asupra lor un curios imperiu. Asta, pentru Felix, este o enigmă. Și apoi enigmă este tot acel amestec de luciditate și strengărie, de onestitate și ușurătate. De ce Otilia să-l prefere pe Pascalopol și nu pe el, și de ce apoi să-l părăsească pe Pascalopol pentru o relație mai plată ? De ce la o fată așa de fină, urme de impuritate în idealuri ? Această criză a tinereții lui Felix, pus pentru întîia oară față în față cu absurditatea sufletului unei fete, aceasta este enigma. Enigmă normală, dar nu în chip necesar superficială, dacă nu vrei cu orice chip să faci considerații laterale vulgare. E rostul criticului de a ghici mai departe, în adîncime, ce am urmărit noi, de va fi vreo adîncime, dar că nefiind enigme cu deslegare la sfîrșit, romanul „nu ține", asta s-o creadă d. Perpessicius.

Atît ajunge. De aici nu rezultă nimic în privința romanului nostru, care poate să fie neizbutit, dar rezultă că critica d-lui Perpessicius (îl rugăm să nu se supere și să ne păstreze bunăvoința care asigură relațiunile sociale) este slab construită, făcută din sentințe, din dogme și insinuări nedovedite. D. Lovinescu, printre lucruri judicioase despre *Cartea nunții*, în care vrea să vadă însă cu înverșunare altceva decît este (adică nu un poem liric al dragostei, stil *Daphnis și Chloe* proiectat pe un tablou sumbru caricatural al bătrîneții, cu un schematism psihologic cerut de natura scrierii și cu unele viziuni sportive și moderniste și pagini glumețe superficiale, în scopul de a ne odihni și amuza, exercitînd condeiul), ci ceea ce nu este, adică roman de analiză, după ce micșorează valoarea părții evocatoare și lirice cu un fel de *Vax* neîncrezător ca al lui Stănică, se miră de „ciudata erotică" a lui Jim. Ciudată erotică a doi tineri care se iubesc și se căsătoresc ! D. Iorga, care probabil n-a citit cartea, a putut crede pe drept cuvînt că sînt la mijloc cine știe ce perversități. Asta e mentalitatea criticului român. E ciudat tot ce nu e întortochiat, enigmatic, cu complicații. Sînt critici de ocazie, jurnaliști fără pretenții, care, fără să facă afirmații extraordinare și fără să arunce

laude mari, văd limpede ce este de văzut. Dimpotrivă, unii aşa-zişi critici, cînd li se vorbeşte de un lucru de mîncare oval, alb pe dinafară şi galben înăuntru, se gîndesc la o gulie scobită şi umplută cu morcov. Dintre aceşti critici este d. Perpessicius, care, îl rugăm să ne creadă, n-a înţeles din cartea noastră nimic, *absolut nimic.*

(Viaţa românească, XXX, 7, p. 79—83.)

1939

FRICA DE MONUMENTAL

29 ianuarie

Dacă românul ar merge în Occident cu hotărîrea de a învăța și a imita în înțelesul cel bun, el ar observa că toate marile civilizații occidentale cultivă monumentul colosal, și nu atît în construcția civilă, cît în aceea destinată cultului și vieții publice. O societate umană nu este civilizată decît cînd s-a ridicat la abstracțiunea unei suprarealități ce se cheamă comunitatea și a unui factor etern ce trebuie venerat. Marile semne ale unei civilizații sînt deci monumentele gratuite, fără nici un scop, catedralele, piețele publice, arcurile de triumf, palatele decorative, pantheoanele. Parisul e simbolizat în Luvru, în Notre Dame, în Domul Invalizilor, în Pantheon, Milano în Dom, Florența în Catedrală și în Palazzo del Comune, Roma în Capitoliu și Sf. Petru. Dar nu numai Occidentul modern, ci aglomerările de oameni din antichitatea cea mai străveche au adunat mormanele de piatră ca să simbolizeze aspirația lor spre infinit. Ziduri ciclopeene, palate cretane, piramide etc. sînt dovezi că popoarele au instinctul de a lăsa urme colosale după ele.

Mulți români au luat obiceiul de a invoca tinerețea civilizației noastre (idee falsă). Dar tot ce e monumental în Europa nu e modern. Cînd nordul Europei s-a umplut de catedrale și cetățile Italiei de turnuri sinistre, Europa era o amestecătură de barbari. Acești barbari au adus din Asia imaginea zidurilor colosale și, imitînd Roma veche, s-au pus numaidecît să ridice ziduri enorme. De cîte sute de ani nu sîntem noi în contact nemijlocit cu acest Occident ? Era fugii în munți, care ne scuză, a în-

cetat. De ce nu construim ? Se va zice că noi avem instinctul idilic al micilor bisericuțe, al căsuțelor de lemn sculptat. Fără îndoială că arta o avem, și încă superioară din multe puncte de vedere, dar monumentalul e altceva decît arta, e o sforțare de a se apropia de cer, de absolut. Mergeți în Italia, la Milano, de pildă. La început, contactul cu lumea zilnică îți dă impresia că ai de-a face cu aceeași societate ca și a ta. Oamenii au păreri politice, mănîncă, merg la spectacole. Dacă intri însă în mărețul Dom, în acel clar-obscur galben, glorificat de tunetele orgei, sufletul ți-e cutremurat. Acolo ai ieșit din prezent. În Dom îți dai seama că peste efemera Italie modernă domnește o Italie absolută, în legătură dreaptă cu eternitatea.

Bisericuțele românești sînt locașuri de rugăciuni, dar poporul român nu are acele imense catedrale care să-l reprezinte în ordinea eternă, care să rămînă ca niște sforțări de imensitate. Bisericuța era a boierului, a satului, poporul român, ca să vibreze, ca să fie profund, are nevoie de catedrale. [...] Unde sînt marile acoperăminte, unde turlele aeriene, unde clopotnițele pînă la cer ? Preoții strigă : ortodoxie, literații : misticism, dar ideea ridicării unei catedrale măcar la București, catedrală care nici nu era concepută pe adevăratele dimensiuni colosale, n-a făcut lumea să alerge cu obolul său. Și pruncul trebuia să aducă o cărămidă, presbiterul o piatră, arhitectul o noapte de meditație !

Foarte mulți zic : dar noi sîntem săraci, puțini. Ce prostie nărăvită ! Ce era Florența decît o mică comună cu cîteva zeci de mii de locuitori, și totuși ce locașuri glorioase. Dar Siena cu fîntîna ei, cu palatele, cu turnul ascuțit ! Dar cîtă populație avea Parisul cînd a ridicat Nôtre-Dame ! Și cîți locuitori avea Franța lui Ludovic al XIV-lea ! Dar Atena era populată și bogată ? Dar Egiptul cel antic avea norodul și banii României de azi ? Ridicarea de monumente colosale și gratuite era o ceremonie necesară, și sînt sigur că sclavii care au lucrat la piramide au fost fericiți. Această lipsă de existență colectivă prin monument, acest individualism al românului care vrea numai căsuța lui întristează pe intelectua-

lul visător de marea existență. Noi trăim pe teritoriul unei adunături de bordeie, unde se va ridica peste veacuri marea cetate. Dar noi n-o vom vedea, căci marginile ei n-au fost însemnate cu plugul.

(*Jurnal literar*, I, 5, p. 4.)

SENTIMENTUL CETĂȚII

5 februarie

Românul care călătorește în Occident s-a uimit de aspecte superficiale, dar n-a intrat în substanța lucrurilor și n-a căutat să le imite. Orașul românesc există ca o abstracțiune administrativă, nu în spiritul de cetate. Zic cetate, gîndindu-mă la vechiul oraș îngrămădit pe un spațiu relativ îngust și înconjurat de ziduri și porți, fiindcă nicăieri ca în cetate nu se simțea mai bine caracterul de locaș comun al aglomerării orășenești. Cetatea nu avea ogrăzi cu vișini și caiși, nici locuri virane pe care pasc porcii. Individul trăia în stradă, trecea dintr-o uliță într-alta prin curtea interioară a unui palat, se răcorea la umbra unei biserici și ședea pe o bancă de piatră în piață. Cetatea nu era totalitatea unui număr de case individuale, ci un monument unic, în care se cuprindeau locuințele cetățenilor. Dacă nu luăm expresia greșit, în sens politic, cetatea e bizuită pe comunitate, adică pe un colectivism moderat ce se cheamă spirit civic. Fiecare trăiește pentru sine, dar în cetate, fiind mîndru întîi de cetate și în al doilea loc de casa lui. Adevăratul cetățean e netransmisibil, el rămîne pretutindeni parizian, venețian, florentin.

Ei bine, zidurile au căzut de mult în jurul orașelor din Occident, dar spiritul de cetate a rămas. Pe acest spirit se întemeiază orice mare cultură. Parizianul nu e de loc interesat de locuința lui proprie, ci numai de cartier, fiindcă el locuiește întîi în Paris, apoi în cartier, și numai într-un mod cu totul superficial în apartament. Sentimentul lui de proprietate e civic : Arcul e al lui,

Palais-Royal e al lui, grădina Luxemburg e a lui. Cetățeana își ia ciorapul și iglița și se așază pe un scaun în preajma Luvrului, tinerii îndrăgostiți se îmbrățișează și se sărută lîngă Caroussel, copiii se joacă pe lîngă bazinul Luxemburgului, cei care au nevoie de reculegere sau măcar de răcoare intră în Nôtre-Dame sau în Saint Sulpice. Toate aceste puncte sînt ale parizianului, și el ține să le folosească. De aceea nimeni nu fură scaunele de fier de pe Champs-Elysées. Copiii încalecă la Veneția pe leii de piatră și la Roma se joacă în fața palatului Venezia. Peste tot în Italia orașul este locuit realmente, iar locuințele sînt simple cuiburi de noapte. De aici mîndria orășenească, ambiția artistică.

În România nu există nici București, nici Iași, ca monumente. Orașele sînt niște tabere unde fiecare își aduce casa lui proprie. Pe Calea Victoriei se îngrămădește lumea din plăcerea înghesuielii. Cine se duce la Șosea sau la Cișmigiu ca să se folosească de aceste bunuri ? Ce damă bine stă cu copilul și cu cartea pe o bancă în grădina publică ? Asta e pentru guvernante. Dacă tinerii intră mai la umbră în parcul orașului lor, sergentul îi ia de guler. Dacă sute de copii s-ar strînge în piața Palatului, cum se strîng în piața Venezia, cu siguranță că ar fi împrăștiați. Bisericile neavînd scaune și bănci, nu vor fi niciodată un refugiu. De unde dezinteresul total pentru tot ce e al cetății și individualismul. Capitala nu are un palat comunal. Palatul nu ar fi trebuitor ca adăpost numaidecît pentru cancelarii, ci ca monument colectiv. Poate în jurul lui ar fi prispe de piatră pe care am putea sta, poate el ar înfățișa un monument colosal și de o rară linie arhitectonică, capabil să ne liniștească spiritul și să ne dea mulțumirea de a fi bucureșteni, așa cum cei din Milano prin Dom se simt milanezi. Așa ! Cînd autoritatea însăși plănuiește acest monument, sare cetățeanul : tichie de mărgăritar — strigă el ; ce ne trebuie nouă, oameni săraci, primărie ! Firește, el are cortul lui de ziduri cu pivniță și bucătărie și asta îi ajunge. Cetățeanul român te cheamă la el acasă să-ți arate mîndru „gospodăria", adică produsele lui alimentare. Cînd a tras vin din pivniță străinului, el crede că l-a dat gata.

În orașul românesc, intelectualul se simte singur. În afară de apartamentul lui, nimic nu-i mai aparține. Marile construcții din București, unele frumoase, altele detestabile, în genere fără coeziune cetățenească între ele, sînt totuși un pas către adevăratul oraș. Marea clădire e un fragment de stradă, care își face un aspect pentru toți, respingînd anarhia locuinței individuale. Totuși, ce proteste ! Ce strigăte de profanare ! Abia ni se deschisese perspectiva de a ne distra ochiul pe un mare bulevard, și lumea e indignată. Este indignată fiindcă „bulevard" pe românește nu este echivalent cu „Les boulevards". Bulevardele sînt ale parizianului, sînt mîndria lui și proprietatea lui, care-l fac să uite micile mizerii ale vieții, bulevardul român e o concurență a individualismului și a prostului gust personal.

Și monumentele orașelor noastre sînt caracteristice. Nu zicem că sînt neîndreptățite, dar sînt exclusiv de politicieni și mai toate făcute din inițiativă publică, dar cu multă insistență și din partea familiei. Ideea estetică este absentă. Nimeni n-ar fi primit un Ion Brătianu în togă, un Kogălniceanu în mantie, adică în niște aspecte arbitrare care să mulțumească întîi ochiul. Dar o piramidă, dar un leu de marmoră, dar un cal ridicat în două picioare, ori o coloană pe un elefant, ori un călcîi uriaș de om, astea ar face pe toți să rîdă. Statuia e a lui Tăkiță, a Șefului, nu a cetății. Nu ne trebuie nici David, nici Perseu, respectiv nici Buonarroti, nici Cellini.

(Jurnalul literar, I, 6, p. 4.)

INDIVIDUALISM ȘI CULTURĂ

12 februarie

Ceea ce ar trebui să izbească pe român în Franța — țara în fond cea mai civilizată din lume — este extraordinara rezervă a individului față de semenul său. Impresia pentru străin e cam dezagreabilă, și este evident că francezul a împins prea departe izolația morală. To-

tuşi ce admirabil nivel spiritual. Să imiţi această atitudine exterior e o maimuţărie, să meditezi asupră-i e poate un mijloc de a ţi-o însuşi cu încetul. Francezul a trăit atîtea secole de cultură, a întors şi răsîntors aceleaşi probleme, încît şi-a dat seama că orice afirmaţie cuprinde o parte de adevăr. Atunci de ce să repudiezi cu violenţă propoziţia altuia ? E nedrept, căci progresul adevărului însuşi presupune procesul dialectic care are nevoie de doi termeni opuşi conciliabili. În ce priveşte viaţa emoţională, aceeaşi lungă existenţă naţională a dat francezului respectul pentru reacţiile individului şi chiar pentru maniile lui. Cu cît te întorci spre epoca clasică în Franţa, ai impresia că viaţa decurge într-o familiaritate dulce. Gesturi maniacale, ce azi ne-ar mira, sînt tolerate, chiar respectate. Stăpîna salonului ilustru îngăduie obişnuitului ei invitat academician să aţipească un sfert de oră, în fotoliu, sau să strănute igienic. Viaţa de curte de altfel, unde interesele fiecăruia erau legate de factori sentimentali infinitesimali, a dat francezului acea fineţă prevenitoare, acel tact inimitabil de a nu trezi nici o susceptibilitate, nici o iritaţie. Francezul nu laudă, căci lăudarea unuia atinge neplăcut pe altul, francezul complimentează, face reverenţe, spune „des douceurs". La început, lucrul poate să agaseze, dar în cele din urmă convii că e foarte rezonabil. Să zicem că eşti poet şi te duci într-o reuniune literară, într-un salon. La noi, ai putea fi întîmpinat cu vorbe de acestea : — Domnule, am descoperit un poet extraordinar, cred că, în sfîrşit, avem un mare poet ! Desigur, lucrul e jenant. Poţi fi oricît de modest, dar fondul omenesc, egoist din tine, e turburat. Declaraţia este o osîndă. Faţa ta nu poate să nu se altereze nu din invidie, dar din silinţa de a nu părea invidios. Dacă însă gazda ar zice aşa : Iată pe scumpul, pe marele nostru cîntăreţ al lunei, să-l rugăm să se pronunţe asupra unui tînăr poet în care ni s-a părut că vedem un demn urmaş al său ! — complimentul e convenţional, dar onorabil. Atunci noi, liberaţi de bănuiala invidiei, vom putea zice, după lectură : Sînt fericit de a fi fost eu ales de a saluta un mare poet ! Este o chinezerie asta, dar China este tocmai leagănul străvechi al politeţei.

Viața de curte ar fi trebuit să facă pe francezi ipocriți și în fond i-a făcut fini. De ce ? Pentru că curtenii nu luptau între ei, întrucît regele îi semnala după bunul plac. Curtenii făceau doar anticameră, adică așteptau să fie remarcați. Cine stă mult pe loc se plictisește, și atunci curtenii vorbeau, bîrfeau, înțepau, însă cu mănuși, cu un perfect tact, înțeleși tacit între ei să accepte jocul. Astfel francezii au prins gustul conversației, gust ce presupune un respect pentru opinia altuia. Cui îi place să vorbească ascultă și pe celălalt. Felul cum înțelegem noi conversația este exemplificat de ieșirile iritate ale cutării eroine caragialești : — Taci, tu, să vorbesc eu ! Toată literatura franceză ideologică e străbătută de respectul pentru ideile celuilalt, de sentimentul că adversarii ne fac o fineță de a ne da prilejul să îndrăznim a lua poziție împotriva lor. De unde onctuozitatea. Un francez luat repede, brutal, se zăpăcește. Am văzut o spaniolă cam nebună care, agățîndu-se de un biet învățător, în tren, i-a declarat ritos : Voi francezii sînteți de vină de ce se petrece în Spania ! Francezul se făcu galben de emoție și se sili, înfricoșat și grav, să se disculpe : Mais moi, mais nous, mais, voyez vous... et d'ailleurs... Se prostise complet. Un român s-ar fi uitat urît la cucoană și și-ar fi văzut de treabă. Francezul fusese speriat de bruscheța întrebării, dar nu-și închipuia că se poate sustrage ei. Ar fi fost o nepoliteță.

Și totuși francezii care stimează atît opiniile altuia pot să pară refractari ideilor noi, excesiv conservatori. Este un efect al sociabilității înseși. Cine vrea să se aibă bine cu toată lumea se strică cu toți. De aceea omul civilizat se retrage în cercul lui, în clubul lui, acolo unde riscul de a fi în dezacord cu semenul tău e mai mic. Dacă ești clasic, te aduni cu clasicii, dacă ești bibliofil, te întîlnești cu bibliofilii. Plăcerea comunicării cu altul e sporită și riscul ciocnirii cu spirite străine evitat. Dacă întrebi un bătrîn ce crede despre poezie, el îți poate răspunde oftînd și cu blîndețe : Je suis vieux, jeune homme, je n'en lis plus. Și contrastul este înlăturat. Oricît ar fi de democratică Franța, ea rămîne mereu o țară de structură aristocratică, ba putem spune chiar că numai țări ca Franța și ca Anglia pot fi fără primejdie democratice,

fiindcă acolo individul a moștenit respectul pentru individualitatea semenilor, necesar exercitării libertății. Să zicem că e vorba de literatură. Și în Franța se ia atitudine împotriva noutăților, și acolo se arată neînțelegere față de unele forme de artă, dar omul se ascunde îndărătul unor dogme. El nu denunță pe adversar, își mărturisește numai umil incapacitatea de a pricepe acele formei noi, cu tot respectul pentru onoratul confrate. Adversarii se străduiesc sincer, grav, să-l cîștige, și cînd nu e cu putință se adună, izolîndu-se, într-un cerc care cultivă o idee : prietenia pentru un scriitor, pentru un artist, pentru o formulă de artă. „Bisericuța" franceză atît de hulită nu se aseamănă cu „coteria" română. În „bisericuțe", ca în catacombe, se adună feriți de lume, respectînd în fond susceptibilitățile acestei lumi, inițiații unei, să zicem, poezii. În „coteria" română se adună toți cei care au fost respinși de orice societate.

Francezul pune atîta religiozitate în mișcări, în vorbire, în toate aspectele vieții, încît, deși grupul uman francez e vioi, zgomotos, ți se pare că se mișcă din îndărătul unei vitrine pline cu apă.

(Jurnalul literar, I, 7, p. 4.)

CARIERA

26 februarie

Am deschis anuarul celei mai vechi Universități din țară, al unei mari Universități, și am contemplat statistica generală a înscrierilor în 1935/36. Cum se potrivește această statistică cu tot ce observă ochiul în toate zilele, fără ajutorul cifrelor. Dintr-un total de aproape 6 000 de studenți, jumătate, adică 2 945, între care 485 femei, au urmat Dreptul. La Litere s-au înscris doar 694 studenți, în majoritate însă fete (472), la Medicină, 765, printre care 197 fete, la Științe, 777, printre care 344 fete.

Cunosc un intelectual care are un fiu, ajuns la vîrsta studiilor universitare, şi care-şi crede odrasla, ca orice părinte, de altfel, genială. El nu urmăreşte să îndrumeze pe fiu spre o meserie lucrativă, nu. El vrea să-l menajeze, să-l lase să se cultive. Şi atunci după multă chibzuire l-a înscris la... Facultatea de Drept. În Franţa clasicilor, unde posturile în magistratură erau bunuri cumpărate, vedem adesea pe părinţi îndîrjindu-se să dea copiilor meseria lor. Dar de cele mai multe ori, tînărul subţire aruncă aridele Coduri. Este un sentiment general în lumea oamenilor de spirit că marile arte nu se pot cultiva printre dosare.

Atunci de ce 3 000 din 6 000 de studenţi s-au înscris la Drept ? Dintr-o tradiţie veche la noi, Facultatea de Drept îţi dă o diplomă vagă, cu care poţi pătrunde în orice aspect al vieţii administrative. Întîi te înscri în Barou şi asta sună frumos, apoi te înscri într-un partid. Dacă merge prost cu avocatura, ceri un post de magistrat, apoi, după ce cunoşti dedesubturile tribunaliceşti, îţi dai demisia şi te faci iar advocat. Poţi deveni advocat al statului, deputat etc., etc. Advocatul cunoaşte lumea, e util în alegeri. Cine e util pătrunde oriunde, şi ca atare chiar în cîmpul profesiilor strict intelectuale. Dacă nu erai advocat înainte de război, erai un om mort. Este interesant de amintit că Titu Maiorescu însuşi a studiat Dreptul şi a profesat multă vreme advocatura. Veţi zice că poate s-a gîndit să fie liber şi a prevăzut duşmăniile ce aveau să-l scoată din învăţămînt. Nu cred. Maiorescu voia să-şi facă o *carieră* şi să dea buzna în politică. Şi pentru asta trebuia să fie advocat.

Aşa cum judeca Maiorescu, judecă majoritatea tinerilor români. Ei cred în importanţa lumii acesteia, vor să fie stimaţi în secol, să aibă bani, dacă se poate, şi „poziţie socială". Şi atunci merg la Drept ca să-şi facă iute o *carieră*. Dar ce e cariera ? Este o noţiune ce nu trebuie de loc confundată cu „meseria prin care-ţi cîştigi existenţa". Eu am o astfel de meserie, cu ajutorul căreia, de bine, de rău, îmi satisfac celelalte aspiraţii spirituale. Dar „carieră" n-am făcut. A face „carieră" înseamnă a căpăta „situaţii" din ce în ce mai lucrative,

mai stimate. Cine a făcut o carieră a renunțat de la început la orice activitate legată de contemplație. În linii generale, el nici nu este intelectual.

Noi prețuim prea mult cultura latină și o socotim clasică ! Nedreptate pentru divina cultură elină, cultură adevărată de valori spirituale. Roma latină n-a dat nimic mare cu adevărat în lumea spiritului. Imperiul roman a fost cu desăvîrșire terestru, preocupat numai de administrație. El ne-a lăsat dreptul roman și mss. de discursuri politice. Ce curioasă, de altfel, asemănare între Roma antică și unele state de cucerire moderne, bizuite pe administrație, între romani și turci. Oriunde mergeau, romanii făceau băi, oriunde se-ntindeau, turcii construiau „feredeie". Ideea de artă în aceste organizațiuni e înlocuită cu aceea de confort.

Ca buni urmași ai divului Traian, am moștenit admirația pentru advocați. Un individ care vorbește volubil despre toate, care pledează e „deștept". Titu Maiorescu remarcă în primul rînd pe oamenii care „vorbeau", Tache Ionescu a trecut înainte de război drept „deștept bărbat", fiindcă avea „gură de aur". Delavrancea a fost cunoscut mai ales ca orator. Și cu toate acestea, avem nevoie de creatori, de arhitecți, de gînditori originali, de ingineri inventivi. Pînă acuma, nici un aviator român n-a izbutit să treacă Atlanticul, pe care l-au trecut și femeile. Aviatorii însă înainte de încercare „pledează" bine cauza lor și strîng bani. Din mediile noastre științifice au ieșit prea puține lucruri temeinice. Însă arta de a pleda, de a te indigna că cutare insultă știința română stimată în Academiile străine etc. este mare. Profesori de Universitate la științe fac articole de popularizare în jurnale. Acest fel de advocatură se cheamă „a lucra". Nici locomotiva, nici motorul cu explozii n-au fost inventate doar de români, și cînd unul a avut ceva în cap ca ing. Constantinescu, cel cu sonicitatea, a trebuit să plece în străinătate. Nu „pleda", nu era advocat.

Cultura română nu va începe decît în ziua cînd tinerii se vor rușina de a fi advocați și va apare întîia creație română tehnică, fie și o sfîrlează automată cu proces intermitent.

(Jurnalul literar, I, 9, p. 4.)

SIMȚUL ETERNITĂȚII

12 martie

Ceea ce lipsește în mod hotărît românului este simțul eternității, pe care poate îl va cîștiga prin obișnuință mai tîrziu. Vina acestei lipse o poartă în cea mai mare parte instituțiile menite să dea educație religioasă, ori să înlocuiască printr-un succedaneu această educație. Ce înseamnă simțul eternității ? Sentimentul că tot ce facem nu are înțeles decît prin proiecțiune la veșnicie. La acest unghi de vedere duce în fond orice filozofie, dar pînă la filozofie, ne călăuzește religia. La noi a nu fi religios este a nu fi nimic, în culturile vechi a nu avea religie înseamnă a avea *altă* soluție. Renan a ieșit din biserică, dar s-a consolat cu un pozitivism întemeiat pe gîndirea panteistică germană. Ateu n-a fost niciodată.

Este foarte curios să vezi cum femeia română merge la biserică necatechizată. Ea nu știe elementele religiei, nu știe în ce crede și pentru ce crede. Dacă în secret (punem o ipoteză absurdă) s-ar schimba fundamental elementele cultului, ea n-ar băga de seamă, cum n-au băgat de seamă uniții din Transilvania că au devenit catolici. Prea adesea românul care se crede religios cere preotului să comunice lui Dumnezeu dorința de a cîștiga la loterie. Rămîi oarecum uimit să vezi cu cîtă gravitate un catolic francez se preocupă de problema salvării ori prin ce cantitate de argumente un nou necredincios caută a-și îndreptăți retragerea din biserică. Problema existenței eterne și-o pune și catolicul și necredinciosul. Numai asupra putinței de salvare este discuțiune.

Din acest spirit profund religios al Occidentului, rezultă o conformație specială a spiritului, care finalizează altfel actele vieții în aparență fără deosebire de ale noastre. Meditația religioasă dă individului sentimentul nimicniciei lui și al inutilității sforțărilor personale. Însă religia n-a înăbușit niciodată ambiția și goana după bucuriile terestre. Atunci intervine un compromis între efemer și etern, care se realizează în noțiunea de clasă, de corporație. Occidentalul nu caută să sară așa de des

ca românul dintr-o condiție într-alta. Dacă destinul l-a făcut fiul unui grefier, el va îmbrățișa meseria tatălui ca să participe măcar ca factor la permanența ideii. Profesiunea apare astfel ca un mijloc de existență, dar și ca simbol al valorilor permanente. E ca și cum ai spune (și în simplitatea ei judecata e solidă, în termenii filozofici) că mai aproape de Dumnezeu este corporația decît individul. A fi magistrat, preot, om de știință etc. înseamnă dar a privi veșnicia în aspectele ei terestre, ca aspirație către dreptate, divinitate și adevăr. În orice caz, chiar cînd nu face atîta metafizică, occidentalul îmbrățișează o meserie fiindcă se simte apt pentru ea. Ideea copleșește individul. Frenezia de a bate recorduri cu primejdia vieții dovedește în acea lume mîndria de a se confunda cu un adevăr etern, de a face parte dintr-o armată.

Românul, deocamdată (și nu pretindem că totdeauna), își alege profesiunea pentru salariul respectiv. El e cu atît mai mulțumit, cu cît meseria este mai lucrativă. De altfel, în România nimeni nu te întreabă : „ce lucrezi", ci „cît cîștigi", și cetățeanul nu-și stimează preotul după numărul de oițe regăsite, ci după venitul parohiei. Vezi acest lucru ciudat că individul ajuns la o vîrstă încă fragedă într-un post invidiat de un occidental pentru posibilitățile de muncă pe care le oferă stă în inactivitate și se plictisește în așteptarea unei diversiuni. Adesea te înfricoșează la român liniștea cu care privește eternitatea. Ia un „fizician" care n-a inventat nici morișca automată, nici automobilul cu elice, scrie despre el că e cel mai mare inventator, că numele lui ar face cinste străinătății, și el e încîntat, mulțumit. Nicăiri minciuna nu are mai mult succes ca în România, și de altfel chiar dacă individul e conștient că minți rămîne tot încîntat, pentru că pe el nu-l privește adevărul, ci opinia mediului, și minciuna ta contribuie la reputația imediată. Eu cred că dacă unui inventator român al unui aparat de zbor care n-a putut zbura niciodată i-ai spune mereu, cu cinism, că aparatul *a zburat* spre cinstea geniului român, va ajunge să creadă serios că aparatul zboară cu adevărat.

Foarte adesea românul, surprins în flagrant delict de apatie, se scuză cu fel de fel de motive (copii mulți, remunerație mică după buget) crezînd (aci stă infirmitatea morală) că trebuie să se scuze față de om, nu față de eternitatea însăși. Mentalitatea terestră a românului se revelă mai izbitor în literatură. Un poet adînc la suflet voiește să știe dacă există, dacă rămîne cu adevărat. Părerea opiniei publice trebuie să-i rămînă indiferentă. Pictorii Renașterii nu-și semnau tablourile, precum nici arhitecții nu-și săpau numele vizibil ca modernii lor confrați. Poetul român, dimpotrivă, nepăsător la ideea de eternitate, privește poezia ca o profesiune actuală, care trebuie să aducă satisfacțiuni imediate. De aci ura pentru critic, asociația publiciștilor într-un spirit de neadevăr scandalos. Poetul îți trimite poezia cu umilință, declarîndu-se gata de a se supune verdictului, apoi, răspunsul fiind negativ, el îți mai face una sau două somații agresive, în sfîrșit, îți declară că părerea ta nu e justă, că el este îndreptățit să publice versuri nu mai rele decît ale altora și în cele din urmă chiar le publică. Și cine publică poezii la noi se socotește poet. Fără îndoială că poetul agresiv e o speță eternă, dar poetul român e prea de tot lipsit de orice îndoială, de acea tristețe în fața misterului lumii, de hotărîrea de a găsi calea cea mai potrivită de a trece prin univers cu meritul de a-și fi pus la contribuție adevăratele lui puteri. Nu e oare semnificativă ura contimporanului pentru literatura mai veche? Dacă poetul de azi se indignează cînd se vorbește de Alecsandri, înseamnă că pe el nu-l preocupă de loc permanența, ci succesul de o zi, căci altfel ar fi îngrijorat de mortalitatea vechilor valori, valoare veche trebuind în chip necesar să devină chiar el. Poetul român nu e religios.

Dar trebuie neapărat să fim religioși, să avem simțul eternității și al construcției pentru veșnicie? La această întrebare să răspundă conchiliile pluri-milenare, zidurile ciclopeene și piramidele.

(Jurnalul literar, I, 11, p. 4.)

ASPECTELE SPORTULUI

19 martie

Am văzut de curînd reportajul cinematografic al Olimpiadei de la Berlin şi am avut prilejul să meditez asupra sportului. Să meditez numai, căci de tras vreo concluzie într-un fel sau altul mi se pare imposibil şi chiar fals. Să dezaprob sportul ? Atunci înseamnă să osîndesc mersul, călăritul, înotul, adică manifestări normale de adaptare la viaţă. Să-l aprob ? Înseamnă să glorific privirea goală de sensuri, urletul, leşinul, sudoarea, rănile, animalitatea. De bună seamă adevărul e şi într-o parte şi [în] alta şi totul depinde de măsură.

Dar să relevăm aspectul îndoit al cîtorva sporturi. Cîţiva tineri zvelţi, sănătoşi, plini de nervoasă hotărîre se iau la întrecere la alergătură pe o distanţă rezonabilă. Tehnica mişcărilor, eleganţa paşilor impresionează plăcut. Intră în joc şi inteligenţa, fiindcă în vreme ce unii mai zăpăciţi o iau razna înainte de la început, unul mai rutinat rămîne mai în urmă ca să nu se obosească, fură încetul cu încetul distanţa şi la ultimul ocol, spre surpriza tuturor, o ia înainte. Vasăzică e mulţumită şi mîndria noastră pentru intelect. Însă iată că acum alergarea se face pe distanţa de 42 de kilometri. Alergătura durează mult, spectatorii obosesc aşteptînd, se-ntunecă, unul doarme cu capul pe umărul altuia, pe drum concurenţii în sudori şi cu feţe îndobitocite merg în neştire, cu priviri sticlite de suferinţă. Din cînd în cînd se opresc să se ude cu un burete ori să înghită un lichid. Evident, mulţi cad în drum. Primul care soseşte are un chip de agonic şi priveşte spre public aiurit, cu suflarea tăiată, dezgustat de orice gest. Altul care-l urmează leşină. Ei bine, întreb eu, e frumos asta ? Şi apoi la ce foloseşte ? Omul normal nu e făcut să străbată în goană 42 de kilometri, şi cînd toată omenirea ar atinge această performanţă, omul ar deveni cal. Un alergător de tipul acesta nu trăieşte hotărît mult şi nici nu foloseşte semenului său care a inventat mijloace mecanice de locomoţiune. Scopul sportului s-ar părea că este înfrumuseţarea trupu-

lui, perfecționarea umanității. Iar aici efectul e contrar umanității.

Acum echipe alcătuite pe națiuni concurează la săritura peste o prăjină orizontală care se ridică succesiv. Zvelțeța săritorului, încordarea lui, îndemînarea cu care își ferește mîinile și picioarele ca să nu izbească prăjina sînt foarte emoționante. Traiectoria este estetică. E ceva între acrobație și dans. Foarte frumos, nu zic. Dar competiția este între națiuni. Cînd sare unul, conaționalii lui din amfiteatru se agită conduși de un fel de șef de orchestră, care îi pune să execute niște lătrături ritmice. Toate națiunile în concurs privesc înfrigurate. Firește, e chestie și de noroc : sare prăjina cine nu te gîndești, în ciuda lătrăturilor încurajatoare. Atunci un urlet prelung, nebun se dezlănțuie în tabăra cîștigătorului, în vreme ce nația învinsului se lasă posacă, cu priviri criminale pe bănci. Imnul național al învingătorului răsună, dar n-are de-a face. „Națiunile" adverse din bănci privesc cu o ură sinceră, neacoperită. Îndeosebi am observat o domnișoară care, cînd credea că conaționalul său biruie, urla dintr-o gură nepotolită, de mops. Însă ceea ce formează calitatea unei femei și prin ea a societății vechi, aristocratice, este putința de a-și controla reacțiunile. Bărbați care sînteți pe cale de a vă căsători, vă dau un sfat util : pînă acum un control serios al soiului individului, în speță, al femeii, era somnul. Dacă o femeie strînge tare perna și mîrîie cînd încerci s-o deștepți, semn rău. Vă sfătuiesc azi s-o duceți la Olimpiade. Dacă țipă și îndeamnă din mîini și din picioare pe concurent, sub motiv de patriotism, nu e nimic bun de așteptat.

Veți zice că dacă o națiune se ilustrează într-un sport înseamnă că acea națiune este mai aptă pentru viață, pe o treaptă mai înaltă de umanitate. Ei, dar atunci cum se face că de obicei indivizii de culoare sînt învingătorii ? N-am prea văzut spanioli la Olimpiadă (izbucnise atunci războiul), și nici nu cred că ar fi făcut față negrilor și japonezilor. Dar ce bravură, de o parte și alta, în război, ce răbdare, ce capacitate de suferință și de abnegație. Oare să fie adevărat că sportul înalță combativitatea unei națiii ? Grecii antici sînt propriu-zis creatorii edu-

cației fizice. A fi rău conformat pare să fi fost o rușine pentru elin. Fost-au ei bravi în lupte ? Istoriile lor pretind aceasta, dar grecii erau cam mincinoși. Cu toată gimnastica lor, cînd romanii au dat năvală peste ei, Grecia nu s-a apărat. Fiindcă gimnastica era un cult exagerat al frumuseții fizice, care a trebuit să ducă neapărat la efeminare și de la efeminare la un vițiu pe care l-au moștenit de la clasici și turcii.

Însă putem afirma cu tărie că efeminarea s-a înlăturat din sportul modern, care nu urmărește frumusețea fizică, ci performanța. Nu se nasc vițiile pe terenul de fotbal. Un sportiv modern apare cîteodată ca un soi de Marte grotesc, cu niște doage la pulpe, cu țepi sub tălpi, cu un lighian de piele pe cap și cu un vesmînt care face ca pulpele să pară mai păroase decît membrele urangutanilor. Unele sporturi se practică pe ploaie, în noroi, iar unii luptători se apucă de unde pot, de dește, de nas.

Cînd mă gîndesc și mai bine, ajung la această problemă : grecii făceau gimnastică, romanii asistau la luptele de gladiatori. Grecii făceau ei înșiși gimnastică din orgoliu fizic, romanii puneau pe barbari să se bată, spre a se distra. Luptele de gladiatori erau un spectacol. Oare Olimpiadele moderne n-au devenit mai mult o distracție excitantă pentru spectator ?

(Jurnalul literar, I, 12, p. 4.)

FRIGMANIA ȘI BOVENIA

26 martie

Întocmai ca în filmele americane, atragem stăruitor atențiunea cititorului că asemănările întîmplărilor din această cronică cu posibile evenimente contimporane sînt simple coincidențe, cu atît mai mult, cu cît faptele sînt scoase dintr-un vechi manuscris din secolul al XIII-lea găsit în mănăstirea din Grapa de un foarte erudit profesor. Iată în fond despre ce este vorba :

Pe un continent îndepărtat, existau acum cîteva sute de ani două state, anume Frigmania și Bovenia. Frigmania era o țară puternică, foarte populată și, *mutatis mutandis*, industrială. Bovenia era o țărișoară vecină, aproape fără nici o însemnătate politică. Nenorocirea Boveniei (căci va fi la mijloc o nenorocire) este că în vreme ce Frigmania avea pășunile cele mai sterpe din lume pentru un popor iubitor de lapte și derivatele sale, Bovenia era acoperită cu o prea frumoasă iarbă. Turmele de boi și vaci ale acestei țări erau vestite, și numele statului nu pare a fi străin de bogăția lui. Pașnica clătinare de cozi a vacilor Boveniei irită în cele din urmă pe vecinii cu vaci slabe. Dar nu s-ar fi întîmplat fireşte nimic dacă purtările bovenilor n-ar fi devenit de la o vreme intolerabile. În Bovenia locuiau nouă frigmani spre hotarul Frigmaniei (împinși acolo de frăgezimea pășunilor) și un frigman în capitala Boveniei, numită Grapa. Într-o zi frigmanii din Bovenia observară că bovenii, întorcîndu-se de la cîmp îndărătul vacilor, rîdeau cu prea multă volubilitate. Era hotărît că bovenii își băteau joc de ei. Un boven scuipă în direcția frigmanilor. O vacă bovenă se scutură de muște cu coada și toate muștele zburară și se așezară pe vacile frigmanilor. Provocarea era evidentă. Atunci frigmanii din Bovenia implorară ocrotirea Frigmaniei, care ceru lămuriri amănunțite bovenilor. Situația deveni în curînd nesuferită, fiindcă bovenii începură să atenteze la siguranța statului frigman. Mă veți întreba cum ? Ne spune cronica. Un frigman din Frigmania dormind lîngă graniță fu pișcat de un purice. Făcîndu-se examenul agresorului, se constată că puricele sărise hotarul din Bovenia. O vacă bovenă se așeză cu cele două picioare din urmă pe teritoriul frigman și-și lăsă superfluitatea mistuirii în țara frigmană. O pisică bovenă prinse șoareci în pămînt frigman și-i mîncă în Bovenia. Foarte multe vrăbii bovene treceau în stoluri în Frigmania și-și lăsau necurățeniile pe căciulile frigmanilor. Atrase de o propagandă mîrșavă — am vrut să spun de vrăji —, găinile frigmane mergeau și se ouau în Bovenia, privînd statul de un important venit. Norii se învîrteau pe vreme de secetă în Frigmania, dar fugeau și se prefăceau în ploaie

în Bovenia. Frigmanii dădură o mulțime de avertismente bovenilor ca să nu mai atragă norii, dar totul fu în zadar. Existența celor nouă frigmani din Bovenia devenise și ea din ce în ce mai tristă din cauza prigoanelor. În iulie, august, nu se știe prin ce procedee, era o căldură teribilă ; în decembrie, ianuarie, nu puteai sta de frig. În anotimpul acesta, bovenii închegau apa frigmanilor. Noaptea, cînd cei nouă frigmani voiau să doarmă, lătrau cîini, cîntau cucuvele. Se pretindea chiar că bovenii izbutiseră să țină iarna soarele pe loc măcar cîteva ceasuri, așa încît frigmanii să aibă noaptea mai lungă și să sufere din cauza asta pagube materiale. Se mai observă că oricîte sforțări conjugale făceau cei nouă frigmani, nu puteau avea mai mult de un copil fiecare, și încă fată. Se bănuia că apa fusese infectată cu substanțe sterilizatoare.

Împăratul frigmanilor suportă cu mare răbdare aceste provocațiuni, dar în cele din urmă, durîndu-l soarta conaționalilor săi, decise să pună capăt obrăzniciei bovenilor. Prilejul se ivi curînd. O vacă bovenă izbi cu coada o frigmană, un copil rîse cu insolență, soțul frigmanei vru să pedepsească coada vacii trăgînd-o, iar vaca izbi cu copita pe frigman. În loc să dea dovezi de umanitate și să apere pe frigman, bovenii ziseră în rîs : Ai găsit ce-ai căutat ! Cei nouă frigmani cerură omorîrea vacii, bovenii se împotriviră și în sfîrșit vexațiile veniră cu duiumul. Ciorile făceau cra-cra la bieții frigmani, puricii îi pișcau, cîinii îi lătrau, oile behăiau obraznic la ei. Atunci cerură ajutorul Împăratului Frigmaniei, care cuprinse numaidecît teritoriile bovene în care locuiau cei nouă frigmani, luînd și ceva în plus cu populație bovenă ca garanție. Conflictul se socoti lichidat, și Împăratul zise că de acum încolo speră ca cele două țări să trăiască în cea mai calmă vecinătate, nu fără a atrage atenția bovenilor că el va proteja cu cea mai atentă paternitate pe frigmanul al zecelea, și acum unicul în Bovenia, care locuia în Grapa. Tratatul suna așa : „Împăratul Frigmaniei nu va suferi să se clatine un păr de pe capul unui frigman". În scopul de a se controla executarea tratatului, un observator fu trimis la Grapa să protejeze pe frigman. Însă cum frigmanul avea coama

foarte abundentă şi nu purta pălărie pe cap, a doua zi chiar după intrarea în vigoare a tratatului vîntul boven suflă în capul lui. Părul frigmanului fiind clătinat, frigmanii ocupară numaidecît toată Bovenia.

Dar toate acestea s-au petrecut foarte de mult, într-o vreme în care omenirea nu era încă civilizată.

(*Jurnalul literar*, I, 13, p. 4.)

ROMÂNUL E SERIOS

9 aprilie

Hotărît lucru ! Românul e serios. Sau cel puţin caută să apară interesat numai de lucrurile serioase. Fenomenul nu-i inexplicabil. Cu cît o naţie este mai tînără, cu atît ea e mai puţin accesibilă veseliei, aventurii. Animalele nu rîd, asiaticii nomazi sînt de o impasibilitate de sfinxi. Dar francezii, popor cu veche cultură, sînt joviali şi de aceea pentru foarte mulţi par frivoli, fără să fie în realitate. Cum se constată seriozitatea românului ? În felurite chipuri. La cinematograf, comediile de stil bufon sînt evitate şi publicul face tot ce-i stă în putinţă să-şi reprime rîsul. În materie religioasă, cetăţeanul e „luminat". Pe dată ce a apărut un caz de vizionarism mistic, mulţi „savanţi" români demonstrează că ştiinţa suverană deplînge această înapoiere a poporului nostru : Curios ! În Franţa, intelectualul merge la Lourdes fără pudiciţie, şi în genere Occidentul oferă spectacolul unei dispoziţii religioase fără echivoc. Să nu mi se spună c-am căzut cumva la bigotism. Nu. Şi eu sînt, vai, român şi deci şi eu mă surprind gîndind adesea ca toţi conaţionalii mei. În literatură, criticului îi e frică de divagaţia ideologică, de fantezie, el vrea fond solid : observaţie, sentiment. În filozofie sau, mai bine zis, la catedra de filozofie, profesorul se ruşinează de sistemele strict metafizice. El caută să fie „la curent" cu informaţia occidentală, să se ţină în raport cu datele ştiinţei, ba cei mai mulţi îşi strică cre-

ierul ca să folosească ecuații, cifre, desene geometrice și să pătrundă speculațiile lui Einstein. Înainte de a avea o experiență psihologică, aplicăm *testele* cu frenezie și măsurăm inteligența în laboratorii. Și curios. Știința română e foarte necoaptă, și bicicleta cu aripi n-a fost inventată în România.

Ce femeie n-a fost la cărturăreasă și ce român oricît de intelectual nu deschide repede revista franceză ca să citească horoscopul săptămînii ? Napoleon a fost la ghicitoare, și în Franța numărul astrologilor este respectabil, și nu e publicație care să se lipsească de consultările lor. Și Franța e o țară de veche cultură. Fără îndoială că astrologii și ghicitorii sînt în bună parte niște mistificatori, desigur că nici un om așezat n-a luat sub speța absolutului prezicerile lor. Interesul pentru ocultism are alt substrat. Românul care se duce la cărturăreasă și devoră publicația ocultistă franceză devine serios în România și afectează un solid pozitivism. Am surprins la mulți mirarea că *Jurnalul literar* publică un horoscop săptămînal. Ce rost are asta ? Credem noi în influența aștrilor ?

Sînt autorizat de direcție să explic românului serios că rubrica *Ocultism* e din cele mai importante ale revistei și intră în program. Că va fi ori nu adevărat că situațiunea individului la naștere în raport cu mișcarea cerului are înrîurire asupra desfășurării vieții e un lucru secundar pentru noi. Principial, observația ar fi în cadrul științei înseși. Pentru noi este esențial acest lucru ca individul să învețe a se așeza sub cer, și nu numai pe pămînt. Nu știm dacă este adevărat că destinul omului există, că adică omul merge către o țintă înscrisă într-o conștiință mai largă decît a lui, conștiința universală. Ceea ce ni se pare indiscutabil este că omul nu merită să trăiască fără această presupunere. Trebuie neapărat să existe Spiritul și trebuie neapărat ca fiece individ să-și aibă finalitatea, adică destinul său. Și chiar dacă fără spiritualism am înțelege destinul ca un simplu dat fiziologic al existenței noastre, și încă găsim util să învățăm pe individ să-și scruteze propriile posibilități și să-și facă un program al vieții. Omul de rînd trăiește

empiric, omul superior realizează o anume concepție despre propria lui individualitate. Cine, tînăr fiind, consultă pe astrolog în privința viitorului, ca Napoleon, dovedește prin chiar acest gest structura lui finalistă, sensul vieții lui. Nu e nevoie să crezi în ghicitoare, dar dulcea înșelare de sine e o dovadă că vrei de la viață mai mult decît desfășurarea amorfă.

Ai înțeles acum, cititorule ? Revista noastră nu poate să se ocupe de filozofie, ea fiind dedicată numai literaturii. Însă filozofia, adică gîndirea despre metafizic, este presupusă. Ce este arta decît o încercare a omenirii de a crea o altă lume, fictivă, de a concura pe demiurg ? Ce gust ar mai avea artistul să creeze, dacă n-ar vedea în eternitatea operei, în inteligibilitatea universului niște postulate ? Horoscopul este jocul nostru inofensiv și totuși profund, este colțul prin care încercăm să atragem pe cititorul fără cunoștințe filozofice la viziunea aspectului metafizic al lumii. Poeți, mai cu seamă, nu disprețuiți horoscopul și știrile ocultistice, deși între patru ochi v-aș putea mărturisi cîteva îndoieli ale mele. Voi mai cu seamă, ca *Neserioși* prin definiție, trebuie să combateți seriozitatea de pisică, ce-și îngroapă necurățenia, a românului. Voi trebuie să credeți în stafii, în corbi prevestitori, în zei și zeițe, în duhuri subterane, în gnomi și elfi, în incubi și sucubi, în drăcescul Sabbat. Pentru că criticul român de pînă azi a fost serios, n-avem poezie ca a lui Dante, Goethe, Edgar Poe și alți asemenea vizionari. Și apoi, voi, tineri, mai cu seamă, trebuie să sorbiți astrologia și să faceți toate socotelile pentru a vă determina traiectoria destinului. De bunăseamă (vă spun asta la ureche) că horoscopul minte, dar voi se cade să aveți neapărat un destin. Dacă voi vă întrebați citind horoscopul meu : eu ce voi fi ? poet ? erou ? mare descoperitor? sînt mulțumit. Căci întrebînd toate acestea, înseamnă că ați învățat să doriți una din aceste destine și veți fi poet, erou, ori descoperitor. Cine chiar știind că totul e o glumă și avînd toate motivele de îndoială nu cade într-o blîndă visare cînd cineva se-ncearcă a-i citi viitorul e un pur dobitoc.

(Jurnalul literar, I, 15, p. 4.)

EDITORUL

7 mai

Editorul este astăzi un factor important al promovării literaturii, deşi necesitatea existenţei unui editor nu e absolută. Scriitorul are nevoie de editor în epoca modernă, cînd, părăsit de Principii protectori, a încercat să se folosească de interesul pentru citit al mulţimii. De altfel, protecţia Principilor şi creşterea publicului cititor sînt într-un raport invers. Principii protejau artele din rafinament, din conştiinţa că fără ajutorul lor artistul n-ar fi putut crea. Protecţia presupunea o lipsă de interes a vulgului pentru artă şi mîndria Principelui de a folosi în exclusivitate unele bunuri. Sporind dorinţa de a citi şi de a poseda opere de artă, creatorul, şi în năzuinţa de a domina spiritul public şi din speranţa de avere, a început să se adreseze mulţimii. Astfel s-a născut editura modernă. Înainte, ideea comercială în tipărirea unei cărţi era destul de confuză, şi scriitorul nu prea aştepta nimic de la vînzare. Temeiul lui era protecţia. Cînd averi însemnate s-au putut face de pe urma scrisului în epoca modernă, cantitatea de tipăritură a crescut enorm. Chiar în Occident, mai ales în Anglia, ţară cu sferă de cititori enormă, multe opere trec neobservate. Sistemul editării, prin urmare, ca orice procedeu comercial, supune arta procesului de cerere şi ofertă. Cînd oferta e prea mare, cererea scade.

Dezavantajul editării operelor literare este mare prin chiar metoda editării. În definitiv, ceea ce interesează în cultură este producerea capodoperelor. Într-un salon cu public ales şi cultivat citesc în decurs de cîţiva ani feluriţi autori. La multe producţii asistenţa rîde mai zgomotos sau mai discret, despre doi, trei inşi se formează însă opinia că ei sînt artişti ori intelectuali însemnaţi. Numai aceştia din urmă sînt înconjuraţi de stimă. Dacă tiparul nu există încă, lumea subţire doreşte să obţină cópii ale operelor autorilor în chestiune. Astfel, distincţia între adevăraţii scriitori şi amatori se face fără greş. La editor însă dau opere spre editare oameni de tot so-

iul. Cititorul poate distinge cu greu ce e bun de ce e rău, şi multă vreme un scriitor mare e pus alături de un publicist fără nici un talent. Tiparul dă prestigiu.

Editorul modern este însă în conflict cu scriitorul prin necoincidenţa scopurilor. Un adevărat scriitor urmăreşte producerea de capodopere şi elogiile posterităţii, sperînd totuşi că publicul contimporan va şti să preţuiască valorile şi va cumpăra operele valoroase. Editorul însă doreşte „să-şi scoată măcar banii" şi mai ales să cîştige. Nu numai că editorul nu poate să ţină socoteală de dezideratul artistic, dar în mod obişnuit el nici măcar n-are vreo idee oricît de mică de valorile literare. Stima lui profundă este pentru cărţile care se vînd şi disprețul lui total e pentru cărţile care nu se vînd. Editorul îşi închipuie că scriitorul, fiindcă cere bani, urmăreşte întîi de toate banii şi e mirat cum de nu consultă acest scriitor „ce cere" publicul, ca să vîndă. E foarte firesc să fie astfel. Cei mai mulţi dintre editori sînt oameni din afara culturii, oameni de comerţ care s-au apucat de „branşa" asta, fiindcă aşa li s-a părut, nu din respect pentru valorile eterne. Pe scurt, un editor vede în carte o marfă, în scriitor un furnizor şi criteriul lui e vînzarea.

De aceea editorii fac scriitorilor propuneri din cele mai bizare. Un editor a propus unui autor de romane care s-au vîndut să facă un dicţionar. Cei mai mulţi, auzind că se vînd biografii romanţate, cer tuturor biografii romanţate, ba se întîmplă ca unul să propună repetarea unei cărţi de către altul. Cam aşa procedează regizorii de filme. Să presupunem că *Pseudochineghe-ticos* s-ar vinde considerabil. Editorul cere furnizorului său literat să-i facă şi lui un *Pseudochinegheticos*, fără să-şi dea seama că stima pentru prima operă vine din originalitate, factor ce ar lipsi principial imitaţiei. Editorul modern e naiv, îngust comercial, fără nici o înţelegere a cauzei obscure ce împinge pe omul fin să cumpere o carte.

Cînd s-a pus cu atîta bună invenţie la cale Luna cărţii, editorii mai naivi au văzut aci un prilej de a vinde cît mai mult. Şi de aci o goană nebună de a tipări tot soiul de prostii imposibile. Nu acesta este desigur rostul Lunii cărţii. Expoziţia urmăreşte îmbunătăţirea ediţiilor,

răspîndirea plăcerii de a citi pe clasici și pe marii autori, de a căuta cărțile de informație literară și de erudiție. Scopul Lunii cărții n-a putut fi de a arunca pe piață tot ce ratații din cuprinsul României au produs în curs de un an. Luna este a cărții, se înțelege, dar cartea e a scriitorului, încît prin Luna cărții se înțelege *Luna scriitorului*, nici o carte neputînd să existe în chip substanțial fără scriitor.

Așa cum la Salonul plastic o comisie primește ori respinge, o comisie ar trebui să trieze publicațiile oferite de edituri, impunînd o ținută interioară și una exterioară.

Conflictul dintre editor și scriitor l-a rezolvat Editura Fundațiilor Regale, care nu ține seamă de nici un criteriu fals comercial, încercînd să impună prin propagandă și așteptare cartea absolută. În acest scop însă am îndrăzni să facem o propunere. Fiindcă scriitorul e de fapt temeiul cărții, ar fi de dorit ca acest scriitor să fie prezentat o dată cu cartea. Un foarte cunoscut autor, care are totdeauna cărți în expoziție, editate chiar de Fundațiile Regale, îmi observa cu multă dreptate că nu fusese niciodată invitat la Expoziția unde se vindeau totuși cărțile sale și că privea de afară în dosul cordonului cum băieții de prăvălie ai altor edituri intrau să sărbătorească solemn ceea ce el, intelectual, făcuse. Acest scriitor ne-a autorizat să-i spunem și numele. El se chiamă... Aristarc.

(Jurnalul literar, I, 19, p. 4.)

IAȘUL

28 mai

Ce este un ieșan ? Un ieșan e un român care locuiește în chip aproape permanent la Iași. Iată o definiție simplă, necesară într-o vreme în care se abuzează de

denominația de ieșan. În definitiv, un ieșan nu se deosebește fundamental de un bucureștean ori de un craiovean. Există însă un spirit al orașului care modifică încetul cu încetul pe individ și-i dă o coloare locală. Chinezul care stă prea mult la Paris, în ciuda ochilor mongolici, capătă fizionomie și gesticulație franceză. Prin urmare, Iașul este o realitate. Dar precum peștele nu poate trăi pe uscat și nici pasărea înota, nu poate fi ieșan cine a ieșit din lichidul lui.

Sînt mulți ieșeni care țipă că Iașul decade, care se vaietă că nimeni nu-și aruncă ochii asupra „oropsitului Iași", dar acești ieșeni stau la București. De fapt, ei sînt bucureșteni, care vor să profite și de dulceața apei Dîmboviței și de prestigiul cetății bahluiene. S-a alcătuit la București o ridiculă asociație „Prietenii Iașilor" sau așa ceva, de ieșeni locuind în Capitală, dar făcînd „excursii" la Iași. Oricine, din felurite împrejurări, poate ajunge în situația de a părăsi un oraș în care s-a născut sau a trăit multă vreme. Dar a mai pretinde, de la distanță, să participi la spiritul unui oraș, iată o frumoasă aberație.

De ce decade Iașul? Nu fiindcă populația scade (populația, dimpotrivă, a crescut), nu fiindcă nu mai e capitală de principat (Milano nu e capitală și e un oraș mare), ci din snobismul multor ieșeni care găsesc că e select să locuiască la București. A merge la București, a minți chiar de a fi fost la București este un snobism tipic unui număr mare de ieșeni. Se plîngeau o dată mediile universitare că unii profesori sînt ambulanți. Dar dacă un astfel de profesor se stabilește la Iași, lumea îl privește neîncrezătoare, mirată. Aproape îl mustră de o asemenea prostie. Ieșanul e un cetățean care visează cu ardență desființarea totală a orașului lui și mutarea populației, în masă, la București.

Decăderea Iașului vine din sentimentul nemărturisit al ieșanului că Iașul nu face două parale, că soarele răsare la București. Cînd un ieșan declamă: Iașul nostru cultural, nu-l credeți. E un fel de a se scuza că nu e încă

în Bucureşti. El stă aici, vezi dumneata, din cauza culturalităţii oraşului, deşi ar porni ca din puşcă chemat în capitală. În sfera universitară, circulă acest sau cam acest cuvînt de ordine : Mai bine asistent la Bucureşti, decît profesor la Iaşi ! Şi de ce mă rog ? Presupunînd că locuirea la Iaşi ar fi incomodă, valoarea unei instituţii rezidă în sine. Universitatea este ageografică, naţională. Nu se poate pretinde că moldovenii se cultivă mai rău decît muntenii şi decît transilvanii. Ideea însăşi a inegalităţii universităţilor e absurdă. Ar rămîne doar o deosebire de tradiţie. Dar din punctul acesta de vedere, Universitatea din Iaşi e cea mai veche şi cea mai ilustră. Întiiul ei rector a fost Titu Maiorescu. Aci au profesat Xenopol, Stere, Ibrăileanu şi sînt şi acum atîtea elemente excepţionale, încît ar fi drept a spune : mai bine asistent la Iaşi, decît profesor la Bucureşti.

Iaşul a rămas înapoi şi edilitar din acelaşi snobism. Intelectualul de aci care cîştigă adesea multe parale, prea multe parale chiar, nu-şi face casă aci. El îşi cumpără apartament la Bucureşti. Capitala este Meca ieşanului. Şi pentru ce ? O ţară trebuie să aibă mai multe centre, şi Iaşul ar îndeplini toate condiţiile unui posibil luxos oraş universitar. E aci un teatru luxos, un public permanent de intelectuali, o studenţime care ar trebui să provoace o anume civilizată industrie hotelieră. Nimic din toate astea. Profesor, student, intelectual, negustor se vaită că Iaşul a murit, propagînd prin această văietare dezonoarea şi chiar căderea lui. Cu drept cuvînt unii se plîng că nu sînt mijloace de studiu, cărţi. Însă cine a împiedicat pe ieşanul de cîteva decenii şi cine-l va împiedica să aducă aici toate cărţile de care are nevoie, aşa cum bucureşteanul a adus la Bucureşti tot ce privea Iaşul ? Iaşul există şi va exista. El a fost un oraş de cultură şi va putea înflori ca atare. Trebuie să vie însă cineva să-i scoată ieşanului fluturii din cap, aceia care îi întorc mereu capul spre Bucureşti.

(Jurnalul literar, I, 22, p. 4.)

PATRU MODURI

4 iunie

Cunosc patru feluri de leneşi, cărora le dau din discreţie numere de ordine.

Leneşul numărul 1 este istoric. S-a pregătit pentru asta, ia chiar salariu pentru o ocupaţie înrudită cu specialitatea şi recunoaşte în definitiv că rostul lui ar fi să caute documente, să le interpreteze şi să scrie *Istoria românilor* în total sau în parte. El însă declară că soarta nemiloasă sabotează opera lui, că multe visează omul, dar puţine se realizează. Îmi dă chiar a înţelege să nu mă pripesc prea mult crezînd c-o să fac ispravă, că şi el visa marea cu sarea, dar : a trebuit să se însoare, a avut copii, copiii au crescut, copiii au trebuit să fie daţi la şcoală, copiii au avut scarlatină, copiii şi-au dat bacalaureatul, copiii au început să aibă copii. Apoi bibliotecile sînt prost organizate, deschise numai în zi de lucru, cu personal neprietenos. Şi pe urmă invidia cruntă a oamenilor, evenimentele politice (cînd patria ne cheamă, amice, nu-i momentul să facem ştiinţă curată !), ingratitudinea Statului faţă de muncitorul intelectual care este un paria, mă-nţelegi, care nu se mai poate, vorba lui Caragiale, trăi de atîta incurie. Ei, să fi fost el în Anglia, în Franţa, în Occident, unde totul merge strună, azi ar fi fost om mare. De ce-a plecat cutare şi cutare ? Însă cu el s-a petrecut o dramă. Trebuia neapărat să se căsătorească cu o prietenă din copilărie (e un sentimental) şi pe urmă au venit copiii. În sfîrşit, ce să mai vorbim : el nu mai scrie istorie, ci face istorie dăruind patriei ostaşi.

Numărul 2 e un leneş care se ignorează, un leneş indignat. Toţi semenii lui i se par nişte fiinţe inferioare, nişte parveniţi care nu-şi merită locul pe care-l ocupă. Toţi sînt ignoranţi, inactivi, nespecialişti, cu doctorate dubioase. Trebuie să vină neapărat o generaţie ilustră, generaţia lui, să civilizeze operele intelectuale române ocupate de minţi debile. Numărul 2 are totdeauna o revistă în mînă, ori o carte, pe care de altfel nu le citeşte,

dar care-i servesc ca pretext să întrebe : — Ce zici de articolul lui X ? — Hm ! răspunzi, neputînd decide într-un picior. — Prinzînd curaj, 2 continuă : — E un scandal. N-are informație, nu e specialist, nu citează cartea cutare și pe cealaltă o citează indirect. Ah, și ce lucru minunat s-ar putea scrie despre asta. Am în cap cîteva idei pe care am să le pun pe hîrtie cînd vor fi coapte. 2 e, cum se vede, un leneș decis, plin de voluptatea vigoarei. Alergînd în dreapta și în stînga, ironizînd pe unii și pe alții, hotărîndu-se să facă el, ajunge să se iluzioneze și să creadă că are o activitate. Pe un astfel de individ nu-l poți strînge cu ușa. Dacă i-ai spune : — Ei bine, dar tu ce-ai scris ?, el ar clipi ironic și ți-ar răspunde : — Ai cultul scrisului, cum văd. Scrisul nu e decît un mijloc de comunicare. Socrat n-a scris. Poți vorbi, poți fecunda veacul oral, peripatetic. Cunosc genii care au risipit capodopere oral. Iubesc creația, am oroare de pagina tipărită care trădează gîndul fixînd numai o ipostază din devenirea care este esența lui.

Numărul 3 e un leneș fricos, care se simte probabil vinovat și dă bir cu fugiții. Lui nu i se poate face nici o propunere de activitate, el nu s-ar duce în biserica satului lui să-ți scoată de pe pisanie anul ridicării. La o astfel de propunere, numărul 3 deschide ochii înfricoșați și strigă fără explicații : — Nu pot. Imposibil. Te rog să nu insiști. Cere-mi orice. Odată i-am oferit din simplă convenție o carte a mea, dar numărul 3, văzînd numai obligația de a citi, a întins mîinile cu teroare, în chip de apărare : — Nu, nu. Nu pot. Imposibil. Nu-mi da nimic. Te rog să nu insiști !

Numărul 4 e un leneș care scandalizează pe leneșii nr. 1, 2 și 3. El zice așa : — Nu vreau să muncesc, și pace. În curgerea de fluviu a lumii, opera mea ar fi ca o murdărie invizibilă de muscă. Ea ar fi un accident de accident, neparticipînd la cursul real al universului, și mi se pare o absurditate să promovez relativul. Constat prezența mea fenomenală, stau cu mîinile pe pîntece și aștept desfășurarea lumii. Scriind ori nescriind, lucrurile au să se petreacă la fel.

În special numărul 2 este scandalizat, numind pe 4 un leneș cinic. În realitate, 4 e singurul activ, singurul

cu tensiune intelectuală. El gîndeşte, are o filozofie a vieţii şi prin asta stimulează creierul altora. Convorbirea cu el este tonică, fiindcă el nu se scuză, ci se pune în mijlocul unui principiu universal. De altfel, am descoperit curînd că el citeşte, prefăcîndu-se că nu citeşte, şi că scrisese, ascunzînd c-a scris. Numărul 4 e un modest, care crede că n-are vocaţie şi din bonomie face paradă de nepăsare.

(Jurnalul literar, I, 23, p. 4.)

ÎN TREN

18 iunie

Compartiment clasa I rapid. Alături de mine, care stau la geam, se aşază o tînără mamă cu o fetiţă cam de 4—5 ani, care n-a plătit loc separat. Tînăra doamnă are înfăţişarea unei mici burgheze şi probabil că se bucură de reducere sau gratuitate printr-o împrejurare oarecare. Fetiţa e murdară, gălăgioasă, timidă şi totdeodată obraznică. Mama a aşezat pe locul ei, pe care l-a lărgit prin ridicarea rezemătoarei, furînd şi din locul meu, broboade, perne, căutînd să-l facă mai comod pentru odraslă, căreia îi scoate ghetele, invitînd-o să se întindă cît mai confortabil în spre mine. Fetiţa însă se strîmbă, se sclifoseşte, oţerindu-se într-un mod foarte autoritar. Vrea să stea la fereastră. Şi numaidecît se ridică pe banchetă, trece peste picioarele mele şi se reazemă de fereastră arătîndu-mi minusculul ei dos. Nemişcarea mea protocolară miră pe fetiţă, care, călare pe mine, mă priveşte cu ură, ca pe un fenomen ciudat. Nici mama nu pare să aibă despre mine o părere mai bună. Ea strigă :

— Fii cuminte, mamă ! Vino încoace !

Aşa spune. Dar înţelesul este :

— Ce om prost crescut ! Ar putea lua fata în braţe sau s-o lase să stea.

Totdeauna în tren am observat că tăcerea e foarte rău cotată, socotită ca o insultă a celorlalți călători. Fata se maimuțărește iar :

— Mi-e sete, vleau apă, mi-e sete !

Mama scoate o sticlă de vin, dar cu apă, și toarnă într-un păhărel murdar apă, pe care fetița o soarbe strîmbîndu-se, fără să pună mîna pe pahar, lăsîndu-se adăpată. Între timp, trenul s-a oprit într-o stație mare, și un călător, aplecîndu-se afară, a cumpărat de la un ambulant o plăcintă sau așa ceva. Fata începe să urle, dînd din picioare :

— Vleau și eu, mamăă, vleau și eu, vleau și eu !

Mama se lasă asupră-mi spre geam, în vreme ce fata mă calcă în picioare, și cumpără o gogoașă, pe care apoi fetița o ronțăie rar de tot, umplînd-o de salivă, și oprindu-se din cînd în cînd spre a mă privi ca pe un monstru. Atunci mi-arată o gură plină de mestecătură. Mama îi dă iar apă.

După aceea, fetei i se pare că ar putea dormi și se întinde cu picioarele desculțe în pieptul meu. Nu doarme însă și începe să mă bată pe loc cu tălpile, tivindu-mi în joc toate liniile siluetei mele. Se vede că nu pot să-mi reprim o mică strîmbătură de neplăcere, căci mama se răstește iar la fetiță :

— Stai frumos !

În fond, mustrarea e pentru mine. În curînd mama face cunoștință cu alte dame care intră în compartiment ca la o sindrofie întreținîndu-se despre fetiță. Una scoate ciocolată și-o arată, dar fata se chincește pe banchetă, lasă buza în jos și nu răspunde nimic. După multe îndemnuri, o ia. Acum însă prinde mare curaj și se urcă pe doamnă cu picioarele.

Doamna însă nu se supără, ci declară :

— Așa sînt copiii, bată-i norocul.

Apoi mă întreabă din senin pe mine :

— Dumneavoastră n-aveți copii ?

Eu îmi pironesc privirea în Bărăgan și nu suflu. Mirata asistență se privește mută, apoi zăresc în reflecțiile geamului gesturile lor : m-au declarat trăznit. După cîtăva vreme fetița a născocit un fel de joc de

cărți din foițe de la caramele[le] mîncate. Le amestecă, le taie, apoi le împarte asistenței admirative :

— Una mie, una ție, una mie, una ție.

O cucoană nu mai poate răbda și o sărută zgomotos. Fata, continuînd jocul, se îndreaptă și spre mine :

— Una mie, una ție !

Îmi întinde și mie o foiță, dar apoi se răzgîndește :

— Ție nu !

Impasibilitate din parte-mi, rîsete în asistență. Eu mă gîndesc la Goe al lui Caragiale, cu această agravare că fetița e pentru mine un pericol imediat, nu e o simplă temă de schiță. Cînd își întinde piciorul cu ciorapul soios, urăsc genul uman și aș răsuci cu plăcere acest membru turbulent și necuviincios. Aș voi să plec din compartiment, dar toată lumea și-a întins picioarele baricadîndu-mă. Întîmplarea mă salvează. Nu e așa de literară, dar e autentică. Obrazul fetei se pungește, se umflă, apoi deodată nebuna urlă :

— Mămico, pipi, mămico, pipi !

Toți au sărit s-o ducă la locul de ușurare, dar era prea tîrziu. Bancheta absorbise delictul. Eu însă profitai de ocazie și fugii pe culoar. Abia aproape de București mi-am mai amintit de ea, într-o stație. Țipa de pe fostul meu loc, devenit dormitor, terasă și sală de toaletă :

— Mămicooo, vleau blînzoaică !

De altfel, întîmplarea are scopul de a mă scuza de ce deocamdată iubesc mai mult furnicile și păianjenii.

(Jurnalul literar, I, 25, p. 4.)

TOT MAI ÎNVEȚI, MAICA ?

25 iunie

Pe vremuri, după ce-mi terminasem studiile universitare și aveam de-acum un rost, ședeam în gazdă la o obișnuită babă, care închiria camere mobilate. Baba era cumsecade, casa liniștită, iar eu prea puțin

ocupat exterior, în timpul zilei. Scăpat de grijile diplomelor, citeam pentru mine, de plăcere. Pe seară ieşeam în oraş, cutreieram librăriile şi anticăriile, iar ziua pe arşiţă (era vară) şedeam în casă şi citeam. O altă babă ar fi putut fi mulţumită. Nu făceam nici un zgomot, nici o dezordine şi nu pătam, prin aduceri de tinere fete în casă, reputaţia imobilului la care par a ţine atît (dar se prefac) văduvele. De fapt baba nu era nemulţumită, ci intrigată. În repetate rînduri ea căută să mă descoase. Eu îi plăteam chiria nu regulat, ci anticipat, dar vedeam că baba avea bănuiala că n-am nici o ocupaţie serioasă şi că aş putea s-o păgubesc mai tîrziu.

— Maică — zicea ea —, n-ai dumneata frate, prieten, om care să te vadă ?

— Ba am, dar ce nevoie să vină aici ?

— Ei, mai vorbeşti, mai petreci ca tinerii ; aveam pe un elev de administraţie, tare mai era vesel, bată-l norocul, cînta şi vorbea toată ziua. De la el am gramofonul. Veneau aici toţi prietenii lui, beau bere, glumeau.

— Eu sînt ocupat !

— N-ai fi bolnav cumva ! La vîrsta asta tinerii sînt cam slabi de piept.

— Ba sînt sănătos tun, nu vezi ?

— Sănătate să dea Dumnezeu ! — declara baba, văzînd că nu mă poate dovedi.

Altădată însă iar mă ispitea :

— Greu şi cu dumneavoastră pînă isprăviţi cartea. O să dai examenele şi ai să scapi de ponos. Am avut chiriaşă tot în odaia asta o studentă. Doamne, ce mai citea ! Citea şi lua aspirină, lua aspirină şi citea. Da' a terminat şi s-a şi măritat şi acum e bine, la rostul ei. Ai să termenezi şi dumneata odată, cu voia lui Dumnezeu.

Baba, şireată, vorbea aşa de repede că n-o puteai întrerupe.

— Dar nu ţi-am spus că am terminat de mult, că sînt licenţiat ? Sînt chiar profesor. Altfel din ce ţi-aş plăti chiria ?

— O fi, o fi, dacă zici dumneata.

Şi i-am arătat babei atîtea acte, încît s-a convins. Dar apoi iar m-a sîcîit :

— Grea meserie şi profesoratul ăsta dacă trebuie să citeşti mereu. Copiii citesc, d-ta citeşti !

Într-o zi însă mi-a spus vorba memorabilă :

— Tot mai înveţi, maică ?

— Cum asta ?

— Păi dacă zici că ai terminat, ce tot înveţi mereu ? Nu ţi-ajunge atîta şcoală ? Şcoală primară, liceu, universitate, ţi s-o fi acrit şi dumitale. Acum mai pune-te şi dumneata pe trai, c-a trecut vremea învăţăturii.

— Dar eu nu învăţ, cocoană, eu citesc.

— Ei, citeşti ? Dacă citeşti nu înveţi ? Să stau eu toată ziua cu nasul în cărţi !

N-a fost chip s-o scot pe babă dintr-ale ei. Cînd însă am cunoscut mai de aproape lumea, am iertat-o. Căci am întîlnit oameni cu titluri, intelectuali, profesori etc., care, deşi se exprimau mai radical, arătau acelaşi dispreţ pentru lectură după epoca şcolarităţii. Am constatat că pentru majoritatea indivizilor citirea nu e o plăcere, ci „învăţătură". Doctorul care şi-a luat diploma nu mai urmăreşte publicaţiile de specialitate. A învăţat odată şi a — vorba babei — terminat. Profesorul care a învăţat la şcoală că un Domn s-a născut în cutare an perpetuează această noţiune decenii, chiar dacă între timp ştiinţa a rectificat. Cine a apucat să înveţe că Vlahuţă e un mare scriitor şi Cerna un poet genial rămîne acolo. Baba avea în casă *Visul Maicii Domnului, Psalmii* şi *Viaţa Sfîntului Sisoe*. Dar am văzut case de pretinşi intelectuali în care „biblioteca" scuturată zilnic de servitoare se compunea dintr-un *Almanah*, un *Mersul trenurilor, Memoriile Reginei Luiza, Misterele unei case de nebuni* şi discursurile lui Take Ionescu. Cunosc atîţi bărbaţi importanţi cu respectivele lor soţii. Cu cîţi aş putea convorbi despre idei în genere, despre calităţile şi cusururile unui autor, despre ultima carte apărută? Propoziţiile emise în convorbirile obişnuite sînt :

— Oare ne-o plăti gradaţia ?

— Se ţin bine chinezii !

— Phii, ce căldură !

— Ăştia cu ghiaţa sînt nişte pungaşi.

— Ce mai faci ?

— Mi-am cumpărat o stofă ! Am dat un ban dar...

Orice încercare de a ieşi din aceste clişee trezeşte o mirare enormă şi vederea cărţilor indispune ca o dovadă de nemondenitate. Cineva mi-a privit lung rafturile cu volume, m-a privit şi pe mine tot lung, s-a mai uitat iar la cărţi, fără să se atingă de ele, apoi, plictisit, a răsuflat :

— Mare căldură şi azi.

El a zis asta, dar eu am înţeles ce voia să spună. El voia să spună :

— Tot mai înveţi, maică ?

(Jurnalul literar, I, 26, p. 4.)

CONVERSAŢIA

3 iulie

Cel mai mare duşman al cărţii este „conversaţia". Plăcerea de a conversa este maximă la femeia română, care socoteşte această manifestaţie ca un semn de civilitate extremă. Conversaţia nu este, cum s-ar crede, un prilej de a răsuci cîteva idei generale, agreabile, ori de a-ţi pune spiritul în valoare. Nu. E un mod de a spune mereu vorbe, în vreme ce ascultătorul aprobă ca o raţă din cap. Am ascultat şapte ore în tren conversaţia unei cocoane care prinsese un colonel. Dăm, bineînţeles, un scurt fragment :

— Vai, ce căldură, eu mai iau o îngheţată ; aţi observat, domnule colonel, că am mai luat una, e aşa de bună, e delicioasă, luaţi şi dumneavoastră, nu ştiţi cum răcoreşte ; trebuie să vă spun că am o sete grozavă ; oare de ce-oi fi avînd eu aşa sete ? ştiţi cît am băut azi ? dar îngheţate ? e drept că sînt delicioase, sînt de fragi, domnule colonel, ah, fragile, mă înnebunesc după ele, dar să fie mari, roşii şi culese atunci din grădină, noi avem la fermă, ştiţi că avem fermă, domnule colonel, cum ? nu ştiaţi ? sigur, avem fermă ;

chiar anul ăsta, nici nu mai mergem la Băile Herculane, zice soţul meu că dacă avem fermă ; dar să vedeţi cum ne amuzăm de bine, priviţi ce zgîrieturi am pe mîini, uite şi pe picioare ; ştiţi din ce ? am căzut cu bicicleta ; am învăţat foarte bine să umblu cu bicicleta şi facem plimbări ; cineva mi-a zis : cum, dumneata, coloneasă, umbli cu bicicleta ? Fac rău cuiva, domnule colonel, dacă umblu cu bicicleta ? Nu e aşa că nu ? Ne amuzăm admirabil. Mă tem că am uitat puţin să merg, dar mai fac exerciţiu, eu aşa cred că am să-mi revin ; Lola, verişoară-mea, merge admirabil ; ah, delicioasă fată e Lola, e frumoasă ca o vedetă, dar egoistă, egoistă ; nu are un pic de afecţiune pentru niminea, doar s-o admire lumea ; însă e adevărat că e o frumuseţe ; Tuţi, bărbatu-său, nu-şi mai ia ochii de la ea, săracul, şi-i face toate gusturile ; i-a luat un Buik straşnic ; au şi bani ; ştiţi, el e inginer la armament, cîştigă bine ; tocmai voiam să vă întreb, domnule colonel, fiindcă veni vorba de armament, ce ziceţi, se face ori nu se face războiu ? nu se face ? o ce bine ar fi ; îmi daţi curaj, eu eram foarte îngrijată ; a înnebunit lumea, numai e umanitate, nu mai e milă, se bate fratele cu frate ; dar tot parcă mi-e teamă că germanii... a propos de germani, aţi fost cred la Luna Bucureştilor unde au venit toate naţiunile, vai, splendid a fost, şi o lume, o lume, şi artifiţii, trebuie să se fi cheltuit sume enorme, se vede că au bani, unii se plîng de sărăcie şi mulţi văd că cheltuiesc ; vai, eu să fiu bogată, ştiţi ce-aş face, domnule colonel ? Nu zic, am ce-mi trebuie, slavă Domnului, dar ştiţi, să fiu bogată, să-mi permit orice, mi-aş cumpăra un yacht şi aş colinda mările şi oceanele ; nu vă place să călătoriţi ? ah, eu mă înnebunesc ; cînd am fost fată, am stat tot în Elveţia, la Montreux, şi de acolo făceam excursii, era delicios ; aveam la pension o profesoară foarte a dracului, care nu ne lăsa să ne plimbăm. Una din noi o întrebam : Madame, où va-t-on aujourd'hui ? Ea zicea : tais-toi, aujourd'hui il n'y aura pas de promenade. Ştiţi, atunci vorbeam bine franţuzeşte, acum am mai uitat ; o, ştiam şi englezeşte, şi nemţeşte, şi italieneşte ; italiana e delicioasă ; parlate italiano, domnule colonel ? Păcat. La engleză to-

tul e pronunția, s-o iei din vreme ; gramatica e ușoară, ușoară, dacă ați vrea, domnule colonel, ați învăța într-o săptămînă ; a propos de săptămînă ; într-o săptămînă vine bărbatu-meu din inspecție și nu i-am făcut dulceață de coacăze, care-i place lui, și mi-e frică să nu se treacă ; merită, săracul, să-i fac un gust ; e așa de nobil, dumneavoastră știți, de cînd sînt căsătorită cu el, nu mi-a zis o dată nici pis ; vedeți, numai el a fost în familie așa, frate-său e rău și posac, nu te poți apropia de el ; nu se potrivesc de loc la caractere ; sînt mistere ale naturii, domnule colonel ; vai, am trecut de Sihlea, cînd mă gîndesc că peste puțin sînt și eu acasă ; tot mai bine la casa omului etc., etc., etc.

În timp ce doamna conversa, eu mă gîndeam la otrăvurile subtile din vremea Renașterii pe care prinții le trimiteau în scrisori. Să am un astfel de praf, să-l suflu ușor în nasul doamnei pînă amuțește !

(Jurnalul literar, I, 27, p. 4.)

EXAMENE

9 iulie

Curte de liceu, cu școlari risipiți peste tot în așteptare și conciliabule. Căldură mare. O găină s-a așezat în mijlocul ogrăzii unde e locul mai nisipos și s-a întins pe o rînă întinzînd aripa și făcînd pe dedesupt un fel de duș de pulbere.

Pe ferestrele deschise ale unei clase de la parter se zăresc capete aplecate anxios asupra unor caiete. Sînt elevi care dau examen în scris. Un domn ras, vînăt la față, cu găuri mari în obraji, se plimbă neostenit printre bănci, făcînd doar din cînd în cînd scurte popasuri la fereastră, cu mîinile la spate, cu ochii pierduți și plini de sentimentul răspunderii profesionale.

Deodată la ușa coridorului dinspre curte apare un elev, rotofei, cam obez, puțin cîrn, foarte simpatic, în sfîrșit. Se șterge pe fața asudată cu batista udă. Amicii

săi din curte se reped în jurul lui. Sînt din cursul superior, ultimele clase, şi se pare că e vorba de un examen de corijenţă. Urmează acest dialog cu atitudinile notate pe scurt.

— Ai dat, mă ?

— Dat !

— Şi ce v-a dat, măi ?

— Ne-a dat să reproducem din poeziile române mai importante pe care le ştim pe dinafară şi să facem o scurtă analiză a operei autorilor.

— Mă, ce uşor !

— Da mă, uşor !

— Şi ai făcut ceva ?

Gest cu mîna prin aer cu sensul : „fain".

— Şi ce poezii ai scris ?

— Întîi am scris despre *Nunta Zamfirei.*

— Ai scris mult, mă ?

Gest de superioritate :

— Două pagini, mă !

Admiraţie la ceilalţi şi curiozitate.

— Cu ce-ai umplut, mă, două pagini ?

— Mă, am reprodus o grămadă de strofe, c-o învăţasem pe dinafară (declamînd) :

Şi era una la părinţi
Şi mîndră-n toate cele
Cum e fecioara între sfinţi
Şi luna între stele !

Pe colegi îi apucă un rîs nebun, în vreme ce candidatul cîrn se îngălbeneşte.

— Mă, tu ai citat din *Luceafărul !*

Candidatul e aşa de demoralizat, încît colegii caută să-i facă curaj :

— Lasă, măi, că n-are să te lase. Numai un prost face confuzii de astea. O să-şi dea seama că a fost o scăpare din vedere.

— Şi apoi — explică elevul cîrn prinzînd curaj —, am tratat pe trei pagini şi alte poezii de Coşbuc.

— Ce ?

— *Rodica, Peneş Curcanul.*

Colegii se uită între ei grav, clipind șiret, apoi lovesc simultan pe candidat cu palma peste șapcă, băgîndu-i-o pe ochi. Acesta a înțeles, căci în loc să se supere, întreba cu glas mort :

— Astea nu sînt de Coșbuc, mă ?

— Nu, mă, sînt de Alecsandri.

Elevul gras se bate cu palma peste frunte, apoi, într-o pornire de furie, ia o piatră de jos și o aruncă drept în găină, care sare iute din scăldătoare cu țipete isterice și se repede cotcodăcind în fundul curții, unde cu glas gros, intrigat, o aștepta un cocoș bătrîn cu creasta lată și foarte apoplectică.

(*Jurnalul literar*, I, 28, p. 4.)

MULȚUMIREA DE SINE

16 iulie

În *Portrete și amintiri* de răposatul I. G. Duca sînt referite cîteva cuvinte ale lui C. G. Dissescu, spuse cu cîțiva ani înaintea morții :

„Dacă mor... să nu mă plîngeți.

Am fost pe acest pămînt un răsfățat al soartei.

Viața mi-a dat tot ceea ce putea da unui om : inteligență, talent, onoruri și bogății. Am sorbit din plin, cu o epicuriană voluptate, cupa tuturor plăcerilor omenești.

Viața mea a fost lungă, plină și strălucită.

O părăsesc fără regret, cu un simțămînt de adîncă și smerită recunoștință față de Providență și prin urmare, întrucît eu nu mă plîng, nici voi — prietenii mei — n-aveți dreptul să mă plîngeți."

Teribilă îngîmfare, dar caracteristică îngîmfare, foarte comună în societatea noastră. Nici Alexandru cel Mare, al cărui nume a străbătut veacurile, n-ar fi fost mai mîndru. Desigur că Dissescu a avut avere, meschină avere, față de avutul atîtor miliardari. Desigur că a avut onoruri politice, mediocre, trecătoare onoruri. Fără îndoială

că va fi fost isteț și va fi avînd oarecare îndemînare oratorică. Dar inteligență, talent! Ce faptă mare a rămas de pe urma lui Dissescu? Fost-a Richelieu, Machiavel, Bonaparte? Michelangelo, Tițian, Goya, Dante, Chateaubriand, Eminescu? Ilustru om de stat, mare conducător de trupe, mare artist? Nimic, decît un obscur politician cu bună stare, de treabă, admitem, dar obscur prin definiție, încă din viață. Și vedeți-l ce mîndru e, ce încîntat de sine: inteligență, talent, toate le are, crede el.

Un om profund ar fi fost sau mîhnit de mediocritatea lui sau, în sfîrșit, smerit față de Providență că l-a lăsat să treacă în lume ușor, apăsat de întrebarea ce urmărește Universul și dacă și-a îndeplinit misiunea de om.

Mulțumirea lui Dissescu e curat românească, ori, mai bine zis, a epocii noastre românești. A fi isteț, a învîrti cîteva idei, asta se cheamă inteligență; a vorbi cursiv la tribunale sau în Atenee populare asta se cheamă talent. A fi deputat, a avea case, a avea automobil, a fi odată aplaudat, a obține un mic elogiu într-o gazetă, a avea două decorații, toate astea dau o mare mulțumire de sine și omul „soarbe din plin" existența, închinîndu-se lui Dumnezeu că l-a dotat cu inteligență și talent. Foarte adesea mă întîlnesc cu oameni patent mediocri care fac la zece ani un prizărit articol născut mort. Despre ei, lumea vorbește cu aceeași stimă ca de Rebreanu ori Camil Petrescu. Ce zici, te întreabă, nu e așa că e inteligent, nu e așa că e un talent remarcabil? Ideea de creație încă ne lipsește. Omul nu urmărește depășirea mărginirii lui, se mulțumește cu succesul convențional și efemer. De aceea, abundența la noi a autorului oral, care e minunat cînd își comunică intențiile, dar totdeauna împiedicat să le pună pe hîrtie.

Casa „gospodărească" face puțin parte din această atitudine superficială. O baracă pe dinafară, cu multe încăperi pe dinăuntru, cu pivniță, cu poduri, șoproane, cuști pentru cîini și pisici, cămări pentru alimente se cheamă gospodărie. Gospodarul e mai mîndru de hardughia lui decît proprietarul unei case de Palladis. Și totuși, un om fin nu s-ar simți bine decît într-o locuință monumentală, sau de valoare artistică, fie și neospitalieră. Caste-

lele medievale erau rele locuințe, dar adăposteau oameni de fină structură, cu simțul valorilor artistice.

În „casa gospodărească" stau oameni satisfăcuți ca Dissescu, cu tot ce le-a putut da Dumnezeu : talent (iluzoriu), inteligență (pretinsă), avere, posturi publice, mărături și ale conforturi, toate destinate cimitirelor și gunoaielor, fără nici o nădejde de a doua înviere.

(*Jurnalul literar*, I, 29, p. 4.)

BACALAUREATUL

23 iulie

Bacalaureatul este la începutul verii și în toamnă prilej de violente discuții și de amare rechizitorii. Foarte mulți din cîți își dau cu părerea au dreptate, dar dintr-un punct de vedere unilateral. Prin urmare, e greu, în cîteva rînduri, să rezolvăm o chestie așa de arzătoare. Ne vom mulțumi să subliniem cîteva aspecte.

Un profesor din cei care sînt numiți mereu în comisiile de bacalaureat îmi spunea indignat :

— Domnule, e un scandal ! Candidații nu știu nici lucrurile cele mai elementare, unde izvorăște Dunărea, bunăoară (aci eu am lăsat ochii în jos, căci nici eu nu știu), ce-a scris Odobescu, care e compoziția apei și ce e un mamifer. Nu se mai poate așa. Pînă cînd o să dăm drumul la o droaie de bacalaureați, care să capete apoi licența și să asalteze ministerele cu cereri de posturi ? Sîntem minați de funcționarism. Nu. Nouă ne trebuie o elită. Restul să se ducă la meșteșug, care e brățară de aur, să rămînă la coarnele plugului, să ne dea cetățeni onești și luminați, nu vînători de slujbe etc., etc.

Eu am meditat puțin, apoi i-am răspuns :

— Bre, tu însuți ești profesor secundar. Apoi, dacă tu însuți ai dăscălit timp de opt ani pe candidații la bacalaureat, cum se face că ei se prezintă așa de rău pregătiți, cum spui ? Fie că n-au învățat, fie că nu erau apți

să învețe, vina e a ta. Cum, bre ? Opt ani de zile tu le-ai dat note bune și i-ai trecut și acum la bacalaureat, deodată, îi trînteşti ? Ignoranța lor este ignoranța ta. A, înțeleg să fie candidați veniți din afara școalei, în necunoștință de cerințele ei. Dar cînd toți absolvenții unui liceu n-au citit opera lui Caragiale, asta înseamnă că tu ca profesor nu i-ai pus s-o citească. La bacalaureat n-ar trebui să cadă elevii care au trecut clasele, ci profesorii lor.

Dar să lăsăm acum problema răspunderii și s-o punem pe cea socială. Te aud și pe tine vorbind de pletora de șomeri intelectuali etc. Mie mi se pare teoria foarte nelalocul ei și de natură a înveseli pe marii impiegați de modă veche cu patru clase primare. Țara noastră n-are o prea largă tradiție culturală, încît pînă și omul fără studii oficiale să aibă o anumită ținută intelectuală. Cultura la noi nu se capătă decît în școală. Și vei conveni, mă rog, că e bine ca să participe la cultură cît mai mulți indivizi. A restrînge numărul cultivabililor sub motiv că ar putea concura la slujbe nu mi se pare cuminte. E de ajuns să educăm pe tînăr în principiul că un titlu constituie numai un merit personal, nu și o obligație din partea statului. Eu nu cred că trebuie să suprimăm studiul limbii chineze cînd avem 100 de absolvenți, ca nu cumva să ni se ceară catedre de limba chineză. Sînt atîția doctori în toate specialitățile, dar nu cer catedre universitare.

Dar mie mi se pare că sîntem și vom mai fi încă o sută de ani cel puțin în condiția de a satisface toate cererile de slujbe. Noi am stabilit tacit un fel de ierarhie în posturi, intelectualul fiind primit numai de la o anumită treaptă. Un licențiat n-ar fi acceptat ca sergent de stradă, avînd „prea multă carte", dar i s-ar oferi condiții și mai rele în altă categorie „nobilă". Aci stă falsitatea. Țara noastră, mai mult decît oricare alta, spre a păși mai repede spre cultură, trebuie să aibă funcționari de o calitate excepțională în posturile cele mai mărunte. Promovarea pe scara funcțiilor să se facă nu în virtutea titlurilor, obligatorii pentru toți, ci a meritelor personale. Vreau ca sergentul de stradă, plutonierul de jandarmi, vatmanul de tramvai, portarul de minister, func-

ţionarul de poştă să fie licenţiaţi. Orice post să fie onorabil. Un sergent de stradă de familie bună, cunoscînd o limbă străină, cu noţiuni de drept şi de literatură, ar avea altă forţă educativă şi alt prestigiu decît sergentul care abia ştie să iscălească şi spune „conaşule" mărimii cartierului. Ceea ce te impresionează în Occident este extraordinara ţinută a agentului, care e un funcţionar respectabil. Acolo sînt şi sergenţi doctori în litere, dar în orice caz sînt oameni care se respectă ori pe ce treaptă funcţionărească s-ar afla. Salariul unui plutonier de jandarmi e mai mare ca al unui profesor secundar. De ce oare un doctor în litere n-ar aspira la acest post ? Cînd cea din urmă slujbă ar fi ocupată de un om de înaltă cultură, selecţia s-ar face în fineţe şi capacitate, şi opinia publică ar suferi îndrumarea corpului funcţionăresc. Ştiu tineri cu titluri şi cu talent care ar fi mulţumiţi să aibă salariul şi înlesnirile unui vatman de tramvai. Cu ce eleganţă aceşti tineri ar întinde biletul călătorilor, cu ce fină ceremonie i-ar ţine la distanţă ? Dar, firește, deocamdată, această perspectivă nu convine unor anume persoane, care s-ar vedea cu subalterni superiori în capacitatea lor. Prin urmare, amice, să nu mai comprimăm rezultatele bacalaureatului. Înainte şomajul intelectual începea de la patru clase primare, acum va începe de la doctorat. Cînd e mai bine ? Eu cred că acum. Adică de ce să n-avem plugari bacalaureaţi şi licenţiaţi ? Numai de prea multă cultivare a mulţimilor nu ne putem plînge, slavă Domnului.

(Jurnalul literar, I, 30, p. 4.)

TUDOR ARGHEZI

30 iulie

De cîteva luni, Tudor Arghezi este bolnav. Să fi fost vreun vechi politician sau rudă îndepărtată a vreunui zeţar la *Universul*, s-ar fi dat numaidecît comunicate asupra stării lui. Dar Tudor Arghezi este numai un poet,

urît în fond de foarte mulţi dintre contimporanii lui. Vremurile lui Eminescu erau idilice, acestea de azi sînt crunte. Atunci Macedonski făcuse o seacă epigramă şi fusese bătut. Azi doar toată presa română „sănătoasă", aţîţată şi de poeţii învineţiţi de invidie, înjuriază pe acela care face cinste epocii. E curios că Eminescu e luat ca piron de înfipt în inima oricărei noi valori. Să se ştie un lucru. Eminescu a fost un mare poet, cel mai mare poet, pînă azi, dar asta nu ne va împiedica să avem (ar fi trist altfel) poeţi tot aşa de mari ca şi el. De altfel, „cel mai mare" nu prea are sens. Orice poet „real" este în marginile realităţii mare poet. Franţa n-are un „cel mai mare poet". Chateaubriand, Lamartine, V. Hugo, Baudelaire, toţi sînt mari poeţi. Coşbuc, în două, trei poezii, e tot aşa de mare ca şi Eminescu. Poetul *Luceafărului* să fie un orgoliu pentru noi, nu o cruce pentru urmaşii lui. Arghezi n-ar avea de ce fi invidiat. Este un foarte mare poet, dar şi alţii „există" cu nota lor personală. Perfida formulă „cel mai mare" i-a exacerbat pe toţi, şi aproape toţi, cu o regretabilă malignitate, au colaborat la opera de denigrare a literaturii actuale. Însă Tudor Arghezi rămîne „mare poet" orice-ar zice cutare şi cutare, şi unde e mare, e egal cu Eminescu. Căci oricine izbuteşte într-un loc în acel loc este egal cu Eminescu, adică e genial, creator. Naţiile mărunte au numai „un cel mai mare poet", marile culturi au numeroase genii.

(Jurnalul literar, I, 31, p. 1.)

SOARTA LUI CARAGIALE

30 iulie

Cu toate lăudabilele sforţări ale cîtorva, Caragiale este deocamdată pus la index de opinia publică. Cine înainte de război savura paginile celui mai fin, celui mai desăvîrşit prozator român rămîne consternat. Şcolari din felurite părţi ale ţării, studenţi etc., dovedind întîi o foarte res-

trînsă cunoaştere a scriitorului, limitată la extrasele de piese din manualul şcolar, răspund aproape invariabil, ca mînaţi de un ocult cuvînt de ordine : Caragiale nu scrie bine, Caragiale e vulgar. Caragiale atacă societatea românească. Evident, cineva a vîrît în cap generaţiei actuale că „Junimea" a fost odioasă. De altfel, lucru enorm, actualele *Convorbiri literare* surpă prin tendenţionism opera junimistă. Dar să nu rîzi citind pe Caragiale, asta e mai de mirare. Desigur, mulţi nu rîd, fiindcă nu-l citesc. Dar intră şi o incapacitate. Succesul cretinelor, rusinoaselor piese ale lui Tudor Muşatescu arată o mare decădere a gustului public.

Prin urmare, o întîie cauză a discreditării, desigur temporare, a lui Caragiale este scăderea nivelului intelectual al publicului. Aşa se explică şi împuţinarea cititorilor de cărţi. Literatura e în punctul ei redus tot mai fină, dar tocmai de aceea publicul ei se răreşte. Cu cît literatura română va fi mai înaltă, cu atît publicul o va părăsi. Flaubert în Franţa n-a avut cititori la început. Noi am avut mari talente, care toate s-au pus în slujba unui ideal social, interesînd grupuri mari de cetăţeni. Am avut însă şi o clasă aleasă de boieri şi universitari care au cultivat valorile în sine. Acum, vulgul, ca în Occident, se ridică, dar n-a ajuns încă la interesul pentru lucrurile gratuite. Savoarea limbii lui Caragiale rămîne străină.

O a doua cauză, consecinţă a celei dintîi, este împuţinarea spiritului critic. Nu sîntem încă copţi să gustăm libera, artistică, expresie a unei personalităţi. Voltaire n-ar putea trăi deocamdată la noi. Junimismul, care el însuşi s-a limitat într-o sferă mai mult gramaticală, este înăbuşit de feluritele curente „sănătoase". Cînd ai norocul ca în Rusia să ai un Dostoiewski, un Tolstoi, totul e bine şi e frumoasă împăcarea trebuinţelor sufleteşti ale unei mulţimi cu cerinţele artei. Dar nouă ne trebuie o elită, care să corecteze direcţiile de jos, fără a cădea în indiferenţa de viaţă. Ei bine, de cîţiva ani, bîntuie la noi o mentalitate asiatică, ruinătoare pentru spirite fine ca Odobescu, Caragiale, Macedonski. O tabără clasează pe scriitori după principiul milei. Un autor care tratează

despre „dezmoșteniții soartei", despre „înfrățirea între popoare", despre „ororile războiului", ale „intoleranței", despre barbaria bacalaureatului și a „vieții militare", despre „prejudecățile sexuale" și alte asemenea dulcegării pretins umanitare este supra-clasat. Altă tabără cere afirmarea „specificului nostru național", „exaltarea etnosului", „ethosului", „pathosului" și altor cîteva vorbe mari de acestea de origină grecească. S-au publicat manifeste împotriva bătrînilor uscați, cu rictus voltairian.

Fără îndoială că în aceste atitudini se ascund adevăruri : o literatură fără element etic, fără probleme, este aridă ; și tot așa o literatură fără avînt național riscă să cadă în gol. Nu tendențele în sine sînt greșite, cît pornirea lor de a fi și măsuri literare. Tendența e un impuls, un punct de plecare, folositoare numai dacă ajungi la scop, adică la creație. Doi sînt factorii externi ai unei culturi : *curentul* și *spiritul critic*. Unul împinge, altul respinge. La noi s-a întîmplat să existe de cîțiva ani numai factorul *curent*, care s-a instituit și în *criteriu*. Fiecare tabără umbla cu liste. Unii vorbeau de : Miron Costin, Kogălniceanu, Eminescu, Pârvan, Nichifor Crainic, Dragnea, Crevedia, ca de unice valori posibile. Alții de : Traian Demetrescu, Petică, Gherea, Panait Istrati, Arsene, idem. Firește, erau mai multe liste, după revistă. În liste nu era trecut nici un scriitor fără atitudine. Printre cei vechi, Caragiale cade mereu afară. Căci ardeleanului, Caragiale nu-i vorbește de Ardeal, ori îi vorbește cu unele ironii (nevinovate). Țăranul nu se regăsește acolo, lucrătorul nu. Iar mahalagiul bucureștean nu citește. Iar ce e fin, rabelaisian, în opera lui Caragiale scapă ochiului cititorului de azi. Soarta lui Caragiale e și a lui Maiorescu. Ce savuroasă pentru noi este ironia maioresciană, ce artistică în sine ! Maiorescu se citește mereu cu plăcere. Dar tinerii sînt toți mirați cînd îi întrebi dacă le place Maiorescu. În critic ei văd un „om de știință". Manualele citează pe Maiorescu, fără a atrage atenția asupra valorii lui literare. Tinerii nu citesc pe Ibrăileanu, pe Lovinescu, ignorîndu-le marile merite de artiști ai dialecticii critice. Caragiale este și el un subtil al vorbei,

pentru care e nevoie de o societate aleasă, de un salon. Numai aristocratul gustă argoul mahalagesc, putînd avea senzații.

Nu este cazul de a osîndi curentele și tendențele. Ele sînt trebuitoare. Se cade să provocăm crearea unei societăți restrînse de cititori, care să nu caute în artă aliment pentru suflet, ci excitații pentru gustul literar. Caragiale va sluji ca un indicator. Cînd va crește admirația pentru el, va fi sporit implicit simțul critic. Un cititor care nu gustă pe Caragiale e un om de treabă, dar nu e un om subțire.

(Jurnalul literar, I, 31, p. 4.)

VILEGIATURA

6 august

Cred cu tărie că cei mai mulți dintre cei care se duc la băi merg din snobism sau mai ales luîndu-se după reclame, fără vreun real folos personal, ba chiar cu pagubire pentru ei. Există o prejudecată greșită a vilegiaturii. Că se cade să cauți vara un loc mai răcoros, că e bine să-ți duci copiii slăbuți pe lîngă mare sau la munte și mai ales să schimbi aerul, asta admit. Dar mai mult nu. Și vorbesc deocamdată numai de oamenii sănătoși. Deși.... deși am îndoielile cele mai îndreptățite de îndoiala chiar a medicinii că aerul de munte sau de mare ar face atîta bine bolnavilor. Se cere atîta distincție, încît uneori e mai bine să stai pe loc. Ce naiv mai socotește azi „bronzarea" ca un semn de îndreptare a sănătății ? Țăranii sînt foarte bronzați și mîncați de tuberculoză. Și unde bîntuie tuberculoza mai cu tărie dacă nu în localitățile așa-zise climatice ? Dar să lăsăm, zic, pe bolnavi.

Pentru ce, dacă nu ești bolnav, să pleci neapărat din orașul tău, pe căldură, și să te duci într-o localitate de

băi şi cu multă scumpete, să suferi acolo mizeria ? Şi uneori mizeria e groaznică, cinică. Individul care n-ar suferi să stea într-o cameră acasă e nevoit pe timp rău să se închidă într-o încăpere mizerabilă ca un deţinut alături de alţi zeci de deţinuţi. Nu e oare mai bine să stai vara liniştit în oraşul tău, odihnindu-te, şi să porneşti mai pe toamnă, cînd e vremea răcoroasă în plimbare ca să vezi mai multe localităţi necunoscute ? Varietatea privelişti lor, deplasarea sînt mai recreative decît instalarea la băi.

Dar să zicem că vrei totuşi să stai pe loc ducînd o existenţă mai rustică.

Atunci află, omule, într-un sat de munte unde nu mai vine nimeni, o casă de creştin, de n-ai tu o astfel de locuinţă, înfundă-te acolo şi imită ţărănia. Cel puţin, prin contrast, vei simţi un folos sufletesc. Însă vilegiaturistul nostru are oroare de obscuritate. El vrea „lume", „petrecere" şi merge mai ales acolo unde numele se dă la gazetă şi scumpetea e notorie. Pierde bani şi sănătate, dar cel puţin poate afirma că a cheltuit mult, că adică dispune de bani mulţi. Şi asta la noi e mîndrie. Prin urmare, vilegiaturistul nostru, în loc să fugă de la oraş la sat, caută satele transformate peste vară în oraş : cu bărbieri, zarzavagii, spiţeri, restaurante, locuri de jucat cărţi şi alte asemenea orăşenisme. Şi ce miros de benzină, şi ce praf pe şosea ! Familiile stau toată ziua în casă şi dorm în neconfort, apoi seara ies să asculte muzica militară, să joace cărţi, să consume felurite băuturi şi să se întoarcă acasă dimineaţa. Frumoasă vilegiatură ! Ziua stricată cu cheful din oraş, devenită normă o lună. Şi mai toată lumea înţelege vilegiatura astfel, în loc, dimpotrivă, să încerce a imita existenţa găinii. Foarte adesea auzi pe vilegiaturist zicînd : — Mizerabilă localitate, domnule, n-ai nici o distracţie ! Şi-l vezi chiar fugind în altă parte.

Evident, de vreme ce la băi vin atîţia oameni care vor să se distreze aşa de superficial, înseamnă că localităţile acestea sînt pline de oameni de structură intelectuală foarte modestă. Deci mediul băilor este rău pentru tine-

rime. Căci ea învaţă acolo să dorească petrecerea, *id est* caraghiosul ping-pong, snobisticul voley, excitanta frecare ce se cheamă azi dans, jocul de cărţi cu emoţii şi nerușinare. Nu voi lua eu atitudini morale. Simplitatea, nuditatea îmi plac, dar la oamenii normali. Dar cînd văd pe domnişoara de 13 ani privind părţile mijlocii ale hirsutului tată, scoase cît mai jos din constrîngerea costumului de baie ca să fie pătrunse de binefacerea soarelui şi fesele corpolentei sale mame, ocrotite de un firav *cache-sexe*, atunci mă dezgust. Păgubitoare pentru sănătate este promiscuitatea, dormirea copiilor mari împreună cu părinţii, ca ţiganii, şi metoda plajei în familie este, din acest punct de vedere, odioasă. Şi cînd familia e prea numeroasă, e de ghicit că toţi locuiesc într-o singură cameră scumpă. Iată, văd în balconul hotelului 6 costume de baie, la uscat, de diferite dimensiuni. Cred că cele 6 persoane nu mai au între ele secrete corporale. Este de neapărată utilitate morală ca copiii să nu privească aşa de aproape instrumentele locale ale venirii lor pe lume. Şi, dar, burghezul cu familie numeroasă să nu meargă la băi, sau să nu meargă odată cu progenitura.

Chiar acum am văzut o scenă foarte caracteristică pentru folosul băilor. Din bazin au ieşit, pe căi felurite, un june şi o jună. Cît de igienică e apa o spun mucurile de ţigări culese seara şi ar spune-o analiza. Dar, în sfîrşit, e vorba de altceva. Cei doi se recunosc, îşi dau mîna foarte sportiv şi vorbesc. Ea se clatină pe şolduri şi face sforţarea de a privi tot în sus, dar rămîne uitucă tot în jos şi stă înlemnită locului. Iar el vorbeşte şi se tot înfoaie îmbrăcat cu *cache-sexul* său. Frumoasă situaţie, n-am ce zice. Contururile costumului sînt fără echivoc. Fata are prilejul să cunoască toate performanţele organelor amicului său. O clipă am avut impulsia să strig tînărului :

— Să-ţi fie ruşine ! Dă-ţi jos costumul.

Da, într-adevăr, nuditatea deplină este mai decentă decît pornografia *cache-sexului.*

(Jurnalul literar, I, 32, p. 4.)

DE CE NU SE CITEȘTE ?

13 august

Că nu se citește mai nimic în comparare cu anii dinainte și numaidecît după război este un fapt indiscutabil și-l tăgăduiește numai cine nu cunoaște situația. Am arătat felurite cauze, dar e una fundamentală, interesînd cultura în general. Și e un lucru hotărît că intensitatea culturii este o problemă capitală pentru noul stat român. Această cauză este : bogăția țării, sau mai bine zis, bogăția alimentară, pe de o parte, și sărăcia alimentară, adică subalimentațiunea, pe de alta. Pare paradoxal, dar vom dovedi.

Optzeci la sută din români sînt țărani, care țărani se subalimentează, depunînd sforțări mari pentru agonisirea cîtorva saci cu porumb. Nu se poate pretinde unor oameni zdrobiți de oboseală să mai petreacă. Într-adevăr, țăranul nu citește nimic, nici măcar *Biblia*, nu se duce la cinematograf, nu are nici o satisfacție gratuită afară de somn. Dacă prin felurite mijloace, ruralii ar fi mai cuprinși, avînd gospodărie complicată și slugi care să-i scutească de muncile prea brute, atunci ar căuta plăcerile mesei și ale casei, ar căuta să aibă pian în casă pentru fete ori măcar un aparat de radio, o publicație oricît de proastă și cîteva cărți oricît de neînsemnate. Și cu asta s-ar crea o bază. Baza aceasta există în Occidentul sărac, unde țăranul se hrănește bine, bea vin la masă, are un interior cu mobile și citește o gazetă.

Deci optzeci la sută din români nu citesc prin definiție. Dar ceilalți 20% ? Aceștia sînt orășenii, din care, firește, trebuie să scădem măcar jumătate ca nefiind în vîrsta citirii. Acești orășeni mănîncă îngrozitor. Ieșiți pe străzi acum vara și vedeți cum mii de burghezi, care n-ar da cîțiva lei pe o carte, cheltuiesc sute ca să se îndoape cu cărnuri și băuturi. Pot fi în România orășeni care nu mănîncă, din mizerie, într-o zi, dar cînd dau de un ban, ei consumă ceea ce n-ar putea consuma un parizian bogat. În crîșmele periferice, cărnurile, mușchiurile, cîr-

nații, momițele stau la ghiață sau sub perdea în mormane. Și toate aceste cărnuri tîmpesc.

Ușurința cu care se poate cîștiga porția zilnică de carne este așa de mare, încît cerșetorul refuză darurile în natură și cere bani. Este vădit că acest orășean prea îmbuibat nu mai găsește nici o plăcere în existența de toate zilele și caută excitante violente : mîncarea cu petrecere și chiote.

Este iarăși caracteristic că proletarii, adică orășenii săraci, sînt aceia care citesc cărți și reviste. Ei caută în discuția de idei și în ficțiune satisfacerea iluzorie a năzuințelor spre o viață mai bună.

Unde au apărut marile civilizații ? În Grecia, Italia, regiuni aride putînd să hrănească ușor populația, dar fără s-o îmbuibe. Franța de azi e o țară relativ bogată, dar cu o relativă și permanentă foamete față de îmbuibarea noastră. Țăranul de acolo trăiește atît de bine, încît tinde să-și rotunjească viața cu satisfacții de ordin spiritual. Morcovul e scump, și din trei morcovi scoți bani buni. Orășanul însă nu are prilej să petreacă cu mîncăruri. Gastronomia e tocmai un mod de a masca sărăcia alimentelor, de a le da o *pointă* extranutritivă. Gîsca, rața, curca sînt păsări de muzeu. Apariția lor pe mese produce senzații de natură socială. Acolo cetățeanul caută satisfacții în afara alimentației. Un român vesel cere un rînd, apoi, mai vesel, mai cere un rînd de cărnuri fripte și de băuturi. În Franța, o asemenea faptă atrage atenția autorităților. Nimeni nu cumpără de prisos o sută de grame de carne. Animalelor li se procură alimente speciale. De la mese nu rămîne nimic. Francezul rămîne dar cu o măsură de foame pe care și-o împlinește altfel, plimbîndu-se pe bulevarde, stînd pe băncile publice și citind. De bună seamă că nici în Franța nu se mai citește acum atît și preferința e și acolo pentru ce e mai rău. Dar se citesc gazete, mai ales săptămînale, gazete cu tiraj enorm cîteodată, care nu satisfac pe omul căutător de valori absolute, dar sînt admirabile pentru omul mediu. Căci *Candide*, *Gringoire*, *Ric et rac* etc., jurnale citite la noi de cîțiva oameni subțiri, unii snobi, în Franța, sînt gazete ale păturii mijlocii. Occidentalul cere gazeta, fiindcă îi lipsește totdeauna ceva : salariul e mic, chiria scumpă. În

gazetă el vrea să ia parte la discutarea acestor probleme grave. Cine mănîncă însă cărnuri fripte şi bea vin suportă cu seninătate toate problemele. Evreii citesc proporţional mai mult ca alţii. Pe ei îi roade mereu o chestiune, chestiunea lor, şi vor să scruteze atitudinile. Cu cît individul e mai bogat, cu atît citeşte mai puţin. Milionarul respinge revista obraznic, săracul o primeşte cerînd o reducere. Soluţia este aşadar ridicarea bunei stări a ţăranului şi sărăcirea orăşeanului. Avem nevoie la oraşe de o suprapopulaţie pentru ca tot omul să cumpere o jumătate de pîine şi un jurnal : pîinea, ca să-şi potolească foamea, jurnalul, ca să afle ce spun ideologii în privinţa putinţii de a-şi procura şi cealaltă jumătate de pîine.

(*Jurnalul literar*, I, 33, p. 4.)

UN AMIC AL SCRIITORULUI

20 august

A fost odată într-o cetate grecească din Sicilia (deşi lucrul se putea petrece şi se va petrece fără îndoială oriunde şi oricînd) un poet tragic plin de talent. Şi s-a întîmplat şi acest fenomen interesant că-l preţuiau contimporanii. Îndeosebi făcea mare caz de el un bogătaş care avea şi un anume post însemnat în conducerea micului stat. Bogătaşul era nelipsit de la reprezentările tragediilor poetului, pe care-l chema foarte des şi acasă, punîndu-l să declame pasajele favorite din operele lui. Într-un cuvînt, poetul nostru avea toate motivele să fie mulţumit. Era recunoscut. Da. Însă oricît ar fi literaţii de vanitoşi, poetul nostru nu era satisfăcut cu recunoaşterea meritelor. Avea nevastă, copii şi nici o avere. Poezia nu aducea pe atunci nici un venit, fiindcă audiţiile erau gratuite, oferite de guvernămînt plebei. Iar cînd dregătorul zicea poetului : — Ştii, am să pun să ţi se reprezinte iar tragedia *Zeus*, grozav place publicului !, poetul n-ar fi îndrăznit să ceară onorarii cui nu căpăta nici el nimic de pe urma pieselor sale.

Însă viața era ușoară în Sicilia străveche. Poetul locuia cu familia lui într-o casă ce era mai mult o crăpătură de stîncă și de unde se vedea foarte frumos marea. Cu cîteva măsline, cu struguri, cu smochine, mai rar puțină carne de capră, își țineau zilele. Dar, poet fiind, avea și el alte aspirații. Căci era poet, nu filozof. Și aspirațiile lui semănau grozav cu realitățile în care se învîrtea amicul său bogătașul.

În sfîrșit, îmbătrîni și poetul și căzu într-o stare de slăbiciune și de tristețe, care mișcă pe amicul său bogătașul. Acesta veni să-i facă o vizită în bîrlogul lui și-i aduse pe brațele unui sclav o lădiță destul de voluminoasă.

— Bucură-te — îi zise el —, îți aduc mîngîiere.

Și deschise lada, care se dovedi plină de bani. Era acolo o sumă atît de mare, încît poetul, avîndu-i, devenea bogat.

— Toți acești bani — adăugă prietenul — sînt ai tăi. De acum încolo poți să dorești orice. De cînd aștept, scumpule, această zi ? Dar, în sfîrșit, împlinișisăizeci de ani. Mă întrebi de unde sînt banii ? Îți spun. De cîte ori reprezentai o tragedie, Statul prevedea pentru tine un onorariu. Eu însumi, entuziasmat, adăugam o sumă, înfățișînd plata petrecerii mele. Nu-ți mai spun că Stăpînul nostru mi-a dat de atîtea ori poruncă să-ți fac daruri. Ceea ce am și făcut. Dar am ținut banii în ladă. Căci mi-am zis : De ce să-i dau acum galbenii să-i cheltuiască ? E voinic, se satură cu te miri ce. Să-i dau atunci cînd va fi bătrîn, la 60 de ani, cînd nu va mai putea scrie tragedii. Așa-i că ți-am făcut o surpriză ?

Și amicul își frecă mîinile. Dar rămase uimit că poetul nu se bucura. Dimpotrivă, acesta zise trist :

— Rău gînd ai avut, prietene. Ce să fac eu acum cu banii tăi ? Familie nu mai am. Eram tînăr, doream stofe scumpe și palate, visam să călătoresc în lume, să am cai scumpi și o corabie, să-mi cumpăr manuscrise rare, să primesc în casa mea pe marii poeți, să pun să se zugrăvească pe pereții mei chipii de pe picturile celebre De atîtea ori aveam idei măreațe care se stingeau la vederea cinei de măsline și smochine. Omul de toate zilele să trăiască sărac, poetul să aibă toate bucuriile vieții la vreme, ca să aibă avînt și închipuire. Mai pot eu să

merg în Asia acum ? Mai pot eu gusta vinurile rare ? Mai sînt eu în stare să mă urc pe cal şi să sui pe corabie ? Dar îţi voi spune alta. Pe cînd mi se reprezenta tragedia *Zeus,* pentru care spui că am cîştigat atît, eram îndrăgostit de o tînără fată de neam bun, care nu mă privea cu ochi nepăsători. Voiam să-i trimit un dar şi n-am avut. Fata mă îmbia, şi aşa, s-o las să vadă unde-mi scriu operele. Şi am stat ascuns, amice, luni de zile, să mi se piardă urma, să nu se afle că stau într-o stîncă. Mai pot eu acum să întineresc fata şi să o iubesc ? Mi-ai împuţinat untdelemnul atunci cînd aveam iască şi puteam să ard mai tare, şi mi-l verşi acum, cînd sînt scrum. De ce să-mi îngrijesc bătrîneţea, de vreme ce bătrîneţea este încetarea rodniciei ? Strîngînd banii, ai ucis din faşe zece tragedii.

Şi zicînd acestea, poetul lăsă capul pe spate obosit şi amărît. Peste cîteva zile, muri. Amicul fu foarte întristat de această întîmplare şi în curînd trimise lada cu bani unui poet tînăr care începea să placă.

(Jurnalul literar, I, 34, p. 4.)

DEFINIŢIA SCRIITORULUI

27 august

O bună definiţie înseamnă un pas în cunoaşterea lucrurilor. În zilele noastre, cînd s-a făcut cu atît de bune efecte definiţia agresorului, se cuvine să facem şi definiţia scriitorului. Să vedem, prin urmare, ce e un scriitor. De fapt la această întrebare s-a răspuns, şi iată o mică întîmplare. O instituţie bancară, foarte bine intenţionată, a prevăzut în bugetul ei o sumă potrivită pentru ajutarea anuală a unui scriitor, care ar dori de pildă să călătorească ori să-şi îngrijească de sănătate. Iniţiativă frumoasă, se-nţelege. Însă banca e o instituţie serioasă, care doreşte să-şi justifice avansările de sume, care nu face critică literară şi ţine să se informeze obiectiv. Îndemnat de direcţie, impiegatul respectiv a început să anche-

teze ca să afle un scriitor, şi m-a întrebat şi pe mine. Eu m-am gîndit puţin şi i-am dat un nume, pe care omul şi l-a notat. Am ales un autor foarte cunoscut, preţuit de toţi cei cu pricepere, dar sărac şi deci în căutare de bani. Ceva mai mult, scriitorul nici nu mă vede cu ochi buni.

Trecînd mai deunăzi pe la bancă şi întrebînd pe impiegat cum stă chestia, el mi-a spus că :

— Domnul director a zis că-i bine, că şi el a auzit de persoană că are talent, dar întreabă dacă e scriitor.

Uimit, i-am zis :

— Firește că e scriitor, dacă are talent !

— Nu aşa ! Regulamentul e precis. Suma se acordă unui „scriitor", iar domnul director s-a interesat şi a aflat că scriitorii trebuie să fie înscrişi la Societatea Scriitorilor. Pune persoana în chestie să aducă dovadă că e „scriitor", că e înscris la Societate, şi ia banii.

Ce se întîmplă ? Persoana nu e înscrisă la Societatea Scriitorilor. Cînd cineva i-a propus numele acolo, s-au strîns ca prin farmec un număr impozant de mărunţi publicişti invidioşi, şi amicul a fost refuzat. Pe urmă, l-au îndemnat să revină, totul fiind o glumă de prost gust, dar amicul n-a mai revenit, fiindcă nu-l interesa. Nu vedea ce scop are Societatea şi nu cunoştea mai pe nici unul din obscurii „scriitori".

— Omule — am dat eu să explic impiegatului de bancă —, Societatea Scriitorilor e o asociaţie particulară şi liberă între cîţiva publicişti, numai pe temeiul unei activităţi oricît de vagi, şi în vederea unor foloase de ordin material. E, cum s-ar zice, o cooperativă sau o societate de asigurare. Nu se cere să ai talent intrînd în ea, ci un număr de cărţi spre a-ţi apăra interesele profesionale. Sînt acolo sute de membri. Însă o literatură nu are niciodată mai mult de zece scriitori într-un deceniu. Societatea aceasta de ajutor mutual îşi rezervă să primească membrii prin vot. Foarte adesea se întîmplă ca un scriitor notoriu să fie respins. S-a întîmplat cu Al. A. Philippide, cu domnişoara Otilia Cazimir etc. Intră în joc răutatea, care se pare că e mai acută la publicişti, mai ales cînd sînt mediocri. Şi e firesc ca o asociaţie aşa de numeroasă să nu se poată umple decît cu medio-

critați. Sînt acolo nume de care n-ai auzit niciodată. Însă nimeni nu s-a gîndit că scriitor și membru al societății scriitorilor e tot una, că cine e membru are talent și cine nu e n-are. Shakespeare, Eminescu și toți marii autori n-au fost membrii nici unei societăți. Nici Societatea nu are această pretenție de a decreta talente. Un scriitor nu e un profesionist. El se naște cu talentul și scrie bine în ciuda oricăror definiții. Se întîmplă ca el să aibă raporturi și cu comerțul, vînzînd cărți. Din acest punct de vedere, el poate să se asocieze cu orice publicist care vinde cărți bune ori rele, spre a-și apăra interesele comerciale, dacă nu și le poate supraveghia singur. Dumneavoastră v-ați propus să ajutați un scriitor, adică să promovați un talent, să faceți să salte cultura română. Prin urmare, dumneavoastră se cade să întrebați un critic onest, cîțiva pricepători, care e autorul cel mai făgăduitor. E de prisos să apelați la o Societate, căci vă asigur că atunci cînd vor afla despre ce e vorba, vor recomanda pe altcineva. De pildă, dumneata. Presupun că vrei să te îmbraci elegant și ai găsit un croitor excelent, însă fără capital, care lucrează în casă și, să zicem, n-are nici diplomele trebuitoare. Dumneata ești încîntat de haine, care-ți stau admirabil, toată lumea se extaziază și te-ntreabă cine ți le-a făcut, dumneata însă le înapoiezi, zicînd : Iartă-mă, te rog, nu pot să-ți plătesc. N-ai firmă. Mie-mi trebuie un croitor cu firmă. Prin urmare, ascultă-mă pe mine. Istoria literaturii nu va pomeni nici 95% din membrii Societății Scriitorilor, dar se va ocupa de persoana în chestiune, cum s-a ocupat de Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu, Odobescu și de toți cei de pe vremea cînd publiciștii nu se asociaseră în scopuri profesionale. Talentul nu e o profesiune. Numai vînzarea de cărți este. Amicul meu nu vinde nici o carte, e nepăsător de orice inițiative sociale și promovează doar arta, de altfel nepăsător și inconștient. E interesul nostru să-l ajutăm să dea contribuția maximă, și vă felicit că v-ați gîndit să-l ajutați.

Impiegatul se roși puțin, lăsă capul în jos, mișcă un creion din loc, apoi zise politicos, dar hotărît :

— Vedeți, chestiunea e dificilă. Aveți dreptate și dumneavoastră, desigur, dar noi nu putem să controlăm. Noi lucrăm ca-n contabilitate : cu piese justificative. Am da bucuroși suma persoanei, însă avem instrucții formale, precise : ajutorul se dă numai unui „scriitor", adică membru al Societății Scriitorilor.

(*Jurnalul literar*, I, 35, p. 4.)

ÎNTUNECATUL EV MEDIU

10 septembrie

Toți am învățat la școală că evul mediu era întunecat și nu știu pentru ce. Poate fiindcă marile catedrale erau luminate cu mari cergi și nu cu electricitate ? Oricum, medievalii ridicau biserici și aveau teamă de Dumnezeu. Spaima de anul o mie e o dovadă.

Întîi de toate, medievalul era liniștit și nu căuta pricini de bătaie din nimic. Atît de sigură era viața în privința asta, încît orașele libere mișunau : Colonia, Mayența, Strasbourg, Spira, Worms, Basel, Nuremberg, Ulm, Augsbourg, Milano, Bologna, Pisa, Lucca, Siena, Florența etc. Atît de puțin primejduite erau ele de marile state, încît au rezistat în tot timpul așa-zisului întuneric.

Și apoi, cum erau să fie cucerite ? Orașele erau împrejurate cu mari ziduri, înconjurate cu șanțuri de apă. Noaptea închideau marile porți de lemn ferecat. Dacă dușmanul pătrundea în oraș cumva, totul nu era încă pierdut. Mai toate locuințele aveau forma unor turnuri și erau din piatră sau din zidărie grea. Singura ușă de jos era închisă, iar cetățeanul de sus din clopotnița lui mînca din merindele strînse și privea jos. Uneori arunca și cîte ceva contondent. Și apoi, „armata" nici nu era prea primejdioasă. Soldatul nu prea avea gust să iasă cu capul spart. El era soldat, adică om plătit să exercite meseria războiului, și avea tot interesul să iasă teafăr

din fiece campanie, ca să poată să-şi exercite arta mai departe. El nici nu era măcar supărat cu „duşmanul", fiind neamţ, şviţer, spaniol ori mai ştiu eu ce naţie. Toate armatele aveau cam aceeaşi componenţă şi luptau sportiv, de dragul artei şi în marginile angajamentului. Cînd se sfîrşea războiul, soldatul rămas şomer cerea angajament la inamic.

Dar în ce consta propriu-zis războiul ? Arme grozave pe atunci nu erau. De aeroplane, gaze, tunuri motorizate nu se pomenea şi de altfel nici n-ar fi convenit astfel de arme soldaţilor fiindcă-i strica. Şi ei voiau să iasă teferi. Noi care mergem prin muzee şi vedem grozavele, monstruoasele arme, tragem încheierea că evul-mediu era barbar. Dar de unde ? Cavalerul medieval era un fricos şi jumătate şi lua toate măsurile să nu-l poată atinge nici vîntul. Vitejia aceea de a întinde pieptul gloanţelor era necunoscută cavalerului. El se lega bine în zale, se ghintuia pe toate părţile, încît nu-l puteai înţepa nici c-un ac de gămălie. Îşi dichisea aşa pînă şi calul şi ca un tanc greoi pornea să se izbească cu alte tancuri. I se întîmpla să cadă de pe cal şi să nu se mai poată scula de greutatea armurii, dar asta nu-nsemna moartea. Atunci intra în joc întrecerea de cavalerisme. Căci doar nu era să se sugrume feudalii între ei, de vreme ce ei făceau războiul, iar mercenarii nici atît, ba cred că în vreme ce se tot împungeau (simulat) cu suliţele, soldaţii din taberele în luptă vorbeau astfel :

— Pe voi cît vă plăteşte, bre, Ducele ?

— Păi, un florin de căciulă pe zi.

— Nu mai spune ! Nouă ne dă unul la două zile. Să ştii că mă angajez la voi cînd s-o termina războiul.

Dar şi în întunecatul ev-mediu erau conflicte dese pentru stăpînirea unor teritorii şi cetăţi. Imperialii (germani) se lăsau în Italia pînă în Sicilia, francezii stăpîneau la Napoli, oraşele treceau din mînă în mînă. Veţi zice : nu era de trăit, nu exista libertatea, libera dezvoltare naţională. Ba vă înşelaţi. Atunci exista şi acum nu. Cînd un prinţ străin căpăta prin zestre ori prin cucerire un oraş italian, să zicem, el, ca un obscur medieval ce

era, n-avea nici o idee de spațiu vital, de puritate a rasei, de naționalitate. El, francez, venea cu curtea lui la Napoli, învăța italienește și primea toate regulele noului stat. Nimănui nu i-a trecut prin cap, în evul-mediu, să deznaționalizeze ținutul cucerit. Pe cetățean, pe negustor, pe cărturar nu-l supăra deloc schimbarea stăpînului. Orașul italian rămînea italian sub orice stăpînire și faptul de a fi ghelf ori ghibelin nu implica nicidecum o ieșire din marginile naționalului. Atît de slobodă se simțea lumea din acest punct de vedere spiritual, încît oamenii căutau ei înșiși un mijloc de a se alătura într-o societate universală, premergătoare vieții eterne, și găseau un instrument în limba latină. Universitatea era nu numai o universitate de studii, dar și una de sentiment, fiindcă oricine putea fi student oriunde, limba de înțelegere fiind cea latină. Evul-mediu a fost un ev profund internațional.

Unii au vorbit de Cruciade ca de niște întreprinderi foarte materiale, mascate de religie. Nu-mi vine să cred. Cruciadele sînt efectul unei psihoze populare și la început au fost întreprinse de bande exaltate, fără nici un sistem. Cu greu ai putea atribui acestor gloate vreun instinct politic. Apoi s-au prins în joc feudalii și poate că acolo în Orient au simțit și ambiția de cuceritori. Însă mergerea lor pînă acolo era curată nebunie, politicește vorbind, și nimeni n-a tras vreun folos. Proporția de idealism le-a fost oricum mare și crezînd cu tărie în viața de apoi ei au sperat să-și salveze sufletul. Feudalul nu făcea teoria forței, nu știa de spațiu vital, nu cunoștea concurența masivă comercială, nu complica viața noroadelor. Războiul lui are, așa cum ni-l reprezintă Paolo Uccello, un aspect profund idilic, iar negocierile și șantajele politice — aerul unor concilii evlavioase.

Oh, întunecat ev-mediu, plin de măreție catedrale, de superbe mănăstiri, de sublime clopotnițe, de impunătoare ceremonii, de aurite manuscrise, de gălăgioase universități, de blînde depravări goliardice, de mari liniști cetățenești, cît regret că nu m-am născut în bezna ta.

(Jurnalul literar, I, 37, p. 4.)

APROVIZIONAREA

24 septembrie

Toată presa constată scandalizată goana după aprovizionări a burgheziei noastre. Mă uit în stradă în vreme ce scriu acest articol şi ce văd ? Zeci de camioane descarcă în faţa caselor mormane de lemne. Fenomenul se petrece de altfel în fiece toamnă, numai foarte puţin mai moderat. Am observat că mai toţi cumpără mai mult combustibil decît le trebuie, lăsîndu-se prădaţi de slugi. Impiegaţi care n-ar da un leu pentru o revistă ori pentru o broşură vin toamna călare pe camioanele de lemne, vîrînd fonduri apreciabile în combustibil. Burghezul român înţelege să-şi prefacă iarna casa într-un cuptor în care să poată sta zi şi noapte din pivniţă pînă-n pod, fără să-l atingă frigul nici la degetul cel mic al piciorului.

Însă lumea mai cumpără acum zahăr, cărnuri, chibrituri şi tot felul de alte mărfuri care nu sînt în fond de prima necesitate. Presa crede că românul face asta pentru că nu poate să renunţe la confort, ceea ce în parte e adevărat. Esenţiala cauză este alta şi lucrul s-a verificat în fostul război. Burghezul român are structura unui parvenit înfricoşat că s-ar putea să fie surprins într-o situaţie care să-i producă ruşine. Ce te-ai fi aşteptat să auzi în Moldova refugiului, în acea Moldovă care hrănea destul de mulţumitor atît norod româno-ruso-franc ?

— S-a împuţinat zahărul !

— Nu mai este cafea !

— Nu mai găsim carne !

— Nu mai avem stofă, pînză !

— Să răbdăm şi noi, că doar n-o să dureze o sută de ani !

Cam aşa ar fi trebuit să decurgă convorbirea, însă ea avea alt curs.

— Nu găsesc nicăieri o bucăţică de zahăr !

— Ba eu am, mi-a procurat o rudă sus pusă o cutie.

— Nu mai pot să găsesc o bucăţică de carne !

— Ba eu, slavă Domnului, am dat o groază de bani, dar mi-am procurat de la ţară.

— Mi s-au rupt hainele, n-am ce mai pune pe mine.

— Ba eu am pe cineva la Ministerul de Industrie și Comerț care mi-a dat zece metri de doc.

Și nu vă închipuiți emfaza cu care erau spuse toate aceste lucruri, aerul de sus, comiserativ, tonul importanței sociale. Să admitem că Geniul rău al Lumii ne-ar aduce vremuri grele și nouă. Hainele ce ne-au fost bune anul ăsta pot folosi încă trei, patru ani. Se vor roade, se vor lustrui, dar ne vor ține de cald. Prea multă hrană nu-i trebuie unui om matur, și țara noastră s-a dovedit în stare să ne hrănească în așa chip, încît mizeria noastră să fie echivalentul luxului din alte părți. Nimeni nu va muri de foame. Atunci de ce strînge atît zahăr acela care el însuși e oprit de doctor să consume dulciuri ? Pentru motive de ordin social. Lui i se pare c-ar fi dezonorat dacă n-ar putea replica, cui spune că n-are, că el are. Una din mîndriile burghezului, după încheierea păcii, atunci cînd toți povesteau ce-au suferit, a fost să se laude cum el prin prevedere și înalte relații a avut în casă toate bunătățile din lume, nesuferind de nimic.

Un doctor de spital, civil mobilizat și firește asimilat unui grad militar la un spital de Cruce Roșie care funcționa în fața unei frumoase biserici din Iași, își rezervase un maestru bucătar de la un mare restaurant din București. Bucătarul arunca zilnic omletele în sus și se sforța să gătească mîncările cele mai inedite, disprețuind el însuși celelalte bucate pe care de altfel le lăsa în seama unui ajutor, curățitor de cartofi. De cîte ori avea prilejul, dădea cîte o masă la care ținea să uimească musafirii prin raritatea și abundența materialelor.

Un altul, tot doctor, picat tot așa din anonimatul lui la un spital, găsise prilejul nenorocirii spre a face pe seniorul. Slugile umblau după el să întindă pe bănci covoare pentru el și musafirii lui și el însuși într-o strașnică haină de casă se ocupa sportiv cu ocrotirea cloștelor și cățelelor de rasă cu pui.

Am cunoscut un altul care în acel Iași oropsit stătea mereu pe ghimpi și, foarte agasat, ca un Petroniu scîrbit de plebe, anunța că se duce să-și facă baia zilnică. Altul își trăgea disprețuitor pelerina ca nu cumva posibili paraziți ai interlocutorului să sară pe epiderma sa pură. Nici

unul dintre aceştia n-ar fi mărturisit că le lipseşte ceva din bogata hrană zilnică.

Prin urmare, de aceea strîng cetăţenii alimente. Mai puţin din prudenţă, căci aceste provizii se vor altera, ci pentru a putea arunca mîndri, după trecerea răzmeriţii, această superbă :

— Eu, dragă, n-am dus lipsă de nimic !

(*Jurnalul literar*, I, 39, p. 4.)

FURNICILE

1 octombrie

Educaţia prin şcoală este mare lucru ! Totdeauna am fost încredinţat că furnica este o fiinţă harnică, strîngînd, în vreme ce greierul uşuratec cîntă. E drept că mai tîrziu am aflat că furnica nu strînge nimic şi că purtarea faţă de greier nu era cu nimic îndreptăţită. Dar n-a putut să-mi piară stima pentru furnici. Ce activitate, ce ordine ! Furnicile au un stat complicat, ca şi oamenii, şi fără legile oamenilor se conduc desăvîrşit.

Acum însă mi-a pierit respectul pentru aceste jigănii, fiindcă le-am privit foarte de aproape. Pot să zic că m-au înspăimîntat. Am un păr tînăr în ogradă, la rădăcina căruia furnicile au început să se adune încetul cu încetul. Întîi erau puţine, apoi pămîntul a prins să foiască, mai tîrziu au năvălit puzderie pe trunchi, de aci s-au risipit pe ramuri şi de pe ramuri pe frunze. În scurtă vreme bietul pom s-a făcut negru de furnici. Părea acoperit cu o scoarţă vie, colcăitoare. Frunzele s-au uscat, fructele veştezi au început să cadă şi pomul arăta semne de uscare parţială. Am încercat toate leacurile în zadar, pînă m-am încredinţat că au dreptate aceia care recomandă momirea furnicilor şi omorîrea lor.

Eu n-aveam nevoie să le mai atrag, de vreme ce pomul era plin. Înăbuşindu-mi sentimentalismele ca să salvez părul, am ucis furnicile cu sutele strivindu-le.

Cîtăva vreme, ele părură a se fi speriat şi se risipiră puţin. Locul măcelului fu înconjurat cu prudenţă. Curînd însă, partea cealaltă a trunchiului foi cu mai multă putere. Năvala se concentrase acolo. Am repetat atacul de cîteva ori şi am crezut în cele din urmă că omorîsem atîtea furnici, încît muşuroiul lor se împuţinase. Într-adevăr, a doua zi pomul nu mai era negru.

Privind însă mai de aproape, observai un lucru surprinzător. Fără nici o temere de masacru, furnicile înaintau mereu spre stufişul pomului, însă pe cîteva rînduri de cîte o singură furnică. Aceste coloane rărite erau de o aliniere perfectă, şi tocmai asta m-a speriat. Cîtă disciplină, cîtă ordine în invazie. Am încercat şi acum să le omor, dar operaţia era mai grea. Striveam o furnică, două, însă coloana era inepuizabilă. Ea se refăcea mereu. Furnica dindărăt mirosea puţin camarada strivită, apoi o ocolea şi-şi vedea de treabă, restabilind circulaţia. Aşa cum soldatul în luptă nu stă pe loc cînd îşi vede tovarăşul căzînd şi-i ocupă numaidecît locul, individul neavînd nici o importanţă, unitatea fiind totul, aşa făceau furnicile. Mureau indivizi, dar furnicăraia era mereu intactă.

Puricii sînt dezordonaţi. Cînd prinzi unul, ai înlăturat o agresiune. Şoricelul vine prudent, fricos. Îl poţi identifica. Musca se prinde numaidecît. E obraznică, zgomotoasă, dar credulă în tot ce e lipicios. Furnica însă are un suflet asiatic colectiv. Lipsită cu totul de spiritul conservării individuale, ea îşi îndeplineşte numai rolul în gloata organizată. Ea nu există, ea e o aparenţă a muşuroiului. E mai mult decît vitează, e imprudentă cu ordine, cu nepăsare. Împuşti un vultur, care se repede asupră-ţi, lupţi cu un urs, dar ce te faci cu un stol de lilieci care ţi se aşază pe puşcă şi ţi se încurcă de păr? Ce poţi face împotriva misterioasei legi a germinaţiunii eterne?

Cîteva zile am lăsat în pace pomul, pe care furnicile se rărise. Apoi l-am regăsit iarăşi plin. Se vede că fuseseră chemate în ajutor alte muşuroaie. Căci furnicile au mijloace de informaţie surprinzătoare. Muşuroiul este jos în curte şi tu pui o bucată de zahăr sus la etaj, pe o masă. Întîi ai să vezi pe zahăr o furnică, răzleaţă, apoi

două, apoi nouă. În sfîrșit, bucățica de zahăr va deveni neagră ca un cărbune, și vei constata că prin nu se știe ce căi furnicile de jos au venit sus. Furnicile nu pot fi înecate. Luate de apă pe canal, ies în altă parte. Nu pot fi otrăvite. Se obișnuiesc cu otrăvurile. Nu pot fi strivite. Renasc cu mai multă vigoare ca un foc negru stropit cu apă. Ele sînt din toate punctele de vedere un mister al naturii, ce trebuie să înfricoșeze pe omul meditativ, care nu se lasă înșelat de știrile idilice din manualele școlare. Păianjenul cel fioros e un Barbă-albastră inocent față de organizata furnică. El lucrează singur, făcîndu-și mari pînze, prinzînd greu o muscă mai proaspătă, din care suge multă vreme. Nu s-au văzut păianjeni ruinînd case, nici uscînd pomi. Lăsați casa nelocuită și veți constata că furnicile o vor năpădi. Metodei și disciplinei lor nu rezistă nimic.

(Jurnalul literar, I, 40, p. 4.)

LIPSA DE VIZIUNE

15 octombrie

Nevizibilitatea în ordinea morală are ca esențial simptom neîncrederea, o neîncredere ce oscilează pe diferite grade de la ironia sceptică, apatică, pînă la îndoiala agresivă. Pentru că azi se cuvine să fim moderați, vom lua exemple din domeniul restrîns al vieții intelectuale. Voiam odată să fac o carte, care s-a și făcut și care și-a atins întocmai țelul, care era de a informa organic asupra unei anume probleme de literatură, ce se dezbătea de mult în chip empiric și dezordonat. O mică ochire, și era de ajuns omului cu vederea bună să constate că problema nu era nelimitată și că se putea rezolva. Odată sigur de izbîndă, m-am pus pe lucru. Dar încă naiv pe atunci, am comunicat ideea unui amic. El s-a întunecat la față ca de o catastrofă, îndurerat de intenția mea. Era amic, nu făcea asta din invidie, cum se întîmplă de multe ori. Este un scepticism al răutății

și unul al nevizibilității. Într-un cuvînt, amicul nu vedea cum am s-o scot la capăt, cînd atîția încercase și nu izbutise. Precum vedeți, prietenul avea bune sentimente față de mine, dar nu credea în capacitatea mea, și nu fiindcă mă subestima, dar pentru că, asemeni celor mai mulți oameni, totul a fost posibil în trecut, nimic nu mai e cu putință în viitor. Cititorul care admiră pe Eminescu nu vrea să admită că vom mai avea poeți mari. De cîte ori i se atrage atenția asupra unei valori, el se sustrage principial, pe necitite, oricărei consimțiri. Nimeni nu poate fi Eminescu. Aceasta e lipsa de viziune, a acelei înțelegeri firești a mecanismului etern al lumii care merge mereu înainte. Poetul minor de azi, mult mai interesant și mai viabil decît cel de ieri, citește despre purtările dușmănoase ale contemporanilor lui Eminescu față de poet și rămîne indignat, dar el însuși ia condeiul în mînă spre a dovedi că poezia cutărui autor în viață, unanim prețuit de lumea pricepută, este cu totul măruntă, nedîndu-și seamă că articolul său va fi citat ca monument de îngustime și va trezi aceleași rîsete indignate pe care le-a scos el la lectura articolului despre Eminescu.

Nevizibilitatea mai este întotdeauna în funcție de opinia curentă, ea însăși nefiind altceva decît neputința de a vedea la orizont din cauza capetelor masate. Ești pe stradă la o paradă, în gloată, și nu vezi nimic. Ar trebui să fii la un balcon. Unui om îi dovedești între patru ochi că ai descoperit o valoare, e convins, entuziast chiar. E îndeajuns totuși să reia contactul cu spiritul curent, spre a-și repudia o plăcere pe care o avusese.

Am vorbit de o neîncredere agresivă. Există, vai, și e primejdioasă. Cunosc atîția oameni care nu vor să te lase „să faci prostii" și care te împiedică pur și simplu să întreprinzi ceva, cînd acel ceva e legat oarecum de unele condiții pe care le dețin. Părinții aparțin acestei categorii. Ei ascund cărțile copiilor, le interzic să se surmeneze, îi împing către „distracții", neînțelegînd că singura vigoare a unui individ stă în mergerea lui către țelul prestabilit.

În viața intelectuală, cu toate acestea, efectele nevizibilității nu sînt dezastruoase, ba uneori sînt în folosul creatorului, care își înfrumusețează biografia cu factorul neînțelegerii contemporanilor. E totdeauna savuros să citești că un mare compozitor, la a cărui muzică toți cad azi pe spate, a fost respins la Conservator, sub motivul lipsei totale de aptitudini muzicale. Și nici nu se poate susține că un geniu va fi vreodată împiedicat de-a binelea să se exercite.

Se schimbă însă chestiunea, și aci vreau să ajung *(mi spiego*, eh ?), cînd interesele colectivității cad în zona cețoasă a lipsei de vizibilitate. A nu vedea pe distanțe mari de timp, a nu fi apt să percepi legile de desfășurare ale unei unități sociale, și, lăsîndu-te dominat de impresiile imediate, a arunca în lume germenii neîncrederii tale e o primejdie. De data aceasta, viitorul nu mai aduce reabilitarea, fiindcă o societate trăiește prin momentele ei reale, nu ideale, și fiece eroare e pozitivă. Omul fără vizibilitate are mentalitatea unui sălbatec ori a unui redus mintal în materie de medicină. Acești indivizi resping doctoria rea, injecția, vaccinul, cu mare dușmănie pentru doctor. Cîți n-au murit turbați, din cauză că, indignați, au refuzat inoculația, neacceptînd o mică durere trecătoare în schimbul vieții ? Mulțimea este însă, vai, peste tot ca păstorul sălbatec, mușcat de cîine. Pentru ea, durerea, privațiunea imediată e decisivă, reală în absoluitate. Demoralizarea gloatei nu este altceva decît căptușeala lipsei de viziune. O suferință oricît de mică a unei colectivități duce la convingerea că totul e pierdut [...]. Nu pier realitățile cu una, cu două, și istoria unui popor nu e tot una cu pomelnicul campaniilor. Oltenia, știți asta ?, a stat nu de mult. cîteva decenii, sub stăpînire străină, și nimeni nu ține minte acest lucru. Ardealul nostru este o realitate atît de profundă, încît substanțial nu poate exista nici cea mai mică temere în privința lui. Între vremea lui Coșbuc și epoca lui Rebreanu, nimic fundamental nu s-a schimbat acolo. Ardealul a fost și continuă să fie parte integrantă din solul românesc. Cine are viziune este liniștit, fără să fie imprudent. El face toate pregătirile, rece, calm, în vederea evitării răului trecător, dar

rămîne încredințat că politicul se va readapta întru eternitate, după legi stabile, etnicului și că orice rupere a echilibrului între cei doi factori este numai o criză, turburătoare în prezența ei pentru spiritele oarbe, superficială pentru cine are o memorie de douăzeci și doi de ani. *(Mi spiego,* eh ?)

(Jurnalul literar, I, 42, p. 4.)

TREI METODE

5 noiembrie

Privind lucrurile de sus, sociologicește, mi s-a părut că disting trei metode de război care pot să simbolizeze trei tradiții, ori trei rase, și care în orice caz sînt determinate nu de libera alegere tehnică a căpeteniei, ci de sufletul unui grup uman.

Cronicile noastre, îndeosebi moldovene, vorbesc de invazii și ciocniri care toate au o notă comună. Vin grupuri răzlețe de războinici care formează o castă și care nu îndeplinesc propriu-zis o misiune, ci fac un război pur. Ei sînt niște „viteji" și pînă la un punct și niște prădători. Ideea de cucerire teritorială le este necunoscută. Ei „bat" pe cineva, iau o cetate, și se-ntorc de unde au venit. Vitejia lor are pentru ochiul politic o latură absurdă, întrucît demonstrația primează utilul. O înfrîngere glorioasă e socotită ca o victorie, un cîștig pașnic ca o lașitate. Mijloacele tehnice se schimbă, aparențele dau impresia că toți fac războiul azi la fel, cu toate acestea vitejia „pîlcurilor", războiul pur dăinuie, și parcă recente evenimente, acum depășite, sînt ieșite din vechile cronici moldovene.

Triburile, din alte continente, vechile popoare americane, asiaticii străvechi în genere, spre deosebire de mediteranieni, făceau un război foarte tipic. Întîi de toate, aveau un scop precis : obținerea de bunuri teritoriale ori mobile, și de nu altceva, împuținarea dușma-

nului. Pilcul vitejilor (oarecum înrudit cu cavalerul medieval) se mulţumea cu declaraţia duşmanului de a fi învins şi oareşicari foloase. El era mai mult fanfaron şi călăreţ. Tribul primitiv îşi calculează victoria după numărul morţilor din tabăra opusă. Verificarea se face pe capete, ca la vînătoare, căci războiul acesta este într-adevăr o artă cinegetică. Şi cum vînătoare fără sînge n-are sens, războiul este crud, exterminator. Vînătoarea nu cultivă în primul rînd vitejia, ci exactitatea. Vînătorul se pregăteşte tehniceşte cu arme, cu laţuri, momeli. Şiretenia este şi ea o virtute şi un om ucis de un urs apare ca un prost vînător, nu ca un viteaz. Una din procedeele comune în vînătoare şi în războiul primitiv este intimidarea prin îngrozire a inamicului. Urlete, ropote de tam-tam, dansuri, măşti şi costume îngrozitoare, arme cu tăişuri fanteziste, aparatura, într-un cuvînt, astea sînt de rigoare. Un american piele-roşie îşi pune numai o coamă de pene, alte triburi folosesc monstruozităţile, antichitatea ne-europeană venea cu elefanţi, cu animale teribile. Desigur că dacă aceste noroade ar lupta acum, ele şi-ar schimba instrumentele, nu însă şi metoda. Luptele medievale aduc foarte mult element asiatic, şi lucrul este explicabil prin migraţiunile atunci recente. Factorul psihologic intra în socotelile celui care pregătea aparatul de război. Armura cailor şi a oamenilor, coifurile cu coarne şi cu creste ale cavalerilor, bizareria armelor, totul urmărea să producă asupra inamicului impresia pe care un cărăbuş ori altă gînganie blindată trebuie s-o producă asupra viermilor moi. Priviţi un muzeu de arme medievale şi veţi ghici imediat cuvîntul de ordine al aşa-zisului cavaler : cît mai puţină pierdere personală, îngrozirea adversarului şi despicarea lui în două cu spada crestată ca un ferăstrău. Mulţi confundă acest metod cu tehnica, şi e drept că o normă tehnică este, care azi ar fi de-a dreptul maşinistă. Însă n-avem de-a face cu tehnica propriu-zis războinică. În acest excesiv maşinism intră o doză de naivitate tribală. Coiful e îngrozitor, dar apoi te obişnuieşti cu el şi-l răstorni cu un băţ. Factorul psihologic rămîne curînd inoperant. Cine vede o dată elefantul se obişnuieşte cu el şi aduce şi el alţi elefanţi ori găseşte un

mijloc de a-i înfricoşa şi a-i întoarce asupra inamicului însuşi. Excesiva tehnică de aparate, cu scop de îngrozire, aparţine aşadar unui război inferior.

Adevărata tehnică strict războinică au cunoscut-o romanii şi e firesc să fi moştenit-o parţial urmaşii Imperiului lor. Omul de arme urmăreşte un scop politic, el îşi lărgeşte teritoriul şi dacă poate cîştigă şi oamenii. În locul deci al intimidării prin îngrozire, persuasiunea, propaganda civilizatoare, disensiunea subtilă şi în tot cazul o mare demonstraţie de superioritate administrativă. Pe cîmpul de război, evitarea aparaturii grele, mistificatoare şi a cruzimii inutile, dimpotrivă, o răbdare disciplinată, respectarea unor anume legi spre a impune duşmanului şi a-l zdruncina, represalii totdeauna justificate, avînd aerul unei aplicări de cod penal. Aprovizionarea atentă, schimbarea metodelor de luptă după natura duşmanului în timpul războiului, prelungirea ori suspendarea campaniei după împrejurări. Pragmatism politic şi militar. Romanii nu cucereau ţări, avînd sentimentul că toată lumea e virtual a lor, Roma fiind unicul „oraş". Ei numai înăbuşeau revolte şi dădeau campaniilor toată supleţa unor atare operaţii, în care, fireşte, vrînd să prinzi pe hoţi, nu crezi că e folositor să dai foc la casă. Prima metodă ar fi „vitejească", a doua „mistică" (gîndindu-ne la religiozitatea oricărei căutări de victime pentru sacrificiu), a treia „politică". Cred că ultima metodă e singura de temut.

(Jurnalul literar, I, 45, p. 4.)

CAPACITATEA DE URĂ

12 noiembrie

Este incontestabil că toate virtuţile şi toate viţiile sălăşluiesc într-un om şi că firea umană e o chestiune de dozare a elementelor. Cel mai de treabă om s-a putut simţi năpădit de invidie ori de ură, aşa cum a fost invadat de sentimentul renunţării şi de bunătate. La indi-

vidul normal, virtuțiile trebuie să sugrume vițiile, fiindcă acestea din urmă sînt consumptive.

Îmi aduc foarte bine aminte de copilărie și știu că n-am cunoscut gelozia, invidia, ura. Niciodată n-am suferit că n-aveam eu ceea ce primeau alții, nu am devenit palid de izbînzile altora, de bucuriile lor. Și nici copiii copilăriei mele nu erau întunecați la față. Eram liniștiți, fraterni, și existența noastră avea ceva coral. Și mai tîrziu, în adolescență și după aceea, aveam capacitatea de a iubi pe alții și a-mi privi viitorul cu seninătate, ca nefiind neapărat în contradicție cu al altora. Și azi, avînd în unele privințe mai puțin ca alții, nu cred că această puținătate e nemeritată și nu mă socotesc întunecat, victima nimănui.

Poate că se va spune că este aci un fenomen de miragiu al timpurilor trecute, însă am impresia că nu e așa, că, dimpotrivă, s-a petrecut în ultimele două decenii, și mai ales în ultimii ani, o schimbare obiectivă, pe care aș numi-o sporirea capacității de ură. Cauzele pot fi multiple și unele sînt vizibile, ca de pildă prea marea exercitare a spiritului de opoziție ideologică, dar manifestările sînt următoarele : individul nu mai poate suferi nici o critică oricît de blîndă, nu poate suporta sfatul, nu poate accepta lauda altuia sau un elogiu numai moderat pentru el, uneori nu poate suporta buna ta stare, reală ori închipuită, mai adesea presupusă, nu poate suferi foarte adesea prezența ta. Foarte mulți te suspectează de ceva, și oricare ar fi rezultatul prezumțiunilor, te urăsc pentru asta. Îmi aduc aminte cu cîtă emoție, tînăr, așteptam trecerea unui profesor sau a unei personalități stimate ca s-o salut. Odată domnul Iorga trecea pe o stradă lăturalnică și, deși nu mă cunoștea, m-am simțit obligat să-l salut. Și am fost satisfăcut și eu și în chip invederat a fost mișcat și domnul Iorga de acest semn de afecție anonimă, la care a răspuns cu multă cordialitate. La Universitate ne făcea plăcere prezența profesorilor, ne bucura existența domnului Mihail Dragomirescu și urmăream cu adîncă simpatie trecerea discretă pe stradă a timidului Ovid Densusianu. Parcă-l văd acum cîțiva ani. Își cumpăra struguri de la un oltean. M-am oprit la oarecare depărtare și l-am privit

din plăcerea de a-l vedea de la distanță. Ca studenți, ne inventam pricini ca să-i călcăm pe profesori acasă și ne amuzam de fîstîceala lor.

S-a schimbat ceva. Numaidecît după război, tinerii promiteau, nu-i vorbă, să suie pe bătrîni în pom spre a le controla rezistența, dar fenomenul tipic a fost că acești tineri, începînd cu Camil Petrescu și ceilalți, au exaltat pe Tudor Arghezi, care-și publica poeziile la 47 de ani. Tendința de a reabilita pe bătrînii uitați ori nedreptățiți a fost caracteristică acestei generații generoase.

Apoi, încetul cu încetul, sub pretextul promovării generațiilor tinere pe care nimeni nu le împiedica să se afirme, a început a se manifesta un egoism, un exclusivism teribil. Și nu s-ar putea afirma că acum e numai al tinerilor egoismul, el a contaminat pe toți. Bătrînii suspectează pe tineri, tinerii pe bătrîni, indivizii se suspectează între ei, manifestîndu-și antipatia neacoperit. Am urmărit foarte multe reviste literare și am observat că sînt aproape inexistente cercetarea adevărului, polemica leală, deschisă, violentă, admit, dar sănătoasă și jovială, semnele de simpatie umană și spirituală între scriitori. Toate sînt pline de elogii absurde, anarhice, îndreptate împotriva cuiva, de injurii fără căutare formală, din plăcerea inimiciției, de teribile insulte adesea, de familiarități imposibile, de o lipsă grobiană de respect pentru individualitate.

Aceasta în scris. Însă un ochi expert poate observa, fără să cadă în nici o exagerată mizantropie, că sforțările pe care le face omul ardent și educat să cultive tineri (mică slăbiciune a generațiilor antebelice contemporane lui Stere și Ibrăileanu) sînt primite cu o apatie mută, cu un ochi întunecat și în chip mahmur prudent. Capacitatea de antipatie care stă larvară, uscată în orice om normal, a înfrunzit și iese ca acele de pin prin ochi.

Este probabil că lumea trece printr-o criză. Prea multă ceață în juru-ne irită și dă halucinații și aprehensiuni.

(Jurnalul literar, I, 46, p. 4.)

FRIGMANIA

19 noiembrie

Ceea ce caracteriza pe vechiul popor frigman, de care vorbește manuscrisul meu, era o înaltă concepție a patriei. Cuvîntul patrie se auzea de cîteva ori în orice cîntec, era începutul și sfîrșitul oricărei cuvîntări, cuvîntul de ordine al copiilor, al femeilor, al soldaților și al cetățenilor. Patria mai presus de orice, totul pentru patrie. Și într-adevăr, frigmanii lucrau pentru patrie, făceau copii pentru ea, luptau și mureau pentru ea. Iubirea lor de țară era proverbială.

Cînd cineva mergea în Frigmania, rămînea uimit de atîta devotament pentru o idee. Toți indivizii cu o musculatură satisfăcătoare mînuiau un arc și o suliță, femeile lucrau pentru soldați. Mamele mergeau sinistre și despletite și depuneau pe altarul Patriei aurul, bijuteriile, sculele lor de preț, invocînd protecția Zeului Războiului. Copiii aveau și ei arcuri mai mici ori alergau să ducă vești. Cînd cineva era prea de tot tînăr sau prea bătrîn, deci incapabil de a contribui și el la luptă, făcea totuși ceva : cînta Imnul Patriei. Toți invalizii și copiii se adunau în mijlocul cetății sau îndărătul liniei de luptă și cîntau de dimineață pînă seara îmbărbătînd pe luptători.

Frigmania era o mare tabără. Cînd nu aveau război, frigmanii se jucau de-a războiul și simțul lor de cetățeni era așa de acut și atît de urît era individualismul, încît nu numai mîncau în comun ca spartanii, dar nu ieșeau niciodată singuri pe drum. Copii, femei, bărbați mergeau pe uliți pe două rînduri în plutoane de cîte douăsprezece persoane cel puțin, cîntînd Imnul Patriei. Cînd un individ era surprins singur pe drum, era întîmpinat cu un mare dispreț. De altfel, Frigmania era foarte populată și prin o asemenea disciplină ea extirpase sentimentalismul familial. Netrăind în familii, fiindcă copiii se încredințau numaidecît taberelor statului, frigmanii nu sufereau de moartea rudelor lor și nu-și dădeau seama de loc de împuținarea prin moarte a grupului, fiindcă

pe dată numărul coloanelor firești în care se asociau se refăcea. Cînd cădeau prea mulți frigmani în luptă, mamele se adunau la Templul Nașterii și așteptau să li se comunice de către Marele Preot al Patriei numărul exact de copii pe care trebuiau să-l producă în cel mai scurt timp legal posibil. Frigmania era un stup, un roi. Cetățenii mîncau toți aceeași mîncare în porții egale, după vîrste și după vremuri. Dacă se aflau în belșug, căpătau, de pildă, fiecare o pîine, o felie de carne, un măr, dacă se găseau în lipsă, mîncau numai cîte o jumătate de pîine, sau chiar un sfert. Tratamentul fiind rațional, nimeni nu cîrtea. În timp de mare primejdie cu foamete, ca să poată mînca zilnic soldații și mamele (care nășteau viitori soldați), bătrînii posteau cîte o zi, două, trei pe săptămînă după trebuință. Prada de război se împărțea egal la toți.

Astfel cum oile, în lipsa păstorului și a cîinelui, stau nedumerite și nu știu încotro s-o ia, frigmanii nu puteau trăi fără îndrumări de la căpeteniile lor. Un mare simț de disciplină îi însuflețea și toți ascultau orbește poruncile de sus. Scularea, culcarea, plimbarea, muncile, toate se îndeplineau după ordinile celor mari. Frigmanii plîngeau cînd plîngea Marele Preot și rîdeau cînd rîdea el. Un rîs izolat stîrnea dezaprobarea. Ar fi putut să stîrnească rîsul, însă, precum am spus, mulțimea se sfia să rîdă dacă nu li se spunea că acest lucru e util pentru Patrie. De obicei însă, frigmanii erau foarte veseli, fiindcă era în părerea căpeteniilor lor că veselia dă energie.

Frigmanii erau soldați și duceau astfel de viață, deoarece toate popoarele se băteau cu ei. Cine pica în mijlocul lor, fără să cunoască lucrurile mai de aproape, aproba din tot sufletul abnegația, ordinea, însuflețirea cu care toți, bărbați și femei, tineri și bătrîni, mîncînd cît le dădea statul, făcînd treburile poruncite, apărau țara înconjurată de toate părțile de dușmani. Și acești dușmani îi combăteau cu disperare, jurînd să nu lase armele jos pînă nu vedeau pe frigmani doborîți la pămînt. Văzînd cum tot poporul cîntă Imnul Patriei și se apără, străinul era cuprins de admirație și simpatie și regreta că celelalte popoare nu lăsau răgaz acestei

vrednice țări să-și arate virtuțile în vreme de pace. Frigmanii păreau de altfel obișnuiți cu astfel de stări și nu se plîngeau de ele. Ba, dimpotrivă, puneau în joc toată ingeniozitatea pentru a distruge pe inamici și cînd îi învingea se purtau față de învinși cu toată asprimea. Erau niște mari născocitori de arme. Aveau săbii crestate ca niște ferăstraie, suliți cu cange, linguri lungi pentru vărsat păcură în capul dușmanilor, coifuri înspăimîntătoare, țepi și cuie pe armură. Erau mari meșteri în a face găuri pe sub pămînt și a ieși ca niște cîrtițe pe la spatele inamicului. Dar ce înspăimînta mai mult pe dușman este că atunci cînd luau prizonieri, în loc să-i omoare, îi hrăneau cu jumătate din porția zilnică a frigmanilor, crezînd că le face cinste, în vreme ce dușmanii obișnuiți cu mîncări multe, se simțeau pierind prin foamete. Așa încît soldații celorlalte popoare, ca să nu ajungă a mînca o jumătate de măr, se înjunghiau cînd cădeau prinși.

Toate aceste lucruri erau admirabile pentru străinul neștiutor, exaltat de Imnul Patriei. Apoi el afla neapărat un amănunt care-l turbura. Toate noroadele se luptau cu înverșunare cu Frigmania, fiindcă aceștia cei dintîi îi atacau. Legea patriotică a Frigmaniei hotărî că frigmanii trebuie să lupte mereu pînă ce toată lumea să devină Patrie. Oriunde punea piciorul frigmanul, locul devenea patria lui și de aceea toți căutau să împingă cît mai departe granițele țării prin lupte și prin activitatea procreatoare a mamelor.

Pentru că frigmanii aveau în mare grad simțul patriei lor, dar nu și pe acela al patriei altora.

(Jurnalul literar, I, 47, p. 4.)

CERC VIȚIOS

26 noiembrie

Frigmania și Lietania erau muncite de o problemă foarte serioasă, atît de serioasă, încît și cei mai răuvoitori trebuiau să recunoască un punct de plecare just.

Frigmanii şi lietanii aveau pentru enorma lor populaţie un teritoriu prea îngust. Ar fi trebuit să fii lipsit de orice omenie să nu recunoşti că în Frigmania lumea murea de foame. Cifrania era o ţară tot atît de întinsă ca şi Frigmania, însă bogată, cu munţi păduroşi, cu turme, cu dealuri şi cîmpuri* rodnice, cu rîuri pline de peşti, cu mări înconjurătoare liniştite şi albastre. Dar Cifrania avea numai jumătate din populaţia Frigmaniei. Aceasta în schimb era mărginită într-o parte cu o mare turbată, de smoală, în care peştii mureau de melancolie. Ţărmurile erau stîncoase, cîmpurile — nisip gol, din care ieşeau smocuri rare de ierburi băţoase şi negre. Însă frigmanii erau aşa de harnici, încît izbutiseră să scoată grîu din nisip. Ei cărau nisipul în alte părţi ori îl ardeau cu nişte substanţe iuţi pînă ce-l prefăceau într-un fel de cenuşă. Apoi aruncau îngrăşăminte şi astfel ajungeau să facă pămînt pe piatră. Erau aşa de rînduiţi în toate, încît toţi aveau buturugile înfipte în acelaşi loc în mijlocul ogrăzii şi topoarele şedeau înţepenite în buturug cu coada la acelaşi grad de înclinaţie. Toate firele de iarbă erau, ca să zic aşa, numărate, nicăiri nu te puteai pierde prin pustietăţi. În sfîrşit, erau aşa de deşi, încît drumul între sate era bătut de oameni ca o stradă de oraş şi casele pe cîmpuri se înşirau aproape una lîngă alta. Orice vietate, prin forţa lucrurilor, devenea domestică, şi ursul dacă venea din pădure avea un nume.

Frigmanii duseseră ştiinţa şi hărnicia atît de departe, încît nu lăsau să se piardă nimic. Un străin din sud, intrînd o dată din greşeală pe teritoriul frigman cu un pepene, după ce-şi vîrî puţin gura în miez, zvîrli jos coaja. Frigmanii îl priviră uimiţi, apoi, încredinţîndu-se că străinul a aruncat de-a binelea coaja, puţin dispreţuitori şi puţin interesaţi se repeziră la resturile pepenelui şi-l prefăcură în aşa chip în puţină vreme că putură sub ochii nu mai puţin uimiţi ai străinului să scoată din el trei feluri de mîncare, un fir de tors, o materie pen-

* În revistă : *căminuri* (n. e.).

tru ars şi un fel de băutură foarte nutritivă. Cînd frigmanii tăiau lemne, puneau dedesubt un covor curat şi strîngeau rumeguşul, din care făceau turtă dulce, grăsime de uns roţile şi nutreţ pentru vite. Pe cîmp, recolta era strînsă aşa de minuţios, încît păsările nu puteau culege nici un bob. Vrăbiile slăbiră şi se întristară şi fugiră toate în ţara cifranilor. Frigmanii îngrăşau în colivii cîteva vrăbii pentru a le mînca la marile sărbători şi le foloseau atît de integral, încît un cîine nu apuca un os. Şi cîinii slăbiseră şi fugiseră. Fuga vietăţilor fu chiar o pricină de război, fiindcă frigmanii pretindeau că cifranii pervertesc animalele lor cu hrană nesocotită. Frigmanul, dacă găsea o nucă, o gătea total, utilizînd coaja verde, coaja tare, sîmburele şi pieliţele. Fumul însuşi nu era lăsat să se piardă. Inventaseră un fel de hornuri cu care extrăgeau căldura fumului, prefăcîndu-l apoi în funingine, din care apoi scoteau o băutură spirtoasă.

Dacă frigmanii, cu asemenea daruri, ar fi fost numai pe jumătate ar fi trăit admirabil. Cifranii, de pildă, voiau să trăiască tihniţi şi se fereau să se înmulţească. Toată lumea recunoştea că Frigmania e o ţară prea populată şi compătimeau pe frigmani, admirîndu-i pentru virtuţile lor. Însă ce era de făcut? De s-ar fi lăţit în alte părţi, ar fi sărăcit ca nişte lăcuste locurile, făcîndu-i şi pe alţii să moară de foame. De aceea mulţi au susţinut că Frigmania trebuie să încerce să-şi micşoreze populaţia prin încetinirea natalităţii. Şi într-adevăr, o dată, din cauza războaielor şi bolilor, frigmanii se împuţinară şi începură a trăi bine. Atunci însă lumea îşi dădu seama că în sufletul frigmanilor se învîrtea un cerc vitios. Cînd erau mulţi, ei ţipau că se înăbuşă şi că e nevoie să facă patrie din alte ţări, cînd se împuţinau, chemau repede mamele la templu şi le porunceau să nască fii, ca fiind mulţi să poată face război altora, aşa încît frigmanii făceau război fiindcă erau mulţi, dar căutau să fie mulţi ca să aibă pricină de războaie.

(Jurnalul literar, I, 48, p. 4.)

GHICITORI

10 decembrie

Am un scatiu asupra căruia sînt în măsură din cînd în cînd să fac oarecari observaţii filozofice.

Cea mai banală, la îndemîna oricui, este că deşi scatiul a putut observa că eu îi aduc sămînţă de cînepă, că eu îl feresc de frig excesiv şi de căldură prea mare, că, în sfîrşit, eu îi dau mijloacele de existenţă şi un mediu de afecţiune, se zbate ca un nebun cînd trec pe aproape şi caută să rupă cu ciocul sîrmele coliviei, şi nu din dor de libertate, fiindcă stă foarte mulţumit cînd sînt departe. El nu mi-e recunoscător, fiindcă n-a putut să se dezbare de un simţ de conservare sumar şi ancestral şi să înveţe că prin mine se adaptează mai bine la viaţă. Fiinţă superioară. Am şi o pisică de altfel tot atît de idioată. Ea stă în faţa uşii, la ora mesei, şi aşteaptă inevitabilul dar de alimente. Uneori eu deschid uşa şi-i dau de mîncare. Cînd însă mă plimb pe afară, ea stă ţintă în faţa uşii şi nu-mi dă nici un interes. Odată am vrut s-o iau în braţe şi s-o duc eu în casă spre a o hrăni. Dar m-a zgîriat şi s-a aşezat cu evlavie din nou în faţa uşii. Evident, pisica a făcut o asociaţie superficială şi a ajuns să adore ca pe o divinitate uşa, crezînd că ea îi dă de mîncare. Astfel în viaţă ne urăsc aceia pe care îi hrănim indirect, astfel probabil ignorăm noi factorul divin şi proslăvim geniul uman.

Am luat odată colivia în mînă ca s-o pun dintr-un loc într-altul. Scatiul nu mă observa bine, fiind eu prea sus cu capul de tavanul cuştei lui. Cu toată mişcarea, el continua să bea şi să mănînce, ca şi cînd nu s-ar fi mişcat cu colivie cu tot. De data asta, nu-i era frică şi probabil că după logica lui are convicţiunea că toată lumea e colivia lui şi că această colivie stă pe loc. Şi puteam totuşi să dau drumul coliviei. Probabil că şi Universul e ţinut de un cîrlig, de o mînă nevăzută, iar noi ne îmbătăm cu iluzia ordinei universale etc., etc.

În legătură cu asta, să-mi permiteţi să fac o mică fabulă, gen azi demodat.

O furnică ședea odată pe marginea țevei unui enorm tun. Deodată obuzul porni cu tunete îngrozitoare, mișcînd înapoi țeava pe sistemul de patinare al tunului. Furnica nu auzi nici zgomotul, prea de tot mare pentru ea, nu simți nici mișcarea. Dar percepu o ușoară căldură la picioare. Atunci zise : Ce liniște în natură ! Și ce plăcută boare ! Vine primăvara.

Relațiile pot fi dezvoltate (chestia cu scatiul duce departe). O găină ședea într-o șură plină de bălegar putred și făcea economia ei alimentară. Am — gîndea ea — rezerve de hrană pentru multă vreme. Sub aripa găinii ședea un mic păduche, ciupind o subțire vînă viorie, groasă pentru el ca un mare torent subteran de păcură. Și păduchele gîndea : Ce bogată e țara mea ! Găina și păduchele se aflau în ograda unui țăran care zicea : Ce bogat sînt !

Scatiul meu e pîndit mereu pe geam de un mare cotoi cu ochi galbeni, ficși. Cotoiul dă semne de mare dușmănie pentru scatiu și dacă nu săream la vreme intra în casă și punea laba pe pasăre. Nu pot spune prin ce mijloace am ajuns să mă înțeleg cu cotoiul (deși în fabulă se atribuie grai viețuitoarelor), dar punctul de vedere al cotoiului e următorul :

Prin mișcările prea repezi, prin fluierat, prin săriturile în colivie, scatiul neliniștește pe cotoi, care e pacific. El se teme că scatiul are intenții agresive asupra lui. Faptul că scatiul scoate capul printre gratiile coliviei, admise ca linie de demarcație între țara scatiului și țara cotoiului, e socotită de felinul meu ca o încălcare de teritorii. El îmi dovedește, și pare a avea dreptate, că scatiul e o pasăre imperialistă, nesățioasă, care, dacă scapă din colivie, e în stare să cucerească tot cerul, să zboare și să turbure aerul celorlalte vietăți, cum a mai făcut. În sfîrșit, cotoiul meu este indignat și pretinde ca scatiul să desființeze gratiile îndărătul cărora s-a fortificat agresiv împotriva sa. De altfel, de cîte ori pisica vede vrăbii în pom, este cuprinsă de o mare teamă și se ferește, culcîndu-se pe labe în iarbă.

Cînd scriu această cronică, scatiul e în fața mea și nu știe că scriu despre el. El nici nu știe că se cheamă scatiu. Foarte mulți semeni ai noștri sînt ca scatiul meu.

Ei nu ne percep niciodată în adevărata noastră realitate şi nu bănuiesc o conştiinţă mai largă decît a lor. Cunosc un om care se crede foarte însemnat în viaţă şi care e vădit mulţumit de el. Orice sensuri ale vieţii aş deştepta în faţa lui, el le primeşte cu o mirare prelungă şi cu indiferenţa pentru tot ceea ce e dincolo de gratii a scatiului. Mîndria de a descoperi legile universului, de a crea în artă, de a promova cultura ori valorile vieţii el n-o are. Nu înţelege absolut nimic, nu e turburat de nimic şi e plictisit de prezenţa mea ca de a unui om de nici o ispravă. El nu mă invidiază, fiindcă nu mă percepe. Scatiul meu e graţios, dar în fond rămîne anost. Nici o simpatie nu se poate lega între noi doi. El nu mi-e recunoscător pentru hrana pe care i-o dau, nu ştie că-l ocrotesc de pisică, nu mă suferă în apropierea lui şi nu se opreşte niciodată să-mi facă amical cu ochii. Fiinţele inferioare nu pot comunica. Pisica e hoaţă, dar aci priveşte cu ochii la pasăre, aci ridică ochii la mine. Şi-a dat seama că protejez colivia, ştie dar de existenţa mea şi-mi cere neutralitatea în timpul cînd ar urma să se apere de vrabie.

(Jurnalul literar, I, 50, p. 4.)

FALIMENTUL ŞTIINŢEI

17 decembrie

De falimentul ştiinţei au vorbit mulţi (Brunetière, de pildă), însă din punct de vedere spiritualist. Se credea, admiţîndu-se ca problemă esenţială mîntuirea sufletului, că ştiinţa poate da orgolii terestre şi slăbi educaţia creştină. Dar azi putem vorbi de falimentul ştiinţei din punct de vedere material. Da, ştiinţa ne-a făcut viaţa penibilă, insuportabilă.

Medicina ! Medicina ne scapă de turbare, de bolile epidemice, prelungeşte viaţa tuberculosului, împiedică moartea slăbănogului. Dar e bine asta ? Natura selecta

ea însăşi pe indivizi, nelăsînd să scape decît pe cei cu adevărat viabili. Progresele medicinei au multiplicat specimenul mediocrului trupesc şi psihic. Şi mai ales igiena a făcut cu putinţă creşterea enormă a populaţiilor. Înainte, o ciumă frumoasă secera jumătate din norod, lăsînd îndestulare în jumătatea rămasă. O dată moare omul. Azi mortalitatea e calculabilă, previzibilă. Înmulţirea omenirii are drept consecinţă înfometarea şi în chip fatal războiul. Am toate temeiurile să cred că războaiele antice erau nişte meschine jocuri de circ. Din cutare cronică munteană, ca să ne apropiem de veacurile noastre, aflăm că bucureştenii ieşiseră odată la garduri să vadă un război. Conflictele armate aveau aspecte sportive. Azi ele au cauze adînci economice şi sînt teribile.

Cînd o cetate, altădată, era asediată nu ducea războiul inutil dacă-şi dădea seama că orăşenii nu vor avea pîine şi carne. Azi însă, din pricina ştiinţei şi prin estimarea „vitaminelor", sînt declarate alimente cojile de nucă, scoarţa de copac, paiele şi atîtea alte materii ce ar fi îngreţoşat pe omul vechi. Ştiinţa a făcut pe om mai încăpăţînat.

Dar cunoştinţele geografice? Nu e deloc sigur că Napoleon avea vreo idee de ţările româneşti. Cei care s-au dus la el să-l stîrnească la refacerea vechii Dacii l-au găsit foarte rece. Pieile-roşii n-au studiat geografia şi de aceea ne-au lăsat liniştiţi în Europa, însă Columb avea demonul explorării şi i-a descoperit. Una din cauzele primordiale ale războaielor este apariţia hărţilor. Cînd geografia e şi economică, efectul e dezastruos. Poţi într-o ochire să-ţi dai seama ce poţi găsi în fiece parte a lumii.

După hartă, vina cea mare o poartă progresul tehnic al comunicaţiilor. Inventatorul maşinilor cu aburi a fost un ticălos. O expediţie în antichitate se făcea pe durate vagi. Cruciatul pleca şi dus era. Statele nu dădeau comunicate de război, fiindcă nu ştiau precis pe unde le sînt armatele. Cine era stîrnit la război şedea liniştit, întîi fiindcă, vestit din vreme, avea timp să se pregătească, al doilea, fiindcă duşmanii veneau pe jos. Nu

erau drumuri de fier, nu erau automobile, nu erau avioane.

Dar aveți să spuneți că aceleași mijloace de locomoțiune pot folosi și unor scopuri mai bune. Nu văd. Minunat este avionul, dar e un vehicul nesigur. Nu m-am suit și nu mă voi sui vreodată în el. Nu-mi este de nici un folos. Dar păgubitor poate fi, deoarece e posibil să-mi cadă în cap sau să-mi arunce bombe. Puşca n-a ajutat pe om să vîneze și deci să se hrănească mai bine, dimpotrivă, a împuținat vînatul și a slăbit siguranța mîinii fostului arcaș. Trenul, pe de altă parte, mi-a răpit o mulțime de satisfacții. Acum două secole m-aș fi dus călare la Paris, aș fi avut emoții, rare, aș fi fost privit de francezi ca o pasăre exotică și, întors în patrie, aș fi povestit la generații ce-am văzut în țara franțuzului. Azi bărbierul care mă tunde aflînd că vin de la Paris mă întreabă numaidecît :

— La ce hotel ați tras ?

— Dar de ce întrebi ?

— Așa, ca să știu cît v-a luat, că și eu am fost. Sînt întors de-o săptămînă.

Insă veți socoti că progresul stă în faptul că mulțimea participă la binefacerile civilizației. Dar de unde ? Înainte mergea în străinătate omul subțire, doritor de cunoștințe, individul selectat, mergea adică numai cine trebuia să meargă. Azi se duce toată lumea, vulgul, iar vulgul e vulg oricum ar fi.

Adesea m-am urcat pe munte spre locurile cele mai păduroase și mai sălbatice, spre a avea iluzia că cel puțin în ziua aceea sînt singurul care am păşit acolo. Vă închipuiți dezamăgirea de a găsi o foaie din *Universul* chiar din acea zi, alături de un rest de măr și de o cutie goală de sardele.

Știința ne-a dat furculița, adică un instrument inutil. Gestul comic al personajului sălbatic de comedie cinematografică luînd bucata de carne cu mîna și înfingînd-o satisfăcut în furculiță mi se pare foarte semnificativ. Ne-am complicat viața. Piinea frîntă, friptura ruptă cu dinții sînt mult mai gustoase. Și degetele sînt mai curate decît furculița. Într-o revistă străină de acum

30 de ani, am văzut o invenție foarte ciudată. Era un soi de tablă rotativă ca să ai înaintea ta printr-o simplă întoarcere cu mîna pîine, sare, friptură etc. Ce mai invenție ! Parcă nu e mai simplu să le pui toate lîngă tine pe iarbă și să-ți iei pe rînd ce-ți trebuie. Asta mi-aduce aminte că azi și filozofia se face „științific". Dar asta pentru altădată.

(*Jurnalul literar*, I, 51, p. 4.)

RĂZBOIUL ȘI LITERATURA

24 decembrie

A fost de ajuns să izbucnească războiul în altă parte, pentru ca ura de carte a românului să-și găsească o motivare răsunătoare : vremuri grele, vremuri de cumpănă, n-avem timp de beletristică. Acum sînt la ordinea zilei probleme serioase. Pare convingător, și totuși nu e așa. Și afirmația e cu atît mai suspectă, cu cît e făcută de oameni care n-au nimic de-a face cu problemele grave și au toată liniștea unei munci de idei. În această vreme, în Occident, n-a scăzut interesul pentru carte în aceeași proporție. Și totuși, acolo viața de toate zilele este mult stînjenită.

Românul socotește că cititul e un lux, pentru el cartea n-a devenit o necesitate pentru care să deplîngă calamitatea războiului. Dar cartea nu numai nu e un lux, dar pentru noi trebuie să devină un instrument. Este greu tocmai acum să îndrepți o educație greșită, dar cel puțin tinerii care ne citesc să ia aminte. Evenimentele în curs pot avea pentru noi două deznodăminte. Vom scăpa din vălmășag. Atunci, prin natura lucrurilor se va produce o reînviorare a sentimentului cultural. Criza aceasta nu poate fi continuă, și așa cum după marele război a urmat un deceniu plin de entuziasm pentru produsele intelectului, întrerupt de noi îngrijorări, se va

întîmpla și acum. Numai cel pregătit va putea profita de întoarcerea valului. Noua generație ce va veni după aceste evenimente se va rușina de golul epocii și va fi „fără milă" pentru bătrîni. Experiența ne-a arătat că în aceste timpuri noroase dospesc semințele marilor glorii. Leneșii și blazații vor fi zdrobiți. Și nici nu e de închipuit că generațiile viitoare, în mod fatal superior orientate, vor opri ochii lor asupra unor obscuri publiciști cu certificat de motivare prin război.

Dar se poate întîmpla (și dorim să nu se întîmple) să trecem printr-o epocă națională dificilă, fie că va trebui să ne apărăm direct integritatea solului, fie că această integritate ar putea fi pusă în discuție la o masă, undeva. Atunci va trebui să fim pregătiți pentru a dovedi altora și pentru a ne dovedi nouă însine rațiunea de a exista. Cea mai înaltă tensiune intelectuală o dau popoarele politiceşte apăsate. Franța după războiul de la 1870 a dat o epocă strălucită, Germania după 1918 a arătat o mare vigoare intelectuală. Însă marile țări, cu veche cultură și cu avantajul unei considerații universale, pot să ia inițiativa reculturalizării oricînd. Țările tinere, nu.

Noi socotim literatura diletantism. Cui nu i se aduc astfel de învinovățiri, de obicei neîntemeiate ? Propriuzis, noi sîntem o țară cu o cultură foarte înaintată, dar lumea nu ne crede și noi nu încercăm să dovedim. A face bilanțul literaturii noastre, a cîntări și stabili valorile, a studia amănunțit toate rezervele noastre intelectuale, a le consemna în opere temeinice, iată datoria intelectualului. A citi cu orgoliu, a se documenta, a se pune în situația de a răspunde oricărui străin : avem valori temeinice, care sînt acestea și acestea, iată datoria cititorului. Nu există mare civilizație fără acest fel de mîndrie documentară. Tot prestigiul statelor occidentale, uneori apăsător și chiar abuziv, stă în faptul că s-au inventariat singure în valorile lor culturale. Aceste comentarii naționale au o mare putere de sugestie asupra străinilor. Cînd comemorează francezii pe Racine ori ita-

lienii pe Leopardi, poate să rămînă oricine indiferent la lectură, prestigiul e cîştigat.

Occidentalii au din cauza prestigiului lor, organizat de ei înşişi, un mare orgoliu naţional. Ideea superiorităţii raselor acolo s-a format. Poate că şi acolo se citesc mai puţine cărţi moderne, însă publicistica, şcoala dau o cunoaştere imensă valorilor stabilite. Occidentul citeşte atît de mult, încît omul din popor şi-a făcut un stil literar, banal, firesc, ca orice convenţie, dar literar. Gesticulaţia iarăşi e atît de modificată de experienţa teatrală, încît o franceză, o germană au în purtări artificialitatea actriţelor. Adesea eram pornit să afirm că în războiul actual occidentalii de pretutindeni fac isprăvi vrednice de a fi inventate de un literat. Acum cred că ele, dimpotrivă, vin din literatură. Cîteva secole de exaltare naţională prin litere lasă urme adînci. Englezul citeşte că omenirea întreagă admiră sîngele său rece şi e hrănit toată viaţa cu cărţi de soiul acesta. Cărţile intră în sînge. Un vas de război englez e scufundat de germani, ofiţerii sînt luaţi prizonieri pe vasul german care, la rîndu-i şi ceva mai tîrziu, e atacat de alte vase engleze. Ce fac prizonierii englezi în timpul luptei ? Joacă imperturbabil cărţi. Fire naţională ori mai degrabă cultură literară ? Eu cred că cea din urmă. Noblеţa franceză a fost pînă într-atît exaltată, încît francezii o aplică cu evlavie şi fermitate şi se slujesc de ea ca de o armă politică. Şi în linie generală niciodată cred că nu s-au produs exemple de vitejie neasemuită ca în epoca noastră. Ahile este un borfaş pe lîngă pilotul de avion sau căpitanul de submarin. Eroismul modern, adică dintr-o epocă pe care noi o socotim laşă, întrece orice închipuire. Şi totul vine din literatură, care în Occident mai ales a nutrit sistematic valoarea omului. Căci omul care gîndeşte s-a dovedit foarte adesea, în marile clipe, mai hotărît şi mai viteaz decît omul cu mintea obscură. Şi am eu temeiuri să cred că boxerul e un fricos şi un egoist care aşteaptă încetarea ostilităţilor ca să se bată în faţa unui public care aplaudă.

(Jurnalul literar, I, 52, p. 4.)

PRIMEJDII

31 decembrie

Prietenul meu scriitorul îmi spune :

— Înainte mă duceam la cafenea şi mă întîlneam cu scriitorii. Propriu-zis, nu cu scriitorii cu care aş fi voit eu să vorbesc, ci cu scriitorii care vin la cafenea, adică cu cei mai puţin activi, cu cei mai guralivi. Despre ce vorbeam ? Nu despre cărţi, nu despre idei generale şi idei estetice. Convorbirea decurgea în aşa chip, încît trebuia să aducă neapărat o satisfacţiune celui care vorbea şi pe cît posibil o neplăcere ascultătorului. De pildă, zicea unul încîntat : „Prinde, domnule, prinde cartea mea ! Am strîns 30 de recenzii.“ Evident, recenziile n-aveau nici o importanţă. Sau, dimpotrivă, zicea, făcînd aluzie la o notă maliţioasă şi fără consecinţă despre mine : „Recunosc, a exagerat. Cred însă că nu-l vei lăsa fără răspuns. Oricum e un critic care începe să aibă autoritate !“ Primejdia frecventării cafenelei nu era numai pierderea de vreme, cît alarmanta modificare a spiritului meu. Începusem să fiu cancanier, să dau importanţă ecourilor imediate ale activităţii literare, să nu mai găsesc plăcere în munca în sine, ci în ceea ce se colportează despre goala intenţie de muncă. Căci la cafenea atmosfera ajunsese de aşa fel, încît atunci cînd unul venea să vestească : „Iată, am scris o carte despre Bolintineanu !“, ceilalţi surprinşi exclamau : „Dar bine, la asta lucrează cutare !“

Am părăsit de mult cafeneaua, dar, din felurite împrejurări, au început să vină la mine tineri. Oricît tinerii in genere ar afecta (criza e inevitabilă, necesară) un spirit critic exagerat împins pînă la maliţie şi suspectare, fundamental, şi adesea fără ştirea lor ei sînt fetişişti. Ei simt nevoia să se strîngă în jurul cuiva. Intră aci şi un interes personal, mai mult sau mai puţin conştient, în tot cazul foarte nevinovat. Tinerii vor să se afirme, şi acceptarea lor în jurul unui matur cu o relativă notorietate este un început de existenţă. Cu multă

ardoare, şi cu o mare bună-credinţă am voit să le fiu de folos. Dar am intuit şi aci o primejdie. Oricîtă libertate şi-ar lua un tînăr în faţa ta (spre a face figură convenabilă), el ascunde sub independenţa lui o neîncredere firească în el însuşi. O avem toţi. Siguranţa reacţiunilor celui mai în vîrstă, şiretenia lui inconştientă, lenevia mişcărilor, reticenţele impun. Convorbirea se preface în audienţă şi opiniile în sfaturi şi comunicate. Am spus tinerilor tot ce credeam din experienţa mea că trebuie evitat, mai adesea făcîndu-mi mie un proces, în dorinţa ca greşeala să nu fie repetată de altul. Dar în aparenta gălăgie a conversaţiei, am observat că vorbeam singur şi ziceam mereu : Eu... Eu... Eu... Oricît de obiectiv părea consiliul, el putea fi redus la propoziţia : să faceţi aşa cum am făcut Eu. Iar această propoziţie presupune o alta : Eu sînt realitatea absolută. A izbuti înseamnă a deveni ca Mine. Odios punct de vedere. Ceea ce e mai grav este că tinerii, simulînd o maliţie pe care n-o au (evoluţia individualităţii nu este spre independenţă, ci spre idolatrie), cad în mecanica inocentă a ceremoniei, în vreme ce eu mă automatizez în pontificat. Situaţie falsă, primejdioasă pentru scriitor, pentru care incertitudinile sînt condiţia tinereţii lui. A da sfaturi directe este a semna totul, iar eu asemeni vechilor artişti vreau să mă înstrăinez de acel odios Mine, să trec necunoscut pe lîngă opera mea, de-ar putea să existe, îmbrîncit în numele Ei de vulg.

(Jurnalul literar, I, 53, p. 4.)

CUPRINSUL

Cuvînt către cititori 5

1927

Scrisoare romană 13
Alături de d. Rădulescu-Motru 16
Greieri 20
Păreri şi resentimente 20
Elogii pentru libertate 22
O lămurire 24

1928

Dialog în cinci timpuri 29
Omagiu lui I. A. Brătescu-Voineşti 31
Entuziasm şi negaţie 32
Articol de fond pentru culegătorul meu 34
Nora şi feminismul 35
Vanitate 37
Premiul naţional : Proiect de regulament . . . 39
Vasile Pârvan 41
Din carnetul unui critic 42
Reflecţiuni asupra problemei scrisului 45

1929

Fronda copiilor 51
Cum se citeşte o carte 53

1930

Criza criticii 57
Critica visului 59
Un sărbătorit : Ramiro Ortiz 62
Un concurs de frumuseţe cavaleresc 65
Jurnal de redacţie 68

1931

La un nou Pègas 73
Nufărul negru, sau micul chip îngeresc 74
Cîţi îngeri sînt în cer 77
Tandaler predicator 80
Despre prea cuviosul mucenic, întocmai cu apostolii,
Nichifor 81

1932

Octav Minar, necrofor eminescian 89
Film francez şi film german 92
Sport şi literatură 95
O mare aliată ancestrală 97
Eminescologi 100
Stimulentul vitrinelor 105
S-o luăm de la epidermă... 108
Cosiţele femeii 112
Ochii şi sprîncenele 115
Tekirghiol 118
Tekirghiol-Movilă 121
Tekirghiol-Eforie 123
Pe plajă 126

Duelistul 129
Critici şi literaţi 132
Ziarul şi revista în luptă pentru cultură 134
Cei opt critici de azi 137
Despre plictiseală sau de ce nu se citesc cărţile . . 139
Eminescu examinat de un medic 141

1933

Conştiinţa profesională 153
Noi hecatombe 154
Program minimal 156
Despre tramvai 158
Neurastenie 159
Despre uşieri, impiegaţi şi birouri publice . . . 161
Fericirea şi celebritatea 163
Afacerea Skoda 165
Vrei să te faci critic? 167
Ce facem de Paşti? 169
Viaţa românească trebuie să moară! 171
Despre reviste literare 173
Despre politeţă 175
Ziua cărţii 177
Un primar cu mulţi duşmani 179
Premiile Academiei Române 181
Anotimp ingrat 184
Fine de an şcolar 186
Note sau calificative 188
Poezia în Universitate 190
Examenele de bacalaureat 192
La băi 194
Cum se-nchiriază camerele la Tekirghiol . . . 196
La plaje 197
Băi de nămol la Tekirghiol 199
Mondenitatea la băi 201
Sfirşit de vilegiatură 203
Noul an şcolar 205
De vorbă cu Mihai-Viteazul 207
Artă naţională 209

Actorii la music-hall 210
Anecdote cu tîlc 212
Farmacista mea 213
Meseriaşi 215
Revendicările corpului didactic 217
Pavaje 219
La cinematograf 220
Moartea păianjenului 222
Lecţii de tir 223
Peştele cel mare înghite pe cel mic 225
Freudism 227

1934

Ţara lui „Las-o-n plata Domnului" 233
Libertatea canarului 234
Pedepse 236
Specialităţi morale 238
Certificate medicale 240
Femeia ideală 241
Despre mîinile murdare 242
Zoofilie 244
Medicina modernă 245
Elevii bandiţi 247
Gramaticale 249
Chestia cu mîinile murdare 251
Generaţie vindicativă 252
Poezii de vînzare 254
Ce ar fi dacă ar trăi azi Eminescu ? 255
Simţul de proprietate 257
Imaginaţia vieţii 258

1935

Din viaţă... şi din cărţi 263
Cărţile care se supără 265
Blestemele domnului Arghezi 266
Interpretări 268

Istoria cancanieră 269
Știință și responsabilitate 271
Cenușăreasa egipteană 272
Despre gazetele de altădată 273
Teodoros 275
Furt 276
Un poet uitat 278
Profesorul Costescu 279
Puțină filologie 281
Familie chineză 283
Literatura veselă 284
Metoda socratică 286
Săptămîna cărții 287
Zădărnicii 289
Cloșca 290
Versificație academică 292
Ironia vremii 293
Poeți de altădată 294
Gloria după moarte 296
Cîteva observații 298
Mici considerațiuni 299
La băi 301
Cărțile de bucate 302
Românul și automatul 303
Culturale și gramaticale 305
Ciudățenii 306
Școală greșită 308
Fabule 309
Cultură și picioare desculțe 311
Anunțuri de căsătorie 312
Cazul Abisinia 314
Abisinia, țară barbară 316
Dramatizarea vieții 318
Despre femeie 320
Știri de pe frontul abisinian 322
Patriotism 324
Întîmplări din capitală 326
Arhitectură 327

1936

Scriitori noi 333
Barbarii abisinieni 334
Miss 336
Bimilenarul Horaţiu 337
Între poezie şi feerie 339
Chestie abisiniană 340
Cinematograful 342
Limba noastră 344
N-ai carte, ai parte 346
Memorii 348
Jurnalul lui Stendhal 349
Anunţuri matrimoniale 351
Un om calm 352
Cişmigiul acum 80 de ani 354
Animale şi instincte 355
O stilistă 357
Vîrsta fetei nubile 358
Lucruri vechi şi mereu noi 360
Corespondenţă 361
Alterări de logică 363
Săptămîna cărţii 365
O tragedie 366
Despre servitoare 367
Un filozof al vanităţii 369
La Snagov 371
Patriotism 372
Ingeniozităţi balneare 374
Două civilizaţii 375
Căsătoria de probă 377
Moda 378
Spirit constructiv 380
Vraja Parisului 381
A-njurat pe ta-su ! 383
Circulaţia 384
Autodidactul 386
Surmenajul şcolar 388
Elogiul sărăciei 389
De ce rîdem 391
Poezia şi muzica 392

Tainele versului 394
Înțelesul unei crime 396
Despre egolatrie 397
Un fel de a înțelege muzica 399

1937

Cronicele române 403
Un îndrăgostit 405
Puțină istorie 406
Despre temperamentul erotic 408
Totul este relativ 410
Relativități 411
Specialiștii 413
Statistica 414
Neînțeleșii 416
Trecerea generațiilor 418
Comemorări... 419
Cît mai puțin efort 421
Ticuri comerciale 423
Tragedii țărănești 424
Un ales al cerului 426
Ipocrizii literare 428
Un scriitor moral 429
Împuținarea bucuriilor 431
Gusturi feminine 432
Lucruri eterne 434
Căutarea paternității 436
Furnicile 437
Fericirea 439
Scriitorul 440
Senilități 442
Crime pasionale 443
În tren 445
David și Goliath 446
Suferințe 448
Naționalism arhitectural 449
Scrisoare de la țară (I) 452
Scrisoare de la țară (II) 454
Idilă rurală cu documente autentice 455

La Voineasa 457
La doctor 459
Ion Prostălăul 460
Un monstru 462
Felurite 464
Despre politețe 465
Creangă anti-neologist 467
Un mizantrop 468
Filozoful 470
Funcționarism 472
Amatorul literar 473
Cel mai mult 475
Mania vehiculului 476
Vanități 478
Arta culinară 480
Muta 481

1938

Feminism 487
La răspîntie 488
Cum se scria odată 490
Vremuri trecute 492
Pasiunea ideologică 493
Polemica de altădată 495
Invidia 496
D'Annunzio 498
Scrisoarea unui american călătorind în România . 500
Iașul de altădată 501
Despre ratare 503
Omul care vrea să-ți facă neplăcere 505
Spiritul provincial 506
Bunul-simț 508
Studente 510
Liniște 511
Cumul 513
Portretul scriitorului 515
D. Perpessicius și Stănică 516

1939

Frica de monumental 529
Sentimentul cetăţii 531
Individualism şi cultură 533
Cariera 536
Simţul eternităţii 539
Aspectele sportului 542
Frigmania şi Bovenia 544
Românul e serios 547
Editorul 550
Iaşul 552
Patru moduri 555
În tren 557
Tot mai înveţi, maică? 559
Conversaţia 562
Examene 564
Mulţumirea de sine 566
Bacalaureatul 568
Tudor Arghezi 570
Soarta lui Caragiale 571
Vilegiatura 574
De ce nu se citeşte? 577
Un amic al scriitorului 579
Definiţia scriitorului 581
Întunecatul ev mediu 584
Aprovizionarea 587
Furnicile 589
Lipsa de viziune 591
Trei metode 594
Capacitatea de ură 596
Frigmania 599
Cerc vitios 601
Ghicitori 604
Falimentul ştiinţei 606
Războiul şi literatura 609
Primejdii 612

Lector : MARIA SIMIONESCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Tiraj 9 160 ex. broşate. Coli tipar 39.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 829 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România

Lei 15,50